Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

+ *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.

+ *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.

+ *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.

+ *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via `http://books.google.com`

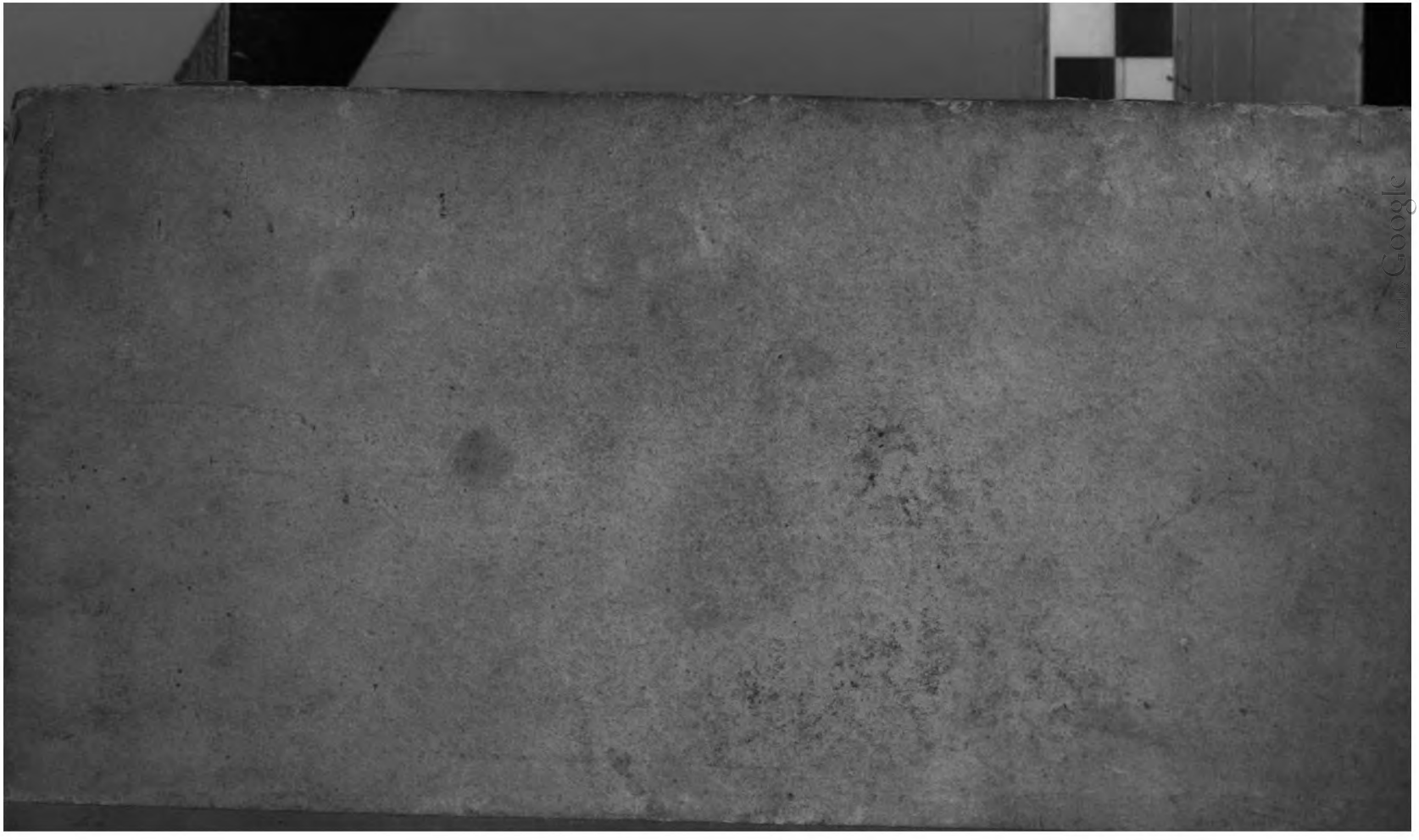

UNIVERSITEITSBIBLIOTHEEK GENT
900000131683
Digitized by Google

J. van den Bosch.

B. d.

M. v. d. Bosch.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

GEDENKBOEK

VAN

NEÊRLANDS

TROUW EN MOED.

Digitized by Google

Le mérite de la Hollande, et ce qui rend sa résistance digne des respects de l'Europe, c'est qu'elle s'est hardiment opposée au torrent ultra-révolutionnaire; elle a été la premiere pierre d'achoppement de ce mouvement désordonné, qui semblait emporter toutes les sociétés hors de leurs routes régulières. Une fois arrêté dans son premier essor, il a été forcé de se contenir et de se règler. *La Hollande a sauvé en grande partie l'Europe de l'invasion de l'anarchie; ce sera là son titre dans l'histoire.*

Journal des Débats (du Ministère Français)
du 15 Avril 1833.

Digitized by Google

NL. HI. 168

GEDENKBOEK
VAN
NEDERLANDS
MOED EN TROUW,
GEDURENDE DEN
BELGISCHEN OPSTAND.

DOOR

N. G. VAN KAMPEN.

MET PLATEN EN EENE KAART VAN
HET TOONEEL DES OORLOGS.

Te HAARLEM, bij
DE ERVEN FRANÇOIS BOHN.
MDCCCXXXIV.

Digitized by Google

Digitized by Google

NAAMLIJST

DER

INTEEKENAREN.

Z. M. DE KONING DER NEDERLANDEN,

PRINS VAN ORANJE NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ. ENZ. ENZ.

Z. K. H. DE PRINS FREDERIK DER NEDERLANDEN.

2 EXEMPLAREN, OP ZWAAR VELIN.

H. K. H. MEVROUW DE PRINSES ALBERT VAN PRUISSEN,

GEBOREN

PRINSES DER NEDERLANDEN.

2 EXEMPLAREN, OP ZWAAR VELIN.

Digitized by Google

A.

Aa, (G. J. van der) te Haarlem.
Abbing, (L. H.) Predikant te Groenlo.
Abrahams, (Gebr.) Boekhandelaren te Middelburg, 2 Exempl. op schrijfmed. en 26 Exempl. op drukmed.
Achenbach, (J.) voor het Leesgezelschap onder de zinspreuk: *Tot onderling nut*, te 's Hage.
Adami, (J.) Oud soldij-Boekh^r. bij het Ministerie voor den Waterstaat, de Nation. Nijverh. en de Koloniën te Amsterdam.
Adriani, (M. J.) voor het Leesgezelschap n°. 1 te Oude Pekel-Aa.
Aernout, (H. J.) te Haarlem.
Aken, (C. van) te Haarlem.
Alting, (J. H. Carpentier) V. D. M. te Purmerland.
Amons, (L.) te Amsterdam.
Amstel, (D. J. van) te Haarlem.
Andel, (G. A.) Ontv. der In- en Uitgaande Regten en Accijnsen te Hellevoetsluis.
Andel, Jr., (J. van) te 's Bosch.
Andel, (F. van) Chir. en Vroedm. te Amsterdam.
Anspach, (J. A.) Theol. Doct. en Predikant te Deventer.
Appel, (Dirk) te Middelburg, op schrijfmed.
Arkesteijn, (J. J.) Boekhandelaar te 's Bosch, 2 Exempl.
Arntzen, (G. H.) Predikant te Woudrichem.
Arntzenius, (Mevr.) te Haarlem.
Arrenberg, (C.) Boekverkooper te Rotterdam, 2 Exempl.
Arum, (Gebr. van) Boekhandelaren te Amsterdam, 2 Exempl.
Assen, (E. van) te Harlingen.

B.

B., (J. v.) te Dordrecht.
Baalen, (J. van) Boekhandelaar te Rotterdam, 6 Exempl.
Baalen, (S. van) voor het Leesgezelschap: *Nut en Uitspanning*, te Rotterdam.
Back, (K. de) Landman te Krabbendijke, Eiland Zuid-Beveland.
Backer, (J. C.) Schoolonderwijzer te Gent bij Nijmegen, op schrijfmed.
Bakhuizen, Boekhandelaar te 's Hage.
Bakker, (B. Dommering) te Groningen.
Bakker, Jansz., (C.) te Broek in Waterland.
Bakker, (H.) voor het Leesgezelschap: *Voor verstand en smaak*, te Groningen.
Bakker, Cz., (H.) Boekverkooper te Amsterdam, 2 Exempl.
Bakker, (J.) te Sappemeer.
Bakker, (K.) te Broek in Waterland.
Bakker, Hz., (K.) te Broek in Waterland.
Ball, (L.) Onderwijzer te Zoutelande.
Balneavis, (G. Don)
Bannier, (N.) te Deventer.
Banning, (J. H.) op het Heereveen.
Bar, (J. F.) te Delft.
Barbas, (J.) te Beverwijk.
Barbiers, Bz. (P.) te Haarlem.
Barends, (P. A.) Boekhandelaar te Veendam, 2 Exempl.
Barends, (T.) Boekverkooper te Harderwijk.
Barendsen, (H.) te Amsterdam.
Barnouw, (C.) te Schiedam.
Bastiaanse, (H. D.) Predikant te Waarde, Eiland Zuid-Beveland.
Beeck, (J. C.) te Deventer.
Beek, (W.) Apotheker te Nijmegen.

Digitized by Google

Beeke, (H.) te Haarlem.
Beekes, (A.) Onderwijzer te Geldermalsen.
Beekkerk, (S. V. S.) Verificateur der Registratie, 1e kl., te Dokkum.
Beekman, Hz. (J. P.) Boekhandelaar te 's Hage, 2 Exempl.
Beels, (M. A.) te Haarlem, op schrijfmed.
Begeer, (H. C.) Instituteur te Hasselt.
Beijerinck, (G. J. A.) Boekhandelaar te Amsterdam, 2 Exempl.
Beijerinck, (M.) te Utrecht.
Bell, (C. J. van) te Rotterdam.
Belonje, (J.) te Gouda.
Benten, (A. van) Boekhandelaar te Leyden, 5 Exempl.
Benthem, (S. van) Boekhandelaar te Middelburg, 4 Exempl.
Berg, Pz., (F. van den) Notaris te Vianen, op schrijfmed.
Bergveld, Jr., (M.) te Zaandam.
Berkhout, (A. J.) Pred. te Zaandijk.
Berkhout, (P. Teding van) te Haarlem.
Berlekom, (S. Risseeuw, Wed. van) te Middelburg.
Bern, (T. N. van) Burgemeester van Zeist.
Beuningen van Helsdingen, (R. van) Predikant te Ommeren.
Beusekom, (J.) te Middelburg.
Bevers, (Mej. N.) voor het Leesgezelschap der Jufvr.: *de Vriendschap*, te Vlissingen.
Biben, (M. G.) te Amsterdam.
Bibliotheek (de) van het Kon. Instit. voor de Marine te Medemblik, op schrijfmed.
Bibliotheek, (de algemeene) te Zwolle.
Bierens, (A.) te Amsterdam.
Bijsterbos, (R. van Berkum) te Kampen, 2 Exempl. op schrijfmed.
Binsbergen, (J. van) Pred. te Ochten.
Bisdom, (Mr. J. van Lakerveld) Advokaat te Brielle.
Bisschop, (H.) te Amsterdam.
Blaauboer, (C.) Landman in de Zijpe.
Blaauboer, (G.) Koopman in de Zijpe.
Blaauboer, (J.) Koopman in de Zijpe.
Blaauboer, Az., (J.) Rijks Ontvanger te Wieringerwaard.
Blad, (H.) te Groningen.
Blanche (A. F.) en Zoon, Boekhandelaren te Utrecht.
Blees, Pz., (A.) 2e Luit. 4e komp. 1e batt. 2e afd. N. Holl. Schutt., op schrijfm.
Bleiswijk, (H. A. van) 2e Luit. 3e komp. 1e batt. 2e afd. N. Holl. Schutt. op schrijfmed.
Bloemendaal, (G.) voor het Leesgezelschap te Waddingsveen.
Bloemers, Predikant te Keppel.
Bloemers, (Mr. W.) Notaris te Doesborgh.
Bloijs van Treslong, (Jonkh.) te Utr.
Blok, (P. J.) Onderwijzer te Wormerveer.
Blokland, Jz., (A.) Neder-Hardinxveld, op schrijfmed.
Blom, (H. W.) te Leeuwaarden, op schrijfmed.
Bodisco, (J.) te Haarlem.
Boekee, (F.) Boekhandelaar te Dordrecht, 5 Exempl.
Boekeren, (W. van) Boekhandelaar te Groningen, 3 Exempl.
Boele, (H.) voor het Leesgezelschap te Elburg.
Boele, (J. J.) Th. Cand. te Leyden.
Boer, (R.) te Rotterdam.
Boer, (J. J. de) te Zwolle, op schrijfm.
Boer, (J. de) te Groningen.
Bogaart, (K.) te Domburg.
Bois, (Mr. P. C. du) te Schiedam.
Bolenius, Az., (C.) te Amsterdam.

Digitized by Google

Bolland, (P.) Onderwijzer der Dep. school te Franeker.
Bolman, (J.) te Harlingen.
Bommel, (A. van) te Haarlem.
Bommel, (Mr. G. A. M. van) Wethouder te Leyden, op zwaar velin.
Bonga, (J. van) te Amsterdam.
Bonnet, (A. A. C.) Predikant te Maassluis.
Bonte, (J.) Predikant te Ridderkerk.
Bonten, (E.) Boekhandel. te Dordrecht.
Boogaard, (K.) voor het Leesgezelschap: *Harmonie en Leeslust*, te Oud-Beijerland.
Boon, (K.) Theol. Stud. te Leyden.
Boonen, Cz., (J.) te Dordrecht, op schrijfmed.
Borger, Ez., (P. A.) Theol. Stud. te Leyden.
Borsboom, (G.) te Valkenburg.
Borst, (C. E.) Burgemeester op het Hooge Zand.
Bos, (D. H.) Burgemeester der stad Groningen.
Bos, (J. H.) te Groningen.
Bosch, (L. E.) te Utrecht, 2 Exempl.
Bosch, (E. van den) Ontvanger te Schiedam.
Bosch, (R. B. van den) Med. Stud. Leyden.
Bosch, geb. Schneevoogt, (Wed. van den) te Haarlem.
Boucher, (W. A.) te Leyden.
Boudaan, Wed. van Ghezel, (Vrouwe A. C.) te Utrecht, 2 Exempl.
Braak, (G. J. ter) te Utrecht.
Brandenburgh, (H.) Boekhandelaar te Workum.
Bränner, (E. A.) V. D. M. te Piershil.
Brauw, (J. de) Med. Doct. te Woerden.
Brave, Jr., (W.) Boekhandelaar te Amsterdam, 2 Exempl.
Breijl, (H.) Predikant te Vlieland.
Bremener, (T. B. J.) Notaris te Schied.
Brendonck, (A.) te Middelburg.
Brero, (P. van) te Haarlem.
Bresser, (J. J.) te Middelburg.
Breugel, (G. P. C.) Offic. vrijwilliger bij de Noord-Holl. (stedelijke) Schutterij van Haarlem, op schrijfmed.
Briel, (W.) Boekhandelaar te Wormerveer.
Brink, (B. ten) Rector der Latijnsche school, te Appingadam.
Brink (ten) en de Vries, Boekhandelaren te Amsterdam.
Brink, (J. v. d.) Boekhandelaar te Rotterdam, 2 Exempl.
Brinkman, (J.) Schoolonderwijzer te 's Gravezande.
Broen, Mz., (M.) te Amsterdam.
Broes, (W.) Predikant te Amsterdam.
Broese, (M. L.) Predikant te Holdendorp.
Broese & Comp., Boekhandelaren te Breda, 16 Exempl.
Bronkhorst, (E. J. van)
Bronner, (H.) voor het Leesgezelschap: *Mnemosyne*, te Dordrecht.
Bronsema, (L. H.) te Groningen.
Broos, Jr., (H.) te Haarlem.
Brouwer, (van Limburg) Hoogleeraar te Groningen.
Brouwer, (A. R. J.) Jur. Stud. te Utr.
Brouwer, (G. L.) te Oldeberkoop.
Brouwer, (G.) te Huisduinen.
Brouwer, (P. H.) Fabrikant te Zeist.
Brouwer, (J. W.) Boekhandelaar te Leeuwarden.
Brug, (M. Leempoel v. d.) Controleur te Pekel-Aa.
Brugman, (G. G.) voor het Leesgezelschap te Groede.
Bruijn, (B. de) te Amsterdam.
Bruijn, (J. H. de) te Zwolle, op schrijfmed.

Digitized by Google

Bruijn, Jz., (T. de) voor het Leesgezelschap: *Liefde en Eendragt*, te Hoorn.
Bruijn, (S. W. E. Boesses, Wed. de) te Middelburg.
Bruine, (P. J. de) te Amsterdam, op schrijfmed.
Budding, (N. W.) Hoogheemr. van den Lekdijk benedendam te Utrecht, op zwaar velin.
Buddingh, (J. G.) Burgemeester van Schonauw, te Utrecht.
Buy, (J. du) te Haarlem.
Buijs, (P.) R. K. Pastoor te Amersf.
Bulceus, voor het Leesgezelschap te Reeuwijk.
Buren, (Mr. Chais van) 1e Luiten. 1e Batt. 2e Afd. Noord-Holl. Mob. Schutt. op schrijfmed.
Buren, (Vesler van) te Middelburg.
Burer, (L.) Referendaris ter Algem. Rekenk. te 's Hage, op schrijfmed.
Burg, (J. S. van) te Middelburg.
Busch, (M.) Administrat. van 's Rijks schatkist, en Kolonel van 't Battaill. stedel. Groninger Schutterij.
Buschkens, (J. P.) Kapt.-Kwartierm. bij de 8e Afd. Inf. te Groningen.
Buse, (W. A.) te Haarlem.

C.

Caland, (A.) Ingenieur bij den Waterstaat, te Zierikzee.
Calcar, Jr., (G. van) te Groningen, op zwaar velin.
Camerling, (Mevr. Canter) te Haarlem, op schrijfmed.
Canne, (C. D.) Predikant te Castricum en Heemskerk.
Canne, (C. D.) voor het Leesgezelschap te Castricum.
Cannegieter, Hermz., (H. G.) Predikant te Hemelum.
Carp, (J.) te Amsterdam.
Casteel, (C. A. J. van) te Middelburg, op schrijfmed.
Casteel, (J. P. G. van) Jur. Stud. te Utrecht.
Cate, (J. F. ten) te Hoogkerk.
Caten, (J. ten) Doopsgezind Leeraar van het Leesgezelschap te Noordbroek.
Cats, (P.) te Leeuwaarden, op schrijfm.
Catwijck, (Cs. Wassenaer) te Nijmegen.
Charbon, (J. A.) te Amsterdam, op schrijfmed.
Charro, (H. F. de) Papierk. te 's Hage.
Chijs, (J. van der) Koopman te Delft.
Ciriaci, te 's Hage.
Clé, (H. N. la) Theol. Cand. te Groningen.
Clee, (G. W. Sesink) te Amsterdam.
Cleef, (van) voor het Leesgezelschap te Beilen.
Cleef, (Gebr. van) Boekhandelaren te 's Gravenhage, 6 Exempl.
Clinge, (J. P. P.) Predikant te Vledder.
Cock, (J.) Apotheker te Dokkum.
Cock, (C. de) Predikant te Huisduinen.
Coenraadts, (J. H.) te Zwolle, op schrijfmed.
Coevorden, (M. S. van) te Groningen.
Colbeth, (J. C.) te Nijmegen, op schrijfmed.
Colenbrander, (F. H. van) Predikant te Amsterdam.
Colff, (W. van der) te Woudrichem, op schrijfmed.
Collen, (J. van) te Amsterdam, op schrijfmed.
Conradi, (F.) te Tiel.
Cool, (W. N.) te Schiedam.
Cop, (B.) te Dordrecht, op schrijfmed.
Coppies, (C.) voor het Leesgezelschap te Koog aan de Zaan.
Cornet, (A.) Onderw. te Kouderkerke.
Corstius, (M.) Predikant te Beerta.

Digitized by Google

Corver, (E.) te Assendelft.
Corver, (J.) te Zaandam.
Costa, (Mr. I. da) te Amsterdam.
Coster, (T.) te Amsterdam.
Coster, (G. H.) Leeraar bij de Doopsg. Gemeente in de N. Zijpe.
Cramer, (G. A.) te Amsterdam.
Cramer, (T. Hellendoorn) Predikant te Suawoude.
Crommelin, (G. C.) te Amsterdam, op schrijfmed.
Crommelin, (R.) Jur. Stud. te Utrecht, op schrijfmed.

D.

Dalen, (G. van) te Dordrecht.
Dalen, (H. W. Vollenhoven van) Predikant te Vught.
Dam, (F.) te Zaandam.
Dam, (A. van) J. U. Cand. te Leyden.
Damme, (M. W. Schippers, Wed. C. J.) te Middelburg
Darmstadt, (F.) te Geldermalsen.
Dedem van Driesbergen, (J. M. Baronesse van) te Ede.
Deenik, (A.) te Haarlem.
Deinse, (C. van) te Middelburg.
Deketh, (Mr. P.) Ontv. der In- en Uitgaande Regten en Accijnsen te Harlingen.
Dekker, (A.) J. D., op schrijfmed.
Dekker, (D.) te Zaandam.
Dekker, (R. J.) te Neder-Hardinxveld, op schrijfmed.
Demmeltraadt, (W. C. van) te Tiel.
Derfelden van Hinderstein, (G. T. Baron van) Lid der Ridderschap van Utrecht, te Benschop.
Deuts van Assendelft, (A. A.)
Deventer, (C. A. van) te Amersfoort.
Diederichs, (Gebr.) Boekhandelaren te Amsterdam, 4 Exempl.
Diemont, (C.) te Amsterd., op schrijfm.
Dijk, (C. M. van) te Utrecht.
Dijl, (A.) te Waarde, Eiland Zuid-Beveland.
Dijserinck, (P.) te Haarlem.
Dissel, Jz., (J. van) Med. Doct. te Winterswijk.
Does, (J. Glabbeek v. d.) te Vianen.
Doijer, (J. Assz.) Boekhandelaar te Arnhem, 6 Exempl.
Dommering, (E.) Koopm. te Gron.
Doncan, (C.) te Broek in Waterland.
Donier, (U.) Onderwijzer te Achlum.
Donk, (P.) Boekhandel. te Amsterd.
Donker, Hz., (D.) te Zaandam, op schrijfmed.
Doorn, (A. P. van) te Middelburg.
Doorn, (C. G. de Balbiam van) Stud. in de Regten te Groningen.
Dorn, (J. V. C.) te 's Hage.
Dorp, (J. van) te Voorschoten.
Dorp, (J. P. van) Med. Doct. te Tiel.
Dorsen, (van) te Dordrecht.
Douma, (K. J.) Secretaris van Idaderadeel, te Grouw.
Dozij, (F. J.) te Leyden.
Drewes, (J. H.) Th. Stud. te Leyden.
Drongelingen, (A. van) te Dordrecht.
Dronrijp, (P. A.) te Amsterdam, op schrijfmed.
Drossaard, (P. K.) te Maassluis.
Duijl, (G. van) Predikant voor het Leesgezelschap: *Ieder zijne vrijheid*, te Vianen.
Duijl, (N. van) te Dordrecht.
Duijvensz, (Mr. J.) voor het Leesgezelschap.
Dumenie, (J. J.) Rentenier te Haarlem.
Dwars, (H.) te Kampen.

E.

Ee, (J. C. Kemp van) te Tiel.

Digitized by Google

Eechout, geb. Witte, (Wed. L. A. J.) te Utrecht.
Feckema, (T. J.) te Leeuwaarden.
Eckhoff, Hz., (H.) Boekhandelaar te Groningen, 2 Exempl.
Egeling, (F.) te Vlaardingen.
Eijck, (W. van) Griffier van het Vredegeregt Emsterland, te Balk.
Eijnden, (P. van den) 1e Luitent.
Eijsden, (J. van) te Zutphen.
Elders, (C) te Haarlem.
Emants, (F. M) J. U. Stud. te Leyd.
Embden, (D. G.) Koopman te Arnhem.
Ende, (A. van den) te Haarlem.
Engelen van Pijlsweert, (W.) te Nijmegen, op schrijfmed.
Engelenburg, (F. T.)
Engelsman, (H. Ryxen) 1e Luit. 3e Komp. 1e Batt. 2e A d. N. Holl. Schutt., op schrijfmed.
Engesmet, (A.) te Haarlem.
Enschedé, (Johs.) te Haarlem.
Entel, (W. ten) te Deventer.
Epkema, (V.) Stads Med. Doct. te Weesp.
Ermerins, (T.) te Middelburg.
Erp, (D. van) te Leeuwaarden.
Es, (C A. van Bol) Lid van den Raad te Schiedam.
Es, (C. van Bol) te Schiedam.
Es, (H G. van den) Theol. Doct. en Predikant te Sassenheim.
Esch, (J. A. van) te Zwolle, op schrijfmed.
Esink, (H. B.) te Middelburg.
Evekink, (J.) voor het Leesgezelschap: *Tot Nut en Vermaak*, te Doesborgh.
Evers, (P.) te Rotterdam.

F.

Fabius, (J.) te Amsterd., op schrijfm.
Fabius, (J. C.) Burgemeester te Steenwijkerwold.
Fabius, (J. W.) Notaris te Steenwijk.
Faille, (J. Baart de la) Med. Doct. te Groningen.
Farret, (D. P.) te Harlingen.
Fauel, (T.) Serj. Maj. bij de 1e komp. 2e Batt. 2e Afd. Mob. Schutt. Zuid-Holland.
Faure, (W. J. van Doneval) te Gron.
Faure, (Mr. H. P. v. B.) President bij de Regtbank te Appingadam.
Feen, (B. van der) voor het Leesgezelschap: *Ter bevordering van Godsdienstige Kennis*, te Middelburg.
Feen, (H. van der) te Sneek.
Feenstra, Pz., (P.) Doopsgez. Leeraar te Leer.
Feijinck, (B. J.) te IJzendoorn.
Feltz, (J. van der) Predikant te Barneveld, op schrijfmed.
Feltz van der Sloot, (H. J. van der) Theol. Stud. te Leyden.
Ferrari, (C. M.) Boekhandelaar te Amsterdam, 4 Exempl.
Fijnebuik, (B.) Theol. Cand. te Leyden.
Fockema, (E.) Lid van het Collegie van de Gedeput. Staten, op schrijfm.
Fokke, te Amsterdam.
Fortuijn, (C.) te Zwolle, op schrijfm.
Fortuijn, (H. J.) Med. Doct. te Zutphen, op schrijfmed.
Frank, voor het Leesgezelschap onder de zinspreuk: *Tot Beschaving van het Verstand en Veredeling van het Hart*, te Doesborgh.
Frankamp, (W. H.) S. S. Th. Cand. te Dordrecht.
Franke, (F.) voor het Leesgezelschap: *Nut en Vermaak*, te Amsterdam.
Fraul, (G. C.) voor het Leesgezelschap te Gorinchem.

Digitized by Google

Fremerij, (J. H. W. de) Litt. Hum. Stud. te Groningen.
Fremersturp, (F. L. A. Haijman) te Amsterdam.
Frijmersum, (C.) te Amsterdam, op schrijfmed.
Fullink, (J. F.) Cand. tot de Heil. Dienst te Maassluis.

G.

G., (S.) te Gorinchem, op schrijfmed.
Gael, (Mevr. van Leyden) te Leyden.
Gael, (D. van Leyden) te Leyden.
Galen, (J. van) te Tiel.
Gallé, (F. J.) Officier van Justitie, te Amersfoort.
Ganderheyden, Mauritsz., (Mr. J. F.) te 's Bosch.
Gardner, (P.) te Utrecht, op schrijfm.
Gast, (J.) voor het Leesgezelschap te Noordwelle.
Geerligs, (G. H.) te Haarlem.
Geerlofs, (J.) te Elburg.
Geessen, (J. van) 2e Luit. Adjudant.
Gelder, (P. Smidt van) te Zaandam.
Gelder (van) Schouten & Comp., Papiermakers te Wormerveer.
Gelük, (P. van) te Dordrecht.
Genderen, (J. van) te Maassluis.
Gerlach, (W. C.) Luit. Magazijnmeester der Artillerie te Koevorden, op schrijfmed.
Gesseler, (Jonkh. J. E. W.) te Groningen.
Geuns, (B. van) Leeraar bij de Vriesche Doopsgez. Gem. te Zaandam.
Geuns, (Jb. van) te Amsterdam, op schrijfmed.
Geuns, (J. van) te Haarlem.
Geuns, Jz., (M. van) te Haarlem.
Gewin, (A. M.) te Rotterdam.
Gewin, (B.) Theol. Stud. te Leyden.
Glahn, (J. von) te Amsterdam, op schrijfmed.
Gleim, (Dl.) te Amsterdam, op schrijfmed.
Godefroi, te Nijmegen, op schrijfmed.
Goedkoop, (J.) te Amsterdam.
Goes van Naters, (Mr. A. van der) Advokaat te Delft.
Goes, (E. J. van der) J. U. Cand. te Leyden.
Gojer, (H. S.) te Nijmegen.
Goorberg, (W. van de) te Leyden.
Gorika, (A.) voor het Onderwijzersgezelschap: *Oefening en Ontspanning*, te Schiedam.
Gorlitz, (P. K.) te Rotterdam.
Gosewinckel, (A.) te Nijmegen.
Goteling, (J.) Vinnis, Boekhandelaar te Haarlem, 1 Exempl. op schrijfmed., en 5 Exempl. op drukmed.
Goude, (M.) Theol. Stud. te Leyden.
Gouverneur, (M.) voor het Leesgezelschap te Groningen.
Graaff, (A. G.) Artsenijmenger te Gorichem.
Graskamp, (H.) Med. Doct. te Medemblik.
Gratama, (Mr. S.) te Assen.
Grauss, (de Wed. E. F.) te Middelburg.
Gravenstein, (J. H.) te Leyden.
Grebber, (S. de) Boekhandelaar te Amsterdam.
Greeve, (G.) Med. Doct. te Utrecht.
Griethuijsen, (J. G. van) Predikant te Zalk.
Griethuijsen, (O. J. van) voor het Leesgezelschap: *Tot Nut en Vermaak*, te Wageningen.
Grijp, (P. Specht) Predikant te Tiel.
Grimm, (A. M.) te Dordrecht.
Groenewalt, (H.) te Utrecht.
Groenewegen, Cz., (J.) te Schiedam.

Digitized by Google

Groll, (C.) te Haarlem.
Groot & Comp., (J.) Boekhandelaren te Zaandam.
Groot, (A. de) 2e Luit. 2e Batt. 2e Afd. Mobiele Schutt. Z. Holland, op Schrijfmed.
Groot, (J. de) Boekhandelaar te Delft, 8 Exempl.
Groothuis, (J. H. van IJssel) Predikant te Locheus.
Guicherit, ('s Gravesande) te Delft.
Gunne, (A. ter) Boekverkooper te Deventer.

H.

Haan, Kapt. 4e Komp. 1e Batt. 2e Afd. Mob. Schutt. N. Holl., op schrijfmed.
Haan, (A. de) te Amsterdam.
Haan, (T. R. de) te Heereveen.
Haar, (H. ter) te Amsterdam, 2 Exempl. op schrijfmed.
Haegen, (J. H. Schultz van) te Dordrecht, op schrijfmed.
Hageborgh, (M. J. ter) Jur. Stud. te Groningen.
Hageman, (D.) te Beverwijk.
Hall, (J. van) te Amsterdam, op schrijfmed.
Hall, (J. van) voor het Instituut te Elburg, op schrijfmed.
Halder, Hz., (A.) te Beverwijk.
Ham, (A. P.) voor het Leesgezelschap te Amsterdam.
Hamel, (J. A. van) Theol. Stud. te Leyden.
Hamersveld, (R. van) voor het Leesgezelschap: *Beschaving door Oefening*, te Amersfoort.
Hammen, (M. P. v. d.) Predikant te Diemen.
Hamming, (G.) voor het Leesgezelschap te Bolsward.
Hanegraaff, (B. C. D.) te Sassenheim.
Hanekuijk, (J.) te Harlingen.
Hannema (Wed. S.) te Harlingen.
Harencarspel, (J. P. van) V. D. M. te Elden en Driel.
Harrebomée, (A.) voor het Leesgezelschap te Heemstede.
Harrevelt, (E.) Boekhandelaar te 's Hage.
Harst, (A. van der) te Middelburg.
Hart, (A. H. de) voor het Leesgezelschap te Dordrecht.
Haselaar, (W. A.) te Haarlem.
Hasselt, (Copes van) te Haarlem, op schrijfmed.
Heeckeren, (C. H. A. Baron van) Lid der Ridderschap, te Utrecht.
Heeckeren, (W. R. Baron van) Lid der Ridderschap en van de gedeputeerde Staten, te Utrecht.
Heemskerk, (Mejufvrouw) te Amsterdam, op schrijfmed.
Hees, (J. H. van) te Haarlem.
Hegelmeijer, (J. S.) Commiss. van Policie te Maassluis.
Helden, (A. T.) voor het Leesgezelschap: *Amicitia*, te Dordrecht.
Hemsdaal, (G. W. van) Stadsdrukker en Boekhandelaar te Schiedam, 3 Exempl.
Hendriksen, (T. J. Wijnhoven) Boekhandelaar te Rotterdam.
Hermsen, (F. E.) Predikant te Maasland.
Herwerden, (de Wed. D. C. van) te Schiedam.
Hessel, (F.) Boekhandelaar op het Heereveen, 3 Exempl.
Heteren, (J. H. van) Boekhandelaar te Amsterdam, 1 Exempl. op zwaar velin, 1 Exempl. op schrijfmed. en 18 Exempl. op drukmed.
Heyligers, (Th.) te Schiedam.

Digitized by Google

Heyligers, (W. J.) Wethouder te Schiedam.
Hoeufft, (W. H.) Kapit. 1e Komp. 1e Batt. 2e Afd. Mob. Schutt. Noord-Holl., 2 Exempl. op schrijfmed.
Hoeufft, (D.) te Haarlem, op schrijfm.
Hoeufft van Velzen, (Jonkh. J. P.) Lid der gedeputeerde Staten van Noord-Holland, te Amsterdam.
Heule, (A. G.) te 's Gravenhage.
Heusden, (W. van) te Middelburg, op schrijfmed.
Heuvel, (P. H. v. d.) Boekhandelaar te Rotterdam, 4 Exempl.
Hingst, (A. J.) Predikant te Oosterend.
Hingst, (J.) te Amsterdam.
Hingst, (S. Stijl) te Harlingen.
Hinlopen, (F. C.) Predikant te Beek en Ubbergen.
Hisely. (J. J.)
Hodshon, (Izaak) Lid van de Provinc. Staten van Holland te Amsterdam, op schrijfmed.
Hoeck, (Smijtegeld van der) voor het Leesgezelschap te Bergen op Zoom.
Hoefhamer, (D.) Notaris te Elburg, op schrijfmed.
Hoek, (J.) Onderwijzer aan de Schagerbrug.
Hoek, (C. C. van der) Boekhandelaar te Leyden, 1 Exempl. op schrijfmed., 7 Exempl. op drukm.
Hoekstra, (B.) voor het Leesgezelschap in den Wieringerwaard.
Hoekwater, (C.) te Deifft.
Hoele, (J.) Med. Stud. te Leyden.
Hoen, (A.) President van het Onderwijzersgezelschap te Hattem.
Hoet, Az., (C. ten) te Nijmegen, op schrijfmed.
Hoeven, (A. des Amorie van der) Hoogleeraar te Amsterdam.
Hoeven, (Tempelman v. d.) te Rotterd.
Hoffman, (A.) Predikant te Velsen.
Hoffman, (N. J. A. C.)
Hoffsteede, (J. ter) te Haarlem.
Holthuizen, (P. G.) te Amsterdam.
Holtrop, (W.) Boekhandelaar te Amsterdam, 2 Exempl.
Holtzappel, te Dordrecht.
Honig Breet, (C. en J.) Papiermakers te Zaandijk.
Honigh, (A. C.) Koopman te Zaandijk.
Honigh, (D.) Koopman te Zaandijk.
Honigh, (J. C.) Boekhandelaar aan de Schagerbrug.
Hooff, (J. H. op den) te Utrecht.
Hoofman, (M.) te Haarlem, op schrijfm.
Hooft, (J. B. 't) voor het Leesgezelschap: *de Harmonie*, te Dordrecht.
Hooft, (G. C. 't) Rustend Predikant te Dordrecht, op schrijfmed.
Hoog, (Mr. H. C. J.) Advokaat te 's Hage.
Hoog, (J. H. J.) Predikant te Barneveld.
Hoogstraten, Jr., (A. van) Boekhandelaar te 's Hage, 4 Exempl.
Hoorn, (H. J. van) Predikant te Amersfoort.
Hoorn, (J. van) voor het Leesgezelschap te Koog aan de Zaan.
Horn, (E. N. van der) te Leyden.
Horneer, (H.) Boekhandelaar te Gorinchem, 2 Exempl.
Horst, (D. H.) Predikant te Hendrik-Ido-Ambacht.
Horst, (D. G. v. d.) Theol. Stud. te Amsterdam, op schrijfmed.
Houten, (A. van) Adjud. bij de Genie te Nijmegen.
Houtkamp, (A.) voor het Leesgezelschap te Nieuwvliet.
Houtrijve, Senior, (J. van) te Dordrecht.
Hoving, (C. H.) te Amsterdam.
Hubrechts, (van Landschot) te Haarl.

Digitized by Google

Hugenholtz, (H. de Haar) op Schrijfm.
Huissen van Kattendijke, (Baron J. W.) te 's Hage.
Hull, (W. van den) te Haarlem.
Hulleman, (V.) Chirurg. en Vroedm. te Wervershoof.
Hulscher, (G. J.) voor 't Leesgezelschap te Deventer.
Hulsewee, (G. J. M.) te Groningen.
Hulst, (K. van) Boekhandelaar te Kampen, 2 Exempl.
Hulsteijn, (J. P. H. van) Proponent te Tiel.
Hussem, (H.) Predikant te Dokkum.

I.

Immink, (W. A.) S. S. Min. Cand. te Leyden.
Ingen, (E. v.) voor het Leesgezelschap te Nieuwe Schans.
Insinger, (A. F.) te Amsterdam.
Israels, (H. A.) te Groningen.
Ittersum, (R. A. J. van) Jur. Stud. te Utrecht.

J.

Jacob, (J. C. L.) Boekhandelaar te Rotterdam, 1 Exempl. op zwaar velin, en 1 Exempl. op Drukm.
Jansen, (T. J.) Boekhandelaar te Sluis in Vlaanderen.
Jansenius, (J.) te Stedum.
Janssen, (J. D.) voor het Departem. voor de zaken der Herv. Kerk te 's Hage, op schrijfmed.
Jarges, (Jonkh. J.) Lid van de Eerste Kamer der Staten Gen te Groningen.
Jarman, (J.) te Amsterdam, op schrijfm.
Jennes, (J. W.) voor het Schoolonderwijzersgezelschap te Enschedé.
Jeveren, (H. B. van) op schrijfmed.
Jolles, (J. A.) Jur. Stud. te Amsterd.
Joncheere, (J. C. de) te Utrecht.
Jonge, (F. C.) Lid van de Eerste Kamer der Staten Generaal, te Middelburg.
Jonge van Campensnieuwland, (Jonkh. Mr. W. A. de) op schrijfmed.
Jonge, (A. de) Leeraar bij de Doopsgezinden te Dansumawoude.
Jonge, (B. de) Med. Prof. te Middelburg.
Jonge, (Jonkh. K. W. de) voor het Leesgezelschap: *Tot nut en Vermaak.*
Jongh, (M. G. de) voor het Leesgezelschap: *Nuttig en Leerzaam*, te Meppel.
Jordens, (Mr. C. A. van Munster) voor 't Leesgezelschap te Deventer.
Jut, (de Wed. S.) te Zaandam, op schrijfmed.

K.

K., (J. de) te Dordrecht.
Kaal, (F.) Boekhandelaar te Amsterdam, 2 Exempl.
Kaan, (J.) Dijkgraaf in den Wieringerwaard.
Kaan, (K.) te Haarlem.
Kaldenbach, (J.) Predikant voor het Leesgezelschap: *Ons Genoegen*, te Veere.
Kamerling, (A.) te Groningen.
Kamerling, Wz., (A.) Boekhandelaar te Groningen, 2 Exempl.
Kamerling, Hz., (F.) te Groningen.
Kamerling, Hz., (W.) te Groningen.
Kan, (Dr. D. M.) te Groningen.
Kapteyn, (A. E.) Schoolonderwijzer te Maassluis.
Kasteele, (J. Th. van de) Burgemeester te Beusichem.

Digitized by Google

Kat, (H. de) te Dordrecht.
Kater, (J.) te Dordrecht.
Katwinkel, (C. W.) Wijnkooper te Leeuwaarden, op schrijfmed.
Keer, (Otto) te Amsterdam, op schrijfm.
Kelderman, (J. P.) te Amsterdam.
Kellen, (C. van der) te Amsterdam, op schrijfmed.
Keller, (P.) voor het Leesgezelschap: *Door onderzoek leert men*, te Zierikzee.
Kellner, Luit^{t}. Kol. bij het 3^{e} Batt. Artill. Nat. Mil. te Delft.
Kemp, (J.) Onderwijzer te Zoelmond.
Kempen, (D. J. van) Predikant te Buurmalsen.
Kerdel, (A.) te Schiedam.
Kerkhoff, te Amsterdam, op schrijfm.
Kerkhoven, (T. J.) te Amsterdam.
Ketwich, (C. van) te Haarlem.
Keukenmeester, voor het Leesgezelschap te Maasland.
Khummers, (Fr.) 2^{e} Luitenant.
Kip, (W. P.) Onderwijzer te Schagen.
Kist, (A.) voor het Leesgezelschap: *Concordia*, te Dordrecht, op schrijfmed.
Kist, Pz., (P.) te Zaandam, op schrijfmed.
Kleeuwens, (F.) Boekhandelaar te Goes, 4 Exempl.
Klerk, (W. de) Serjant Volontair bij de Artillerie.
Klerk, (Wed. de) te Dordrecht.
Klijn, (H. H.) te Amsterdam, op schrijfmed.
Klijnsma, (S.) 1^{e} Kapt. Ingen^{r}. te 's Gravenhage.
Kloppenburg, (B. A.) te Rotterdam.
Kluit, Jr., (J.) Boekhandelaar te Brielle, 3 Exempl.
Kluijver, (A.) Albertz. aan de Koog.
Kluijver, (Jac.) Albertz. aan de Koog.
Knappert, (A.) te Schiedam.
Knappert, Jz., (D. L.) Lid van den Raad te Schiedam.
Knijff, Cz., (J.) Onderwijzer te Buurmalsen.
Knox, (P.) voor het Leesgezelschap: *Door Leeslust vereenigd*, te Gouda.
Kock, (de) Luitenant Generaal.
Koeleman, (J.) Ontvanger te Assendelft.
Kok, (J.) te Nijmegen.
Kommers, (C.) te Haarlem.
Koning, (R. J.) Predikant te Limmen.
Koning, (de Wed. A.) en Brugman, Plaatdrukkers te Amsterdam.
Koningh, Hz., (J. de) te Dordrecht.
Kooij, (G. van der) te 's Hage.
Kooijker, (A. H.) te Amsterdam, op schrijfmed.
Kool, (J.) Papiermaker te Zaandijk.
Koopmans, (K.) te Amsterdam.
Koops, (F.) Koopman te Oude Pekel-Aa.
Kops de Bruijn, (Mevr.) te Haarlem.
Körner, (J. P.) te Haarlem.
Kornmaul, (J. D.) voor het Leesgezelschap: *Eendragt en Vlijt*, te Amersfoort.
Korting, (C.) Onderwijzer te Wervershoof.
Kramer, (Mej. A. M.) te Amsterdam, op schrijfmed.
Kramer, (J. A.) Evang. Luth. Predikant te Zutphen, op schrijfmed.
Kramp, (H. Das) Luit. ter Zee 2^{e} klasse, op schrijfmed.
Krediet, (J.) Boekhandelaar op het Heereveen.
Kreekel, (W.) Milit. Kommand. aan het Kon. Instit. voor de Marine te Medemblik, op schrijfmed.
Krijnse, (L.) te Waarde, Eiland Z. Beveland.

Digitized by Google

Krijnse, (M.) te Waarde, Eiland Z. Beveland.
Kruijff, (Mr. J. de) op het Heereveen.
Kruijff, (J. de) Boekhandelaar te Utrecht, 7 Exempl.
Kuijper, (C.) aan de Koog.
Kuijper, (G.) te Haarlem.
Kuipers, (C. A.) Predikant te Boxum en Blessum.
Kuvel, te Amsterdam.

L.

Laan, (P. J.) te Amersfoort.
Laan, (C. D.) Burgemeester van Eemnes.
Labrijn, (B.) te Dordrecht.
Ladenius, (J. H.) Boekhandelaar te Leeuwaarden.
Laen, (W. A. van der) te Raalte.
Lagerweij, (F.) Kostschoolhouder te Weesp.
Laij, (J.) te Middelburg.
Lambrechtsen, (W. N.) te Middelb.
Lammeree, (W.) Predikant te Geldermalsen.
Lange, (G. C.) te Amsterdam, op schrijfmed.
Lange, (B. C. de) te Haarlem.
Langeveld, Fz., (P.) te Neder-Hardinxveld, op schrijfmed.
Langlois, Jr., (J.) te Doesborgh.
Lankhorst, (L. H.) te Amsterdam, op schrijfmed.
Lanser, (J.) Aannemer te St. Maartensbrug.
Lastdrager en Lorié, Boekhandelaren te Amsterdam, 3 Exempl.
Lau, (J. la) Predikant te Stolwijk.
Lau, (S. la) voor het Leesgezelschap: *Vriendschap en Leeslust*, te Oud-Beijerland.
Laurier, (C. G.) te Nijmegen.
Lauts, (W. G.) Hoogl. aan het Kon. Inst. voor de Marine te Medemblik.
Ledeboer, (L. V.) Predikant te Kolhorn.
Lee, (L.) te Haarlem.
Leenderts, (W.) te Kampen, op schrijfmed.
Leesekamp, (P.) Predik. te Brandwijk.
Leesgenootschap: (Het) *Oefening kweekt beschaving*, te Delft.
Leesgezelschap: (Het) te Delden.
Leesgezelschap: (Het) te Haastrecht.
Leesgezelschap: (Het) te Hengelo.
Leesgezelschap: (Het) te Leerdam.
Leesgezelschap: (Het) te Oldenzaal.
Leesgezelschap: (Het) te Oosthuizen.
Leesgezelschap: (Het) No. 2, te Oude Pekel-Aa.
Leesgezelschap: (Het) te Tholen.
Leesgezelschap: (Het) te Warffum.
Leesgezelschap: (Het) *aan Godsdienst toegewijd*, te Edam.
Leesgezelschap: (Het) *Concordia*, te Gouda.
Leesgezelschap: (Het) *de Harmonie*, te Dreischot.
Leesgezelschap: (Het) *de Harmonie*, aan de Helder.
Leesgezelschap: (Het) *de Vriendschap*, te Doetichem.
Leesgezelschap: (Het) *Disce Legendo.*
Leesgezelschap: (Het) *Eendragt*, te Woerden.
Leesgezelschap: (Het) *Leerlust kweekt Wetenschappen*, te Amsterdam.
Leesgezelschap: (Het) *Leeslust*, te Zwammerdam.
Leesgezelschap: (Het) *Leeslust is de Voedster der Wetenschappen*, te Leyden.
Leesgezelschap: (Het) *Leeslust vormt verstand en hart*, te Amsterdam.
Leesgezelschap: (Het) *Leest en Denkt*, te Amsterdam.

Digitized by Google

Leesgezelschap: (Het) *Leest en Overdenkt*, te Leyden.

Leesgezelschap: (Het nieuwe) *Leest en Overdenkt*, te Leyden.

Leesgezelschap: (Het) *Lust tot Onderzoek*, te Krimpen.

Leesgezelschap: (Het) *Lust tot Wetenschap*, te Zuidzande.

Leesgezelschap: (Het) *Minerva*, te Doetichem.

Leesgezelschap: (Het) *Minerva*, te Leeuwaarden.

Leesgezelschap: (Het) *Miscens Utile dulci*, te Leyden.

Leesgezelschap: (Het) *Oefening*, te Amsterdam, op schrijfmed.

Leesgezelschap: (Het) *Oefening baart Verlichting*, te Gorinchem.

Leesgezelschap: (Het) *Oefening en Vermaak*, te Zaandam.

Leesgezelschap, (Het) onder de zinspreuk:

De mensch beschaaft verstand en geest
Als hij in goede Boeken leest.

Leesgezelschap, (Het) onder de zinspreuk: *Leeslust*, te Steenwijk.

Leesgezelschap, (Het) onder de zinspreuk: *Tot Kennis en Deugd*, te Vlaardingen.

Leesgezelschap: (Het) *Onderling Genoegen*, te Nieuwkoop.

Leesgezelschap: (Het) *Pax optima rerum*, te Sluis in Vlaanderen.

Leesgezelschap: (Het) *Ter vermeerdering van Kunde en goeden Smaak*, te Haarlem.

Leesgezelschap: (Het) *Tot Aankweeking en Vriendschap*, te Abcoude.

Leesgezelschap: (Het) *Tot beschaving van den Smaak*, te Nieuwendam.

Leesgezelschap: (Het) *Tot Beschaving en Genoegen*, te Zierikzee.

Leesgezelschap: (Het) *Tot Beschaving en Verlustiging*, te Harlingen.

Leesgezelschap: (Het) *Tot Bevordering van Deugd en Verlichting*, te Delft.

Leesgezelschap: (Het) *Tot Leering en Uitspanning*, te Haarlem.

Leesgezelschap: (Het) *Tot Nut en Genoegen*, te Leyden.

Leesgezelschap: (Het) *Tot Nut, Leering en Vermaak*, te Delft, op schrijfmed.

Leesgezelschap: (Het) *Tot Nut en Oefening*, te Amsterdam.

Leesgezelschap: (Het) *Tot Nut en Uitspanning*, te Delft.

Leesgezelschap: (Het) *Tot Nut en Uitspanning*, te Nijmegen.

Leesgezelschap: (Het) *Tot Nut en Vermaak*, te Grouw.

Leesgezelschap: (Het) *Tot Nut en Vermaak*, te Leyden.

Leesgezelschap: (Het) *Tot Nut en Vermaak*, te Neder-Hardinxveld en Giessendam.

Leesgezelschap: (Het) *Tot Nut en Vermaak*, te Oudshoorn.

Leesgezelschap: (Het) *Tot Nut en Vermaak*, te Voorst.

Leesgezelschap: (Het) *Tot Oefening en Uitspanning*, te Pijnacker.

Leesgezelschap: (Het) *Tot Oefening van het Verstand en Verbetering van het Hart*, te Maassluis.

Leesgezelschap: (Het) *Tot onderling Nut*, te Maassluis.

Leesgezelschap: (Het) *Tot onderlinge Verlichting en Verbetering*, te Leeuwaarden.

Leesgezelschap: (Het) *Tot Onderzoek*, te Amsterdam.

Leesgezelschap. (Het) *Tot Vermaak en Stichting*, te Sluis in Vlaanderen.

Digitized by Google

Leesgezelschap: (Het) *Tot Vermaak en vermeerdering van Kennis*, te Nederhardinxveld en Giessendam.
Leesgezelschap: (Het) *Tot voeding van den Geest*, te Kollumerland en Achtkarspelen.
Leesgezelschap: (Het) *Utile Dulci*, te Haarlem.
Leesgezelschap: (Het) *Verscheidenheid behaagt*, te Leyden.
Leesgezelschap: (Het) *Verscheidenheid en Overeenstemming*, te Gorinchem.
Leesgezelschap: (Het) *Verscheidenheid en Overeenstemming*, te Zierikzee.
Leesgezelschap: (Het) *Verstand en Hart*, te Groningen.
Leesgezelschap: (Het) *Voor Verstand en Hart*, te Alphen.
Leesgezelschap: (Het) *Voor Verstand en Hart*, te Haarlem.
Leesgezelschap: (Het) *Voor Wetenschap en Deugd*, te Steenbergen.
Leesgezelschap: (Het) *Weetlust*, te Amsterdam.
Leesmuseum: (Het) te Amsterdam, op schrijfmediaan.
Leeuw, (P. de) Opziener der werken van Rhijnland en Burgemeester van Houtrijk en Polanen.
Leeuwen, (J. J. van) Procureur te Utrecht.
Leeuwen van Duivenbode, (Dr. D. C. van) voor het Leesgezelschap te Schoonhoven.
Leeuwen van Duivenbode, (W. K. M. van) voor het Leesgezelschap: *Nut en Vermaak*, te Bergambacht.
Leeuwen, (F. v.) Lid van den Raad te Schiedam.
Legrom, (F. F.) te Weesp.
Leije, (Johs. van der) te Middelburg.
Lelij, (A. van der) te Maasland.
Lennep, (Mr. J. van) te Amsterdam, op schrijfmediaan.
Lennep, (J. H. van) Boekhandelaar te Amsterdam.
Lentfrinck, (J.) te Haarlem.
Lessen, (M. D. van) te Zierikzee.
Lesturgeon, (A. A.) 1e Kapt. Ingr. te Koevorden, op schrijfmediaan.
Lewe, (Jonkh. U. E.) te Zuidbroek.
Lier, (M. van) Papierkooper te 's Hage.
Lycklama à Neyeholt, (G. W. F.) J. U. Stud. te Leyden.
Lynden van Lunenburg, (J. H. Baron van) Staatsraad te Utrecht.
Linde, (A. T. ter) te Amsterdam.
Lion, & Zonen, (E.) Boekhandelaren te 's Bosch, 2 Exempl.
Lidth de Jeude, (T. H. van) te Tiel.
Lith, (J. van) te Bennebroek.
Lohman, (R.) Secret. der stad Groningen.
Lok, (C.) te Kampen.
Lockhart, (J.) buiten Haarlem, op schrijfmediaan.
Longte, (J. P. de) te Zutphen.
Loo, (L. ter) Koopman te Meppel.
Loon, (H. van) Chir. Art. Obstr. Lect.
Loopuit, (J.) Burgem. te Schiedam.
Loosjes, Pz., (de Wed. A.) Boekhandelaresse te Haarlem, 3 Ex.
Lorraine, (C. H. de) te 's Hage.
Los, (D.) te Nieuw-Beijerland.
Lotz, (J. P.) voor het Leesgezelschap te Hellevoetsluis.
Louwerse, (P.) te Amsterdam.
Lubbers, (B.) voor het Inst. te Elburg.
Lugt, (J.) te Amsterdam, op schrijfmediaan.

* *

Digitized by Google

M.

Maagh, (S. R.) te Sappemeer.
Maandag, (H.) Predik. te Dubbeldam.
Maanen, (G. A. G. van) voor het Leesgezelschap te Groningen.
Maarschalk, (A.) te Barneveld.
Maarsman, (Erven G.) Boekhandelaars te Vlissingen, 2 Exempl.
Maas, Cz., (P.) te Delft.
Maas, Cz., (H.) te Schiedam.
Maas, (S.) Lid van den Raad te Schiedam.
Maes, (H. J. Brugger) te Delft.
Maats, (P.) Genees- en Heelmeester te Wieringen.
Mabé Grevingh, (B.) te Haarlem.
Macliod, (...) te Kampen.
Mak, (T.) te Schiedam.
Maks, (P.) te Haarlem.
Makkers, (C.) te Schiedam.
Mandemaker, (W. K.) voor het Leesgezelschap: *Voor Kennis en Waarheid*, te 's Hage.
Manger, (H.) te Haarlem.
Mangless, (E.) te Rotterdam.
Marcelis, (L. K.) Onderwijzer te Melis en Mariekerke.
Margadant, (C.) te 's Hage.
Martens, (Jonkh. Mr. J. C.) Regter ter Instructie, te Utrecht.
Matthiessen van Petten en Nolmerban, (C. Sandenbergh), op schrijfmed.
Mast, Pz., (J.) te Klaaswaal.
Matzinger, (J. J.) te Middelburg.
Meer van Ruffeler, (van der) te Monster.
Meer en Verbruggen, (Wed. v. d.) Boekh. te Rotterdam, 7 Exempl.
Meinsma, (A.) te Elburg, op schrijfm.
Meijden, (J. van der) Onderwijzer te Utrecht.
Meijer, (G. J.) Professor te Groning.
Meijer, (P. W.) Rijksontvanger te Wehl.
Meijer, (B. J.) Magnetiseur te Amsterdam.
Meijer Jr. (H.) te Haarlem.
Meijer, (H.) Boekhandelaar te Zwolle, 6 Exempl.
Meijer, (J. M. E.) Boekhandelaar te Amsterdam.
Meijer, (J. G.) Boekh. te Arnhem.
Meijes, (R. P.) Predik. te IJzendoorn.
Meijnhardt, (Mr. G. F. A.) Burgemeester te Wamel.
Mekel, (Gebrs.) Boekhandelaren te Uithuizen, 2 Exempl.
Mensing en van Westreenen, Boekhandelaren te Rotterd., 7 Exempl.
Mensinga, (R. J.) Predikant te Nieuw-Beerta.
Menzel, (C. G.) Boekhandelaar te Leyden, 2 Exempl.
Mepper, (K. N.) Evang. Luthersch Predikant te Schiedam.
Merens, Az. (D.) Kapt. 6e Komp. 1e Batt. 2e Afd. N. Holl. Schutterij, op schrijfmediaan.
Merens, (J. C.) Ontvanger der Registratie te Schagen.
Metelerkamp, (A. H.) te Utrecht.
Meuter, (J. W.) Kost-Schoolhouder te Dokkum.
Miedendorp, (H.) Koopman te Groningen.
Mijné, (A. J.) te 's Hage, op schrijfm.
Min, (P. van der) Burgemeester te Nieuweveen.
Mingelen, (G. J.) te 's Hage.
Mioulet, (A. D. J.) te Rotterdam.
Moer, (J. H. W. Muijs van de) voor het Leesgezelschap: *Verstand en Hart*, te Sliedrecht.

Digitized by Google

Moerbeek, (R.) Onderw. te Petten.
Moll, Bz. (VV.) te Dordrecht.
Molen, (H. van der) te Groningen, op schrijfmediaan.
Molenaar, (B.) 1e Luit. 4e Komp. 1e Bat. 2e Afd. N. Holl. Schutt., op schrijfmediaan.
Molhoek, (C. G.) te Waarde, Eiland Z. Beveland.
Molkenboer, (A. H. C. Richter, Wed. H.) te Haarlem.
Molsser, (I. A. D.) te Rijswijk.
Molster, (J. A.) te Amsterdam, op schrijfmediaan.
Monde, (N. van der) Boekh. te Utrecht, 7 Exempl.
Monhemius, (J. L.) te Kampen.
Monhemius, geb. de Kat, (Mevr. Wed.) te Dordrecht, op schrijfmediaan.
Mooaces, (C. H. S. F.) op het Hoogezand.
Monees, (H. A.) Presid. te Nijmegen.
Moquette, (J. S. T.) te Leyden.
Mortier en Zoon, (D. du) Boekhandelaren te Leyden.
Mounier, (P.) Predik. te Rotterdam.
Mounier, (L. F.) L. H. Cand. te Leyden.
Mouthaan, (J.) te Utrecht, op schrijfm.
Muijen, (J. van) te Middelburg.
Mulder, (E.) te Groningen.
Mulder, (VV.) Koopman te Groningen.
Mulder, (VV. B.) te Haarlem.
Muller, Generaal-Majoor, op zwaar velin.
Muller, (J. H.) Aannemer te Gron.
Muller, (P. J.) te Broek in Waterland.
Muller (J.) & Comp., Boekhandelaren te Amsterdam, 2 Exempl.
Muller (D. K.) & Comp., Boekhandelaren te Arnhem, 2 Exempl.
Mulock Houwer, (Mr. VV.) te Zierikzee.
Mulock Houwer, (H.) voor het Leesgezelschap: *Tot Nut en Vermaak.*
Munk, (A. de) Schrijver en Victualiemeester.
Munnich, (C.) te Broek in Waterland.
Munnik, (J.) te Schiedam.

N.

N. N. te Dordrecht.
N. N. te Haarlem.
N. N. te Maasland.
Naber, (J. VV. A.) voor het Leesgezelschap: *Tot Nut en Vermaak*, te 's Hage.
Nahuijs. (H. P. van) te Rotterdam.
Nassau, (J. H.) Phil. Theor. Litt. Hum. Doct. en Rect. te Assen.
Nederburgh, (Mr. H. A.) op het Heereveen.
Neek, (L. J. L. van) V. D. M. te Schipluiden.
Nek, (B. van) voor het Leesgezelschap te Deventer.
Neufville, (A. de) te Amst. op schrijfm.
Neufville, (D. M. de) te Amst.
Neufville, (J. de) te Amsterdam.
Neuman, (J. J.) Pred. te Sliedrecht.
Nicola, (G.) te 's Hage.
Niemantsverdriet, (B.) te Schiedam.
Nierhoff, (van Eeden) te Opijnen.
Nieuwbarn, (van) Luit.-Kwartierm. te Zutphen.
Nieuwenhuijs, (J.) Theol. Stud. te Leyden.
Nieuwhoff, (VV.) Graveur te Amsterdam.
Nieuwland, (J. A. van) Huisonderwijzer te Gorinchem.
Niewold, (F. E.) te Groningen.
Nijenhuis, (J. T. Bodel) te Leyden.
Nijenhuis, (B.) te Utrecht.

Digitized by Google

Nijhoff, (J. A.) Boekhandelaar te Arnhem, 3 Exempl.
Noman (J.) en Zoon, Boekhandelaren te Zalt-Bommel, 2 Exempl.
Noort, (Mr. A. Op ten) Presid. der Regtbank van Eersten Aanleg te Zutphen.
Noordman, (H.) te Beverwijk.
Normant, (L. A. le) te Amsterdam.

O.

Obreen, (Mr. H.) Advokaat te Rotterdam.
Oijen, (M. L. C. van) Douairière van Kretschmar van Wijk, te Beverwijk.
Oldenborg, Jr., (J. van) te Dordrecht.
Olivier, (J. J.) Luit.-Kwartierm. van Z. M. Schutterij.
Olivier, Az., (E.) vrijwillige Jager van van Dam.
Olivier, (J. v. d. Velde) Boekdrukker en Boekhandelaar te Zierikzee.
Ommeren, (Ph. van) te Rotterdam.
Onderwijzers Gezelschap, (Het) te Kampen.
Oomkens, (J.) Boekhandelaar te Groningen, 7 Exempl.
Oomkens, Jz., (J.) te Groningen.
Ooms, Pz., (J.) te Tiel.
Oordt, (H. W. van) te Rotterdam.
Oorde, (W. van) te Leyden.
Oortman, Cz., (A.) te Utrecht, op zwaar velin.
Oortman, (J.) te Utrecht, op schrijfm.
Oosthout, (J. G.) te 's Gravenhage.
Oostrum, (K.) te Amersfoort.
Opstall, (C. van) Gepens. Luit.-Kol. te Dordrecht.
Orthlieb, (J. F.) te Haarlem.
Osti, (H. J.) te Utrecht.
Ottema, (J. G.) te Harlingen.
Otto, (J. C. P.) Theol. Cand. te Leyden.
Ouden, (J. H. den) Boekhandelaar te Amsterdam, 2 Exempl.
Ouwenaller, (E. F. R. van) te Amsterdam.
Ouwersloot, (D.) te Amsterdam, op schrijfmediaan.
Overbeek, (L.) Controleur van het Kadaster te Haarlem.
Ovink, (A.) voor het Leesgezelschap: *Vermaak en Leering* te Zwolle.

P.

Pabst, (B. G. A.) Jur. Stud. te Utrecht.
Paddenburg (van) & Comp., Boekhandelaren te Utrecht, 3 Exempl.
Palier (H.) en Zoon, Boekhandelaren te 's Bosch.
Panhuijs, (A. van) te Groningen.
Papegaaij, (G.) te Weesp.
Patijn, Jz., (C.) Schoolonderwijzer te Maassluis
Paulus (Mr. P.) Advokaat te Axel.
Pauwert, (D. van den) te Schiedam.
Peelens, Pz., (B.) te Weesp.
Peerlkamp, (J. Venhuizen) te Haarl.
Peeting, (G.) op het Heereveen.
Pellekaan, (J. H.) voor het Leesgezelschap: *de Eendragt*, te Utrecht.
Pelt, (B. van) te Schiedam.
Pennink, (H. J.) te Enschedé.
Pennis, (Mr. C. Overgaauw) te Delft.
Perk, (A.) te Delft.
Peroté, (J. A.) te 's Hage, op schrijfmediaan.
Person, (P.) Predikant te Steenwijk.
Pesteel, Jr. (van) te Dordrecht.
Peters, (M. Nauta) te Harlingen.
Petersen, (J. L.) voor het Leesgezelschap te Winschoten.
Piek, (Mej. Wed.) te Oudshoorn.

Digitized by Google

Pieper en Ipenbuur, Boek- en Plaatdrukkers te Amsterdam.
Pieren, (T.) te Dordrecht.
Pieterse, (L.) Kapt. Luit. ter Zee.
Pijkeren, (J.) Presid. van het Onderwijzersgezelschap te Ede en Heerde.
Pijnappel, (G.) te Amsterdam, op schrijfmediaan.
Pijnappel, Andrz., (C.) te Amsterdam, op schrijfmediaan.
Pit, (F. J. A.) voor het Leesgezelschap te Dordrecht.
Plaats, (M. van der) Boekhandelaar te Harlingen, 2 Exempl.
Plemp van Duiveland, (A.) te Rotterdam.
Plukhooij, (C. A.) voor het Eerste Leesgezelschap te Dordrecht, op schrijfmediaan.
Poelstra, (J.) te Harlingen,
Polman, (Jonkh. E. VV.) Stud. te Groningen.
Polman, Az., (H.) te Haarlem.
Pool, (J. A.) Procureur te Nijmegen.
Poort, (A.) Wethouder te Schiedam.
Poortman, (K. A.) L. H. C. et J. U. te Leyden.
Post, (K. VV.) te Maassluis.
Postum, (VV.) te Leyden.
Posthumus, (N.) te Haarlem.
Pré, (D. C. de) te Middelburg.
Praetorius, (I. W.) te Utrecht.
Prijn, (S.) V. D. M. te Bleiswijk.
Prillevits, (E.) Boekhandelaar te Harlingen.
Prins, (S. J.) te Amsterdam.
Prins, (....) te Kampen.
Pruijss, (Wed. C.) te Haarlem.
Puffelen, (P. van) te Middelburg.

Q.

Quarles van Ufford, (P.N.) te Haarlem.

R.

Raadt, (P. de) op den Huize Noortheij bij Voorschoten.
Raedt, (Mr. A.) op schrijfmediaan.
Ran, (I.) Commissionair te Texel.
Ranitz, (Mr. H. de) Procureur te Groningen
Rede, (C. van) te Rotterdam.
Ree, (B. H. van) te Zaandam.
Ree, (P. van) voor het Leesgezelschap te VVermeldingen.
Reekers, (J.) te Haarlem.
Reeman, (J. A.) voor het Leesgezelschap: *Miscens et Dulci*, te Dordreeht.
Reigersberg, (L.) Koekebakker te Groningen.
Reilingh, (D. de Vries) Med. Doct. te Groningen.
Reiners, (A.) Apotheker te Steenwijk.
Reisiger, (VV.) te Groningen.
Reckman, (J. F.) Med. Stud. te Leyden.
Rendorp, (F.) te Amsterdam.
Rengers, (VV. F. L.) Gouverneur der Prov. Groningen.
Rens, (J. C.) voor het Leesgezelschap: *Litterature*, te Dordrecht, op schrijfmediaan.
Richemont, (J. C.) te Haarlem.
Rijkens, (A. G.) Onderwijzer te Groningen.
Rijnbende, (H. C.) Makel. te Schiedam.
Rijnbende, (S.) Vreder. te Schiedam.
Rijnbende, (S. A.) te Schiedam.
Rijpperdas, (F.) te Doesborgh.
Rijsewijk, (VV. H. H. v.) Litt. Hum. Stud. te Deventer.
Rijswijk, geb. Meijer, (P. van) te Leyden.
Ring van Almelo, (Voor den) 2 Exempl.
Ritsema, (Wed. C.) te Haarlem.

Digitized by Google

Rivecourt, (Jonkh. J. C. VV. de) te Kampen.
Rochemont, (S. H. de) te Middelburg.
Rodenhuis, (A.) te Harlingen.
Rodi, (J.) voor het Leesgezelschap: *Tot Nut en Genoegen*, te Schiedam.
Roëll, Minister en Staatsraad, op schrijfmediaan.
Roëll, (A. C.) Predik. te Goedereede.
Roelofsen, (B.) te Driebergen.
Roggen, (A. VV. van) te Nijmegen.
Roggeveen, (I.) Notaris te Nieuw Niedorp.
Royaards, (D. H.) Ontvang. te Utrecht.
Romar, (E.) Predikant te Winkel.
Rombouts, (A. H.) voor het Leesgezelschap: *Tot vermeerdering van Kennis*, te Schiedam.
Römelingh, (I.) Boekhandelaar te Groningen.
Römelingh, (T.) Stud. te Groningen.
Rooij, (VV. S. de) te Kampen.
Rookmaker, (I.) te Haarlem.
Rookmaker, (D. VV.) te Haarlem.
Roos, (...) te Dordrecht.
Rooseboom, (H. J.) te Amsterdam.
Rose, (Mevr. Denair.) te Utrecht.
Rossum, (J. P. van) te Amsterdam.
Rouscher, (P. A.) te Leyden.
Rouville, (A. M. de) Jur. Stud. te Leyden.
Rouwens, (N.) te Bloemendaal.
Ruempol, (R. H.) Chir. Maj. Ridder der Orde van de Nederl. Leeuw, te Zutphen.
Ruiter, (A. F. de) Koopman te Harlingen.
Ruiter, (H. de) aan de Vuursche.
Ruitenga, (J. VV.) te Harlingen.
Ruitman, (VV.) Predikant te Assendelft.
Rusburg, (B.) Predik. te Kampen.
Rutgers, (van Pabst) Maj. Komm. van het 1e Batt. 2e Afd. Mob. Schutterij van N. Holland, op schrijfmediaan.
Rutgers, (S. J.) Theol. Stud. te Groningen.

S.

Saar, (Wed. D. du) Boekhandelares te Leyden, 2 Exempl.
Sacré, (Walaardt) te Haarlem.
Sande, (Wed. J. J. van de) Boekhandelares te Middelburg.
Sea, (L. de) te Groningen.
Saubert, (T. A.) te Leyden.
Schaafsma, (B.) Boekhandelaar te Dokkum.
Schadee, (I. C.) te Utrecht.
Schalk, (F. J. C. van der) te Schiedam.
Schalk, Hz. (I. van der) te Schiedam.
Schardam, (M. A.) Onderwijzer te Opperdoes.
Scheer, (P. A. van der) te Haarlem.
Scheevelenbos, (A.) Vrederegter te Beverwijk.
Schenkel, (H.) Onderw. te Assen.
Schermbeek, (Th. A. van) Med. Cand. te Utrecht.
Schetsberg, (H. C.) Boekhandelaar te Leeuwarden, 28 Exempl.
Schierbeek, (R. J.) Boekhandelaar te Groningen.
Schieveen, (A.) te Schiedam.
Schillemans, Lz. (VV.) te Dordrecht.
Schilthuis, (U. G.) te Groningen.
Schippers, (H. H.) Heel- en Vroedmeester te Bleskensgraaf.
Schmidt auf Altenstadt, (J. C. F. von) voor het Leesgezelschap: *Tot Nut en Vermaak*, te Medemblik.
Schmidt, (von) te Haarlem.
Schmitz, (VV. L.) Zilversmid te Leeuwaarden.

Digitized by Google

Schoenmakers, (P.) V. D. M. te Nieuweveen.
Schol, (J.) Ontv. der Dir. Bel. en In- en Uitgaande Regten te Texel.
Scholten, Predikant voor het Leesgezelschap te Maas en Waal.
Scholten, (J. G). te Haarlem.
Scholting, (J.) te Haarlem.
Schomaker, (T. G.) Pred. in de Zijpe.
Schonekat, (M. H.) Boekhandelaar te Amsterdam.
Schöneveld, (J.) Pred. te Oudeschild.
Schooneveld en Zoon, (M.) Boekhandelaren te Amsterdam, 7 Exempl.
Schoolonderwijzersgezels., te Wijchen.
Schoorn, (O. G.) te Schiedam.
Schorer, (J. Rademacher) Predikant te Harderwijk.
Schouten, (J.) te Dordrecht, op swaar velin.
Schouten, (Mr. J.) te 's Bosch.
Schouwenburg, (L. M.) te Amsterdam.
Schouwenburg, (T. A. van Spaen) op schrijfmed.
Schregardus, (A. J). te Schiedam.
Schregardus, (P. H. J. Roos) Theol. Stud. te Utrecht.
Schreuder, (C.) Burgem. van Velsen.
Schreuder, (J.) voor het Leesgezelschap, te Rotterdam.
Schrier, (H.) te Waarde, Eiland Z. Beveland.
Schuldd, te Dordrecht.
Schummelketel, geb. van de Perre, (J. J.) te Middelburg, op schrijfmed.
Schuts, (L. J.) Boekhandelaar te Hoorn.
Schutters, (L. C.) Boekhandelaar te Middelburg, 6 Exempl.
Schuurman, (B.) Med. Doct. te Steenw.
Schweicker, (J. F.) te Schiedam.
Sels, Stads Med. Doct. te Elburg, op schrijfmediaan.
Sepp en Zoon, (J. C.) Boekhandelaren te Amsterdam, 2 Exempl.
Sevestre, (E. P.) te Haarlem.
Sibinga, (D. F.) voor het Leesgezelschap te Dragten.
Sigmond, (Mz. A.) te Werkendam, op schrijfmediaan.
Sijbema, (K.) Ondermeester te Oude Bildzijl.
Sijbouts, (J. T. van der Walle) te Amsterdam.
Sijpesteijn, (Mevr. van) te Haarlem.
Simon, (J. E.) Med. Doct. te Leeuwaarden, 2 Exempl.
Slooten, (Mr. A. van) Notaris en Secretaris te Dokkum.
Slotemaker, (A.) Burgemeester, voor het Leesgezels. te Molenaarsgraaf.
Slotemaker, (A.) Predik. te Maassluis.
Sluiter, (J. W.) te Leyden.
Sluyterman van Loo, (W. J.) Vrederegter te Schagen.
Smit, (M.) Boekhandelaar te Groningen, 3 Exempl.
Smit, (J. E.) te Koog aan de Zaan.
Smit, (W. en J.) te Assendelft.
Smits, Pz., (D.) Advokaat te Nijmegen, op schrijfmediaan.
Smits, Jz., (J.) voor een Leesgezelschap te Dordrecht, op schrijfmed.
Somon, Senior, (J.) te Middelburg.
Somon, (J.) te Middelburg, op schrijfm.
Somon, Jr., (J.) te Middelburg, op schrijfmediaan.
Sommer, (J. T.) Boekhandelaar te Almelo, 4 Exempl.
Sonneveld, (T.) Post-Directeur in de Willemstad.
Sonsbeeck, (W. L. van) te Middelburg.
Soumain, (W. S. v. Reesema, Wed. G.) te Amsterdam, op schrijfmediaan.
Spaan, (M. C.) te 's Hage, op schrijfm.

Digitized by Google

Spangenberg, (J.) te 's Hage.
Spanjaard, (J. G.) Kapt. 5e Komp. 1e Batt. 2e Afd. Mob. Schutt. van N. Holl., op schrijfmediaan.
Spanjaard, (O.) Boekhandelaar te Steenwijk.
Spanjaardt, (P.) voor het Leesgezelschap: *Leest weinig, maar leest veel.*
Spindler, (B.) te Gorinchem.
Sprenger, (J. P.) te Middelburg.
Spruijt, (J.) voor het Leescollegie te Kollum.
Staps, Jr., (J.) te Dordrecht.
Staring van den Wildenborch, (Mr. A. C. W.) te Zutphen, 2 Exempl.
Steenbergen van Goor, Boekhandelaar te Leeuwaarden.
Steengracht, (G. D.) te Middelburg.
Steenoven, (C. van den) te Heemskerk.
Steenstrand, (Mevr.) op schrijfmed.
Stenbith, (J. P.) te Dordrecht.
Steur, (J.) te Maassluis.
Stolpe, (C. van de) voor het Leesgezelschap te Bruinisse.
Stöve, (J. H.) te Zaandam, op zwaar velin.
Straatmans, (J.) Boekhandelaar te Maastricht.
Striem, (C. van) te Wolphaartsdijk.
Stroband, (A.) te Harlingen.
Stroeve, (I.) Predikant te Maasslnis.
Struick, (P. C.) Magazijnmeester der Artill., te Gorinchem, op schrijfm.
Stnivinga, (M. W.) te Groningen.
Stuurman, (I.) Onderwijzer te Harmenhuizen.
Superville, (D. J. de) Oud Directeur van de In- en Uitgaande Regten in Zeeland, te Middelburg.
Suringar, (G. T. N.) Boekhandelaar te Leeuwarden, 4 Exempl.
Swart, (S. N.) Stud. te Groningen.
Swaving, (P. J.) Lid der Prov. Staten van Gelderland en Burgemeester te Zutphen, op schrijfmediaan.
Swaving, (Mr. W. I.) 1e Luit. bij het 1e Batt. Geld. Schutterij.
Sweben, (J. H.) Boekhandelaar te Schiedam.
Sweijs, (J. J.) te Barneveld.
Swets, Wz. (J.) te Hardinxveld, op schrijfmed.

T.

Tacomo, (Jacob H.) te Westmarsum.
Tacoma, (Jan H.) te Westmarsum.
Taets van Amerongen, (Baron) te Utrecht.
Tak, (K.) voor het Leesgezelschap: *Tot Deugd en Vreugd*, te Ouderkerk aan den IJssel, op schrijfm.
Tauber, (F. A.) Onderwijzer te Oude Niedorp.
Teijens, (T.) te Beesterzwaag.
Teylingen, (D. G. van) Provinc. Inspect. der Registratie in Zeeland, te Middelburg.
Telders, (J. H. Wijnhout) Theol. Stud. te Leyden.
Tenckinck, (J.) Predikant te Voorschoten.
Tengbergen, (J. A.) te Doesborgh.
Terveen & Zoon, (J. G. van) Boekhandelaren te Utrecht, 5 Exempl.
Thiel, (J. P. L.) te Doesborg.
Thielen, (van) Kaptein der Marechaussée.
Thieme, (W. J.) Boekhandelaar te Zutphen, 2 Exempl.
Thierry, (Erve J.) & Mensing & Z., Boekh. te 's Hage, 2 Exempl.
Thöne, (C. W.) te Amsterdam, op schrijfmediaan.

Digitized by Google

Tichelaar, Jz., (J.) te Amsterdam, op schrijfmediaan.
Tiddens, (L.) S. S. Theol. Stud. te Groningen.
Tiddens, (H.) Litt. Hum. Stud. te Groningen.
Tierens, (S.) te Harlingen.
Tiffelen, (L. J. van) Visit. der In- en Uitg. Regten te Maassluis.
Tijssens, Jz. (P. J.) te Dordrecht.
Til, (H. N. van) te Zutphen.
Tinga, (J.) voor het Leesgezelschap te Zuidbroek.
Tinne, (A. F.) Lid van den Raad der stad Monnikendam.
Tirion, (J.) te Haarlem.
Tjasink, (de Wed.) Boekhandelaresse te Amsterdam.
Tollens, (J. W.) te Rotterdam.
Tollens, (H.) J. U. Stud. te Leyden.
Tomas, (H.) R. K. Past. te Haarlem.
Tonneberger, te Kampen.
Tright, (G. van) te Haarlem.
Tromp, (S. S.) Predikant te Alphen.
Tuuk, (L. Eilerts van der) Predikant te Noordbroek.
Tuijl, (F.)
Tuijll, (van) Staatsraad Gouverneur van N. Holland, te Haarlem, op schrijfm.
Tuijll van Serooskerken, (C. J. Baron v.) 2e Luit. 5e Comp. 1e Batt. 2e Afd. N. Holl. Schutt., op schrijfmed.

U.

Udemans, (W. J.) Oud Hospitaalmeester te 's Hage.
Uije, (W. van) te Middelburg.
Uijttenhoven, (A.) voor het Leesgezelschap: *Vriendschap en Leeslust* te Brouwershaven.
Uijterlimmige, (H. Vos) te Dordrecht.

V.

Vaarberg, (J. C.) Boekhandelaar te Weesp.
Vader, (W. L.) te Wissekerken.
Vaillant, Flz., (C. J.) Med. Doct. te Maassluis.
Valckenier, (J.) te Harlingen.
Valderen, (A.) van te Haarlem.
Valk, (J. van der) te Schiedam.
Valk, (L.) Predikant te Leeuwaarden.
Valkis, (G. A. A. C.) te Tiel.
Valter, (W.) Kolonel Direct. der Fortificatien te Deventer, op schrijfm.
Valter, (P.) te Deventer.
Vander, (de Wed. J.) te Zaandam.
Varossieau, (L. W.) te Alphen.
Vassij, (J. R.) de te Middelburg.
Veegens, (D.) te 's Hage.
Veening, (J. G.) te Amsterdam.
Veelwaard, Jr., (D.) Graveur te Amsterdam.
Veltman, (J.) Schoolonderwijzer te Rotterdam.
Venema, (M. F.) Schoolonderwijzer op de Hoorensche Dijk.
Verboom, Dz., (J.) te Schiedam.
Verboon, (G.) te Schiedam.
Verboon, (G.) Boekh. te Rotterdam.
Verhamme, (J. A.) te Amsterdam, 2 Exempl. op schrijfmediaan.
Verhoeven, (J. de Kok) te Middelburg.
Verkerk, (W. B.) te Schiedam.
Verkerk, (J.) Predikant te Slooten.
Verkruijsen, (M.) te Haarlem.
Vermande, (L. C.) Boekhandelaar te Medemblik.
Vermeer, (L.) Boekhandelaar te Rotterdam, 8 Exempl.
Vermeulen, (C.) Notaris te Herwijnen.
Vermooten, (F.) Direkt. Postkant. te Beverwijk.

Digitized by Google

Vernée, (J. A.) Theol. Stud. te Utr.
Verochnis, (Dr. W.) Chirurgijn te Groningen.
Verpoorten, (A. B.) te Haarlem, op schrijfmediaan.
Verpoorten, (C. J.) te Haarlem.
Verschuuren, (G.) te Middelburg.
Verweij, (J.) Schoolonderwijzer, voor het Leesgezelschap: *Verlichting en Beschaving*, te Poeldijk.
Vesper, (L.)
Veth, (M. S. van Leeuwen, Wed. J.) te Schiedam.
Vetten, (N.) voor het Leesgezelschap te Brouwershaven.
Vetz, (H.) te Dordrecht.
Vink, (N. M.) Lid van de Kamer van Kooph. en Fabrijken te Rotterdam.
Vinke, (P.) te Middelburg, op schrijfm.
Vis, Hz., (K.) te Zaandam.
Visscher, (L. G.) Prof. te Utrecht.
Visscher, (J.) te Utrecht.
Visscher, (C. Jong) voor het Leesgezelschap: *Nut en Beschaving*, te Durgerdam.
Visser, Dz., (G.) te Schiedam.
Visser, (G.) te Zaandam, op zwaar velin.
Vleuten, (J. A. van) te Rotterdam.
Vlielander, (A.) te Numansdorp.
Vlugt, (B. W. van der) te Haarlem.
Vlugt, (V. van der) te Haarlem.
Vogelenzang, (D.) te Wageningen, op schrijfmediaan.
Vollenhoven, (Mr. C. van) Advokaat te Rotterdam.
Voorst, (D. C.) Predikant voor het Leesgezelschap te Amsterdam.
Voorst, (D. van) te Zaandam.
Voorst, (J. J. van) te Amsterdam.
Vorsselman de Heer, (O. J.) te Geldermalsen.
Vorster, (W.) voor het derde Leesgezelschap te Dordrecht.
Vos, (M. C. de) te Zutphen.
Vos, (A.) te Dordrecht.
Vos, Willemz., (J. de) te Amsterdam, op schrijfmediaan.
Vroom, (L.) te Kampen.
Vrede, (J.) te Heusden.
Vries, (Mr. D. A. de) Ontvanger der Registr. te Enkhuizen, op schrijfm.
Vries, (A. de) te Haarlem.
Vries, (Jeron°. de) te Amsterdam.
Vries, (van Ouwerkerk de) te Zeist.
Vrijberghe van Westerschouwe, (J. T. van) te Zierikzee.
Vrijdag, (W.) te Amsterdam.
Vrijthoff, (J. J.) te Dordrecht.
Vrolik, (W.) Hoogleeraar te Amsterdam.

W.

Waalewijn, Jz., (A.) te Haarlem.
Waard, (S. K. de) te Haarlem.
Wagener, (J. J.) te Middelburg.
Wal, (J. van der) Boekhandelaar te Gorcum.
Waller, (G.) Predikant te Middelburg.
Walré, (J. van) te Haarlem.
Wansleven, (W. C.) Boekhandelaar te Zutphen, 2 Exempl.
Warem, (C. M. de) te Sluis.
Warnars, (P. Meijer) Boekhandelaar te Amsterdam.
Wassenaer, (W. van) Kapitein der Artillerie, op schrijfmediaan.
Watering, (A.) te Amsterdam, op schrijfmediaan.
Webbers, (C.) Secretaris-Generaal bij het Departem. van Ontvangsten.
Weelden, (A. J. van) Boekhandelaar te 's Hage, 5 Exempl.
Weeme, (G. Ter) te Zaandam.

Digitized by Google

Weijde, (H. van der) te Nijmegen, op schrijfmediaan.
Weijden, (G. van der) Boekhandelaar te Maassluis.
Weijden, (G. van der) te Schiedam.
Weijers, (J. H.) Predik. te Beverwijk.
Weijers, (F. W. van Andel) te Beverwijk.
Weijers, (G. A.) te Beverwijk.
Weijers, (H. E.) te Beverw., 2 Exempl.
Weijers, (J. C.) te Beverwijk.
Weijtingh, (H.) Boekhandelaar te Amsterdam.
Weijtingh, (J. H. A.) te Harlingen.
Weldijk, (J.) te Limmen.
Wellenbergh, (P. H. J.) te Wageningen, op schrijfmediaan.
Welter, (F. W. G.) te Zutphen.
Wermerskerken, (D. R. van) Boekh. te Tiel.
Wernink, (L. W.) Predik. te Bathmen, 2 Exempl.
Werve, (G. Ruygrok v. d.) R. C. Pastoor te Castricum.
Wesseling, (S. H.) te Delft, op schrijfmediaan.
Westdijk, (P. H.) te Leyden.
Westenberg, (J.) te Zwolle, op schrijfm.
Westenberg, (G. B.) Secondant te Wadenoijen.
Wester, (C. J.) te Bergum.
Westerman en Zoon, (M.) Boekhandelaren te Amsterdam, 2 Exempl.
Westrheene, (W. van) aan den Hoorn bij Delft.
Westreenen, (W. H. van) te Dordr.
Westreenen, (L. W. van) Vrijwilliger bij de 17e Afdeeling.
Wielen, (J. v. d.) te Leeuwaarden, op schrijfmediaan.
Wieling, (C. J. H.) te Wageningen, op schrijfmediaan.
Wijck, (F. A. van) te Amsterdam.
Wijk, Rz., (J. van) te Kampen, op zwaar velijn.
Wijk, Jacobsz. (R. van) te Kampen, op schrijfmediaan.
Wijnaendts, Jr. (W.)
Wijnands, (A.) te Haarlem.
Wijnands, (D.) te Castricum.
Wijngaarden, (D. van) Theol. Stud. te Utrecht.
Wijnhoff, (H.) te Haarlem.
Wijnsouw (P.) te Leyden.
Wijsmuller, (de Erve) Boek- en Papierhandelaar te Amsterdam.
Wilbrenninck, (W. A.) J. U. Stud. te Leyden.
Wilbrink, (J.) Predik. te Steenwijk.
Wildeboer, Wz., (E. G.) Boekhandelaar te O. Pekel Aa, 4 Exempl.
Willekes, (J. W.) te Haarlem.
Willigen, (P. van der) Predik. te Tiel.
Willinge, (J. A.) te Oldeberkoop.
Winkelaar, (H.) te Zaandam.
Winter, (D.) Schoolonderwijzer te Maassluis.
Winterberg, (E. T. S.) te Nieuwe Niedorp.
Wissel, (F. W.) Administrateur bij de Marine.
Wissel, (J. van der) te Haarlem.
Wit, (Johs. de) te Haarlem.
Wit, (A. de) J. U. Stud. te Leyden.
Witsenberg, (A. H.) voor het Leesgezelschap: *Tot Nut en Uitspanning*, op het Hoogeveen.
Woldringh, (Mr. J. G.) Ontvanger der Dir. Belast. te Groningen.
Wolters, (J. L.) voor het Leesgezelschap te Nieuw Pekel-Aa.
Wouters, (G.) Boekhand. te Groningen.
Wubbe, (B. H.) te Zaandam.
Wurfbain, (J. S.) te Amsterdam.

Digitized by Google

IJ.

IJpma, (G.) Boekhandelaar te Franeker, 3 Exempl.
IJsenbeek, (J. S.) te Harlingen.
IJserman, (P. H.) te Haarlem.
IJssel de Schepper, (W. J.) te Deventer.
IJsselstein, (M. W. van) te Rotterdam.
IJzoij, (P. E. d') te Amsterdam.

Z.

Zaalberg, (P. J.) Pred. voor het Leesgezelschap: *Lust tot Onderzoek* te N. Beijerland.
Zelders, (A.) V. D. M. te Uitgeest.
Zimmerman, (W. H.) te Amsterdam.
Zimmerman, (W. H.) voor de Maatschappij: *Felix Meritis* te Amsterdam, op schrijfmediaan.
Zunderdorp, (C.) Postm. & Suppliant Vrederegter.
Zurkann, (...) te 's Hage.
Zweesaardt, (A.) Boekdrukker te Amsterdam, 3 Exempl.

Digitized by Google

VOORBERIGT.

Het is met eenige huivering, dat ik dit werk, hoezeer ook later dan ik in den beginne verwacht had, in het licht geve. Het onaangename gevoel, van na zulke langgerekte, eeuwigdurende onderhandelingen, nog *niet het hijgend ingewachte eindverdrag te kunnen vermelden, en ons slechts te moeten troosten met het denkbeeld, dat de Natie haren pligt gedaan heeft, terwijl de zoo vurig verlangde scheiding van* België *wel* met der daad, *maar nog niet wat* den vorm *aangaat, tot stand gebragt is: dit doet mij zekere onvoldaanheid gevoelen, die mijne lezers gewis met mij zullen deelen. Nogtans mogt ik van het langbeproefde geduld*

Digitized by Google

dergenen, die dit werk met hunne inteekening hebben vereerd, niet meer vergen, daar het nu schijnt, als of de voor ons zoo nadeelige staat van zaken bij voorraad, *volgens welken wij de* Belgische *Regering niet erkennen, maar daarvoor ook de achterstallen der schuld of* Limburg *niet bekomen, — vooreerst nog zal voortduren. Het werk eindigt dus met het verdrag of Bestand van den 21sten Mei* 1833, *waardoor ten minsten aan den eigenlijken* oorlog *een einde gemaakt, en de thuiskomst der troepen, althans voor het grootste gedeelte, mogelijk is geworden. Dat, behalve deze zwarigheid, ook nog de vrees van verscheidene dappere, edele daden en schoone offers aan het Vaderland niet te hebben vermeld, — in weêrwil van alle door mij aangewende moeite, om berigten in te zamelen, — mij dit boekdeel niet zonder schroom aan dat Publiek doet aanbieden, hetwelk mij zoo ruimschoots met zijn vertrouwen vereerd heeft, zal men gaarne gelooven. Van verscheidene kanten zijn mij hoogstbelangrijke berigten geworden, waarvoor ik de heusche inzenders (genoegzaam alle in het werk*

Digitized by Google

genoemd, in zoo verre de bescheidenheid zulks gedoogde) mijnen vriendelijken dank betuige. Dat ik van die berigten niet in derzelver volle uitgebreidheid kon gebruik maken, zal aan de geëerde inzenders uit de reeds zoo aanzienlijke grootte van dit boekdeel blijken, waarvan ik de perken niet nog verder uitzetten durfde. Dat ik eene menigte nieuwspapieren van verschillenden aard, (maar bij voorkeur de echtste en geloofwaardigste) heb doorloopen of gebruikt, en ook de andere bronnen vooral de Recueil de Pièces Diplomatiques, *3 deelen, niet verzuimd heb, zal in een oogopslag op het werk blijken.*

Wat den geest van dit geschrift aangaat, ik ben zonder vrees mijne overtuiging gevolgd, en heb daar, waar de gang der Regering, of zelfs het meest algemeene gevoelen, naar mijn denkbeeld hier of daar dwaalde, zulks onbewimpeld gezegd. Het is toch met de Volken gelijk met de Vorsten: hunne vleijers zijn niet hunne vrienden, en het portret van Holland *onzer dagen is schoon genoeg, al wordt het niet als* Ideaal *geschilderd. Zonder*

Digitized by Google

deze vrijheid zou ik dit werk ook niet in de behoorlijke stemming hebben kunnen schrijven. Nergens hoop ik echter de palen der bescheidenheid te zijn te buiten gegaan. Ik betuig plegtig, dat de waarheid, *(naar mijn inzien) zoowel jegens vriend als vijand, naar* SCHILLERS *beroemde gezegde, en zonder vrees of gunstbejag, mij in de zamenstelling van dit werk heeft geleid. Mogt het door mijne lezers met inschikkelijkheid en toegevendheid worden ontvangen, en niet geheel en al te verre beneden het grootsche onderwerp worden gekeurd!*

Digitized by Google

INHOUD.

I. HET OPROER.

Blz.

Inleiding, over de mogelijkheid der herrijzing van gevallen volken . . . . . 1.
Voorbeeld daarvan in de *Nederlandsche* Geschiedenis. Jammerlijke koppeling van ons Vaderland aan *België* . . . . . 4.
Dreigende verbastering, door Gods Voorzienigheid belet, ten gevolge der losrukking . . . . . 5.
Oogmerk des schrijvers, die losrukking te schilderen. 6.
Leugengeest, die van de *Belgische* zijde de vroegere gebeurtenissen misvormd heeft. Aanhaling uit VAN DER PALM . . . . . 10.
Bloei van *België*. Ondankbaarheid en woelingen van deszelfs inwoners . . . . . 13.
Verval van handel in *Holland* . . . . . 20.
's Konings Boodschap van den 11den December . 22.
Geheime pogingen der *Belgische* Geestelijkheid. . 24.
Fransche Omwenteling en hare gevolgen . . . 25.
Gisting te *Brussel* . . . . . 28.
Opstand te *Brussel* . . . . . 29.
Vergelijking van denzelven met de beginselen van andere omwentelingen . . . . . 42.
De *Belgische* opstand niet zonder het wijze Bestuur der Voorzienigheid, en onvermijdelijk voor de zelfstandigheid der *Vereenigde Nederlanden* . 44.
Voortgang der omwenteling . . . . . 46.
Indruk welken dit oproer in *Holland* maakt . . 47.
De Prins van *Oranje* te *Antwerpen* . . . . . 48.
De Prins van *Oranje* te *Brussel* . . . . . 50.
Eerste onderhandelingen tot de scheiding van Bestuur tusschen *België* en *Hollandsch-Nederland*. 54.
Verwijdering van den Minister VAN MAANEN . . 58.
Maatregelen te *Brussel* genomen . . . . . 59.
Opening van de buitengewone Vergadering der Staten-Generaal . . . . . 62.
Stemming der Natie in *Holland* . . . . . 64.
De Regering door valsche vrienden tot eenen zwakken aanval op *Brussel* gedreven . . . . . 67.

***

Digitized by Google

Bla.

Mislukte aanval op *Brussel* . . . . . 72.
Noodlottige gevolgen daarvan. De opstand verspreidt zich door geheel *België*. Tooneelen te *Leuven*, *Bergen* enz. . . . . 85.
Toestand van *Vlaanderen* . . . . . 89.
De afscheuring van 's Konings Bestuur te *Brussel* voltooid. Beslissing der benoemde Staatscommissie tot scheiding . . . . . 95.
De Prins van *Oranje* naar *Antwerpen* gezonden. . 97.
Zijne oproeping, waardoor de opstand schijnbaar gewettigd wordt . . . . . 101.
Vrijstelling der *Belgische* gevangenen en verzoek om een' wapenstilstand . . . . . 102.
Treurige en verlatene toestand der *Nederlandsche* troepen . . . . . 104.
Plunderingen door de *Belgen* . . . . . 107.
Gevechten te *Waelhem* en te *Lier* . . . . . 108.
Voltooijing der omwenteling te *Gent*. . . . . 109.
Schriktooneelen te *Brugge* . . . . . 113.

II. TEGENSTAND AAN HET OPROER, DOOR GETROUWHEID EN VADERLANDSLIEFDE.

De *Hollanders* in 1830 onvatbaar voor de Sirenenzangen der volksmenners . . . . . 115.
Algemeene verontwaardiging over den opstand, en verkleefdheid aan het Vorstelijk Huis . . . 119.
Men verlangt naar wapening tegen de opstandelingen . . . . . 120.
De Koning verklaart, zich uitsluitend tot de Noordelijke gewesten te zullen bepalen . . . . . 124.
CHASSÉ te *Antwerpen* . . . . . 125.
DIBBETZ te *Maastricht* . . . . . 127.
Oproer te *Antwerpen* . . . . . 128.
VAN SPEIJK op de *Schelde* . . . . . 133.
Bombardement van *Antwerpen* en overeenkomst. . 135.
Algemeene wapening in *Nederland* . . . . . 141.
Uittogt der eerste *Amsterdamsche* schutters . . . 148.
Uittogt der gewapende studenten der drie Hoogescholen . . . . . 148.
Mislukte aanval der *Belgen* op *Staatsvlaanderen*. Gebeurtenissen aldaar . . . . . 152.
DAINE . . . . . 171.
Schandelijk verlies van *Venlo* . . . . . 174.
BERNHARD van *Saksen-Weimar* . . . . . 175.
Gevecht bij *Esschen* . . . . . 176.

Digitized by Google

Blz.
Togt naar *Maastricht*. *Venlo* bedreigd, en alleen door den wapenstilstand gered . . . . . 177.
Blokkering der *Schelde* en der *Belgische* kusten. Congres te *Londen*. Wapenschorsing . . . . 179.
Verandering van Ministerie in *Engeland* . . . 184.
Uitsluiting van het *Nassausche* Huis door het Congres te *Brussel* . . . . . 185.
Stemming der *Hollandsche Nederlanders* omtrent de scheiding van *België*. Adres der vier Heeren in de Staten-Generaal . . . . . 187.
Vrees voor hereeniging met *België* . . . . . 191.

III. EERSTE TUSSCHENPOOS VAN RUST.

Maatregelen tot stijving der geldmiddelen . . . 193.
Het *Journal de la Haye*. Heillooze geest van hetzelve. Nadeelen daardoor buiten 's lands bewerkt. 194.
Geest der andere tijdschriften in beide landen . 197.
Onderhandeling te *Londen* over *Staatsvlaanderen* en *Maastricht* . . . . . 203.
De sluiting der *Schelde* gehandhaafd . . . . . 206.
Toestand van *Europa* in December 1830 . . . 207.
De *toekomstige onafhankelijkheid* van *België* . . 211.
De Mogendheden eischen de vrijheid der *Schelde* behoudens een' tol . . . . . 212.
De *Nederlandsche* Regering geeft toe, doch legt geenen tol . . . . . 214.
Merkwaardige Protocollen van den 20sten en 27sten Januarij 1830. De wettige grenzen der *Vereenigde Nederlanden* door de Mogendheden erkend . . 217.
Door de *Belgen* verworpen . . . . . 222.
Proclamatie van den Prins van *Oranje* aan de *Belgen*. . . . . 224.
Verkiezing van den Hertog van *Nemours*. Door den *Franschen* Koning verworpen . . . . . 226.
De *Belgen* door de Mogendheden tot onderwerping vermaand. . . . . 229.
Kennisgeving aan de Staten-Generaal. Aanmerkingen van eenige leden daarop . . . . . 232.
Heldendood van VAN SPEIJK . . . . . 235.
Geestdrift daardoor in 't Vaderland opgewekt. . 240.
Hulde, hem buiten 's lands toegebragt . . . . 243.
Pogingen tot tegenomwenteling in *België*. GRÉGOIRE gevangen. . . . . 245.
Veranderingen van Ministerie in *België*. Gisting bij de omwentelaars . . . . . 249.

Digitized by Google

Blz.

Hunne vreesselijke plunderingen. Vlugt van VAN DER SMISSEN . . . . . 254.
Vrijwillige geldleening in *Holland* . . . . . 260.
De Koning neemt de schikkingen der vijf Mogendheden aan . . . . . 261.
Veranderingen bij het leger . . . . . 263.
Kleine gevechten in *Vlaanderen*. Daad van BOBEIJN. 264.
Weigering der *Belgen* om *Luxemburg* af te staan . 266.
LEBEAU zoekt onmiddellijke onderhandelingen met *Holland* aan te knoopen. Dezelve verworpen . 269.
Termijn ter aanneming van de Protocollen, door de Mogendheden aan *België* gesteld . . . . 272.
Kuiperij te *Brussel* voor den Prins van *Saksen-Koburg* . . . . . 274.
Men wil te *Londen* over *Luxemburg* onderhandelen. 277.
De omwenteling breidt zich uit in *Europa*. Vrees voor algemeenen oorlog. . . . . 279.
Vijandelijkheden op de *Schelde*. Daad van VAN LEUVEN . . . . . 283.
Verkiezing van Prins LEOPOLD tot Koning der *Belgen*. 287.
De 18 Artikelen, in *België* aangenomen, in *Holland* verworpen . . . . . 291.
LEOPOLD neemt de kroon aan. . . . . 299.
Misnoegen des Konings en der Natie in *Nederland* . 301.
Voorbereidingen tot den aanval. . . . . 303.

IV. DE TIENDAAGSCHE VELDTOGT.

WILLEM, Prins van *Oranje*, Opperbevelhebber des legers, maakt zijn doel aan de *Belgen* bekend . 309.
Oordeelvellingen der buitenlanders over de houding van *Nederland*. . . . . 310.
Belgische feesten, gedurende de reis van LEOPOLD door zijn Rijk . . . . . 313.
Wederzijdsche strijdkrachten . . . . . 316.
Ontwerp van den veldtogt . . . . . 318.
Optogt van den Prins naar *Turnhout* en *Diest* . 320.
Ongelukkig gevecht bij *Capellen* . . . . . 322.
Vijandelijkheden op de *Schelde* . . . . . 323.
Krijgsverrigtingen tot de gevechten bij *Hasselt*; de *Leydsche* studenten te *Beringen* . . . . 330.
Gevechten bij *Houthalen*; heldenmoed der *Amsterdamsche* en *Bossche* schutters . . . . . 332.
Gevecht der *Friezen* bij *Kermpt* en *Beerenbroek* . 337.
Hasselt door de *Belgen* ontruimd; hunne wilde vlugt. 338.
Gevechten in *Staatsvlaanderen*; schoone verdediging eener Kanonneerboot in het *Hazengras* . 345.

Digitized by Google

Blz.
Frankrijk komt tusschen beide . . . . . 353.
Deze tusschenkomst door de *Belgen* zelve vertraagd. 361.
Beweging der *Hollanders* tegen het *Belgische* hoofdleger . . . . . 363.
Slag bij *Leuven* . . . . . 366.
Het *Nederlandsche* leger te midden van den slag tegen gehouden . . . . . 369.
Schrikkelijke verwarring der *Belgen* te *Leuven* en *Brussel* . . . . . 370.
Verontwaardiging des Hertogs van *Saksen-Weimar* over de ongeroepene bemiddelaars . . . 375.
Leuven bezet . . . . . 378.
Dankzegging door den Prins van *Oranje* aan zijne troepen . . . . . 380.
Overeenkomst van den Prins met den *Franschen* Maarschalk GÉRARD. Aftogt der *Nederlanders*. De *Belgen* hernemen, door de *Franschen* beveiligd, den moed . . . . . 381.
De geslagene *Belgen* wanen zich meester van *Batavia* en *Java* . . . . . 385.
Bededag op den 14den Augustus. Bekendwording der overwinning . . . . . 386.
Ongemeene vreugde des geheelen volks. Treffende ontmoeting van den Koning en Kroonprins . 388.
De Koning in het leger. De studenten ontslagen en feestelijk ingehaald . . . . . 392.
Komst van den Prins van *Oranje* te *Amsterdam* en treffend onthaal aldaar . . . . . 398.

V. TWEEDE TIJDVAK VAN RUST.

Uitwerking der *Fransche* tusschenkomst in *Engeland* . . . . . 401.
Wederzijdsch ontslag van gevangenen . . . . 403.
Nieuwe onderhandelingen . . . . . 404.
Ontwerp der 24 Artikelen . . . . . 415.
De voordeelen van dit ontwerp, ook voor *Nederland*, aangetoond . . . . . 420.
Zwarigheden daartegen . . . . . 422.
Middel om, met ontkoming dier zwarigheden, door dit verdrag tot vrede te komen . . . . . 424.
De Natie en de Regering verwerpen dit verdrag. Aanleiding daartoe. De 24 Artikelen door de *Belgen* onder luide klagt, en slechts op de bedreiging der Mogendheden, aangenomen . . . 430.
Verdrag van den 15den November 1831 . . . . 434.
Nieuwe leening in *Holland* . . . . . 435.

Digitized by Google

Blz.
Nederlandsche Nota van den 14den December . . 437.
Antwoord en wederantwoord . . . . . 439.
De Keizer van *Rusland* wil de zaak bemiddelen. Mislukte onderhandelingen van Graaf ORLOFF, door de weigering, om met *België* zelve te handelen . 441.
Nota van Graaf ORLOFF, door de *Oostenrijksche* en *Pruissische* Gezanten beäamd. . . . . 454.
Voorwaardelijke bekrachtiging van het verdrag van den 15den November, door *Oostenrijk*, *Pruissen* en *Rusland* . . . . . 459.
Beveiliging der kusten en grenzen in *Nederland* . 464.
Bloei van den *Rhijnhandel* . . . . . 467.
Tarief van uit- en ingaande regten, gunstig voor den handel, bij de Staten-Generaal ingediend, blijft buiten beraadslaging . . . . . 471.
Burgerlijk Wetboek . . . . . 472.
Moeijelijkheden in de onderhandelingen te *Londen*. Opligting van den Advokaat THORN . . . . . 474.
Mislukte poging tot verandering van het Ministerie in *Engeland* . . . . . 475.
De *Cholera* . . . . . 477.
De *Cholera* in *Parijs*. Dood van CASIMIR PÉRIER. 480.
Burgeroorlog in *Frankrijk*. MARIA CAROLINA van *Berry*. 482.
Oproer der *Jacobijnen* in *Parijs*. Zegepraal van wet en orde . . . . . 483.
Woelingen in *Duitschland* . . . . . 488.
Rust in *Nederland*. Begrafenis van VAN SPEIJK . 488.
Oprigting van het gedenkteeken voor BEECKMAN . 491.
Toenemende handel . . . . . 492.
De *Cholera* in *Holland* . . . . . 494.
Nota der Conferentie van den 11den Junij . . . 495.
Nota en Concept-Tractaat van de *Nederlandsche* zijde, van 30 Junij 1832. De grensscheiding der 24 Artikelen daarin aangenomen, ook omtrent *Luxemburg* . . . . . 496.
Antwoord der Conferentie van den 20sten Julij, en wederantwoord van den 25sten. Toenadering. 498.
Huwelijk van LEOPOLD met de Koningsdochter van *Frankrijk* . . . . . 501.
België daardoor stouter geworden . . . . . 503.
Het eischt de vrijheid der *Schelde* zonder eenige regten . . . . . 505.
Het *thema* van Lord PALMERSTON . . . . . 507.
Door de *Nederlandsche* Regering verworpen . . 508.
Verdere onderhandelingen. Besluit tot dwangmiddelen, 1 October . . . . . 510.
Pruissisch ontwerp van bemiddeling . . . . . 514.

Digitized by Google

Blz.
Binnenlandsche toestand van *Frankrijk*. Nieuw Ministerie. Middelen tot handhaving van hetzelve. 516.
Verdrag van den 22sten October tusschen *Frankrijk* en *Engeland* . . . . . 521.
Eisch aan *Nederland* gedaan om de *Antwerpsche* Citadel te ontruimen. Geweigerd . . . . . 524.
Opening der Staten-Generaal. Aanneming van het *Pruissisch* ontwerp . . . . . 526.
Engeland en *Frankrijk* keuren dit te laat. *Embargo*. 527.

VI. AANVAL DOOR *FRANKRIJK* EN *ENGELAND*. BELEG DER CITADEL VAN *ANTWERPEN*.

De vereenigde *Fransch-Engelsche* vloot begint op de *Hollandsche* kusten te kruisen, doch waagt zich niet op de *Schelde* . . . . . 530.
Geestdrift in *Holland*. De Staten-Generaal beämen de weigering der Regering door het bekrachtigen eener nieuwe leening . . . . . 532.
Intogt der *Franschen* in *België* . . . . . 535.
Beschouwing van de handelwijze der Regering . 537.
De *Fransche* en *Engelsche* schepen in de *Hollandsche* havens niet verbeurd verklaard, maar weggezonden . . . . . 538.
Gedwongene werkeloosheid van het *Belgische* leger. De *Franschen* bij *Antwerpen* . . . . 540.
Pruissisch observatie-leger . . . . . 541.
Het *Nederlandsche* leger trekt niet tot hulp van *Antwerpen* op, om geen' algemeenen oorlog te ontsteken . . . . . 542.
De stad *Antwerpen* blijft gespaard . . . . . 548.
Het Kasteel opgeëischt. Beschouwing van het Kasteel en de omstreken. Vroegere belegeringen . 549.
Raad van verdediging door CHASSÉ opgerigt. De Overste KOOPMAN . . . . . 553.
Bekendmaking van CHASSÉ aan zijne spitsbroeders. 555.
Begin van het beleg . . . . . 556.
Bededag . . . . . 557.
Beleg van het Kasteel . . . . . 558.
Uitdeeling der metalen kruisen aan het *Hollandsche* leger . . . . . 562.
De bril *St. Laurent* . . . . . 563.
LEOPOLD te *Antwerpen* . . . . . 567.
Inneming der bril *St. Laurent* . . . . . 569.
De bezetting van het Kasteel behoudt moed . . 573.
Ongeduld der *Franschen*. De *monstermortier* . . 575.

Digitized by Google

Blz.
Krijgsverrigtingen op de *Schelde* . . . . . 576.
De Schout bij Nacht LEWE VAN ADUARD sneuvelt . 579.
Nederlaag der *Hollanders* bij den *Doel* . . . . 580.
Verwoestingen door den monstermortier en andere moordtuigen aangerigt . . . . . 582.
Nood der vesting. Staat van zaken in *Holland* . 583.
Bevel aan CHASSÉ. Hij capituleert . . . . . 586.
Hulde aan CHASSÉ door den Koning, GÉRARD en de *Fransche* Prinsen toegebragt . . . . . 589.
Uittogt der *Nederlanders* uit het Kasteel . . . 593.
Lot van KOOPMAN en der zeemagt voor *Antwerpen*. 595.
Schanddaden der *Belgen:* invloed daarvan en van de dapperheid der *Hollanders* op de *Franschen* . 597.
Uittogt der bezetting naar *Frankrijk* . . . . 604.
Giften, buiten- en binnenslands als hulde voor de brave bezetting gebragt . . . . . 606.

SLOT.

Nieuwe vredesonderhandelingen te *Londen* . . 612.
Verdrag van den 21sten Mei 1833 . . . . . 616.
Aanmerkingen over dit verdrag en voordeelen van hetzelve . . . . . 616.
Terugkomst en feestelijk onthaal der bezetting van de Citadel . . . . . 619.
Aanmerking ten slotte . . . . . 621.

BIJVOEGSELEN EN AANTEEKENINGEN . . . . . 623.

BERIGT VOOR DEN BINDER.

Plaat I. De Hertog van *Saksen-Weimar* wordt van den Wapenstilstand verwittigd, *tegenover* ..... Blz. 376.

» II. CHASSÉ wordt in zijne Kazemat door GÉRARD en de *Fransche* Prinsen bezocht, *tegenover*..... » 590.

De Kaart van *België* komt achter het Werk.

Digitized by Google

GEDENKBOEK

VAN

NEÊRLANDS

TROUW EN MOED,

GEDURENDE DEN

BELGISCHEN OPSTAND.

I. HET OPROER.

Ieder volk heeft, gelijk ieder mensch, zekere tijdvakken van zijn bestaan, eene ontluikende kindsheid, een' jeugdigen bloei, een' krachtigen mannelijken leeftijd, een' ten verval neigenden ouderdom, eene zwakke grijsheid, en menige Natie heeft reeds na de laatste het lot ondergaan, dat ieder' mensch toeft — van in den stroom der tijden verzwolgen te worden. Maar het is niet met de Natiën, gelijk met afzonderlijke personen, dat haar lot binnen stellige perken, door de Natuur zelve gesteld, is omschreven; zij kunnen verjongd worden; de zedelijke kracht, die in haar woont, kan, na door den loop der eeuwen en der omstandigheden verzwakt, verdoofd, ja bijna verstorven te zijn, eens-

Digitized by Google

klaps door andere gebeurtenissen herleven: het bijna uitgebluschte vuur kan in lichtelaaije vlam weder ontbranden, aan tijdgenoot en nakomeling ten baken op de holle wereldzee verstrekken, en eene warmte rondom zich verspreiden, die ook bij vreemden de ijskorst der zelfzucht doet smelten, en zelfs den vijand doet uitroepen: « Het is een bewijs, « dat iets meer dan stoffelijke belangen, dan lage « bedoelingen, de borst van een geheel volk kan « doen kloppen! »

Zoo dit met eenig volk het geval was, zulks was het deel van het *Nederlandsche*. De ure van zijnen ondergang scheen — neen! zij was reeds geslagen. Het Vaderland bestond niet meer voor den *Hollander*, die het rampzalige tiende jaar dezer Eeuw moest beleven. De loop der droevigste gebeurtenissen had, na een' bijkans zeventigjarigen vrede, de Natie in slaap gewiegd, maar, bij het vreeselijk ontwaken, haar eerst in een' heilloozen zeekrijg haren roem en hare schatten ontwrongen, haar daarna aan burgertwisten ten prijs gegeven, vervolgens afhankelijk gemaakt van den vreemdeling, aan wiens zegekar zij geboeid en door het slijk werd gesleept, tot dat die vreemde beheerscher haar land met bitteren spot voor eene aanslibbing zijner rivieren verklaarde, en haar als een nietig bestanddeel in zijn onmetelijk Rijk inlijfde. Toen moest de *Nederlander* — grooter ramp, grievender smaad kon hem nimmer beschoren zijn! — *Franschman* heeten, en de openlijke herinnering aan de dagen der Va-

Digitized by Google

deren werd hem, door den roover van zijn volksbestaan, bijkans tot misdaad gerekend.

Maar daarom bestonden die herinneringen niet te min in zijn hoofd en zijn hart. Dit was het heilige vuur, dat wel onder de asch kon bedolven, maar niet kon gesmoord worden. Door tegenspoed gelouterd en verbonden, zwoer de *Nederlander* bij het altaar des Vaderlands, — 't welk hij niet meer dan in het verschiet der Historie aanschouwen mogt, — zijne dwaze onderlinge geschillen voor eeuwig af, en deed den Hemel de gelofte, van, wanneer hem eens weder een Vaderland mogt geschonken worden, dat Vaderland waardig te zijn, gelijk zijne verhevene voorzaten! God hoorde die gelofte; zijn adem deed de heiren des onderdrukkers in *Ruslands* velden verstijven, in *Silezië's* vloeden verdrinken, of voor de kracht der getergde volken vergaan. Toen schudde *Neêrlands* Leeuw zijne manen: en de verbaasde Natiën van *Europa*, aan welke *Hollands* opstand een' veiligen weg naar het nieuwe *Babylon* baande, vroegen vol verbazing: « Zoo bestaan dan de verwinnaars bij *Nieuwpoort* en *Malplaquet* nog? Zoo « is dan *Nederland* niet gestorven? Vergeeft het « ons, broeders! dat wij niet wisten, dat uwe Natie « onsterfelijk was! Maar uwe verdere daden zullen « het ons nog meer leeren! »

En zij hebben het *Europa* geleerd. De *Viersprong* en *Waterloo* zagen den held uit *Oranje's* bloed, dat bloed, gelijk sints drie eeuwen zoo dikwerf, voor *Nederland* vergieten. Op zijne stem doet

Digitized by Google

zelfs een grijze held, die twintig jaren lang ter goeder trouwe voor *Frankrijk* streed, de gelederen van NAPOLEON's meineedige helpers verstuiven. Met den ouden, nog niet verfranschten, Bondgenoot vereenigd, deed onze herschapene vloot *Algiers* zijnen roof van geboeide Christenen slaken. In het verre Oosten, dat oude tooneel van KOEN's en SPEELMAN's daden, verschijnt op nieuw onze vlag, en breidelt den dweepzieken opstandeling, van *Sumatra* tot aan de *Molukken*. Heil ons, zoo toen de herborene Natie tot *haar* gebied beperkt, zoo zij onvermengd was gebleven! —

Maar dit wilde de onzalige staatkunde niet. Dat zelfde *Engeland*, hetwelk onder onzen derden WILLEM met zoo veel wijsheid het aangebodene *België* voor zich en *Neérland* versmaadde, ketent ons nu, om tot voormuur tegen *Frankrijk* te dienen, aan eene gemengde bevolking van *Vlamingen*, *Luikenaren* en *Walen*, zonder volksgeest, zonder beginselen, en die, niets dan smadelijke herinneringen uit het voorledene hebbende, bij voorkeur in het tegenwoordige leven, dat zij alleen kennen, in de tijden der *Fransche* Omwenteling. *Innig* moest deze vereeniging zijn, alle belangen, alle bezittingen moest zij omvatten, alle raadplegingen moesten gemeenschappelijk plaats hebben. Tot dien prijs was vergrooting en vrede, en zij waren er te duur voor gekocht! Aan een ongodsdienstig of bijgeloovig, aan een wuft en verachtelijk volk (zoo het volk mag heeten!) gehecht, deden deszelfs gladde tong en

Digitized by Google

losse manieren, deszelfs ijdele zeden en schijnschoone redenen, ons jaar op jaar al meer van onze degelijkheid en van dien oud-*Hollandschen* aard, welken afkeer van dwang ons zelfs onder *Frankrijks* juk nog dierbaarder gemaakt had, verliezen. Dus overwint rust, gemak en weelde den held, dien de geweldigste vijand niet vermag te doen zwichten! Al meer en meer bezocht de *Hollander België;* al meer en meer behaagden hem die schoone landouwen, en verlokten hem, er zich te vestigen. Zijn vermogen, zijne welvaart, zijne dierbaarste belangen — niet stoffelijke belangen alleen, ook die van den geest en het hart — bragt de *Nederlander* aan zijne nieuwe broeders ten offer. Reeds liep het Vaderland gevaar van nieuwe Bisschopszetels, gelijk onder FILIPS II.; reeds werd zijn *Palladium*, de wet op het onderwijs, bedreigd; reeds verstomde de krachtige taal van HOOFT in de Raadsvergaderingen voor die van VOLTAIRE; alles ten gevolge van den onvermijdelijken invloed der *Belgische* Staatsdienaars en Vertegenwoordigers op het Bestuur.

Zoo ging de nieuwe Staat gemakkelijk en zonder schokken, maar zeker, eene verbastering te gemoet, die, na een paar geslachten, een afzigtig mengsel van *Brabandschen*, *Vlaamschen* en *Waalschen* met *Hollandschen* volksaard zou hebben te weeg gebragt. Het gevaar was dringend, maar God uit den Hemel zag neêr, en Hij louterde ons door het vuur van den tegenspoed: Hij verscheurde de banden, die ons aan een volk hechtten, dat geenen God, of

Digitized by Google

den God van ALVA erkende. Hij bereidde voor het Vaderland van MAURITS, OLDENBARNEVELD, DE WITT en DE RUITER dagen, dier Vaderen waardig!

Deze losscheuring — als een bewijs van Gods vaderlijke voorzienigheid — die dagen, als een blijk van onzen herborenen roem, neen! van onze herborene volksdeugd, wenschte ik in deze bladen te schetsen. Ik wilde doen zien, hoe de geledene, hoe de nog niet geëindigde rampen reeds even schoone vruchten gedragen hebben, als die, welke onder den *Franschen* druk ons door 's Hemels gunst de onschatbare eendragt terug gaven; hoe, in plaats der verslapping en gedreigde overhelling tot vreemde zeden, weder het echt vaderlandsche, de zelfstandigheid en onafhankelijkheid der echte *Nederlanders*, meer dan immer herrezen is, van alle *vreemde smetten*, om met den Dichter te spreken, gezuiverd; hoe in de Natie, plotseling, na vijftienjarigen vrede, een krijgshaftige geest is gevaren, die alle standen en rangen doordrong, gevaren en ontberingen tartte, en den eenigen zoon des rijken, in gemak en weelde opgevoed, zoowel als van den geringsten arbeider, de verveling van eene tweejarige bezettingsdienst en de vermoeijenissen van den veldtogt, gelijk de gevaren van een moorddadig beleg tegen tiendubbelde overmagt, zonder vrees en met blijdschap deed doorstaan. *Europa's* volken bogen zich met eerbied voor *Nederlands* grootheid; zij begrepen hare oorzaak niet, doch bewonderden de uitwerkselen; zelfs die Natiën, wier Regeringen ons bestreden, juichten onze

Digitized by Google

inspanning toe, en die Regeringen zelve noemden ons eenen dijk tegen den storm der omwentelingen.

Maar, schoon wij het begin van dit groote tijdvak onzer geschiedenis kennen, waar zal het einde zijn? dit rust nog in den schoot der Alwetendheid van Hem, die over de lotgevallen der Volken, gelijk over die der enkele menschen waakt, die ons uit grootere rampen dan deze verloste, en die de harten der Koningen en Vorsten in zijne hand heeft, om ze te geleiden, gelijk de landman de beek van hare oorspronkelijke rigting naar een ander punt, door hem verkozen, doet heen vloeijen. Den mensch is het niet gegeven, den uitslag te kennen. Maar in dagen, toen alles een' vreedzamen afloop voorspelde, hadden wij ons tot het schetsen van een tafereel der verhevene houding en groote daden onzer Natie verbonden. Met meer welwillendheid en deelneming, dan wij hadden durven verwachten, was die belofte van de zijde onzer landgenooten aangenomen, en is dus nu van onzen kant tot eene verpligting geworden. O had het ons mogen gebeuren, de zegeningen des vredes, die alles in den herfst van 1831, gelijk in den zomer van 1832 voorspelde, en die duizendmaal boven den voordeeligsten en roemrijksten oorlog, de schitterendste veroveringen, de krachtigste zelfverdediging te verkiezen zijn, hadden wij *die* ten slotte van ons tafereel mogen schetsen! Welk eene zaligheid, den dag te hebben mogen schilderen, waarop de soldaten, de schutters, de vrijwilligers, met de kransen der overwinning ver-

Digitized by Google

sierd, met het metaal der eer op de borst, huiswaarts gekeerd waren, onder juichtoonen der vaders en moeders, der echtgenooten en kinderen, der broeders en zusters, der vrienden en magen, die in feestgewaad, met jubelgezang en vreugdetranen de verdedigers van het geredde, bevestigde, door Gods gunst aan *België* ontscheurde Vaderland, te gemoet zouden gaan, en naauwelijks door den liefderijken aandrang plaats overlaten voor den digt ineengeslotenen, elk de handen drukkenden trein; terwijl ieder, na dank aan den Alzegenaar, den lof van den Vorst zou vermelden, wien de heillooze krijgsroem, veel te duur door het bloed van bloeijende jongelingen en krachtige vaders van huisgezinnen gekocht, te vergeefs naar het bloedige moordveld lokte! Maar dit geluk is ons niet mogen gebeuren. Een heilloos Noodlot — neen, er is geen noodlot, er zijn slechts verkeerde driften, die het kwade bewerken! — het onzalige *punt van eer*, dat de kabinetten, om eenmaal genomene besluiten niet terug te nemen, tot het vasthouden van vijandelijke maatregelen drijft: dit, dit belet een verdrag, waaromtrent de partijen het genoegzaam, wat de wezenlijke punten betreft, eens zijn. Wij verkozen dus, om een vast tijdstip tot eindperk onzer beschouwing te nemen, *het einde van den tiendaagschen veldtogt*, toen alles de schoonste uitzigten bood, de spoedige vrede verzekerd scheen, toen reeds, als voorhoede en onderpand der terugkeering des ganschen heirs, de edele gewapende jeugd onzer Hoogescholen, de bloem en de hoop der Natie, on-

Digitized by Google

der feestgejuich en algemeene vreugde tot hare bestemming teruggekeerd was, en de held van *Leuwen*, in den Koningszetel en de hoofdstad beide, met eene geestdrift was ingehaald en verwelkomd, waarvoor de vreemdeling het bedaarde volk van *Nederland* niet had vatbaar geacht. Hier, dachten wij, moge *onze* taak eindigen! Maar ook dit is ons niet mogen ten deel vallen. Nog eens moesten de wapenen opgevat worden. Met den onregtvaardigen eisch, om *Antwerpens* kasteel te ontruimen, verbonden het vereenigde *Engeland* en *Frankrijk* het opbrengen onzer schepen, het beletten des koophandels en het inrukken eener sterke magt in dat *België*, hetwelk van *zijne* zijde door geenerlei dwangmiddel tot het overgeven van *Venlo* en *Roermond* gedwongen werd. De onvergetelijke heldendaden der bezetting tegen tiendubbelde overmagt te schetsen, was een *eisch*, die ons, als van het tafereel onafscheidelijk, van alle kanten gedaan werd. Wij zullen dus deze schildering met het jaar 1832 besluiten, in de hoop, dat het geschil verder niet door de wapenen, maar door onderhandelingen zal worden beslecht; en de (God geve zulks!) niet verre verwijderde, algemeene vrede en langdurige rust schenke den toekomstigen Schrijver gelegenheid om het tegenwoordige tijdvak te malen; — mogen zijne talenten en zijn arbeid de onzen zoover overtreffen, als *dat* tijdstip van geluk grooter zal zijn dan de eerstelingen van het schijnbare heil, dat wij in September 1831 verwachtten!

Digitized by Google

De *waarheid* zal bij deze voorstelling onze onveranderlijke gids zijn, zonder den vijand te bezwaren of den landgenoot te ontzien; de waarheid, zoo dikwijls op het deerlijkst misvormd, door de partijschap vooral onzer dagen. Voornamelijk scheen in het laatst van 1830 een leugengeest uit *België* te zijn uitgegaan, die geheel *Europa* bedwelmde. Wij kunnen ons niet weerhouden, de heerlijke Allegorie van onzen grooten Redenaar (*), als volkomen en op de treffendste wijze, eigenlijk zoowel als oneigenlijk, toepasselijk op onze toenmalige gesteldheid tegenover *België*, hier over te nemen.

« Van den aanvang der dingen af was er eene « natuurlijke en onverzoenlijke vijandschap tusschen « *de Waarheid* en *den Leugen*. Menigmaal brak « dezelve tot dadelijkheden uit, en beiden bragten « hunne legers te velde, hoezeer de krijgskans tel- « kens zeer ongelijk scheen te wezen. Bij het openen « van iederen veldtogt was het voordeel bijkans altijd « onbetwistbaar aan de zijde des *Leugens*, en dit « vloeide uit den aard der zaak voort. Men kon geene « voordeeliger legerplaats bedenken, dan die door de « benden dezer Vorstin onder het beleid der be- « kwame en behendige krijgsoversten, *List* en *Ge- « veinsdheid*, betrokken werden. Nu eens ontleenden « zij de sterkte harer stelling van hoogten of heu- « velen, waarop zij geplaatst waren, dan weder van

(*) Van der palm, *Salomo*, Nieuwe druk. II D. bl. 260—264. Geschreven in 1810; de nieuwe uitgave is van 1821.

Digitized by Google

« bosschen, rivieren of moerassen, die hare zijden « dekten, terwijl verschansingen en verhakkingen, of « wat de krijgskunde voortreffelijks vermag, in het « werk werd gesteld om haar tegen allen aanval te « beveiligen. Intusschen werden alle krijgslisten en « vonden uitgeput, om den vijand te misleiden, te « verrassen, te overrompelen, en wanneer eindelijk « de kans geheel schoon was, voerde *Onbeschaamd-* « *heid* dit leger met zulk een driest geweld aan, en « werd door *Eigenbelang*, die in het middelpunt « over de uitgelezenste troepen het bevel had, zoo « krachtig ondersteund, dat alles voor dezen aanval « moest bezwijken.

« Het heir der *Waarheid* althans was tegen den- « zelven niet bestand. Zij legerde zich steeds in het « open veld, van alle kanten zigtbaar en toegan- « kelijk. Hare optogten hadden doorgaans plaats bij « vollen dag. Zij maakte er in 't geheel geen werk « van, om het zwak haars vijands te bespieden, of « van zijne toevallige misslagen voordeel te trekken. « Zij steunde geheel op de regtvaardigheid harer « zaak, en op den onwrikbaren moed, die haar en « hare benden bezielde. Haar tegenstand geleek dus « naar dien van eenen opstand in massa, en, ge- « lijk deze den schok van geregelde benden niet kan « weêrstaan, zoo zag zij zich ook geslagen, op de « vlugt gedreven, en ten prooi gesteld aan de be- « spotting harer vijanden, die de lucht van gejuich « en *Te Deums* deden weêrgalmen.

« Doch, 't geen elk verwondering moest baren:

Digitized by Google

« wanneer de *Waarheid*, na zich van hare neder-
« laag een weinig hersteld te hebben, andermaal in
« het veld verscheen, bemerkte men, dat haar leger
« aanzienlijk in sterkte was toegenomen, en men be-
« speurde met niet minder verbazing, dat de heirmagt
« des *Leugens*, niettegenstaande hare eerste zege-
« praal, aanmerkelijk was gesmolten, en zij alle hare
« krachten met moeite moest zamenrapen, om eenen
« tweeden triomf te behalen. Bij eenen derden aanval
« wogen de strijdende partijen elkander bijkans op,
« en zelden werd er meer dan een vierde slag ge-
« leverd, of de overmagt der *Waarheid* was zoo
« beslissend, en de *Leugen* zag zich zoo geheel ver-
« laten van strijders, helpers en bondgenooten, dat
« zij met hare magtelooze krijgsoversten, overladen
« van schande en vernedering, zich ter naauwernood
« in eenen duisteren schuilhoek verbergen kon.

« Zoodanig was steeds de uitslag van eenen veld-
« togt tusschen deze twee vijandinnen. Bij het openen
« van den veldtogt was het voordeel onbetwistbaar
« aan de zijde der eene, doch bij het eindigen ver-
« loor zij alles; de *Waarheid* triomfeerde over alle
« de aanvallen des *Leugens*, niettegenstaande hare
« sterkte, krijgskunde, hinderlagen, en het zamen-
« spannen harer magtigste Bondgenooten. Nu poogde
« men natuurlijk de reden uit te vorschen, waarom
« de *Waarheid* na iedere nederlaag magtiger, de
« *Leugen* na elke zegepraal zwakker en krachteloo-
« zer werd, en men bevond, dat de *Waarheid*
« eene Vriendin en Bondgenoote had, die onver-

Digitized by Google

« anderlijk hare zijde was toegedaan, wier invloed « en magt wel onmerkbaar was, omdat zij steeds « denzelfden stillen gang bleef behouden, maar wier « uitwerking daarom slechts te zekerder plaats had, « zoo dat er geen vermogen op aarde bestaat, hetwelk « niet eindelijk door haar wordt te ondergebragt, « en vroeg of laat voor haren onweerstaanbaren « schepter bukt. Vraagt gij, hoe de naam is dezer « getrouwe en magtige vriendin der *Waarheid?* Zij « heet: *de Tijd!* »

De *Belgische* omwenteling bevat volkomen de geschiedkundige staving dezer bijna *profetische* leenspreuk. Reeds vóór hare uitbarsting was het openbare gevoelen in ons werelddeel, door de opeenstapeling van schaamtelooze onwaarheden in de haar verkochte bladen misleid, ten haren behoeve gewonnen, en nog lang daarna heeft het de tooneelen te *Brussel* en de taal dier volksleiders toegejuicht. Wij zullen daartegen slechts *daadzaken* overstellen, wier kracht dan ook *zedelijk* de zegepraal der waarheid heeft ten gevolge gehad, gelijk de moed en de wapenen harer verdedigers die in den tiendaagschen veldtogt meer zigtbaar bewerkten.

Het Koningrijk der *Nederlanden*, door de vereenigde Monarchen van *Europa* ingesteld, was door zijne gunstige ligging, door de wijsheid zijner regering en eenen vijftienjarigen vrede, tot eenen trap van voorspoed geklommen, die de eeuw van SALOMO bij de *Hebreeuwen* herinnerde, met dit onderscheid, dat de stamgenooten des Konings

Digitized by Google

geenszins tot de meest begunstigde onderdanen behoorden. Als omtrent jongste kinderen, die meer de bijzondere genegenheid der ouders trekken, zoo was de Vader des Vaderlands, hoewel hij zijne zorg over alle zijne onderdanen uitstrekte, toch vooral ten aanzien der *Belgen*, welke het Congres van *Weenen* onder zijn opzigt gesteld had, mild en toegevend. Verzekerd van de liefde zijner eigene landgenooten, die, door eene droevige ondervinding geleerd, thans allen met geestdrift voor het huis van *Oranje* blaakten, hoopte hij, door verdubbelde weldadigheid en inschikkelijkheid, ook de voormaals *Oostenrijksche Nederlanders* te winnen, wier eeredienst hij beschermde en in vollen luister liet prijken, wier fabrijken hij herstelde, aanmoedigde, ondersteunde, bedeelde, wier handelsondernemingen hij opwekte en door voorschotten begunstigde, wier drukpers hij vrij liet, — wier eigenaardigheden hij eerbiedigde, uit welken hij personen nam, niet alleen tot zijne staatsdienaars in *Europa*, maar zelfs tot het bestuur dier gewesten en steden in *Indië*, welke, door *Hollandschen* moed veroverd of gebouwd, sedert twee eeuwen en langer *Hollands* wettig en uitsluitend eigendom waren. Maar het was den Koning niet mogelijk, de gevolgen eener scheiding van twee eeuwen weg te nemen; niet mogelijk, eene breuke te heelen, door *Jezuïtische* kunst en *Spaansche* heerschappij over de gevoelens in drie eeuwen ongeneeslijk geworden.

Niettegenstaande de schijnbare verbroedering, die

Digitized by Google

na de verbanning van den woelzieken Bisschop van *Gent* (BROGLIO) eenige jaren geduurd had, stelde toch het *Concordaat* met *Rome*, door den verrader DE CELLES gesloten, den volksaard der *Belgen* in 't licht. Nu wilde de Geestelijkheid, vroeger gedwee, weder regeren; de vrienden eener onbeteugelde vrijheid, verontwaardigd over de toegevendheid der Regering bij het Concordaat en over de invoering der *Nederlandsche* taal bij de regtbanken, wilden zich wreken, en de twee partijën, of veeleer de twee Natiën, die *België* verdeelden, vereenigden zich tot eenen aanval tegen den Koning en tegen hunne *Hollandsche* medeburgers.

De twee *Natiën*, zeggen wij, — waarvan de eene steeds in het voorledene, in de middeleeuwen leefde, de andere geene geschiedenis, geen voorleden kende, dan sedert de *Fransche* omwenteling, van welke zij alle geluk en heil voor 't menschdom uitsluitend verwachtte. Sedert de tweede omwenteling te *Parijs* vooral waren hare verwachtingen op het hoogste gespannen. De *roemrijke drie dagen* hadden den ouden goeden tijd van *vrijheid*, *gelijkheid* en *broederschap*, van de driekleurde vlag, den *Marseillaanschen* marsch en de Souvereiniteit des gepeupels hersteld. Wie zou nu niet de deelneming aan zulk een luisterrijk volk boven de gedwongene vereeniging met *Hollands lompe*, *verachtelijke kramers* verkiezen, die niet in staat waren, zich tot de hoogte der hedendaagsche staatkundige begrippen te verheffen, of eenen *Burger-Koning* de voorkeur te ge-

Digitized by Google

ven boven eenen Vorst van onbeperkte weldadigheid, maar die zich noemde *Koning* door *Gods genade?*

De andere Natie was die der dertiende Eeuw, onder de levenslange voogdijschap der Geestelijkheid. Haar was het genoeg, dat Koning WILLEM, gelijk de meerderheid der *Hollanders*, *ketters* waren. Zij had vroeger met de *Fransche* Geestelijkheid, en misschien met het *Fransche* hof, zamengespannen; zij was het geweest, die tegen den goeden en grooten JOSEPH II. was opgestaan, omdat hij in den dikken en donkeren bajert van bijgeloof, priesterheerschappij, schoolsche wijsbegeerte, domheid en verouderde vormen eenige lichtstralen voor een nieuw leven had willen verspreiden: zij was het, die eerst met behulp der bedrogene *Demokraten* den opstand bewerkt, en daarna die *Demokraten* zelve den voet geligt had; die onder VAN DER NOOT en VAN EUPEN met meer dan kannibaalsche woede eenen ongelukkigen, omdat hij de monniken had durven belagchen, het hoofd afzaagde; die echter, toen de hulp van *Pruissen* en *Engeland* haar ontzonk, met even veel lafhartigheid, als zij te voren *met woorden* moed had betoond, zich zonder slag of stoot weder aan *Oostenrijk* onderwierp, en het anderhalfjarige *Gemeenebest* liet sloopen.

Vergeefs waren deze lessen der geschiedenis. Nog eenmaal vereenigden zich de voorstanders eener onbepaalde Volksregering met de predikers der onbeperkte geestelijke magt; nog eenmaal vielen zij

Digitized by Google

in den strik, door dezen gespannen. *Dezelfde* dagbladen eischten gebiedend de uitvoering, de letterlijke, ongewijzigde uitvoering van eenen maatregel, door hen zelven kort te voren als eene toenadering tot het Rijk der duisternis uitgekreten, en aan de afkeuring der Natie toegewijd: van het Concordaat. Maar *beginselen* had deze partij niet; het waren slechts *klanken*, die zij huldigde, en *voordeelen*, die zij voor die klanken zocht te verkrijgen. — De Geestelijkheid, die haar verwenschte, vond haar echter als werktuig, als gebiedster over de thans alvermogende drukpers, hoogst nuttig; zij veinsde die zelfde klanken te huldigen, en beloofde aan de zich noemende mannen des volks, bij eene omwenteling, de posten, die zij begeerden. Enkelden slechts van dezen werden niet door hebzucht gedreven, maar door een onbeteugeld verlangen naar onderscheiding en eereposten. Het was vooral de Advokaat DE POTTER, dien wij hier moeten noemen. Ruim met tijdelijke middelen bedeeld, een gezworen vijand van alle Godsdienst, hoopte hij na den val des Bisschops van *Gent*, door de bestrijding der *Roomsche* Kerk, zich bij de Regering in gunst te doen rijzen, en tot hooge eereposten te worden verheven. Doch hij miskende den geest des Bestuurs, hetwelk wel is waar de misbruiken, maar geenszins de Godsdienst zelve zocht te verbannen, en ook was de onbekwaamheid van dezen man te groot, om hem posten van belang toe te vertrouwen. Bij ieder ander Volk zou DE POTTER tot die nietigheid, boven

Digitized by Google

welke zijne geringe talenten hem niet konden verheffen, zijn veroordeeld gebleven; bij de *Belgen* alléén kon hij schitteren, omdat hij oppervlakkige denkbeelden met de wartaal der omwenteling wist te bekleeden, omdat hij met een onbeschaamd gelaat de tastbaarste onwaarheden staande hield, de vooroordeelen des volks wist te vleijen, niets meer beminde dan wanörde, en alle ondergeschiktheid aan de wettige orde *slavernij* noemde. Woedend over de ondergane teleurstelling, die zijne eigenliefde hem als een onvergefelijk onregt afschilderde, begon hij het volk, in de papieren zijner partij, tot mishandeling van de aanhangers der Regering op te ruijen. Voor de regtbank geroepen, en voor eenige jaren tot den kerker veroordeeld, liet hij niet na, ook *daaruit* met de wapenen van laster en ophitsing op de thans vereenigde partijen der duisterlingen en nieuwigheidzoekers te werken. Ondersteund door eenen eerloozen, wien 's Konings onverdiende goedheid uit het slijk had verheven, en die van dat vertrouwen gebruik maakte, om hem aan zijne bitterste vijanden te verraden, door TIELEMANS, een' Brusselschen bakkerszoon, wiens geschrijf tegen de priesterregering de opmerking der Regering gelokt, en haar tot zijne begunstiging en bescherming genoopt had; — in verband met de twee geesels van *Noord-* en *Zuidholland* onder NAPOLEON's dwingelandij, STASSART en DE CELLES; — heimelijk bijgestaan door den eerloozen VAN BOMMEL, dien men den Bisschopszetel van *Luik* toevertrouwde,

Digitized by Google

en die deze heilige waardigheid tot een middel van ondermijning der wettige Magt bezigde, en door een aantal leden van 's lands hoogste Vergadering, die in hunne openbare redevoeringen dat zelfde doel door de hatelijkste beschuldigingen verkondigden; — door de meeste dagbladen, die, met hun Publiek wel bekend, ten prijze van eer, deugd, waarheid en goede trouw, het aantal hunner lezers door welgevallige lasteringen te vermeerderen zochten: — door zoo vele helpers voortgestuwd, naderde DE POTTER met rasse schreden zijn doel, door hem zelve erkend: de omverwerping der bestaande orde van zaken, en de Regeringloosheid, onder den schijn van een Gemeenebest. *België* stelde zich *Ierland* ten voorbeeld, alwaar ook, sedert 1798, dweepzieke Godsdienstbaat en onderwerping aan het priestergezag met de buitensporigste denkbeelden van Volksregering — neen, van Regeringloosheid — gepaard gingen.

Reeds was ten platten lande, gelijk in de steden, de bevolking door de zamenzweerders bewogen tot het onderteekenen van verzoekschriften, ter verhelping van zoogenaamde *grieven*, die de meesten der onderteekenaren niet begrepen, die velen zelfs niet gaarne zouden hebben zien weggenomen. Of denkt men, dat het den *Vlaamschen* landman aangenaam ware, dat zijne belangen in de *Fransche* taal, die hij niet verstond, werden behandeld? dat hij zich gaarne aan den last van de regtbank der Gezworenen, waarom hij verzocht, onderworpen zou

Digitized by Google

hebben? Doch de meesten lazen de verzoekschriften niet, die men in hunnen naam teekende, of lieten zich diets maken, dat het alléén de bevrijding van de belasting op het gemalene graan gold, die in *België* genoegzaam zonder uitzondering tegenspraak vond. De Regering deed alles, om genoegen te geven, en de wenschen der *verzoekers*, in zoo verre zij kon, te voldoen. Er kwam eene wet op de drukpers, die haar genoegzaam van alle banden niet slechts, maar van alle teugels bevrijdde; men beraadslaagde om de belasting op het gemaal af te schaffen; het onderwijs werd, door de vernietiging van eene te *Leuven* opgerigte letterkundige kweekschool voor Priesters, door de groote magt over het onderwijs aan de *Staten der Provincien* over te laten (die in *België* meerendeels tot de misnoegden behoorden), en door het weder vergunnen der bisschoppelijke kweekscholen van letterkundig onderwijs, in *België* althans, genoegzaam van alle teugels ontslagen. Door de volkomene vrijstelling van het gebruik der *Fransche* taal in *Nederland*, door de vervulling der Bisschopszetels, zocht men de wenschen der *Franschgezinden* en die der geestelijke partij te bevredigen. Vergeefs! niet de *voldoening* dier eischen begeerde men, maar hunne *weigering*, ten einde den zoo vurig begeerden opstand te kunnen bewerken, en, in de daaruit geborene verwarring en schipbreuk der maatschappelijke orde, de posten te grijpen, die het doel der eeren hebzucht van de belhamels waren. Met smart zag de *Hollander* de pogingen der woelgeesten met

Digitized by Google

zulk eenen uitslag bekroond. Hij vergeleek met die oproerkreten, met die toegevendheid, *België's* onmetelijken aanwas: hij zag den handel van *Antwerpen* dagelijks, ten koste van *Amsterdam* en *Rotterdam*, toenemen, verscheidene handelstakken geheel derwaarts verleggen, vele huizen uit *onze* koopsteden zich daarheen verplaatsen, en *Antwerpen* reeds dubbeld zoo veel handel drijven als *Amsterdam*. Hij zag *Gent* en *Brussel*, hetzij reeds dadelijk, hetzij in een naderend verschiet, *zeehavens* worden, en *Brussel* met eenen spoed aangroeijen, die in de werkelijkheid bijkans de vlugt der verbeelding te boven ging, daar jaarlijks nieuwe, prachtige straten, paleizen en praalgestichten verrezen, die echter aan den toevloed van vreemdelingen, door 's Konings welwillende zorgen naar deze hoofdstad gelokt, naauwelijks konden voldoen. Hij zag er de nooddruft tot welvaart, de welvaart tot rijkdom, den rijkdom tot schatten verhoogen: te *Gent* en te *Verviers* de fabrijken, door 's Konings ondersteuning geboren, eenen nooit gehoorden bloei, ten gevolge van beschermende wetten, die den handel drukten, verkrijgen, en *Hollands* kolonisten en onderdanen in het Oosten met *Belgische* stoffen bekleeden. Hij zag *Henegouwen* en *Luikerland* door ijzermijnen, smederijen, kolengroeven en andere werken, eenen rang onder de welvarendste gewesten verkrijgen. Hij zag dit alles, wierp den blik op de nog altijd kwijnende *Leydsche* fabrijken, op *Amsterdam's* langzame uittering, waar het aantal inkomende schepen

Digitized by Google

jaarlijks verminderde, op de belemmeringen en regten, ten behoeve der eeuwig klagende *Belgen*, zelfs op den graanhandel, dien voor *Amsterdam* zoo dierbaren tak, gelegd. Hij zag, dat men op nieuw, ten behoeve van *België*, een' gewigtigen handelstak, de koffij, wilde bezwaren. Hij zag dit alles, en zuchtte — maar zweeg. Te wel overtuigd van 's Vorsten moeijelijken toestand, zocht hij dien niet te vermeerderen, wanneer slechts niet telkens nieuwe bezwaren hem kwamen drukken. Neen! gaarne bezigde hij zelfs zijne kapitalen ter ondersteuning en verrijking van *België*, waar nooit, zelfs toen het onder NAPOLEON's wereldgebied het vrije vertier in het geheele *Fransche* Rijk had bezeten, de welvaart zoo groot, zoo algemeen was geweest.

Dan 's Konings geduld werd eindelijk uitgeput, toen in December 1829 de *Belgen*, tot dank voor zoo vele weldaden, zoo veel inschikkelijkheid, in de Staten-Generaal zich gereed maakten, om der Regering de noodige sommen voor den geregelden loop der zaken te weigeren, tot dat men aan hunne ongerijmde eischen zou hebben voldaan. Toen sprak het Hoofd van den Staat, met den nadruk en de waardigheid, die Hem voegde; hij weigerde verdere toegevendheid aan de telkens meer eischende mannen der *Unie*, die zich onbeschaamdelijk met de oude *Geuzen*, welke alleen de afschaffing der *Inquisitie* hadden verlangd, durfden gelijk stellen, en op den naam van *eerloozen* boogden! In de

Digitized by Google

boodschap van 11 December werd op eene voor den *Hollander* bemoedigende wijze 's Konings afkomst herinnerd, en met vreugde zag men in de onde Republiek, dat het *Koningrijk der Nederlanden* haar niet had doen vergeten: dat de teelt der *Nassau's* zich nog herinnerde, dat zij oorspronkelijk aan *haar* toebehoorde, en *Hollandsche* beginselen van gewetensvrijheid en afkeer van dwang, van welk eenen aard ook, bleef huldigen. Alleen hadden velen, zelfs in *Holland*, gewenscht, dat de *Ministeriële verantwoordelijkheid*, dat *Palladium* der vrijheid, minder op den achtergrond ware geplaatst. Zelfs de Ouden toch erkenden *dien* Staat voor vrij (hoe ook zijn Regeringsvorm wezen mogt), waar alle bestuurders *verantwoordelijk* waren. Doch deze vrijheid, die de *Hollanders* verdienen te bezitten, zou eene toorts geweest zijn in de handen der eeuwig blinde *Belgen*, die daarmede slechts brand stichten, slechts landen en steden in de asch konden leggen. De Minister VAN MAANEN, die 's Konings vertrouwen genoot, deelde nu wel nog dieper in den haat van dit nooit rustende Volk, maar nogtans hadden de Afgevaardigden uit het Zuiden den moed niet, de begrooting te weigeren. Zij werd aangenomen, en klemmende aanschrijvingen aan de ambtenaren in *België* gaven eenige hoop, dat men het honderdhoofdige monster zou kunnen breidelen.

Het was toen, dat DE POTTER zijn ontwerp van een altijd tegen de Regering gekant Bestuur geregeld ontwikkelde, en schaamteloos openbaarde. Hij waagde

Digitized by Google

het, den Koning eenen brief te schrijven, met bedreigingen vervuld, wanneer men zijne inzigten van regering niet volgde. Een nieuw regtsgeding en het onderzoek zijner brieven wikkelde velen zijner medestanders in zijne beschuldiging in. Dit regtsgeding, voor *Belgische* regters in *België's* Hoofdstad, naauwgezet naar alle vormen der wet gevoerd, had de sprekendste bewijzen niet slechts der misdaad, maar ook der diepe verachtelijkheid en onzedelijkheid der beschuldigden ten gevolge. Regtgeaarde *Hollanders* meenden, dat deze overtuiging den *Belgen* de oogen moest openen omtrent de tot ballingschap veroordeelde schuldigen. Dan, ô hoe bedrogen zij zich!

Reeds vroeg had de Geestelijkheid in *België* betrekkingen met de haar in beginselen zoo gelijksoortige priesterschap van *Frankrijk* uit de *Jezuïtische* school aangeknoopt. Men wist, dat er zelfs met het *Fransche* kabinet onder KAREL X. geheime onderhandelingen bestonden, welke niet vreemd waren aan een geheim ontwerp, om bij 's Konings tegenwoordigheid te *Brussel*, in den herfst des jaars 1830, door de aanranding der vrijheid van den Vorst, zijn geslacht en de *Hollandsche* Regeringsleden en Vertegenwoordigers, eenen beslissenden slag te slaan. Of dit ontwerp slechts bij den wilden droom van een' zamenzweerder gebleven zij, dan of het een meer of min stellig plan zij geworden, is ons niet gebleken. Dagbladen, aan het in *Frankrijk* toen regerende Koningsgeslacht toegedaan, hebben na

Digitized by Google

deszelfs val verzekerd, dat in de papieren van dat kabinet ontwerpen ter hereeniging van *België* met *Frankrijk* gevonden zijn.

Hoe het zij: dat Koningsgeslacht viel. De *Belgische* Geestelijkheid mogt dien val betreuren; hare Bondgenooten juichten daarover. De onvergetelijke dagen van Julij 1830 deden voor geheel *Europa* eene nieuwe orde van zaken ontstaan. Men had gezien, bij ondervinding gezien, dat eene geregelde krijgsmagt, zelfs met geschut voorzien, tegen de straatsteenen en slagboomen van het gepeupel eener groote stad niet bestand is. Nog eens had een Koning van *Frankrijk*, toen door een verbond van bijgeloof, heerschzucht en losbandigheid aangerand, op die zelfde wijze zijne hoofdstad verloren, en zijn heil in de vlugt moeten zoeken (*). Die tijden waren weder gekomen; doch thans was zelfs eene veel volmaaktere krijgskunst niet meer bestand tegen de woede der ontbreidelde menigte. Het denkbeeld der vastheid van de orde van zaken, die de Revolutie was opgevolgd, verdween als een droombeeld; na ruim vijftien jaren stond de Omwenteling weder vreesselijk, dreigend, als een spook aan de graven ontsnapt, voor het oog van het sidderend *Europa* daar, met de driekleurde bloedvlag versierd!

Deze gebeurtenis moest noodwendig het geheele ontwerp der zamenzweerders veranderen. Niet de *Geestelijkheid* kon thans de hoofdrol vervullen. Zij

(*) Hendrik III, bij de *barricades* van 1588.

Digitized by Google

viel den omwentelaren te beurt. Reeds DE POTTER's komst te *Parijs*, zijn hartelijk onthaal bij de hoofden der thans zegevierende partij, die de *Belgen* niet kenden, maar in hen zoo vele *Franschen* waanden te zien; de reis van den snooden STASSART, weleer NAPOLEON's *Satraap* in *'s Gravenhage*, naderhand voor *Oostenrijk* kruipend om eenen post te erlangen, eindelijk door den Koning der *Nederlanden* met een onverdiend jaargeld begiftigd, dat hij door zwarten ondank verbeurde, en die thans zich voor dat gemis op den Koning poogde te wreeken; dit alles voorspelde een werk, beraamd in de duisternis, om eerlang vreesselijk, met de toortsen des Afgronds gewapend, te voorschijn te komen.

Maar die afgrond was met bloemen bedekt. De *Nederlandsche* Regering, zich zelve innig bewust van hare braafheid en liefde tot alle, en vooral tot hare jongste en weerbarstigste kinderen; de *Nederlandsche* Regering vermoedde geene ondankbaarheid van zoo hoog begunstigden, en zij verviel tot het gebrek van goedhartige weldoeners, een' al te hoogen graad van vertrouwen. In de maanden Julij en Augustus 1830 had de derde vijfjarige tentoonstelling van de voorwerpen der Nationale Nijverheid plaats. Die te *Gent* in 1820 was reeds overtroffen door die te *Haarlem* in 1825; die te *Haarlem* werd het door de onnoemelijke schatten van kunst, rijkdom en smaak, te *Brussel* opeengestapeld. Tallooze vreemdelingen vloeiden derwaarts heen, om deze zegepraal van het vernuft en der kunstvlijt

Digitized by Google

te aanschouwen; men zag er bezoekers uit alle streken van *België*, zoowel als uit *Noord-Nederland*, alwaar men zich hartelijk in den bloei van het thans onder dezelfde wetten en denzelfden Landsvader vereenigde Volk, en van deszelfs schoone Hoofdstad verheugde, waarheen zelfs verscheidene *Hollanders* hunne woonstede verlegd hadden; waar anderen, door het Bestuur benoemd, kwamen om het genot der kunstvoortbrengselen door de schikking nog meer te verhoogen. Ook kwamen er talrijke *Franschen*, deels uit nieuwsgierigheid, deels met straf baarder oogmerken, die echter allen den wensch koesterden, om het heerlijke *Brussel* en deszelfs bekoorlijken omtrek met hun vaderland te vereenigen. *Neêrlands* Koning verdacht hen niet. Hij, die vroeger eenen MERLIN, eenen DAVID, en andere woelgeesten der omwenteling had beschermd, die den troon van LODEWIJK FILIPS met zijne driekleurde vlag *het eerst*, zonder eenige bedenking, erkend had, die dezelfde staatkunde, omtrent de aanmatigingen der Geestelijkheid, lang had gevolgd, welke thans die van het nieuwe Bestuur scheen te zijn, meende daarvan niets te vreezen te hebben. Ook andere vreemdelingen van allerlei Natiën vervulden *Zuid-Brabands* hoofdstad; vlugtelingen uit *Portugal*, uit *Spanje*, en onder dezen de beruchte JUAN VAN HALEN, die, met levensgevaar aan de kerkers der *Inquisitie* ontsnapt, eerlang in diezelfde stad, waar de Edelen eens hun smeekschrift tegen de *Inquisitie* inleverden, onder het bestuur van den naneef en op-

Digitized by Google

volger haars grootsten vijands en den voortzetter dier Republiek, welke tegen haar een' tachtigjarigen strijd had gevoerd, voor de zaak, eens door FILIPS II, GRANVELLE en ALVA verdedigd, zou strijden!

Feesten vervingen hier ondertusschen de feesten. De ruime, jaarlijks nog vergroote stad, was voor de toestroomende menigte te klein. Vuurwerken, verlichtingen, harddraverijen en wedstrijden der toonkunst uit de voornaamste steden van *België*, volgden elkander in korte tusschenpoozen gedurende de tentoonstelling op. Het schenen *Olympische*, naar de nieuwere zeden gewijzigde, spelen, die de oudheid steeds als onschendbaar erkende, en nimmer met twist of bloed bezoedelde. De Koning zelf verscheen, om in de vreugde zijner onderdanen te deelen, en hoezeer hij er niet met die hartelijkheid ontvangen werd, welke zijne weldadigheid mogt doen verwachten, zoo werd nogtans daardoor 's Vorsten vertrouwen op zijn Volk, niet in het minste geschokt. In het, te *Brussel* uitkomende, Regeringsblad las men nog op den 24 Augustus, des Vorsten geboortedag:

« De Koning verlaat zich op zijn volk; men kan « zeggen, dat hij zich aan hetzelve geheel overgeeft; « laten wij hem dit met een gelijk vertrouwen ver- « gelden, en hem de taak, om ons gelukkig te « maken, verligten. » Men sprak vervolgens in dit Artikel wel over *eenige burgers*, die moede waren, ARISTIDES steeds den *Regtvaardigen* te hooren noemen, doch men twijfelde niet, of zij zouden

Digitized by Google

van hunne verblinding terugkomen, *op het zien eener bevolking, opgetogen van vreugde.* De Koning, die de tentoonstelling, om *Brussel's* ingezetenen nog meer te bevoordeelen, tot den 10 September verlengde, naar *Holland* teruggekeerd zijnde, begaf zich met den Prins van *Oranje* en Prins FREDERIK naar 't *Loo*, om in *Gelderlands* bekoorlijke dreven van de staatszorg eenige verademing te genieten. Alles bereidde zich te *'s Gravenhage* en in de Hoofdstad ter viering van den echt der algemeen geliefde Prinses MARIANNE, 's Konings eenige dochter, met Prins ALBERT; eenen echt, die den *derden* familieband tusschen de huizen van *Oranje* en *Brandenburg* vlechten zou; en dus, zoo het scheen, die huizen tot onderlinge hulp en bijstand, door de heilige betrekkingen der maagschap, aaneenstrengelen. Alles ademde vreugde en gerustheid, toen de mijn onder die lagchende warande eensklaps door de trawanten der hel werd ontstoken. Als een donderslag weêrgalmt het in den *Haag*, te *Amsterdam*, door gansch *Holland*: « Te *Brussel* is opstand! *Brussel* is afge- « vallen! »—

Een Zangspel, de opstand van MASANIËLLO te *Napels* voorstellende, waarbij alle de gewone woorden van het oproer, als *onderdrukkers*, *vrijheids-* en *Vaderlandsliefde*, in ruime mate gebezigd, en de driften der menigte werden gevleid, liet de Politie, in weêrwil van een vroeger verbod, *nu* te *Brussel* vertoonen. En toch waren

Digitized by Google

er reeds onbedriegelijke kenteekenen van den genakenden storm. De vreugdeblijken eener algemeene verlichting van het Park en een vuurwerk wegens des Konings geboortedag hadden, zoo 't heette, om het ongunstige weder, doch inderdaad wegens de ongunstige stemming des Volks, gestaakt moeten worden. Men had, eer dit bekend was, briefjes gestrooid gevonden, op welken te lezen stond: *Heden verlichting, morgen omwenteling.* Doch men nam geene voorbehoedmiddelen.

De krijgsmagt, binnen *Brussel* gelegerd, was op den 25 Augustus niet talrijk, en stond onder den tachtigjarigen Commandant dier stad, Generaal CONSTANT DE VILLARS, en den plaatselijken Commandant van *Zuid-Braband*, Grave VAN BYLANDT. De laatste meende, niets te kunnen doen, zonder bevelen van den eersten af te wachten; de krijgsmagt durfde niets doen, zonder den voorgang en de bevelen eener Politie, die van hare zijde niets deed. Van deze bij uitstek naauwgezette opvolging van Reglementen, die voor gewone gevallen gemaakt zijn, ook te midden van buitengewone tijden en van een' alles wettigenden nooddwang (*), schijnen de zamenzweerders vooraf te zijn verwittigd geweest, ten minste verraadt zulks hunne stoutheid en het goede gevolg hunner maatregelen; de opstandelingen zelve hebben sedert erkend, dat de overheden lang te

(*) Zie VAN BYLANDT, *Verhaal van het oproer te Brussel*, bl. 4, 7, 11, 12, 18.

Digitized by Google

voren van alles gewaarschuwd waren, doch dat alles *opzettelijk* scheen gedaan te zijn ter bevordering van den opstand (*).

Het plein voor den Schouwburg was reeds vol, toen, op het einde van het stuk, eene menigte naar buiten stormt; een aantal welgekleede lieden, zelfs naar men wil, van den aanzienlijken stand, en eenige drukkersgezellen van oproerige dagbladen, plaatsen zich aan het hoofd, of vermengen zich althans onder de schooijers, die ten tien uren in de herbergen zeiden: *het is tijd, men zal ons wachten.* Met dat uur begint ook het oproer, onder de kreeten: *Weg met den Koning! Weg met Holland! Leve Frankrijk!* Een *Italiaan*, die, naar men wil, tot de galeijen verwezen, en nu, door een' verkeerden maatregel der Regering, als *Liberaal* aan het hoofd van een tijdschrift (*le National*) geplaatst was, een man, die zich door onstaatkundig geweld en bitsheid zonder klem van redenen onderscheidde, was het eerste offer der volkswoede. *Naar* LIBRY (dus was zijn naam) is de eerste kreet der plunderaars. Daarop wordt in de drukkerij van het dagblad alles vernield, doch op het vernemen, dat de gehate man daar niet woont, vliegt men naar zijn huis, hetwelk geheel ledig geroofd, en waar alles verbrijzeld wordt. Hij zelf was afwezig, en behield daardoor alleen zijn leven;

(*) *Esquisses historiques de la Révolution de la Belgique*, 1830. pag. 10.

Digitized by Google

zijne huisgenooten moesten de vlugt nemen. De moedwil blijft intusschen geheel ongestraft; een zeer kleine hoop krijgslieden, onder eenen luitenant, dien de Graaf VAN BYLANDT *moedig* noemt, verzelt de plunderaars op hunne wandeling, en wacht, met een bewonderenswaardig geduld, op het bevel der Politie. Met het geweer op schouder zien zij het huis vernielen. O wonderen der zelfverloochenende *subordinatie!* De *moedige* luitenant gehoorzaamt eindelijk aan de plunderaars, en verwijdert zich, bij gebrek aan een meer wettig bevel ten tegendeele. De hoop muiters bemagtigt nu wapenen in de huizen van twee, straks van meer zwaardvegers, en begeeft zich naar het huis van den Politiedirecteur DE KNIJFF, waar insgelijks alles vernield wordt, en de doodelijk verschrikte vrouw naauwelijks het lot ontsnapt, van met deze woeste horde te worden medegesleept. Men heeft moeite, de hier gepleegde snoodheden te gelooven. Men verhaalt van welgekleede vrouwen, die luid haren dorst naar het bloed van DE KNIJFF zouden te kennen gegeven, en sabels en dolken op de borst der ongelukkige vrouw gezet hebben, uit woede, omdat haar echtgenoot het moordmes ontsnapt was.

De echtgenoote van den Heer SCHUERMAN, Procureur des Konings, die het regtsgeding tegen de POTTER gevoerd had, redde hare woning als door een wonder. Haren man was de dood gezworen. *Zijn hoofd moeten wij hebben!* brulde het gespuis, *voor* VAN MAANEN *moet hij betalen, wien hij met*

Digitized by Google

lijf en ziel is verkocht (*). Reeds werden de straatsteenen voor het huis opgebroken: reeds vlogen er steenen door de glazen en vertrekken. 's Mans troostelooze vrouw, die hem in handen van het graauw en dus weg waant, roept, aan het venster staande, jammerend zijnen naam uit. Dit hooren de plunderaars: *Hij is niet thuis*, zeggen zij: *laat ons heen gaan*. Eenigen tijd daarna verscheen hij, en vond zijn huis weinig beschadigd. Toen het gemeen zijnen moed gekoeld had en van plunderen verzadigd was, kwam de krijgsmagt het rampzalig overschot van DE KNIJFF'S woning beschermen. Vruchtelooze en ontijdige vertooning van hetgeen men had *kunnen* doen! (†). Alléén de omstandigheid, dat deze twee gehate personen zich buiten hunne woning bevonden, heeft, bij alle de gruwelen van den *Brusselschen* opstand, denzelven ten minste den schandvlek van moord bespaard, zonder daarom de schuld der moordademende bende eenigzins te verligten.

Ondertusschen was een andere troep bijeengeschoold, die met den vorigen niets gemeens had, dan de zucht tot vernieling en den haat tegen het wettige gezag. Hij bestond schier geheel uit lieden van de laagste klasse, was wel gewapend en gehoorzaamde blindelings aan zijne hoofden. Eerst onthield hij zich

(*) *C'était son ame damnée. Esquisses historiques*, p. 14. *Ville Rebelle*, p. 31. Het verhaal luidt daar nog erger; doch dezen schrijver moet men wantrouwen.

(†) BYLANDT, bl. 24.

Digitized by Google

ook van plundering; zijne leus was: *leve* DE POTTER! *weg met* VAN MAANEN! Deze bende begaf zich naar het Plein van het *Sablon*, waar onder ALVA zoo vele slagtoffers der willekeur hadden gebloed, en dat nu tot het *Revolutieplein* van *België* (waarop het door dat vergoten bloed van braven regt had) zou worden ingewijd. Hier stond de woning van den Minister VAN MAANEN, eenen eerlijken *Hollander*, die geen vriend was van *België*, noch van het rampzalige staatkundige huwelijk van zijn Vaderland met hetzelve. Hij genoot ook daarvoor de eer, door de landgenooten van AERSCHOT, BARLAIMONT, VAN DER NOOT en DE CELLES hartelijk te worden gehaat. Hem verweet men het, dat de Koning, die hem van het begin zijner regering af zijn vertrouwen geschonken had, niet *alles* deed, wat de *Belgen* begeerden. Hier werd dan ook meer dan geplunderd, en ging de vernieling, door hoogeren invloed bestuurd, met meer orde dan elders gepaard. Eerst drong men in huis (de Minister was te *'s Gravenhage*); men verbrijzelde alles, doch plunderde niets; alle goederen werden op het *Sablon* gebragt, en aldaar aan de vlammen geofferd. Doch weldra bespeurt men, dat dit te langzaam gaat. *Laten wij niets meer wegdragen, maar het huis in brand steken!* roept eene stem. Zij vindt gehoor. Ten twee uren in den nacht slaat de vlam uit dit ruime gebouw, en alles wordt door dezelve verslonden. De brandspuiten, die toeschoten, werden door de vernielende horde tegengehouden. Zij

Digitized by Google

mogten niet werken. Daar stonden de razenden, en aanschouwden de vlam, die hunner stad zoo noodlottig kon worden, onder het uitbraken van scheldwoorden tegen eenen man, die niemand hunner immer beleedigd had, dien zij niet kenden (*), maar dien zij, of door hunne geestelijke leiders, of door de tijdschriften, *gelast* waren te verfoeijen. Een zesëntachtigjarig grijsaard ontsnapte hier naauwelijks, door de deernis van eenen der brandstichters, die hem kende, den strop: een twaalfjarig kind werd in den arm geschoten (†). Het was de zegepraal der losgebrokene Hel!

De voornaamste burgerlijke en krijgsgezaghebbers waren, terwijl dit alles gebeurde, bij den Gouverneur VAN DER FOSSE, eenen *Belg*, vereenigd, behalve de Burgemeester van *Brussel*, DE WELLENS, die op het land was. Ook hier heerschte laauwheid, besluiteloosheid en nietigheid. Vergeefs verhaalde SCHUERMAN, wat hij gezien had; de plaatselijke bevelhebber, Generaal WAUTHIER, beweerde, dat het geheel slechts eene nietsbeduidende opschudding was, en men de schreeuwers wel in den kerker zou plaatsen. Terwijl men vergaderd is, stuift iemand binnen, en roept: *Men steekt het huis van den Minister van Justitie in brand! — Gij zijt een schrikverwekker* (§), *en misschien nog iets ergers*, duwt VAN DER FOSSE hem toe. Men ging,

(*) Aanmerking van de omwentelingsgezinde *Esquisses historiques*, pag. 17.

(†) *La Ville Rebelle*, pag 30. (§) *Alarmiste.*

Digitized by Google

zonder iets gedaan of besloten te hebben, uiteen en — ter ruste. Waarlijk! het is, wanneer men dit alles nagaat, moeijelijk, niet aan geheime medewerking of omkooping te gelooven.

De ramp der krijgsmagt in dien noodlottigen nacht rees intusschen ten top. De Generaal WAUTHIER werd door eenen volkshoop gekwetst en hem zijn ridderkruis zelfs ontnomen, gelijk den Generaal ABERSON zijn degen. Het gemis van twee, den krijgsman zoo dierbare voorwerpen, is intusschen niet te vergelijken met de schande, die op het hoofd van ABERSON rust, *indien het waar is* (gelijk verhaald en niet tegengesproken is), dat hij de *Belgen* met hunne eischen tegen de Regering openlijk zou in het gelijk gesteld hebben; eene daad zoo verachtelijk voor eenen *Hollander*, dat wij die liever onder de talrijke onwaarheden, door de *Belgen* verspreid, willen rangschikken.

Terwijl het huis van den Minister in volle vlam staat, en op hetzelfde plein een ander vuur zijn huisraad verteert, komen er twee pelotons jagers, elk van 30 man; één *Brusselaar*, slecht gekleed, waagt het, van hen te eischen, *dat zij de wapenen zullen nederleggen!* In plaats van den onverlaat aan zijne bajonet te rijgen, verzoekt de Luitenant DAMMAN (wij hopen een *Belg*) hem beleefdelijk, heen te gaan. *Wij gaan niet heen*, is het antwoord, *voor dat dit paleis tot in den grond afgebrand is!* De jagers zijn bijna zoo sterk als de hoop schooijers, dien zij moeten uitéendrijven; zij echter

Digitized by Google

(wie zou het gelooven), zij gaan heen! — Er was, zegt men, kruid noch lood, grof geschut noch kanonniers (*). Welk eene voorzorg dan, na zoo vele dreigende voorteekenen van het oproer! Hoe kon zich het Bestuur der krijgsmagt *daarmede* verantwoorden, even als of het misnoegen niet reeds voorlang bekend was, op aller aangezigten te lezen stond, en alle *Hollanders* trof, die vermaakshalve de stad der tentoonstelling, of de bekoorlijke landstreek bezochten! Was er geen kruidmagazijn buiten de *Anderlechtsche* poort (†)? En waren er dan geene bajonetten tegen *in het begin* ongewapende schreeuwers? Het is aan deze onbegrijpelijke nalatigheid en lafhartigheid — zoo het gedrag der bezetting of harer hoofden niet met een' nog ergeren naam moet worden bestempeld — het is *daaraan* mede te wijten, dat de eerbiedwaardige *Hollandsche* naam, de naam van een Volk, te land en ter zee met de lauweren der overwinning bekroond, door de *Belgen*, die nimmer iets konden dan bukken en knielen voor blijvende geestelijke en afwisselende tijdelijke gebieders, met die van lafaards gelijk werd gesteld. Doch zulk een prikkel was nuttig, om aan het kroost van DE RIJK en RIPPERDA te doen kennen, wat het vermogt.

De troepen rukten, na enkelde ligte schermutselingen, voor den schijn geleverd, naar het paleis des Konings in de bovenstad terug, om *dit* te beschermen, en lieten dus de stad ter prooije aan de

(*) BYLANDT, bl. 36, 37. (†) *Ald.* bl. 47.

Digitized by Google

muiters. Dit viel juist in het ontwerp der Hoofden des opstands. Men had geweren in menigte voor de aanstaande schutterij van *Brussel*, die nog niet in werking gebragt was, bijeen. BYLANDT, die te *Brussel* het bevel voert, die dus den *Brabandschen* geest een weinig behoorde te kennen — BYLANDT geeft gehoor aan het verzoek van zekeren PLETINCX (door VAN DER FOSSE, wel is waar, ondersteund), om aan de burgers van *Brussel* uit den fatsoenlijken stand, geweren en scherpe patronen uit te deelen. Doch, eer nog deze maatregel werken kon (of misschien met oogluiking der zich noemende *fatsoenlijke* burgers), werd het wapenmagazijn der schutterij door het graauw overweldigd en de geweren geroofd. Daarop begonnen op nieuw de plunderingen: het paleis van den Gouverneur en meer andere huizen werden beroofd, met barbaarsche woede alle de papieren, tot het gewest behoorende, vernietigd, en daarop het gebouw in brand gestoken. De dag is intusschen verrezen, en *Brussel*, het nog kort geleden zoo vrolijke, zoo luisterrijke *Brussel*, draagt, volgens de eigene bekentenis der oproerlingen (*), thans het gelaat eener met storm veroverde stad. In alle rigtingen ziet men helsche gezigten in haveloos gewaad, onder het brullen van *Leve* DE POTTER! *weg met den Koning! weg met Holland! leve Frankrijk! leve* NAPOLEON! de straten doortrekken, overal wapenen blinken of geweer-

(*) *Évènemens de Bruxelles, du 25 Août et jours suivans*, p. 6.

Digitized by Google

schoten kletteren; de weinige troepen, die nog in de stad waren, meestal uit den weg; alle winkels en de meeste huizen gesloten, of in sommigen de vensters met nieuwsgierigen bezet; de straten geheel eenzaam, of de menigte digt opeengedrongen: overal onrust, verwarring en verwoesting!

Het gelukte intusschen der burgerij in den loop van dien dag, de muiters tot rust te brengen; want het doel van den oploop was thans bereikt; de werktuigen kon men voortaan ontberen. Men had eerst eene *Fransche* vlag van het stadhuis opgestoken; doch daar de geheime aanstokers dit niet begeerden, werd dezelve kort daarna onder geschreeuw en gejuich door de vlag der jammerlijke, verachtelijke muiters van 1790, van VAN DER NOOT, vervangen, die *destijds het volk nog niet kende* (*). De troepen gingen eene onteerende soort van wapenschorsing met de oproerlingen aan, onder bemiddeling der burgerij, die zich thans grootendeels van wapenen voorzien had, ten deele van de plunderaars opgekocht. BYLANDT beloofde, niet meer te zullen aanvallen, mits de muitelingen hem ook niet aanvielen, en post te vatten voor de paleizen, mits de gewapende burgermagt hem eenig voedsel verschafte. Middelerwijl was de woeste menigte ter poort uitgestoven, om ook daar het werk der vernieling te beginnen. In eene onbegrijpelijke woede

(*) *Esquisses historiques*, p. 31, 52. Deze bekentenis is van belang, en bewijst, dat de raddraaijers het domme volk naar verkiezing geleidden. De vlagkleuren *zouden* die van het oude blazoen van *Braband* zijn.

Digitized by Google

verbrijzelt zij, in drie benden verdeeld, kostbare fabrijken, die aan honderden, misschien aan duizenden, brood gaven. Een *Engelschman*, WILSON, was het eerste slagtoffer, en hetgeen het zonderlingst is, hetgeen de *Belgische* omwenteling en hare geheele strekking kenschetst, en haar als 't ware tot zinnebeeld strekt, de *werklieden* zelve, katoenspinners, waren de plunderaars! Alles werd vernield en weder *verbrand*, niets dan de muren bleef over, nadat men eerst den Heer WILSON eene aanzienlijke geldsom tot afkoop der plundering afgeperst had! Twee andere fabrikeurs werden bedreigd, hen *met* hunne gebouwen tot asch te verteren; zij waren gelukkig afwezig. Deze eigenaars waren geheel in den grond geholpen. Meer dan twintig buitenplaatsen, onderscheidene huizen van arme dorpelingen te *Uecle* en *Anderlecht*, werden van alles beroofd. De schade werd op *een Millioen guldens* begroot (*).

Den derden dag van het oproer hield men zich bezig met alle wapenschilden of borden, die 's Konings naam droegen, alsmede den toestel tot het prachtige vuurwerk en de verlichting in het Park te vernielen of aan de vlammen te offeren. Dit werd geenszins door de burgermagt tegengehouden; integendeel, het geschiedde onder haar oog, en op een' kleinen afstand van de troepen, die voor de paleizen waren geschaard. Maar toen dit werk der vernieling was ten einde gebragt, was tevens de taak van het *la-*

(*) *Esquisses historiques*, p. 33—35.

Digitized by Google

gere plunderrot afgedaan; het moest den weg slechts banen voor de *roemrijke* omwenteling; het moest den *waren* muitelingen slechts een voorwendsel geven, om zich te wapenen. Op den avond van dien dag gaf de burgerij op eenige plunderaars, *voor het eerst en laatst*, wezenlijk vuur. Drie mannen van het graauw vielen; van toen af zag men geene zamenscholingen meer. Een bewijs van 't geen de troepen zouden hebben kunnen verrigten! Voor 't overige werd thans de Baron EMANUEL VAN HOOGVORST, een der zamengezworenen, aan het hoofd der burgermagt geplaatst; en deze begon nu ook de leus van het oproer te dragen. De vonnissen werden van nu af, *tegen 's Konings besluit*, in het *Fransch* uitgesproken. De Regering schafte eigendunkelijk de belasting op het gemaal af, en vijf mannen begaven zich naar *'s Gravenhage*, om van den Koning de verwijdering van den Minister VAN MAANEN, een nieuw stelsel van verkiezing der Staten Generaal, onmiddellijk door het Volk, de herstelling der Gezworenen, eene nieuwe wet op de regterlijke Magt, de verplaatsing van het Hooge Geregtshof naar de Zuidelijke Gewesten, de verantwoordelijkheid der Ministers, de in vrijheid stelling aller Schrijvers, die men wegens oproerige taal mogt vervolgen, de vernietiging aller vonnissen om staatkundige misdaden, en uitdeeling van brood voor de armen, te verlangen (*). Waren alle deze eischen

(*) *Bvènemens* etc. p. 10, 11. *Esquisses historiques*, p. 57—46. 57.

Digitized by Google

bewilligd geworden, zoo had *Holland* zich als een wingewest van *België* mogen beschouwen. Geen dagblad durfde meer schrijven, dan in den geest der heerschende partij.

Zoodanig was het oproer te *Brussel*, de oorsprong der *Belgische* omwenteling, en de vruchtbare moeder van alle die gruwelen, welke zij voortgebragt heeft. Wij hebben, om alle verdenking eener al te donkere voorstelling weg te nemen, de daadzaken meestal uit de eigene berigten der bovendrijvende partij ontleend. En met welke omwenteling zullen wij deze nu vergelijken? met die der *Parijsche* straatverschansingen van 1588? Maar daar waande het volk, dat zijn aangebedene held, HENDRIK van *Guise*, van den kant eens verachtelijken snoodaards, Koning HENDRIK van *Valois*, in gevaar verkeerde; en hoe schendig ook die opstand ware, er lag iets groots in, voor eenen held partij te kiezen. Doch wie was de held te *Brussel?* De geheele opstand heeft er in drie jaren niet éénen vertoond. Of zullen wij misschien den *Nederlandschen* opstand tegen *Spanje*, den *Britschen* tegen KAREL I., of den *Franschen* tegen LODEWIJK XVI. of KAREL X., daarmede gelijk stellen? Het eerste is bijna heiligschennis; of is er eenige vergelijking tusschen dat *Brussel*, waar nog onlangs het schavot van EGMOND, HOORN en VAN STRALEN gestaan had, waar ALVA op doodstraf den tienden penning eischte, waar alle winkels gesloten zijn, en de beuls reeds voor de tot vertwijfeling gebragte ambachtslieden

Digitized by Google

den strop in gereedheid brengen, toen de tijding der omwenteling in den *Briel* de veege stad komt verlossen; en het *Brussel* der tentoonstelling, die rijke, bloeijende, tot dartelheid toe welige stad, waar ieder vrijelijk spreekt, en zelfs, voor tallooze weldaden, vrijelijk smaadt, tot dat, door de omwenteling, de welvaart verdwijnt, en tong en drukpers voor mishandeling blootstaan, wanneer zij de taal der waarheid en regtvaardigheid willen spreken? Of regeerde Koning WILLEM misschien zonder volksvertegenwoordigers, met willekeurig opgelegde belastingen, gelijk KAREL I.? zocht hij, als deze, het volk eene nieuwe eeredienst op te dringen? of gaf hij daarentegen *te veel* van zijne regten in het Concordaat weg, door de slangenlist van DE CELLES bedrogen? Waar waren in *België* mannen als HAMPDEN, ESSEX en VANE? De eerste *Fransche* omwenteling van 1789 was, met alle hare gruwelen, te groot, te reusachtig, om bij de *Belgische* plunderaars en brandstichters, die slechts geen bloed stortten, omdat zij geene slagtoffers vonden, vergeleken te worden. En in de *Julij*-dagen, eene maand voor de gruweltooneelen te *Brussel*, was het volk van *Parij* kwistig met zijn bloed in den strijd, maar spaarzaam met verwoesting zonder gevaar, waar de lauweren alleen het deel zijn van lafaards en van het verachtelijkste graauw. — Zelfs de opstand der *Brabanders* en *Vlamingen*, onder VAN DER NOOT en VAN EUPEN in 1789, hoe verachtelijk ook, was een gevolg der

Digitized by Google

terging van JOSEPH II., die aan deze gewesten alle hunne aloude regten ontnomen had. Welk regt was daarentegen, door Koning WILLEM, die zich naauwgezet binnen de perken der Grondwet bepaalde, geschonden? —

Zoo diep verkeerd, zoo heil- en doelloos was deze opstand: — en toch — ongetwijfeld geschiedde zij niet zonder een hooger Bestuur, niet zonder Hem, die hetgeen de menschen ten kwade bedenken, ten goede weet te leiden. Het zij ons hier vergund, het oog te slaan op de gewijde Geschiedenis van het uitverkorene volk, welke de eeuwige Voorzienigheid als een voorbeeld, een *Typus*, harer werkzaamheden in het groote wereldbestuur voor ons heeft nagelaten, en men vergunne mij, hier de woorden van onzen grootsten Redenaar en meest beroemden Schriftverklaarder weder te bezigen, waar hij van de scheuring des *Israelitischen* staats na SALOMO's dood in het Rijk van *Juda* en dat van *Ephraïm* spreekt (*). « Dit Rijk van *Ephraïm*
« had eigenlijk nimmer moeten bestaan, indien het
« *Israelitische* volk op den duur gelukkig, roem-
« rijk en magtig zou wezen. Doch zoo ver was het
« thans gekomen, dat de oprigting van dit afzonder-
« lijke Rijk een minder kwaad was, dan de hand-
« having van het vereenigde gebied over alle de
« stammen, en het dempen des oproers door ge-
« weld van wapenen zou geweest zijn. De tooneelen

(*) VAN DER PALM, *Bijbel voor de Jeugd*, XIII St. bl. 2.

Digitized by Google

« van burgertwist zouden zich gedurig vernieuwd « hebben; *Ephraïm* kon het niet dulden, dat de « kroon in een' anderen stam was. Zoo zou er eene « aaneenschakeling van innerlijke verdeeldheden en « oorlogen, van aanslagen op den troon, en over- « weldigingen van denzelven ontstaan zijn, bloediger « en doodelijker, dan wanneer men den misnoegden « te wille was, en hun eene eigene heerschappij « liet vestigen. Hierdoor werd wel het wettige Ko- « ninklijke huis van het grootste deel zijns gebieds « beroofd, maar bleef nogtans bewaard in eenen « getrouwen stam, die de toevlugt zijn zou der bra- « ven uit alle oorden des lands. Hoezeer dus de « scheuring des volks op zich zelve een groot en « noodlottig onheil was, in de plaatshebbende om- « standigheden was zij bijkans noodzakelijk en on- « vermijdelijk geworden. » Ja! ook deze scheiding was onvermijdelijk, opdat niet *Holland* een wingewest worden zou, opdat niet de Regering, door den drang der omstandigheden weggesleept, door toegevend- heid op toegevendheid aan het kitteloorige volk, de harten harer eigene kinderen van zich zou ver- vreemden, wier trouw zij thans in de hagchelijkste oogenblikken op het luisterrijkst ondervond. — Zij was onvermijdelijk, opdat het getrouwe Noorden, zich niet meer als een *deel* van een zamengesteld gebied, maar als een *geheel* beschouwende, gelijk van ouds, zijne krachten zou leeren kennen en gebrui- ken. Daarom moesten alle pogingen tot hereeniging, tot wederaanknooping der vorige banden, mislukken;

Digitized by Google

als door eene onzigtbare hand werd de scheuring al wijder en wijder, tot dat het gezonde deel, in alle kracht tegen over het bedorvene en misdadige kroost des oproers geplaatst, als Natie, in de kracht des Allerhoogsten kon zeggen: *Tot hiertoe, en niet verder!* — In dit licht zullen wij de navolgende gebeurtenissen beschouwen. —

Weldra bepaalde het oproer zich niet binnen *Brussel*. Muitzucht bij een bedorven volk is besmettelijk, en, hoe verschillend van oorsprong, zeden, gewoonten, en zelfs van taal, worden naburige of zelfs afgelegene bevolkingen, wanneer eenmaal de geest van wanorde doorgedrongen is, gelijkelijk door haar weggesleept. Te *Brugge* werd geplunderd en het huis van den welgezinden Afgevaardigden ter staatsvergadering, SANDELIN, verbrand. Ook *Namen* en het welvarende *Verviers* waren het tooneel van schandelijke plunderingen. Niet slechts *Leuven*, door woelgeesten, gelijk den jongen ROUSSEL, opgezet, die in het dagblad dier stad sedert lang openlijk oproer verkondigde, en de wetten der hoogeschool, gelijk die der stad gebraveerd had, maar ook *Luik* plantte de baniere des opstands, en zond Afgevaardigden aan den Koning, om hem nog méerdere, nog stuitender eischen dan die van *Brussel* te doen. Maar nog vóór hunne komst in *'s Gravenhage* was de opstand reeds eene groote schrede verder gekomen.

Wij zagen den Koning met zijn beminde huisgezin op het *Loo*, om eenige rust van zijne zorgen voor

Digitized by Google

den Staat te genieten, toen de Prins van *Oranje*, door de schrikmare der *Brusselsche* gebeurtenissen verrast, het op zich neemt, den Monarch daarvan te verwittigen. Men raadpleegt, en dadelijk is het besluit genomen. Hij zelf, de erfgenaam des troons, vertrekt met zijn' broeder Prins FREDERIK, wel door eenige troepen, die men in alle haast bijeentrekt, verzeld, maar nogtans met het geheel vreedzame en vaderlijke oogmerk, om de muitelingen, wanneer zij het hoofd in den schoot leiden, volkomen vergiffenis te schenken niet alleen, maar ook alle hunne klagten, die men billijk bevinden mogt, te verhelpen.

De mare van het oproer te *Brussel* weêrgalmde intusschen door het getrouwe *Nederland*, waar 's Konings verjaardag — juist in tegenstelling met het Zuiden — op eene bijzonder luisterrijke wijze gevierd was. In de Hoofdstad des Rijks was de verlichting des avonds in jaren zoo fraai, zoo algemeen niet geweest, en toch had juist de Hoofdstad geene bijzondere begunstiging ontvangen; toch had zij vergeefs om de zitplaats van het Hooge Geregtshof binnen hare muren verzocht! Te *Haarlem* was, door muzijk op het water en gedeeltelijke verlichting van den Hout, de algemeene hartelijke genegenheid voor den Vader des Vaderlands geopenbaard. Dit waren de *minst* begunstigde kinderen, terwijl zij, welke men vierde om hen tot zich te trekken, den gemaakten toestel tot verlichting in brand staken, en 's Konings wapenschilden met dolle

Digitized by Google

woede vernietigden. Doch *Holland* had meer dan *uiterlijke* teekenen van verkleefdheid te geven. De verontwaardiging was algemeen, en toen reeds, hoezeer het gevaar nog verwijderd scheen, was elk gereed om des noods zijn' arm en zijne bezittingen tot herstelling der rust aan te bieden. De Regering nam ook maatregelen, om het oproer te stuiten. De troepen braken overal uit de binnensteden van het Noorden op naar het Zuiden; die met stoombooten naar *Antwerpen* trokken, werden op 20,000 man geschat. Wanneer, dus zeggen de muiters zelve, wanneer de Prinsen dadelijk des Zaturdags den 28, of zelfs Zondags den 29 Augustus, ook met weinig krijgsvolk, te *Brussel* hadden kunnen verschijnen, *zoo zouden zij geenen tegenstand hebben gevonden* (*). Maar een noodlottige tegenspoed scheen zich aan alles te hechten, wat dit zoo jammerlijk begonnen oproer in zijne vaart zou hebben kunnen stuiten.

De Prins van *Oranje* werd te *Breda* met de grootste hartelijkheid door de bevolking en de reeds verzamelde troepen ontvangen. Doch hier verraste hem de tijding van een uitgebroken oproer te *Antwerpen*. De bevolking dier groote koopstad is door eene scherpe grenslijn afgescheiden. De vreemde en een gedeelte der inlandsche kooplieden, door belang zoowel als eene meer verlichte denkwijze aan de *Nederlandsche* Regering verbonden, en boven de

(*) *Esquisses hist.* N°. 1 p. 63.

Digitized by Google

vooroordeelen der kindschheid verheven, ijverden voor de bestaande orde van zaken. Maar het gemeen behoort in die stad tot het uitschot der Aarde. Toen PARMA aldaar den standaard van het *Despotismus* plantte, wist hij geen beter middel, om er voor eeuwig de VAN STRALENS en ALDEGONDES buiten te sluiten, dan de opvoeding van het kroost der achtergeblevenen (alle edele vrienden der vrijheid, vele duizenden, togen naar *Holland*) aan de *Jezuïten* toe te vertrouwen. Zij kweten zich voortreffelijk van die taak, door er alle licht van kennis en beschaving buiten te sluiten, en nergens in het donkere *België* was de duisternis zoo groot, als in die stad, welke zich de *Roomschgezinde* bij uitstek noemde. De smalle Gemeente, ter prooi aan het onzinnigste bijgeloof, vloog van de wenken der priesters, en brandde van *ketterhaat*. Daar was nog, voor weinige jaren, door de toelating des welwillenden Konings, de omgang van een Mariabeeld gevierd, op eene wijze, der dertiende Eeuw waardig. Op de eerste tijding der *Brusselsche* onlusten schoolt het graauw zamen. Er was nog geene genoegzame bezetting; de welgestelde en verlichte kooplieden en andere beschaafde ingezetenen (waaronder de edele WILLEMS, die de *Nederlanders* en *Belgen* door gemeenschappelijke taal en letteren verbroederen wilde), wapenen zich vrijwillig, en geven op de muitelingen vuur. Deze verstuiven. Wij weten uit echte berigten, dat de edele man, die waardig was een *Hollander* te zijn, bij deze gelegenheid zijn leven

Digitized by Google

waagde, met de zekerheid, dat *Neêrland* zijne betrekkingen, wanneer hij sneuvelde, niet zou verlaten. Van het besluit, om zijn verfranscht Vaderland te verlaten, hielden omstandigheden en familiebetrekkingen hem terug. Nogtans verwijderden de landbedervers hem naderhand uit zijne woonplaats.

Het alles vergrootende gerucht had ook dezen oploop als eene groote muiterij voorgesteld, waardoor de Prins een oogenblik begreep, dat die stad het hoofdkwartier niet kon zijn, en *Breda* daartoe meer geschikt was. Nadere berigten echter deden hem terstond derwaarts, en van daar met zijn' broeder naar *Vilvoorden* bij *Brussel* vertrekken. Doch hij had zich ook te *Antwerpen* opgehouden, vertoefde te *Vilvoorden*, en verloor daardoor onberekenbaar kostbare oogenblikken. De Prins van *Oranje* was in *België* altijd bemind geweest. Zijne rondborstige en tevens minzame zeden, zijne gemeenzaamheid, goedaardigheid en luchthartigheid *schenen* met den aard van dat Volk, gelijk het zich althans in vroegere tijden vertoonde, te strooken. Ook drukte hij zich gaarne en bij verkiezing in de *Fransche* taal uit, hetwelk hem niet weinig de harten won. Van zijnen moed bij *Quatre-Bras* en *Waterloo* waren de *Belgen* getuigen geweest. Hij scheen hun hedendaagsche EGMOND te zijn. Doch de verachtelijke kabaal, die eenmaal had voorgenomen, *België* van het huis van *Oranje* te scheiden, had, terwijl zij eenen diefstal van juwcelen der Prinsesse bewerkte, door de ongeloofelijkste list de verdenking daarvan

Digitized by Google

op den Prins zelven weten te vestigen, iets, hetwelk bij zeer vele *Belgen* ingang vond, tot dat de Voorzienigheid, door de ontdekking der daders in de Nieuwe Wereld, den Prins op het luisterrijkste regtvaardigde. Thans begaven zich eenige *Brusselaars* naar zijn hoofdkwartier te *Vilvoorden*.

Eene heillooze dwaling was van den beginne des opstands, of liever nog veel vroeger, ten Hove doorgedrongen: dat de groote menigte der *Belgen* welgezind was, en niets liever begeerde dan de handhaving der bestaande Regering. Zij werd zorgvuldig gevoed door de *Belgen*, die vroeger en toen nog in *'s Gravenhage* aan het Staatsbestuur zaten, de Ministers GOBBELSCHROY en LA COSTE. Niets was inderdaad natuurlijker, dan voor zoo uitstekende en ongehoorde weldaden eenige dankbaarheid te verwachten; naarmate het hart op de regte plaats zit, vertrouwt men ook (nog niet door de bittere ervaring geleerd) van anderen het best, en hoewel de Koning mede in dat vertrouwen deelde, heerschte het echter vooral bij den ridderlijken Prins van *Oranje*, die zich de vroegere toejuichingen der *Brusselaars* nog herinnerde. Hij besloot, alles toe te geven, om de zaak in der minne te schikken. Hij eischte de aflegging der onwettige kleuren van den opstand van 1789, die de *Brabandsche* omwenteling van VAN DER NOOT herinnerden, en met welke men de onbeschaamdheid had, in 's Prinsen tegenwoordigheid te verschijnen. Doch nog altijd was de toon vaderlijk: « dat de Prinsen hunne ar-

Digitized by Google

« men openden voor een ieder, die zich tot hen zou « willen wenden: dat zij bereid waren, om, door « de burgerij omringd en van de krijgsmagt gevolgd, « de stad binnen te komen, zoodra de onwettige « kleuren en vlag zouden zijn weggenomen. » Dan dit scheen bij de misnoegden olie in 't vuur. Door de volksleiders opgehitst, begint de menigte het voorbeeld der *Parijzenaars* te volgen, straatsteenen op te nemen en verhakkingen te maken. Eene tweede bezending begeeft zich nog dien eigen dag (31 Augustus) buiten de stad, om den Prins de geestgesteldheid des volks te doen kennen. Men wil, dat toen een der Afgevaardigden zou gezegd hebben: « Slechts over mijn lijk zal de Prins binnen *Brussel* « komen! » Wij twijfelen echter zeer aan zulk eene trotsche taal; den Prins door vrees te willen overhalen, zou wel de onhandigste aller berekeningen geweest zijn. Neen! men werkte op zijn gevoel, door hem de eer voor te houden van alléén, zonder dwang, als redder en bevrediger de beroerde stad binnen te trekken, en door zijne tegenwoordigheid en toespraak de opgezette golven tot bedaren te brengen! Tevens beloofden de Afgevaardigden, dat de oproerkleur dadelijk bij 's Prinsen komst door die van het Huis van *Oranje* zou worden vervangen.

De moedige man viel in den strik. Na een kort gesprek met zijn' broeder en een hartelijk afscheid, stelt hij zich in de handen dezer verraders, die nog de oproervaan zwaaijen, en waagt zijn leven, om, zoo veel mogelijk, niet als kastijder, maar als

Digitized by Google

bevrediger eener misdadige Hoofdstad in de Geschiedenis te prijken. Reeds bij de intrede binnen de stad ziet hij nogtans zijn doel gemist, zijne welwillende oogmerken teleurgesteld, de beloften der verraders geschonden. Overal is met opzet de kleur des opstands op vaandels, op vlaggen, op hoed en borst vermenigvuldigd; de poort wordt achter hem gesloten, hij is gevangen in het midden eener snoode bevolking. Zijne minzame toespraak wordt beantwoord met een koud stilzwijgen, of met een onbeschaamd: « Wij zijn geene kinderen! wij weten wel « wat wij doen! » Binnen de stad vermeerderen de gevaren. Wezens, met helsche gelaatstrekken, in eene afzigtelijke kleedij, omringen het paard van den Prins, wien men gaarne *te voet* had willen doen binnentrekken; men hoort geen enkelden juichtoon; de stilte van het graf omringt, te midden van dreigende duizendtallen, den Koningszoon, die den moed — of welligt de vermetelheid — gehad heeft, zich in dit tijgerhol te wagen. Men zoekt den Prins, die zich naar zijn paleis begeven wil, een' anderen weg op, naar het stadhuis te dringen, waar misschien zijn leven, waarschijnlijk zijne vrijheid, gevaar zou hebben geloopen. Doch zijne behendigheid als ruiter redde den Vorst: hij geeft zijn ros de sporen, en zet in eenen stouten sprong over de opgeworpene straatverschansing: thans is de weg vrij, het oogmerk der zamenzweerders, die hem in dolle woede steenen nawerpen, mislukt, en de Prins op zijn paleis bij de derwaarts gewekene troepen in

Digitized by Google

veiligheid. Het waren die krijgslieden, wier hagchelijke toestand, te midden des oproers, hem misschien mede bewogen had, om zich in de muitende stad te begeven. Hoe het zij: deze daad, zoo verschillend beöordeeld, mag voor eene ware zelfopoffering gelden (*).

Niet minder belangrijk en (zoo zij hadden mogen slagen) gezegend voor het Vaderland waren de volgende onderhandelingen. Algemeen verlangden de *Brusselaars scheiding* der beide deelen des Rijks, scheiding, ten opzigte van bestuur, geldmiddelen en alle belangen, behalve alleen het regerende Stamhuis. De Prins vermoedde eenige overhelling tot *Frankrijk;* men verzekerde hem van het tegendeel; dit scheen hem te treffen. Het denkbeeld eener scheiding was niet onnatuurlijk; want het verschil van zeden en gewoonten, Godsdienst en belangen liep den kortzigtigsten zelfs in het oog. Het was dus eene wijze staatkunde, dat de Prins dit denkbeeld niet van zich wees, maar het zelfs (omtrent de overhelling tot *Frankrijk* schijnbaar gerust gesteld) bij den Koning beloofde aan te dringen, als een middel tot bevrediging der opgewonden gemoederen.

Thans schenen de opstandelingen dus alles, meer dan zij zelve in het begin hadden verlangd, door de beloften van den erfgenaam der kroon te hebben erlangd. Te midden van plundering, brandstichting en poging tot moord, hadden zij *herstel*

(*) De opstandelingen zelve bewonderen 's Prinsen moed. *Esquisses histor.* N°. 1. p. 82.

Digitized by Google

van gewaande grieven verzocht, en de Prins beloofde hun zijne voorspraak tot *scheiding van Holland*. En toch — moest die zelfde goedhartige Vorst, op den derden dag van zijn verblijf, reeds om lijfsbehoud de snoode stad verlaten.

De Afgevaardigden, die wegens *Zuid-Braband* naar den *Haag* waren vertrokken, kwamen juist te *Brussel* terug, terwijl de Prins aldaar, met een tiental der Hoofden, over de middelen tot herstel der rust handelde, en de beloften deed, die wij zoo even vermeldden. De Koning had deze afgezondenen met onverdiende goedheid ontvangen, zich met hen over de geschilpunten in redewisseling ingelaten, beloofd, alles in overweging te zullen nemen, doch verklaard, niets *met het pistool op de borst* te kunnen doen, terwijl hij zich over alle punten op de Grondwet beriep, en de hoop op eene spoedige schikking zoowel, als afkeer van bloedvergieten betuigde. Daarop werden zij tot den Minister van binnenlandsche Zaken, LA COSTE, verzonden, en ontvingen van dezen de betuiging, « hoezeer zijn hart geheel voor *België* klopte. » Bij den Prins van *Oranje* te *Brussel* teruggekeerd, had deze hun verzekerd, dat hij de bemiddelaar tusschen den Koning en de *Belgen* zou zijn. — Zou men gelooven, dat zulk een berigt door de muiters des avonds op de markt verbrand, en dat de gisting in de stad zoo geweldig werd, dat de Hoofden der burgerwacht betuigden, *voor 's Prinsen veiligheid niet meer te kunnen instaan*, maar hem te moeten

Digitized by Google

raden, *dadelijk met alle troepen de stad te verlaten.* Dit was het werk der hoofden van de zamenzweerders, die, daar 's Prinsen moed bewondering had beginnen te wekken, voor eene vreedzame afdoening vreesden. Maar ORANJE bleef aan den moed getrouw, die zijn geslacht nimmer verlaat. « Hij « zou, » dus was zijn antwoord, « des namiddags « ten drie ure met zijn gevolg vertrekken, de troe- « pen zouden hem des avonds volgen: de Commissie « tot herstel der rust was ontbonden: den wensch « tot scheiding zou hij zelf aan zijn' Vader over- « brengen. » Hij deed zulks; de burgerwacht beloofde daarentegen *op hare eer, geene verandering van het regerende Stamhuis te zullen gedoogen* (*). De onbeschaamdheid ging ook niet zoo ver, dat men den Vorst weder aanrandde. Te *Vilvoorden* zag hij zijn' broeder, den meer omzigtigen FREDERIK, die niet weinig om zijn lot bekommerd zal geweest zijn, en het wederzien was met tranen van blijdschap gemengd.

De eerste tijdingen in *Holland* waren van eenen geruststellenden aard. « De Prins is in *Brussel*, de « oproervaan afgeworpen! » riep de *Noordstar* al juichende uit: doch weldra werd de noodlottige wijze van dien intogt, welke den opstand scheen te huldigen, bekend en wekte algemeene smart. De smart ging over tot verontwaardiging; de beruchte STASSART, door die van *Namen*, in navolging van

(*) *Proclamation du* 3. Sept. *dans les Esquiss. hist.* N°. 2, p. 101.

Digitized by Google

Luik en *Zuidbraband*, benevens anderen naar het Hof gezonden, om gewaande klagten over te brengen, werd te *Rotterdam* herkend als de oude, kruipende dienaar des dwingelands, wiens juk, zwaar als lood, op *Zuidholland* gedrukt had, en ontging slechts door de welwillendheid van sommige burgers, die hem uit de handen van het gemeen reddeden, de welverdiende straf zijner euveldaden. Met gejuich, onder vreugdekreten daarentegen ontving de zamengevloeide bevolking van *Rotterdam* en *'s Gravenhage* den dierbaren Prins, voor wiens leven men reeds was beginnen te vreezen. Nu kon hij het onderscheid van *Belgen* en *Hollanders*, van het vernis der vleijerij in voorspoed, en der getrouwheid in nood zien!

De geestdrift voor den Koning en diens geschondene regten werd algemeen: maar verzeld door een ander verlangen, het verlangen naar *scheiding!*

Zelden hebben twee gezworene vijanden, twee zedelijke tegenvoeters in schier alle opzigten, gelijktijdig zoo vurig *hetzelfde* verlangd, als destijds de *Noord-* en *Zuid-Nederlanders*. Maar het was ook een wensch, gelijk de ontbinding van een rampzalig huwelijk, waarin de eene echtgenoot, lang genoeg door de booze luimen der andere geplaagd en tot wanhoop gebragt, eindelijk gretig aan die luim gehoor geeft, wanneer zij ontbinding des huwelijks eischt, en de andere gade (schoon de eischer zich daardoor oneindig benadeelt) hem bij het woord neemt. *Amsterdam* haastte zich, den Koning den wensch

Digitized by Google

naar scheiding (van alle *Hollandsche* steden het eerst) te doen kennen. De Prins van *Oranje* had zeker de noodzakelijkheid daarvan aangedrongen, en tevens den Koning een ander offer voorgesteld, hetwelk den haat welligt zou kunnen bevredigen. Sedert vele jaren was de Minister VAN MAANEN vereerd door den bittersten haat der vijanden van *Holland* en de Regering. *Hem* hadden in naam, gelijk den Koning inderdaad, die vijanden tot het doel hunner vergiftigde pijlen gesteld. Tot nu toe had de Monarch standvastig alle aanzoeken tot het ontslag dezes echten *Hollanders* afgewezen: thans echter scheen zulks het eenige middel tot *verzoening* met de opstandelingen te zijn. Het voorbeeld van KAREL X. en diens volharding in het behoud zijner staatsdienaars was, zeide men, een waarschuwende wenk. 's Mans dwaze hardnekkigheid had hem de kroon gekost! — Zoo sprak men, en bedacht niet, dat de *Fransche* Koning bijna de geheele Natie in dit geval tegen zich had, terwijl WILLEM van *Oranje hier* geruggesteund werd door *zijne* landgenooten, die hunnen staatsdienaar door geenen *Belg* wenschten verdrongen te zien, en dat toegevendheid *Holland* verbitteren kon. Nogtans — men beproefde (waarschijnlijk ook op raad van den man *met het Belgische hart*, zoo als de muiters hem noemden) dit uiterste middel; het offer werd gebragt, maar vergeefs! De *Belgen* toonden, dat VAN MAANEN het voorwendsel, de Vorst het eigenlijke wit hunner oogmerken van verandering was.

Digitized by Google

De leiders der zamenzwering juichten deze zwakheid der Regering toe, doch, in plaats van nu, na genoegzaam alles verkregen te hebben, te ontwapenen, werd hunne houding daardoor geenszins toegevender; ja, het baatte niet, dat, volgens het reeds algemeen verbreide gerucht, weldra door eene plegtige afkondiging bevestigd, de Koning bij de zamenroeping der Staten Generaal de scheiding zou voorstellen. Integendeel, de toon werd, naar mate de Regering inschikkelijker was, meer trotsch en aanmatigend. Zelfs gaan sommige der opstandelingen zoo verre, van te verklaren, dat deze inwilligingen *te laat kwamen;* dat, wanneer toch de scheiding plaats had, VAN MAANEN, alsdan tot *Holland* behoorende, *geene grieve meer was:* en dat in allen gevalle de benaming van *eervol ontslag* al de uitwerking van dien maatregel wegnam, dat men dus met de eene hand al het goede vernietigde, hetwelk men met de andere deed (*). Het was blijkbaar: tot geenen prijs kon de Regering meer door betoonde goedwilligheid onderwerping erlangen. Al meer en meer stroomden er gewapende vreemdelingen naar *Braband*, om de *nationale* zaak, die niemand meer bestreed, te helpen verdedigen. Zoo begaven honderd *Luikenaars* zich naar *Brussel.*

(*) *Esquisses hist.* N°. 2, p. 119. Min doldriftigen zeiden, « *dat* « *de terugzending* van VAN MAANEN een onderpand van vertrouwen en « veiligheid, en een middel tot herstel der rust was. » *Evènem. polit.* N°. 2, p. 51. Maar al wat gematigd was, of zelfs scheen, kon tegen den telkens meer bruisenden stroom der Revolutie niet oproeijen.

Digitized by Google

De troepen, die nog het paleis des Prinsen van *Oranje* te *Tervueren* bezetteden, trokken terug voor een aantal *Brusselaars* (door den Advokaat VAN DE WEIJER aangevoerd!). Uit naam van Prins FREDERIK, die te *Vilvoorden* was, verzekerde men, dat niet alleen *Tervueren* en *Kortenberg* zouden verlaten, maar ook de krijgsmagt uit *Vilvoorden* achterwaarts zou worden verlegd. Dit alles boezemde den omwentelaren nieuwe vermetelheid in. Zij *verbrandden* weder openlijk 's Konings bekendmaking, waarin men zeide, dat de gevraagde scheiding in overweging genomen zou worden: omdat dezelve daarin niet stellig *beloofd* was. Zelfs hadden eenige leden der Staten-Generaal uit het Zuiden de vermetelheid, eene afzonderlijke Vergadering te *Brussel* te beleggen, om aldaar, als onafhankelijke Magt, het antwoord des Konings op 's Prinsen voorslagen af te wachten, en onmiddellijk daarover te raadplegen. Onder deze menschen behoorde DE GERLACHE, een der hoofdtolken van de partij der Geestelijkheid, en wien men het sluiten der heillooze vereeniging met de *Liberalen* toeschreef; SURLET DE CHOKIER uit *Luik*, een schapenfokker, de THERSITES van *België*, die onder mislukte geestigheid en smalen tegen de Regering de zwakheid en nietigheid zocht te verbergen, welke hem naderhand als *Regent van België* ten spot van *Europa* stelde; een man met grijze hairen, en dien de *Belgen daarom* den FRANKLIN van hun Vaderland noemden! — de Hertog VAN AERSCHOT, die wel den haat van zijnen voorzaat tegen het Huis

Digitized by Google

van *Oranje*, maar geenszins deszelfs talenten bezat; de *Sophist* DE BROUCKÈRE, die met schijngronden het heilzame toezigt der Regering op de opvoeding der jeugd ondermijnd had; en zoo vele anderen, wier namen voor de Geschiedenis der vermelding niet waardig zijn, uitstallers van holle gezegden, maar ledig van hoofd, gelijk bedorven van hart; deels door lafhartige vrees voor den in *België* heerschenden geest tot stellingen gedreven, die zij inwendig belachten. Deze mannen, door de beschroomde houding der Regering sedert den 3. September tot alles in staat, durfden bij Prins FREDERIK aandringen op *onmiddellijke* maatregelen tot bewerking der scheiding. De Prins vermaande hen, om dit verzoek *schriftelijk* aan den Koning te doen. Hij zelf kwam te *Antwerpen* terug; de troepen werden achterwaarts naar *Mechelen* verlegd. Toen vervaardigden de *Brusselaars*, om de gemoederen op te winden, gezangen en steendrukplaten. Tot de eersten behoorde de beruchte *Brabançonne* (die echter nog zekere gematigdheid ademde), de *Bruxellaise*, die reeds verder ging, en eene navolging der bestaande *Marseillaise*, die van niets dan gewapenden tegenstand sprak, welke thans zoo bespottelijk bij de tooneelen voor *Hasselt* en *Leuwen* afsteekt. Doch te midden van zoo vele geschriften, die slechts wanorde predikten, verschenen er ook (hoewel zonder naam van drukker) enkelde, die 's lands ware belangen aantoonden, en de Geestelijken als bewerkers van niets dan rampen voor *België* brandmerk-

Digitized by Google

ten (*). Men dacht een oogenblik, dat de *Belgische* leden eene afzonderlijke bijeenkomst meenden te houden; doch hunne vermetelheid strekte zich *nog* zoo verre niet uit. De Koning had eene buitengewone bijeenkomst der Staten-Generaal naar *'s Gravenhage* beschreven, alwaar in dit jaar de beurt der zittingen was; hij had beloofd, aldaar de scheiding aan het oordeel der Volksvertegenwoordiging te onderwerpen: er was geen voorwendsel, om zich daaraan te onttrekken. Dus begaven zich de Zuidelijke leden naar *'s Hage*, alwaar de Koning den 13. September de Vergadering stond te openen. Zij trokken ongestoord door *Zuidholland*, alwaar het volk, hoezeer door de opstandelingen getergd, de Vertegenwoordigers eener tot nu toe met *Neêrland* vereenigde Natie ontzag. Aan snoodaards zelfs, als STASSART en DE CELLES, wier oude misdaden door een nieuw verraad waren gevolgd, werd geen hair gekrenkt. Maar zij zouden op eene andere wijze gestraft worden: zij zouden de liefde zien, die een getrouw Volk eenen Vorst toedroeg, wien *zij* eeuwigen haat hadden gezworen, omdat de boosheid de deugd, die haar beschaamt, niet kan beminnen.

De Koning opende de Staten-Generaal met eene roerende aanspraak, waarin hij den zeldzamen bloei des Rijks, door den vrede in het Oosten met nog blijder uitzigten gestreeld, en zijne gedachten aan verbeteringen en verligting der volkslasten, bij de

(*) *Appel aux bons habitans de Bruxelles.* De taal van dit stuk is zeer vrijmoedig.

Digitized by Google

tooneelen van brandstichting en plundering deed afsteken, waarvan hij der Natie de schildering wilde besparen. Het eerste, het gewigtigste was — niet de oorzaken van het kwaad, maar — de middelen tot herstel te onderzoeken. Dit wenschte de Vorst met de Staten-Generaal te bewerkstelligen, en hun daartoe de vraag voor te leggen, of *herziening der Grondwet* of *scheiding* dat groote doel bevorderen kon. De Koning was volkomen bereid, met de Vergadering tot dat einde mede te werken. (Dus liet het Hoofd der uitvoerende Magt hier de beslissing aan de Wetgeving over: een stellig bewijs, dat *hij* hier geene partij wilde trekken.) Nog betuigde de Vorst, dat hij, « gedachtig aan den storm der omwentelingen, die « ook over zijn hoofd gewoed had, zoo min den moed, « de liefde en trouw, die het geweld afgeschud, het « volksbestaan gevestigd en den schepter in zijne « handen gelegd hadden, als de dapperheid, welke « die troon (bij *Waterloo*) geschraagd had, vergeten « zou. » Dus wilde hij elke der beide hoofdafdeelingen van het nog bestaande Rijk iets aangenaams zeggen; nog waren beide hem dierbaar! —

Onbeschrijfelijk was de vreugde, de liefde, waarmede de brave Vorst, zoo bij de komst als bij het vertrek uit de vergaderzaal, door het talrijk bijeengeschaarde volk werd ontvangen. De lucht weêrgalmde van gejuich; gelijk in de eerste dagen der omwenteling, was hoofd en borst met de kleur des Vorsten versierd. Men scheen den Vader des Vaderlands den kommer, dien hij over zijne ontaarde

Digitized by Google

voedsterzonen gevoelde, door verdubbelde liefdeblijken van zijne echte kinderen te willen vergoeden. Ook in de vergaderzaal rees de geestdrift der *Hollandsche* leden ten top. In het doorborende gevoel hunner snoodheid of nietigheid durfden hierbij zelfs de *Belgen* niet zwijgen. De vreemde Gezanten, die dit tooneel bijwoonden, mogten daarvan aan hunne Hoven verslag doen; het kon ten tegenhanger voor de daden der VRIJHEIDSVRIENDEN verstrekken.

Gelijk hier, bij de opening der Staten-vergadering, was de stemming in het geheele land. Iedereen erkende de welwillende gezindheid des Konings, zijne onvermoeide zorg voor het heil zijner burgers, zijn diepen eerbied voor de Grondwet en naauwgezetheid in hare handhaving. Alle de staatkundige geschillen, die *Europa* verdeelden, waren niet in staat, in *Holland* de oude bron der eenmaal gedempte twisten weder te openen. Terwijl *Frankrijk*, *België*, straks ook de *Nederrhijn*, waar *Aken* tooneelen van plundering opleverde, *Hessen*, *Brunswijk*, *Saksen* en *Beijeren* (hetzij met, hetzij zonder regtmatige aanleiding,) tot opstand en gewelddadigheden tegen hunne Regeringen overslaan, terwijl men te *Altenburg*, *Jena*, *Dresden*, *Hanau* en elders plundert, terwijl zelfs *Berlijn*, *Hamburg* en *Kopenhagen* *parodiën* van die oproeren leveren, terwijl de schriktooneelen in *Polen*, *Zwitserland* en *Italië* zich voorbereiden, was in *Nederland* alles één hart en ééne ziel. De *wet*, de *Koning* en *'s lands onafhankelijkheid!* ziedaar aller leus. Niet slechts na-

Digitized by Google

men de schutters met de meeste bereidwilligheid de geheele stedelijke dienst, na het vertrek der geregelde krijgsmagt naar *België*, op zich, (van hen had de Regering niets te vreezen!) maar er boden zich aan den Vorst en aan de stedelijke Regeringen reeds eene menigte vrijwilligers aan, om het oproer, des noods door geweld van wapenen, te dempen (*). Want hoe onbepaald men ook aan de Regering *zelve* verkleefd was: over hare houding was men minder voldaan. — Men zou gaarne meerdere werkzaamheid, meer kracht in de beteugeling des oproers hebben gezien. Niet, dat men daarom de hereeniging wenschte. Een voortreffelijk Regtsgeleerde en Staatkundige verlangde in een veel gelezen geschrift onmiddellijke scheiding: dezelve werd van alle kanten ingeroepen, doch men verlangde die op grondwettige wijze, niet door de muiterij afgeperst, en dus eerst onderwerping der muiters. Daartoe verhieven zich van alle zijden stemmen in de tijdschriften en dagbladen. De beschroomde gang van zaken, de terugtogt der troepen uit *Vilvoorden* en den omtrek van *Brussel*, mishaagde. De beleedigingen, den erfgenaam des troons in *België* aangedaan, te voren bewimpeld,

(*) Onder hen nam de oudste zoon van den grooten KEMPER, een jongeling van groote verwachting, en de Maatschappij naauwelijks als werkzaam lid ingetreden, gedachtig aan zijnen edelen vader, *dienst als gemeen krijgsman*, om den vijand, welken zijn vader zoo vaak van het spreekgestoelte bestreden had, nu met het zwaard te bevechten.

Digitized by Google

werden nu bekend, en wekten de grootste verontwaardiging op. Het « *Voorwaarts!* » dat een jaar later zich zoo luid alom deed hooren, was toen ook de algemeene kreet. Alle stemmen, alle maatregelen der Staten-Generaal, die verontwaardiging tegen den geest van omwenteling en ontbinding aanduidden, (en er waren er velen,) vonden eenen weêrgalm in het harte der burgers; alle zwakheid in de aan den troon gerigte aanspraken werd luid afgekeurd. Ontroering beving de *Belgische* leden der Staten-Generaal, die nu de straf voor hun verraad van eene getergde Natie verwachtten. BROUCKÈRE stortte tranen van schijnbaar berouw: anderen sidderden.

Nogtans had de omzigtige gang der Regering ook veel voor zich. Kon men dè zaken tot op de beslissing, door de Staten-Generaal uit te spreken, dragende houden; kon men de muiterijen, die reeds te *Namen*, te *Bergen*, en op verscheidene plaatsen in *Braband* uitbraken, door het krijgsvolk nog beteugelen, zoo was het mogelijk, de zaak zonder burgeroorlog te vinden; want dan zou *Brussel* zich misschien, nu regelmatig van *Holland* losgemaakt, van zelv' in de nieuwe orde van zaken gevlijd hebben. Zoo ten minste spraken de *Belgen*, die der Regering getrouw schenen; *Antwerpen* en *Gent* bleven nog (schijnbaar) rustig, en er werden zelfs uit die steden, die daarbij zoo veel belang hadden, verzoekschriften ingeleverd *tegen* de scheiding van *Holland*. Deze gezindheid kon, door eene geheel

Digitized by Google

lijdelijke houding der Regering, misschien worden bevorderd. Maar aan den anderen kant beseften de *Noord-Nederlanders* zeer juist, dat het altijd gevaarlijk is, eenen opstand, onaangetast en onbelemmerd, in krachten te laten toenemen, dat elke dag voor denzelven eene onbetaalbare winst is: dat het vooral gevaarlijk is, landgenooten der opstandelingen, vatbaar voor elke verleiding, *werkeloos* tegen hen in het veld te laten staan. Maar indien men tot *iets* besloot, moest het met nadruk geschieden. *Halve* maatregelen zijn altijd doodelijk, en moesten het vooral in de tegenwoordige omstandigheden zijn. Wilde de Regering haar ontwerp van toegevendheid blijven volgen, zoo moesten er *geene* dreigende krijgsbewegingen plaats hebben, die, niet doorgezet, slechts zwakheid verrieden en dus het oproer stijfden; *of* men moest met eene ontzagwekkende krijgsmagt, met grof geschut en bomketels, het broeinest der muiterij omsingelen en door honger of bommen tot de overgave dwingen. Met *Brussel*, eene op zich zelve weerlooze stad, was geheel *België* onderworpen; want in dat land volgt alles, gelijk in *Frankrijk*, het voorbeeld der Hoofdstad.

Ongelukkiglijk koos men een' *middelweg* tusschen bevrediging en onderwerping met krijgsmagt. Zelfs daartoe zou het naauwelijks gekomen zijn, zonder eenen stap van de zijde der *Brusselaars*, die nog in het duister schuilt, maar misschien zamenhangt met een snood verraad, met het ontwerp, om de klove onherstelbaar te maken. De eenigzins

Digitized by Google

gegoede burgers van *Brussel* waren namelijk niet meer in staat, den telkens meer naar den afgrond voorthollenden wagen der omwenteling tegen te houden. Er werd een *Jacobijnen-Club* te *Brussel* opgerigt, onder den naam van *Centrale Vereeniging*. Reeds had de Stadsregering maatregelen moeten beramen, om de arbeidende klasse, die geen werk meer had, brood te verschaffen, en dit moesten de gegoeden opbrengen. Maar de Regering van Stad en Gewest hadden weldra geen gezag meer. De uit *Luik* gekomene hulpbenden en het met hen vereenigde graauw van *Brussel* speelden eerlang den meester. Er werd eene *Veiligheidscommissie* benoemd, die aan het beruchte *Comité van algemeen welzijn* te *Parijs*, onder het Schrikbewind, deed gedenken, waarbij echter nog altijd, ter zijde van den wensch naar scheiding, die naar het behoud van het regerende Stamhuis werd uitgedrukt. Deze Commissie maakte weldra met den staf der burgerwacht het geheele Bestuur uit. Doch ook dit duurde niet lang. Het misnoegen over den *langzamen gang der zaken*, over het *vertragen der scheiding*, (zoo 't heette) werd van dag tot dag, bijna van uur tot uur, aangestookt: men verzuimde niets om de *Hollanders* nog meer te doen haten. Twee zendelingen, naar *'s Hage* afgevaardigd, om de *Belgische* leden der Staten tot meerderen spoed te nopen, keerden van daar terug met de tijding, « dat de *Hollandsche* « leden en het geheele volk ten hoogsten op hen « verbitterd, en zij zelve, laat staan de Afgevaar-

Digitized by Google

« digden, naauwelijks meer veilig waren; dat men « hen dus raadde, ten spoedigste weder te keeren. » Dit beschouwden de *Brusselaars* als hoogverraad tegen hunne volksoppermagt. De burgerwacht moest meer en meer plaats ruimen voor het gemeen; gelijk in alle omwentelingen, door den burgerstand aangevangen, doorgaans het gepeupel het tweede bedrijf speelt. De gezigten en kleedingen der beide eerste oproerdagen vertoonden zich weder. Men sprak er van, om het *Brusselsche* graauw, als *den hond van de keten*, weder los te laten (*). De snelwagen naar *Holland* werd door eenige *Luiksche* vrijwilligers tegengehouden; men wilde op de troepen, die zich geheel stil hielden, aanvallen, en eischte stellig daartoe wapenen, en eindelijk werd ook de Veiligheidscommissie ontbonden, en allen, die iets te verliezen hadden, uit de burgerwacht verdreven, die thans niet dan uit het schuim der bevolking en een aantal vreemde gelukzoekers bleef zamengesteld. Er heerschte volslagene Regeringloosheid te *Brussel*. Het was toen, dat verscheidene leden der Staten-Generaal uit het Zuiden hunne wenschen bij die van een aantal gegoede en, naar het scheen, weldenkende burgers van *Brussel* voegden, om den Koning en Prins FREDERIK dringend te smeeken, met de troepen de orde te komen herstellen. Was dit aanzoek opregt? of was het een valstrik, den Prins door de zamenzweerders gespannen? De verzekering van een, door *Belgische* vlugtelingen geschreven

(*) *Esquisses*, p. 193, 194.

Digitized by Google

werk, dat de verzoekers wel degelijk ter goeder trouw waren, doet ons het denkbeeld van verraad ten minste voor onbewijsbaar houden; doch hoe moeten wij in dit geval over den moed van den *Brusselschen* middelstand denken?

De verzekering, aan den Koning gedaan, dat slechts de vertooning der troepen genoegzaam zou zijn tot herstelling der orde, deed voor den togt naar *Belgie's* Hoofdstad, door 80,000 zielen bewoond, slechts eenen troep van 8000 man uitzenden, zonder zwaar geschut, zonder krachtige middelen tot bedwang der Rebellen. « Vertoont u « slechts, » hadden de verzoekers gezegd; « breekt, « des noods, ééne poort open, want misschien « zouden de muitelingen ons kunnen beletten, u « buiten dezelve in te halen; maar, eenmaal binnen de stad zijnde, zult gij zien, hoe alle brave « burgers u te gemoet zullen komen; gij zult dan « niet langer te strijden hebben. » Lang, beweert men, lang zou de Koning geaarzeld hebben in het doen van dezen beslissenden stap, waardoor hij aan de muitelingen, die voorgaven eene wapenschorsing gesloten te hebben, ten minste een voorwendsel gaf: eindelijk zou hij aan den vrij algemeenen wensch, (die echter, dus zegt men, niet de goedkeuring van den erfgenaam des troons wegdroeg) hebben toegegeven, doch met last van de meest mogelijke sparing der stad (*).

(*) *La Belgique et l'Europe*, Amst. 1832. p. 137, 138. DURAND

Digitized by Google

De geschiedenis is rijk aan voorbeelden; waarvan echter door de nakomelingschap te weinig partij wordt getrokken. De voorstanders der volksregering in *België* hadden zich, toen zij met de Geestelijkheid zamenspanden, aan het voorbeeld hunner vaderen kunnen spiegelen, die, veertig jaren vroeger, eene dergelijke verbroedering met plundering en vernedering van den kant hunner bondgenooten hadden geboet. De *Nederlandsche* krijgsmagt in September 1830 had de gelijksoortige geschiedenis van den veldtogt der *Oostenrijkers* tegen de *Brabandsche* opstandelingen in October 1789 behooren te kennen. Alsdan zou zij gezien hebben, dat de *Belgen* destijds in het opene veld nergens stand hielden; dat één geweerschot van een' tolbediende den sidderenden troep, die uit de Baronnie van *Breda* op *Oostenrijksch* grondgebied kwam, in de grootste wanorde deed op de vlugt slaan; dat een tweede troep hetzelfde lot onderging, maar dat, toen de *Oostenrijkers* de onvoorzigtigheid hadden, zich binnen de verschanste straten van *Turnhout* te wagen, waarheen zij door de *Belgen* gelokt werden, dezen uit vensters en kelderholen zoodanig op de geregelde troepen vuurden, dat deze brave mannen, met verlies van drie stukken geschut, voor een' hoop lafaards, door hunne stelling beveiligd, moesten te-

---

(*dix jours de Campagne* p. 38—40.) gelooft aan verraad, aan aanlokken der *Nederlanders* binnen de misdadige stad. In geen geval kunnen zich de *Brusselaars*, hetzij van trouweloosheid, hetzij van eerlooze lafhartigheid, vrij pleiten.

Digitized by Google

rugtrekken (*). Dit kleine gevecht had de grootste gevolgen; het deed den Keizer *België* verliezen, daar nu bij dit wufte volk, door den eersten voorspoed, de vermetelheid ten top klom, en alle *Belgen* in 's Keizers dienst hem afvielen, om zich bij de muitelingen te voegen. Volmaakt hetzelfde geval herhaalde zich thans. De oorzaak was zekerlijk alleen dezelfde noodlottige dwaling, die reeds zoo vele rampen had gebrouwen, « dat de *Belgen* opregt verkleefd waren, zoo niet aan het Bestuur, dan toch aan het regerende Stamhuis. » Men deed niet genoeg, of te veel. Een aanval, door de muitelingen zelve op den 21 September gedaan, doch in een oogenblik teruggewezen, verhaastte de beslissing. In deze omstandigheden won, zoo spreken de omwentelaars zelven, het *algemeene gevoelen dat men zich over moest geven;* men roemde 's Konings goedheid en zorgen voor *Brussel*, 't welk hem zijne welvaart te danken had; *verdediging*, zeide men, zou *eene misdaad zijn; de omwenteling was dwaas en bespottelijk:* geheele groepen van burgers, inwoners van alle klassen, ja, vooral vrouwen, kwamen *om de Hollanders te zien binnen trekken.* Maar het schrikbewind der *Walen* wist zulks wel tegen te gaan (†).

Den 23 September rukten des morgens de troepen met den stormtred in vier kolommen, door de poorten van *Schaarbeek*, *Leuwen*, *Namen* en *Vlaanderen*,

(*) DEWEZ, *Histoire générale de la Belgique.* T. VI. p. 274—279.
(†) *Esquisses histor. 4 Livrais.* p. 308, 309.

Digitized by Google

de beneden- en de bovenstad binnen. Daar had men nu den tijd gehad alles gereed te maken tot eenen wanhopigen tegenstand. Op nieuw werden de straatsteenen opgenomen; men had allerlei moordtuig naar boven in de huizen gebragt. Met eene lafhartigheid, die in de Geschiedenis geene weêrgade heeft, laten de welgestelde burgers hunne huizen door het graauw, versterkt door *Luiksche* en andere kolenwerkers, benevens *Fransche* en *Spaansche* gelukzoekers, doorbreken, ten einde de onderlinge gemeenschap te bevorderen en veilig op de troepen te schieten, zonder zich op straat aan hunne wraak bloot te stellen. Terwijl dus het schuim der stad, met de *Luiker-* en andere *Walen* vereenigd, in de huizen dringt door de tuinen en de achterwoningen, de muren overklimt of doorbreekt, slaat — de vijand verhaalt ons dit zelf — slaat de schrik den vreedzamen burgers om 't hart, terwijl zij deze woestaards zien binnendringen, die hen *verdedigen* willen, dat is: de soldaten door hunne vensters verraderlijk doodschieten! Vergeefs zijn de beden der weenende vrouwen, die sedert 36 uren in hare kelders verscholen, de woestaards om verschooning smeeken, ten einde de wraak der getergde soldaten haar huis en haar zelve niet verniele. Vele burgers voegen zich daarbij, en gaan van bidden eindelijk over tot dreigen. Vergeefs; de aterlingen, schuimbekkend van woede, noemen die ongelukkigen *lafaards*, *verraders*, *Hollandschgezinden*. Zij vliegen naar het venster, en een helsche glimlach komt

Digitized by Google

op hun gelaat, wanneer zij zien, dat de soldaten daaruit voor hunne geweren bereikbaar zijn. Maar somtijds stelden zich de burgers te weer; er hadden verscheidene bloedige gevallen plaats tusschen huisbewoners, die uit hun venster niet wilden laten schieten, en het vreemde gespuis, waarvan velen ontwapend en de geweren in putten werden geworpen: anderen werden van de huisbewoners door drank bedwelmd, en dus van het venster gehouden. Zoo werden er vele huizen aan de verwoesting onttrokken. Bij de *Namensche* poort hoort een troep soldaten geweerschoten; zij meenen, dat die uit een naburig huis voortkomen, doorzoeken hetzelve naauwkeurig, doch vinden daarin geene vijanden. Oogenblikkelijk verlaten zij het, *zonder iets te vernielen of mede te nemen;* zelfs stelden de officieren de bewoners gerust, en waarschuwden hen, slechts niet te schieten. Doch een uur later kwamen 15 of 18 muitelingen uit de tuinen in deze woning, bedreigden de bewoners met de bajonet, zoo zij tegenstand boden, dreven hen uit hun eigen huis op de vlugt, en gaven vuur op de troepen. Dezen rigtten toen klein geweer en geschut op het huis, hetwelk geheel verwoest werd, en waar men wel 500 kogels, door een venster ingekomen, geteld heeft. Van de ingedrongene moordenaars werden velen geveld, doch *het huis werd niet geplunderd.* Wie waren onder deze omstandigheden de vijanden, en wie de vrienden van *Brussel* (*)?

(*) *Esquisses histor.* 4ème *livraison,* 336—349. Volgens deze

Daar de stad in handen van het laagste gemeen was, terwijl alle belhamels, in de zekere verwachting der overgave, de vlugt genomen hadden, (zelfs tot naar *Frankrijk*,) zoo had het besluit, EENPARIG door de hoofden der burgerwacht genomen, om *zich niet te verdedigen*, geenen voortgang. Vreeselijk was op dat pas het aanzien der stad. Men ziet geene geregelde verdedigers; slechts lieden uit de laagste volksklassen zijn de hoofden. Men hoort het klein geweer en geschut; de geweeren kanonkogels vliegen over de straat; het pelotons- en geschutvuur, vereenigd met de trommel en het akelige gebrom der alarmklok, duidt de vreeselijkste aller rampen — een gevecht in eene sterk bevolkte Hoofdstad aan. Velen der muitelingen hadden noch wapenen, noch kruid en lood; de onderwerping scheen zeker, misschien na eenige uren van jammer (*). De troepen, die de *Vlaamsche* poort zijn ingerukt, eerst schijnbaar zonder tegenstand naar binnen gelokt, (men wil zelfs, dat sommige burgers den soldaten de hand gaven) ontmoeten weldra, nadat een bevel-

---

bekentenis, die de vijandige schrijvers zich hebben laten ontvallen, worden alle verhalen van de gruwelen der *Hollandsche* soldaten immers als logenachtig ten toon gesteld. Indien zij in *zulke* omstandigheden, als de voorgemelde, de wetten der eer, der menschelijkheid en der krijgstucht niet overtraden, wanneer zouden zij het dan gedaan hebben? Het is waar, dat zij later van een *strafbataillon* spraken, hetwelk vele buitensporigheden zou hebben bedreven, doch dit is weder zeer onwaarschijnlijk.

(*) *Esquisses hist.* p. 284.

Digitized by Google

hebber der ruiterij was gesneuveld, en dus de muiters nieuwen moed scheppen, den vreesselijksten tegenstand; uit alle vensters, van alle daken, werpt men straatsteenen, huisraad, zelfs groote kisten, kabinetten en kagchels, en daarbij kokende olie, ongebluschte kalk en ander moordtuig op de troepen ter neder, op welke uit de kelderholen vuur gegeven wordt, zoo dat eene menigte paarden vallen en wanörde verspreiden, of krijgslieden, in de voeten gewond, buiten gevecht gesteld worden. De manschap, die geenen of weinig tegenstand heeft gewacht, eensklaps van alle kanten bestookt, staakt haren togt, deinst, wijkt, vlugt eindelijk, en wordt tot even buiten de poort vervolgd.

Middelerwijl is de voornaamste troep van het leger, onder den Generaal SCHUURMAN, de *Schaarbeeksche* poort ingedrongen. Dáár was, nog voor weinig tijd, eene geheel nieuwe straat gebouwd, en naar des *Konings* naam genoemd, ten gevolge van deszelfs aan *Brussel* verleende begunstiging. Deze werd nu het tooneel van een' verbitterden strijd tegen 's Konings troepen, waarin een huis geheel vernield werd. Zij drongen door tot het *Park*, die bekoorlijke warande, van alle zijden met paleizen gezoomd, waar zij pal stonden om de beloofde hulp der burgerij te verwachten.

In plaats van deze ontvangt men de treurige tijding der mislukte poging bij de *Vlaamsche* poort, en van de daardoor vermeerderde stoutheid der muitelingen. Men zag, dat de *fatsoenlijke lieden* uit niets dan lafhartigen of verraders bestonden. Prins

Digitized by Google

FREDERIK, wiens zending geheel bevredigend was, wilde niet tot de uitersten van een Bombardement overgaan, waartoe op dit oogenblik ook de middelen nog ontbraken. (Eene blokkering zou misschien, met eene sterkere magt, het doelmatigst geweest zijn.) De Prins zond den Luitenant-Kolonel DE GUMOËNS, een' edelen *Zwitser*, die zich meermalen ten behoeve van zijn aangenomen vaderland had onderscheiden, om met de opstandelingen een mondgesprek te houden, en hen tot onderwerping op redelijke voorwaarden aan te sporen. Eene zeer bevredigende bekendmaking van den Prins aan de *Brusselaars*, die de burgerwacht zelfs met lof overlaadde en alle schuld op vreemde volksleiders wierp — aan welken hij ook alleen straf dreigde — was reeds door de belhamels des oproers verdonkerd, of, gelijk anderen zeggen, vervalscht geworden. Het min voorzigtige vatten van eenen der volksleiders, DUCPÉTIAUX, die in 's Prinsen hoofdkwartier de wet had willen voorschrijven, en die naar *Antwerpen* gezonden werd, strekte ten voorwendsel, om ten aanzien van GUMOËNS het regt der volken te schenden. Door de heffe des volks omringd, door woestaards in lompen bedreigd, die hem de krijgseereteekenen afrukken, en met den dood voor oogen — antwoordt de brave *Nederlandsche* krijgsman aan deze snooden, op den eisch van zijn' degen af te geven en de oranjekokarde weg te werpen, *Gij kunt mij dooden, maar mij niet tegen eer en pligt doen handelen!* Dezen schoonen trek, door

Digitized by Google

de onzen onvermeld gelaten, verhaalt de vijand (*).

In den namiddag, toen DE GUMOËNS niet terug kwam, en men Prins FREDERIK diep getroffen zag door de hardnekkige verdediging der stedelingen, die hij aan een misverstand toeschreef, bood zich de Majoor Commandant van het hoofdkwartier des legers, HOYEL, aan, om, met toezegging eener *volstrekte* vergetelheid, de opstandelingen tot onderwerping te nopen. Met moeite kwam hij over de straatverschansing bij de *Schaarbeeksche* poort, waar thans voor een oogenblik het vuur had opgehouden. Een vreemd schouwspel bood zich hier den krijgsman aan. Hier rust een troep van het *Nederlandsche* voetvolk op het bolwerk op hunne wapenen; aan den hoek der straat staat een aanzienlijk huis in volle vlam, daarbij ligt een gesneuvelde *Belg*, en — naast die vlammen vertoont zich het krijgsvolk dezer muiters, meest *Luikerwalen*, in vroegere jaren door hunne talrijke moorden op de heide tusschen *'s Hertogenbosch* en *Maastricht* zoo berucht, in blaauwe kielen, (sedert hun eeregewaad) die de armoedigste kleeding bedekten, met een donkerbruin vel, wilde maar vurige oogen, een' wijden mond met grimmende tanden, zwart, ongekemd hair, in wanorde langs het hoofd zwierende, dat met eene nederhangende slaapmuts bedekt is, met ontbloote hals en borst, een jagtgeweer in den arm, een' breeden riem om het lijf, met twee pistolen voorzien; in

(*) *Esquisses histor.* N°. 3, p. 272, 273. Hij werd door den *Franschman* BELLINET van verdere mishandelingen gered.

Digitized by Google

alles het beeld van een' *Italiaanschen* bandiet, met dit onderscheid alleen, dat deze, en in gewaad, en in voorkomen, en in taal meer beschaving bezit. De hoofden der benden hadden aan de herbergen last gegeven, bier en sterke dranken aan de strijders om niet te geven, ten einde hen te bedwelmen, en tegen de inspraken van rede en gezond verstand in spanning te houden. De Majoor ontwaarde daarvan sprekende blijken, toen hij wilde doordringen, om zijnen last te ontvouwen. Zij grepen zijn paard bij den toom, hem zelve bij de beenen, en terwijl de aanwezige *Brusselaars*, op het zien van een' *Hollandschen* Parlementair, blijken van inkeer en leedwezen gaven over 't gebeurde, vertoonde zich de woede op het gelaat der *Walen*. « Gelooft, » riepen zij uit, « gelooft niet aan hunne beloften! Ons « bedriegen willen zij; ons in slaap wiegen, en *dan* « ons tot slaven maken of ons vermoorden! Wie zijn « het, die naar hen luisteren? Verraders des Vader« lands, die den dood verdienen! » (En hiermede namen zij eene dreigende houding aan met hunne pistolen.) « Eerst legge de vijand, die onze muren « ontwijd heeft, de wapenen neêr, en dan verlate « de Prins met zijne manschap ons *België*, en keere « naar zijne moerassen terug; dan zullen wij als een « *vrij* volk hooren, wat de Koning te zeggen heeft. »

Gedurende deze taal der zinneloosheid opende zich een ander tooneel. Daar zag men vrouwen, met kinderen aan de hand, of in de armen; eenigen herkenden den Majoor, en wilden zich aan zijne

Digitized by Google

voeten werpen; met tranen in de oogen smeekten zij hem om de herstelling van vrede en rust. « De « Grooten, » riepen zij uit, « hebben ons tot den « opstand aangezet, maar nu het gevaar daar is, « vlugten zij heen, en laten ons ongelukkigen aan « ons lot over. »

Middelerwijl hadden zich eenige *Nederlandsche* soldaten, door de verschansing sluipende, van eenige daar te hoop staande geweren meester gemaakt, hetwelk den *Luikenaren* een voorwendsel gaf, om op de *Hollandsche* trouweloosheid te schimpen, en de vijandelijkheden zouden hervat zijn, indien niet de Majoor terstond de geweren terug had doen geven. Hij verzocht vervolgens (daar dit bewijs van vertrouwen toch eenigen indruk maakte), tot het Opperhoofd der vijanden te worden gevoerd. Het antwoord was « dat « zij er geen hadden, maar voor de vrijheid stre- « den tegen de *Hollandsche* dwingelandij. » Dus verstonden die ongelukkigen de vrijheid als wetteloosheid! Zij boden echter aan, om den Majoor naar het Stadhuis te geleiden, waar het Comité zat, iets, hetwelk uit hoofde van de woede en het volslagene gebrek aan krijgstucht onder de muiters zeer moeijelijk was. Het scheen nu, dat zij, of in zekere opwelling van goedhartigheid, of misschien met slinksche oogmerken en verraderlijke bedoelingen, die nog niet volkomen ontsluijerd zijn, vaten en emmers met bier naar de *Hollandsche* troepen buiten de verschansing bragten. De Majoor maakte zich gereed naar het Stadhuis te gaan; hij wachtte

Digitized by Google

nog slechts de terugkomst van den Kapitein, Grave DE CHÂTEL af, dien hij naar den Prins Opperbevelhebber om deszelfs toestemming gezonden had. Maar deze kwam in vollen ren met den last aan den Majoor, om zich zoo spoedig doenlijk weder naar het hoofdkwartier te begeven. Men had het lot van DE GUMOËNS vernomen, en wilde geen' tweeden braven krijgsman aan dergelijke mishandelingen blootstellen. Op het oogenblik dan, dat de *Luikenaars* met de betergezinde *Brusselaars* wegens hem in geschil waren, nam hij de gelegenheid waar, gaf zijn paard de sporen, en was fluks met den Kapitein over de verschansingen. Eenige geweerschoten uit de vensters bereikten hen niet, en zij kwamen gelukkig bij den Prins terug (*).

Ondertusschen waren ook de *Leuwensche* en *Namensche* poorten overweldigd, maar op die van *Laeken* stuitte de aanval af. De troepen, die misschien, door een' stouten aanval met geschut uit het Park, de benedenstad zouden hebben bemagtigd, vertoefden bijna werkeloos in de bovenstad, zonder zelfs verdere pogingen te doen tot bezetting der poorten. Van daar, dat des nachts de hoop der muitelingen, in den aanvang bij uitstek gering, door geheele scharen van landlieden en toegestroomde mijnwerkers van wel twintig dorpen en vlekken, tot diep uit *Henegouwen* (waar de *Brusselaars* de alarm-

(*) Bijna woordelijk overgenomen uit een verslag, mij gunstig door den Heer Majoor, Commandant van het hoofdkwartier, HOYEL, medegedeeld.

Digitized by Google

klok deden luiden) versterkt (*), weldra eene geduchte magt vormde, die voor de troepen het verdere indringen in de stad moeijelijk, zoo niet ondoenlijk, deed worden. Zóó bragt dan de *Nederlandsche* krijgsmagt, ten deele uit *Belgiërs* bestaande, en welke men dus weinig vertrouwde, — hoewel zij zulks *toen* misschien nog niet verdienden, — nog drie dagen in de bovenstad, als op een kasteel, bijna werkeloos door, hoewel ook dáár nog het Koningsplein (*la place royale*) in handen der vijanden bleef.

De oproerlingen vreesden intusschen, dat het gezond verstand hunner stadgenooten eenmaal de overhand zou behalen; zij wilden dus de klove onherstelbaar maken door het eischen van onredelijke voorwaarden. Na eene korte onderhandeling, waarbij Prins FREDERIK op nieuw vergetelheid van alles beloofde, wanneer de burgerwacht zich bij de troepen voegde, eischten zij: verwijdering des legers op zes uren afstands van *Brussel*, zonder eenige vijandelijkheid te plegen, algemeene vergetelheid en uitwisseling der gevangenen, eindelijk het houden der Staten-Generaal in *eene stad der Zuidelijke Gewesten*, buiten *Gend* en *Antwerpen*; dat is, te midden der opstandelingen, waar de Koning en de *Hollandsche* leden zich dus aan hunne genade moesten vertrouwen. En nogtans — zoo onuitputtelijk was de langmoedigheid des Prinsen — nogtans

(*) *Esquisses histor.* N°. 4. pag. 296.

Digitized by Google

bleef hij de onderhandelingen voortzetten. De vergiffenis zou algemeen zijn; de hoofden der wijken zouden eene Regering benoemen, die de Prins zou goedkeuren, de vreemdelingen zouden (straffeloos) *Brussel* verlaten, alwaar de Prins door zijne voorspraak, na herstelling der rust, de Vergadering der Staten-Generaal zou trachten te doen plaats hebben (*). Deze zoo zachte, men mag zeggen voor een *Hollandsch* hart bedroevende voorwaarden — werden *niet aangenomen.* Het schijnt, dat de leiders daartoe niet geheel ongenegen waren, doch ook *zij* konden den stroom niet meer besturen: het opgewondene volk was thans ook *hun* te magtig geworden. « De « Prins moest, » eischten zij, « in allen gevalle voor- « loopig de stad verlaten (†). »

Den tweeden dag van het gevecht begon de vijand den strijd *aanvallenderwijze*, met grof geschut tegen het Park. Dit was nu drie dagen lang het onophoudelijk doel der aanvallers, waarbij niets gespaard werd, wat verraad en laagheid vermogen. Wel dertigmaal kwam de tallooze hoop, telkens afgeslagen, terug. Het zou onbegrijpelijk zijn, dat zooveel inschikkelijkheid met zooveel hardnekkigheid werd beantwoord, zoo men niet wist, dat de onderhandelingen zorgvuldig voor de bewoners van *Brussel* waren verborgen gehouden, en dat men aan dezelve had diets gemaakt, dat slechts *plundering* het oogmerk der *Hollanders* was. De snoodste lasteringen,

(*) *Évènemens de Bruxelles*, IIe partie, pag. 90—92.
(†) *Esquisses histor.* pag. 295.

Digitized by Google

omtrent het krijgsvolk gebezigd, verhalen van Kannibaalsche wreedheden, moorden van vrouwen en kinderen, gruwelen in vrouwelijke kostscholen gepleegd, werden niet alleen in *België*, maar in geheel *Europa*, vooral in *Engeland*, verspreid, terwijl juist vrouwen zelve in *Brussel*, even als in de eerste omwenteling te *Parijs*, zich meer als *Furiën*, dan als Bevalligheden vertoonden.

Eindelijk, toen de Rebellen ook in het paleis der Staten-Generaal, en naderhand in dat des Prinsen van *Oranje*, tot hun gewone wapen, de brandstichting, — waarmede zij door ontijdige goedheid waren verschoond, — de toevlugt hadden genomen (*), zag de Prins Opperveldheer, dat de ontruiming hem ten pligt werd, zoo men niet de dappere manschap aan de woede van eenen telkens versterkten, met toorts en moordmes, zoowel als met het eerlijke staal des krijgsmans gewapenden vijand, die hen al meer en meer met eenen kring van vlammen omringde, wilde ten prooi laten, of — met inspanning aller krachten, de stad door grof geschut en door de vlammen vernielen. Dit laatste, schoon het veiligste voor zijn gezag, streed met het hart van eenen NASSAU. Men had het geschut, maar spaarzaam — al te spaarzaam misschien, — gebezigd. Acht houwitsers bleven ongebruikt. *Brussel* werd den 27 September ontruimd, tot verbazing der opstandelingen zelve, die erkennen, *dat men de stad met*

(*) Officieel berigt der *Staatscourant* van den 28 September 1830.

Digitized by Google

geweld had kunnen bemagtigen (*). Een nieuw voorbeeld *scheen* der wereld het bewijs te geven, dat geregelde krijgsmagt niet bestand is tegen eene bevolking der steden ook zonder ruiterij en geschut, die door de dweeperij van hetgeen zij *vrijheid* noemt aangevuurd, geene middelen ter vernieling ontziet. Het verlies der *Nederlanders* was aanmerkelijk, en ging de zevenhonderd man, zoo aan dooden, als gekwetsten en gevangenen en vermisten, te boven. Nog had misschien de schade geboet, het verlorene hersteld kunnen worden, wanneer men zich in de nabijheid van *Brussel* gelegerd, terstond alle beschikbare troepen en belegeringsgeschut had ontboden, en de snoode stad, bij weigering van overgave, aan de welverdiende straf had overgegeven. Dit was welligt het eenige middel, om de algemeenwording des opstands nog te voorkomen. Het werd niet gebezigd, en toen, en nog lang daarna, hield men zich aan het stelsel der meest mogelijke zachtheid, tot aan de grenzen der zwakheid, zonder daarvoor eenigen dank in te oogsten.

Want thans verhief het graauw overal stoutmoedig het hoofd, en de *Belgische* soldaten, tot nu toe getrouw, schaarden zich alom aan de zijde, welke de wufte Fortuin scheen te begunstigen. Gelijktijdig met den aftogt uit *Brussel* had men ook eene beweging op *Leuven* gestaakt. Daar hadden 6000 man, die beter bij *Brussel* zouden geplaatst ge-

(*) *Esquisses hist.* p. 454, 455.

Digitized by Google

weest zijn, onder CORT HEIJLIGERS nutteloos gestaan, en deinsden kort na Prins FREDERIK, ook naar *Mechelen* af. *Luik* had reeds voorlang zijne eigene kleur opgestoken; thans werd het kasteel dier stad door de muiters berend, en hoezeer men eerst zekere overeenkomst gesloten had, waarbij aan die Citadel levensmiddelen werden geleverd, terwijl zij van haren kant de stad beloofde te sparen, zoo werd het tweede gedeelte dier verbindtenis toch alleen opgevolgd, niet het eerste. De Generaal DAINE, een *Belg*, die vele jaren in *Holland* had doorgebragt, onder anderen te *Haarlem* zeer gezien was en voor een man van beproefde trouw doorging, werd gezonden om het *Luiksche* kasteel van voorraad, waaraan het reeds gebrek bekwam, te voorzien. Doch de snoodaard speelde dien voorraad den *Belgen* in handen, terwijl de vooruitgetrokkene Nederlandsche krijgslieden met moed de sterkere opstandelingen terug drongen, een vaandel en drie stukken namen, en het konvooi verwachtten, — hetwelk reeds onder oogluiking van DAINE was geplunderd. Kort daarna moest de bevelhebber BOECOP het kasteel, bij gebrek, en kwaadwilligheid der *Belgische* manschappen, overgeven. De Gouverneur SANDBERG, een *Hollander*, verliet de stad, waar de Hoogleeraar KINKER, mede uit *Holland*, als gijzelaar voor zekeren BEHR was gevangen genomen. Welk een krijgsregt, vreedzame beöefenaars der wetenschap als krijgsgevangenen te beschouwen! Ook de Generaal VAN GEEN, die *Namen* met kracht had

Digitized by Google

beteugeld, moest dien teugel, op de tijding der *Brusselsche* ramp, die hem van het heir afsneed, laten glippen, en in het sterke, pas voor eenige jaren gebouwde, kasteel terug trekken; hetwelk hij echter, doordien de *Belgische* troepen morden en dreigden, ook genoodzaakt was, over te geven. De *Hollanders* der bezetting bleven bij de *Belgen* gevangen: de officieren werden ontslagen. Ook hier werkten dezelfde oorzaken als te *Luik*. *Bergen* in *Henegouwen* had reeds, voor de noodlottige dagen van *Brussel*, hevige onrust vertoond; de Generaal DUVIVIER, een *Belg*, scheen niet genoeg veêrkracht te toonen, en werd dus door den dapperen HOWEN vervangen. Deze herstelde de orde met kracht, doch na den terugtogt van den Prins was zulks niet meer mogelijk. *België* geleek naar eene door storm gezweepte zee, voor wier opgezette golven de sterkste dijken niet meer bestand zijn. Lang nog houdt zich een dam, door hechte steenen geschoord, maar orkaan en springvloed beuken hem met vereenigde krachten; hij bezwijkt, en de baren overstroomen de welige landouw, die hij moest beschermen. Dus vertoonde zich de natuur in *Holland* in 1825, dus de mensch in *België* zes jaren later. — Helaas! de rampen der eerste waren spoediger geheeld, dan die de laatste berokkende! —

Niet alleen te *Bergen* werden de *Hollanders* — die men veel te onvoorzigtig, en in dat meer gemelde treurige vertrouwen op de *Belgen*, in kleineren getale dan deze in de grensvestingen had gelegd, —

Digitized by Google

omsingeld, ontwapend en vastgezet, maar ook te *Ath*, eene allerbelangrijkste plaats met een tuighuis, waar het volk bij gelegenheid van DE POTTER's doortogt, die zich uit *Parijs* naar *Brussel* begaf, in opstand geraakte, en waar een ontzettende voorraad geschut en krijgsbehoeften den vijand in handen viel; en te *Doornik*, eene mede pas geheel vernieuwde grensvesting, welke met haar sterke kasteel spoedig omsloeg. Hier deed eene zonderlinge reden de *Belgen* hun vaandel verlaten. Het was een der tallooze rampen van eenen burgerkrijg. Het gerucht verspreidt zich, dat, in het gevecht tusschen de troepen en de opgestane burgers, een vader door zijn' schoonzoon doodelijk getroffen is: het gaat voort als een loopend vuur. *Wij willen niet tegen onze magen, onze broeders vechten*, is het geroep: alle *Belgen* verloopen. Met naauwelijks 400 man begeeft zich de Generaal WAUTHIER naar de Citadel, doch kan met zijn hoopje volks een zoo belangrijk en uitgebreid punt niet verdedigen. Ook hier moest de bezetting zich, in zoo verre zij tot de Noordelijke Gewesten behoorde, gevangen geven. Het sterke *Charleroi* gaf zich op de eerste opeisching over, de bezetting bekwam vrijen aftogt; de muiters beweren aldaar aan krijgsbehoeften wel voor tien Millioenen guldens gevonden te hebben! En wanneer men al dezen zorgeloos in *België* opeengestapelden voorraad, die aldaar den oproerlingen in handen viel, en daarbij het gebruik, hetwelk zij daarvan in 1830 en 1831 tegen de *Hollanders* maak-

Digitized by Google

ten, in het oog houdt — tegen de *Hollanders*, die zich geheel op nieuw van alle krijgsbehoeften moèsten voorzien (daar hunne grensvestingen genoegzaam onbezet waren), zoo mag dit tot eenen maatstaf van den moed en het krijgsbeleid der twee Natiën dienen (*).

Langen tijd had *Vlaanderen* zich van de woede der *Brabanders* vrij gehouden. Gedurende de geheele maand September hadden alléén de plunderen brandtooneelen te *Brugge* de rust in *Westvlaanderen* verstoord. *Oostvlaanderen*, hoewel niet geheel rustig, was nogtans niet tot openlijke ongehoorzaamheid overgeslagen. Maar *Brugge* was het Vaderland van DE POTTER, en wel doordrongen met den geest van opstand, die dezen kenmerkte, hoewel (zeer verschillend van hem) geheel verkleefd aan de Geestelijkheid. De beweging begon dus reeds den 25 September, op de tijding van *Brussels* tegenstand; des anderen daags verklaarde zich het volk in opstand, en daar de 800 man der bezetting, nog ter zelfder tijd uit *Belgen* bestaande, geene kans tot tegenstand zagen, togen zij af naar *Oostende*. Terstond werd de vlag van VAN DER NOOT uitgestoken, en men stelde een *Bestuur over Westvlaanderen* aan, waarvan DE MEULENAERE, dien de vijanden der Regering in plaats van SANDELIN tot lid der Staten-Generaal hadden willen verheffen, aan het hoofd stond, en de beruchte Ge-

(*) *Supplem. aux Esquisses hist.* n. 1. p. 74.

Digitized by Google

neesheer RODENBACH medelid was. Met levensgevaar moesten zich de *Hollanders* redden; onder anderen de Hoogleeraar aan het *Athenëum* aldaar, de Heer GENABETH, een man, die eene reeks van jaren hier de uitbreiding der volkstaal met schijnbaar goed geluk had bevorderd, na zich de algemeene achting verworven te hebben. Maar hij was *Hollander!* Bij zijne vlugt moest hij alle bezittingen aan het razende gepeupel ter prooi laten (*). Te *Oostende* was het mede reeds woelig. De aankomst der troepen uit *Brugge*, en het berigt van den afval der stad deed ook daar het oproer uitbreken. De Generaal GOETHALS deed toen de *Hollanders* naar *Vlissingen* scheep gaan, en stelde zich, in spijt van zijnen eed, aan het hoofd der afvalligen. Deze wonnen hierdoor eene belangrijke zeehaven, eene van alles zeer wel voorziene vesting en de welhaast voor hun zoo gewigtige gemeenschap met *Engeland.* De overige *Westvlaamsche* steden *IJperen*, *Veurne*, *Nieuwpoort*, *Meenen* en *Dixmuiden* volgden het voorbeeld der hoofdstad en der voornaamste vesting. Nergens verhief zich, te midden dier geheele bevolking, eene stem voor den Vorst. De Geestelijkheid hield aller gemoederen onder haren ijzeren schepter gekneld. Eene bevolking, die niet dan *Vlaamsch* sprak, die de *Fransche* taal naauwelijks kende, ontscheurde zich aan hare stam- en spraakgenooten, en werd nu gekluisterd aan een Volk,

(*) Hij heeft zelf een verhaal van zijne lotgevallen uitgegeven.

Digitized by Google

waarvan het de taal niet verstond, alleen, *om door geenen ketterschen Koning te worden beheerscht.* Dit doel is niet bereikt, maar daarom zijn de landlieden niet te minder gedoemd, om alle hunne belangen in de *Fransche* taal te zien behandelen.

Langen tijd hield *Gent* zich onbezoedeld van muiterij. De voorbeeldelooze welvaart, waartoe die stad was opgeklommen, had bijkans alle de rijke fabrikanten aan de zaak des Konings gehecht, en zelfs aan de vereeniging der beide landen (de eenige voorwaarde van hunne duurzame welvaart). Te *Gent* voerde als krijgsbevelhebber, reeds sedert vijftien jaren, de wakkere BERNHARD van *Saksen Weimar* bevel, een held, gelijk zijn voorzaat van dien zelfden naam voor twee Eeuwen, doch niet alléén held gelijk deze, maar ook menschenvriend, vader der armen, beschermer en gelukkig beoefenaar van kunsten en wetenschappen (*). Om zijne weldaden te *Gent* algemeen geacht en bemind, wist hij in deze stad, waar hij ieders vertrouwen genoot, nog lang de goede orde te handhaven, toen reeds de vlammen des opstands, door den storm der driften aan 't woeden, alles in 't ronde verteerden. Stedehouder van *Oostvlaanderen* was thans de Heer VAN DOORN, een ronde *Zeeuw*, sedert lang door het bestuur van zijn geboorteland in de kunst van regeren geoefend, doch die in het Vaderland van CATS en DE RUITER geene gelegenheid had gehad, het bestuur

(*) Men kent zijne uitmuntende reis naar de *Vereenigde Staten* van *Noord-America.*

Digitized by Google

over slaven der Geestelijkheid en Rebellen te leeren. Hij bezat de klem van een' *Nederlander* bij de zachtheid, vereischt in een' dienaar des Konings, die volstrekt alle harde maatregelen tegen de *Belgen* afkeurde. Burgemeester der stad was vroeger de Heer CROMBRUGGHE geweest, die thans weder te voorschijn kwam om eene hoogst dubbelzinnige rol te spelen. Er kwam in die stad een dagblad uit, geschreven door zekeren DURAND, die zich om geldelijke voordeelen aan de zijde der Regering schaarde, voor welke hij, als *Franschman*, voor het overige wel met geene *opregte* geestdrift bezield was. Er bestond echter ook een ander dagblad, de tolk der Geestelijkheid, de *Catholique* genaamd, waarvan de schrijvers tot de ergste staatkundige brandstichters in geheel *België* behoorden. Een dier schrijvers was reeds om de zaak van DE POTTER gebannen; een ander werd om zijn oproerig geschrijf in hechtenis genomen, doch weder ontslagen, *om de openbare rust* (zoo 't heette) *niet in gevaar te stellen.* Den 29 September had er een opstand plaats, doch men wist het gemeen eerlang door het aftrekken der bezetting, deels in het kasteel (waaruit zij de stad nog eenigermate in bedwang hield), deels naar *Antwerpen*, te bevredigen. Men stak de *Brabandsche* kleuren wel op, doch men onderwierp zich nog niet aan de *Jacobijnen* van *Brussel.* Het scheen, als of *Gent* zich aan het hoofd eener soort van Tusschenstaat wilde stellen, die, onzijdig tusschen het wettige en het nieuwe *Revolutionnaire* Be-

Digitized by Google

stuur, het evenwigt zocht te handhaven, en misschien eerlang eene bemiddelende rol op zich zou nemen.

Terwijl dit alles buiten den hoofdzetel des opstands voorviel, was in denzelven eene gebeurtenis beslist van de meest veruit ziende gevolgen. Er was wel reeds vóór de gevechten in de stad van eene *Regering bij voorraad*, nu eens van drie, dan weder van zeven leden gesproken, doch deze was nog niet aangesteld, en behoefde ook niet als eene *landsregering* te worden beschouwd. Thans werd er eene Regeringscommissie benoemd (*), waarvan drie leden, bestaande uit DE POTTER uit *Brugge*, ROGIER uit *Luik*, en VAN DE WEIJER uit *Brussel*, als *Centraal Comité* de geheele klem van bestuur aan zich trokken. DE POTTER, wien wij reeds gekenschetst hebben, had op de grenzen, te *Rijssel*, den afloop der *Brusselsche* onderneming afgewacht. Ware zij mislukt, zoo had hij gewis de terugreis naar *Parijs* aangenomen, en aldaar zijne vrienden, VAN DE WEIJER en andere hoofden des opstands, ontmoet, die voorzigtigheidshalve, toen er niet meer te *spreken* of te *schrijven*, maar te *strijden* viel, zich naar *Valenciennes*, buiten het bereik van het geschut, hadden verwijderd. Thans kwam DE POTTER door *Ath*, alwaar zijne verschijning den opstand

(*) De leden waren: VAN DER LINDEN D'HOOGVORST, ROGIER, Graaf FELIX VAN MERODE, GENDEBIEN, VAN DE WEIJER, JOLLY, DE POTTER, zekere VAN DER LINDEN als Thesaurier, COPIUS en NICOLAÏ als Secretarissen. Zij was de *vijfde* Regerings-Commissie, die sedert het begin der Regeringloosheid ingesteld werd.

Digitized by Google

bevorderde, naar de Hoofdstad, en werd er als *de groote burger*, (dus noemde men hem bij uitstek) als op de handen naar het Raadhuis gedragen. ROGIER was slechts genomen om de *Luikenaars* te vertegenwoordigen, waar men nog geen' bekwamen persoon tot dat einde had kunnen vinden. Doch VAN DE WEIJER was buiten bedenking van dit driemanschap de meest bekwame en listige. DE POTTER was een dweeper, alleen geschikt tot omverwerpen, niet tot weder opbouwen, die *zijn bestaan aan de regten des volks kwam ten offer brengen;* ROGIER, een plaatsvuller; VAN DE WEIJER alleen kon den waggelenden troon der omwenteling voor het omvallen hoeden. Geheel ontbloot van zedelijke beginselen, had hij gelijktijdig in twee der elkander bestrijdende dagbladen, een van de Regering en een van de tegenpartij, voor loon geschreven. Niet de *eerste*, de *hoogste* plaats in het Bestuur, gelijk DE POTTER, verlangde de meer naar klinkende munt dan naar eere strevende uitgever van HEMSTERHUIS, (den belangeloosten en minst staatzuchtigen der menschen!) maar de *tweede*, die, minder aan gevaren blootgesteld zijnde, des te voordeeliger was (*). Reeds dadelijk was hij niet de Voorzitter, maar de *Geheimschrijver* der vele Besturen, die elkander opvolgden; *Minister* onder den *Regent*, en naderhand *Gezant* te *Londen*, den voordeeligsten post, dien hij wenschen kon, waartoe hem een *Brit* dienstig was,

(*) DURAND, *Dix jours de Campagne*, p. 59, 60.

Digitized by Google

wiens naam geen *Hollander* zonder verontwaardiging kan uitspreken, de oppervlakkige, verwaande, valschaardige BOWRING! Doch loopen wij de geschiedenis niet vooruit.

De eerste daad van belang van het driemanschap was: *alle openbare akten niet meer in naam des Konings, maar van de Regering bij voorraad uit te geven, en het Regt mede in deszelfs naam te bedienen.* Het was namelijk den vloekverwanten gelukt, der menigte in te prenten, « dat de bloedige daad des Prinsen, om zijnen eigenen rijkszetel, met vuur en staal aan te randen, omdat dezelve de onvervreemdbare regten van vrije burgers had zoeken te handhaven, de burgerij van alle verpligtingen ontheven, en alle banden tusschen *België* en het huis van *Nassau* verscheurd had.» Men besloot nu niet meer tot eene afscheiding ten aanzien van het Bestuur, maar ook ten opzigte van het regerende stamhuis. De eerste verandering konden buitenlander onverschillig blijven. Zij mogt ten overvloede voor den vorm eenige wijzigingen door de *Diplomatie* ondergaan; de laatste betrof het evenwigt van *Europa.*

Te midden dezer schokken was door de *Commissie*, tot beantwoording der vraag, of er wel veranderingen in de Grondwet verkiesselijk waren, en of men tot de scheiding der beide hoofddeelen des Rijks diende over te gaan, een bevestigend antwoord gegeven. De hoofdtrekken van dit laatste ontwerp waren, naar men vernoemt, de volgende:

Digitized by Google

Er zouden twee verschillende Staten zijn, onder éénen Koning en door den band van een altijddurend Bondgenootschap vereenigd. Het grondgebied zou dus verdeeld worden. De negen Noordelijke Gewesten (*Holland* als één gerekend), zouden tot het *Nederlandsche*, de Zuidelijke, alle tot het *Belgische* Rijk behooren. De schuld zou, naar gelang der grondbelasting, in beide Rijken opgebragt, verdeeld, en wederzijdsche bijdragen tot de krijgsmagt, die ter gemeene verdediging dienen moest, naar de bevolking geregeld worden. De Zeemagt zou aan *Nederland* (het Noordelijke Rijk) alleen toebehooren; doch daarvoor zou dit ook alléén belast zijn met de verdediging der Koloniën, *die in het gemeen moesten blijven.* De regten, ten behoeve der *Belgische* fabrijken gelegd, die deze Koloniën moesten voorzien, mogten *zonder toestemming van beide de deelen* niet worden veranderd. Elke Staat zou voorts zijne eigene Wetgeving, Bestuur, geldmiddelen en legermagt hebben. De vestingen moesten onderhouden worden voor rekening van den Staat, waarin zij gelegen waren, alsmede de dijken en waterwerken. Bij den dood des Konings moest, ter aanstelling van een Regentschap, (alsmede bij buitengewoon dringende aangelegenheden, niet in dit verdrag van scheiding voorzien) een *Congres* van Staatsleden, zoo uit *Neérland* als *België*, zich vereenigen, om gezamenlijk de noodige maatregelen te beramen, voor de twee naauw verbondene Staten.

Digitized by Google

Van dit, voor *België* hoogst gunstige verdrag van scheiding konden de *Belgische* volksleiders van hunne vrienden in de Staten-Generaal berigt hebben ontvangen — en toch — zij verwierpen nu alle overeenkomst, alle bevrediging met het huis van *Nassau* en *Holland*. De Koning besloot, nog ééne poging te doen, waartoe diezelfde leden der Volksvertegenwoordiging, die zich (met hun booze geweten) misschien in *'s Gravenhage* niet veilig gevoelden, den voorslag deden. « Het was, om den « Prins van *Oranje*, die, » zeide men, « in de maat« regelen van geweld tegen *Brussel* niet ingestemd « had, tot Opperlandvoogd met onbepaalde magt « over de Zuidelijke Gewesten aan te stellen, ten « einde aldaar alle die veranderingen te bewerken, « welke de omstandigheden en de nu vastgestelde « scheiding van het Noorden mogten vereischen. » Inderdaad was dit de toegefelijkheid, na al het gebeurde, zeer verre gedreven, doch de staatkunde van den Prins, die, hoezeer een beproefd krijgsman, liefst alles in der minne wenschte te schikken, bekwam hier de overhand. Het is niet te miskennen, dat de raad der *Belgen*, die tot hiertoe in het hooge Bestuur hadden deel gehad, daarop invloed oefende. Men beschouwde in zekeren zin de scheiding reeds als vastgesteld; de Heeren DE LA COSTE en GOBBELSCHROY, benevens den Hertog VAN URSEL, als Ministers, de leden van den Staatsraad en de Referendarissen van denzelven uit de Zuidelijke Gewesten, verzelden den Prins naar *Antwerpen*, terwijl

Digitized by Google

aan het overige verlangen der Noord-*Nederlanders* voldaan werd, door de aanstelling hunner landgenooten: van den Heer VAN DOORN, die *Gent* had moeten verlaten, en van den wakkeren CLIFFORD, een lid der Staten uit *Amsterdam's* hoogeren koophandel, die zich in die Vergadering steeds door onafhankelijkheid had gekenmerkt, tot Staatsdienaars voor de binnenlandsche Zaken en de Koloniën. Ook de Heer VAN MAANEN werd als Minister van Justitie hersteld, daar het nu, bij de reeds bepaalde en spoedig te voltrekkene scheiding, geheel nutteloos was, de *Vereenigde Nederlanden* van eenen bekwamen en geächten Staatsdienaar te berooven, omdat het oproerige *België* hem miskende.

Dit laatste scheen dus nu geene voorwendselen meer tot volharding in den opstand te hebben. De Prins had uitdrukkelijk in last; alle pogingen tot herstelling van het wettige gezag *door bevrediging* te bevorderen. Maar er was geen houden meer aan den eenmaal naar den afgrond voorthollenden wagen der omwenteling, die menschenlevens en welvaart in zijn bloedig spoor vergruisde, en waarvan de menners naar geene roepstem van eigen voordeel of algemeen belang meer hoorden. De schandelijkste blaauwboekjes, die met alle waarheid en ondervinding spottende leerstellingen behelsden, zoo als: *dat de omwentelingen steeds hare bron in edele gevoelens hebben en altijd het algemeene welzijn bedoelen, gelijk de tegenomwentelingen het eigen-*

Digitized by Google

belang (*); *dat* NAPOLEON *zijn' eed aan het volk niet geschonden had, zoo als Koning* WILLEM, *die het met schroot had doen beschieten* (†), werden gelezen en toegejuicht. Vergeefs werden door den Prins te *Antwerpen*, en in de nog onderworpene gedeelten van dat Gewest en van *Limburg*, de verordeningen buiten werking gesteld, die de beschaving door eene doelmatige opvoeding der jeugd, den volksgeest door eigene taal zochten te bevorderen, en domheid en bijgeloof aan den eenen kant, vernederende afhankelijkheid van het vreemde aan de andere zijde te weren; het was te vergeefs. Te *Brussel* was den 4 October, door de *Regering bij voorraad*, een Congres bijeengeroepen, hetwelk de maatregelen zou beramen, om in de toenmalige omstandigheden 's lands *onafhankelijkheid*, die de opstandelingen bij die zamenroeping tevens vaststelden, door eenen Regeringsvorm, welken de driemannen vooraf zouden ontwerpen, te bevestigen. De keuze van Afgevaardigden tot dat Congres moest, volgens de bepalingen, uit alle *Belgische* Gewesten, ook uit *Limburg* en *Antwerpen*, die nog door de troepen van den Staat bezet waren, en ook uit *Luxemburg*, schoon tot het *Duitsche* Rijk behoorende, en als eigen erfgoed, in plaats van het *Nassausche*, aan den Koning

(*) *Un mot sur la Belgique*, Brux. 1830. p. 8.

(†) *La Belgique au* 16 Oct. 1830. par A. D** p. 8. Deze laatste schrijvers wilden, dat *de Prins van Oranje de Belgen tegen zijn' vader moest te hulp gesneld zijn: en, dit niet gedaan hebbende, den troon verbeurd had.*

Digitized by Google

afgestaan, plaats hebben. (Immers, ook in laatsgenoemde Gewest, te *Arlon*, waren sedert den 17. September onlusten uitgebroken). De mannen, die thans den raad des Prinsen uitmaakten, en waartoe hij den 6 October reeds AARSCHOT, DE CELLES, SURLET DE CHOKIER, DE BROUCKÈRE, COGELS, FALLON, GOELENS, GERLACHE, LE HON en VERANNEMAN had benoemd, waarvan verreweg de meesten hem en het land verrieden — deden het nu voorkomen, als of het raadzaam zou wezen, schijnbaar met de opstandelingen mede te werken, ten minste hunne gunst te erlangen, ten einde ook de Afgevaardigden uit de nog onderworpene Gewesten in het Congres mogten worden toegelaten, en daar ten voordeele van het Stamhuis hunne stem geven. Er was alle de sluwheid en helsche list noodig van wezens zoo als DE CELLES, aan het Rijk der boosheid verkocht, om eenen ridderlijken en regtschapenen Prins zulk eenen maatregel te doen omhelzen. Maar zij deden dien verzeld gaan van het denkbeeld, om den vijand *en* door grootmoedigheid te beschamen, *en*, zoo hij nog zonder bloedstorting gewonnen *kon* worden, op deze wijze te winnen. Zij zullen het daarbij niet aan loftuitingen op het *edele* karakter der *Belgen*, op welken vertrouwen en edelmoedigheid alles, geweld niets vermogt, hebben laten ontbreken. Ook in het nog getrouwe *Gent* werd de Prins door eenigen dringend verzocht, de *Hollandsche* troepen te verwijderen, en zich aan de *Regering bij voorraad* te wenden, in welk

Digitized by Google

geval het gebied hem niet ontgaan kon. De Prins liet zich belezen. Zijn eerste stap was de onbepaalde vrijlating van drie gevangenen, PLETINCX, DUCPÉTIAUX en EVERARD, die, door Prins FREDERIK gevangen genomen, te *Antwerpen* in hechtenis waren. Zij werden naar *Brussel* gezonden, om over eene uitwisseling van gevangenen te onderhandelen. Zulks werd niet toegestaan, daar de *Belgen* van geene *algemeene uitwisseling* wilden hooren. Nogtans stelde de Prins den 14 October vier *Belgische* gevangenen in vrijheid, met eene begiftiging in geld, en het was den 16 dat hij, misleid door de *Belgische* verraders, die hem omringden, en in de hoop, van allen onder zich te zullen vereenigen, die oproeping aan de *Belgen* deed, waarvan zij weldra zulk een snood misbruik maakten, door den al te toegevenden Vorst met zijne eigene woorden te bestrijden. Zie hier het stuk, hetwelk in *Holland* groote ontsteltenis wekte.

« *Belgen!* sedert ik de Proclamatie van den 5 « dezer maand tot u rigtte, heb ik uwe gesteldheid « met zorgvuldigheid overwogen: ik begreep die, *en* « *erken u voor eene onafhankelijke Natie;* hier- « mede spreekt het van zelve, dat ik mij, zelfs in « die Gewesten, waarin ik eene groote magt uit- « oefen, geenszins tegen uwe regten als burgers ver- « zetten zal. Kiest vrijelijk, en op dezelfde wijze « als uwe landgenooten der andere Gewesten, Af- « gevaardigden voor het Nationale Congres, hetwelk « thans voorbereid wordt, en gaat er handelen over

Digitized by Google

« de belangen des Vaderlands. *Ik stel mij dus in*
« *de door mij bestuurde Gewesten aan het hoofd*
« *der beweging*, die u tot eenen nieuwen en vasten
« staat van zaken geleidt, waarvan de *Nationaliteit*
« de kracht zal uitmaken. Ziedaar de taal van hem,
« die zijn bloed voor de onafhankelijkheid van uwen
« grond plengde, en die zich met uwe pogingen,
« ter vaststelling uwer staatkundige *Nationaliteit*,
« wil vereenigen. »

Hiermede was de *Belgische* omwenteling op de onvoorzigtigste wijze door den erfgenaam van den troon zelv' erkend!

Daarop ontbond de Prins zijne verschillende Raden, door den Koning benoemd, en stelde, nadat Prins FREDERIK naar *'s Hage* vertrokken was, *alle Belgische* gevangenen, ten getale van honderd, onbepaald en onvoorwaardelijk, in vrijheid, waardoor, zeiden de *Belgische* volksleiders al spottend, het moeijelijke geschil der uitwisseling van zelve volledig opgelost werd. Zij toch, die booswichten, ongevoelig voor alle eer en dankbaarheid, beantwoordden dit overgroote blijk van vertrouwen in hunne menschelijke gevoelens daarmede, dat zij niet eenen enkelden *Hollander* van de vele honderdtallen, die door verraad en trouweloosheid in hunne handen waren gevallen, terug gaven! Deze trek zou genoeg zijn, om die aterlingen, en de omwenteling door hen bewerkt, niet als vrucht van den geest van *vooruitgang*, zoo als zij het voorgaven, maar als de teelt der Hel te doen voorkomen. Hoe laag staan deze *kinderen*

Digitized by Google

der verlichting hier bij die Ridders der Middeleeuwen, die in *getrouwheid* en *beleefdheid* met elkander — ook vijanden met vijanden — wedijverden!

Doch zij maakten zich niet alleen door snoodheid, maar ook door voorbeeldelooze onbeschaamdheid en door eene bijkans onbegrijpelijke onkunde verachtelijk. Reeds den 6 October had de Prins door een' bijzonder persoon (naar men wil een *Russisch* Prins), de gemoederen der *Brusselsche* volksmenners doen polsen over de mogelijkheid van bijlegging der geschillen. Het scheen toen nog niet in hun ontwerp te liggen, den Prins geheel voor het hoofd te stooten, maar van zijnen vurigen wensch tot bevrediging, zoo veel mogelijk, voordeel te trekken. Het was de beruchte JUAN VAN HALEN, een *Spanjaard*, die onder 's Konings bescherming lang veiligheid genoten had, maar in de laatste dagen Opperhoofd van het gemeen in *Brussel* geweest was, die den Prins deed weten, dat slechts eene bij uitstek *liberale* handelwijze, de terugkeering der troepen *over den Moerdijk*, en het ontslag der gevangenen, hem nog hoop overlieten, dat hij niet door de algemeene schuld van zijn geslacht zou lijden: *doch dat geen maatregel des Prinsen iets baten zou, zoodra men er 's Konings hand in herkende.* Dit had, zoo het schijnt, uitgelegd door de trouweloozen in 's Prinsen Raad, zijnen stap, wegens de erkenning des opstands en het ontslag der gevangenen, bewerkt. Hij meende, ten prijze daarvoor, nu toch het bloedvergieten te kunnen doen ophouden, en van daar eene regtstreeksche poging

Digitized by Google

des Prinsen bij de *Regering bij voorraad* (19 Oct.). Daarbij werden de gezaghebbers gepolsd, of zij niet *in eenen wapenstilstand zouden bewilligen.* Dit werd met trotschheid afgeslagen, vóór dat de Provincien *Antwerpen*, *Maastricht*, het Kasteel van *Dendermonde* ontruimd en de troepen van den Staat over den *Moerdijk* zouden terug zijn; eene onbeschaamdheid zonder voorbeeld, daar men hiermede immers ook *'s Hertogenbosch*, *Breda*, *Bergen op Zoom* en geheel *Noordbraband* eischte, ten zij men onderstellen wilde, dat de gezaghebbers, zich slechts een woord van DE POTTER herinnerende, niet wisten waar de *Moerdijk* lag. Hiermede scheen alle onderhandeling te moeten eindigen.

Inderdaad waren de opstandelingen van hunne zaak tamelijk zeker. De troepen van den Staat, grootendeels uit *Belgen* bestaande, hoe langs zoo meer door hunne landgenooten aangezocht tot den afval, door familiebetrekkingen, goud of beloften van vrijstelling van de dienst gelokt, en opgewonden door verkeerde begrippen van vaderlandsliefde, verlieten of ter sluik, of openlijk, zelfs te midden van een gevecht, hunne vanen. Ongeregeld waren de benden der opstandelingen, maar talrijk, gedeeltelijk uit forsche mijnwerkers zamengesteld, en door den voorspoed met zelfvertrouwen bezield. Aan den anderen kant hadden de *Noord-Nederlandsche* krijgslieden vele nadeelen. Zij bestonden grootendeels uit nog weinig of niet geoefende opschrijvelingen. Alleen de officieren en manschappen, op *Celebes* en *Java* door den oorlog

Digitized by Google

gehard en geoefend, bevatteden de kiem van het betere, naderhand zoo uitmuntende leger. Eigenlijk hielden de *strafbataillons*, veelal oude soldaten, nog het best stand, gelijk onder anderen te *Brussel* (waar men hen daarom ook zoo verfoeide) en te *Lier* bleek. Maar de troepen waren anders in een' voor den krijgsman hoogst ongunstigen toestand. Alles missende, wat den soldaat met moed kan bezielen, door vredeädemende bevelen van allen aanval weêrhouden, en tot de allergestrengste zelfverdediging beperkt, mogten zij geene voorzorgen nemen tegen eenen toekomstigen aanval door het vóórkomen des vijands, door gebruik te maken van het gunstige oogenblik, (en dit verscheen thans niet zelden) waarin men de ongeregelde, van alle krijgstucht verstokene horden, uit welke thans het *Belgische* leger bestond, te midden hunner plunderingen of andere buitensporigheden, kon overvallen. Menigmalen stonden, zoo men ten minste bijzondere berigten gelooven mag, de *Nederlandsche* krijgsbenden zonder bevel tot weêrstand aan 's vijands vuur bloot, of bekwamen, zonder noodzakelijkheid, bevel tot den aftogt. In plaats van, in de eerste dagen na het verlies van *Brussel* door gevechten *binnen* de stad, dezelve *van buiten* met bommen en houwitsers te bestoken, ontruimde men achtervolgens *Vilvoorden* en zelfs *Mechelen*, waar het vertrek der *Hollanders* het sein tot de geweldigste plundering was; want naarmate de omwenteling veld won, gingen hare onafscheidelijke zusters, verwoesting en plundering,

Digitized by Google

mede. Aldaar werden vier huizen geplunderd van personen, die men *verdacht* hield van genegenheid voor het Huis van *Oranje*, of omtrent welke men dit slechts als voorwendsel bezigde. Dit verwekte zelfs bij de muitelingen vrees, en voegde nog meer vlugtelingen bij het reeds overgroote getal der vreedzame burgers, die huis en haard verlieten, om niet onder de roede der zoogenaamde *vrijheid en gelijkheid* te wonen. Te *Leuven* was vroeger nog erger gruwelstuk bedreven. Een Officier van verdienste en erkende braafheid, de Majoor GAILLARD, wiens eenige misdaad was, dat hij te *Leuven* aan de snoodaards, ter mishandeling zoo der troepen als hunner medeburgers, wapenen geweigerd had, en dus zijnen pligt getrouw gebleven was, werd door de muiters, die hij in handen viel, naar het tooneel van dien tegenstand (die overigens aan niemand het leven gekost had) naar den alöuden zetel der domheid, *Leuven*, gevoerd. Hier knevelt hem het gepeupel, slaat hem met stokken op het hoofd, zoo dat het bloed daaruit gudst, en schoon hij smeekt, dat men hem een' korten dood geve, vinden de werktuigen der Geestelijkheid, die hier de wraak wegens het *Collegium Philosophicum* ten minste op éénen dienaar van Koning WILLEM met volle teugen wil inzwelgen, meer vermaak om hem langzaam te martelen. Ten laatste worden hem de oogen uitgebrand, de hersenpan verschroeid, en hij, misschien nog zieltogend, onder het zingen van *vaderlandsche liederen*, aan den *vrijheidsboom* (de nabootsing der *goede tij-*

Digitized by Google

den van 1793) opgehangen, eene waardige viering van het verbond tusschen St. DOMINICUS en ROBESPIERRE. — In *Henegouwen* werden een aantal der schoonste fabrijken, kort na de zegepraal der wanorde te *Brussel*, door rondzwervende, zich noemende vaderlandsche, gewapende horden, uit loutere balddadigheid verwoest, en de eigenaars, die, zonder zich met staatkundige vraagstukken bezig te houden, zich zelven en hunnen werklieden een bestaan verschaften, daarvoor gestraft door den ondergang van beiden. Door deze onzinnige stroopers werden de inrigtingen der kolenmijn van *Hornu*, eene der aanzienlijkste van *Europa*, vernield; de arbeiders verdedigden zich, doch schoten te kort. Balddadig werden de werktuigen en gebouwen verwoest; en de schade wordt op verre boven de Millioen begroot. Nog plunderde men in *Warmes*, *Jemappes*, *St. Guilain*, en verbrandde te *Solre sur Sambre* wel twaalf woningen. Het was gelukt; de band der Maatschappij was losgescheurd, en DE POTTER kon het genoegen smaken, waarnaar hij vroeger zoo haakte, van zich in eene ontploffing van het gebouw der maatschappelijke orde naar boven gevoerd te zien! —

De ontruiming van *Mechelen* deed den vijand het oog op *Antwerpen* slaan. Hier werd, bij eene bevolking, zoo als wij die boven aanschouwd hebben, de rust slechts met moeite bewaard. Doch zoo lang men nog meester was der *Nethe*, over welken stroom bij *Waelhem* eene brug was geslagen, kon het leger der opstandelingen, meestal uit vrij-

Digitized by Google

willigers zamengestelde schooijers, door hoop op buit en ongebondenheid zamengevloeid, en waarvan men zich destijds in *Holland* veel te hooge denkbeelden vormde, — *Antwerpen* niet genaken, noch er het zeer sterk smeulende vuur der muiterij doen ontvlammen. De boven reeds genoemde oorzaken werkten echter ook hier ten nadeele. Schoon de *Nederlanders* aan de brug te *Waelhem* met mannenmoed streden, de opstandelingen meermalen terug dreven en *Duffel* hernamen (*), kon echter het volkomen gebrek aan een plan van veldtogt (daar de Regering de *verdoolde broeders* niet als verklaarde vijanden wilde behandelen, om hen niet nog meer te verbitteren) niet anders dan dezen gelegenheid geven, om in de flank en den rug der troepen te werken, deels door het verspreiden hunner beginselen, deels door eigenen aanval, dien zij wisten dat niet met veêrkracht zou worden beantwoord, welke de troepen, door verraders omgeven en door staatkundige redenen weêrhouden, niet mogten gebruiken. Dus werd te *Lier*, van den kant van *Aarschot* bestookt, de bevolking tot opstand aangezet. Zij volgde het voorbeeld der andere plaatsen, te meer, daar de *Belgische* troepen de zaak van den opstand omhelsden. Zekere BERCKMAN, die eenmaal voor huisbraak en

(*) Het was hier, dat de Graaf DE MERODE, een der hoofdbewerkers van den opstand, sneuvelde. De *Belgische* vlag, die zij op de brug plantten, werd door een' goeden zwemmer, met name BAJINK, onder 's vijands geschut weggehaald.

Digitized by Google

moord had te regt gestaan, voerde hen aan. Natuurlijk! thans was de beurt aan alles wat dood of lijfstraf verdiend had, om te regeren. Nogtans werd *Lier* eenige dagen daarna door de *Nederlanders* onder den manmoedigen Hertog van *Saksen Weimar* omsingeld en de vijand geslagen; maar de schroomvallige staatkunde, die reeds zoo veel kwaad had gedaan, veroorzaakte op nieuw, dat die plaats niet mogt worden beschoten. Alles zakte allengs naar *Antwerpen* af, waar men de troepen, zoo 't scheen, wilde herzamelen, en, onder bestuur van den Generaal VAN GEEN, de *Belgen* daaruit schiften, ten einde een leger te hebben, waarop men vertrouwen kon.

Middelerwijl was ook in *Vlaanderen* de omwenteling voltooid. In het eerst had *Gent*, blijkbaar slechts om zich tegen een bezoek der omwentelaren te vrijwaren, en het woelige gedeelte zijner bevolking te beter in toom te houden, de oproervaan uitgestoken. Doch deze toegevendheid zou der stad geenszins baten. De *Regering bij voorraad* te *Brussel*, waaraan zich *Gent* slechts gedeeltelijk had onderworpen, eischte onbepaalde, onvoorwaardelijke gehoorzaamheid aan den *volkswil*, door haar uitgesproken. Zij zond vooral drie Commissarissen, SPLITHOREN, CALLIER en DE COPPENS, naar *Oostvlaanderen*, om er de werkzaamheden van Gouverneur voor het oogenblik waar te nemen. Daar deze echter wel begrepen, bij het volk niet bemind te zijn, werden zij spoedig door gewapende man-

Digitized by Google

schap gevolgd. Reeds dadelijk bij den aanvang des opstands had *Frankrijk*, onder de plegtigste betuigingen van onzijdigheid, die het bij andere Mogendheden hoog deed klinken, en waardoor het, bij de wezenlijke ongereedheid zijner krijgsmagt, den opstand onbegrijpelijk versterkte; *Frankrijk* had ongestraft eene menigte gelukzoekers en landloopers van allerlei aard naar *Brussel* doen toestroomen, die aldaar den tegenstand aanzienlijk versterkt, alle onderwerping belet, en de wenschen van den middelstand onderdrukt hadden. Er bestonden namelijk destijds in *Frankrijk*, behalve de partij der Regering, (die een gematigd monarchaal Bestuur, gedeeltelijk met oude vormen, maar onder het huis van *Orleans* begeerde,) twee andere, waarvan de eerste den ouden regerenden tak terug wenschte, doch, om de Regering te meer in moeijelijkheden te wikkelen, op het punt van buitenlandschen krijg de andere, destijds zeer sterke partij der *omwentelaars* niet tegenwerkte, welke *vergrooting van Frankrijk* en uitbreiding tot aan den *Rhijn* predikte, en de verdragen van 1815 wilde verscheurd hebben. Een der voornaamste tolken van die partij, de Abt DE MENNAIS, predikte in zijn tijdschrift *de Toekomst* de buitensporigste *Jacobijnsche* beginselen, geënt op het gezag van den Paus (dit hadden reeds in de twaalfde Eeuw de *Italiaansche* Republikeinen gedaan). Deze partij, door de Geestelijkheid buitendien reeds met *België* in betrekking staande, kon den opstand diens volks tegen eenen *Protestantschen* Vorst onmogelijk af-

Digitized by Google

keuren; CHATEAUBRIAND, een harer Godspraken, kende zelfs de vrijheid van *Griekenland* en *België* in onze dagen aan de *werking des Christendoms* toe! Vandaar laat het zich verklaren, dat niet alleen *Jacobijnsche* schooijers en gewezene bloedmenschen, *toegezonden* door de Club onder de spreuk: *Help u zelven, en God zal u helpen!* maar ook soldaten der afgedankte lijfwacht van KAREL X. onder de waardige helpers der *Brusselsche* oproermakers verschenen. Aan hun hoofd stond zekere, zich noemende *Baron* DE PONTÉCOULANT, wiens vader weleer Landvoogd te *Brussel* geweest was onder NAPOLEON, en die daardoor meende *verpligt* te zijn tot hulp te snellen dier zoo verdrukte, zoo ongelukkige stad! — Dezen zond de Regering der opstandelingen, verzeld door twee andere Commissarissen, GAMARD en FELIX DE MÉRODE, naar *Gent*, om de omwenteling te voltooijen. — Terwijl het stadsbestuur zwarigheid maakte, hen te ontvangen, en daarvan zelfs aan de burgers kennis gaf, trokken zij, weinig bekommerd om de beslissing eener *wettige* Magt, nogtans voort, en men beschuldigt den Burgemeester VAN CROMBRUGGHE, van de *Franschen* te hebben binnen gelaten. Dadelijk vonden zij een' steun in 't gemeen, en gedeeltelijk ook bij het te *Gent* veel vermogende ligchaam der brandspuitgasten, die twee kanonnen ter hunner beschikking hadden. Ook werd alle gemeenschap met de *Gentsche* Citadel afgesneden, en deze geblokkeerd, het bewind te *Brussel* in de

Digitized by Google

volheid zijner magt erkend, en daarmede het doodvonnis voor het nijvere *Gent* onderteekend.

Van nu af was niet alleen de stand der fabrikeurs, die door 's Konings bijzondere ondersteuning, door de bescherming der voor de nijverheid zoo gunstige wetten en door den aangemoedigden en bevorderden uitvoer naar de Koloniën geschraagd en ten top van welvaart waren opgeklommen, bij de menigte als *Oranjelieden* verdacht, maar ook van *Holland* afgesneden, en dus buiten de mogelijkheid van vertier. Reeds dadelijk na den intogt der *Fransche bevrijders* leerde *Gent* het heil, dat zij aanbragten, kennen. Het gemeen, thans meester, randde op het denkbeeld van verstandhouding met den vijand, hetwelk in dergelijke tijden zoo gewoon is, de doorgaans van *revolutionnairen* onzin afkeerige gewapende burgermagt aan. Men wilde, was het geroep, het kasteel van leeftogt voorzien! De *Parijzenaars* ondersteunden het graauw. Eerst wilden de brandspuitgasten met hun geschut de orde handhaven, doch PONTÉCOULANT deed eene aanspraak, waarin hij hen tegen het plengen van burgerbloed waarschuwde. Dus dolf de burgerwacht het onderspit, met verlies van verscheidene dooden en gekwetsten. Van hunne wapenen werden de ongewapende *Franschen* voorzien. Kort daarna moest zich het kasteel, waar men niet in tijds voor levensmiddelen gezorgd had, en onder welks bezetting zich vele *Belgen* bevonden, overgeven. Acht honderd *Hollanders* zakten ongemoeid naar *Antwerpen* af.

Digitized by Google

Ook *Dendermonde* viel eerlang den vijand in handen. Dit belangrijke punt aan den uitloop der *Dender* in de *Schelde* werd door een aantal kanonneerbooten verdedigd, en behoefde dus niet voor blokkering te vreezen, daar de *Belgen*, zonder oorlogsvaartuigen, de stroomen niet konden sluiten. Maar men zocht hen immers door goedheid te winnen!

Intusschen gingen de plunderingen ook in *Vlaanderen* voort. Zeer vermoeijend zou het zijn, al de plaatsen op te noemen, waar de geest des kwaads zijne rol speelde; doch *Brugge*, DE POTTER'S waardige Vaderstad, was daarin de reivoerster en het voorbeeld der *Vlaamsche* steden. Zij scheen — zonder de grootheid, — de kracht en de wreedheid van het oude *Brugge* der vijftiende Eeuw te willen bereiken. Hier was niet eens partijschap, maar enkel roofzucht in 't spel. Op het gerucht, dat de Heeren ROLLEGHEM, vader en zoon, granen opkochten, stoof het gemeen naar hunne huizen, en vierde in derzelver plundering zijnen woesten aard bot. De vrouw van ROLLEGHEM stierf van schrik. De stad was een tooneel van regeringloosheid, terwijl de gewapende burgerij niets vermogt. Wel negen of tien huizen werden geheel van alles beroofd; des avonds zag men bij fakkellicht vrouwelijke Furiën door de straten zwieren, en *Brugge* leverde een beeld der Hel op. PONTÉCOULANT kwam toen ook hier met zijn leger, en herstelde de orde. Lang hield zich *St. Nicolaas*, 't welk *Holland* zeer genegen was, getrouw aan den Koning, doch ook hier genaakte het on-

Digitized by Google

weder. Den 20 October was *Lokeren* reeds omgewenteld, en werd met plundering bedreigd.

Dit was de toestand van *België* vóór de groote gebeurtenissen te *Antwerpen*. Verpozen wij ons van dit afzigtelijk tafereel, door het oog te slaan op het van ouds *vereenigde Nederland*.

Digitized by Google

II. TEGENSTAND AAN HET OPROER, DOOR GETROUWHEID EN VADERLANDSLIEFDE.

Er is eene beroemde fabel in de Aloudheid, die den schrandersten der stervelingen de onmisbare noodzakelijkheid doet bevroeden, om tegen de bekoorlijke, maar gevaarlijke zangen der Sirenen zich buiten de mogelijkheid der verleiding te stellen, door zijnen onderhoorigen de ooren te stoppen en zich door hen de handen te laten binden. Een zinnebeeld der moeijelijkheid en der vereischte zelfsoverwinning, om op verleiding te zegevieren! Doch deze verleiding is niet slechts voor enkelde personen, zij is ook voor gansche volken gevaarlijk. Gelijk de Sirenen ULYSSES door vleijerij zochten naar den afgrond te lokken, dus vleijen ook de volksmenners de Natiën met hunne wijsheid en kracht, en daarmede weten zij de trotsche harten te streelen, welken zij deel beloven aan de Oppermagt, die hun (zeggen ze) wettig toebehoort. Het is mogelijk, éénmaal te dwalen, (immers ook de wijze ULYSSES wilde, zoo hij vermogt had, zich naar de blinde Sirenenklippen doen voeren:) — maar zelfstandige Volken putten wijsheid

Digitized by Google

uit de ondervinding: zij verdubbelen de trouw aan den Vorst hunner keuze, en de staatsregeling, die hen bestuurt, is de vrucht der bittere les, welke hun de ondervinding van het hooren naar de stem der omwentelaars heeft gegeven. Eenmaal had het verlangen naar *Fransche* vrijheid ook den *Hollander* bezield, maar deze valsche vrijheid had hem de ware ontroofd, en eindelijk, als ter bespotting van zijne ligtgeloovigheid, zijn luisterrijk Gemeenebest verschopt voor den troon van den afhangeling eens *Italiaanschen* gelukzoekers, die over *Frankrijk* regeerde, eens gelukzoekers, die dezen afhangeling zelv' vier jaren later in 't stof wierp. Deze vreesselijke les had den *Nederlander* doen beseffen, dat vrijheid, orde, en getrouwheid aan de Wet en aan den Regent onafscheidelijk zijn, en dat geen geluk uit opstand tegen wettige Magt of uit wanorde *kan* ontspringen. Der jeugd leerde men van de teederste kindsheid af op de scholen, wier uitmuntende inrigting eene parel aan de kroon van het herboren *Nederland* was, liefde voor den Vorst uit het aloude volkbeschermende Huis, en van den grooten Zwijger en den stichter der *Unie van Utrecht* beiden afkomstig; zucht voor *orde*, *regt* en *wet*, als oorspronkelijk niet uit hersenschimmige overeenkomsten, uit eene gelijkheid, die nimmer bestaan heeft, maar uit God, die de hoogste Wetgever is (*); en tevens ver-

(*) Zie dit stelsel gehandhaafd bij CICERO in zijn werk over de *Wetten*, die daarin vele, ook hedendaagsche Sophisten beschaamt.

Digitized by Google

kleefdheid aan de vrijheid, onafscheidelijk van het land der *Batavieren* en *Friezen*, en aan den dierbaren, der golven ontwoekerden grond! — Met deze beginselen in het hart, behoefde men zijne ooren niet te stoppen voor de stem der verleiding, of zich gedwee de handen te laten binden. Neen! zoo die toonen, wanneer men ze hoorde, eenige uitwerking deden, het was om met verontwaardiging de hand aan 't geweer te doen slaan, ten einde de volksmenners en de andermaal door hen verleide menigte, wanneer zij ook *Hollands* Volk in het net zochten te lokken, te straffen.

Andermaal, zeg ik, want de ondervinding had den *Belgen* zoo min als den *Franschen* gebaat. De laatsten hadden, na de bloedtooneelen der *Bastille*, van den 10 Augustus, en van het Schrikbewind, zich toch niet kunnen weêrhouden, van in Julij 1830 andermaal een Koningshuis te verbannen, de bloedvaan op te hijschen en den moordzang van 1792 uit de vergetelheid, waarin hij begraven was, op te delven. De *Belgische* omwentelaars, niet geleerd door de ondervinding van eenen vroegeren opstand, die hen tot den spot van geheel *Europa* gesteld had, hadden hunne stem geleend aan eene kaste, die zij verachtten, aan de Geestelijkheid, die, om haar gezag te hernieuwen, geene middelen versmaadde, en de vrienden eener teugellooze vrijheid voor een oogenblik tot zich lokte, om hen, na de gemeenschappelijke zege, in den afgrond te storten. Op nieuw had de *Belgische* Priesterschap, op eenen

Digitized by Google

wenk uit het omgewentelde *Frankrijk*, ook ten harent oproer en straatverschansingen losgelaten, en der gehoorzame kudde de teugelloosheid vergund, waarvoor zij haar naderhand te feller zou knevelen. Maar het geschreeuw van *vrijheid*, *oppermagt des Volks*, en *gelijkheid*, door de *Demagogen* aangeheven, stuitte af op het gezonde verstand der *Nederlanders*, bij welken zij zoo gaarne dezelfde vruchten als in *België* verlangden te zien, iets, hetwelk, gelijk zij met trouwhartige opregtheid zeiden, *hunne omwenteling ongemeen zou vereenvoudigen* (*).

Reeds dadelijk na den *Belgischen* opstand was de geestgesteldheid in *Holland* niet twijfelachtig. Algemeene afkeuring en verfoeijing was het deel der muiters. Wij zagen reeds, dat men het niet bij woorden liet, dat de gewapende burgermagt dadelijk met gewilligheid de wachten, tot bewaring der rust in de binnensteden, van het uitgetrokkene krijgsvolk overnam, — eene rust, die echter zoo weinig gevaar liep, dat slechts de enkelde *Belgen* of *Belgische* Zendelingen, die oproerkreeten aanhieven, gevaar liepen van mishandeling door het verbitterde volk. Te *Amsterdam* zag men hiervan enkelde voorbeelden. Doch het bleef niet bij lijdelijke rust: men wilde ook *handelen*, ter bewaring of herstelling van het wettige gezag, waar dit gevaar liep. *Nederland* stond in *dit* opzigt thans alleen in *Europa*. Terwijl overal de volken door de zwijmeling der valsche

(*) Uitdrukking van den *Courier des Pays-Bas*.

Digitized by Google

vrijheid bedwelmd werden, terwijl men in *Frankrijk*, *België*, *Duitschland* en *Engeland* of openlijk aan 't muiten sloeg, of oproerig werkvolk fabrijken zag vernielen, of met eene dreigende houding bespiegelende verbeteringen eischte, maar nergens, dan door bezoldigd krijgsvolk, het Bestuur met der daad ondersteund werd, waren in *Holland*, *Utrecht*, *Friesland*, *Gelderland*, ja in alle de negen van ouds vereenigde landen, duizenden van armen gereed voor de *hier* nog (gelijk in 1813 in *Duitschland*) vereenigde namen van *Koning en Vaderland*. Reeds dadelijk na het oproer te *Brussel* bood zich de te *Leyden*, *Utrecht* en *Groningen* studerende jongelingschap aan tot de dienst voor beiden: een voorbeeld te schooner, daar het juist elders de bruisende jeugd, vooral de akademische jeugd was, door losse, ongodsdienstige en oproerige schriften verleid, die het sein tot het oproer gaf, of daarvan de krachtigste steun was. De toejuichingen, bij de opening der Staten-Generaal door den Koning, ter eere van hem en den Prins van *Oranje* aangeheven, gingen alle denkbeeld te boven. Men had laatstgemelden, bij zijne terugkomst uit *Brussel*, bijkans op de handen gedragen. Doch hoezeer zich reeds in September vele vrijwilligers, en daaronder vele verdienstelijke mannen uit de aanzienlijkste standen der Maatschappij, alsmede vele schutterijen, aanboden, scheen echter toen nog het oproer, tot drie steden bepaald, te min dreigend en te gemakkelijk te dempen te zijn, om eene *algemeene*

Digitized by Google

wapening als noodig te doen beschouwen. Reeds dadelijk echter na den mislukten togt naar *Brussel*, deed de Heer VAN DAM VAN ISSELT, ter gelegenheid van een onderzoek naar de aanleiding van den opstand, door den Heer VAN SYTZAMA voorgeslagen, het volgende voorstel, hetwelk wij, als uitdrukking van den *Nederlandschen* geest, zullen overnemen.

« Is het niet voor het volk, en dus voor ons,
« die het hier vertegenwoordigen, van belang om te
« weten, of die gewesten, die zich hebben gekenmerkt
« door trouw aan het wettig gezag, door trouw aan
« hunnen Koning, ongewapend zullen blijven staan
« tegenover de gewapende Gewesten, en of de voor-
« waarden der scheiding, zoo die wordt bewerk-
« stelligd, door het eene gedeelte des Rijks aan het
« andere zullen worden voorgeschreven met de wa-
« penen in de vuist? — Ik wil den oorlog niet.
« Ik wensch vurig, dat men middelen zal vinden,
« om zonder bloedvergieten de rust te herstellen,
« maar ik ben er trotsch op, tot een volk te be-
« hooren, dat den vrede steeds heeft lief gehad,
« maar den oorlog nooit gevreesd, en dat gedurende
« bijna drie Eeuwen voor *vrijheid* en *Oranje* goed
« en bloed heeft veil gehad.

« Die bedaardheid en die kalmte, waarmede men
« zoo gaarne spot, is nog het kenmerk der *Noord-*
« *Nederlanders*, en hartelijken dank hebbe dat volk,
« dat het die onder de moeijelijke omstandigheden,
« waarin wij verkeeren, nergens heeft vergeten. Men

Digitized by Google

« wete het, dat die kalmte en bedaardheid overgaat « in vasten moed en volharding, als de nood het « vereischt. »

Dit was de taal van eenen tolk der Natie, die dus, nog *eer* de Regering tot krachtdadigen tegenstand had besloten, gereed en gewillig was, om haar, en daarmede zich-zelv' (want *hier* was geen onderscheid tusschen Vorst en Volk) te beschermen. Men kan zelfs zeggen, dat de luide wensch der Natie de Regering tot den wapenkreet uitnoodigde, en hare toegevende houding omtrent *België* geenszins goedkeurde. Leden der Staten-Generaal, als VAN DAM (dezelfde, wiens krachtige taal wij zoo even vermeld hebben) en SCHIMMELPENNINCK VAN DER OIJE (die zich beide naderhand, bij veranderde omstandigheden, onderscheidden als beminnaars des vredes), rigtten vrijcorpsen op, bestemd om den vijand tegen te gaan. Het groote aantal vrijwilligers uit de *Nederlandsche* jeugd, die gedeeltelijk op eigene kosten den strijd begeerden te voeren, deed zelfs den Directeur-Generaal van Oorlog dezelve naar de krijgsbevelhebbers in de onderscheidene gewesten verwijzen, om daar naar verkiezing onder het voetvolk of de ruiterij dienst te nemen. Eindelijk sprak de Koning bij eene oproeping van den 5 October de *algemeene wapening* uit, nadat daags te voren reeds het gedeelte der schutterijen, hetwelk men begreep voor de dienst buiten hare gemeenten noodig te hebben, ter beschikking van den Oorlogsminister gesteld was, waarop den 11 October

Digitized by Google

insgelijks eene oproeping volgde, tot voorbereiding van den tweeden en derden *Ban* der schutterij, en daarna van den landstorm. Niet met onderwerping, maar met geestdrift werd deze oproeping door het geheele land heen ontvangen. Elk, wie de kracht in zich gevoelde, om de vermoeijenissen van de dienst uit te houden, velen zelfs, welke die kracht niet bezaten, (want de ijver berekent niet) boden zich aan, de verdediging hunner haardsteden en de bewaring der rust aan meer bejaarden overlatende, om uit te trekken naar de grenzen van het *oude* Vaderland. Want, — men mag dit niet ontveinzen, — de algemeene geestdrift en zelfopoffering, die landhoeven, werkplaatsen, kantoren, gehoorzalen en regtbanken deed verlaten, en scharen naar de *Brabandsche* grenzen trekken, was niet *enkel* liefde voor het regerende Huis, maar ook vooral de begeerte, om weder het vooroudelijke, dierbare *Vereenigde Nederland*, ontslagen van dat jammerlijke, belemmerende aanhangsel, hetwelk nu zestien jaren lang het Vaderland langzaam naar den afgrond getrokken had, te bezitten. *Verdediging van Oud-Nederland onder het Huis van Oranje, en scheiding van België*, was de dubbelde leus van den burger-krijgsman. De *leeuw versmaadt de tijgerbruid*, zong de voortreffelijke dichter WITHUIJS, en dit gevoel van billijke verontwaardiging tegen snoodaards, die de ontvangene weldaden met den zwartsten ondank hadden beloond, bezielde toen verreweg het meerendeel der bevolking, tot dat

Digitized by Google

de kuiperijen van teleurgestelde *Belgen* sommige dagbladen in het Noorden eenen anderen toon deden aanheffen. — Ook werden de grensvestingen der oude Republiek, *'s Hertogenbosch*, *Grave*, *Breda* en *Bergen op Zoom*, tot hiertoe als meer binnenlandsche plaatsen natuurlijk verzuimd, met allen spoed in staat van verdediging gesteld. Met genoegen zag dit de Natie, en de burger-krijgsmagt haastte zich, die te betrekken, eer het den vijand, wiens krachten en moed men na het gebeurde te *Brussel* veel te hoog schatte, gebeuren mogt, dezelve door verraad of verrassing meester te worden. Dit was te noodzakelijker, daar de krijgsmagt van den Staat zich bijna geheel in de Provinciën *Antwerpen* of *Limburg* (ter bezetting van *Maastricht*) bevond, en dagelijks dunde door het verloopen of de afdanking der in *België* geborene krijgslieden. Zonder de spoedige wapening van *Batavieren* en *Friezen*, ware het kleine hoopje krijgsvolk, alom door verraders omgeven, niet in staat geweest het land te verdedigen.

Men wachtte nog slechts in het Noorden, toen men de bovenmatige inschikkelijkheid van den Kroonprins voor de muiters zag, met angstvalligheid de verklaring der Regering af, dat zij zich tot de Gewesten, die haar getrouw en zich zelve waardig gebleven waren, bepalen zou. Deze verklaring geschiedde op den 18 October bij de opening van de thans gezuiverde Kamers der Staten-Generaal, die, volgens gewoonte, in October moesten ver-

Digitized by Google

gaderen, en waartoe slechts enkelde *Belgische* leden en de Heer PESCATORE uit *Luxemburg* waren opgekomen, welke vriendelijk verzocht werden de Vergadering niet bij te wonen, als zijnde eene *Noord-Nederlandsche* Volksvertegenwoordiging, die, volgens de reeds vastgestelde scheiding, met *België* niets meer gemeen had. In eene aanspraak, die getuigde van het verscheurde hart des Konings, maar tevens van zijn gerust geweten en vertrouwen op den Almagtigen, opende de Vorst de zitting, en gaf te kennen, dat *zijne zorgen zich meer uitsluitend tot de Noordelijke gewesten zouden bepalen, en dat derzelver krachten en middelen* ALLEEN IN HUN BELANG ZOUDEN WORDEN GEBEZIGD. Ook werd kort daarna, vermits de boven verhaalde stap van den Prins van *Oranje* ligtelijk voor de veiligheid der troepen, ook der nog door dezelve bezette plaatsen, bij de opgewondene menigte in het Zuiden kon doen vreezen, de volmagt, aan den Prins verleend, ingetrokken, en *zou zich 's Konings bestuur alleen tot de Noordelijke Provinciën en het Groothertogdom Luxemburg bepalen;* ook zouden, in afwachting der regeling van *België's* lot *met overleg der vreemde Mogendheden, 's Konings Bondgenooten, Maastricht, Venlo* en *Antwerpen* door de troepen van den Staat bezet, en onder het gezag der krijgsbevelhebbers DIBBETZ en CHASSÉ blijven.

De Bevelhebber van *Antwerpen* was een man, tot bewaring van dit bolwerk van den Staat meer

Digitized by Google

dan iemand geschikt, daar hij eene langdurige ondervinding en oefening in de krijgskunst bij onkreukbaren moed, jeugdig vuur in een' meer dan zestigjarigen ouderdom, maar door de ervaring en de wijsheid van dien leeftijd getemperd, en boven alles eene onkreukbare standvastigheid bezat. Geboren te *Tiel* in 1765, trad hij reeds met zijn tiende jaar als kadet in de dienst van zijn Vaderland, en werd in 1787 kapitein. In dit noodlottige jaar van burgerkrijg verliet hij, wegens zijne gehechtheid aan de zaak der *Patriotten*, het Vaderland, begaf zich naar *Duinkerken* en *St. Omer*, en trad, met DAENDELS en anderen, in dienst van het omgewentelde *Frankrijk*, waar hij zich tegen de Bondgenooten zoo dapper kweet, dat hij tot Overste-luitenant opklom. Het was toen dat hij, mede weggesleept door de groote woorden van *vrijheid* en *menschenregten*, den oorlog met de *Fransche* krijgsbenden tegen zijn Vaderland voerde, maar — hoe heerlijk heeft hij daarin, gelijk aan den grooten CONDÉ, dit oogenblik van verblinding niet naderhand uitgewischt! Gelukkig de grijsaard, die zóó voor het op hem gevestigd oog van een werelddeel de dwaling zijner jeugd weet te herstellen, en denzelfden boozen geest, die hem in zijne jeugd in de gedaante van eenen Engel des lichts kon verleiden, tot driemaal toe onder verschillenden vorm, en ten laatste met tienmaal zwakkere kracht weet te bestrijden! In zijn Vaderland teruggekeerd, bekwam hij achtervolgens de waardigheden van Overste, Gene-

Digitized by Google

raal-Majoor en Luitenant-Generaal, door dappere daden in *Duitschland* tegen de *Oostenrijkers*, en naderhand tegen de *Pruissen*, in *Noordholland* tegen de *Engelschen*, en vooral in *Spanje*, waarheen hem Koning LODEWIJK tot hulp van zijn' broeder zond. In dezen oorlog onderscheidde zich CHASSÉ zes jaren lang, onder de bevelen van den Maarschalk SOULT, die hem zeer trachtte te bevorderen, en verkreeg door zijne stoute aanvallen met het blanke geweer den naam van *Generaal Bajonnet*. Te *Talavera* streed hij tegen WELLINGTON; te *Ocanja* deed hij den *Hollandschen* naam, na twee Eeuwen, ook door hunne oude erfvijanden vreezen, en in de *Pyreneën* redde hij eens een geheel *Fransch* legercorps onder den Grave D'ERLON. NAPOLEON schonk hem het eerelegioen en benoemde hem tot Baron. In den veldtogt van 1814, waarin de Keizer zich met eene zwakkere magt tegen het ontzettende leger der Bondgenooten verweerde, hield CHASSÉ, met vier zeer verzwakte Regimenten, zes duizend *Pruissen* tegen; hij werd zelf daarbij gekwetst. Nu echter was de tijd gekomen, dat hij, door NAPOLEON van zijnen eed ontslagen, zich weder geheel aan zijn Vaderland toewijdde, en in dienst van den Souvereinen Vorst trad, die hem dadelijk in zijnen rang als Luitenant-Generaal bevestigde. Het was bij *Waterloo*, waar hij aan zijn Vaderland en aan de zaak van orde en regt de heerlijkste, hoewel door den vreemdeling miskende diensten bewees. Terwijl de schaal des gevechts, die over het lot der beschaafde wereld

Digitized by Google

beslissen moet, in evenaar hangt, bespeurt NAPOLEONS oude lijfwacht, dat eene *Engelsche* batterij haar vuur door gebrek aan krijgsbehoeften gestaakt heeft; derwaarts rigten zich deze dapperen nu, en dit kan ligtelijk de *Britten* doen deinzen. Dan komen BULOW en BLUCHER te laat; dan is de slag, en met dezen slag alles verloren! CHASSÉ'S adelaarsblik ontgaat dit niet; hij geeft last aan een' *Belg*, aan den Majoor VAN DER SMISSEN, tegen de lijfwacht vooraf op te trekken, en hij zelf volgt met geslotene kolommen, om zich tegen die bloem des *Franschen* heirs te meten; hij tast haar met de bajonet aan, en dwingt haar tot eenen aftogt, die den beslissenden aanval des *Engelschen* legers mogelijk maakte (*).

Zulk een man was CHASSÉ, aan wien thans *Antwerpen* en haar kasteel, het werk van ALVA, en schoon door vele omwentelingen veranderd, nog sporen van zijnen oorsprong vertoonende, toevertrouwd waren. Gesteund aan de *Scheldestad* aan den regter, aan het door de *Maas* doorstroomde *Maastricht* aan den linker vleugel, met de *Nederlandsche* vestingen van *Bergen op Zoom* tot *Venlo* toe in den rug, scheen het, hoewel zeer verzwakte, *Nederlandsche* leger beveiligd, daar te *Maastricht* een man bevel voerde, in veêrkracht en standvastigheid met CHASSÉ te vergelijken, de verdienstelijke Generaal DIBBETZ, die, in spijt der verleiding en

(*) Zie *Galerie historique des contemporains*, Art. CHASSÉ en SCHELTEMA, *laatste Veldtogt van* NAPOLEON, bl. 269, 270, N°. 20, *der bijlagen.*

Digitized by Google

van de ongunstige geestgesteldheid, die bij velen der inwoners heerschte, voor *Nederland* dit gedenkstuk van FREDERIK HENDRIKS heldenmoed wist te behouden. De *Belgen* vereenigden echter ook niet alle hunne magt tegen deze meer zijwaarts gelegene vesting, gelijk tegen *Antwerpen*, welks bezit of gemis voor hunnen handel of scheepvaart een punt van leven of dood was. Zonder *Antwerpen* bijkans van de zee afgesneden; met *Antwerpen* de mededingers van *Oud-Nederland*; — dit gevoelden zelfs de anders zoo verblinde, zoo onkundige mannen der omwenteling. Naarmate dus de *Nederlanders* achteruit deinsden naar de vesting, bezetteden zij alle punten en rekenden — niet te vergeefs — op hulp van binnen van dat ruwe en talrijke Gemeen, hetwelk wij reeds boven als oproerig, en genegen om het spoor van *Brussel* te drukken, beschouwden.

Na vele pogingen, om door toegevendheid de rust te bewaren — men ging zoo verre, van de oproervlag binnen de stad op het zoogenaamde *Vleeschhuis* te dulden — verklaarde eindelijk CHASSÉ den 24 October *Antwerpen* in staat van beleg, en deed de polders van *Zwijndrecht* en *Kalloo*, aan de overzijde der *Schelde*, ter dekking van het *Vlaamsche* hoofd tegenover *Antwerpen*, onder water zetten, alsmede eenige huizen, die de verdediging konden belemmeren, afbranden. Doch in de stad zelve had hij erger vijanden. Het gemeen was, na 's Prinsen vertrek, (op den 25) dien het, zoo 't schijnt, nog eenigermate ontzag, niet

Digitized by Google

meer te winnen, en door de noodzakelijke maatregelen des bevelhebbers nog verwoeder geworden. Zonder eenigzins aan de gevolgen eener vijandschap met *Holland* te denken, die vele verstandige kooplieden vroeger, in het geval eener scheiding, de vereeniging met het Noorden boven die met het Zuiden hadden doen verlangen, holde de woeste hoop op den 26 des morgens reeds ten 7 uren, om een vaartuig te plunderen, waarin zich wapenen van de afgedankte *Belgische* soldaten bevonden. Deze worden onder een woest getier weggerooſd, en het gelukkige slagen van dit feit bemoedigt de wilde menigte. Zoo is de *Belg!* bij den geringsten voorspoed vermetel en opgeblazen, gelijk bij den minsten weêrspoed ter neder geslagen. Er is geen twijfel aan, of de Geestelijkheid had in deze, aan *Rome* met lijf en ziel verkochte, stad den opstand ook tot prijs der zondenvergiffenis gesteld; dat ten minste sommige priesters zich aan die snoodheid hebben schuldig gemaakt, schijnt uit den aard der bevolking zelve, en uit de buitengewone razernij, met welke zij streed, te mogen opgemaakt worden. Het hoofdleger bevond zich niet meer in de stad, maar was onder den Generaal VAN GEEN naar *Breda* afgetrokken, zoodat CHASSÉ geene genoegzame magt meer onder zich had, om 30,000 dweepers te temmen. De enkelde posten in de stad werden met groote overmagt aangevallen en overmand. Op deze wijze voorziet het graauw zich van wapenen, en valt nu de *Hollandsche* troepen aan, die uit de Citadel versterking

Digitized by Google

bekomen, en de poorten zoowel als de gewigtigste posten bezetten. Gedurende den geheelen dag en den daarop volgenden nacht hielden zich deze dapperen staande, en beletteden de muiters van buiten, die ondertusschen ook de poorten genaderd waren, dezelve binnen te stormen. — Des morgens van den 27 werd de *Roode* en de *Borgerhoutsche* poort met zwaar verlies door het gemeen ingenomen, doordien het, uit de omliggende huizen in veiligheid, op de troepen vuur gaf, en hen dus tot den aftogt noodzaakten. Nu drongen ook de horden der opstandelingen van buiten de stad in. Zij stonden onder zekeren NIËLLON, eenen tooneelspeler van beroep, die, even als JAN van *Leyden* en COLLOT D'HERBOIS, toonde, dat lieden van dit anders achtingswaardige beroep, wanneer zij zich met de staatkunde bemoeijen, tot de grootste snoodheid kunnen vervallen; onder den *Franschman* MELLINET, die te *Waterloo* gewond, te *Brussel* genezen was, en sedert in die stad zijn verblijf had gevestigd; en onder een' veldheer van eene bijzondere soort, onder KESSELS, eigenaar van den bekenden, op de *Belgische* kusten gestranden walvisch, dien de Koning hem uit onverdiende goedheid had afgestaan, en met wiens vertooning in de Hoofdsteden van *Europa* deze gelukzoeker geen onaanzienlijk vermogen had verworven, hetwelk hij thans tegen zijnen weldoener bezigde. Eene vreemde vertooning maakte het de stad intrekkende leger dezer Bandieten. In den voermansdos (de blaauwe kiel), die naderhand zelfs een

Digitized by Google

oogenblik tot een koninklijk gewaad is verheven, en onder welken zoowel een gescheurd kleed als een nietswaardig hart zich verschool, trokken zij *Antwerpen* binnen. De *Nederlanders*, ten doel aan verraderlijke schoten uit de huizen, van de daken of uit kelders, gelijk te *Brussel*, doch niet tot één ligchaam vereenigd, maar afzonderlijk overvallen, werden nu verwond, ontwapend, of moesten de vlugt nemen naar het tuighuis bij het Kasteel. Een vreesselijk schouwspel vertoonde thans *Antwerpen*, even alsof de booze geesten, ter Hel uitgebroken, op nieuw de ongelukkige stad het lot wilden doen ondergaan, hetwelk zij derdehalve Eeuw vroeger door de *Spanjaards* had geleden. Maar neen, die booze geesten waren hare eigene kinderen, die thans, met onverklaarbare razernij, de rijke koopstad ten val bragten! IJsselijke voorbeelden verhaalt men van den dweepzieken haat, die het volk tegen de *Hollanders* bezielde, en waarin zelfs vrouwen deelden. Eenige *Nederlandsche* krijgslieden, afgemat van een gevecht gedurende den geheelen dag, zouden in een gemeen huis gekomen zijn, waar eene vrouw, naar het scheen, in het kinderbed lag. Een der krijgslieden, van dorst versmachtend, vraagt haar om eene teug water. Zij wijst hem naar eene in het schamele vertrek staande pomp, en terwijl de *Hollander* zich omkeert om te drinken, haalt de *Furie* een pistool te voorschijn, en doorschiet den niets kwaads vermoedenden krijgsman, waarop diens makker haar, te regt, den eerloozen kop doorklooft. Zoo vond menig wakker soldaat

Digitized by Google

door verraad en moordzucht den dood. De getrouwe burgers, althans die niet geheel door den zwijmelgeest der omwenteling waren bedwelmd, zonden daarop eene Commissie naar den bevelhebber der vesting, om het bloedvergieten te doen staken, en de troepen in het kasteel terug te trekken, waarop men eene bezending aan den Koning zou afvaardigen om verder te onderhandelen. Daar CHASSÉ de moeijelijke gesteldheid zijner manschappen, tusschen eene geheele bevolking als 't ware verloren, bevroedde, vond hij hierin geene zwarigheid, maar beloofde, niet van het kasteel te schieten, wanneer men ook de *Hollanders* ongemoeid derwaarts liet keeren. Het schieten hield nu op, en de troepen begaven zich naar het Magazijn, tusschen het kasteel en de stad; zelfs ging de inschikkelijkheid zoo verre, dat men de sleutels der stad *Antwerpen* op het Stadhuis aan eenen Afgevaardigde van de zich noemende *Regering bij voorraad* ter hand stelde!

Met deze onverdiende vernedering van het wettige gezag hadden zich de Rebellen, zoo 't schijnt, kunnen te vreden stellen. Maar juist dit is de aard der omwenteling. Door toegevendheid wordt zij als 't ware getergd en geprikkeld, en doet de buitensporigste eischen. Dus ook hier. Naauwelijks waren de sleutels overgegeven, of de ingedrongene Bandieten weigerden de met eene *burgerlijke* magt geslotene overeenkomst te erkennen, daar *zij* alleen tot het sluiten daarvan bevoegd waren. De ellendelingen durfden de ontruiming van het kasteel met al den

Digitized by Google

krijgsvoorraad niet alleen, maar zelfs de *Hollandsche* oorlogsvaartuigen vóór de stad eischen!

Deze oorlogsvaartuigen waren, terstond na het oproer te *Brussel*, door de Regering in dienst gesteld, om de *Schelde* te verdedigen, *Antwerpen* in ontzag te houden, en de gemeenschap met het kasteel en met het sterke *Dendermonde* open te houden. Reeds in het begin van September kwam onder anderen de kanonneerboot N°. 2 op de *Schelde*, onder bevel van eenen jeugdigen *Amsterdamschen* wees, die door onweêrstaanbare zucht naar het voorvaderlijke bedrijf, de zeedienst, gedreven, zich reeds in de *Indiën* had onderscheiden, om nu den dorst naar daden, die hem verteerde, tegen het ondankbaarste volk der Aarde te koelen. Niemand mijner Lezeren zal naar den naam van dien wees vragen; hij is in aller harten geschreven (*). Aan het hoofd der Kanonneerboot N°. 2, had CAREL VAN SPEIJK op de *Rupel* bij *Boom* post gevat, doch nadat deze post, zoowel als *Dendermonde*, op den 21 October waren verlaten, voegde zich zijne kanonneerboot bij de geringe scheepsmagt, die reeds voor *Antwerpen* lag, tusschen het kasteel en het *Vlaamsche Hoofd*. Het smaldeel bestond toen uit een Fregat, *Eurydice*, waarop de bevelhebber, Jonkheer LEWE VAN ADUARD, als Kapitein bevel voerde, de Korvetten *Komeet*, onder

(*) Zie J. KONING, *Leven van J. C. J. VAN SPEIJK*, waarin alle bijzonderheden, dien edelen jongeling en zijne vroegere loopbaan betreffende, met de grootste naauwkeurigheid worden verhaald,

Digitized by Google

den Kapitein - Luitenant KOOPMAN, de *Proserpina*, onder den Kapit. Luit. H. W. VAN MAREN, de Brik de *Gier*, onder den Luitenant ZOUTMAN, de kanonneerbooten N°. 9 Luit. SCHUT, N°. 4 Luit. SCHRÖDER, N°. 6 Luit. J. W. VAN MAREN, N°. 2 Luit. VAN SPEIJK (*). De woedende muiters wilden aan hunne bedreigingen kracht bijzetten, en terwijl zij dus eerst met klein geweer en toen met het vermeesterde geschut het Magazijn teisterden, begonnen zij ook op de vaartuigen vuur te geven.

Nog heerschte het stelsel van toegefelijkheid jegens de *Belgen:* dat, van zich niet dan in den uitersten nood te verdedigen, in de volste kracht. CHASSÉ had eenen wapenstilstand gesloten, het witte vaandel uitgestoken; hij had onmetelijke middelen tot wraak in zijne hand, maar, juist om de onevenredigheid *dier* middelen tot den aanval der *Belgen*, wilde hij de eerste niet zijn, daarvan gebruik te maken: hij hoopte nog altijd, dat de muiters zich bedenken, dat zij den dolzinnigen, noodeloozen aanval zouden staken. Vergeefs! al meer en meer liep het Magazijn gevaar: de poort werd eindelijk opengeschoten, en de troepen, die geenen last hadden zich te verdedigen, moesten in der ijl door de ijzeren poort binnen de Citadel vlugten.

Het was VAN SPEIJK, die, van strijdlust gloeijende, en toch met kwalijk verkropte spijt het vijandelijke schutgevaarte moetende verduren, aan den bevel-

(*) J. KONING, bl. 78. Noot.

Digitized by Google

hebber van het smaldeel berigt gaf, dat men in die stelling niet langer blijven kon, zonder 's Konings vlag te verdedigen. De Commandeur gaf toen aan de kanonneerbooten last, achter de groote schepen te gaan liggen, en slechts met *klein* geweer te antwoorden. Doch terwijl VAN SPEIJK aan dit bevel wilde voldoen, werd zijne boot door 's vijands geschut van tuig en zeilen beroofd, en dreef regt op *Antwerpens* wal aan. VAN SPEIJK ziet nu zijne braven door het geschut der muiters ter neêr vellen, en thans gaat hij niet meer met kleinhartige bevelen, maar met zichzelv' en zijnen moed te rade; hij begrijpt, dat het *uiterste oogenblik tot zelfverdediging* nu toch wel daar is, en geeft last, met grof geschut op de sarrende schoten der *Belgen*, die een *Hollandsch* smaldeel durven opeischen, te antwoorden. Drie dertigponders, twee zesponders en twee draaibussen beginnen het vuur. Nu laat de vijand hem ongemoeid wenden, maar het was te laat; het sein was eenmaal gegeven; de kanonneerbooten, thans achter de schepen geplaatst, hadden ook dezen hunne stukken doen lossen.

CHASSÉ, die, weinige dagen te voren, nog aan de *Antwerpenaars* had doen bevroeden, dat, wanneer men *hem* aanviel, zijn uitgeput geduld der veege stad op eene verschrikkelijke wraak zou te staan komen, — CHASSÉ, verontwaardigd over het bespringen van het Magazijn, 't welk omtrent dezen tijd begon te zwichten, gaf nu ook, slechts weinige minuten *na* de vloot, het teeken ten aanval.

Digitized by Google

Eindelijk was dan het uur gekomen, naar 't welk alle *Hollanders*, zoowel de land- als zeemagt, zoo lang hadden gesmacht, om te toonen, dat het niet *lafhartigheid* maar *gehoorzaamheid* was, die hen te *Brussel*, te *Waelhem*, te *Lier*, te *Dendermonde* en nu te *Antwerpen*, en in zoo vele *Belgische* grensvestingen, als weereloozen aan het moordvuur der opstandelingen had ten prooije gesteld. Ten half vier na den middag begint het vuur op de misdadige stad, zoo van het kasteel als van alle schepen der kleine vloot. Het was vreesselijk, en de weldra ingevallene Octobernacht was getuige van een schrikkelijk verheven schouwspel; VAN SPEIJK beschrijft het zelf met al het vuur van een' jeugdigen krijgsman, doordrongen van de schoonheden der Natuur, maar in die oogenblikken te zeer getergd door het snoode verraad en het sneuvelen zijner makkers, om de stem der menschelijkheid daarbij te vernemen (*). Men verbeelde zich eene ruime stad aan eene prachtige rivier, door de heldere maan beschenen, wier hoofdkerk met haren trotschen toren zich tot den Hemel schijnt te verheffen, eene stad vol roemrijke en treurige herinneringen uit de Vaderlandsche Geschiedenis, getuige de *Spaansche en Fransche Furie*, en hare merkwaardige belegering (†), maar toen door eene betere bevolking bewoond, thans ten prooi aan het laagste gespuis, en met zelfmoordende hand op hare beste weldoe-

(*) KONING, bl. 83. (†) 1576, 1583 en 1585.

Digitized by Google

ners vurende; nu in volle vlam staande, en een tooneel van verwoesting vertoonende, dat met die stille natuur, dien schoonen vloed, dien helderen Hemel een krijtend contrast oplevert: het donderen der kartouwen, dat tot *Brussel* gehoord, en waarvan het licht tot *Brussel* gezien wordt; het branden der koopgoederen, een blijk der welvaart, ten koste van *Holland* door eene welwillende Regering derwaarts gelokt; het kraken der instortende huizen, het sissen der bommen, het vliegen der vuurbranden, door een' fellen westewind over de stad heengevoerd; het gillen der ellendige burgers, der grijsaards, vrouwen en kinderen, die, hunne huizen ontvliedend, daarom niet minder den dood in de armen loopen; de straten vol karren met huisraad en vlugtelingen, alle wegen, die naar de poorten geleiden, met menschen overkropt, kinderen hunne Ouders, Ouders hunne kinderen zoekende; dit alles stelle men zich voor oogen, en te midden van dat beeld der Hel, door hen gesticht, de hoofden der muiters en hunne volgers, als zoo vele booze geesten al brullende door de straten vliegend: eindelijk, op den achtergrond van dat tafereel, de beleedigde, maar thans fel gewrokene *Nederlandsche* vlag, te midden van den donder en den rook des geschuts, in de lucht wapperend, zoo van de oorlogsvaartuigen en kanonneerbooten als van het kasteel, 't welk hier op (inderdaad) onwaardige vijanden eene kleine proef scheen te nemen van de kracht, die het eenmaal, ten aanschouwen van het rondom dien tweestrijd rustend en uitsluitend op

Digitized by Google

dat punt turend *Europa*, tegen de bloem der *Fransche* krijgsmagt ontwikkelen zou (*).

Zoodra de muiters zagen, dat *Neêrlands* leeuw zijne manen begon te schudden, greep hen doodsangst aan, en de Regering van *Antwerpen* zond boodschap op boodschap, met verzoek om te onderhandelen. Nadat het Bombardement vier uren had geduurd, kwam men overeen, het te staken; omstreeks acht uren werd eene soort van wapenschorsing vastgesteld, doch deze werd door de *Belgen* weder geschonden door het lossen van een schot op de *Komeet*. Deze korvet hervatte toen den strijd, die nog tot over tien uren werd voortgezet, wanneer eindelijk de overeenkomst gesloten werd. De zoo zeer gekastijde partijhoofden hadden nog de schaamteloosheid, gijzelaars voor de ontruiming der Citadel, waaruit dood en verderf op de stad was geslingerd, zonder dat deze iets ter verdediging had kunnen doen, te verlangen. Zij werden hun natuurlijk gewei-

(*) De tuchtiging van *Antwerpen* is te vinden in het *officieel* verslag van Prins FREDERIK, (waarin echter geene bijzonderheden nopens die straf zelve voorkomen), in de *Staatscourant* van 4 November en bij KONING, bl. 77—84. 170, en *Bijlage*, bl. 16—24, waar men bewijzen vindt van het hier allereerst vermelde, dat VAN SPEIJK met het Bombardement van *Antwerpen* begonnen is, en *Supplément aux Esquisses historiques*, 1 *Livraison*. p. 130—145. Deze laatste stoft, zoo als te begrijpen is, op zijne helden, die, te midden van het Bombardement, de wapenen uit het Magazijn (zij noemen het steeds *l'Arsénal*, *het tuighuis*) zouden vervoerd hebben, en wil weten, dat het Bombardement te voren reeds overlegd was.

Digitized by Google

gerd, maar integendeel de ruimte in de stad omschreven, binnen welke zich geen gewapend man zou mogen vertoonen; men moest de geroofde levensmiddelen teruggeven, het smaldeel op de *Schelde* ontzien, en op deze voorwaarde beloofde CHASSÉ vijf dagen, tot op de komst van antwoord des Konings, de stad te zullen sparen. Ten elf uren des avonds had het vuur voor goed opgehouden; des morgens ten acht werd deze overeenkomst geteekend.

Vreesselijk had intusschen het vuur der *Nederlanders* gewoed. De fraaije Hoofdkerk, voor wier val men vreesde, was weinig beschadigd, maar de geheele bewaarplaats der koopgoederen, het *Entrepôt*, lag in puin. Vijftienhonderd bommen van 180 of 200 pond, even zoo vele *Congrevische* vuurpijlen, en meer dan 16000 houwitsers of geschutkogels zouden de stad hebben geteisterd: 230 huizen werden geheel vernield, 100 onbruikbaar gemaakt, en 300 meer of minder zwaar beschadigd. De schade werd (blijkbaar overdreven) op tachtig, naderhand op vijftien Millioenen guldens geschat. Berekeningen van ambtswege, door de *Belgen* gedaan, schatteden de goederen in het *Entrepôt* alleen op tien Millioenen, waarvan slechts twee ten honderd der waarde bruikbaar was, en in het Magazijn zouden er voor vier Millioenen verbrand zijn. Een groot gedeelte der bevolking van *Antwerpen*, voor de herhaling dezer tooneelen vreezende, ontweek de stad, waar handel en bedrijf geheel ter neêr lagen. Van tijd tot tijd barstten de vlammen nog uit, vooral in het

Digitized by Google

Entrepôt, waar de hette *vier maanden* daarna nog ondragelijk was.

Wijd en zijd klonk de mare van deze gebeurtenis door het land en bij den vreemdeling, en deed eene zeer verschillende uitwerking. Bij de *Belgen* en hen, die hunne zaak behartigden, was schrik en verwondering over de kracht, door de verachte *Nederlanders* ten toon gespreid, de eerste uitwerking. Bij de zoo pogchende *Brusselaars* deden de onverpoosde donderslagen van het geschut, en het zich telkens herhalende flikkeren van het vuur, dat duizenden buiten de stad lokte, den spotlust vergaan; zij keerden in stilte en met hangende hoofden weêr stedewaarts (*). Maar straks, toen de menschelijkheid *Antwerpen* voor den ondergang veilig stelde, brak de overmoed weder los, en nu schreeuwde men: « dat, gelijk het moordtooneel te « *Brussel* den Koning de kroon van *België* had « gekost, dus dat te *Antwerpen* de regten van het « geheele Huis van *Oranje* deed vervallen, daar de « Prins verraderlijk, onder vleijende woorden, de « veege stad aan de woede der *Hollanders* en den « handelsnijd van *Amsterdam* had laten opofferen. » Ziedaar weder een voorwendsel voor de omwenteling, om alle banden, die *België* nog aan het oude Bestuur hechtten, te verscheuren! — In *Engeland* maakte het Bombardement, volgens de eerste logenberigten der *Belgen*, geweldigen indruk; men

(*) Uit de *Brusselsche* papieren van dien tijd.

Digitized by Google

dacht aan ongetergde wreedheid, en zag er de ijverzucht des *Hollandschen* koophandels in. Weldra echter werd door de *Londensche*, ja zelfs door de *Antwerpsche* bladen de waarheid erkend, en aan de lijdzaamheid der *Hollanders*, tot dat hun geduld eindelijk uitgeput was, gelijk aan de balddadigheid hunner aanvallers, regt gedaan. In *Nederland* herleefde op de tijding van deze vernedering der opstandelingen de moed.

Onder de talrijke scharen van vrijwilligers en burgers, die op de roepstem des Konings voor haardstêe en altaren te wapen snelden, waren de *Haagenaars* onder de eersten. Reeds den 16 October rukte het veldbataillon dier stad, vijf Compagniën sterk, waaronder vele vrijwilligers, en daaronder uit den aanzienlijksten stand, zich bevonden, volledig uitgerust, naar *Breda*. Bij de wapenschouw ontving de Koning treffende blijken van de liefde der burgerij. Te *Haarlem* kwamen spoedig 267 schutters, waaronder *honderd* vrijwilligers, gereed. Te *Leyden* gaven zich 84 vrijwilligers aan, en trokken den 26. October drie Compagniën, te zamen 450 man, naar *Bergen op Zoom*. Te *Rotterdam* trokken 600 man in vier Compagniën uit, en nog twee anderen werden van wapenen voorzien, om te volgen. Te *Middelburg* werd éêne Compagnie, ook van 150 man, bijeengebragt. Te *Amersfoort* boden zich 57 vrijwilligers aan om uit te trekken, en 200 om in de stedelijke dienst te voorzien. Te *Nijmegen* vermeerderde het getal der vrijwilligers, naarmate van

Digitized by Google

het meer nabijzijnd gevaar, tot 383. Te *Groningen* maakten zich vier Compagniën schutters, elk van 150 man, gereed om uit te trekken. De uit *Friesland* uittrekkende schutterij bedroeg vooreerst 900 man. Uit *Alkmaar* kwamen 105 man, en werden te *Haarlem* met de muzijk der schutterij, alsof zij tot een feest gingen, ingehaald. Uit het diep vervallen *Enkhuizen* kwamen 97 man, de vijftigste persoon der bevolking, waaronder 37 vrijwilligers. Den 28 October trokken (behalve de voorafgegane vrijwilligers) 66 schutters uit *Purmerend*, en 150 uit *Zaandam*; onder de laatsten waren 20 vrijwilligers, en daarvan *drie* broeders uit *één* huisgezin. Deze alle begaven zich naar *Haarlem*. Den 30 October vertrok het veldbataillon *Noordhollandsche* schutters, te *Haarlem* vereenigd en 600 man sterk, naar *Bergen op Zoom*. Voor dit Bataillon had de stad *Haarlem* twee Compagniën geleverd, waaronder vele vrijwilligers en onder anderen drie kweekelingen van de kweekschool voor onderwijzers. Naderhand werd die manschap nog door de schutters uit *Gooiland* versterkt. Te *Tiel* in *Gelderland*, het Vaderland van CHASSÉ, boden zich, behalve 17 personen, die als studenten- of andere vrijwillige jagers dienst namen, 18 vrijwilligers bij de schutterij, en 72 personen aan, om met den eersten *ban* uit te trekken, alsmede 76 vrijwillige rustbewaarders. *Zutphen* gaf 180 man, waaronder 40 vrijwilligers, en onder dezen de deftigste jongelingen. Te *Deventer* waren 320 schutters tot uittrekken gereed, en bewaarden 260

Digitized by Google

vrijwilligers de rust. Ook bijzondere personen bleven niet achter in vaderlandslievende aanbiedingen. De Luitenant Kolonel VAN OIJEN, te *Moergestel*, nabij *Tilburg* woonachtig, bood den Koning de dienst van een aantal getrouwe *Noordbrabanders* als eene afzonderlijke schaar aan *ter verdediging van den Hollandschen grond*, hetwelk met genoegen werd aangenomen. Hoogst merkwaardig was de vermelding van dit aanbod van wege het Ministerie van Oorlog door de Staatscourant, die er bijvoegde: « Deze beweegredenen zijn hoogstbelangrijk. Zij zijn « in overeénstemming met den geest der Natie, welke, « *wat er ook in of met België gebeuren moge, de* « *onafhankelijkheid van den dierbaren grond der* « *vaderen zal weten te verdedigen, zich* DAARVOOR « ALLEEN *wapent*, en, met het volste vertrouwen « op de regtvaardigheid der zaak, *met haren Koning* « *steunt op de hoede des Almagtigen*» (*). Deze hoogstbelangrijke uitspraak der Regering is hare beste verdediging tegen den blaam, alsof zij het bloed der *Bataven* ten behoeve eener *Restauratie* in *België* zou willen plengen; eene beschuldiging, waartoe naderhand die bladen, welke men gemeenlijk voor hare geheime tolken hield, door onvoorzigtige uitdrukkingen aanleiding gegeven, doch daarmede slechts op nieuw de uitspraak van den *Franschen* dichter bewaarheid hebben, dat niets erger is dan een *dwaze vriend*, terwijl een verstandig vijand verre daar-

(*) Zie *Staatscourant* van den 20 October 1830.

Digitized by Google

boven is te verkiezen. Neen! de Regering, die plegtig, *terwijl zij zich op de beschermende hoede des Almagtigen* beriep, beweerde, dat *verdediging* het uitsluitende doel der wapening was, mogt de *hoop* koesteren, *België* door onderhandelingen terug te verkrijgen: het bloed der *Hollanders* zou zij daarvoor niet laten stroomen!

De lezer vergeve ons deze uitweiding. Zij staat in een onmiddellijk verband tot het doel van ons geschrift. De Natie verlangt *België* volstrekt niet terug; het was van belang, te doen zien, dat de Regering, althans door eenen aanval ten koste van het bloed en de schatten der *Hollandsche* Natie, dit ook niet begeerde, zelfs toen zij nog op de hulp harer Bondgenooten rekende; hoe veel te minder dan naderhand! Sommigen, gelijk de Heeren BLOCQ VAN SCHELTINGA van het *Oranjewoud* in *Friesland* en C. P. L. BRUGMANS van *Amsterdam*, rustten zich op eigen kosten als zwaar gewapende ruiters (kurassiers) uit, met bekostiging van hun paard, en zagen van alle bezoldiging af, zoolang het Vaderland in nood zou verkeeren. Van de leden der Staten-Generaal, die zelve te velde trokken, is reeds gesproken. Te *Haarlem* rigtte Kapitein ROOKMAKER eenen troep vrijwillige jagers of scherpschutters op, die grootendeels uit mannen van aanzien en opvoeding zamengesteld, een in de nieuwere krijgsgeschiedenis zeer zeldzaam schouwspel vertoonde. Daar zag men onder anderen regters (uit *Alkmaar* en *Haarlem*) den tabbaard afleggen en het zwaard aan-

Digitized by Google

gespen. Het waren de Heeren SANDENBERG MATTHIESEN en VAN STYRUM. De eerste, wiens geboorteplaats (*) zich thans in handen der *Engelschen* bevindt, meende echter, als Vertegenwoordiger (om zoo te spreken) van hare echt *Nederlandsche* bevolking meer dan gewone offers aan het gemeenschappelijke Vaderland te moeten brengen. Als Heer van *Petten* noodigde hij de bewoners van dat zeedorp tot de vrijwillige dienst uit, bood iedereen, die zich de noodige montering niet kon aanschaffen, daartoe de middelen aan, en beloofde tevens voor het onderhoud der achtergeblevene vrouwen en kinderen te zullen zorgen. Op deze toezegging namen vijftien man van dat plaatsje de wapenen op. Ook de Heer BEELS, een man van ruime middelen, Echtgenoot en vader des huisgezins, verliet de zijnen om als gemeen jager het Vaderland te dienen. Doch hoe velen waren in dit geval, wier vermelding alleen ons bestek zeer verre te buiten zou gaan!

Onder dit alles bleef de hoofdstad niet werkeloos. Doch, om in het magtige *Amsterdam* het benoodigde getal schutters behoorlijk in den wapenhandel te oefenen en te kleeden, was er tijd noodig. Nogtans waren zij den 27 October gereed tot den uittogt; 600 jeugdige mannen in het beste des levens, waaronder zeer vele vrijwilligers, die hun bedrijf, hun kantoor, hun boekvertrek verlieten, om den halddadigen vijand aan de grenzen van het *ware* Vaderland te stuiten. De 29 was tot den uittogt bestemd,

(*) *De Kaap de Goede Hoop.*

Digitized by Google

toen, als een donderslag, de tijding door de wereldstad weêrgalmt: *Antwerpen is gevallen! zelfs het kasteel is bezweken!* (zoo liep het gerucht). Verpletterend werkte dit op de beurs en op alle bijeenkomsten. Het was waar, 't geen de edele dichter WITHUIJS zingt:

Voor haar lot en Land beducht,
Gaf de ontroerde burgerschare
't Bloedend hart in klanken lucht.

Doch niets was in staat, de schaar der strijders te ontmoedigen, die naar een land gingen, waar elk verraad, en niets dan verraad dacht te vinden; waar de hechtste vesten voor een handvol slecht gewapende muiters bezweken: terwijl de vestingen *Nijmegen*, *'s Hertogenbosch*, *Breda* en *Bergen op Zoom*, *Neêrlands* voormuren, nog niet in behoorlijken staat van verdediging, derzelver bewoners gedeeltelijk, zoo men vreesde, den Rebellen in stilte genegen waren, en het overgaan van *Antwerpen* de kwalijkgezinden evenzeer moest bemoedigen, als den vrienden van Vaderland, orde en rust het hart doen ontzinken. Ook beschouwden de meesten de schutters — en zij zelven beschouwden zich — als gewijd aan den dood. Aandoenlijk was daags te voren — aandoenlijk in den morgenstond van den 29 October het afscheid, dat zij van hunne betrekkingen namen. Eene talrijke schaar verzelde hen vroeg in den morgen naar het veld bij de *Utrechtsche* poort, alwaar de algemeen beminde en hooggeachte Bur-

Digitized by Google

gemeester der stad, die den in *Amsterdams* jaarboeken zoo beroemden naam van VAN DER POLL nieuwen glans bijzette, hen met vaderlijke genegenheid en trouwhartigheid aansprak, en aller harten van het heilige voornemen deed ontgloeijen, om het bedreigde Vaderland te helpen redden, of op deszelfs voormuren te sterven! Krachtig werkte deze taal van een' man, van wien men wist, dat zijn oudste zoon onder het dertigtal kweekelingen der Doorluchtige School behoorde, die mede voor de redding des Vaderlands de wapenen opvatteden, terwijl ook andere zijner betrekkingen en meer der aanzienlijke jongelingen het getal der uittrekkende schutters (met welken zij zich in alles gelijk stelden) vergrootten. De oever des *Amstels* bij de *Beerebijt* en dat huis zelve konden de talrijke schare naauwelijks bevatten, toen de verdedigers des Vaderlands scheep gingen, en bij hunne afvaart weergalmde de lucht van *Hoesee!* Onder zulke aandoeningen nam de schaar den togt aan; op denzelven werd zij nog verblijd door het berigt der regtvaardige straf, door CHASSÉ aan de onverlaten uitgeoefend, die kasteel en vloot hadden durven opeischen. Dit versterkte grootelijks hunne verwachting op de redding des Vaderlands, waartoe zij zelve eerlang zeer veel bijdroegen door hunne regt tijdige komst te *'s Hertogenbosch*, alwaar zij de brave *Friezen*, die onder den Majoor VAN WAGENINGEN over *Amsterdam* naar dezelfde vesting trokken, slechts weinige dagen voorkwamen. Maar ook onder de teruggeblevenen ge-

Digitized by Google

troostten velen zich vrijwillig, als dienstdoende schutters binnen de stad, den last der burgerwachten; men telde daaronder drie Hoogleeraren der Doorluchtige School, de Heeren DEN TEX, J. VAN HALL (waardigen zoon van den Veteraan der *Nederlandsche* Regtsgeleerden) en VOUTE. Den 10 vertrok ook het tweede Bataillon schutters, van bijna gelijke sterkte als het eerste, naar *Nijmegen*, onder den Majoor KERKHOVEN.

De uittogt der jongelingen, tot *Amsterdams Athenaeum* behoorende, ging dien der kweekelingen van de Hoogescholen slechts weinige dagen vooraf. Reeds in den beginne der onlusten hadden deze hun voornemen te kennen gegeven, om even zeer *vóór* het Vaderland en de bedreigde wettige orde van zaken te strijden, als in andere landen de leerlingen van het hooger onderwijs zich, meer dan anderen, *daartegen* verzetteden. Gedachtig aan het voorgeslacht, onder 't welk ook, toen LODEWIJK XIV. den Staat bedreigde, *Leydens* en *Groningens* studerende jeugd de wapenen had opgevat, volgden zij dit voorbeeld, en *Utrechts* kweekelingen, gelukkiger dan toen, en niet voorgekomen door den vijand, sloten zich aan deze wakkere jongelingschap aan. Alle deze afzonderlijke corpsen oefenden zich om strijd in den wapenhandel, en het viel *Utrechts* Hoogeschool te beurt, dat hare waardige zonen het eerst werden opgeroepen. Niet minder dan 252, en dus meer dan de helft der jonge lieden (*) rangschikten zich, on-

(*) In 1831 telde de Hoogeschool 485 studenten. Zie *Utr. Stud. Almanak* voor 1832, bl. 88.

Digitized by Google

der den Kapitein WILHELMI, den 10 November in krijgsmansdos voor het gebouw, door LODEWIJK NAPOLEON tot een paleis bestemd, en ontvingen daar van hunne waardige Curatoren en Hoogleeraren een hartelijk afscheid, van de dochters van eenige Hoogleeraren een geborduurd vaandel, eenen tweeden afscheidsgroet van de Provinciale Staten en stedelijke Regering, alsmede een tweede eerevaandel voor het stadhuis, waarop zij zich den 11 naar *Gorinchem* begaven, en met vaderlandsche gulheid door de bevolking dier vesting ontvangen werden. « Het was « geene inkwartiering, » zeggen zij zelve, « het was « een onthaal, zoo als men aan vrienden geeft. » Na een dag vertraging door het niet verschijnen der stoomboot (die ook den volgenden dag onvoldoende bevonden werd), begaf zich deze Jagercompagnie den 13 te voet over *Oosterhout* naar *Bergen op Zoom.*

Reeds den 15 werd zij door de vrijwillige jagers uit *Leyden* gevolgd. Deze hadden zich onder den Kapitein VAN BORCOP in de krijgsdienst geoefend. Treffend was de plegtigheid op den morgen van het vertrek, toen de vaandrig, de jongste zoon van den Curator, Baron COLLOT D'ESCURY, — den beroemden handhaver onzer letterkundige eer door zijne geschriften, en van de regten en belangen des Vaderlands in de Raadzaal der Volksvertegenwoordigers, — toen de zoon van dezen, uit de handen van zijne zuster, in den naam der *Leydsche* aanzienlijke maagden, het door dezelve gewerkte eerevaan-

Digitized by Google

del ontving, en door den edelen Vader met de gemengde gewaarwordingen van vaderlandsliefde en vaderlijke teederheid werd aangesproken; — treffend vooral, toen in het koor dier zelfde Pieterskerk, waar eenmaal de stem der zingende schaar, dankend voor het ontzet, door tranen verstikt werd, de *Rector Magnificus* der Hoogeschool, aan het hoofd aller Hoogleeraren, den afscheidsgroet uitsprak, die zoo algemeen werd bewonderd, welks toon zoo edel en toch zoo gematigd en godsdienstig tevens was, dat wij ons het genoegen niet kunnen ontzeggen, dezelve in de bijlagen mede te deelen. Na op het plein der *Ruïne* door den Generaal SNOUCKAERT, die hunne wapenoefeningen bestuurd had, en voor het stadhuis nog door den Burgemeester aangesproken te zijn, trok de Compagnie naar buiten, waar schuiten haar toefden tot de reis naar *Rotterdam*. Haar onthaal albier gaat alle verbeelding te boven. In die bij uitstek vaderlandsche stad, waar ook zoo vele mannen en jongelingen hunne dierbaarste betrekkingen hadden verlaten, kon men de zelfopoffering der *Leydsche* studerende jeugd best op prijs stellen, waarvan er ook twintig tot *Rotterdam's* inboorlingen behoorden. Men betwistte elkander het geluk hen te herbergen, en de Zondag van den 14 November was eene aaneenschakeling van juichtoonen, begroeting, onthalen en afscheidsfeesten. Den 15 vertrokken de jongelingen verder naar *Breda*, waar ook zij in de krijgsdienst werden geoefend, om verder, des noods ook op de buitenposten, den vaderlandschen

Digitized by Google

grond voor schending te bewaren. Reeds den 18 November werden zij nogtans van *Breda* naar het meer binnenwaarts liggende, welvarende vlek *Oosterhout* verplaatst, en genoten aldaar van de burgerij het beste onthaal. Ook uit *Deventer* hadden zich elf studenten als vrijwilligers bij deze Compagnie gevoegd.

Te *Groningen* geschiedde in zeker opzigt nog meer dan in de beide zoogemelde steden. Twee Hoogleeraren, waaronder zelfs een in de Godgeleerdheid, de Heeren VAN OORDT en VROLIK, verkozen in de Compagnie *flankeurs*, die aldaar en te *Franeker* door de Studenten werd opgerigt, deel te nemen, en bekwamen den rang van tweeden Luitenant. De geestdrift, die de *Groningers* in vele opzigten kenmerkt, toonde zich dus ook hier. Met hunne medestrijders uit *Franeker* vereenigd, begaven zij zich naar *Amsterdam*, waar zij door de kweekelingen der Doorluchtige School op het minzaamst onthaald werden. Na op den avond hunner komst eene welverdiende uitspanning te hebben genoten, vertrokken zij daags daarop naar hunne bestemming in *Noordbraband*. Te lande, daarentegen, gingen den 14 November de *Groninger* schutters, 620 man, onder welke zich *twee honderd tweeënvijftig* vrijwilligers bevonden, door *Zwolle*, om over *Deventer* hunne bestemming, *Nijmegen*, te bereiken. De rustende schutterijen van *Zuidholland* werden te *Gouda* bijeengetrokken. Uit het militiedistrikt van *'s Gravenhage* moesten alleen 581 man komen, en zij kwamen

Digitized by Google

gewillig. Den 22 November trok ten *derdenmale* een gedeelte van het veldbataillon der *Haagsche* schutterij, 360 man sterk, alsmede *twee* compagniën vrijwillige jagers en grenadiers uit dien Zetel des bestuurs, uitgeleid door een goed gedeelte der bevolking, naar *Breda*. Te *Utrecht* vormde zich nog een corps *vrijwillige jagers*, uitgerust door het Departement der Opperhoutvesterij. Zoo haastte zich alles naar de grenzen, om *Nijmegen*, *Grave*, *'s Hertogenbosch*, *Breda* en *Bergen op Zoom* te bezetten.

Doch dit waren slechts *voorbereidingen* tot den strijd; elders hadden de *Nederlanders* op hunnen grond reeds gezegevierd, en wel burgers op *Franschen*. Het was in *Staatsvlaanderen*. Deze roemrijke gebeurtenis vereischt eene meer omstandige uiteenzetting, waartoe wij door gunstig aan ons medegedeelde berigten in staat zijn gesteld.

Het was den opstandelingen niet genoeg, hetgene zij (omdat CESAR de aloude inwoners onder dien naam *dapper* genoemd had) *België* noemden, in bezit te nemen; zij wilden ook het grondgebied, door *Hollandschen* moed en beleid in den tachtigjarigen oorlog veroverd, (het gedeelte van *Vlaanderen*, waarin *Sluis*, *Axel*, *ter Neuze* en *Hulst* liggen) aan de *Vereenigde Nederlanden* ontwringen, omdat de *natuurlijke grensscheiding* zulks verlangde, en *Frankrijks* Gemeenebest en Keizerrijk (die reuzen, waarvan deze dwergen zich erfgenamen beroemden te zijn!) dit land in bezit hadden

Digitized by Google

gehad. Het waren *Franschen*, dweepers voor Regeringloosheid en *Jacobinismus*, welke onder PONTÉCOULANT *Gent* en *Brugge* hadden bezet, die het, met hulp van het landvolk van *Westvlaanderen*, op zich namen, dat gewest te doen omwentelen. Deze zaak achtten zij ligt; want zij hielden de bewoners voor *Vlamingen*, en vermoedden geenszins, dat het afstammelingen waren der mannen van *Oostende*, die, na een driejarig beleg, hunne stad gezamenlijk met vrouwen en kroost verlieten, om in het door MAURITS veroverde *Sluis* een ander Vaderland te vinden; der mannen van *Oostburg*, die in 1584 liever hunne geboorteplaats aan de vlammen dan aan de *Spanjaards* ten prooi gaven; der mannen en vrouwen van *Aardenburg*, die in 1672 tegen de geweldige overmagt van LODEWIJK XIV. hun stadje verdedigden, en den vijand tot een' schandelijken aftogt dwongen (*). Deze lieden, meestal Hervormden en door tallooze betrekkingen aan *Zeeland* gehecht, zouden aan die verwatenen voor het eerst *Zeeuwsch-Hollandschen* volksgeest bij ondervinding doen kennen. (Reeds vroeg in 1814 was *Sas van Gent* voor den Staat der *Vereenigde Nederlanden* herwonnen, en reeds vóór de aanneming van het

(*) Vijfentwintig (volgens anderen vijfenzeventig) soldaten, en honderd vijftig burgers dreven een geheel *Fransch* legercorps op de vlugt, en toen de onzen naderhand tot 400 man toe versterkt werden, namen zij bij de 600 gevangenen; de *Franschen* hadden ten minsten 700 dooden. Zie *Verhaal van den slag van Aardenburg, te vinden in het Maandschrift voor het distrikt van Sluis*, N°. 8. *Aug.* 1823.

Digitized by Google

bestuur over *België*, in Junij 1814, had de Souvereine Vorst dat land met *Zeeland* tot één gewest vereenigd, zoodat de *Belgen* zelfs geene schaduw van regt op hetzelve konden inbrengen). Volgens de bij ons ontvangene berigten bestond de bevolking voor het grootste gedeelte uit trouwe Vaderlanders, die reeds dadelijk bij het begin des oproers te *Brussel* de *Hollandsche* vlag wilden hijschen, de Oranjecocarde opzetten, en zich alzoo in dadelijken tweestrijd tegen het oproer stellen. Wanneer men algemeen op de grenzen zoo gedacht had, zou het oproer, althans met de hulp der tegen hetzelve bestemde krijgsmagt, ligtelijk zijn bedwongen geworden. Doch aan den anderen kant ging die drift, (even als in den *Spaanschen* tijd) somtijds te verre: de *Vlamingen*, die zich hier onthielden, en zelfs de vreedzame Roomschgezinden, ja al wat van *Vlaamsche* afkomst was, werd beleedigd en gescholden. De tweede partij, die der *Ministeriëlen*, stemde volkomen met de toenmalige laauwheid en toegevendheid der Regering in, die het oproer wortel liet schieten. Tot deze behoorden de rijken en bejaarden, die vreesden voor opschudding, en door inschikkelijkheid alles op de *Belgen* hoopten te winnen. Doch hunne inzigten verschilden nog van die der derde partij, welke de *Belgen* volkomen begunstigde. Tot deze echter schijnt geen der oude bewoners des lands te hebben behoord, als zijnde te veel met hart en ziel aan het echte Vaderland verbonden, zelfs de Roomschgezinden uit oude ge-

Digitized by Google

slachten, welke anders, wegens overeenkomst van Godsdienst met de opstandelingen, door velen verdacht werden gehouden. Personen en huisgezinnen echter, die uit *Vlaanderen* met der woon in deze streek gekomen waren, schijnen, althans door hunne *wenschen*, (want zij bleven stil en in schijn vreedzaam), de zegepraal der *Belgen* te hebben vooruit geloopen. Maar zij hadden veel te lijden, want de naam van *Vlaming* is daar te lande een *scheldnaam*.

Reeds toen men, in het begin van September, van afscheiding begon te spreken, werd er zeer gretig, zoo te *Oostburg* (eene opene stad, voorheen een vlek, in het land van *Kadzand*) als elders in *Staatsvlaanderen*, een verzoekschrift geteekend, gesteld door den Heer CALLENFELS, Burgemeester dier plaats, waarin des Konings bescherming verzocht werd tegen de eischen der *Vlamingen*, die in den *Catholique* van *Gent* toen reeds van inlijving spraken. De *Ministeriëlen* in de Distriktshoofdplaats *Sluis* (dien het waarschijnlijk om 't even was, hoever de *Vereenigde Nederlanden* zich uitstrekten, wanneer slechts de Koning, ook op de vernederendste wijze, Gebieder van *België* bleef) vonden dit *onnoodig* en *voorbarig*, doch elders teekende men met geestdrift, ook de jongere Vaderlanders te *Sluis*. Het schijnt, dat deze verzoekschriften toen niet zonder uitwerking gebleven zijn; trouwens, de loop der omstandigheden werkte den Vaderlanderen nog meer in de hand, en bewaarde hen voor eene *administrative* scheiding, waarbij welligt de linkeroever der

Digitized by Google

Westerschelde aan *Oostvlaanderen*, gelijk *Maastricht* en *Venlo* aan *Limburg*, beide ten koste van den *Staat der Vereenigde Nederlanden*, zouden gekomen of gebleven zijn.

Met het begin van October verscheen er eene menigte vlugtelingen uit *België* in *Staatsvlaanderen*. Hun deerniswaardige toestand, hun doorgestaan lijden, — zij verschenen, deels in nachtgewaad, deels verkleed, meest van alles beroofd, — hunne vreugd, van weder onder beschaafde menschen, onder Christenen (*), onder landgenooten te zijn, dit alles maakte op deze grensbewoners een' geweldigen indruk. Men begon zich te *Oostburg*, te *Aardenburg*, *St. Kruis*, *Waterlandkerkje*, *Biervliet*, *Breskens*, vooral te *Schoondijke*, te wapenen; vrijwilligers plaatsten zich onder de Officieren der voormalige rustende schutterij. Op andere plaatsen, waar de hoogst voorzigtige Ministeriëlen of *Belgischgezinden* de overhand hadden, hield men zich stil. De eerstgenoemden achtten het ongeraden, de *Belgische* overmagt uit te tarten: zij meenden, dat onderwerping de eigendommen zou kunnen redden, en bij eene eindelijke schikking, die toch wel het land aan het Huis van *Oranje* zou laten, was het immers eigenlijk hetzelfde, aan welke partij het op dat tijdstip behoorde.

(*) Deze uitdrukking is mij niet onvoorzichtig uit de pen gevloeid. Onterslaven, die van de Godsdienst niets weten, dan dat men zijne zonden voor geld kan afkoopen, en die met Godloochenaars zamenspannen om Medechristenen uit te schudden, te vermoorden, te verdelgen, verdienen den eerenaam van Christen niet.

Digitized by Google

Die zoo spraken, waren niet talrijk, maar hadden veel invloed.

Tegen half October zag men enkelden gereed, om de *Belgische* cocarde op te zetten en de *Belgische* vlag, die reeds op alle naburige *Vlaamsche* dorpen wapperde, mede te hijschen. Doch de reeds genoemde Burgemeester van *Oostburg* verbood integendeel stellig het dragen der vreemde cocarde. De bewoners van het *Vlaamsche* dorp *Maldeghem*, niet verre van *Oostburg* gelegen, toonden zich bijzonder ijverig in het voorstaan der omwenteling en in pogingen, om de *Oostburgers* te verleiden; doch hier zoowel als in de omliggende dorpen leden alle hunne pogingen schipbreuk op den goeden geest der ingezetenen.

Na eenige geruchten van aanval, die valsch bevonden werden, maar toch dienden om de waakzaamheid te versterken en den goeden geest des volks aan te toonen, verscheen den 16 October de Luitenant-Kolonel LEDEL te *Oostburg*, door het Ministerie van Oorlog gezonden om 's lands verdedigingsmiddelen *op te nemen*, en daaromtrent *voorstellen te doen*. Hij was verbaasd over de weinige geregelde magt, en gaf in bedenking of het niet beter ware, van alle bezetting door krijgsvolk af te zien, ten einde de aandacht der *Belgen* niet op dit landschap te vestigen, hetwelk toch wel 10,000 man ter bezetting noodig zou hebben; doch Burgemeester CALLENFELS, tot wien hij zoo sprak, bad hem, de verdediging ten minste te *beproeven*, eer de *Bel-*

Digitized by Google

gen zich op het *werkelijke bezit* des lands, als regt van verovering, zouden kunnen beroepen. — Dien zelfden nacht kwam er berigt, dat de *Belgen IJzendijke* wilden bezetten. Des morgens vertrok de Luitenant-Kolonel LEDEL over *Breskens* weder naar *Zeeland*, en zoo scheen alle hoop op behoud verloren, en het land aan de toomelooze muiters en aan hunne geestelijke leiders, die de ingezetenen als *ketters* verfoeiden, ten prooije gelaten. De Burgemeester van *IJzendijke*, een braaf, godsdienstig, maar vreesachtig man, *door instructiën van hooger hand geslingerd* (*), was den vijanden te gemoet gegaan, en had hen naar binnen geleid. De bevolking had eene doodsche stilte bewaard. Van denzelfden geest als die Burgemeester was de Districts-commissaris doordrongen. Hij raadde den Heer CALLENFELS, *geene onvoorzigtige stappen te doen*, die de *Belgen* een schijnbaar regt tot plundering zouden geven. De huisgenooten des Burgemeesters waren verontwaardigd; hij zelf gaf bedaard ten antwoord, den Raad te zullen bijeenroepen, en naar diens goedvinden te zullen handelen.

Ook hier had flaauwhartigheid de meerderheid bevangen; de verantwoordelijkheid, om tegen het gevoelen van den Districtscommissaris te handelen, scheen hun te groot, in weêrwil eener krachtige aanspraak van den Advocaat EGBERT RISSEEUW. Toen stond het oudste Raadslid, PIETER JANSEN, een grijs-

(*) Dus spreken letterlijk mijne bronnen, van ooggetuigen afkomstig.

Digitized by Google

aard van bijna tachtig jaren, op, en zeide, terwijl hij RISSEBUW de hand gaf: « Advocaat, gij hebt gelijk, « mijn besluit is genomen. Wil de Raad de stad aan « 60 of 70 *Vlamingen* overgeven, dan zal *ik* ieder « van hen, die op mijnen hof komt, eene hooivork « in 't lijf steken. Ik kan slechts eenige maanden « vroeger ten grave dalen. » Nogtans zou de schroomvalligheid hier de zege hebben behaald, zoo niet gelukkiglijk de *Belgen*, in plaats van uit *IJzendijke* op *Oostburg* te trekken, zich regts naar *Westervliet* en *Sas van Gent* hadden gewend. In eene Vergadering van Burgemeesteren des vierden Districts van *Zeeland* (westelijk *Staatsvlaanderen*), op den 18 October gehouden, waar de Districtscommissaris *niet* tegenwoordig was, maar de wakkere CALLENFELS voorzat, werd besloten, dat indien eene bende mogt naderen, de klok zou geklept, en renboden naar de andere Gemeenten worden gezonden; ook daar zou alsdan hetzelfde geschieden, en men zou met eene behoorlijke burgerwacht naar de bedreigde Gemeente trekken; in geval de troep, die van den *Belgischen* kant aankwam, *niet van behoorlijke Commissie voorzien was*, zou men dien met geweld afweren. De Burgemeester van *IJzendijke* intusschen, die mede ter Vergadering was, had niet slechts de *Belgische* vlag laten opsteken, maar zelfs eene acte van gehoorzaamheid aan de opgeworpene Regering geteekend. Hij verklaarde nogtans in de genoemde Vergadering, dat dit slechts uit dwang was geschied, en dat hij bij hulp van wettige magt

Digitized by Google

zich gaarne naar het genomen besluit wilde schikken. Men besloot voorts, den Gouverneur van *Zeeland* om hulp van krijgsvolk te verzoeken, die zich echter met zijne onmagt verontschuldigde, doch eenen renbode naar *Antwerpen* aan CHASSÉ (toen nog in het bezit der stad) zond, ten einde hulp voor *Staatsvlaanderen* van hem te ontvangen. Den 22 October rukten de *Hollandsche* troepen der 10 Afdeeling, te *Breskens* geland, den burgeren te hulp; doch zij werden voorgekomen door de *Belgen* uit *IJzendijke*, onder zekeren *Fransehen* Generesheer GRÉGOIRE. Daar men nu te *Oostburg* op zulk een spoedig bezoek niet gerekend had, en dus, terwijl de klok nog klepte, overvallen werd, moest men een goed gelaat toonen, en de *Belgen*, als geene stroopers zijnde, maar *Commissie houdende van hunne Regering*, ontvangen. Men zou wegens de overgave onderhandelen. GRÉGOIRE zou zich daartoe naar het door de gewapende burgers bezette stadhuis begeven, terwijl de Burgemeester CALLENFELS als gijzelaar zou achterblijven. Spoedig ontstond er zekere schijnbare gemeenzaamheid tusschen GRÉGOIRE en CALLENFELS, die ook Generesheer was, en met de *Belgen* schertste, dat zij zich tot moed wilden opwinden door jenever met buskruid te drinken. Op het stadhuis wist GRÉGOIRE intusschen te verkrijgen, dat de burgers hunne wapenen aldaar zouden bijeenbrengen. Na deze overeenkomst werd de Burgemeester ontslagen en ook GRÉGOIRE verliet het Raadhuis. Het was tijd, want nu nader-

Digitized by Google

den er omtrent 80 *Hollanders* in twee troepen onder den Kapitein GROENEVELD en den Luitenant KOELE. Dadelijk begon het gevecht; de Advocaat RISSEEUW maakte zich intusschen van de geweren meester, wapende zijne manschap, en voegde zich bij de strijders. Onder de gesneuvelden was zekere *Franschman*, Kapitein MARÉCHAL, die, schoon in de borst gewond, nog in 't gelid gebleven was. (Hij toonde wel, geen *Belg* te zijn!) Na een vrij lang en scherp gevecht verklaarde de zege zich voor de onzen, en zou nog volkomener geweest zijn, indien de *Hollandsche* troepen beter met de geestgesteldheid der inwoners bekend geweest waren, en dezelve niet, even als in alle *Brabandsche* plaatsen, van waar zij kwamen, bij het luiden der alarmklok als vijanden beschouwd, en dus eene nuttelooze voorzigtigheid in hetoog gehouden hadden, waardoor de vijanden gelegenheid vonden om te ontkomen, en ook hunne bagaadje-kar, voorzien van vrij wat geld en wapenen, mede te nemen, op welke zij ook hunne gekwetsten borgen, sommige van welken te *Eecloo* overleden zijn. Dien dag en den volgenden maakten de troepen en de inwoners 13 gevangenen, die gedeeltelijk naar *Breskens* gebragt werden. De komst der *Hollanders* was regt tijdig, om de *Fransche* Republikeinen van den volksgeest te overtuigen. Zij zagen, in den korten tijd dat zij meester waren, genoeg van den met moeite tegen hen bedwongenen wrevel der burgers, om niet te kunnen zeggen, dat de volksgeest door de aankomende *Hollanders*

Digitized by Google

onderdrukt was, terwijl, wanneer dezen later gekomen waren, de te *Oostburg* wonende *Vlamingen* misschien, als gewaande tolken van den volkswil, den tegenstand belet, en de vereeniging met *België* zouden doorgezet hebben. De Heer SMIT van *Schoondijke* was met zijne gewapende medeburgers reeds halverwege naar *Oostburg* ter hulpe opgetrokken, toen hij, de nederlaag der *Belgen* vernemende, terugkeerde.

Dit blijk van moed kon echter voor de brave ingezetenen van *Oostburg* noodlottig worden, daar van de wraakzucht der *Belgen*, die elk oogenblik uit het sterk bevolkte *Vlaanderen* weder met overmagt konden opdagen, alles te vreezen was, en de troepen, na de oproervlag te *IJzendijke* te hebben afgenomen, naar *Breskens* terugkeerden. Ook nam de Predikant met velen der aanzienlijksten de vlugt, of men zond vrouwen en kinderen, benevens het beste huisraad in veiligheid. De Burgemeester, wien de wraak het meest dreigde, sliep buiten *Oostburg*, doch was over dag op zijn post; niemand van de Regering bleef, behalve de oude PIETER JANSEN, de Secretaris en de Ontvanger. Den 26 kwamen er wel op nieuw eenige troepen te *Oostburg*, en werden door de verblijde inwoners rijkelijk onthaald, doch zij bekwamen nog onder den maaltijd weder bevel, om af te trekken, en zich zelfs, benevens hunne makkers, te *Breskens* in te schepen. De invloed van dit bevel op de burgerij laat zich beter gevoelen dan beschrijven. Het strekte echter tot troost, dat dien

Digitized by Google

zelfden dag eenige Compagniën van de vijfde Afdeeling in *Staatsvlaanderen* binnen kwamen. *Schoondijke* ten Noorden, en *IJzendijke* ten Zuiden van *Oostburg* werden van manschap voorzien. De Luitenant STRATER betuigde, met 40 of 50 man wel 300 *Belgen* te durven afwachten, mits men hem een twintigtal werklieden gaf, om de wegen af te graven en eene borstwering op te werpen. Dit werd gereedelijk toegestaan. Den 28 kwam er eenige versterking onder den Luitenant VERBURG. Daar tegenwind het vertrek der troepen van de tiende Afdeeling, die den 22 gestreden hadden, belette, bleven ook dezen in het land, en des avonds kwamen er 300 man der vijfde Afdeeling met twee stukken geschut te *Oostburg*. Ook de teruggekomen Overste-Luitenant LEDEL begaf zich daarheen, en den 29 trok deze geheele magt naar *Sluis*, om de *Belgen* uit *St. Anna*, waar zij hunne vlag op den toren hadden geplaatst, te verdrijven. De dappere Advokaat RISSEEUW verzelde den Overste te paard. Des avonds schreef hij een briefje aan zijn' zwager, dat de krijgsmagt niet terug zou komen, en dat hij orde moest stellen, om, zoo goed mogelijk, de posten te bezetten. Dus was het gevaar nog niet gansch geweken, want de *Belgische* grenzen liggen geen uur van *Oostburg*. De Burgemeester nam nu alle de noodige maatregelen, en verzocht den Chirurgijn MOENS, bevelhebber der gewapende burgermagt van *Zuidzande*, *Kadzand* en *Retranchement*, om hulp. De Overste Luitenant LEDEL had wel eenige posten voorwaarts van *Sluis*

Digitized by Google

uitgezet, doch wegens de overmagt der *Belgen* raadzaam geacht, die in te trekken. Hij bevond zich dus in vrees van afgesneden te worden, en kon den aftogt van *Sluis* niet langs den gewonen weg op *Oostburg*, maar moest dien over den Zeedijk bewerkstelligen; de Luitenants STRATING en KERKOVILÉ moesten de stad nog zoo lang mogelijk verdedigen. De laatste moest met 28 man aan zekere draaibrug tusschen *Sluis* en *Oostburg* door meer dan honderd *Belgen* heenslaan. Hij deed dit met verlies van een' man, terwijl er drie van den vijand sneuvelden; de draaibrug werd daarop afgebrand. Terwijl STRATING aftrok, vond hij den Heelmeester JOSIAS CORNELIS MOENS van *Zuidzande*, aan het hoofd van eenen troep vrijwilligers (landlieden). Deze man had zich gedurende alle deze omstandigheden met onbezweken moed gedragen, en was den 22 met zijne manschappen *Oostburg* ter hulpe gesneld; thans hield hij de wijkende *Hollanders*, die hij voor *Belgen* aanzag, staande, tot hij hen herkend had. Hoogst moeijelijk was zijn toestand; in den stikdonkeren nacht, het door den vijand bezette *Sluis* vóór, eene afgebrande brug achter zich, en door een' halven kring van brand en geweervuur omgeven. Op dezen neteligen post, op een' glibberigen kleidijk, bleef de wakkere MOENS volhouden, het voorbeeld aan de landlieden gevende, en zich naauwelijks eenigen slaap gunnende.

De Kolonel LEDEL, die de troepen van STRATING en KERKOVILÉ reeds had verloren geacht, kwam

Digitized by Google

vooraf met hen te *Oostburg*. Nu werden *Aardenburg* en *Sluis* door de *Belgen* bezet; te gereeder, daar deze beide plaatsen, waar zich, sedert vele jaren, doch voornamelijk sedert korten tijd, *Vlamingen* hadden nedergezet, den vijand zoowel van binnen als van buiten hadden.

Thans was, bij zoo veel voorspoed der *Belgen*, bij de schijnbare overwinning van ongeregelde manschappen op linietroepen, de toestand van *Oostburg* bijna wanhopig. Maar het waren niet enkel ongeregelde manschappen, die eenen aanval op dat stadje en de weinige *Hollandsche* troepen in hetzelve beproefden. Van de *drie duizend* man, die op den gedenkwaardigen 31 October hier tegen *Oostburg* in 't vuur waren, maakte het *Fransche* Legioen vrijwilligers *voor de vrijheid der volken*, onder GRÉGOIRE en PONTÉCOULANT, zeker niet minder dan 1200 man uit, en deze *Franschen*, dweepend opgewonden voor eene hersenschim, die zij overal najaagden, en gedeeltelijk onder NAPOLEON geoefend, waren geene verachtelijke vijanden. De overigen waren opgeraapte, door de Priesterschap tot den strijd tegen *ketters* en *Hollanders*, en door hebzucht tot plundering aangezette *Vlaamsche* boeren uit *Eecloo*, *Maldeghem*, en vijftien andere dorpen, zonder orde, krijgstucht of geregelde wapenen. De geregelde troepen der *Hollandsche* magt maakten slechts *een tiende* dier sterkte uit, 300 man van de vijfde en tiende Afdeeling met eenige Artilleristen. De Overste Luitenant LEDEL

Digitized by Google

was om dienstzaken afwezig, benevens den Luitenant der Artillerie, DE RAADT; maar in Kapitein GROENEVELD van de tiende, en de Luitenants VERBURG en VAN DEN HEUVEL van de vijfde Afdeeling, benevens de twee vroeger gemelde STRATING en KERKOVILÉ, had het krijgsvolk en de burgerij mannen tot voorgangers. *Oostburg*, weleer eene vesting, is zulks reeds niet meer sedert het midden der zeventiende Eeuw; de gevulde grachten en geslechte wallen kunnen geen weêrstand meer bieden. Niets was tot hare verdediging tegen *zulk* eene overmagt in gereedheid, dan de bovengenoemde zwakke borstwering. Niettemin hielden 70 of 80 man geregelde troepen met een stuk geschut, door den Artillerie-sergeant VAN MECHELEN bestuurd, den stoot der geduchte overmagt op het eigenlijke aanvalspunt (den straatweg en de borstwering) tegen. Twee kanonnen der *Belgen* deden minder nadeel, dan men zou hebben kunnen verwachten, doch hun klein geweer velde menigeen van het handvol dappere *Nederlanders*, en wel juist de brave GROENEVELD en VAN MECHELEN. Het stuk geschut werd dan ook bijna onbruikbaar; slechts één kanonnier beproefde nog, het te lossen. Er werd toen een ander stuk voor gebragt. Het was een heet oogenblik; doch VERBURG en KERKOVILÉ gevoelden, dat, wanneer zij hier zwichtten, *Oostburg* niet alleen, maar het geheele Distrikt van *Sluis*, de voormuur van *Zeeland* en de sleutel der *Schelde*, verloren was. Een *Belgische* vaandrager plantte den stan-

Digitized by Google

daard van VAN DER NOOT nabij de borstwering, doch VERBURG, voor den indruk, dien dit zou maken, beducht, beloofde eene belooning aan elk, die den stoutmoedigen ruiter neêr vellen of gevangen nemen mogt; een korporaal der tiende Afdeeling deed het eerste. De manschap liep gevaar door een ongetemd hollend boerenpaard voor 't geschut; de Luitenant VERBURG grijpt het bij den toom; doch zulks niet kunnende uithouden, doet hij het doodschieten. Een' zijner manschappen ziende aarzelen, ontneemt hij hem het geweer, en lost het zelf op den vijand.

In deze bange oogenblikken kwamen de Luitenant DE RAADT, en kort daarna de Overste Luitenant LEDEL terug. Een stuk geschut, hetwelk eerstgemelde op bevel van den Overste in batterij bragt, besliste door zijn schrootvuur de overwinning. Schrik en verwarring verspreidt zich onder de vijanden, die ongeregeld op de vlugt slaan. Dadelijk rukken de onzen voorwaarts, en nemen den kruidwagen van een vijandelijk stuk in bezit. De *Nederlanders* hadden twintig gekwetsten, de *Franco-Belgen* wel driemaal zoo veel, en elf dooden (*). Onder deze laatsten was zekere Luitenant CANNES, die bij de zijnen zeer gezien moet geweest zijn. Ten minste de *Franschen* lieten zich veel aan hem gelegen liggen, en door hen weten wij, dat die persoon, gekwetst zijnde, door twee Officieren onder zijne vlugtende landgenooten

(*) In de nieuwspapieren werd toen het getal der dooden en gekwetsten overdreven op 40 en 76 geschat. Doch de uitwerking was zoo groot, als of er driemaal zoo veel waren gesneuveld.

Digitized by Google

twintig minuten verre werd medegesleept, en dat hij, toen ook deze beide sneuvelden, stervend in de handen der onzen achterbleef. Een' anderen Luitenant, DAVID, redde de Burgemeester van *Oostburg* uit de handen der soldaten, die hem reeds uitgeschud hadden en wilden afmaken.

In dit tweede gevecht van *Oostburg* hadden dus niet, gelijk in het eerste, de inwoners grootendeels de eer der overwinning; deze behoort aan de linietroepen. De Overste LEDEL was in de gevaarlijkste oogenblikken afwezig: maar zijne komst met den Heer DE RAADT besliste de overwinning. Nogtans vertrouwde hij de wufte kans des oorlogs zoo weinig, dat hij besloot, naar *Breskens* terug te trekken. Dit wekte algemeenen schrik te *Oostburg*, en elk haastte zich, huis en hof vaarwel te zeggen; de weg was met vlugtelingen bedekt, *Oostburg* bijna verlaten. Doch gelijktijdig vernam men, dat de *Belgen* en *Franschen*, nog meer door angst bevangen sedert het laatste gevecht, alles in den steek lieten, en *Staatsvlaanderen* ontruimden. Reeds was LEDEL met de troepen tusschen *Schoondijke* en *Breskens*, toen de tijding, van laatstgemelde plaats aangebragt, dat er eene Compagnie zeesoldaten en verscheidene Officieren geland waren, en de sterke aandrang, door den Advocaat RISEEUW gebezigd, hem bewogen om terug te keeren en *Oostburg* weder te bezetten. Nu werd ook het genoegzaam verlaten stadje weder bevolkt. PONTÉCOULANT, de onmogelijkheid meenende in te zien, om zich tegen den wil

Digitized by Google

der ingezetenen in *Staatsvlaanderen* te handhaven, en verscheidene zijner beste Officieren verloren hebbende, durfde geene tweede kans wagen. Hij verliet des nachts *Sluis*, te meer, omdat het juist zeer hooge zeewater hem deed vreezen, dat de *Hollanders* hem aan de golven ter prooi zouden geven. Met reden erkenden de godsdienstige inwoners dezer streken hier de bewarende hand des Allerhoogsten, die ons land zoo menigmaal uit dringende gevaren gered heeft. Reeds half October zou GRÉGOIRE, bij meer spoed en dapperheid, het toen weerlooze land hebben kunnen bezetten, doch hij liet der versterking uit *Zeeland* tijd, om op te komen. Van dien tijd af bleef *Staatsvlaanderen* door de *Belgen* en hunne bondgenooten onaangetast. Zelfs week het *Fransche* Legioen van de *Vrienden des Volks* eerlang naar het hart van *Vlaanderen*, en van daar, toen het *Belgische Congres* voor een' Koninklijken Regeringsvorm gestemd had, weder naar *Frankrijk*. Zoo groot was ook de vrees voor onze dapperen, dat de gelden, bij de ontvangers door de muiters opgeligt, *teruggezonden*, en eenige door hen benoemde ontvangers naar den Gouverneur van *Zeeland* verwezen werden.

Een opmerkelijk gezegde, ons door een' inwoner van *Sluis* medegedeeld, toont de geheime bedoelingen der *Belgen*, of veeleer hunner helhamels, aan. GRÉGOIRE zeide, toen hij meester te *Sluis* en in den omtrek was: « Ik merk, dat gij allen Protestanten « zijt. » « Wat doet er zulks toe? » was de vraag; « gij voert immers geenen Godsdienstoorlog? » —

Digitized by Google

« Vlei u daarmede niet te zeer, » hervatte de vrijheidsman. Dit is dezelfde GRÉGOIRE, die naderhand (zoo zijn de *Belgen!*) even als de verraderlijke aanvaller van *Antwerpen*, VAN DER SMISSEN, voor het Huis van *Oranje* en deszelfs Souvereiniteit over *België* heeft geijverd. Voor zulke Bondgenooten en medeönderdanen behoede ons God! —

Staatsvlaanderen was nu wel van een' vijandelijken aanval, maar daarom niet van zeer knellende bezwaren bevrijd. De inkwartiering werd in de kleine strook lands zeer zwaar, nadat er eene aanzienlijke *Hollandsche* krijgsmagt overgekomen was, die alle sterkten en plaatsen, ook *Sas van Gent* en *Hulst*, bezette. Dus kwamen hier bij al de drukkende lasten, welke de oorlogstoestand (nu reeds sedert derdehalf jaren) vereischt, nog die der inkwartiering. Door het stilstaan van alle gemeenschap met *België* werden verscheidene bronnen van bestaan gestopt, en kostten vele levensmiddelen het dubbelde. Ook bleef de *Kapitale Dam*, die een goed gedeelte der overstroomingsmiddelen beheerscht, en *Staatsvlaanderen* als 't ware in tweeën verdeelt, in handen der *Belgen* tot op den tiendaagschen veldtogt.

Doch terwijl hier de *Nederlandsche* geest den Vaderlande getrouw bleef, viel nog eene vesting door verraad in handen des vijands. Het was *Venlo*, eene stad, eerst in den aanvang der achttiende Eeuw door den vrede van *Utrecht* en het Traktaat van *Barrière* met het *Nederlandsche* Gemeenebest vereenigd, alwaar de overhelling tot het naburige

Digitized by Google

België door de werking der Geestelijkheid aan de eene, en de vereeniging met de grootendeels *Belgische* Provincie *Limburg* aan de andere zijde, aanmerkelijk versterkt werd. Onder de *Belgische* plaatsen, wier in bezit houding de Koning, terwijl hij besloot, anders uitsluitend zijn Bestuur bij de *Noordelijke* Gewesten des Rijks te zullen bepalen, nogtans gelast had, behoorde, behalve *Antwerpen* en *Maastricht*, ook *Venlo* (*). Tot nu toe had zich ook het Noordelijk gedeelte van *Limburg* stil gehouden, en het gezag des Konings en der wetten erkend. Het was weder een snoodaard, die hier den opstand in de hand werkte, zekere *Belg*, met name DAINE, uit de lagere standen der Maatschappij, die, men weet niet door welke middelen — zoo het moed of beleid was, hebben beide zich sedert deerlijk verzaakt — tot den rang van *Generaal* in 's lands dienst was opgeklommen, en uit de verlegenheid, waarin eene tamelijk losse levenswijze hem gestort had, volgens vrij algemeene geruchten, door 's Konings bijzondere tusschenkomst meer dan eens was gered geworden. Deze man had door eenige bevalligheid

(*) Bij besluit van den 20 October 1830. Het oppergezag des Prinsen van *Oranje* in *België* werd daarbij ingetrokken, en, volgens de letterlijke uitdrukking van genoemd besluit, zou zich *het Koninklijke Bestuur, overeenkomstig de Grondwet, bepalen bij de Noordelijke Provincien en het Groothertogdom Luxemburg, en zulks tot zoo lang ten aanzien der Zuidelijke Provincien, met overleg van 's Konings Bondgenooten, nader zou zijn beslist.* De bevelhebbers van *Antwerpen*, *Maastricht* en *Venlo* konden, zulks noodig oordeelende, die vestingen in staat van beleg stellen.

Digitized by Google

in manieren en zeden den goedaardigen *Hollander* verschalkt, zoo dat men hem zekere achting toedroeg. Doch onder dat bedriegelijke vernis schuilde een slangenaard. Reeds bij het aanvoeren van levensmiddelen voor het *Luiksche* kasteel had hij, zoo als wij boven (bladz. 86) zagen, de belegeraars verraderlijk begunstigd, en het konvooi doen nemen, waardoor de overgave dier vesting uit gebrek werd beslist. Thans door den Generaal DIBBETZ (het was hoog tijd) uit *Maastricht* verwijderd zijnde, ontving hij last, om zich naar *Utrecht* te begeven; doch in plaats hiervan, gaf hij den 2 November eene oproeping aan de *Limburgers* in 't licht, te *Hasselt* (westwaarts van *Maastricht*) geteekend, om de *Hollanders* uit *Maastricht* te verdrijven. Hij stofte op zijne krijgshaftige loopbaan en verkregene ondervinding, en riep de *Limburgers* op, om zich met hunne broeders, de vrijwilligers uit *Doornik*, aan wier hoofd hij stond, te vereenigen. Hoezeer ook in *Maastricht* een aantal misnoegden waren, wist echter de kalme moed, de vastheid en het beleid van den waardigen DIBBETZ aldaar de muiterij in haar beginsel te smoren, en zelfs de tot de bezetting behoorende *Belgen* in toom te houden, tot hij gelegenheid vond, hen te lozen. Nadat dit laatste geschied was, bestond de bezetting van *Maastricht* nog uit 8 of 6000 man; het gelukte den Ritmeester VAN WIEBEKING eene krijgskas onder geleide van voet- en paardenvolk daar binnen te brengen. DAINE kon alzoo met zijne achttienhonderd

Digitized by Google

slecht geoefende en gewapende vrijwilligers met geweld tegen de vesting niets uitwerken, en bepaalde zich daarom vooreerst tot het bederven der *Zuidwillemsvaart*, een nieuwe arbeid van het grootste gewigt, die de dorre en moerassige streken tusschen *'s Hertogenbosch* en *Maastricht* moest verlevendigen, en in die woestijn handel, vertier en welvaart doen bloeijen door de gemeenschap der beide steden, welke weder handelsverkeer met *Duitschland* ten gevolge zou hebben. Balddadig werden de werken, tot instandhouding dier vaart, nu vernietigd, en daardoor de gemeenschap der beide vestingen belemmerd; zij kon nu alleen te lande plaats hebben. Dan beneden *Maastricht* was aan de *Maas* nog eene vesting, die het verkeer met *Holland* bevorderen kon: het reeds genoemde *Venlo*. Deze moest men in bezit hebben, om ook van dien kant den Generaal DIBBETZ (zoo men hoopte) te benaauwen, en tevens, om aan de *Benedenmaas* gemeenschap met *Duitschland* te hebben. — Dus werd het landvolk in *Neder-Limburg* opgemaakt, en DAINE met zijn' ordeloozen hoop naderde de vesting, binnen welke het verraad reeds in werking, en de bezetting gering en zorgeloos was. Zonder door het voorbeeld van *Antwerpen* en zoo vele *Belgische* vestingen tot waakzaamheid te zijn aangespoord, liet de laatste, onder den Overste VAN SCHEPERN niet sterker dan 350 man, de burgerij der stad gewapend, ook toen DAINE met zijne bende naderde, haar opeischte, en met eenige hauwitsers (die men in overvloed te *Ath*

Digitized by Google

en elders in verraderlijk bemagtigde tuighuizen gevonden had) deed beschieten. DAINE had de onbeschaamdheid, om de *Fransche* legerhoofden ten tijde van ROBESPIERRE na te volgen, die de bevelhebbers van *Valenciennes* en *Condé* met de doodstraf bedreigden, in gevalle van weigering der overgave. *Hier* werd deze bedreiging door het *Venlosche* graauw ondersteund, en reeds den *tweeden* dag na de opeisching (den 11 December) voegde de schutterij zich bij het gemeen, brak het tuighuis open (waartegen geene voorzorg schijnt genomen te zijn), wapende zich, ontwapende de krijgslieden, opende de poorten, en — SCHEPERN gaf zich met driehonderd man gevangen!! — Slechts vijftig man ontkwamen die schande, en zekere DE BRIALMONT werd tot bevelhebber der vesting van wege de *Belgen* benoemd.

Venlo ligt geen uur van de *Pruissische* grenzen. De schandelijke overgave dier vesting maakte een' zeer ongunstigen indruk, zoowel op de krijgslieden dier Monarchie, welke in meer dan gewonen getale die grenzen bezetteden, als op de bevolking der Rhijnprovinciën, die, grootendeels Roomschgezind en ten deele met den *Franschen* geest doordrongen, buitendien overhelde tot de zaak der opstandelingen. Men werd daardoor, in weerwil van *Antwerpens* Bombardement, waarin men geen' moed, maar veilige boeting van wraak wilde zien, nog meer in het denkbeeld van lafhartigheid, die aan *Hollands* krijgslieden eigen zou wezen, versterkt. Een gelukkige en welbestuurde togt naar *Limburg* van de *Neder-*

Digitized by Google

landsche zijde kon dit verkeerde denkbeeld niet uitwisschen.

Onder de *Nederlandsche* bevelhebbers, die de krijgsmansdeugden van onkreukbaren moed, geestdrift voor de zaak die zij dienden, standvastigheid en beleid, met eene hooge mate van kundigheden en beschaving vereenigden, bekleedde BERNHARD, Hertog van *Saksen-Weimar*, eene der eerste plaatsen. Hij droeg dus toevallig zoowel den voor- als geslachtsnaam van dien grooten held, die in den dertigjarigen oorlog, onder en na den beroemden GUSTAAF ADOLF, *Duitschlands* godsdienstige vrijheid en onafhankelijkheid zoo ridderlijk tegen *Jesuïtengeest* en Despotismus verdedigde, had in den *Duitschen* vrijheidsoorlog mede de wapenen tegen den *Corsicaanschen* dwingeland aangegord, en was als vrijwilliger met de *Duitsche* vrijheidshelden naar de *Nederlanden* gekomen. Hier vond hij zijn *Ideaal* der vereeniging van burgerlijke vrijheid, orde en ontwikkeling der beschaving verwezenlijkt, en ging dus in de dienst van ons Vaderland over. Als krijgsbevelhebber te *Gent* leefde hij vele jaren in die schoone stad, waar nijverheid en welvaart jaar op jaar zoo zigtbaar toenamen, en zag hier de weldaden, die een vaderlijk Bestuur met volle handen over *België* uitstortte. In de gelukkige vredejaren, toen zijn dienstpligt zulks toeliet, bezocht hij een ander *klassiek* gebied der vrijheid en volksontwikkeling, de *Vereenigde Staten van Noord-America*, verrijkte zijnen geest met vele nieuwe denkbeelden, en

Digitized by Google

keerde van daar, met niet lager gestemde gevoelens voor *Nederland*, terug. Nu werd hem de taak opgedragen, om de bezetting van *Maastricht* te versterken, of althans van zoodanige manschappen te voorzien, als in den tegenwoordigen toestand voor dezelve het dringendst noodzakelijk waren, terwijl aan de andere zijde de gedurige schending des grondgebieds van *Noordbraband*, hetwelk men toch voorgaf te willen eerbiedigen, ten minste eene kleine straf ook daar noodzakelijk maakte. Hierbij toonden voor 't eerst de uitgetrokkene schutters, dat ook zij het Vaderland te verdedigen wisten.

Te *Esschen*, op *Belgisch* (*Antwerpsch*) grondgebied, had zich eene bende gevestigd, die tot *Rozendaal* in *Noordbraband* was doorgedrongen, en stukjes geschut en paarden had opgeligt. Des avonds van den 20 November werden er eenige duizend man in twee kolommen, waaronder ook *Haagsche* en *Rotterdamsche* schutters, naar *Esschen* gezonden. Zeshonderd *Rotterdammers*, bij eenige linietroepen gevoegd, trokken onder den Generaal POST van *Groot-Zundert* op; bij de *Hagenaars* (omtrent 300, die zich vrijwillig tot dezen togt aanboden, — en bijkans allen hadden dit gedaan, doch men verlangde er niet meer) was eene sterkere afdeeling krijgsvolk gevoegd. Deze trokken over *Etten*, meer westwaarts. *Esschen* werd omsingeld; de *Belgen*, die door onze troepen algemeen *briganten* genoemd werden, overvallen, twaalf gedood en dertien gevangen genomen, met verlies van slechts éénen

Digitized by Google

dooden en éénen gekwetsten, den Overste Luitenant EVERS. *Esschen* werd door eene brandschatting gestraft, en deze togt, uitgevoerd onder den Generaal VAN GEEN, Opperbevelhebber van het leger te velde, zou, ook buiten den kort daarop gevolgden wapenstilstand, door het inboezemen van een heilzaam ontzag aan dien kant, de grenzen hebben beveiligd.

SAKSEN-WEIMAR trok met eene legerbende van 6000 of 8000 man, uit voetvolk, ruiterij en rijdende Artillerie zamengesteld, van *Tilburg* zuidoostwaarts, naar *Eindhoven*, en van daar door het zoogenaamde *Kempenland* (*la Campine*) over *Lommel*, *Valkenswaard*, *Hechtel* en *Hechteren* naar *Maastricht*. Nergens ontmoette hij sporen van geregelde troepen; alle de vrijheidszonen waren verdwenen, of namen bij de nadering der *Nederlanders* de vlugt. DAINE vlood, met zijne bende en den nieuwen Gouverneur DE LOE in allerijl uit *Hasselt*, en vond slechts rust voor zijnen voet te *Luik*. (Het voorspook eener nog ergere lafhartigheid, negen maanden daarna!) Overal werden, zonder hindernis, de kassen, die men niet spoedig genoeg had kunnen ledigen, in beslag genomen. Zonder één schot te doen, trokken de *Nederlanders* binnen de vesting. Hier had de brave DIBBETZ reeds krachtdadige middelen genomen tot bewaring der rust. Hij had de schutterij ontwapend, en de wapenen op eene veilige plaats gebragt. Maar daardoor was de dienst in de vesting ook verbazend zwaar en moeijelijk geworden. Zeer welkom was dus de medegebragte versterking,

Digitized by Google

tegen welke de overtollige Officieren (die zich, door het ontslaan der *Belgen*, buiten dadelijk bevel bevonden), benevens de talrijke *mineurs* en *sappeurs*, waaraan in de andere grensvestingen gebrek was, en zeer vele geoefende ruiterijpaarden, die men in het Noorden beter gebruiken kon, werden medegenomen. De troepen waren thans sterk genoeg, om 200 man onder den Majoor SYBERS naar *Visé*, slechts derderhalf uur van *Luik*, af te zenden, waardoor in die stad algemeene schrik ontstond, zoodat men er zelfs van sprak, het kasteel te wapenen. Hier hadden de *Nederlandsche* troepen het echter niet op gemunt. Zij hadden volkomen hun oogmerk bereikt, en trokken thans langs een' anderen kant de *Maas* af naar *Maseyk*, alwaar de inwoners, te voren het *Belgische bestuur* toegevallen, zich haastten: *Leve de Koning!* te roepen, en eene gestrenge straf vreesden, die zich echter bij het verschaffen van levensmiddelen voor de *Nederlandsche* troepen bepaalde, welke dezen bevenden vijand slechts met een' glimlach beschouwden. Van daar noordwaarts op gaande, meenden zij den opstandelingen *Venlo* te ontrukken, iets, waarin zij, bij de slechte wapening dier vesting en de jammerlijke gesteldheid harer bezetting, hoogstwaarschijnlijk zouden geslaagd zijn, toen zij te *Bree* de voor *hen* zoo verdrietige tijding vernamen: *Er is eene wapenschorsing gesloten!*

Deze wapenschorsing, het begin der nog niet geeindigde handelingen over den vrede, moeten wij, van haren oorsprong af ophalen.

Digitized by Google

Sedert het beschieten van *Antwerpen* was de Zeemagt op de *Schelde* aanmerkelijk versterkt, en bestond uit één Fregat, vijf mindere vaartuigen, en tien Kanonneerbooten, terwijl het Fregat *de Javaan* voor *Liefkenshoek*, en nog verscheidene andere oorlogsvaartuigen te *Vlissingen* lagen. Deze magt was genoegzaam, om eenen zeer heilzamen maatregel uit te voeren, die op de *Belgen* den grootsten invloed oefenen, hunnen handel aan banden leggen, en hen daardoor, of tot onderwerping, of tot billijke schikkingen nopen moest. De Koning nam een besluit, waarbij de *Schelde* en de kust van *Westvlaanderen* in staat van *blokkade* verklaard werd, eene *blokkade*, die hij in staat was te handhaven, en waartoe hem niemand het regt betwisten kon. *Engeland* had wel eens de geheele kust van *Frankrijk*, destijds zijn' vijand, in staat van *blokkade* gesteld; en zelfs de daad van den troonsoverweldiger MIGUEL in *Portugal*, die dezen maatregel op de tegen hem opgestane stad *Oporto* toepaste, was door het tegenwoordige *Britsche* Ministerie erkend. Doch met *Frankrijks* bedoelingen strookte dit niet. Minder uit genegenheid voor de *Belgische* opstandelingen, die, gelijk voor alle troonen, dus ook voor dien van het nieuwe Stamhuis, in hunne toen nog bestaande Regeringloosheid te duchten waren, dan uit ontzag voor de nog altijd woelende en gistende partij der Omwenteling in zijn eigen land, had *Frankrijks* eerste Koning uit den tak van *Orleans* de *Belgen*, getrouwe leerlingen der *tegen hem* vij-

Digitized by Google

andige Geestelijkheid, onder zijne bescherming genomen. De sluwe Priesters hadden zich namelijk door hunne verbroedering met de zich noemende *Liberalen* ook van dien kant weten te dekken, en de geheel onkundige *Fransche* mannen *der beweging* (naar den afgrond) waren in den strik gevallen. Zij meenden ter goeder trouw, dat het hier de *vrijheid*, dat het *hunne* vrijheid gold. Van daar de bezendingen van manschap, door de *Clubs* van *Parijs* aan hunne gewaande broeders in de *Nederlanden* gedaan. Het was natuurlijk, dat eene Regering, uit de *barricaden* van *Parijs* te voorschijn gekomen, de *barricaden* van *Brussel* en hare gevolgen ontzien moest. Doch even zoo veel belang hadden de andere Mogendheden, die te *Weenen* in 1815 aan *Europa* deszelfs tegenwoordige gedaante hadden gegeven, dat die gedaante ongestoord bleve. *Frankrijk* nogtans, hetwelk zich hier van den ouden doorslepenen TALLEYRAND bediende, stelde de leer der *niet tusschenkomst* op den voorgrond. Het had eerst door plegtige beloften van erkenning der bestaande orde van zaken de Mogendheden overgehaald, de *Fransche* omwenteling door hunne goedkeuring te bevestigen; daarop, door een' hoogen toon en bedreiging met zijne legers, dezelve teruggehouden van den Koning der *Nederlanden* hulp toe te zenden: maar wilde nu wel de rol van bemiddelaar op zich nemen, waarin het wist, bij TALLEYRANDS onmiskenbare talenten ongetwijfeld te zullen slagen. In de eerste verbijstering, die de afval van

Digitized by Google

België te *'s Gravenhage* verwekte, werd door den Koning de hulp der vijf Mogendheden, waarborgers van het *Weener* Verdrag, die hij zijne *Bondgenooten* noemen mogt, ingeroepen, om met Z. M. de middelen te beramen, *om een einde te maken aan de onlusten in zijne Staten* (*). Eerst sprak men van eene bijeenkomst in *'s Hage*, doch dit werd, waarschijnlijk door *Frankrijks* bedenkingen wegens de eenzijdigheid, die zulks aan den loop der onderhandelingen zou bijzetten, veranderd in eene bijeenkomst van Afgevaardigden der Groote Mogendheden te *Londen*, alwaar de belangen van *Nederland* door den beroemden FALCK, wien VAN DER PALM in zijn Gedenkstuk aan de onsterfelijkheid heeft toegewijd, werden waargenomen. Voor *België* verscheen de reeds vroeger vermelde SYLVAAN VAN DE WEIJER. De bemiddelaars waren: voor *Engeland* Lord ABERDEEN, een vriend van WELLINGTON, en dus meer of min der oude orde van zaken; voor *Rusland* Graaf MARTUSCHEWITZ, en kort daarna Graaf LIEVEN, die, door *'s Gravenhage* komende, grooten ijver voor 's Konings belangen scheen aan den dag te leggen; voor *Oostenrijk* de in oude Staatsvormen doorkneede, maar met de nieuwere misschien minder gemeenzame WESSENBERG; voor *Pruissen* de Baron BULOW; voor *Frankrijk* eindelijk de man, die de Republiek, NAPOLEON en LODEWIJK XVIII. elk op

(*) Woordelijke uitdrukkingen van het eerste Protocol van 5 November 1830.

Digitized by Google

zijne wijze gediend had, en zulks nu weder LODEWIJK FILIPS deed. Het was de man, die de *Republiek der Vereenigde Nederlanden*, door het stichten des troons van LODEWIJK NAPOLEON, had vernietigd! Thans stond het *Koningrijk der Nederlanden* datzelfde lot van hem te ondergaan; — mogt het ter goeder ure zijn voor den weder opgerigten *Staat der Vereenigde Nederlanden!* —

Het eerst werd in de *Conferentie* te *Londen* (onder dezen naam is de nieuwe Vergadering bekend) over eenen *wapenstilstand* gehandeld. De troepen van beide zijden zouden, volgens den voorslag der Mogendheden, achter de grenzen terug trekken, die het grondgebied der *Vereenigde Nederlanden* in Mei 1814 van dat van *België* afscheidden, en binnen tien dagen de plaatsen, buiten die linie gelegen, ontruimen. De verdwaasde *Belgen*, in plaats van dadelijk dezen wapenstilstand, die hun het kasteel van *Antwerpen* zou hebben in handen gesteld, aan te nemen, eischten nog daarenboven *Maastricht* en *Staatsvlaanderen*, of, gelijk zij zich uitdrukten, den linker oever der *Schelde*, die hun noch door herinneringen, noch door dadelijk bezit, noch door den wensch der inwoners toebehoorde, en waar zij en hunne bondgenooten nog pas de schandelijkste nederlaag hadden geleden. Deze voorwaarde, wier onbeschaamdheid in 't oog liep, en dadelijk een ongunstig denkbeeld van de eischers verwekte, deed het gansche voorstel ter zijde schuiven, en den 17 November een ander te *Londen* beramen, hetwelk

Digitized by Google

voor *Nederland* voordeeliger was. Het *status quo* werd daarin bij voorraad gehandhaafd, dat is, de troepen bleven hunne wederzijdsche stellingen inhouden, tot op de sluiting van eenen bepaalden *wapenstilstand* of een *Bestand*, waarbij de grensscheiding van de voormalige Republiek der *Vereenigde Nederlanden* zou hersteld, en *de wenschen des Konings* tot grondslag zouden gelegd worden. *Luxemburg*, over welk land de *Belgen* zich mede regten aangematigd, en hetwelk zij, behalve de Hoofdstad, geheel in opstand gebragt hadden, moest uitdrukkelijk hiervan uitgezonderd en ontruimd worden. De during van den wapenstilstand zou onbepaald zijn; *deszelfs schending zou als eene daad van geweld tegen de Mogendheden worden beschouwd* (*).

De *Belgen*, de ernstige bedoeling der Mogendheden ontwarende, voegden zich in de noodzakelijkheid, en namen de wapenschorsing aan. Ook de Koning der *Nederlanden* kon niets daartegen inbrengen, en dus werd dezelve gesloten, op den voet, zoo als de troepen van beide zijden zich op den 21 November bevonden. Dit was de reden, dat de Hertog van *Saksen-Weimar*, die, even als zijne troepen, van begeerte brandde, om door het hernemen van het verraderlijk weggenomen *Venlo*, het grondgebied van Oud-*Nederland* weder aan de *Belgen* te ontrukken, op het oogenblik der ver-

(*) Woordelijke uitdrukkingen van het tweede Protocol.

Digitized by Google

vulling in zijne hoop werd teleurgesteld. Het zou niet de eerste keer zijn! Een wreed Noodlot scheen den Held in dit opzigt steeds te vervolgen.

De blokkering der kusten van *Westvlaanderen* werd nu ook opgeheven, doch die der *Schelde* bleef voortduren, onder voorwendsel, dat de op die *Nederlandsche* binnenrivier thans aanzienlijk vermeerderde krijgsmagt, eene onbelemmerde scheepvaart daarop niet gedoogde. De Conferentie begreep dit anders, en dit was de eerste verwijdering tusschen haar en den Koning der *Nederlanden*.

Twee dagen vóór die bijeenkomst der Conferentie, welke de wapenschorsing besliste, was in *Engeland* het Ministerie gevallen. Ook dáár was uit *Frankrijk* de geest van omwenteling doorgedrongen. Gelijk de Roomschgezinden in *Ierland* in 1829 uit de zoogenaamde *Emancipatie* hunne heilzon hoopten te zien opdagen, doch nog even arm en ellendig gebleven zijn, — dus verwachtten de *Engelschen* in 1830 en 1831 eene gouden Eeuw van eene verbeterde keuze der Parlementsleden, waarbij de groote fabrijksteden meer aandeel aan de Vertegenwoordiging zouden bekomen, en de invloed der groote grondbezitters minder zou zijn; zij hebben die sedert erlangd, en — de klagten over nijpend gebrek zijn niet verminderd. Daar WELLINGTON zich stellig tegen zulk eene verandering verklaard had, was zijn val onvermijdelijk. Hij werd door het gemeen uitgejouwd, met steenen geworpen, en bekwam de minderheid in het Parlement, — wel is waar, over een

Digitized by Google

onderwerp van weinig belang, doch in de *Engelsche* Staatsregeling, waar de uitvoerende Magt bij de Ministers berust, die weder van de meerderheid in het Parlement afhangen, zou het aanblijven na zulk eene nederlaag onteerend geweest zijn. De oude vrienden van FOX, GREY, LANSDOWNE, GODERICH, en daarbij DURHAM, schoonzoon van GREY, ALTHORP, en andere zoogenaamde *Whigs* of voorstanders der *vrijheid* (hoewel in een' geheel anderen zin dan ten tijde van MARLBOROUGH), werden nu in het bewind gesteld. Men beschouwde hen doorgaans als ongunstig voor de zaak van *Nederland*, als vrienden van *Frankrijk* en der omwenteling, en overhellende tot die van *België*; BROUGHAM had zich reeds in dien zin uitgelaten. Het voor *Nederland* meer gunstige Protocol van den 17 was nog het werk der vorige Ministers.

Bijna gelijktijdig met deze twee groote gebeurtenissen — de sluiting der wapenschorsing en de verandering van het Ministerie in *Engeland* — hadden ook te *Brussel* veranderingen van belang plaats. Het zoogenoemde *Nationale Congres* was daar zamengekomen, en dewijl de verkiezingen, door bewerking der Geestelijkheid, die over het platte land beschikte, grootendeels op hare vrienden, zelfs op leden van haar ligchaam, gevallen waren, zoo was het deze lieden niet moeijelijk, aan de eene zijde DE POTTER, den Afgod der omwentelingsgezinde partij en lid van het uitvoerende driemanschap, zonder eenige opschudding of zelfs misnoegen, te doen vallen,

Digitized by Google

en tot de grootste straf voor *hem* — tot het ambteloose leven — terug te doen keeren, maar ook aan den anderen kant de *volstrekte onafhankelijkheid van België*, den *beperkten monarchalen* Regeringsvorm (tegen het denkbeeld der *Liberalen*, van eene Republiek), en eindelijk de uitsluiting van het huis van NASSAU *uit de Regering over België*, *ten eeuwigen dage*, in die Vergadering door te zetten. Immers de onverzoenlijke Geestelijkheid was de bitterste vijand van dat huis, onder 't welk zij voor *haren* invloed het meest te duchten had, en wilde zich voor de ballingschap van den Bisschop van *Gent* en de sluiting der kleine *Seminariën* wreken. Een harer werktuigen, de blinde RODENBACH (zijne blindheid bepaalt zich niet bij de oogen zijns ligchaams) eischte die uitsluiting met onzinnig geweld. Vergeefs trachtten zendelingen van de *Fransche* zoowel als *Russische* Regering dit besluit, als ontijdig, overhaast, onvoorzigtig, en gevaarlijk voor den *Europischen* vrede, af te wenden; men vorderde van die zendelingen hunne volmagt, en de *Fransche* Regering had zóó ver niet durven gaan van hun die te verleenen. Reeds genoeg moest zij naderhand hooren over haren geheimen wensch ten behoeve van het huis van *Oranje*, waarvan zelfs WELLINGTON getuigenis afleide! Maar die billijke zucht werd ver overwogen door de vrees voor de *Revolutionnairen*. Men vond het in *Frankrijk* edel en verheven, dat het Congres te *Brussel*, om de groote Mogendheden te tarten, een besluit nam, volkomen in tweestrijd

Digitized by Google

met haren wensch. De verkiezing eens Konings bleef echter tot eene nadere gelegenheid uitgesteld.

Mar hoe was nu in de *Vereenigde Nederlanden* de volksstemming omtrent de toekomende betrekkingen tot *België?* Drie gevoelens konden hier in aanmerking komen: herstelling der *oude* betrekkingen; hereeniging onder hetzelfde stamhuis, doch onder verschillende Besturen, en *volkomene scheiding*, des noods onder aan elkander vreemde Regenten. Voor het eerste was in *Noord-Nederland* genoegzaam niemand, behalve misschien in *Noordbraband* en het Zuiden van *Gelderland*, waar de overeenkomst van Godsdienst, en de vele betrekkingen van nabuurschap en handel zulks velen wenschelijk kon doen achten. Het tweede gevoelen had veel meer voorstanders, vooral daar ook de beroemde Graaf VAN HOGENDORP, een der herstellers van *Nederlands* onafhankelijkheid, in eenige uitgegevene geschriften of raadgevingen aan de Natie, zich destijds daarvoor verklaarde. Over 't algemeen echter was, naar het ons voorkomt, de meerderheid voor eene *volstrekte* en *algeheele* scheiding, vooral na de gruweltooneelen, die de Natie van alle gemeenschap met de kinderen der duisternis aan gene zijde der *Nethe* en van het *Zwin* wars maakte. Een blijk daarvan was de graagte, waarmede de geschriften van den *Amsterdamschen* Advocaat LIPMAN werden opgenomen, die in dezen zin sprak, en onder anderen raadde, over de *volstrekte* onafhankelijkheid dadelijk met de *Belgen* te onderhandelen,

Digitized by Google

en hun dezelve tegen de meest mogelijke voordeelen ten behoeve van den Staat der *Vereenigde Nederlanden* af te staan. Hoe vele rampen, verliezen, en schadelijke bemoeijing van vreemden, zouden door dat middel zijn voorgekomen! Doch meer dan ambtelooze personen spraken in dien geest. Het was den 13 November, dat vier achtbare leden der Staten-Generaal, VAN ALPHEN, COLLOT D'ESCURY, VAN NES en LUZAC, het volgende ontwerp van Adres aan den Koning bij de Tweede Kamer ter tafel bragten, hetwelk, als een gedenkstuk van *Hollandsche* rondborstigheid en *waarachtige* Vaderlandsliefde, hier in zijn geheel eene plaats verdient.

« De tegenwoordige toestand van het Vaderland, « in verband beschouwd met de aangelegene bemoei- « jenissen, waarmede de groote Mogendheden zich « te *Londen* schijnen onledig te houden, maken het « ons tot eenen duren pligt, met onze betuigingen, « met onze bezorgdheden en wenschen tevens, den « troon van U. M. te naderen.

« Gedachtig aan den afgelegden eed, dat zij de « onafhankelijkheid van den Staat, de algemeene en « bijzondere vrijheid der ingezetenen bewaren en be- « schermen, en het algemeene belang met al hun « vermogen bevorderen zullen, vermeenen de Sta- « ten-Generaal, *Sire!* dat zij, in gemeen overleg « met U. M. behooren toe te zien, dat in deze ge- « wigtige oogenblikken, waarin door de Mogendhe- « den, volgens de boodschap Uwer Maj. van den « 20 October ll. over den toestand van *België* zal

Digitized by Google

« worden beslist, de onafhankelijkheid der van ouds « Vereenigde Gewesten, ook door het bloed onzer « doorluchte Vaderen verworven, in geenen deele « worde gekrenkt, of op derzelver lot en voortdu- « rende bestemming een invloed uitgeoefend, welke « met het ware belang van ons Vaderland strijdend « zou kunnen bevonden worden, en waartoe zij, als « getrouwe Vertegenwoordigers, geene Mogendheid « ter wereld geregtigd mogen achten.

« De Staten-Generaal zien zich alzoo, uit besef « van pligt, gedrongen om in ondubbelzinnige taal « aan U M. de plegtige verzekering te geven, dat « de oude *Nederlandsche* Natie de toekomst niet zon- « der angstvalligheid te gemoet ziet, en beducht is, « dat welligt, in een vermeend *Europisch* belang, « die Mogendheden, welke zich de bemiddeling over « het toekomstige lot van *België* hebben aangetrok- « ken, zouden kunnen denken aan het weder aan- « eenhechten van den *noodlottigen band*, welke, « gedurende vijftien jaren, aan de aan U. M. en uw « huis, ook onder dien druk, getrouw gebleven ge- « westen, zoo veel onspoeds heeft veroorzaakt, en « welke voor haar, in dezen stond, daarenboven de « oorzaak van zoo vele zware rampen en van zoo « veel vergoten bloed is geworden.

« De Staten-Generaal van die gewesten, *Sire!* « aan welke, onder de algemeene benaming van *Hol-* « *land*, voor het verlies van eenige van derzelver « koloniën, en voor zoo vele opofferingen, als door « hen in het belang van *Europa* werden gedaan,

Digitized by Google

« vergrooting van grondgebied bij de traktaten werd « toegestaan, *zonder dat zij daartoe de minste be-* « *geerte hadden aan den dag gelegd*, achten zich « thans geregtigd, aan U. M. te kennen te geven, « dat, *hoe onbeperkter de scheiding van België* « *wezen zal, hoe meer Holland geene andere* « *aanraking met dat land dan van nabuur zal* « *overhouden, des te meer voldaan zal worden* « *aan het ernstig verlangen en de vurigste wen-* « *schen der Natie, welke zij vertegenwoordigen.*

« De van ouds *Vereenigde Nederlanden*, Sire! « (en wij bidden U. M. deze onze plegtige ver- « klaring, welke wij, in naam der Natie, afleggen, « met welgevallen te ontvangen,) die *Nederlanden* « *verlangen niets meer, dan onder de Regering* « *van U. M. en den schepter van het Huis van* « *Oranje vrij en eensgezind te leven*, en bij het « ongestoorde genot tevens van die voorregten en « instellingen, welke eene goede Grondwet toezegt « en verzekert, bewaard en gehandhaafd te worden. « Ja, de Staten-Generaal vertrouwen, Sire! dat, on- « der de hoede en den zegen van den God onzer « Vaderen, het land, dat door moed en volharding « gevestigd werd, dat nog door een vrij en gods- « dienstig volk bewoond wordt, eenmaal weder die « kracht zal kunnen ontwikkelen, welke onze stand- « vastige voorgeslachten bij zoo vele gelegenheden « betoonden, *en dat alzoo op nieuw de waarheid* « *zal bevestigd worden, dat voor eenen Koning* « *de zegen der Regering niet in het getal,*

Digitized by Google

« *maar in de trouw zijner onderdanen, en voor*
« *een volk de bron van geluk niet in een uitge-*
« *breid grondgebied, maar in een door broeder-*
« *liefde vereenigd stipje gronds, in waarheid ge-*
« *legen is.* »

Tot staving van dit Adres zeide de welsprekende VAN ALPHEN onder anderen: « Uit de onberekenbare en waarlijk aandoenlijke opofferingen blijk aan « geheel *Europa*, dat de geheele Natie zich als een « enkeld man schaart rondom den troon. De vraag, « die zij doet, om bij hare oude grenzen bepaald « te blijven, is billijk voor God en menschen. Onze « kinderen, die op de grenzen staan, de opoffe- « ringen, die door onze half verwoeste fortuinen « gedragen worden, geven kracht en klem aan die « vraag. — — Een Koninklijk wijsgeer heeft gezegd, « *Waar de beste raadslieden zijn, daar zal de* « *overwinning wezen.* Die overwinning zal voor ons « niet twijfelachtig zijn, wanneer in den echt *Hol-* « *landschen* zin raad gegeven en raad wordt aange- « nomen. »

Het voorstel werd eenige dagen daarna door een verzoekschrift van vele inwoners uit *Rotterdam* ondersteund, en dit zou nog veel meer het geval zijn geweest, indien het misbruik der verzoekschriften in vorige jaren de Natie niet huiverig gemaakt had, om de besluiten harer Vertegenwoordigers vooruit te loopen.

Welk een heerlijk schouwspel gaf *Nederland* ook in dit opzigt weder aan de wereld; een land, dat vreesde,

Digitized by Google

door zijne naburen te zullen vergroot worden, waar velen thans reeds spraken, van zich door *Europa* geen verder landbezit te laten opdringen, en zich, des noods, gewapend daartegen te zullen verzetten! IJdel was wel die vrees, gelijk de ondervinding geleerd heeft, maar zij strekte ten schitterenden bewijze, dat de *Nederlandsche* Natie zich niet, zoo als de laster het wilde, wapende, om, met andere Mogendheden vereenigd, de willekeurige heerschappij in *Europa* tot in *Frankrijk* toe te gaan herstellen, maar alleen om haar *ouden* wettig grondgebied te gaan verdedigen. *Meer* lag er nimmer — welke dan ook de dobberingen der staatkunde en de weifeling van sommige staatslieden moge geweest zijn — meer lag er nimmer in de bedoelingen des *Nederlandschen* Volks, hetwelk de *wijze der vervulling* zijner wenschen met zeldzaam vertrouwen aan de Regering overliet. De Staten-Generaal hadden intusschen, door het beämen des voorstels, der Regering een' nuttigen wenk kunnen geven. De meerderheid begreep dit anders. Zekere schroomvalligheid, om de belangen van het regerende stamhuis niet te na treden, hield velen waarschijnlijk terug. Althans het voorstel werd ter zijde gelegd.

Digitized by Google

III. EERSTE TUSSCHENPOOS VAN RUST.

Na het sluiten der wapenschorsing werden intusschen de middelen ter verdediging en tot het wederopvatten der wapenen geenszins verzuimd; integendeel genoten de *Nederlanders* daaromtrent het voordeel boven de *Belgen*, dat de eerste schrik, voor afval en verraad nu verdwenen was, en dat alles in de volmaaktste orde, eener welgevestigde Regering eigen, bij geregelde zamenwerking aller krachten en eendragtig, met de groote hulpbronnen eener nog altijd welvarende Natie werd zamengebragt. De opgave der giften, op het altaar des Vaderlands (zonder hoop van teruggave geofferd,) besloeg geheele kolommen der Staatscourant en van andere dagbladen. Men had bij den eersten geldnood in October tot eene vrijwillige geldöpneming van 20 Millioenen besloten, doch de toenmalige inschikkelijkheid der Regering voor de muitelingen, het verblijf van den Prins van *Oranje* te *Antwerpen* en zijne voor het Congres zoo vleijende oproeping, hadden de *Hollanders* daartoe min gunstig gestemd, zoo dat deze leening mislukte. Naderhand had een

Digitized by Google

andere maatregel, in de Staten-Generaal voorgesteld, — een papieren geld ter betaling van ambtenaren, doch in belastingen betaalbaar en mede ter aflossing bestemd, onder den naam van *schatkistbilletten*, alsmede eene gedwongene heffing tegen vijf ten honderd, onder den titel van *oorlogslasten* — meer ingang gevonden, ten einde voor het loopende jaar in den dringenden nood der schatkist, de betaling van de rente der staatsschuld met Januarij, en de buitengewone wapeningen ter zee en te land te voorzien, terwijl de inkomsten des Rijks slechts ter helfte inkwamen. Van dit nieuwe papier nu werd veel — bij honderde, ja duizende guldens — op het altaar des Vaderlands geofferd, ten einde hetzelve van die rentebetaling te ontheffen, en dus niet in *naam*, gelijk toen het land onder den *Fransehen* invloed gebukt ging, maar inderdaad, *vrijwillige giften* te schenken. Vooral stak deze algemeene bereidwilligheid tot ondersteuning des Vaderlands treffend af bij den volstrekten onwil der *Belgen* (die van *vrijheid* en *Vaderland* den mond toch zoo vol hadden), om iets voor die dierbare panden van het hunne, hetzij in lijf of goed, ten offer te brengen.

Dit werd zeer juist aangemerkt in een dagblad, hetwelk omtrent dezen tijd in het licht begon te verschijnen, en mogelijk veel invloed op onze belangen heeft geoefend. De gedurige onwaarheden en verguizingen, waaraan het *Nederlandsche* volk en deszelfs Regering blootstonden, wekten het denk-

Digitized by Google

beeld op der nuttigheid van een dagblad in de *Fransche* taal, vermits de meeste *Belgische*, ook in dezelve geschreven, door gansch *Europa* verspreid, en de *Hollandsche*, in de landtaal gesteld, nergens, zelfs niet in het verwante *Duitschland*, werden gelezen. De wensch naar zulk een Dagblad was algemeen, maar tot de waardige volvoering dier taak werd een man vereischt als de beroemde Schrijver der *Leydsche Fransche Courant*, JOANNES LUZAC, die bij keur van stijl en taal en uitgebreide kunde gezonde beginselen voegde, beginselen eenen vrijen *Nederlander* waardig, die geene onbepaalde willekeur noch omverwerping van vreemde troonen ten behoeve dier willekeur predikte, maar bedacht en beleed, dat ook de *tegenwoordige Nederlandsche troon* op den volkswil en de volksverkiezing gegrond, hoewel daarom niet te minder heilig en onschendbaar is, en dat men eene wettige Regering zeer goed verdedigen kan, zonder tot lage scheldwoorden omtrent hare tegenstanders de toevlugt te nemen, en zich dus met dezen gelijk te stellen; dat men in een blad, waarop de Regering eenigen, al ware het slechts zijdelingschen, invloed oefende, den eerbied aan de Hoofden en Vertegenwoordigers der uitheemsche, vooral verbondene Volken verschuldigd, ook om den wille des Vaderlands, nooit uit het oog mag verliezen, zonder daarom der waarheid te kort te doen; dat men eindelijk den volkswil eerbiedigen moest, en aan *Europa* (als middel van bevrediging) had moeten doen kennen, dat *Nederland* niet minder

Digitized by Google

dan *België* de scheiding begeerde. Maar welk een onderscheid tusschen JOANNES LUZAC en den nieuwen hoofdschrijver van het *Journal de la Haye!* Het was een *Franschman* van losse beginselen, eene soort van gelukzoeker, die zijne dienst in *België* aan de *Nederlandsche* Regering verkocht had, om in het *Gentsche* dagblad in haren geest te schrijven, en daarop, naar *'s Hage* gevlugt, nu in dezelfde betrekking optrad tot de uitgave van het *Journal de la Haye.* In den beginne zeer doelmatig geschreven, vol geest en leven, en de *Belgische* omwentelaars met den welverdienden, bloedigen spot achtervolgende, sloeg het nieuwe dagblad weldra, daar deze toon behaagde, tot het prediken van de leer der onbepaalde gehoorzaamheid over, sprak van de herovering van *België*, van algemeenen oorlog tegen de beginselen der omwenteling, en ontzag zich niet de Mogendheden te bespotten, wanneer dezen in hunne uitspraken minder voordeelig schenen voor *Holland.* De toon van bespotting ging spoedig tot dien van persoonlijke beleediging der Gezanten te *Londen* over, van de Gezanten tot den persoon der Regenten, vooral van Koning LODEWIJK FILIPS, en men nam bij uitsluiting de hatelijkste Artikelen uit de dagbladen der partij van KAREL X. in *Frankrijk* over. Van dáár gedeeltelijk de afkeer, dien de *Conferentie* niet alleen tegen dit dagblad, maar ook allengs tegen de *Nederlandsche* Regering opvatte, welke men achtte hetzelve te begunstigen en te betalen. Persoonlijke beleedigingen vergeten ho-

Digitized by Google

velingen en Staatsdienaars nooit, en de vijf Hoven, die men in eene gewaande drukfout als verslindende *beeren* had afgeschilderd, toonden zich sedert voor *Nederland* — ten minste niet als beschermers. De doorslepene TALLEYRAND, die ook zijn aandeel in die beschimpingen te wreken had, zal wel niet hebben nagelaten, zijne ambtgenooten op het hunne opmerkzaam te maken. De onmagt van eenen *Franschman*, om zijne geestigheid tegen aanzienlijke en invloed hebbende personen te smoren, moest door de onschuldige bewoners van den Staat der *Vereenigde Nederlanden* worden geboet! Een nieuwe dienst, door *Fransche* zoogenaamde vrienden bewezen, en bij al de diensten te voegen, die ons in 1747, 1780 en later, door hier gevestigde *Franschen* betoond zijn!

Het is bij deze gelegenheid van belang, den geest der onderscheidene tijdschriften te doen kennen, die in *Nederland* destijds verschenen. Immers de dagbladen regeerden, in 1830, *Europa*, en waar derzelver geest tegen orde, ondergeschiktheid en trouw aan de bestaande Regering gekant was, daar deden zij eerst het misnoegen smeulen, en daarna de vlam des oproers, der plundering, der brandstichting, der omverwerping van alle wettig gezag, en somtijds zelfs van moord oprijzen; eene vlam, die, niet in tijds gesmoord, de welvaart der Staten of geheel verslond, of ten minste in gevaar bragt. Zoo was het in *Frankrijk*, in *Polen*, in *Duitschland*, in *Engeland*, vooral in *België*. Doch waar de druk-

Digitized by Google

pers vrijwillig de zaak van regt en orde omhelsde, gelijk in *Holland*, daar was de rust doorgaans beveiligd. Er had eigenlijk eene wederwerking tusschen den volksgeest en de dagbladen plaats. De eerste drukte zich menigwerf in de laatsten uit, en in zoo verre strekt de uitdrukking van dien geest in de tijdschriften der Natie zelve tot eere, gelijk de dagbladen des oproers en der omwenteling in *België* en elders geene werking zouden gedaan hebben, zonder reeds aanwezige en gistende hoofdstoffen van misnoegen; maar het is toch ook even onbetwistbaar, dat de dagbladen, eenmaal een stelsel aangenomen hebbende, eene kleine vonk tot eene laaije vlam weten aan te blazen, en het kwaad verergeren, terwijl derzelver heerschende toon in *Holland*, die zoowel gehechtheid aan het regerende Huis en de wet, als verontwaardiging tegen de *Belgen* aansloeg, veel tot wijziging van den volksgeest heeft bijgedragen. Doch deze tijdschriften verschilden nog in een zeer wezenlijk punt van de *Belgische*. Dáár is alles niet alleen verhalend, maar ook redenerend; ieder dagblad heeft zijne kleur, en verdedigt of gispt de Regering naar een vooraf bepaald stelsel; ja zelfs de bijzondere denkwijze omtrent godsdienstig-staatkundige geschilpunten heeft hare tolken. Dus waren de *Courier Belge* (te voren *Courier des Pays-Bas*), *le Belge*, *le Politique*, en het vroeger bestaande *Journal de Louvain*, geheel in den geest der buitensporige Volksregering, die oorlog met *Holland*, en aan Regeringloosheid

Digitized by Google

grenzende vrijheid der drukpers, geene teugels hoegenaamd in het godsdienstige, en slaafsche navolging der *Fransche* instellingen, zonder inlijving in *Frankrijk*, verkoos. *Le Catholique de Gand* daarentegen, die met de omwenteling (om de *Liberalen* te believen) den naam van *Journal des deux Flandres* aannam, *le Journal de la Meuse* te *Luik*, en eenige andere waren de tolken der Geestelijkheid, wier invloed bij de verkiezingen zij moesten doordrijven, hare verdiensten omtrent *België* uit bazuinen, en, hoewel zij in haat tegen *Holland* aan de andere partij niets toegaven, waren zij toch ook zeer op hare hoede tegen *Frankrijks* invloed, die zij wisten dat voor hunne Meesters niet voordeelig kon zijn. Op het tijdstip, waarvan wij nu spreken (November 1830), waren de gemoederen nog te zeer verbitterd, dan dat de *Oranje-partij* (dus noemden zich de aanhangers van het in *Holland* regerende Huis) eenig dagblad zou gehad hebben, en de *Gazette des Pays-Bas* had opgehouden; doch weldra deed de klimmende nood velen met bitter leedwezen de vorige dagen terug wenschen, en (geenszins uit edele beweegredenen, maar uit eigenbelang) eene herstelling der oude orde van zaken in *België* wenschen. Van toen af bekwam deze partij verscheidene, veel gelezene papieren, onder welke zich *le Vrai Patriote* (naderhand *le Lynx*) te *Brussel*, *le Messager de Gand* te *Gent*, en *l'Industriel* te *Luik* onderscheidden. Het Huis van *Oranje* kon hen, ten koste van *Holland*, de nijverheid en ver-

Digitized by Google

lorene welvaart terug geven, en *daarom* beminden zij het, of gaven zij voor het te beminnen. Aan hen sloot zich, van de *Hollandsche* zijde, *le Journal de la Haye* en eerlang ook de *Bredasche Courant* getrouwelijk aan, en zochten de gemoederen des volks langzamerhand voor de hereeniging der beide deelen des Rijks te stemmen.

Voor het overige zijn de *Hollandsche* papieren meestal enkel verslag doende nieuwsbladen, en elke voorname stad heeft een derzelve. Uit den toon, waarin zij geschreven werden, bleek het, dat zij orde, rust en geregelde inspanning ten behoeve der Regering wenschten. Nogtans waren er ook, die meer redenerende Artikelen leverden, gelijk het *Nieuws- en Advertentieblad*, hetwelk in *'s Hage* verscheen, en zich meest tot bijzondere, stedelijke en huisselijke belangen bepaalde; het *Algemeen Handelsblad*, dat te *Amsterdam* uitkwam (*), en de *Arnhemsche Courant* onderscheidden zich op dit punt boven hare zusteren, de stedelijke Nieuwspapieren. De laatste, gematigd *liberaal*, had somtijds scherpe Artikels tegen de muitelingen, die de vrijheid bij min nadenkenden deden verfoeijen. Zij nam voorts stukken van onderscheiden gevoelen op, doch altijd in een' echt *Nederlandschen* zin. Deze papieren verbonden redenering met nieuwstijdingen; de *Noordstar* te *Amsterdam* en de *Nederlandsche Gedachten* in *'s Hage* daarentegen bevatteden alleen staatkun-

(*) De invloed van dit welgeschreven blad was niet gering, maar werd het voornamelijk eerst in 't vervolg.

Digitized by Google

dige vertoogen. Deze beide vertegenwoordigden twee stelsels, waaromtrent thans de *Nederlanders* in *gevoelen* op sommige punten, niet in onderlinge hartelijkheid en liefde voor het regerende Huis, verschilden. De *Noordstar*, vóór de Omwenteling de ronde tolk der *Hollandsche* bezwaren wegens al te groote toegevendheid des Bestuurs jegens de *Belgen*, en die toen reeds niet vreemd was van het denkbeeld der afscheiding onder één regerend Huis; de *Noordstar* sloot zich na de omwenteling vaster aan de Regering, zonder haar immer te vleijen: doch zij naderde in hare wijze van beschouwing meer den geest der bedaarde *Liberalen*, en verlangde thans de *volstrekte*, *algeheele afscheiding* van *België* (*); de *Nederlandsche Gedachten* daarentegen schenen de meer onbepaalde koninklijke Magt en haren goddelijken oorsprong te huldigen, terwijl alle denkbeeld van toenadering tot *Frankrijk* en *Fransche* beginselen haar een gruwel was, en zij ronduit verklaarden, dat men LODEWIJK FILIPS niet moest erkend hebben; zij zagen minder onheil in de heerschappij der Geestelijkheid, dan in die der *Demokratie* in *België*, en zoo de toon der

(*) De *Noordstar*, 8 Nov. 1830. Hier trad men ook van deze zijde het eerst tegen het *Journal de la Haye* in 't strijdperk. Voorts betoogde dit tijdschrift (waarom moest het, daar zoo vele mindere in stand bleven, te niet gaan?) op eene voortreffelijke wijze, in zijn nommer van den 13 November, dat niet de *Regering*, niet de *Staten-Generaal*, maar de *Natie* door hare eendragt, zelfsopofering en veerkracht, naast God, het land gered heeft. Ook elders gaf de *Noordstar* der Regering nuttige wenken.

Digitized by Google

Noordstar meer naar de thans heerschende begrippen (hoewel zeer verre van Regeringloosheid verwijderd) gewijzigd was, zoo vond men in de *Nederlandsche Gedachten* een' hoog *godsdienstigen* toon. Meermalen verschilden die twee vertegenwoordigers van twee verschillende meeningen, maar de uitdrukking van hun geschil ging nooit tot eigenlijken twist over. In alle gevallen, waar krachtbetoon ter *verdediging van het Vaderland* tegen de muiters vereischt werd, waren zij volkomen eendragtig. Slechts twee dagbladen, de *Bijenkorf*, in *'s Hage*, en de *Noordbrabander*, te *'s Hertogenbosch* uitkomende, werden meer of min in den toon der *Belgen* geschreven. De eerste nogtans hield eerlang bij gebrek aan ondersteuning op, en werd door den beter geschrevenen *Standaard* opgevolgd; de *Noordbrabander* daalde aanmerkelijk in toon na den intogt der *Hollandsche* schutters.

Dus ondersteunde in het oude Gemeenebest, waar zij nimmer (dan onder NAPOLEON) aan voorafgaande *Censuur* was onderworpen geweest, de drukpers de Regering, zonder daarom, (gelijk vooral in den *Noordstar* geschiedde) den wensch naar verbeteringen te smoren, of de overkostbare wijze van bestuur te verbloemen. Er hadden hier zeer verschillende wijzen van beschouwing plaats: doch het was (met eene enkelde uitzondering) niet die losbandigheid of wanklank, die in *België* heerschte, en die ons den ouden baijert herinnert; het was veeleer *Verscheidenheid en Overeenstemming* in

het punt, waarop alles aankwam: *Onafhankelijkheid der Vereenigde Nederlanden.*

Wij treden thans een tijdvak van rust en onderhandeling in, hetwelk wij echter niet in *bijzonderheden* zullen beschouwen. Slechts de hoofdpunten dier ongelukkige onderhandelingen, welke nu reeds diep in het derde jaar duren, en sedert den *Nijmeegschen* vrede in 1678 geen tweede voorbeeld opleveren van langdurigheid, zullen door ons moeten vermeld worden, omdat zij ten naauwste zamenhangen met de houding, die de *Nederlandsche* Natie in derzelver loop ontwikkeld heeft.

Gedurende den tijd, die over de verandering der wapenschorsing in eenen eigenlijken *wapenstilstand* verliep, trachtten de *Belgen* hun regt op *Staatsvlaanderen* en *Maastricht* aan te toonen. Zij beweerden, dat het eerste sedert de inlijving in *Frankrijk* wettiglijk tot *België* behoorde: dat *Nederland* daarvan niet den 30 Mei 1814, den dag van het *Parijsche* vredesverdrag, maar eerst den 20 *Julij* 1814, door de inlijving van het land bij *Zeeland*, bezit had genomen. Vooreerst werd hier eene opzettelijke onwaarheid verkondigd, daar deze vereeniging *niet* den 20 *Julij*, maar den 20 *Junij* 1814 plaats had; ten anderen onderstelde die inlijving reeds een vroeger bezit, daar men geene andere gewesten met de zijnen hereenigen kan, dan die men reeds dadelijk in bezit heeft: en hoe kon de Souvereine Vorst, die niet vóór den 1 Augustus, slechts als *Gouverneur-Generaal*, het bewind over

Digitized by Google

België verkreeg, zes weken vroeger over een deel van deszelfs grondgebied beschikken? Daarenboven moest, volgens de leer der omwenteling, de *volkswil* ook hier beslissen, en had zich deze wil niet door de gevechten te *Oostburg*, en door de vlugt van vele ingezetenen naar *Zeeland* kenbaar gemaakt? Zelfs hadden de inwoners van *Sluis* en *Hulst* in het begin van 1814 zich vrijwillig weder met hun oude Vaderland vereenigd. Zoo eindelijk zeden, gewoonten, Godsdienst, en langdurig onafgebroken bezit eenig gewigt in de schaal leiden, zoo *Staatsvlaanderen* eigenlijk nooit met *België*, maar *met Frankrijk* vereenigd geweest was, waarvan ook *België* in 1795 een wingewest uitmaakte, zoo had de Staat der *Vereenigde Nederlanden* het wettigste, het onbetwistbaarste regt op *Staatsvlaanderen*.

Omtrent *Maastricht* werd door de *Belgen* in het midden gebragt, dat die stad vroeger slechts ten *halve* aan de *Vereenigde Nederlanden*, en voor de andere helft aan den Prins-Bisschop van *Luik* had toebehoord; dat de *Hollandsche* troepen dezelve, wel is waar, den 5 Mei 1814 hadden in bezit genomen, doch dat de Heer JACK, Gouverneur-Generaal van de zijde der Bondgenooten, daartegen *geprotesteerd* had. Zij konden echter niet ontkennen, dat de Commissarissen van den Souvereinen Vorst met goedvinden der Bondgenooten *een gedeelte der gewone en buitengewone belastingen* hadden getrokken. Ook werden beide deze aanspraken reeds dadelijk den 1 December 1830, door de Commissarissen der

Digitized by Google

Londensche Conferentie, de Heeren CARTWRIGHT voor *Engeland* en BRESSON voor *Frankrijk*, als ongegrond afgewezen. Even goed als *Maastricht*, *Breskens* of *IJzendijke* had men dan *Naarden*, *den Helder* en *Texel*, *Deventer* en *Bergen op Zoom*, *Vlissingen* en *Koeverden* als *niet* tot *Oud-Nederland* behoorende, kunnen aanmerken, dewijl deze plaatsen ook eerst bij den vrede van 1814 aan *Nederland* teruggegeven werden. Geheel de oude Republiek was door *Frankrijk* ingezwolgen; gaf dit aan *België*, hetwelk toen niet als afzonderlijke Staat bestond, eenig regt? *Daden van geweld geven geene andere regten* dan die het geweld kan handhaven. Er zijn gelukkiglijk *andere* regten, en *Holland* mogt zijn regt van *wederverkrijging* doen gelden, overal waar de omstandigheden zulks gedoogden. Men ging voort, met uit de woorden zelve van het Protokol, gelijk uit de akten van het *Weener* Congres en die van den Souvereinen Vorst te betoogen, dat *Staatsvlaanderen* en *Maastricht naar volle regt aan den Staat der Vereenigde Nederlanden behoorden*, *en moesten blijven behooren* (*). In 't algemeen kan men niet voorbij op te merken, dat de Conferentie in de eerste zeven maanden harer zittingen door eenen betamelijken geest van regtvaardigheid en billijkheid werd gedreven, dien de onpartijdige beschouwer erkennen moet, en waarin zelfs

(*) Zie *Recueil de Pièces Diplomatiques, relatives aux affaires de la Hollande et de la Belgique, en* 1830 *et* 1831. T. I. p. 13—29.

Digitized by Google

Frankrijk deelde. Waarom moest zich dit gevoel van billijkheid later verloochenen, toen het de belangen gold van eenen door *Engeland* bezoldigden Prins, na zijne door kuiperijen bewerkte verkiezing? Waarom moest toen een regt, reeds boven alle bedenking erkend, weder twijfelachtig gesteld worden?

Volgens de nu geslotene wapenschorsing moest ook de blokkade der *Belgische* havens worden opgeheven; iets, waarvan de verwachting *Engeland* vooral misschien toegevend gemaakt had in het bepalen der bedingen voor *Nederland*. Doch hoezeer ook de *Hollandsche* schepen thans het inloopen in *Oostende* vrij lieten, beletteden zij dit in de *Schelde*. De vaart op deze rivier was sedert de inneming van *Antwerpen* door PARMA in 1585 met der daad, en na den *Munsterschen* Vrede in 1648 volgens het Staatsregt, gesloten gehouden. Men kan niet ontkennen, dat dit eene inbreuk was op het natuurlijke regt der oeverbewoners, en ook was bij het *Weener* Congres van 1815 gezorgd, dat deze sluiting, aanvankelijk door de *Franschen* opgeheven, zich niet vernieuwen kon. Ook wilde de *Nederlandsche* Regering die sluiting niet voor altijd weder invoeren, maar slechts, terwijl zij eene scheepsmagt op de *Schelde* had, die gedurig versterkt werd, aldaar geene schepen doorlaten. In het begin was deze eisch volkomen wettig en zelfs de opheffing der blokkade eene gunst, daar de *Belgen* niet *formeel* vóór den 15 December in den *wapenstilstand* bewilligden; maar van toen af schijnt het,

Digitized by Google

dat men die opening, ten minste onder voorwaarde van eenen tol, had moeten toestaan. De staatkunde zou dit, evenzeer als de billijkheid, toegejuicht hebben. Den 10 December werd de Koning uit naam der vijf Mogendheden uitgenoodigd, om *de maatregelen van voorzorg op de Schelde* op te heffen, en dus de blokkade *inderdaad* te doen ophouden. Doch eer men verder over dit onderwerp handelde, werd den 20 December een zeer belangrijk besluit der Conferentie genomen, om hetwelk wel te vatten, wij den toestand van *Europa* in dat tijdstip moeten beschouwen.

De omwentelingsgeest heerschte nog met schier onbeteugelde woede. In *Frankrijk* werd het leven der Ministers van KAREL X. bedreigd; de *behoudende* beginselen des Konings mishaagden aan de zoogenaamde partij der *beweging* (een zachtere naam voor omwenteling); de oproeren op straat, niet ongewoon sedert de *roemruchtige* straatverschansingen, vermenigvuldigden zich; eene nieuwe sekte, de *St. Simonisten*, die toen nog niet, gelijk later, belagchelijk was, verkondigde in haar dagblad (*le Globe*) de afschaffing des Christendoms, hetwelk buitendien in *Frankrijk* deerlijk miskend en mishandeld was, benevens die van alle erfenissen en bijzonderen eigendom, en predikte de gemeenschap der vrouwen. Men vreesde voor den invloed van zulk eene sekte, (die openlijke leerredenen hield, waarin zij alle dienst eener zedelijke en verstandelijke Godheid aantastte) op de tallooze behoeftigen in *Frankrijk*,

Digitized by Google

welke de roemrijke omwenteling in schrikbarende evenredigheid had doen toenemen. De oude, van zijne *Republikeinsche Monarchie* en de invoering van den Regeringsvorm der Vereenigde Staten in *Frankrijk* droomende LA FAYETTE, had nog eenen zeer sterken aanhang, die bepaaldelijk ook voor buitenlandsche omwentelingen en omwentelaars de bescherming van *Frankrijk* van het spreekgestoelte inriep. Luid verkondigde men de leer, dat *Frankrijk* zich weder, met verwerping der verdragen van 1814 en 1815, tot den *Rhijn* uitbreiden, en de gelegenheid, die *België* daartoe bood, niet moest laten ontglippen. In *Engeland* had de *Belgische* opstand eene menigte aanhangers. De verachtelijke BOWRING, een zwervend omwentelaar en gelukzoeker, die reeds onder zware verdenking lag, van zich bij de *Griekscbe* leening aanzienlijk verrijkt te hebben, en dien de goedhartige *Hollanders* veel te hoog hadden opgevijzeld, hem zelfs met de *Doctorale* waardigheid vereerende, BOWRING had uit *Brussel* VAN DE WEIJER naar *Londen* gelokt, hem aldaar onder de *Whigs*-partij door eene geheel uit logens zamengestelde verdediging van den *Belgischen* opstand aanhangers verschaft, en zelfs het veel invloed hebbende dagblad *the Courier*, voor hem gewonnen. Dit dagblad vijzelde thans de groote voordeelen op, die *Engelands* handel uit *België* trekken zou, wanneer het land geheel op zich zelve stond (*). Men

(*) Onder anderen van de menigte visch, die het met de vaste aan de *Belgen* zou slijten!

Digitized by Google

vreesde in *Engeland* zeer, dat, wanneer men in *België* het regerende Huis weder herstellen mogt, dit land (welks nietigheid men nog niet kende) zich wanhopig *Frankrijk* in de armen werpen, de driekleurde vaan uitsteken, door de omwentelaars met gejuich als broeders begroet worden, en de Regering alsdan te zwak zijn zou, om tegen den volkswil aan te druischen; eene vereeniging, die ook voor *Engeland* hoogst onaangenaam en gevaarlijk zou wezen. Anderen vreesden meer eene Republiek, een' altijd geopenden volkaan voor *revolutionnaire* brandstoffen, en dezen meenden het dus gelukkig te mogen achten, wanneer dit thans zoo geschokte land eenen *monarchalen* regeringsvorm bekwam, al ware het ook met een Opperhoofd buiten het Huis van *Oranje*, welks belangen althans de tegenwoordig in *Engeland* heerschende Staatspartij niet ter harte gingen. Daarenboven baarden den Staatslieden de beroerten in *Duitschland* bekommering, waar de Hertog van *Brunswijk* en de Keurvorst van *Saksen* reeds door hunne bloedverwanten in 't bewind vervangen waren, of dezen ten minste deel daaraan hadden moeten geven; waar de Keurvorst van *Hessen* bedreigd werd, en zijnen zoon, den Keurprins, de klem des bewinds had moeten afstaan; en waar ook andere Staten geenszins van onlusten vrij waren. De vereeniging van *België* met *Frankrijk* zou ook den regter Rhijnoever (bij de landverdeeling in 1815 het deel van *Pruissen* geworden) met zich slepen, te meer, omdat *Frankrijk*

Digitized by Google

en deszelfs inrigtingen aldaar nog vele vrienden hadden; *Spanje*, *Portugal* en een gedeelte van *Italië* schenen rijp voor den opstand. Eindelijk was in de laatste dagen van November in *Polen* een vreesselijk oproer losgebarsten, des Keizers broeder CONSTANTIJN zag zich bij levensgevaar tot de vlugt naar *Rusland* genoodzaakt, en weldra werd te *Warschau* 's Keizers gezag afgezworen. In zulke omstandigheden hielden de Staatslieden, zelfs dezulken, die het met de wettiglijk regerende Huizen wel meenden, het voor gevaarlijk, de herstelling van den Koning der *Nederlanden* in de volheid van zijn gezag over *België* te beproeven. Eene poging, in September 1830 gedaan, om *Frankrijk* in dat geval tot onzijdigheid te bewegen, schijnt mislukt, en bij die gelegenheid de leer der *niet-tusschenkomst* (*non-interventie*) het eerst gebezigd te zijn. Hoezeer dus ook *Frankrijks* Regering, naar het schijnt, in Februarij 1831 de uitsluiting van het Huis van *Nassau* van den *Belgischen* troon geenszins wenschte, zoo wilde het zich toch evenmin verbinden, om die zelve met geweld te beletten, als om stil te zitten, wanneer het door anderen plaats had. Het denkbeeld, dat het *Koningrijk der Nederlanden* vooral TEGEN *Frankrijk* was opgerigt, heerschte algemeen in dat land, en was er een onuitroeibaar volksvooroordeel geworden.

In dezen staat van zaken achtten de Vertegenwoordigers der vijf Mogendheden te *London*, die ook wel van de algemeene stemming in *Holland* voor de scheiding niet onkundig waren, dadelijk

Digitized by Google

na het sluiten der wapenschorsing, in verwachting dat dezelve door naauwkeurige bepalingen der Commissarissen van beide zijden tot eenen *wapenstilstand* zou worden, den tijd geboren om schikkingen te maken, ten einde de *toekomstige onafhankelijkheid van België met de bepalingen der traktaten, de belangen en de veiligheid der andere Mogendheden, en het behoud des Europischen evenwigts te verbinden*, en « de Regering bij voorraad « van *België* uit te noodigen, ten einde van hare « zijde Commissarissen te zenden, met breede vol- « magten voorzien tot alles, wat die schikkingen zou « kunnen bevorderen. Immers, men begreep, daar « de volkomene vereeniging en ineensmelting der « beide landen het oogmerk, de bevestiging van rust « en een behoorlijk evenwigt in *Europa*, niet had « bereikt, dat dus het doel dier vereeniging mis- « lukt was, en men op andere schikkingen moest « bedacht zijn. » Even te voren was ook, in stede van den Heer CARTWRIGHT, die naar *Frankfort* bestemd was, Lord PONSONBY tot Afgevaardigde of Commissaris van wege *Engeland* te *Brussel* benoemd. Van zijne zijde had de Koning der *Nederlanden* den Baron VAN ZUIJLEN VAN NYEVELT, die zich, tijdens zijn Gezantschap te *Konstantinopel*, door het beschermen der *Europeanen* aldaar zoo verdienstelijk had gemaakt, benevens den Heer FALCK tot zijnen Gezant te *Londen* benoemd (*). Het was

(*) Zie *Recueil de Pièces Diplomatiques*, T. I. p. 44—51.

Digitized by Google

van den Koning veel gevergd, dadelijk in het verlies van de helft van zijn Rijk (dit toch lag in de woorden: *toekomstige onafhankelijkheid van België*) te bewilligen, en het Protest, deswege door den Heer FALCK, toen nog alleen Gevolmagtigde des Konings te *Londen*, op den 22 December ingeleverd, kon geene verwondering baren, te minder, daar de Conferentie daarbij den *Nederlandschen* Afgevaardigden niet tot hare vergadering had geroepen.

Ondertusschen baarde het opheffen der *Scheldevaart* nog gedurig moeijelijkheden. Van haren kant was de *Belgische* Regering in het laatst van 1830 en het begin van 1831 begonnen, *Maastricht* van naderbij te benaauwen. Niet alleen aan den West- maar ook aan den Oostkant der stad, aan de zijde van *Wijk*, legerden zich de *Belgen* zeer nabij de vesting, en werden aan laatstgemelde zijde door den *Fransch-man* MELLINET, denzelfden, die ook voor *Antwerpen* gestreden had, aangevoerd, terwijl DAINE aan den linkeroever bevel voerde, en door de *Franschen* (*Parijsche* vrijwilligers) onder PONTÉCOULANT ondersteund werd. Men sprak van een ernstig beleg, van verstandhouding binnen de stad, en voorspelde de spoedige overgave. In *Holland* begon deswege bekommering te heerschen. Doch inderdaad was het *leger* van MELLINET niet dan uit ongeregeld, slecht gekleed en door allerlei buitensporigheden gekenmerkt gespuis zamengesteld; hetwelk den landman door rooven en afpersingen van allerlei aard schier tot wanhoop bragt, doch aan

Digitized by Google

de van alles welvoorziene bezetting van *Maastricht* weinig ander nadeel deed, dan het beletten der gemeenschap met *Noordbraband* en *Duitschland*. — Ook andere strooptogten op het *Noordbrabandsche* grondgebied, elke voor zich van te weinig aanbelang om hier vermeld te worden, maar die de grensbewoners toch verbazend kwelden, en velen noopten, huis en hof te verlaten, deden zien, dat de wapenschorsing den *Belgen* geenszins heilig was, en dat het hun dus kwalijk voegde, bij de *Conferentie* gedurig de vrijheid der scheepvaart op de *Schelde* in te roepen, hoewel de belemmering derzelve zekerlijk, indien de vijand zich van *alle* vijandelijkheden onthouden had, met eenen wapenstilstand moeijelijk zou overeen te brengen geweest zijn. De *Belgen* eischten daarenboven de vrijheid, om *onder hunne vlag* de *Schelde* in en uit te zeilen; iets, hetwelk voor de *Nederlandsche* Regering, die, althans vóór den vrede, deze vlag niet erkennen kon, geenszins te dulden was.

Het was onder zulke ingewikkelde omstandigheden, dat de Conferentie voor de eerste maal de rol van *raadgevende bemiddelaarster* met die van *wetgeefster* verwisselde. Bij het Protocol van den 9 Januarij 1831 verklaarden de *vijf* Mogendheden, *dat* zij, de *volkomene* staking der vijandelijkheden op zich genomen hebbende, geenen maatregel langer konden gedoogen, die een vijandelijk karakter zou dragen, en daar zij de belemmering van de scheepvaart op de *Schelde* als zoodanig beschouwden, zoo moesten

zij daarvan *voor de laatste maal* de herroeping vorderen. Zij verlangden dus: herstelling van vrije vaart op de *Schelde* voor de onzijdige zoowel als *Belgische* schepen, *zonder andere tolregten of onderzoek, dan die in* 1814 *vóór de vereeniging van* BELGIË *met* HOLLAND *waren vastgesteld.* (Eene hoogstbelangrijke verklaring, die allen twijfel over de regten van *Souvereiniteit der Vereenigde Nederlanden* op de *Schelde* in eens vernietigde!) Het verwerpen van dezen eisch zou door de Mogendheden als eene vijandelijke daad tegen haar worden beschouwd, en in dat geval behielden zij zich zoodanige maatregelen voor, als zij noodig oordeelden voor de spoedige uitvoering harer verbindtenissen. Doch van de andere zijde eischten zij van de *Belgen* de onmiddellijke terugkeering binnen de perken, voor de wederzijdsche troepen omschreven (als stand van zaken op den 21 November 1830), en dus opheffen der blokkade van de vesting *Maastricht;* ook van die zijde zou de weigering als een blijk van vijandelijkheid aangezien worden.

Na rijpe overweging besloot het Hof der *Nederlanden* wijsselijk toe te geven, en de vrijheid der *Schelde* te gedoogen. Hiervan werd aan de Staten-Generaal kennis gegeven in een uitmuntend gesteld vertoog van den Minister van buitenlandsche Zaken, den Heer VERSTOLK VAN ZOELEN. Dit hoogst merkwaardige stuk bevatte verscheidene gewigtige openingen betrekkelijk den buiten- en binnenlandschen toestand des lands. Het schetste de

Digitized by Google

beginselen des opstands, de keuze der *Belgen* van burgeroorlog boven vreedzame scheiding, reeds in de Staten-Generaal voorbereid, de inroeping door den Koning van de hulp der *Bondgenooten*, en de aanneming van den wapenstilstand, ten gevolge *van den algemeenen wensch der getrouw geblevene Gewesten tot eene volledige scheiding.* Daarop werd het Protest van 's Konings wege op de besluiten der *Conferentie* ten aanzien der onafhankelijkheid van *België* medegedeeld, waarin echter tevens verklaard was, dat de Koning « de Vader-« landsliefde der getrouwe Noordelijke Gewesten te « hoog achtte, om zich dezelve ten nutte te maken « in eene zaak, die slechts als zijne eigene zou kun-« nen beschouwd worden. Hij zou dus geene aan-« vallende maatregelen bezigen, om een verdwaald « volk, welks ondankbaarheid zoo ongunstig afstak « bij de gehechtheid en den onafhankelijken en wel-« wikkenden geest der Noordelijke *Nederlanders*, « onder zijn gezag terug te brengen.» Omtrent de *Schelde* had de Koning reeds vroeger de scheepvaart der onzijdige vlaggen tegen den 20 Januarij toegestaan, doch het stellige verlangen der Bondgenooten, om ook de *Belgische* schepen dat voordeel te doen genieten, had hem, ten einde verdere onheilen van *Noord-Nederland* af te weren, en bewust, «*dat niet hij, die overmand onregt lijdt,* «*maar slechts hij, die met overmagt en onder* «*bedreiging van dadelijk geweld onregt aandoet,* «*bij de uitkomst verliezen moet,*» doen besluiten,

Digitized by Google

om zich niet tegen de vaart op de *Schelde* te verzetten, en liever toeschouwer te zijn van de vrije *Scheldevaart*, dan haar te verhinderen.

Deze keuze was even staatkundig en wijs als menschlievend. Zij bewaarde *Nederland* voor de hoogst verderfelijke maatregelen, eener overmagt, tegen welke het met geene hoop op een' goeden uitslag kon strijden. Doch het is zonderling en bijkans onverklaarbaar, dat men van de vrijheid, door de Bondgenooten gelaten, *om de regten van* 1814 *op de Schelde te heffen*, volstrekt geen gebruik maakte, maar alle, zoowel *Belgische* als onzijdige schepen, geheel vrij liet voorbij varen. Dit was te meer opmerkelijk, daar het tegendeel in den aard der dingen scheen te liggen, en een zeer welgeschreven en doorgaans uitnemend onderrigt dagblad die tollen ook als natuurlijke gevolgen der heropening onderstelde, terwijl verscheidene leden der Staten-Generaal, zoo als de Heeren VAN SYTZAMA en VAN ASCH VAN WIJCK, de zaak op dezelfde wijze begrepen (*). Welke beginselen van staatkunde of bovenmatige kieschheid dezen ministerieëlen maatregel mogen aan de hand gedaan hebben, hij heeft in 1832, door het opwerpen van eenen droevigen twistappel, en het beroep der *Belgen* op hersenschimmige regten, die zij van de ongevergde inschikkelijkheid onzer Regering ontleenden, de wrangste vruchten voor den *Nederlandschen* handel en scheepvaart gedragen!

(*) Zie de *Haarlemmer Courant* van den 22 Januarij 1831.

Digitized by Google

Doch behalve dit berigt, bevatte de mededeeling des Ministers een ander van geen minder belang. « Het oogenblik was gekomen, » zeide hij, « om « in de Grondwet des Koningrijks de wijziging te « brengen, die hare toepassing alléén op *Noord-* « *Nederland* vorderde. » Z. M. zou dit werk laten voorbereiden, en onmiddellijk « een ontwerp van wet « te dien behoeve aan de Staten-Generaal doen in- « leveren, waarbij men tevens het vraagstuk over « de doelmatigheid der *ministeriëele* verantwoor- « delijkheid in overweging nemen, en onderzoe- « ken zou, of er nog andere wijzigingen noodza- « kelijk waren. » De Minister eindigde met de diepe wond aan te wijzen, die de *Belgische* opstand aan de algemeene welvaart had toegebragt, en te doen zien, hoe desniettemin het *Hollandsche* volk met kalmte neêrzag op de Natiën, welke nog naar de vrijheid zochten, die *Nederland* voor lang had gevonden; hoe het tegen overmagt niet bestand was, maar met waardigheid en in afwachting van gelukkiger tijden terug week (*).

Reeds dadelijk bleek het, welke gelukkige gevolgen deze toegevendheid had. De Conferentie werd daardoor voor *Nederland* beter gestemd. De beide Protocollen van den 20 en den 27 Januarij waren voor hetzelve zoo gunstig, dat de Regering geene zwarigheid maakte, dezelve dadelijk aan te nemen. Zie

(*) Zie over de *Scheldevaart* het Protocol van den 9 Januarij en de aanspraak van den Minister van Buitenlandsche Zaken in het *Recueil de Pièces Diplomatiques*, T. I. p. 51—70, 74—88.

Digitized by Google

hier den hoofdinhoud dier beide gewigtige staatsstukken.

« De grenzen van *Holland* (de *Vereenigde Ne-*
« *derlanden*) zullen hersteld worden, gelijk in 1790;
« het overige van het gewezen Koningrijk der *Ne-*
« *derlanden* zal *België* uitmaken, behalve het Groot-
« hertogdom *Luxemburg*, hetwelk onder de Vorsten
« van *Nassau* aan het *Duitsche* Verbond zal blijven
« toebehooren; men kan echter zoodanige ruilingen
« van grondgebied, door de zorg der vijf Hoven,
« bewerkstelligen, dat elk der beide Staten een aan-
« eengeschakeld grondgebied bekomt. De bepalingen
« van het *Weener Congres* omtrent de rivieren,
« die het wederzijdsche grondgebied doorstroomen,
« zullen in stand blijven. Daar de vijf Hoven geene
« vergrooting van grondgebied en geenen uitslui-
« tenden invloed of voordeel begeeren, zoo be-
« palen zij, dat *België* binnen de palen, die het,
« volgens de grondslagen van dit Protocol, zal er-
« langen, een *altijd onzijdigen Staat* zal uitmaken,
« die echter ook daardoor tevens gehouden is, die
« onzijdigheid jegens andere Staten in acht te ne-
« men. De Gevolmagtigden zouden zich zonder uitstel
« bezig houden met de algemeene beginselen der
« schikkingen nopens de geldmiddelen, den handel
« en andere omstandigheden, die de scheiding der
« beide landen vereischte: daarna zou dit Protocol
« in een bepaald verdrag veranderd, en in dien vorm
« aan alle Hoven van *Europa* ter aanneming voor-
« gesteld worden. Men zou zien, of het mogelijk zijn

Digitized by Google

« kon, de onzijdigheid van *België* ook tot naburige « Staten uit te strekken. »

Ongetwijfeld kon zich *Nederland* aanvankelijk geluk wenschen met het denkbeeld eener door alle Mogendheden van *Europa* gewaarborgde *onzijdigheid* van *België*. Wanneer alsdan daar eenmaal de orde hersteld was, zou deze schikking den ijverigsten wensch onzer grootste staatsmannen, een gebied tusschen ons en *Frankrijk*, voor beiden onschendbaar, vervullen. Misschien kon zelfs, volgens den wensch in het laatste Artikel, *Nederland* voor zich zelve onschendbaarheid door onzijdigheid in alle volgende oorlogen erlangen, 't welk onzen handel, gelijk onze scheepvaart, tot eene nooit gehoorde hoogte zou opvoeren. In allen gevalle was door de onzijdigheid van *België* alle toegang van *Frankrijk* tot ons grondgebied (uitgezonderd over *Pruissen*, hetwelk zijne grenzen wel zou weten te handhaven) afgesloten, en dus de vroegere kostbare *Barrière* onnoodig geworden. Men sprak, wel is waar, van de nietigheid van beloften en verdragen der Vorsten, vooral van *Frankrijk*, doch dit bewees te veel, en zou het sluiten van *alle* vredesverdragen moeten beletten. De bepaling omtrent *Luxemburg*, hetwelk, als een afzonderlijk eigendom van het *Naseausche* huis, in plaats der afgestane erflanden van hetzelve op den regter *Rhijnoever*, tot het *Duitsche* Verbond behoorde, en waarop *België* dus geene aanspraak altoos had; omtrent de onderlinge ruilingen, waardoor de herborene *Vereenigde Neder-*

Digitized by Google

landen een voordeel konden verkrijgen, hetwelk de Republiek nooit bezat, dat van een *aaneengeschakeld grondgebied*, — alle deze bepalingen konden den toets der billijkheid doorstaan.

Het tweede der bedoelde *Protocollen*, zeven dagen later, ademde denzelfden geest. Het moeijelijkste vraagstuk was dat der *Nationale* schuld. Onbetwistbaar had *Holland* daarvan voor verre het grootste gedeelte aan de gemeenschap toegebragt, maar tevens had het zijne kostbare volkplantingen zoodanig aan *België* dienstbaar gemaakt, dat *Java* meer dan de helft der *Gentsche* fabrijken bezig hield, terwijl de bezwarende regten op den *Nederlandschen* handel, ten voordeele der *Belgische* fabrijken gelegd, het omzien naar goedkoopere stoffen elders beletteden. Thans was het de vraag, of men *dit* bezwaar afschaffen en de volkplantingen weder geheel en uitsluitend aan *Noord-Nederland* ter beschikking zou stellen, maar dan ook *België* met een minder gedeelte der schuld belasten, namelijk met «al hetgeen «vóór de vereeniging tot deszelfs last was, de schul«den, die *Holland* ten gevolge der vereeniging ge«maakt had, de waarde der offers, die het daar«voor had gebragt, en eindelijk het evenredige «deel der sedert die vereeniging te zamen gemaakte «schulden» (*); dan of men de schulden verdeelen zou naar de regtstreeksche belastingen, zoo als

(*) Woorden van het 12 Protocol. Zie *Recueil de Pièces* etc. B. I. pag. 106. Hoe is hier volkomen de billijkheid in het oog gehouden!

Digitized by Google

die van 1827 tot 1829 in de beide deelen des Koningrijks waren, en dat alsdan de *Belgen*, *op denzelfden voet als de Hollanders*, den handel op de *Nederlandsche* Koloniën zouden genieten. Aan dit laatste werd de voorkeur gegeven; iets, hetwelk de *Nederlandsche* schatkist zeer verligten, maar ook *België* door voortdurenden bloei gemakkelijk in staat zou stellen, om deszelfs aandeel in de gezamenlijke schuld, hetwelk op ruim de helft, of *zestien eenendertigste* gedeelten geraamd werd, te dragen (*). De werken van algemeen of bijzonder nut, zoo als kanalen, wegen enz., voor gezamenlijke rekening aangelegd, zouden aan het Rijk toebehooren, waarin zij gelegen waren. Het beslag, door de *Belgen* op de goederen van het Huis van *Oranje-Nassau* gelegd, zou worden opgeheven. In den kortst mogelijken tijd zouden zich *Hollandsche* en *Belgische* Commissarissen tot regeling van dit alles in *'s Gravenhage* vereenigen, doch *België* inmiddels gehouden zijn, deszelfs aandeel in de vervallen renten der schuld op te brengen, terwijl ook de grensbepalingen ten spoedigste door wederzijdsche Gelastigden tot stand zouden gebragt worden. *Antwerpen* zou op den duur slechts eene haven van koophandel blijven. De Mogendheden wilden geene uit-

(*) Men ziet uit deze raming de onbillijkheid van de klagten der *Belgen* over te hooge belastingen. Ruim vierdehalf Millioenen menschen betaalden *even over de helft* van den gezamenlijken last, waarvan de wederhelft door *even over de twee Millioenen* getorscht werd! —

Digitized by Google

spraak doen over den persoon, aan wien de *Souvereiniteit* van *België* zou toebehooren, dan in zoo verre, *dat hij noodzakelijk aan de beginselen van bestaan* des lands beantwoorden, door zijne persoonlijke gesteldheid aan de veiligheid der naburige Staten voldoen, *tot dat einde de schikkingen, bij dit Protocol gemaakt, aannemen*, en aan de *Belgen* het genot daarvan verzekeren moest. Alle deze bepalingen werden in het *twaalfde Protocol* en een aanhangsel van hetzelve, onder den naam van *Grondslagen der scheiding van België en Holland*, aanhangsel A., te boek gesteld en aan de beide partijen ter aanneming toegezonden. De Koning der *Nederlanden*, na de genoemde grondslagen wel overwogen te hebben, gaf daartoe *zonder eenige aanmerkingen zijne volle en algeheele toestemming*, welke bij het Protocol van den 18 Februarij door de vijf Mogendheden ontvangen en erkend werd.

Geheel anders was het gedrag der *Belgen*. Reeds werd het Protocol van den 20 Januarij door hen verworpen. Dit toen nog zoo opgevijzelde volk wilde zijne ongerijmde eischen op *Staatsvlaanderen* en *Maastricht* niet opgeven, omdat het die beide punten, wegens de *Scheldevaart* en de *veiligheid zijner grenzen*, noodzakelijk meende te moeten behouden. Het Congres, hetwelk zich *alléén de magt en het regt toekende om over de grensscheiding te beslissen*, verklaarde dus, *dat men de geheele bedoeling der wapenschorsing zou miskennen, door de vijf Mogendheden het regt toe te*

Digitized by Google

staan, om bepaaldelijk de geschilstukken op te lossen, waarvan zij de oplossing slechts gemakkelijker beloofden te maken, en dat zulk een vrijmagtig tusschentreden het beginsel van « niet tus- « schenkomst, » het grondbeginsel der Europische staatkunde, voornamelijk door Frankrijk *en* Groot-Brittannië *erkend, handtastelijk zou schenden.* Voorts beweerde men, dat het geene *veroveringszucht* was, wanneer men den linkeroever der *Schelde*, en *Limburg* en *Luxemburg* verlangde, maar slechts het regt van terugkeering in het oude bezit of van afstand (aan *Frankrijk!*) in 1795 gedaan. Het Congres beriep zich dus op *zijn* besluit van den 18 November, waarbij de *onafhankelijkheid van België* was vastgesteld, om het bezit van *Sluis*, *Oostburg*, *Aardenburg*, *Hulst*, *Maastricht*, *Venlo* en *Luxemburg* te eischen. Het Protocol van den 27 Januarij, met de bijvoegselen, werd zelfs door het *Belgische* Congres aan Lord PONSONBY *teruggegeven* (*). Maar het zou tot die overmaat van onbeschaamdheid niet zijn overgegaan, zonder de verzekering van eenen ruggesteun, waarop het zich maar al te veel liet voorstaan, op dien van *Frankrijk.*

De *Fransche* Koning, die, blijkens later betoonde daden, het behoud van vrede en orde in *Europa* verlangde, waarvan hij de bevestiging ook voor de belangen van *zijn* Huis geheel niet onverschillig hield, achtte zich echter niet sterk genoeg,

(*) *Recueil* etc. T. I. p. 70—74. 100—120. 138, 139.

Digitized by Google

om in dit geval naar de stem van regt en billijkheid te luisteren. Wanneer *hij* zijne toestemming tot het Protocol had gegeven, zou de eenparige bedreiging der Mogendheden, van dwangmiddelen te bezigen, wel evenmin haar doel hebben gemist, als in het geval der *Scheldevaart* en der berenning van *Maastricht*. Doch integendeel verklaarde hij den 1 Februarij aan zijne zaakgelastigden te *Brussel*, en den 1 Maart aan TALLEYRAND te *Londen*, dat hij de grensbepalingen en die omtrent de schulden niet aannam, omdat de *Conferentie te* Londen *slechts eene bemiddeling was en de vrije toestemming van beide partijen vereischte*. Doch *Frankrijk* deed hier eene andere inschikkelijkheid gelden, waarvoor het meende, van zulk eene harde proef tegen over de *partij der beweging*, als het dwingen van *België* zou geweest zijn, te mogen verschoond blijven.

Door verkeerden raad misleid, had de Prins van Oranje, na zoo veel onderganen smaad en verguizing in *België*, nogtans den 11 Januarij uit *Londen* weder eene Proclamatie aan de *Belgen* gerigt, waarin hij, « de rampen van hun land betreurende, zich aanbood « om die te heelen, en meende, dat bij de *bestaande* « *moeijelijkheid voor de verkiezing van een' Vorst* « *over België*, het geene laatdunkendheid *is*, te « gelooven, dat het vestigen der keuze op zijnen « persoon den besten waarborg zou opleveren voor « de oplossing dier bezwaren, en dat de vijf Mo« gendheden in die keuze het beste middel zien

Digitized by Google

« ter bewaring van de rust van *België* en den « vrede van *Europa*. » Inderdaad schijnen de Gezanten te *Londen* den Prins tot dezen vernederenden stap te hebben overgehaald, die van zijne zijde te onstaatkundiger was, daar hij, door het *verzoek om verkozen te worden* zelf eenigzins de wettigheid dier verkiezing scheen te erkennen, en dus zoowel van een' ander als van hem zelven. Ook deed die stap niets, dan de trotschheid en verwaandheid der belhamels van den opstand nog te vermeerderen. De oproeping had, althans openlijk, geene de minste uitwerking: men ontwierp veeleer een gros van personen, die in aanmerking zouden kunnen komen hetwelk zelfs voor eene *Belgische* Kamer bijna te ongerijmd en te dwaas is, om daaraan geloof te hechten (*). De *Liberalen* zoowel als velen

(*) Volgens het boekje: *Twaalf maanden uit de Vaderlandsche Geschiedenis*, Amst. 1832, bl. 108, zouden de *Candidaten* geweest zijn: de *Fransche* Generaal FABVIER, (die lang in *Griekenland* geweest was), DE POTTER, de Prins van *Salm-Salm* (die bij *verzoekschrift* naar die kroon dong), de *Belgen* CHARLES ROGIER en FÉLIX DE MERODE (een nietsbeteekenend wezen, maar wiens broeder voor de omwenteling bij *Waelhem* gesneuveld was), WERNER en FREDERIK DE MERODE, de Aartsbisschop van *Mechelen* (Prins DE MEAN), Prins LEOPOLD van *Saksen Coburg*, de *Spaansche* Infant FRANCESCO DE PAULA, LA FAYETTE, CHATEAUBRIAND (twee partijhoofden in *Frankrijk*), O'CONNELL, (*Demagoog* in *Ierland*,) de Hertog van *Modena* (de voorstander der geheel onbepaalde en willekeurige vorstenmagt), de Zonen van den Prins van *Oranje*, de Paus, de jonge NAPOLEON, Hertog van *Reichstadt*, Prins MAXIMILIAAN of Prins OTTO van *Beijeren* (14 jaren oud), de Zoon des gewezen' *Zweedschen* Konings, de Hertog JOAN van *Saksen*, de Aartshertog KAREL van *Oos-*

Digitized by Google

van de Geestelijkheid helden tot LEUCHTENBERG, door zoonsaanneming zijns vaders kleinzoon van NAPOLEON, over. De *Franschgezinde* partij daarentegen, geene kans ziende, om eene onmiddellijke *vereeniging* te bewerken, besloot de verkiezing van den Hertog van NEMOURS, tweeden zoon van den *Franschen* Koning, door te drijven. Het zwakst in het *Congres* was de partij van den Prins van *Oranje*, zoodat de Heer DE RIJCKERE uit *Gent*, geene hoop hebbende om het genomene besluit, tot uitsluiting van het Huis van *Nassau*, te doen afschaffen, zijn ontslag nam als lid van het Congres. Een voorstel, om te *Londen* inlichtingen te vragen nopens de keuze van den aanstaanden Opperheer, werd verworpen; een ander, om zulks te *Parijs* te doen, aangenomen. LEUCHTENBERG, wegens zijne afkomst aangenaam aan de vrienden der omwenteling, die nog altijd NAPOLEON en zijn geslacht onder hare voorstanders telden, scheen gekozen te zullen worden; reeds had men onder de hand zijne te *Eichstädt* in *Beijeren* wonende Moeder en hem zelv' laten polsen, en naar men wil, geen ongunstig antwoord ontvangen, toen eensklaps eene mededeeling uit *Parijs* het werk dier verkiezing deed staken.

Frankrijks Koning zou in de partij der omwenteling een' krachtigen steun hebben gevonden, zoo

tenrijk, de Hertog van *Leuchtenberg*, Zoon van den overledenen EUGENIUS BEAUHARNAIS, NAPOLEON's Stiefzoon, de Koning van *Frankrijk*, en diens tweede Zoon, de Hertog van *Nemours*. — Zou het geheele stuk niet een *pasquil* zijn?

Digitized by Google

hij terstond de *Belgische* kroon voor zich aanvaard, of toch de keuze van zijn' Zoon aangemoedigd en goedgekeurd had. Doch LODEWIJK FILIPS wilde zijn Stamhuis en het lot van *Europa* niet door een' algemeenen oorlog op het spel zetten. Hij bewilligde dus te *Londen*, volgens het Protocol van den 20 Januarij, bij eene, door TALLEYRAND op den 7 Februarij overhandigde Nota, in de *weigering der kroon* voor den Hertog van NEMOURS, doch onder beding, dat ook LEUCHTENBERG, als verwant aan het geslacht van BUONAPARTE, hetwelk nog altijd aanspraken op de *Fransche* kroon bleef maken, zou *uitgesloten worden;* ook vereenigde zich de Koning *niet* met de bepaling wegens de schuld en de grensscheiding, zoolang niet *België* daarin van zijnen kant toegestemd had. Dus ging de nieuwe Monarch eenen middelweg, ten einde niet aan de eene zijde de Vorsten van *Europa*, aan de andere zijne kitteloorige, nog van de omwentelingsdrift bruisende Natie voor het hoofd te stooten. Men mag deze schroomvalligheid in den Regent over 32 Millioenen zielen laken; men mag het grooter gevonden hebben, wanneer hij met mannenkracht door één woord de uitvoering van het jongste Protocol had verzekerd, en zelfs moediger, zoo hij *België*, ten spijt van *Europa*, aanvaard had; — doch men moet, om billijk te zijn, de omstandigheden in aanmerking nemen, en het beleid, hetwelk er vereischt werd, om eenen oorlog, als dien van 1792, vóór te komen. Men moest hier

Digitized by Google

tusschen de klippen van stoutmoedigheid aan weêrszijde op het scherpst doorzeilen. Beschroomdheid om menschenbloed te vergieten in eenen Vorst, is zoo min schande, als de weigering van een tweegevecht.

LODEWIJK FILIPS deed reeds den 21 Januarij door zijnen Minister SEBASTIANI aan de *Belgen* bekend maken, dat hij de keuze van den Hertog van NEMOURS niet zou aannemen, noch die van den Zoon van EUGENIUS BEAUHARNAIS zou erkennen. Dit belemmerde natuurlijk zeer de partij van dezen jongen Vorst, wiens beeldtenis reeds overal te *Brussel* ten toon hing. Zekerlijk was men daarover in die stad niet weinig verbolgen, en begreep niet, dat *Frankrijk* eenig regt had, om zich met de keuze van een' Vorst over het *onafhankelijke België* te mengen. Den 28 Januarij was eindelijk de dag der verkiezing; doch dezelve werd weder uitgesteld. Men beweert, dat de *Fransche* Regering in het geheim de keuze van NEMOURS zou hebben begunstigd, om zich door de weigering derzelve bij het overige *Europa* eene verdienste te maken. Althans de *Fransche* Generaal DE LA WOESTINE (*) was naauwelijks, na een' gehoudenen kabinetsraad, te *Brussel* gekomen, of door den Afgevaardigde BARTHELÉMY werd met nog 46 anderen, aan het Congres het voorstel gedaan, om NEMOURS, in weerwil aller bedenkingen, te verkiezen. Dit vond al

(*) Waarschijnlijk een *Belg* van afkomst, VAN DE WOESTIJNE.

Digitized by Google

meer en meer ingang, en eindelijk had den 3 Februarij de keuze plaats met slechts 97 van de 192 stemmen; LEUCHTENBERG had er 74; de Aartshertog KAREL van *Oostenrijk* 21. SURLET DE CHOKIER werd benevens negen andere leden naar *Parijs* afgevaardigd, om den jongen Vorst de kroon aan te bieden, van waar echter reeds een renbode naar *Brussel* vertrokken was met een weigerend antwoord. Na eenig verblijf aldaar werd het voorstel, in eene plegtige troonzitting gedaan, door den Koning afgewezen: doch daarbij aan *België* de bestendige vriendschap en bescherming van *Frankrijk* belooft. Bij de terugkomst besloot men een *Regentschap* te *Brussel* op te rigten; sommigen zeiden tot op de meerderjarigheid van den benoemden, doch door zijn' Vader geweigerden Vorst. Tot dit Regentschap werd SURLET DE CHOKIER benoemd, en dus tot *Herder des volks*, 't welk hij echter minder gelukkig verstond te weiden dan zijne kudden.

Ondertusschen hadden de *Belgen* nog altijd niet voldaan aan den eisch om, terwijl de scheepvaart op *Antwerpen* geheel vrij was gesteld, van hunne zijde de blokkade van *Maastricht* op te heffen. Zij verlangden zelfs, dat de *Nederlandsche* bezetting slechts over *Aken* gemeenschap met haar Vaderland zou houden, en niet regtstreeks over de *Willemsvaart* of den heirweg op *'s Hertogenbosch*. De Conferentie (waarvan althans de meerderheid nog altijd tot de zaak der regtvaardigheid overhelde,) gaf aan Lord PONSONBY den 17 Februarij stelligen last, om deze

Digitized by Google

aanspraken voor *onaannemelijk* te verklaren, en het Congres te doen weten, dat, bij gebreke van voldoening aan den wil der Mogendheden, deze tot maatregelen van dwang zouden overgaan. Dit stuk werd twee dagen later (19 Februarij) door een ander van vrij wat meer gewigt gevolgd, waarin de Conferentie de taal der waarheid en regtvaardigheid deed hooren. De scheiding van *Nederland* en *België* werd als eene onvermijdelijk gebeurde zaak, en als onherroepelijk beschouwd, uit hoofde van de gesteldheid der beide Natiën jegens elkander. Maar die gebeurtenis mogt op het staatkundige stelsel en de rust van *Europa* geenen nadeeligen invloed oefenen. *België* moest, ook onafhankelijk, de traktaten eerbiedigen, die *Europa* regeren. De vijf Hoven kenden hetzelve geenszins het regt toe, om veroveringen op *Holland* te maken; en wanneer de Mogendheden zich zelven alle vergrooting ontzeiden, was het zekerlijk niet onbillijk, om aan *België* slechts de *magt van te overweldigen* te ontzeggen. Het *Protest der Belgen* tegen het Protokol van den 20 Januarij was ongegrond. Het regt van *wederverkrijging*, door *België* ingeroepen, kwam hetzelve niet toe; dit behoorde slechts aan *onafhankelijke* Staten. De afstand van landen aan eene derde magt (*Frankrijk*) gedaan, kon *België* niet te stade komen. De Mogendheden hadden *België*, in plaats van benadeeld, bevoordeeld, door de toewijzing van geheel *Luikerland*. Nog eenmaal dus en ten overvloede, verklaarden zij de

Digitized by Google

schikkingen van het Protocol van den 20 Januarij voor *grondwettig* en *onherroepelijk*, namelijk de *onafhankelijkheid*, de *grensbepaling* en de *onzijdigheid* van *België*, en de toekomstige Souverein van *België* was gehouden, zonder uitzondering alle die bepalingen aan te nemen. Na de voldoening aan die voorwaarden, zouden de vijf Mogendheden hunne goede diensten aanwenden, om ook andere *schikkingen* te beramen, tot voltooijing der scheiding; zij erkenden van nu af reeds het regt van *Holland* op de nog binnen deszelfs wettig grondgebied door *België* bezette plaatsen, zelfs het regt om die te hernemen (*), en verboden de *Belgen* eenigen aanval te doen op het als *Nederlandsch* erkende grondgebied.

Het is opmerkelijk, dat in dit stuk volstrekt niet van het Protocol van den 27 Januarij gesproken wordt. *Frankrijks* stellige weigering, om hetzelve aan te nemen, daar het zelfs zwarigheid maakte, de schikkingen van den 20 Januarij te bekrachtigen, was hiervan de oorzaak. Ook gaven de vier andere Hoven in een uitvoerig antwoord aan den *Franschen* Gemagtigde te kennen, dat zij nopens de schuld slechts *voorslagen tot schikking* gedaan hadden, namelijk de overneming van een grooter gedeelte dier schuld, tegen de vrije vaart op de *Nederlandsche* koloniën; zij achtten zich dus *hier* ook niet tot dwangmid-

(*) Volgens Art. 6 van het Protocol van 19 Februarij zouden dus de onzen *Venlo* hebben kunnen hernemen.

Digitized by Google

delen geregtigd, maar wel, indien *België* eenen aanval deed op het *Hollandsche* grondgebied (*). Doch anders beschouwde het de *Nederlandsche* Regering; zij achtte de schikkingen nopens de schuld even zoo *grondwettig* en *onherroepelijk*, als die omtrent het grondgebied. Zij leide dezelve tot grondslag bij hare jaarlijksche begrootingen, waarvan gedurig *zestien eenendertigste*, als ten laste van *België* komende, zorgvuldig werden afgescheiden en door leeningen gedekt, en van daar een verschil met de Conferentie, hetwelk op alle volgende onderhandlingen invloed had. — Hoe het zij: *Frankrijk* voegde zich kort daarna gaaf bij de vaste bepalingen van den 20 Januarij, wegens het grondgebied en de onzijdigheid. Ware nu *België* toegetreden, hoe vele rampen zou zulks aan *Europa* bespaard hebben!

Ondertusschen had in *Nederland* de Minister van buitenlandsche zaken aan de Staten Generaal kennis gegeven van het Protocol, waarbij de opening der *Schelde* zoowel als de opheffing van het beleg van *Maastricht* was geëischt, en van 's Konings besluit, « dat, daar *Europa* van de hulpmiddelen van een' « enkelden Staat, hoe roemrijk deszelfs geschiedrollen « ook zijn, de terugkeering tot het *ware* stelsel van « niet-tusschenkomst, gegrond op den eerbied voor de « regten aan elk volk verschuldigd, niet kon verwachten, bij besloten had, ten aanzien der *Schelde* toe « te geven. » De Heer COLLOT D'ESCURY zag in dit

(*) *Recueil de Pièces Diplomatiques*, T. I. p. 133.

Digitized by Google

stuk de afscheiding van *Holland* en *België* van alle zijden bevestigd, en trok dus zijn gedane voorstel tot dat einde weder in. Ditzelfde deed de Heer LUZAC, zeggende, « dat de sedert September voor- « gevallene bloedige gevechten de hereeniging onmo- « gelijk maakten. » « Dit voorstel, » zeide hij, « was « zijnen oorsprong verschuldigd aan eene plaats in « de Koninklijke boodschap, die voedsel gaf aan het « vermoeden, als of het Bestuur ten aanzien der « scheiding anders dacht dan de Natie, en de be- « slissing der Bondgenooten daaromtrent verwachtte, « welke men, indien zij tot eene *hereeniging* leiden « moest, wenschte te verhinderen. De uitkomst had « geleerd, dat dit vermoeden niet geheel ongegrond « was geweest. » Het deed den spreker intusschen leed, dat de scheiding *niet uit onzen boezem*, maar uit *het besluit der Mogendheden* was voortgekomen; nogtans was de zaak zelve dankzegging aan God waardig, dat men, *na vijftien jaren opoffering*, eindelijk tot de oude zelfstandigheid kon terugkeeren.

Ook de Heer VAN NES beweerde, gelijk het vorige lid, dat het voorstel der vier Leden van de Staten Generaal geenszins overtollig geweest was; *dat de uitkomst daarvan de doelmatigheid had bewezen*; dat men daardoor den Prins van *Oranje* den hoon zou bespaard hebben, dat hij van den *Belgischen* troon was uitgesloten; dat het Protest des Konings, wegens zijne geschondene regten door het onafhankelijk verklaren van *België*, de Mogendheden had verbitterd, en (blijkens het Protocol van den 9 Januarij) den staat

Digitized by Google

van zaken nog ingewikkelder had doen worden. (De gelukkige werking der toegevendheid op de Mogendheden was toen nog niet in *'s Hage* bekend.) Thans moesten de Mogendheden *Nederland* behulpzaam zijn in het erlangen van gunstige voorwaarden tot scheiding, weshalve de hevige taal van een voor *half officieel* gehouden dagblad (*) hem (VAN NES) onvoorzigtig en onstaatkundig voorkwam. *Zoo iets kon ons de welwillendheid der Mogendheden, die wij tot het verkrijgen der best mogelijke voorwaarden noodig hebben, onttrekken, en ons, tegen het belang des Konings en der Natie, op eenen verkeerden weg brengen.* Voorts drong de redenaar aan op de beloofde wijzigingen in de Grondwet.

Edele VAN NES! gij behoeft mijnen dank — den dank van een' vergeten burger — niet, om bij de nakomelingschap de plaats, die u toekomt, te erlangen; maar *mijn* hart gevoelt behoefte om dien te betuigen. Wanneer de zee van rampen, door de vertraging der scheiding, die ons naderhand drukte en dreigde, had *kunnen* worden voorgekomen, gij zoudt ze door uw mannelijk voorstel, door de taal eens ouden, vrijen *Nederlanders*, zijn voorgekomen! Het nageslacht zal eens uwe waarde erkennen.

Wanneer *hier* de *Hollander* in de raadzaal vrijelijk zijn gevoelen tegen dat van verscheidene mannen, die misschien nog een oog van begeerte

(*) *Le Journal de la Haye.* De Heer WARIN liet zich even vrij tegen dit hatelijke dagblad uit; te hatelijker, omdat een *vreemdeling* daardoor bij de Mogendheden onze zaak benadeelde.

Digitized by Google

naar *België* sloegen, durfde uiten, zoo toonde omtrent dezen tijd de daad eens edelen jongelings, die den dood boven de overgave aan de *Belgen* verkoos, dat aan de hereeniging met dit volk even zoo min, als ten tijde van CLAASSENS aan die met de *Spanjaarden* onder ééne Regering, te denken was. Het was de heldendaad van VAN SPEIJK, welke de geheele Natie als met een heilig vuur bezielde, en reeds aanvankelijk onzen geschondenen naam bij den vreemdeling herstelde. Eene Natie toch, die zulke DECIUSSEN en CURTIUSSEN onder hare verdedigers telde, kon niet bloode of verachtelijk zijn.

Na het Bombardement van *Antwerpen* had VAN SPEIJK, aan wien hetzelve in zekeren zin is toe te schrijven, het ridderkruis ontvangen. Anders was er voor hem niets gedenkwaardigs in dezen winter gebeurd, dan dat hij gedurig met zijnen bodem waakzame zorg droeg op de hoogte van *Antwerpen*. — Maar nu kwam er ijsgang op de *Schelde*, waardoor het Fregat *Eurydice*, de Korvetten *Proserpina* en de *Gier* de wijk naar *Vlissingen* moesten nemen. Het bevel over het smaldeel ging dus over aan den Kapitein-Luitenant KOOPMAN, — en onder hem stonden negen kanonneerbooten en een stoomvaartuig, *Suriname*. Wanneer de wind sterk en de rivier vol drijfijs was, namen deze vaartuigen de wijk onder het *Vlaamsche Hoofd* en het kasteel van *Antwerpen*: — doch vervoegden zich, zoodra de rivier eenigzins vrij en het weêr bedaard was, weder op hunnen post vóór de stad. De kanonneerboot,

Digitized by Google

die door VAN SPEIJK werd aangevoerd, hernam dus hare ligplaats voor *Oosterweel* (*) ten Noorden van *Antwerpen*. Hier overviel hem eene stormvlaag uit het Noordwesten, die zijne boot naar 's vijands wal dreef. De wrok over het *Bombardement* werd bij dit bittere volk niet opgewogen door de herinnering der zachtmoedigheid, waarmede men de stad had gespaard, schoon zij in handen van den vijand was. De noodstorm brult, hij drijft de kiel naar de stad, en weldra is er voor VAN SPEIJK geene keus meer dan tusschen het oproer der Natuur en dat der menschen. Want reeds zijn zij zamengeschoold aan den wal, die outerslaven met den grimmigen blik, die twee jaren later weerlooze, gekwetste gevangenen, welke ook, en nog stelliger, hunne stad gespaard hadden, wilden verscheuren. Eindelijk vervalt, in weerwil aller aangewende moeite, de boot op de Noordzijde der stad, niet verre van het dok. De menigte dringt zich digter op elkan-

(*) Het is mij onbegrijpelijk, waarom men tegenwoordig deze in de Vaderlandsche Geschiedenis niet onbekende plaats, in stede van den echt *Nederlandschen* naam *Oosterweel*, altijd dien van *Austruweel* geeft. Het was daar, dat THOLOUSE, broeder van ALDEGONDE, in het eerste Bedrijf des *Spaanschen* vrijheidsoorlogs (vóór de komst van ALVA), na een' mislukten aanslag op *Middelburg* door de *Spaansche* troepen overvallen en gedood werd; de Prins van *Oranje* belette middelerwijl een bloedbad in *Antwerpen*, hetwelk die stad toen reeds aan de woede der *Spaansche* troepen had kunnen blootstellen. Zie de schoone beschrijving van dit gevecht bij SCHILLER, *Afval der Nederlanden*, *Ned. vert.* bl. 446—457. Zou deze naam in het verloop der Eeuwen *verspaanscht* of *verfranscht* zijn, gelijk de Natie, waartoe hij behoort?

Digitized by Google

der, en springt eindelijk op de vlak tegen den wal geslagene boot; anderen komen in vaartuigen van de werf, en verhinderen het volk, een werpanker uit te brengen, waarmede het bezig was, ten einde de boot weder vlot te doen worden. VAN SPEIJK is overmand. Wat zal hij doen? de boot overgeven, en de vlag, gelijk men reeds van wal roept, strijken? Wij kennen reeds den held, die de verguizing onzer Natie en onzer vlag voor deze zelfde stad, drie maanden geleden, ook niet dulden kon. Toen wreekte hij haar — en nu? Maar is hij niet weerloos, te midden eener bevolking van duizendtallen, waarvan zijn boord reeds krielt? Weerloos is hij niet, maar om zich te wreken, moet hij sterven. En hij wil het! Maar het is niet alleen de *vlag*, die hij zal wreken, het is de *Natie*. Den smaad van *Brussel*, van *Namen*, van *Luik*, van *IJperen*, van *Doornik*, van *Oostende* en *Ath*, van *Gent* en *Dendermonde*, de verguizing, aan *Holland*, als aan een gebroedsel van lafaards, dáárom in het misleide *Europa* betoond, deze wil hij in eens in zijn bloed afwasschen, en de eer des Vaderlands in schitterenden heldenglans doen prijken. Men heeft hem bij CLAASSENS vergeleken. Doch CLAASSENS wist, dat hem bij de overgave een smadelijke dood wachtte (*), en de vaderlandsche roem noch vlag behoefde destijds zijne zelfopoffering, om geheel *Europa* door te prijken. VAN SPEIJK was in geval van gevangen-

(*) Op zee gaf geen *Spanjaard* (geen *Duinkerker* althans) genade, of hoopte daarop.

Digitized by Google

neming van zijne spoedige vrijstelling verzekerd, en er is geen twijfel aan, of CHASSÉ zou dezelve met bedreiging van een Bombardement hebben verkregen; maar de *Nederlandsche roem* vereischte destijds een offer. Durfde niet een snoode RODENBACH, in het Congres der *Belgen*, de *Nederlanders Europa's lafhartigste Volk* noemen? Het offer werd gebragt.

Onder het voorwendsel van *zijne papieren te halen*, weet VAN SPEIJK de handen der woeste bespringers van het vaartuig te ontsnappen, en zich naar de kajuit te begeven. Er was geen tijd om al het scheepsvolk te waarschuwen, zonder het grootsche opzet aan den vijand bekend te maken; nog even waarschuwde VAN SPEIJK den scheepsjongen WIJLER, met de korte zeemanstaal, *Jongen, berg je!* Daarop neemt hij een geweer (*), steekt daarmede

(*) Volgens onlangs uitgegevene ondervragingen der schepelingen, gedaan door eene Commissie van wege de *Amsterdamsche* Regering, is gebleken, dat de vrij algemeen aangenomene bijzonderheid, als of VAN SPEIJK het heldenstuk met eene brandende cigaar zou hebben gedaan, die hij ook bezwaarlijk in deze beslissende oogenblikken aan brand zou hebben gehouden, onjuist is. Men vindt dit echter niet alleen op het uitmuntende schilderstuk van den Heer DOIJER, (thans in het Burgerweeshuis), maar ook in de bij uitstek naauwkeurige levensbeschrijving van den held, door wijlen den Heer J. KONING (bl. 93), welke levensbeschrijving zoo vele bijzonderheden nopens deze daad behelst, dat wij vele derzelve hier kunnen voorbijgaan, te meer, daar zij door het geheele Vaderland in proza en poëzij meer dan eenige andere vermeld is. — Over het karakter van VAN SPEIJK zouden wij den braven en ijverigen KONING slechts moeten uitschrijven. (Zie de schets van hetzelve, bl. 155—186).

Digitized by Google

den brand in het kruid, en dadelijk springt het vaartuig in de lucht! Men verhaalt, dat de Officieren en bevelhebbers der kanonneerbooten, elkander in een soortgelijk geval eene gelijke handelwijs hadden toegezworen. Een echt Romeinsche trek! hij getuigde van den geest, die in *Nederland* heerschte, en bleef ook (vooral in *Engeland*) niet onbekend.

Het was onmogelijk, dat de held zich zelv' alleen aan het Vaderland offerde. Met hem sneuvelden veertien van zijn scheepsvolk; vijf anderen (waaronder de gewaarschuwde scheepsjongen, die dadelijk, na aan eenige anderen een' wenk te hebben gegeven, in zee sprong) ontsnapten den dood. Even als SIMSON deed de held met zich ook een niet onbelangrijk aantal *Belgen* sneven, die het vaartuig hadden durven bespringen. De anderen, die reeds moordkreten hadden geslaakt en op den wal stonden, verstoven oogenblikkelijk, en men stak langs de kaai de witte vredevlag op. De Officieren op de vloot brandden van verlangen, om den dood van hunnen geliefden makker te wreken, maar *Neêrlands* bevelhebber, aan verhevener pligten gehoorzamende, wreekte zich niet. De stad der moordenaars bleef ongerept. Het was de tweede maal, dat *Antwerpen* aan *Hollandsche* gematigdheid haar behoud te danken had. — Zij trachtte dan ook, blozend over de daad harer kinderen, de schanddaad te bewimpelen, door voor te geven, dat de *Belgen* op de kaai slechts *het vaartuig hadden te hulp willen komen;* een voorgeven, hetwelk door alle omstandigheden wederlegd wordt.

Digitized by Google

Anderen verklaarden VAN SPEIJK voor een' dwaas en een' zelfmoorder, doch waar nog een vonk van zedelijk gevoel was overgebleven, konden zelfs de omwentelaars niet voorbij, aan 's mans grootheid en zelfopoffering hulde te doen.

Maar in *Holland* rees de bewondering, de geestdrift ten top, op het vernemen der verhevene daad; vooral zijne geboortestad *Amsterdam* verhief zich daarop met gepaste fierheid. Dichtkunst en welsprekendheid beijverden zich om strijd, zijnen dood voor het Vaderland te verheerlijken. De *Noordstar*, het *Handelsblad*, het *Journal de la Haye* wijdden hem welsprekende Artikelen toe; het laatste zelfs een gedicht van DURAND, hetwelk, op muzijk gezet, veelvuldig gezongen werd. Velen onzer dichters, LOOTS, KINKER, SIMONS, WITHUIJS en KLIJN bezongen den held; doch — men moet het erkennen — de goedgemeende, maar zwakke hulde, hem door eene menigte anderen, die zich dichters waanden, gebragt, deed wel de algemeene stemming zien, maar toonde toch ook de waarheid van het gezegde van W. DE CLERCQ: « dat de teugels van *Pegasus* hierin aan « het roer van den Staat gelijk zijn; zoodra iedereen « de hand daaraan slaan wil, is het met den bloei « der kunst en de rust in den Staat gedaan, en de « wijze spaarzaamheid der Natuur, die alles naar « wet en orde schikt, heeft op geene plek des aard- « bodems te veel Genie op eenmaal ontwikkeld (*). »

(*) *Verhandeling over den invloed der vreemde letterkunde op de onze*, bl. 76.

Digitized by Google

De toonkunst verheerlijkte zijnen dood in de kunstlievende Hoofdstad bij meer dan eene gelegenheid. De schilderkunst leverde de voortreffelijke tafereelen van de daad des edelen *Nederlanders* door PIENEMAN en DOIJER, en zelfs door den beroemden *Antwerpschen* schilder VAN BREE (*). Maar overdrijving zond ook portretten van den held in het licht, dien de vervaardigers waarschijnlijk wel nimmer gezien hadden. Ook de penningkunde wilde 's mans verheven daad aan de nakomelingschap overleveren. De Heer D. VAN DER KELLEN vervaardigde een' penning in 1831, en naderhand een' tweeden voor 's lands rekening, onder opzigt van de tweede en vierde klasse van het Koninklijk *Instituut*. Want ook de Regering was zoo min als de Natie ondankbaar omtrent den jongeling, die zich altijd vol geestdrift voor de dienst des Konings en blakend van verontwaardiging tegen deszelfs versmaders getoond, die zelfs het eerst, zonder bevel, door de tuchtiging op den 27 October, aan hunnen overmoed paal en perk gesteld, en nu weder eer en trouw boven het leven gekozen had. Aan zijne naaste overgeblevene betrekkingen werden jaargelden toegelegd, alsmede aan de behouden gebleven, maar meestal ten gevolge van het springen der boot verminkte manschappen, en aan de hulpbehoevende bloedverwanten der gesneuvelden. Da-

(*) De Heer KONING spreekt ook van een ander schilderstuk van den Heer DUBOIS, te *'s Hertogenbosch*, thans in de Audientiezaal van het paleis in *'s Hage*. (*Leven van* VAN SPEIJK, bl. 148).

Digitized by Google

delijk werd aan eene nieuwgebouwde korvet (*Argo*) de naam van VAN SPEIJK gegeven. Plegtig voer zij in 1832 *het eerst* door de nieuwe sluis van het Oostendok te *Amsterdam*. Een ander denkbeeld, door de Natie met geestdrift omhelsd, was dat van een gedenkstuk tot 's mans eere. Zijne dankbare stadgenooten verwezenlijkten dit het eerst in October 1831 door de oprigting van een eenvoudig gedenkteeken in het Burger-Weeshuis, de plaats zijner opvoeding, en daarna in Mei door een ander bij de plegtige begrafenis van zijn overschot in de Nieuwe Kerk. Doch men wilde van wege het *Nederlandsche* Volk een nog belangrijker gedenkstuk aan den nakomeling kunnen vertoonen. Het was een *vuurtoren*, naar VAN SPEIJK genoemd, die te *Egmond aan zee* den Schipper zoo van onze als van vreemde Natiën vriendelijk op de golven het pad zou wijzen, en, gelijk de *Noordstar* zich te regt uitdrukte, « vriend en vijand herinneren, dat zij « zich aan een strand bevinden, waar het ongeluk « eene veilige schuilplaats, en vijandelijke overmoed « eene wisse bestraffing vindt. » Dit denkbeeld was uitgegaan van het waardige Collegie *Zeemanshoop* te *Amsterdam*, hetwelk in alles, wat edel, goed en nuttig is, wat de ellende lenigen, groote daden beloonen, of den volksgeest opwekken kan, zich, reeds sedert de overstrooming in 1825, bij uitstek werkzaam betoond had.

Dit Genootschap ontving, behalve andere aanbiedingen, ook die van den Advokaat LIPMAN in de

Digitized by Google

Hoofdstad van honderd gulden tot aanbouw eener kanonneerboot. Jonkheer VAN SLINGELANDT bood daartoe duizend gulden. Het geknotte overschot van 's jongelings lijk, door den braven KOOPMAN niet zonder eenige moeite van den vijand verkregen, werd naar *Amsterdam* vervoerd, aldaar voor bederf bewaard, en in Mei 1832 met den grootsten luister in de *Nieuwe Kerk* begraven onder het daartoe opgerigte gedenkstuk. Bijna nimmer had eene heldendaad in ons Vaderland bij de meest verschillende personen zulk eene groote, zulk eene algemeene geestvervoering gewekt, en de vreemdeling kon daarbij bespeuren, hoe weinig de *Nederlander*, waar het de hoogere belangen van het hart geldt, koel en onverschillig is, gelijk de laster hem aantijgt.

Doch neen — die zelfde geestvervoering greep den vreemdeling aan. Dagbladen van de meest verschillende strekking, de *Times*, de *Courier*, prezen den *Amsterdamschen* wees in *Engeland* hemelhoog. In *Duitschland* verzoende de naam van VAN SPEIJK onze misleide broeders weder met onze Natie, die door de overgave onder anderen van *Venlo* bij hen in onëere was; dagbladen verzamelden in de *Pruisische* Staten giften voor den VAN SPEIJKS-toren, en verkondigden zijnen lof. Uit *Rusland* werd door den Vice-Admiraal en medeoverwinnaar bij *Navarino*, den *Nederlander* VAN HEIDEN, honderd gulden voor den vuurtoren ingezonden. Alleen in *Frankrijk*, waar men nog aan *Belgische* Vaderlandsliefde

Digitized by Google

geloofde, en dus die der *Hollanders* voor valsche munt verklaarde, in *Frankrijk* waagde het geen dagblad de edele daad in hare ware gedaante voor te stellen; en de Natie, die, wanneer VAN SPEIJK haar landgenoot was geweest, hem zou hebben vergood, aarzelde thans zelfs, in hare nieuwspapieren het eenvoudige berigt der gebeurtenis, door een' *Nederlandschen* Consul medegedeeld, op te nemen. Nogtans verzamelde de *Nederlandsche* Consul te *Havre*, de Heer PEETERS, over de 600 gulden voor het gedenkstuk, meestal van vreemdelingen in die koopstad.

Maar de grootste werking der daad van VAN SPEIJK vertoonde zich *niet* in uitwendige blijken, maar in den geest, die het geheele Volk, om een uitheemsch, maar onvertaalbaar woord te bezigen, *geëlectriseerd* had. Te voren was men, ja, ook toegeschoten ter verwering van Vaderland en Koning; ook het Bombardement van *Antwerpen* had de *Nederlandsche* Natie bemoedigd, maar nu eerst zag zij, waartoe zij in staat was. Zij werd geheel en al met strijdlust bezield, en ongeduldig, om VAN SPEIJK te wreken op de eerloozen, die nog altijd, ten spijt van dit voorbeeld, niet ophielden op *Hollands* lafheid te smalen. Geene moeite was haar te groot, om zich daartoe in staat te stellen, en wij mogen de dapperheid, de snelle bewegingen en de krijgshaftige houding, in den tiendaagschen veldtogt ten toon gespreid, wel voor een gedeelte aan den indruk toeschrijven, dien de toe-

Digitized by Google

wijding van VAN SPEIJK aan het Vaderland bij de Natie gemaakt had.

En hoe gedroegen zich de *Belgen*, terwijl in *Nederland* alles, te midden der volkomenste orde en rust, geestdrift voor het Vaderland en deszelfs verdediging ademde? Wij moeten hiervan in 't kort gewagen, schoon een uitvoerig verhaal aller in *België* gepleegde misdrijven en dwaasheden buiten ons bestek ligt. Maar, gelijk in eene schilderij het bruin tot opluistering van het licht dient, zoo mag ook in een geschiedkundig tafereel wel eene Natie, die weerloozen plundert en *dus* de vrijheid handhaaft, naast hare naburige mededingster geplaatst worden, wier zonen voor haar sterven, en die dezen dood weet te beloonen. De waarde der laatste zal dan te beter in 't oog vallen.

Na de mislukte poging om te *Brussel* voor een' *Franschen* Koningszoon eenen troon op te rigten, had men, gelijk wij zagen, zich bij voorraad tot een *Regentschap* bepaald. Dit gaf nieuwen moed aan de voorstanders van het Huis van *Oranje*, die thans genoegzaam allen daarin overeenkwamen, dat men den Kroonprins als *afzonderlijk* Vorst van het land moest erkennen, behoudens nadere betrekkingen, met *Holland* te vestigen, waaronder zekerlijk de handelsvoorregten, vroeger aan *België* toegekend, geene der laatste bepalingen zouden geweest zijn, daar de handelstand en de eigenaars der fabrijken de hoofdsteun dier partij uitmaakten. Na de in *Frankrijk* geledene teleurstelling en de

Digitized by Google

uitsluiting van den Hertog van LEUCHTENBERG, bij de zigtbare verlegenheid der *Belgen*, om eenen Koning te *vinden*, won de genoemde partij al meer en meer in krachten, en de zwakheid van den *Regent* om haar te stuiten bleek dagelijks meer. De ellende des volks, door den gestremden handel met *Holland*, — hetwelk nu zijne steenkolen en fabrijkgoederen, ook voor *Oostindië*, in plaats van uit *België*, uit *Duitschland* of *Engeland* nam; — de geslotene vaart op de *Maas*, doordien de vesting *Maastricht* aan geene *Belgische* schepen den doortogt vergunde — hadden in *Luik*, *Vlaanderen* en *Antwerpen* het misnoegen ten toppunt doen rijzen. Maar wat meer is, ook in het leger zelf waren vele ontevredenen, en onder dezen bevelhebbers, die aan de onlusten van den beginne af hadden deel genomen, zoo als de Overste GRÉGOIRE en de bevelhebber van *Antwerpen*, VAN DER SMISSEN. Nergens was deze stemming echter levendiger dan in het nog onlangs zoo bloeijende *Gent*, hetwelk zonder herleving van de vaart naar *Neêrlands Indië* geen uitzigt op herstel had. — Men moest den gemeenen man, die geen arbeid had, ten koste der gegoede klasse, buitengewonen onderstand verleenen, en min noodzakelijke werkzaamheden, alléén tot dat einde, beginnen. Ook te *Brussel* zag men in het laatst van Januarij teekenen van gisting; enkelde Oranjeleuzen, aangeplakte oproepingen ten behoeve des Prinsen enz. Reeds den 2 Februarij barstte de opstand te *Gent* los, doch van de zijde

Digitized by Google

der *troepen*; en het was de man, die drie maanden vroeger, *Staatsvlaanderen* voor de Omwenteling trachtte te winnen, die haar thans *Gent* poogde te ontrukken. Met 400 man (volgens anderen slechts 200) trok GRÉGOIRE van *Brugge*, zijne bezettingsplaats, naar *Oostvlaanderens* Hoofdstad, en trachtte zich onder het geroep van: *Leve de Prins!* meester te maken van het huis des Gouverneurs, hetwelk ingenomen werd. Men meent, dat velen onder de troepen, vooral der gewezene zesde Afdeeling, hem genegen waren; sommigen derselve trokken openlijk met hem op. Dan, hij vond niet de minste ondersteuning bij die lafhartige zoogenaamde Oranjegezinden, wier tong en pen scherper was dan hun degen; menschen, die, gelijk alle *Belgen*, toen en ook naderhand, het Bestuur der omwenteling zeer goed wisten te verguizen, doch in hunne woningen bleven, wanneer het zaak was, dat Bewind te bestrijden. Terwijl GRÉGOIRE op hunne hulp rekent, komen de omwentelingsgezinde troepen onder DUVIVIER en WAUTHIER op de been. Den voornaamsten steun vonden die bevelhebbers in de bezoldigde brandwacht, bekend onder den naam van *pompiers*, die ook in 1830 de troepen van PONTÉCOULANT tegen de mishoegde *Gentenaars* hadden beveiligd. Bij hen voegden zich de jagers van BORREMANS. Met hunne twee veldstukken boden deze mannen, die in dit geval meer moed en beradenheid toonden dan de *Belgische oranjelieden*, eenen tegenstand, die genoegzaam was, om hunne vij-

Digitized by Google

anden, na een kort gevecht, met verlies van zes dooden en negen gekwetsten, op de vlugt te drijven. Men had dezen namelijk diets gemaakt, dat geheel *Gent* hun zou toevallen, en zij daarop naar *Brussel* trekken en den Prins van *Oranje* tot Koning zouden uitroepen. Door den onverwachten tegenstand verbaasd en ontmoedigd, door niemand ondersteund, kozen zij de vlugt, doch werden grootendeels achterhaald en te *Gent* opgebragt, alwaar de blijkbare ellende onder de lagere volksklassen nog zoo weinig kon opwegen tegen het gezag der Geestelijkheid, dat de voorstanders van den Prins van *Oranje* door het graauw bijna zouden verscheurd zijn geworden. Slechts één dier tegenomwentelaars, de Kapitein DE BAST, had zich moedig gedragen, en was met wonden bedekt, doch bezoedelde dit gedrag, door na zijne gevangenneming ontdekkingen te doen nopens zijne medepligtigen. GRÉGOIRE werd te *Eecloo* op de grenzen van *Staatsvlaanderen* met zijnen Luitenant HORST gevangen genomen, en geboeid te *Gent* binnengebragt. Men vond bij hem, zoo gezegd wordt, eenen brief en de boven aangevoerde oproeping van den Prins van *Oranje*. Andere papieren, met de namen waarschijnlijk zijner medepligtigen, had hij verbrand. Daarop werden ook verscheidene *Gentenaars*, verdacht van tot den aanslag in betrekking gestaan te hebben, zoowel fabrikanten als Advokaten, en de schrijver CHARLES FROMENT, (ook in later tijd bekend geworden) gevat. Naderhand werd *Gent* door de *Belgische*

Digitized by Google

Regering in staat van beleg gesteld. VAN DE WEIJER en VAN DER LINDEN, weldra door dat Bestuur derwaarts gezonden, voerden er een volstrekt eigendunkelijk gezag in, en zetteden de stadsregering af, wegens hare geringe verkleefdheid aan de *roemrijke* omwenteling.

Terwijl dus openbaar geweld niet baatte, trachtte de Oranjepartij (*) door onderhandelingen veiliger haar doel te bereiken. Het schijnt een feit, zoowel door *Belgische* omwentelingsgezinde bladen als door hunne tegenstanders (†) geboekt, dat Afgevaardigden uit de steden *Brussel*, *Antwerpen*, *Gent* en *Brugge* zich naar *Londen* begaven, om een aanzoek, door 90,000 burgers dier steden onderteekend, aan den Prins van *Oranje* en door hem aan de Conferentie aan te bieden, waarin zij hun verlangen naar *zijne* Regering, als den algemeenen wensch van *België*, uitdrukten (§). De gisting duurde de geheele maand Februarij, ja tot op het laatst van Maart voort. In *Antwerpen* werd alstoen op eene bijeenkomst in tegenwoordigheid van den bevelhebber VAN DER SMISSEN de gezondheid des Prinsen van *Oranje* ingesteld. — De hevige onderlinge verdeeldheid der *Belgische* Ministers bevorderde de oogmerken der

(*) Het spreekt van zelf, dat wij dezen naam slechts kortheidshalve in plaats eener langere omschrijving geven, zonder daarmede de hatelijke denkbeelden der *Belgische* omwentelaars te verbinden.

(†) Onder anderen in het werkje van den Abt DE GHEEL over Lord PONSONBY.

(§) *Allgemeine Zeitung*, 9 Febr. 1831. N°. 40.

Digitized by Google

herstellende partij. DE BROUCKÈRE, met de geldmiddelen, GOBLET met het leger, en TIELEMANS met de binnenlandsche zaken belast, vonden elk in hunne betrekking zoo veel tegenstand en zoo weinig hulpmiddelen, 's lands toestand scheen hun zoo wanhopig toe, dat zij hun ontslag namen, en de ranke staatshulk aan haar lot overlieten (*). Dit was ten gevolge eener op den 20 Maart gehoudene Vergadering, waarin de onderlinge verwijtingen niet gespaard werden. Er werd zelfs van vereeniging met *Frankrijk* gesproken; en de pas van voogdijschap ontslagene kinderen hijgden naar nieuwe voogden, daar zij aan het beheer hunner eigene zaken wanhoopten. VAN DE WEIJER, Minister van buitenlandsche zaken, en GENDEBIEN over de Regtsbediening, volgden dit voorbeeld. De Regent vond echter mannen, bij welken de eerzucht hooger woog dan de vrees voor het aanvaarden van zulk een beheer. GOBLET werd door een *Geestelijke* (den Abt D'HANE) als *Oorlogsminister* vervangen, TIELEMANS in de binnenlandsche zaken door DE SAUVAGE, en VAN DE WEIJER in de buitenlandsche door DEVAUX, die kort daarna weder aftrad, om voor een' doorslepenen, maar geenszins tot de overdrevene partij overhellenden *Luikschen* Advokaat, LEBEAU, plaats te maken. DE BROUCKÈRE alleen

(*) Volgens de *Allgemeine Zeitung* van den 30 Maart zou dit geschied zijn in het vooruitzigt eener *weigering om de belasting te betalen*, door de vele voor de oude Regering genegene rijken en aanzienlijken.

Digitized by Google

wist zich, als onmisbaar, in het hoofdvak, dat der *geldmiddelen*, staande te houden, en liet zich, na de verwijdering zijner mededingers, om *des Vaderlands* wille dien post welgevallen. Openlijk riepen de omwentelaren om oorlog, als het eenige middel om zich staande te houden: gelijk spelers, die alles verloren hebben, het overschot hunner fortuin op een laatsten worp zetten. DE POTTER deed in een *Parijsch* papier een brief plaatsen, waarin gezegd werd: « Er bestaan slechts twee mogelijkhe- « den: *of* een algemeene oorlog, waarin, zoo als « te hopen is, *Frankrijk* de zege behaalt; alsdan « wordt *België met geweld* een deel van *Frank-* « *rijk; met geweld*, want de *Belgen* willen (te « regt of te onregt) onafhankelijk zijn, en vier vijfden « des volks zijn *tegen* de vereeniging. *Of Europa* « blijft in vrede, en alsdan zullen de eerstvolgende « wetgevende kamers den Prins van *Oranje* terug- « roepen. » (*). LA FAYETTE sprak in de *Fransche* kamer van Vertegenwoordigers driftig voor de vereeniging, als iets, 't welk de Koning niet weigeren mogt. *Fransche* bladen zijner partij dreigden de Ministers met *verantwoordelijkheid*, indien zij, onder voorwendsel dat *Frankrijks* eigene fabrijken door die vereeniging zouden lijden, eenen Staat weigerden aan te nemen, waar de *beginsels der zuivere Volksregering* nog heerschten, en de tot Aristokratie overhellende Ministers bedreigden. De *Brus-*

(*) *Allgemeine Zeitung*, 30 Maart, 1831. N°. 90.

Digitized by Google

selsche Courier dreef de zinneloosheid zoo ver, van te zeggen: « *België* kan thans slechts kiezen tus- « schen de genade van Koning WILLEM en de om- « wenteling. Is het *Belgische* volk nog dat van « September, hebben eenige vreemden zijne vrije, « onafhankelijke ziel niet doen ontaarden, laat ons « dan gezamelijk tegen onzen *verachtelijken* vijand « optrekken, die veel meer op onze oneenigheid « en afmatting, dan op zijnen moed rekent. *Laat* « *ons met den stormpas, zoo als wij gewoon zijn,* « *hunne vestingen innemen en ons op hunne gren-* « *zen hereenigen. Dáár zullen wij zien, of wij* « *met onze zegepralen nog verder behooren voort* « *te gaan* (*). »

Eene botsing tusschen de beide partijen was dus onvermijdelijk. Reeds hadden DE POTTER en de zijnen, in navolging van hetgeen kort te voren in *Frankrijk* gebeurd was, eene *revolutionnaire* vereeniging (*associatie*) tot stand gebragt, die schijnbaar slechts tot instandhouding der nieuwe Grondwet, doch inderdaad ten aanval tegen de *Oranjelieden* bestemd was. Deze werden voornamelijk door vier tijdschriften vertegenwoordigd: de *Vrai Patriote* te *Brussel*, het *Journal du Commerce* te *Antwerpen*, de *Echo* te *Luik*, en de *Messager* te *Gent*, door bovengenoemden FROMENT geschreven. Deze allen namen dus ook partij voor het

(*) *Allgemeine Zeitung*, 22 Maart, N°. 88. Deze vestingen, *met den stormpas te nemen*, waren *Maastricht* en het kasteel van *Antwerpen*.

Digitized by Google

koningschap der Prinsen van *Oranje*, wien zij als eenen HENDRIK IV. en TITUS voor *België* schilderden. Men begon te *Gent*, met den uitgever van den *Messager* de glazen in te slaan. Daar nu in de laatste dagen van Maart, waarschijnlijk ten gevolge der terugkomst des Prinsen uit *Engeland* naar den *Hage*, 21 Maart, het plan der Oranjelieden, om tot opstand te komen, tot rijpheid gekomen scheen, achtte — niet de zwakke Regering, maar het *Verbond* (de *Associatie*) het oogenblik daar, om door volksbewegingen die partij te onderdrukken. Den voorbode daarvan vond men in een berigt van den 26 Maart uit *Antwerpen*. « De « stoutheid der Oranjelieden gaat zoo verre, dat, « wanneer de Regering geene snelle en krachtige « maatregelen neemt, de tegenomwenteling binnen « kort daar zal zijn. » Wezenlijk schenen de Mogendheden het bij 's Prinsen vertrek uit *Engeland* omtrent zijne verkiezing tamelijk eens: want geen der andere personen, die in aanmerking kwamen, bood zoo vele waarborgen van rust aan. Zelfs *Frankrijk* zou voor dien prijs de rust wel hebben willen koopen, sints aldaar, sedert de helft van Maart, de gematigde en vredelievende CASIMIR PÉRIER als Voorzitter van den Ministerraad aan het roer van den Staat zat. *België* zou, door de herroeping van de uitsluiting der *Nassau's*, met ééne pennestreek zich de oude welvaart weder verschaft hebben, en *Holland* ware op nieuw met zijnen wereldhandel aan *België's* nijverheid vastgeklonken geworden. Het

Digitized by Google

oogenblik was daar: de uitvoering scheen nabij; eene Regeringsverandering te *Brussel* ware dadelijk door de vijf Mogendheden erkend; doch de Voorzienigheid had met de *Vereenigde Nederlanden* andere ontwerpen. Zich zelve moest *België* straffen. *Nederland* zou, wel is waar, nog zoo spoedig de haven der rust niet bereiken; het zou nog veel lijden, maar daardoor ook de vernieuwing ontgaan van den knellenden en onnatuurlijken band, welke, hoezeer dan ook losser gesloten, hetzelve niet voegde. De erfgenaam van den troon was tot andere dingen geroepen, dan om zich voor halfbekeerde oproerlingen te vernederen, en van *hunne* genade eene bezoedelde kroon en eene schaduw van gezag aan te nemen. De werktuigen tot deze heilzame teleurstelling waren de verachtelijkste wezens der Aarde: doch God heeft ook weleer door de schijnbaar verachtelijkste middelen zijn Volk in vrijheid gesteld.

Het was de meergemelde *Club* of *Jacobijnsche* vereeniging onder TIELEMANS, den kweekeling van DE POTTER, als Opperhoofd, die den Procureur-Generaal VAN MEENEN, VAN DE WEIJER, ROGIER, SERON, JOTTRAND, BARTHELS, LESBROUSSART, DUCPÉTIAUX, LEVAH (Schrijver van den *Belge*) en andere zamenzweerders van 1829 en hunne vrienden onder zijne banieren telde. De blinde RODENBACH, de gezworene vijand van het *Nassausche* huis, en zijn broeder behoorden ook tot deze mannen, die zekerlijk reden hadden, om bij 's Prinsen terugkomst voor de verdiende straf te

Digitized by Google

duchten. Ook de Ministers GOBLET en D'HANE, en vele anderen, ook Krijgsbevelhebbers, in 't geheel wel ten getale van 3000 en meer, voegden zich bij deze partij, die, even als weleer de *Ligue* in *Frankrijk*, der Regering, welke zij voorgaf te ondersteunen, reeds boven het hoofd was gewassen. Aan de andere zijde maakten de Oranjelieden zich tot de openlijke erkentenis des Prinsen gereed, toen zij door hunne tegenpartij (gelijk sommigen willen, door den *Engelschen* Minister PONSONBY verraden (*)) voorgekomen en overvallen werden. Dit gebeurde den Oversten BORREMANS te *Brussel*; hij werd in den nacht van den 25 Maart in hechtenis genomen en naar het kasteel van *Doornik* gevoerd. VAN DER SMISSEN onttrok zich door de vlugt naar het *Pruisische* gebied aan hetzelfde lot. En nu begonnen de plundertooneelen van 1830 op nieuw, om de *terugkeering* dier zelfde Regering te beletten, die men toen *omverwerpen* moest. Het gemeen, door de *Club* opgezet, wilde den gevangen' Overste in zijne magt hebben; daar dit niet gelukte, werden de drukpersen van den *Vrai Patriote* verbrijzeld, en gelijktijdig de woning van den Advokaat SPINAEL, eenen vriend van het huis van *Oranje*, opengebroken en aanvankelijk geplunderd, toen dezelve nog even in tijds door krijgsvolk werd ontzet. (Men merkte op, dat meermalen de plundering slechts tot

(*) Hij zou, volgens den Abt DE GHEEL, in zijne zoogenaamde *Diplomatie du guet à pens*, in 't geheim geweest, doch de uitvoering ontraden hebben, — tot het te laat was.

Digitized by Google

op zekere hoogte werd toegelaten.) Den volgenden dag schoolde het opgeruide gemeen weder zamen. Het huis van den Heer MATHIEU MORREMANS werd, in weerwil van ware of schijnbare pogingen der burgerwacht, volkomen uitgeplunderd en ten deele afgebroken; men berekende de schade op anderhalve ton gouds. Het was een vreeselijk schouwspel, toen het graauw, nu meester van *Brussel*, op het groote marktplein voor het stadhuis het kostbare huisraad en de koetsen des gehaten mans in een vuur wierp. Daarop onderging het huis van den Koetsenfabrikant JONES hetzelfde lot. Den 28 en 29 duurden deze gruweltooneelen voort. Thans, nu de gehate personen gestraft waren, vermaande de *Associatie* de *Brusselaars* tot rust. Het stuk, hiertoe strekkende, hield onder anderen in, dat de *Oranjepartij thans, nu het volk zich getoond had, niet meer te vreezen was, maar dat het volk thans de plundering staken, en den Koning van Holland moest gaan beoorlogen.* Te *Luik* hadden dezelfde gruwelen aan vijf huizen plaats, in een van welke de drukkerij was van het Oranjegezinde blad de *Echo*. Zelfs naderde de woedende bende (door de *Liberalen* bezoldigd, die het gebied der Geestelijkheid geen goed hart toedroegen) het paleis van den Aartsbisschop VAN BOMMEL, eenen *Hollander*, en dreigde hem, *omdat hij niet in het land geboren was*, hoewel hij in valschheid en verraad voor geenen *Belg* behoefde te wijken. Hij verscheen onbekommerd, en gaf den brullenden hoop — zijnen bisschopszegen. (Men

Digitized by Google

waant eenen SIMONIDES de moordenaars der DE WITTEN te hooren prijzen!) — Als een loopend vuur verspreidde zich de plunderwoede voort door *België*. Te *Gent* ontstond tusschen de omwentelingsgezinde stadswacht en het gilde der schippers, — alle voor de oude Regering gestemd, — een bloedige twist: de schippers leiden een' hunner tegenstanders ter neder, en een hunner riep: *leve de Prins van Oranje!* doch deze werd dadelijk gevat en mishandeld. Nu werden drie huizen geplunderd, een van welken de drukkerij van den *Messager* was; hier werd niets gespaard, maar de drukpersen en alle gereedschappen in 't water geworpen. Het was ook hier opmerkelijk, dat in *andere* huizen de baldadigheid eenigermate gestuit werd, doch niet bij de drukkers, die het waagden de *roemrijke* omwenteling te bestrijden. Te *Mechelen* liep het gespuis te hoop, om de vrijheid te eischen voor de plunderaars, die zich bij den aftogt der *Hollanders* zoo snood hadden vergrepen, en tijdens de terugkeering van eenige orde in hechtenis waren genomen. Men moest hun te wille zijn. Te *Antwerpen* hadden belangrijke gebeurtenissen plaats. Het schijnt, dat den 25 dezelfde Overste NIJPELS, die, even als VAN DER SMISSEN, zoo veel deel aan de omwenteling, vooral in die stad had gehad, de Officieren der bezetting had bijeen geroepen om den Regent te doen vallen en den Prins van *Oranje* uit te roepen. Hiertegen nogtans verzetteden zich twee Oversten, noemden de beide Generaals *verraders*, en weigerden gehoorzaamheid. De meer-

Digitized by Google

derheid der troepen van hun gevoelen zijnde, zwegen de Oranjevrienden, en de opstand bleef in de geboorte gemoord. — NIJPELS gaf zich gevangen, doch VAN DER SMISSEN ontsnapte naar de *Pruissische* Rhijnprovincien. Dit gaf ook hier het sein tot de vreesselijkste plunderingen, die, naar mate der laaghartige snoodheid van het *Antwerpsche* graauw boven die der andere steden, nog meer dan elders verwoestingen aanrigtten. De drukkerij van het *Journal du Commerce* lag allereerst aan de beurt: daarop volgden de huizen der Heeren DE CATERS, DE COCK, GEELHAND DE LA FAILLE, DE MOOR (twee leden der Staten-Generaal, die vroeger dikwerf in het belang des handels met de *Hollandsche* leden gestemd hadden), en WERREBROECK PIETERS. De ongelukkige stad was aan de grootste wanorde en volslagene regeringloosheid ten prooi. Wat vlugten kon, redde zich, want de krijgsbezetting strekte (zekerlijk op hoogeren last) niemand ter bescherming. Men hield zich op het kasteel gereed, om iedere schending der wapenschorsing bloedig te wreken. Te *IJperen* moeten omtrent dezen tijd ook drie huizen geplunderd zijn. Te *Ath* werd eene galg aan den vrijheidsboom gehecht, tot straf voor de *verraders des Vaderlands*. Verder lieten de volksmenners het echter niet komen, waarschijnlijk uit vrees voor eene gewapende tusschenkomst der Mogendheden. Want de verontwaardiging was zelfs in *Engeland* en *Frankrijk*, waar men tot hiertoe de *Belgische* omwenteling zoo zeer had begunstigd, ten top, en

Digitized by Google

uit *Rijssel*, waarheen vele slagtoffers der volkswoede de vlugt namen, werd de *Fransche* Natie ingelicht, welke snoodaards zij voor *broeders* en *Bondgenooten* erkende.

Dit alles gebeurde, terwijl men in *Holland* opgetogen was over het offer, door den edelen jongeling aan het Vaderland gebragt, en eerbewijzen en belooningen voor hem zocht uit te vinden. Dit was echter niet de eenige gedachte, die de Natie als zoodanig bezig hield. De onverwachte langdurigheid der ongehoorde inspanning, die zij zich getroostte, verlangde nieuwe bijdragen voor de schatkist. De Minister der geldmiddelen leide den 22 Maart de Staatsbehoeften aan de Staten-Generaal voor. De gewone bedroegen 42, de buitengewone ruim 46 Millioenen voor derdehalve Millioen *Nederlanders*; van de laatstgemelde kwamen 28 voor de land- en zeemagt, 13½ voor de rentebetaling, als voorschot voor *België*, 't welk men naar het — slechts *voorgestelde*, niet *bepaalde*, — Plan der Conferentie als schuldenaar voor ruim de helft dier rentebetaling beschouwde; eene onderstelling, die, ook nadat dit voorstel genoegzaam aan de vergetelheid is overgeleverd, nog tot op onzen tijd jaarlijks onvermoeid door den Minister voor de geldmiddelen bij de Staten-Generaal wordt te berde gebragt, *onder pleglig protest van ons regt op het Zuiden.* Tot vinding dier buitengewone behoeften, (de gewone werden naauwelijks door de inkomsten gedekt) behielp men zich (in plaats eener gevreesde buitengewone

Digitized by Google

geldheffing op bezittingen en inkomsten, gelijk in 1795,) met het *kredietstelsel.*

De Minister sloeg eene vrijwillige leening van 42 Millioenen voor, tegen zes ten honderd renten, en, als krachtigen prikkel tot deelneming in dezelve, eene heffing van een tot vijfmalen de personele belasting, waarvan de bewijzen van betaling tegen de volle waarde in het papier der ontworpene leening konden worden belegd. Mogt deze eerste mislukken, zoo werd er eene heffing naar den grondslag van het personeel voorgesteld, — van een tot zestienmaal van hetzelve — die slechts vier ten honderd rente zou geven. De in het vorige jaar ingestelde schatkistbilletten zouden kunnen afgelost worden. — In de aanmerkingen, door de Staten-Generaal op deze voordragt gemaakt, merkte men onder anderen het verlangen op, dat in de inleiding der wet in plaats der ongepaste uitdrukking van *getrouwe Noordelijke Provinciën*, (even als of het tweeslachtige *Koningrijk der Nederlanden* nog bestond) die van *Vereenigde Nederlanden* mogt worden gebezigd; in de openbare Vergadering over dit onderwerp (31 Maart,) waarbij men het *voorschot* behandelde, werd ook zeer aangedrongen op eene openlijke erkentenis van Regeringswege der afscheiding van *België*. De rondborstige VAN DAM VAN ISSELT, wiens oprigting van een jagercorps tot 's lands verdediging geenen twijfel omtrent zijne bedoelingen overliet, drong sterk op de noodige hervormingen aan: zoo als van de gewoonte, om de krijgslieden slechts naar ouderdom van dienst

Digitized by Google

te bevorderen, en het stemmen over de staatsbehoeften in eens, (waardoor men dus kwaad en goed met elkander moest verwerpen of aannemen.) Ook uitte hij zijn misnoegen over het stilzwijgen der Regering omtrent de gewigtigste staatsbelangen, waaromtrent de Ministers *vooraf* openingen hadden moeten geven, zoo niet in 't openbaar, dan toch met geslotene deuren, alzoo de Natie door hare opofferingen toch wel dit vertrouwen had verdiend! Dit laatste was ook een onderwerp van bedenking bij vele andere sprekers. De Heer OP DEN HOOFF, een *Amsterdammer*, drong aan op een onbekrompen handelsstelsel, en lage uit- en ingaande regten, als een voordeel, hetwelk de *Vereenigde Nederlanden* van *België's* afscheiding trekken konden. Terwijl, zeide hij, in deze *crisis Europa* op ons het oog gevestigd hield, ook met opzigt tot den weg, dien wij ten aanzien des handels zouden betreden, was het zaak, althans bij voorraad de belemmeringen door eene wet op te heffen. De Heer WARIN, uit dezelfde stad, verklaarde zich zelfs tegen de wet, zoolang de zelfstandigheid van *Noord-Nederland* als Natie niet duidelijk bleek. Nogtans werd het voorschot met 49 tegen 3 stemmen aangenomen.

Wij moesten hier eenigzins in bijzonderheden treden, ten einde te doen zien, hoe op dien tijd in *Noord-Nederland* de eerbied voor de Regering de taal der vrijheid in de openbare Raadsvergaderingen niet uitsloot. Onbewimpeld durfde men de misbruiken en de klerkenregering (*Bureaucratie*) aan

Digitized by Google

den dag brengen, en ronduit de zelfstandigheid van het *oude* Vaderland, en de afzetting van het ingekankerde deel eischen, liever dan — met levensgevaar voor het geheel — het door allerlei kunstmiddelen te willen behouden. Zoo is de *Hollander!* Vrijheid, doch met orde — onbewimpelde taal, waar het spreken te pas komt, doch binnen de perken der wet — dat is zijn karakter! Ook gingen de gegevene wenken niet verloren. Eer men nog over de leeningswet stemde, deed de Minister van buitenlandsche Zaken, de Heer VERSTOLK VAN ZOELEN, berigt aan de Staten-Generaal (2 April) van 's Konings toetreding tot de *Londensche* bepalingen van den 20 en 27 Januarij, en werd tevens de belangrijke bijzonderheid medegedeeld, dat er reeds Commissarissen tot de grensbepaling waren benoemd, en de Koning te *Londen* zijn verlangen had uitgedrukt, « dat de *Belgen* hunne nu doel-« looze en overtollige wapening mogten staken, ten « einde ook van onze zijde de krijgstoerustingen in « evenredigheid te verminderen. » Dit was echter niet geschied, en integendeel de *Londensche* Conferentie van den kant der *Belgen* smadelijk bejegend; onze grenzen waren telkens geschonden; de gemeenschap met *Maastricht* niet behoorlijk hersteld; gedurig was er openlijk van oorlog met *Nederland* gewaagd, en zelfs door den Regent eene Staatsregeling bezworen, die op het *Nederlandsche* grondgebied inbreuk maakte. In deze omstandigheden kon of mogt men niet anders dan gewapend blijven.

Digitized by Google

Dit beseften dan ook de Vertegenwoordigers des Volks, en na eene aanspraak van den Minister over de geldmiddelen, waarin de Vergadering, als een bewijs van den goeden wil der Regering, op een onlangs genomen besluit werd gewezen, bij hetwelk aan de provinciale en stedelijke Overheden eenig meerder gezag over plaatselijke belangen werd toegekend, terwijl tevens stellig de meest mogelijke bezuinigingen werden beloofd, namen de Staten-Generaal de leening van 6 ten honderd, met 43 tegen 5 stemmen, aan. Zoo waren dus de uitgaven voor het leger en het geheele bedrag der *Nederlandsche* schuld voor dit jaar verzekerd.

Kort te voren had het leger eene nieuwe inrigting bekomen. Den 22 Maart, daags na de terugkomst van den Prins van *Oranje*, werd het voetvolk in drie *Divisiën*, onder de Luitenant-Generaals VAN GEEN, Prins BERNHARD van *Saksen-Weimar*, en MEIJER, en elke Divisie weder in twee *Brigades* verdeeld. Aan het hoofd der Brigaden onder VAN GEEN stonden: de Generaal Majoor SCHUURMAN en de Kolonel FAVAUGE; onder Prins BERNHARD, de Generaal Majoor DESTOMBE, en de Overste BAGELAAR. De derde *Divisie* moest nog worden gevormd. De Luitenant-Generaal TRIP voerde over de gezamenlijke ruiterij het bevel, en onder hem de Generaal-Majoors POST en BORREL. Onder Prins FREDERIK, Grootmeester van het geschut, stonden de Generaal-Majoor TRIP en de Kolonel VAN HOOFF, die tevens bevel voerden over het krijgsbouwwezen

Digitized by Google

(de *Genie*). De Generaal-Majoor CONSTANT DE REBECQUE was hoofd van den staf, en de Generaal-Majoor REUTHER over de huishoudelijke zaken des legers gesteld. In *Zeeland* (*Staatsvlaanderen*) zou de Luitenant-Generaal DE KOCK, (die zich in *Indië* als overwinnaar bij *Palembang* en van DIEPO NEGORO allergunstigst had onderscheiden (*)), en in *Gelderland* over de spaarbende, aldaar te verzamelen, de Luitenant-Generaal CORT HEILIGERS gebied voeren. Vele schutters en (op hun verzoek) ook de vrijwillige jagers uit de Studenten, werden bij het tot den marsch bestemde leger gevoegd.

In *Staatsvlaanderen* was ondertusschen weder een gevecht voorgevallen, waarin zich de *Hollandsche* moed had doen kennen. Sedert den opstand, en vooral sedert de blokkade, werd aan de *Vlaamsche* visschers, die men niet zonder reden voor verspieders kon achten, geen verlof meer gegeven, om op de *Westerschelde*, een *Nederlandsch* binnenwater, of op de naburige stroomen hun beroep uit te oefenen. Den

(*) Bij deze gelegenheid kan ik niet voorbij aan te merken, hoezeer de krijgsdienst, gedurende de vredejaren in *Europa*, in *Indië* bevorderlijk is geweest tot het vormen van bekwame bevelhebbers, die ons Vaderland in den jongsten tijd ter dienst waren. VAN GEEN en DE KOCK, LEDEL en CLEERENS, LE BRON DE VEXELA en STUERS bij de landmagt, (benevens anderen, die mij thans niet te binnen schieten) VAN SPEIJK en ZWAANSHALS bij de zeemagt, hadden in de *Indische* oorlogen bevel gevoerd. Mijn achtingswaardige Vriend, de Overste-Luitenant VERMEULEN KRIEGER, was even vóór den *Belgischen* opstand, uit verlangen naar daden, en afkeer van langdurige rust op halve bezoldiging, weder naar *Indië* vertrokken, alwaar hij zich thans zoo zeer op *Sumatra* onderscheidt.

Digitized by Google

19 Maart zag men in den zoogenoemden *Braakman* bij *Biervliet* eenige dier vaartuigen, welke niet bijdraaijen wilden. Eene gewapende sloep joeg hen toen naar het strand, maar geraakte, de kust naderende, met de ebbe aan lager wal, zoodat zij, daar de *Belgen* niet ophielden daarop van het nabij gelegene fort *Philippine* (*) te vuren, door de zeelieden verlaten moest worden. Doch er was eene *Nederlandsche* vlag op dit vaartuig; deze zou in handen des vijands gevallen zijn. Dit duldt een *Hollandsch* zeeman niet. HOBEIJN, uit *'s Gravenhage* geboortig, begeeft zich al zwemmende, onder het geweervuur der *Belgen*, naar de sloep, haalt de vlag, en brengt langs dien eigen weg dezelve onder het gejuich der zijnen onbeschadigd terug (†). Deze daad baarde opmerking. HOBEIJN werd om zijn' heldenmoed naderhand in zijne geboorteplaats ten hoogste vereerd; doch (gelijk zulks de eigenschap is der ware verdienste) hij toonde zich, verhaalt men, over alle die eerbewijzingen in ronde zeemanstaal verwonderd, en betuigde, slechts zijn' pligt te hebben gedaan. Zoo bestonden onze oude zeelieden ook. DE RUITER verwachtte nooit openlijke eerbewijzen.

De in bezitneming van het vaartuig werd kort daarna door de *Nederlanders* gewroken. Den 29

(*) De *Kapitale Dam*, tot *Staatsvlaanderen* behoorende, was sedert den opstand, ook nog den 21 November 1830, benevens *Philippine* in het bezit der *Belgen*, en bleef hun dus volgens den wapenstilstand. (†) *Staatscourant.*

Digitized by Google

Maart verviel eene *Engelsche* brik op de *Vlaamsche Plaat*, die tot het *Nederlandsche* grondgebied behoort. De Overste LEDEL liet dezelve door troepen van den Staat bezetten, om haar voor plundering door de *Belgen* te vrijwaren, die vriend noch vijand ontzien. Desniettemin kwamen de *Belgen*, heet op buit, zestig gewapenden en wel 400 plunderaars sterk, aan boord, waarop de onzen het scheepje verlieten, na de lading zoo goed mogelijk geborgen te hebben. Doch de brave Kapitein HOPBERGEN, dien wij nog uit de verdediging van *Oostburg* kennen, deed eenige manschappen onder den Luitenant BLOM aanrukken, stelde zich zelf aan hun hoofd, en verdreef de *Vlamingen* van het scheepje. Verscheidene *Belgen* werden gekwetst; anderen, die zich met zwemmen poogden te redden, verdronken: een *Belgisch* Commies werd gevangen genomen. De schipper van het vaartuig, dien men van medepligtigheid aan het feit verdacht hield, ontsnapte naar *Brugge*.

Intusschen bleven de *Belgen* hardnekkig weigeren, niet alleen wat *hun* betrof, aan de Protocollen te gehoorzamen, maar ook van hunne aanspraken op het *Duitsche* Groothertogdom *Luxemburg* af te zien. Zij hielden dit feitelijk bezet; de *Waalsche* bevolking was hun toegedaan, de kleinere *Duitsche* werd overheerd. Zij hadden het land in tot bijna voor de poorten der vesting, die tevens de Hoofdstad is, en het *Duitsche* Verbond, hoezeer door de grondinrigting van dat Staatsligchaam verpligt

Digitized by Google

om het grondgebied van deszelfs leden te beschermen, zag die bezetting aan, en bleef werkeloos. De reden daarvan was echter loffelijk. Het was de vrees voor eenen algemeenen oorlog, dien men, bij terging der *Fransche Jacobijnen* door het aanranden hunner *Belgische* broeders, verwachtte. Doch was die vrees niet overdreven? Had niet de, vooral ten aanzien der buitenlandsche staatkunde hoog omwentelingsgezinde BIGNON vroeger openlijk in de *Fransche* Kamer der Vertegenwoordigers gezegd, dat een aanval op *België* eene schending van het beginsel der *niet tusschenkomst* zijn zou, doch dat *Luxemburg* onbetwistbaar tot *Duitschland* behoorde, en *België* daarop hoegenaamd geene aanspraak had? Had de Conferentie te *Londen* ditzelfde niet meermalen erkend? Prins BERNHARD van *Saksen-Weimar*, door den Koning tot Gouverneur van *Luxemburg* benoemd, liet dan ook niet na, de inwoners, met bedreiging van straf door inlegering bij langeren weêrstand, tot gehoorzaamheid te vermanen. Ook verspreidde men gedurig, dat er *Duitsche* troepen in aantogt naar het Groothertogdom waren: doch dit bevestigde zich niet, en de Regent durfde vrijelijk de *Luxemburgers*, ook van het *Duitsche* gedeelte, door eene oproeping van de onderwerping terughouden. In deze oproeping zeide SURLET: « Ik « heb gezworen de onafhankelijkheid van het *Bel-* « *gische* gebied te handhaven, en ik zal mijnen eed « houden. Laat u, *Luxemburgers!* noch door « beloften verleiden, noch door bedreigingen ver-

Digitized by Google

« schrikken. Het Congres *protesteert* tegen de Acte « der *Londensche* Conferentie, en de Natie, *die* « *het Hollandsche leger wist te overwinnen*, zal « het protest zijner Vertegenwoordigers handhaven. « Ten spijt der verdragen van 1815 begonnen wij « onze omwenteling; ten spijt der Protocollen van « *Londen* zullen wij haar eindigen (*). » Daarenboven betwistte *Frankrijk* aan het Groothertogdom zijne tegenwoordige grenzen. Het Hertogdom *Bouillon*, beweerde men, was niet aan *den Koning der Nederlanden* gegeven, maar aan *België* toegevoegd; eerstgemelde had niets tot schadevergoeding voor *Nassau* ontvangen, dan het oude *Oostenrijksche* Hertogdom *Luxemburg* (†).

De *Nederlandsche* Gezant te *Londen* riep nu den 23 Maart, uit hoofde der tergende en oorlogszuchtige oproeping van den Regent aan de *Luxemburgers*, die eenen aanval op 's Konings grondgebied scheen aan te duiden, den bijstand der Conferentie in, die immers de rust, wapenschorsing en het wederzijdsche grondgebied had gewaarborgd. Het duurde tot den 17 April, eer de Conferentie weder bijeen kwam. Alstoen gaf de *Fransche* Gezant (hetgeen nog niet geschied was) in naam zijner Regering zijne volledige toestemming tot de bepalingen van den 20 Januarij nopens de grenzen (niet tot die van den 27 wegens de schuld), en dus ook met name tot de

(*) *Allg. Zeitung* 18 Maart 1831.

(†) Nota van den Heer SEBASTIANI aan TALLEYRAND, *Recueil de Pièces Diplomatiques*, 1831. p. 152.

Digitized by Google

volkomene afscheiding van het Groothertogdom *Luxemburg* van *België*, als moetende onder het huis van *Nassau* verblijven, doch hij zonderde het Hertogdom *Bouillon* uit. Ten hoogste verblijd over de toetreding van *Frankrijk* nam nog dienzelfden dag (17 April) de Conferentie het besluit, waarbij de grensscheiding van 20 Januarij voor *onherroepelijk* verklaard, de schuldverdeeling met de gemeenschap der koloniën daarentegen slechts *eene reeks van voorstellen* werd genoemd, terwijl echter ook *Luxemburg* een evenredig gedeelte daarin zou moeten dragen. De *Belgen* werden tevens aangemaand, terstond hunne troepen uit het *Luxemburgsche* te trekken, en Commissarissen ter juiste grensbepaling naar *Maastricht*, en ter schuldvereffening naar *'s Hage* te zenden; bij weigering waarvan de onafhankelijkheid des lands niet zou erkend en alle betrekking der vijf Mogendheden met hetzelve afgebroken, de Gezanten terug geroepen, en de *Nederlandsche* Regering en het *Duitsche* Verbond gemagtigd worden, hun gezag in de haar toegekende landen te herstellen (dus ook te *Venlo* en in *Luxemburg*), terwijl zij daarentegen, wanneer *zij* het Grondgebied van *Nederland* schonden, *als in staat van vijandelijkheid met de vijf Mogendheden zouden worden beschouwd.*

Toen de *Belgen* zagen, dat zij, naar het scheen, niets meer van *Europa* te hopen hadden, indien zij deszelfs verklaarden wil wederstreefden, sloeg de looze Minister LEBEAU een' anderen weg in. Hij

Digitized by Google

wendde zich regtstreeks tot den Minister van buitenlandsche zaken der *Vereenigde Nederlanden*, den Heere VERSTOLK VAN ZOELEN, in eenen vleijenden brief, waarin hij de uitdrukking vroeger door dien Minister gebezigd, nopens de volmaakte gelijkheid, waarin zich het Koningrijk der *Nederlanden België* tot *Noord-Nederland* bevond, thans als eene reden deed gelden, om het eerstgenoemde, hetwelk slechts zijne plaats vóór de hereeniging, zonder schade voor *Holland*, hernomen had, te erkennen. « Sedert zes « maanden, » zeide LEBEAU, « zijn de vijandelijk- « heden geschorst, en ondertusschen lijden de on- « derlinge handelsbetrekkingen; de wapeningen ver- « slinden 's lands inkomsten, en intusschen verlangt « geen der beide volken meer verovering: elk wil « slechts voor *zijnen* grond strijden. Waartoe dan de « wapenen weder opgevat? wij staan op het punt, zulks « te doen voor eenige betwiste punten, die waarschijn- « lijk reeds zouden beslecht zijn geworden, indien « de beide partijen terstond na de wapenschorsing « met elkander in onderhandeling waren getreden. « Niet van buiten kan de vrede tot ons komen; wij « moeten ons zelve die geven. » De Minister sloeg dus eene bijeenkomst van *Belgische* en *Nederlandsche* Gezanten in eene onzijdige stad tot het sluiten van een verdrag voor. Hij eindigde voorts met den *Hollandschen* Minister te waarschuwen, dat weigering of stilzwijgen van zijne zijde slechts tot het wederopvatten der wapenen door de *Belgen* zou kunnen geleiden.

Digitized by Google

Deze brief is allezins merkwaardig, en bevat verscheidene opheldering nopens den toenmaligen staat van zaken. Vooreerst toont hij aan, dat (met uitzondering van het laatste gedeelte, blijkbaar geschreven om razende omwentelaars te believen) de toon in *België* zich toch van dien, welke in 1830, gelijk in *Frankrijk* in 1793, geheerscht had, begon te verwijderen. LEBEAU, en die weinigen in *België*, welken het niet aan staatkundige inzigten mangelde, begonnen te begrijpen, dat de taal van de woestaards der omwenteling te veel vroegere treurige dagen herinnerde, om niet aan alle Hoven en bij alle staatslieden, (die van *Frankrijk* en vooral van *Engeland* niet uitgezonderd,) weêrzin en afkeer te wekken; dat het *terugzenden der Protocollen* de *Belgische* zaak zeer benadeeld had, en dat men door een' zachten en beschaafden toon eenigermate zich in overeenstemming met de gewone *diplomatieke* vormen moest stellen. — Ten anderen sprak het geheele stuk, bij veel achting voor het *Hollandsche* Volk, en persoonlijk voor den Minister, met geen enkel woord van den Koning. Wanneer *Nederland* eene Republiek geweest ware, door een bondgenootschappelijk verdrag aan *België* gehecht, zou de toon aldus hebben moeten zijn. Hiermede hoopte LEBEAU de Natie, die hij niet kende, te winnen, en haar misschien, in arren moede over de langdurige onzekerheid, met drift de schijnbaar naaste uitkomst te doen omhelzen. Maar het was ook aan den kortzigtigsten blijkbaar, dat de *hier* bedoelde

Digitized by Google

afdoening wel niet met eer of voordeel voor *Nederland* had kunnen plaats hebben. Bij de dusgenaamde *Belgische* Grondwet waren landen, gelijk *Maastricht*, *Venlo* en *Staatsvlaanderen*, die tot de oude Republiek en het Vorstendom van 1814 behoorden, als gedeelten van *België* opgenoemd, die het zekerlijk bij eene onderhandeling niet vrijwillig zouden hebben opgegeven. Of, wanneer hunne bedoeling vredelievend was, waarom dan niet de waarlijk gematigde en onpartijdige voorslagen der Mogendheden, althans van den 20 Januarij, omhelsd? Waarom ten minste niet, bij dit aanzoek, een algemeen voorstel van de grondslagen, waarop zij vrede begeerden, gedaan? — Ook gevoelde men in *'s Hage* duidelijk, dat het doel dezer poging niets anders was, dan om, onder schijnschoone woorden, onze Regering van de Conferentie, die toen meer eendragtig scheen dan ooit, af te trekken. Het was dus verstandig, dat zij aan deze poging geen gevolg gaf, hoewel een regtstreeksch of zijdelingsch antwoord der Regering, waarin men de *Belgen* naar *Londen* verwees, of de grondslagen van een' billijken vrede opgaf, misschien niet onnut zouden geweest zijn.

Reeds scheen zij haar doel nabij, door zich getrouw aan de bemiddelende Mogendheden en derzelver uitspraken te houden. Het duurde nog wel tot den 10 Mei, eer de Conferentie een nieuw besluit nam, maar dit bepaalde dan ook eindelijk, *op voorslag van Frankrijk*, eenen *termijn* voor de *Belgen*, binnen welken zij aan het verlangen der

Digitized by Google

Mogendheden moesten voldaan hebben. Het was de *eerste Junij* 1831. Wanneer alsdan de *Belgen* nog altijd weigerachtig bleven, om aan het voorgestelde te voldoen, zouden alle betrekkingen tusschen de Mogendheden en *België* volstrekt worden afgebroken; de vijf Mogendheden, wel verre van bij het *Duitsche* Verbond tusschen beide te komen, (gelijk tot hiertoe geschied was,) « om de reeds bepaalde maatregelen « van dat Verbond ten aanzien van het Groother- « togdom *Luxemburg* te vertragen, zouden zelve « de noodzakelijkheid dier maatregelen erkennen, « en slechts vriendschappelijk naar het getal en de « werkzaamheden der troepen vernemen, die het « Groothertogdom zouden binnenrukken. Wanneer « de *Belgen* (gelijk zij thans in vele dagbladen deden) « den wapenstilstand dreigden te verbreken, zouden « de Mogendheden ter beantwoording dier daad van « vijandschap maatregelen weten te nemen » (*).

Zoo stonden de zaken met de helft van Mei 1831. Niemand kon, na zulke betuigingen, iets anders vooruit zien, dan *of* onderwerping van *België*, *of* aanval op hetzelve, althans uit het Groothertogdom, met toestemming van al de groote *Europische* Mogendheden. Doch eene verachtelijke kuiperij bewerkte eene geheel andere uitkomst, die nog twee jaren langer *Europa* in eenen pijnlijken staat tusschen oorlog en vrede hield. Een *Brit* liet zich door eenen *Belg* tot dit hatelijke weefsel verleiden.

(*) *Recueil de Pièces Diplomatiques*, T. I. p. 164—185.

Digitized by Google

Wij hebben vroeger gezien, dat *Engeland* en *Frankrijk* in het begin der onderhandelingen twee Commissarissen van minderen rang, de Heeren CARTWRIGHT en BRESSON, naar *België* hadden gezonden, voornamelijk om de *Belgen* tot de wapenschorsing te nopen. Deze waren sedert door personen van meer aanzien, CARTWRIGHT door Lord PONSONBY, eenen schoonbroeder van *Engelands* eersten Minister GREY, en later BRESSON door den Generaal BELLIARD, eenen krijgsman uit de school van NAPOLEON, vervangen. Hoezeer ook *Engeland* met *Frankrijk* bevriend scheen, werkten nogtans beide Mogendheden afzonderlijk, om invloed in het onafhankelijk en onzijdig verklaarde *België* te bekomen. BELLIARD, een rondborstig krijgsman, was daarin niet tegen PONSONBY's doorslepenheid opgewassen. Deze wist aan de eene zijde, daar men nog uit oude gewoonte *Engeland* voor eenen natuurlijken Boudgenoot der *Nassau's* hield, het vertrouwen der Oranjelieden te winnen, die hem alle hunne plans mededeelden — (welke hij echter, gelijk wij zagen, in het laatst van Maart deed mislukken) en aan den anderen kant zich aanhangers te verschaffen in het *Belgische* Ministerie. De bovengenoemde verandering in Maart was gedeeltelijk het werk van zijnen invloed, en het gelukte hem, LEBEAU, die zeer voor *Engeland* gezind was, in het Ministerie te brengen. Daar echter ook *Frankrijk* eenen Vertegenwoordiger in dat Ministerie moest hebben, werd DE BROUCKÈRE daartoe uitgezocht, die op zijne beurt

Digitized by Google

GENDEBIEN en VAN DE WEIJER deed vallen. Het was door toedoen van den Minister van buitenlandsche zaken LEBEAU, dat PONSONBY de *Belgen* wist te overreden, om eenen man als *Koning* aan hun hoofd te plaatsen, die door een' zonderlingen zamenloop van omstandigheden bestemd scheen, om altijd in den weg der *Nassaus* te staan. Gehuwd met de *Engelsche* Kroonprinses, die men te voren den Prins van *Oranje* had toegedacht, naderhand benoemd tot Koning van *Griekenland*, waarover men met Prins FREDERIK schijnt onderhandeld te hebben, was hij, eens door den dood zijner Gade, en de tweedemaal door vrijwilligen afstand, van twee kroonen verwijderd, die hem niet schenen te kunnen ontgaan. De derde troon, dien men hem toedacht, was die van *België*. Het scheen, of een noodlot hem, die, van een somber gestel, stilte en afzondering boven alles begeerde, tot de regering over de meest uiteenloopende Volken bestemde. Sints vijftien jaren in *Engeland* gevestigd, aldaar met goederen, waardigheden en eeretitels overladen, was hij genoegzaam een *Brit* geworden, en de Ministers mogten het voor een meesterstuk van staatkunde aanzien, eenen persoon, die eigenlijk geen *Britsche* Prins was (hetwelk hem van de regering over *België* zou hebben uitgesloten), maar toch genoegzaam aan het *Britsche* Koningshuis vermaagschapt, om de belangen van dat Rijk voor te staan, van de overzijde der *Noordzee* aan de boorden der *Schelde* ten troon te ver-

Digitized by Google

heffen (*). Daartoe moeten dan ook reeds vroeg in April, onmiddellijk na de verandering van Ministers te *Brussel*, onderhandelingen geopend zijn, waarbij niet alleen de Oranjepartij in *België*, die haren steun in *Engeland* zocht, maar, wat meer is, de oude getrouwe Bondgenoot, over wiens herleving *Engeland* in 1813 uitgelatene vreugde getoond had, aan *België*, of liever aan de verachtelijke heerschzuchtigen, die hun gebied, ten koste van *Neérlands* oude grenzen, uitbreiden wilden, — werd opgeofferd. Hoogst merkwaardig is het, in een onzer binnenlandsche papieren, reeds uit *Fransche* berigten van *het laatst van Maart*, de waarschijnlijke verheffing des Prinsen van *Koburg*, zijn huwelijk met eene *Fransche* Prinses, en de schikkingen, die later bij de 18 Artikelen omtrent *Maastricht* en *Luxemburg* ten voordeele van *België* gemaakt zijn, te vinden, waarbij dan ook het gezegde, naderhand door LEBEAU op het spreekgestoelte uitgebragt, « dat *België* niets aan de oude *Nederlandsche* schuld zou betalen, » vermeld wordt (†).

Er was bijkans geene keuze meer voor *België* dan tusschen den Prins van *Oranje* of dien van *Koburg*.

(*) Wij spreken niet van het hier te lande vrij algemeen verspreide denkbeeld, als of de *Engelsche* Regering zich een' nutteloozen kostganger van den hals had willen schuiven. Wat zeggen eenige honderd duizend Ponden Sterling, die toch in het land bleven, bij een *Budget* als het *Engelsche!* Het is een droppel uit den Oceaan, en zóó bekrompen waren de Ministers toch niet.

(†) *Haarlemsche Courant* van den 7 April, Artikel *Haarlem*, 6 April.

Digitized by Google

De eerste was de man der gezetene burgers, althans van handel en nijverheid; de tweede tot nu toe van niemand, want men kende hem niet, en daarenboven was hij een Protestant. Men beweert (*), dat PONSONBY toen de talrijke verzoekschriften, die hem door de Oranjevrienden waren ter hand gesteld, ten einde hij hun tolk bij de Conferentie mogt zijn, met opzet verdonkerd, en toch LEBEAU daarmede gedreigd zou hebben, indien deze niet de verkiezing van den *Engelschen* Prins wist door te zetten. Het gevolg daarvan zou geweest zijn, dat de hoofden in *België*, liever dan op hunne uitsluiting van het *Nassausche* Huis terug te komen, den *Engelschen* onderhandelaar hoop gaven op de verkiezing van Prins LEOPOLD, doch slechts tegen aanmerkelijke wijzigingen der voorgestelde grondslagen van scheiding. Daarop snelde PONSONBY naar *Londen*, en de uitslag zijner zending werd spoedig bekend in het Protocol van den 21 Mei, slechts elf dagen na de gedane bedreiging van den intogt der *Duitschers* in *Luxemburg* (†).

Bij dit Protocol veranderde de toon der Conferentie volkomen. Men vermeldde daarin de komst van den Lord, en diens verzekering, dat de aanneming der grondslagen van scheiding veel gemakkelijker zou worden, indien de vijf Hoven daarin toestemden, dat *België* bij wijze van afkoop of

(*) De Abt VAN GHEEL in zijne *Diplomatie du guet à pens*. De ontkenning van den kant van PONSONBY heeft plaats gehad, doch flaauw.

(†) *Recueil de Pièces Diplomatiques*, p. 185—187.

Digitized by Google

afstand tegen schâvergoeding (*) het Groothertogdom *Luxemburg* verkreeg. « Daar de keuze van eenen « Souverein onmisbaar was, om tot bepaalde schik- « kingen te komen, zou het beste middel, om dat « doel te bereiken, zijn, *de zwarigheden uit den « weg te ruimen* tegen de aanneming der Sou- « vereiniteit van *België* door Prins LEOPOLD van « *Saksen Koburg*, *in geval dezelve, zoo als alles « deed denken, hem mogt aangeboden worden.* » Vooraf echter moesten de *Belgen* de grondslagen van scheiding aannemen; men liet zelfs voor den vorm den termijn van den 1 Junij en de bedreiging van het vertrek der Gezanten bestaan; daarop zou men eene onderhandeling over den afstand met den Koning der *Nederlanden* openen, die echter tegen billijke schâvergoeding moest plaats hebben. *Alsdan* zou de Conferentie hiervan aan de *Duitsche* Bondsvergadering kennis geven, *en uitstel van den maatregel der bezetting door krijgsmagt verzoeken.* Hierdoor was wezenlijk nu reeds *België* voor die bedreiging gerust gesteld, en bleef in het bezit van het zoo plegtig aan Koning WILLEM toegekende Groothertogdom.

Dat *Frankrijk*, dat zelfs *Engeland* dit met genoegen zagen, begrijpen wij ligtelijk, maar konden de overige Mogendheden den overgang van het *Duitsche Gibraltar* in handen eener Mogendheid, die met de daad *Frankrijks* Vasal was, gerustelijk aan-

(*) *A titre onéreux*, of *moyennant de justes compensations.*

Digitized by Google

zien en zelfs bevorderen? Het schijnt onbegrijpelijk, wanneer men den staat van zaken in *Europa*, vooral in deszelfs oostelijke gedeelte, niet in het oog houdt.

Dezelfde geest van verwarring, van misnoegen, van haat en van opstand tegen het bestaande gezag, was uit *Frankrijk*, zijn brandpunt, overgeslagen naar *Polen*, waar de burger en de landman onder *Ruslands* scepter eene welvaart smaakten, welke zij onder hunne vroegere adelijke tirannen, die slechts van vrijheid *zwetsten*, nimmer gekend hadden. Doch gelijk de Geestelijkheid in *België*, dus poogde ook de Adel in *Polen* zich en zijne bedoelingen achter den geest des tijds, de zoogenaamde *liberale* denkbeelden, te verschuilen. Even als thans *Oostenrijk* in *Hongarije*, dus was de *Regering* in *Polen* de vriendin des Volks, en de weldoenster, die hetzelve voorspoed zocht te verschaffen; de Adel, die niet dan zich zelve beoogde, wist daarentegen het Volk met de woorden *vrijheid* en *Vaderland* te verleiden. Het oude, *roemrijke* Vaderland (waaronder de boer een lijfeigene slaaf was) bestond niet meer; de *Russische* Alleenheerscher bestuurde het thans. Het is waar, hij wilde geene *Poolsche Rijksdagen* meer in den ouden vorm, die een spreekwoord voor verwarring geworden waren; hij wilde geene *Belgische* vrijheid van drukpers; maar hij deed de welvaart in *Polen* jaarlijks toenemen. Dit was echter niet genoeg; *Fransche* vrijheid wilde men hebben, *Fransche* vormen moesten het land beheerschen. Ongelukkig waren de oude *Poolsche* herinneringen door

Digitized by Google

de gedachte van het gemis eens *eigen'* verkozenen Konings en het zien der krijgsbenden des ouden mededingers in de Hoofdstad gekwetst, en dit sleepte vele anders weldenkende menschen in den draaikring der omwenteling mede. Den laatsten November 1830 barstte de in *Parijs* beraamde zamenzwering door een moorddadigen aanval op de *Russische* krijgsbenden uit; de Grootvorst CONSTANTIJN, 's Keizers broeder, ontsnapte niet zonder het grootste gevaar, en vele *Russische* krijgsbevelhebbers vielen onder de handen der zamenzweerders. Vele studenten aan de Hoogeschool te *Warschau* onderscheidden zich bij deze daad, die den afval van *Rusland*, de uitsluiting des *Russischen* Keizers van den troon, en de bijna algemeene deelneming der verdwaasde en door volkshaat opgeruide *Polen*, die blindelings de wapenen voor hunne oude verdrukkers, de Edellieden, opnamen, ten gevolge had. Niet alleen *Polen* stond op; maar toen de intogt der *Russische* krijgsbenden onder den beroemden overwinnaar der *Turken*, DIEBITSCH, niet zoo spoedig gelukte, en de dapperheid der *Polen* hem voor de muren van *Praga* staande hield, toen viel, in den rug der *Russen*, zelfs een deel van *Litthauwen*, *Volhynie* en *Podolien* af, die bij vroegere onwettige verdeelingen aan dat Rijk waren ten deele gevallen. De *Russen* waren verpligt, ten einde hunne hoofdmagt bijeen te trekken, Zuidoostelijk *Polen* te ontruimen, en daardoor de gemeenschap met het opgestane *Volhynie* vrij te laten. — *Rusland* werd niet alleen

Digitized by Google

hierdoor belemmerd, maar ook *Pruissen* en *Oostenrijk*, welke beide Mogendheden niet onaanzienlijke legers op de grenzen moesten plaatsen, om de opstandelingen zoowel het indringen op hun grondgebied te beletten, als hunne eigene onderdanen aldaar, mede *Polen* van oorsprong, in toom te houden. In *Zwitserland* hadden in het laatst van 1830 de *Fransche* beginselen van Volksregering, door gelijktijdige, uit *Parijs* beraamde bewegingen, ook in de *Aristokratische* Cantons gezegevierd. En of dit alles nog niet genoeg ware, in het laatst van Februarij 1831 begonnen de woelingen ook in *Italië*, waar *Modena*, *Parma* en een gedeelte van den Kerkelijken Staat in vollen opstand kwamen tegen het gezag hunner Vorsten. *Bologna* en *Romagna*, die altijd met weêrzin het Pausselijke juk hadden gedragen, en hetzelve in NAPOLEONS tijd (1796) het eerst hadden afgeschud, verklaarden zich ook thans met den meesten ijver voor de nieuwerwetsche *vrijheidsbeginselen*. *Oostenrijk*, hetwelk reden had voor zijne *Italiaansche* staten (het *Lombardisch-Venetiaansche* Koningrijk), alwaar de brandstof nog meer dan elders opgehoopt was, te vreezen: *Oostenrijk* brak het eerst door den kring, waarin de *Fransche* Regering, (even als de *Romein* POPILIUS) *Europa* had willen bannen, den kring der *niet-tusschenkomst* in naburige oproeren. Den 8 Maart trokken de *Oostenrijksche* troepen in het gebied van *Modena*, en binnen 8 of 10 dagen was de in *zijnen aard* belagchelijke opstand, die slechts, wanneer

Digitized by Google

men hem gevreesd had, in de gevolgen ernstig had kunnen worden, in *Modena*, *Parma* en *Bologna* gedempt. Maar de *Fransche* eerste Minister, door dezen intogt verrast, en bevreesd voor de omwentelaars in zijn land, kon niet anders dan deze bemoeijing hoogelijk afkeuren, en — terwijl hij zelf in zijn hart vurig den vrede begeerde — eene dreigende houding aannemen, wanneer *Oostenrijk* 's Pausen gebied niet ontruimde. De *Oostenrijksche* Regering bleef van zijne zucht tot behoud van den vrede niet onkundig, en tevens, dat, wanneer zij den gedanen stap nog met eenen intogt van *Duitschers* in het *Luxemburgsche*, ten spijt van *België*, vermeerderde, aan het Ministerie geene andere keuze overbleef dan oorlog — of — voor de omwenteling te bezwijken. Aan het behoud van dit Ministerie, dat *Frankrijk* alleen voor het schrikbewind vrijwaren kon, en tevens aan de vrees voor gelijktijdigen oorlog in 't Oosten (in *Polen*) en in het Westen, werd dus, terwijl men, na herstelling der oude Regering, *Romagna* weder ontruimde, ook de voorgenomene bezetting van het *Luxemburgsche* door *Duitsche* verbondstroepen opgeofferd.

Maar de *Nederlandsche* Regering liet zich zoo ligt niet te vrede stellen. Den eigen' dag van het bovenvermelde Protocol der Conferentie drong haar Gezant te *Londen*, FALCK, op de vervulling van de gedane bedreigingen der Conferentie bij het niet voldoen aan de voorwaarden van scheiding door de *Belgen*, met den meesten nadruk aan, en zeide, dat

Digitized by Google

in die verwachting de *Nota* der *Belgische* Regering, aan haar zelve gerigt, was onbeantwoord gebleven. Het slot van dit stuk was bijzonder gewigtig. De Koning verklaarde, *dat hij zich, van den eersten Junij af, als vrij zou beschouwen, om hetzij tot de verwachte maatregelen mede te werken, hetzij voor eigene rekening en naarmate der omstandigheden te handelen, maar altijd met het eenige doel, om tot die orde van zaken te komen, welke de scheiding als regtvaardig en voegzaam had doen beschouwen.* Dien eigen dag gaf de Regering kennis van de schending der wapenschorsing juist op die rivier, waar men tot zijn eigen nadeel edelmoedig genoeg geweest was, de *Belgen* van alle regten vrij te stellen — op de *Schelde.* Uit eene ten Noorden des strooms aangelegde vesting, het *Noorderfort*, schoten zij op de brievenmaal, die de gemeenschap tusschen *Holland* en het kasteel onderhield, en bezetteden het door de onzen (onzeker om welke reden) voor onzijdig verklaarde Fort *St. Marie*, door PARMA in 1585 gesticht, om *Antwerpen* te benaauwen. Het was toen eerst, dat CHASSÉ de scheepvaart op de *Schelde boven* de stad deed stremmen, en de zoogenaamde bril of het buitenwerk *St. Laurens* (onmisbaar voor de verdediging van het kasteel,) deed bezetten, doch telkens met de verzekering, dat deze maatregelen met de onbillijke tergingen der *Belgische* troepen zouden ophouden. Bij gelegenheid dezer kleine geschillen, vertoonde zich weder de *Hollandsche* moed

Digitized by Google

en geestdrift voor de Vaderlandsche banier, thans het vereenigingsteeken aller *Nederlanders*. Terwijl, op den 15 Mei, omtrent vijftig *Belgen* een vaandel van VAN DER NOOT hadden geplant op 80 schreden afstands van het buitenwerk *St. Laurens*, als om de *Hollanders* te verguizen, die zij tevens door allerlei scheldwoorden durfden uittarten, springt een *Amsterdammer*, HENDRIK VAN LEUVEN, een negentienjarig jongeling, die in zijn hemd aldaar aan den arbeid was, eensklaps naar beneden onder de vijftig schreeuwers, die voor den moedigen man als eene kudde schapen verstuiven; hij grijpt, in het gezigt van een nog tienmaal grooter aantal *Belgen* dan die lafaards, het vaandel met zijne tanden, verscheurt het, en keert langzaam weder tot de zijnen terug, alwaar hij terstond den arbeid hervat (*). Er had daarop een klein gevecht plaats; doch de *Belgen*, door de stremming der vaart geweldig belemmerd, beloofden de vijandelijkheden te zullen staken, wanneer men haar vrij liet, gelijk dan ook geschiedde, vooral door tusschenkomst van den *Fransehen* Gezant BELLIARD, en den Secretaris van Lord PONSONBY, WHITE.

PONSONBY hield zich onvermoeid bezig, om de schijnbaar onoverkomelijke zwarigheden uit den weg te ruimen, die de aanneming door Prins LEOPOLD van den *Belgischen* koningstroon zouden kunnen belemmeren. Men was in *België* thans, dewijl er

(*) Zie het ambtsberigt van CHASSÉ in KONING'S leven van VAN SPEIJK, *Bijlagen* bl. 283—284.

Digitized by Google

geen buitenlandsche Vorst meer overschoot, wien die kroon voegzaam kon worden aangeboden (*), niet ongenegen, om LEOPOLD daartoe te roepen. Doch de Conferentie had stellig verklaard, dat de aanstaande Koning van *België* de grensbepalingen en onzijdigheid van *België*, volgens het Protocol van den 20 Januarij, zou moeten aannemen, eer hij die kroon kon aanvaarden, en de nieuwe Staat wilde toch *Staatsvlaanderen*, *Maastricht*, *Staats-Limburg* en *Luxemburg*, tegen die bepaling, behouden of aanwinnen. De *Engelschen*, die vuriglijk de benoeming van hunnen afhangeling wenschten, gaven in hunne dagbladen te kennen, dat men zich over die geslotene verbindtenis heen zetten moest, om de keuze te erlangen; zelfs was de *Londensche Courier* onbeschaamd genoeg van te zeggen, dat, wanneer men tot den afstand van *Maastricht* en *Staatsvlaanderen* aan *België* kon besluiten, men zich vleijen mogt met LEOPOLDS verkiezing door genoegzaam *eenparige* stemmen. Hoezeer nu ook deze Vorst zelf in den beginne zoo weinig genegenheid voor eene kroon scheen te hebben, nog ruim zoozeer als de *Grieksche* door allerlei zwarigheden omgeven, dat hij zou gezegd hebben: *Men moet krankzinnig of een bedelaar zijn, om den Belgischen troon te aanvaarden*,

(*) Een oogenblik kwam Prins OTTO van *Beijeren*, jonger zoon des Konings, (thans Koning van *Griekenland*) voor *België* in aanmerking: doch hetzij door de jeugd des Prinsen, hetzij door de ongezindheid van zijn' Vader, om die wankele kroon aan te nemen, althans er kwam niets van.

Digitized by Google

liet hij zich echter eindelijk tot eene onderhandeling overhalen, waarin men het regt, zoo veel als noodig was, ten behoeve van *Engelands* voordeel en *België's* eischen zou wijzigen. Nogtans was er eene sterke partij in *België* tegen deze verkiezing. DE POTTER, wien men bij alle zijne verkeerdheden toch geene gelijkblijving aan zich zelven ontzeggen kan; DE POTTER, thans door mishandelingen van hetzelfde Gemeen, dat hem weleer had aangebeden, uit *Brussel* verdreven, had zich naar *Parijs* begeven, en zette van daar de partij in *België*, die eene Republiek begeerde, tot volharding, de weigering der verkiezing van LEOPOLD, en oorlog met *Holland* aan.

Ondertusschen kwam de eerste Junij, de dag, welken de Conferentie als den laatsten had erkend, om *België's* toetreding langs minnelijke wegen te erlangen. Hij kwam, en ging vruchteloos voorbij. Dit was te verwachten volgens eene Nota, den 27 Mei door Lord PONSONBY, daags na zijne terugkomst uit *Londen*, aan het *Belgische* Congres overhandigd; een stuk, met veel kunst opgemaakt, en waarin, met stellige aankondiging, dat de Conferentie *geenen aanval hoegenaamd* op *Hollands* grondgebied zou dulden, en hetzelve in zijne volle uitgebreidheid *daarvoor* waarborgde, zoodat er geen *duim breed* van dat grondgebied aan *België* zou worden gelaten, ten zij hetzelve *Europa* had overwonnen, en daarbij de kans liep van zelve van zijn eigen grondgebied te verliezen, — toch aan den anderen kant ook de

Digitized by Google

mogelijkheid werd vertoond, om alles door *onderhandeling* te verkrijgen. « Men spoort *België* tot de « wapenen aan, » zeide de Gezant, « en waarom? « om *Luxemburg* te bezetten, maar *het kan zulks* « *vreedzaam en in veiligheid erlangen, voor het* « DUIZENDSTE GEDEELTE *van den prijs, dien eene* « *poging tot verovering aan hetzelve zou kosten.* » Prins LEOPOLD had eerst geaarzeld; thans was hij genoegzaam overtuigd, dat hij met vertrouwen de spoedige uitvoering der maatregelen mogt verwachten, waardoor de Conferentie hem aan eene voldoende schikking der zaken van *Luxemburg* zou verhelpen, en de Prins zou, als Souverein, de voltooijing dier zaak op zich nemen. Kan men beter bewijs van de *verandering in de gevoelens en besluiten* der Conferentie begeeren? *Voor eene week* nog beschouwde zij het verkrijgen van het Groothertogdom voor het Huis van *Nassau* als noodig, ten minste als zeer wenschelijk; thans bood zij hare bemiddeling aan, om zulks voor den *Souverein* van *België* te erlangen. *België's eer bestaat in het verkrijgen van Luxemburg, maar niet door de wapenen.* Wat de schuld betreft, had de Conferentie nimmer anders dan *voorslagen* willen doen. Het was den *Belgen* een waarborg, dat zij door *onderhandeling* alles van de Conferentie konden erlangen.

Doch uit dit stuk bleek duidelijk (en werd zelfs met onvoorzigtige duidelijkheid aangekondigd) de *verandering*, die er in de Conferentie, door PONSONBY's komst, ten voordeele der *Belgen* was voor-

Digitized by Google

gevallen (*). De *aanval* op *Holland* echter, waarmede zij sedert weken dreigden, was zoowel voor *Engeland* als voor *Frankrijk*, hetwelk den algemeenen vrede opregtelijk zocht te bewaren, een schrikbeeld. Het eerste kanonschot zou, dacht men, voor de omwentelaars in geheel *Europa* het sein wezen, om los te breken met verdubbelde woede. Dit behaagde die beide Mogendheden zoomin als de oostelijke, die met de *Poolsche*, en *Oostenrijk* vooral, dat met de *Italiaansche* zaken genoegzaam belemmerd was, om de uitbarsting van een' algemeenen oorlog van beginselen te duchten. Had men slechts de *Belgen* en hunne grootspraak en lafhartigheid beter gekend, men zou waarschijnlijk, met verzaking zijner eer, op de plegtig en herhaalde malen genomene besluiten niet zijn teruggekomen. Thans waarschuwden diezelfde *Londensche* bladen, welke de bevordering der verkiezing des Prinsen van *Koburg* tot elken prijs hadden aangeraden, de Mogendheden, om een moedig Volk, dat *besloten had liever te sterven dan toe te geven*, niet tot het uiterste te drijven, door de opoffering van *Luxemburg*, *Maastricht*, *Limburg* en *Staatsvlaanderen*, welke dat Volk tot den laatsten man zou verdedigen, van hetzelve te eischen. Het was zeer natuurlijk, dat in zulke omstandigheden de *Belgen* niet slechts in hunne weigering volhardden, maar zich zelfs over de bedreigingen van PONSONBY ten

(*) *Recueil de Pièces Diplomatiques*, T. I. p. 195—200.

Digitized by Google

hoogste verbolgen betoonden. Intusschen zegepraalde de eenigzins gematigde staatkunde van LEBEAU in zoo verre, dat men nu voor het eerst de gematigde lieden hoorde zeggen, — en ingang bij de Vertegenwoordigers zag vinden, — dat *België geen* regt op *Staatsvlaanderen* had; maar men stond onveranderlijk op *Limburg*, *Maastricht* (in welke laatste stad men slechts een' tijd lang *Pruissische* bezetting wilde dulden), en op *Luxemburg* tegen eene vergoeding in geld. Door de gegevene hoop, dat deze voorwaarden wel ingang zouden kunnen vinden, en misschien door andere middelen, wisten PONSONBY en LEBEAU de Vergadering tot de verkiezing des Prinsen van *Saksen-Koburg* te belezen. Dezelve had, met eene veel grootere meerderheid dan die van NEMOURS, op den 1 Junij plaats. Reeds te voren was de Republikeinsche partij verwijderd, en de Franschgezinde Minister DE BROUCKÈRE had zijn ontslag genomen, even als vroeger de oorlogsminister D'HANE; eene zamenzwering, om *Namen* in handen der Republikeinen te spelen, door den *Franschman* en Republikein MELLINET ondernomen, was mislukt, en de partij van LEBEAU, of die van *Engeland* en van den *Saksischen* Prins, volkomen op het kussen geraakt. Eene laatste poging der Franschgezinden om den Regent SURLET de kroon op te dragen, verviel door deszelfs stellige weigering. Van daar de groote meerderheid van 152 der 196 stemmende leden, en dus van *drie vierden* der leden van het Congres, die zich voor LEOPOLD

Digitized by Google

van *Saksen-Koburg* verklaarden; slechts *dertien* stemden voor den Regent, en er werd van geen' anderen mededinger gewaagd, want de overige 31 leden stemden tegen zonder een' anderen persoon te noemen, of onthielden zich van de stemming. Het was blijkbaar, dat LEBEAU in geheime vergaderingen, uit naam van PONSONBY, groote beloften gedaan had. Daarop begaf zich eene Commissie, bestaande uit DE GERLACHE, als Voorzitter, DE MERODE, VAN DE WEIJER, den *Antwerpenaar* OZY, DESTOUVELLES, DUVAL, DE THORN, VILAIN XIV., den Abt DE FOERE en den Hertog VAN AERSCHOT, die reeds vroeger door het Congres als Gezant naar *Londen* gezonden, doch afgewezen was, derwaarts om den Prins het berigt van zijne benoeming te brengen; DEVAUX en de *Luxemburger* NOTHOMB, de regterhand van LEBEAU, reisden vooruit, en trachtten de Protocollen in den afgesproken zin te wijzigen. Vergeefs was dan ook het stellige Protest der *Nederlandsche* Regering, den 5 Junij tegen PONSONBY's belofte van *Luxemburg* aan de *Belgen* te geven, en den 22 Junij tegen de verkiezing van LEOPOLD, zonder de aanneming der voorafgaande schikkingen. De vijf Mogendheden, ziende dat de *Belgen*, door PONSONBY's beloften met moed bezield, volstrektelijk weigerden de grensbepalingen aan te nemen, daarenboven *alle* (met uitzondering misschien van *Frankrijk*) van eene spruit uit het doorluchtige *Saksische* huis, eenen naneef van FREDERIK den *Wijzen* en JAN FREDERIK den *Deugdzamen*, die in *Engeland* de

Digitized by Google

vereeniging van vrijheid met orde gezien had, eene Regering in den zin der gematigde, vreedzame *Europische* Regeringen wachtende, doch hem zelven afkeerig vindende, om, ten spijt der *Belgen*, het bestuur over hun land te aanvaarden, lieten zich tot de tevens onopregte en zwakke staatkunde verleiden, om aan de *Belgen* toe te geven, en hun, zoowel als Koning WILLEM, een ontwerp van achttien Artikelen voor te leggen, hetwelk aller belangen en aanspraken vereenigen moest, maar oneindige zaden van twist in zich besloot.

Dit *voorloopige verdrag*, zoo als men het noemde, kende wel aan den Staat der *Vereenigde Nederlanden* het grondgebied van 1790 toe, terwijl *België al het overige*, wat in 1815 tot het Koningrijk der *Nederlanden* getrokken was, behield, maar van *Luxemburg* werd gezegd, dat de tegenwoordige toestand zou voortduren gedurende de onderhandeling, *die de Souverein van België* met den Koning der *Nederlanden* en het *Duitsche* Verbond over dat Groothertogdom openen zou, en welke van die over de grensscheiding tusschen *Holland* en *België* afgescheiden zou wezen. *Indien het* (volgens het 4 Artikel) bewezen was, dat de Republiek der *Vereenigde Nederlanden* in 1790 *niet uitsluitend het opperhoogheidsregt over Maastricht uitoefende, zouden de twee partijen zich omtrent eene behoorlijke schikking moeten verstaan.* Daar volgens de bovenstaande bepalingen de beide Staten ingeslotene stukken lands (*Enclaves*) op elkanders grondgebied be-

Digitized by Google

hielden, zouden *Holland* en *België* in der minne de schikkingen en ruilingen maken, die men zou goedvinden. De vrije vaart op de Rivieren zou volgens het *Weener* Congres in stand blijven, doch men zou over de deelneming van *België* aan de vaart der binnenwateren tusschen *Schelde* en *Rhijn* onder de bemiddeling der vijf Mogendheden eene afzonderlijke onderhandeling openen. *Gent* zou door het nieuwe kanaal met *Terneuze*, *Maastricht* door de *Zuid-Willemsvaart* met *Noordbraband*, gemeenschap hebben. Zoo spoedig mogelijk zouden zich te *Maastricht* Commissarissen ter grensbepaling en ruiling vereenigen. *België* zou voor altijd onzijdig blijven, *Antwerpen* een handelhaven zijn, en de schulden *op beide landen drukken, zoo als vóór de hereeniging; de gezamenlijk gemaakte schulden zouden naar billijkheid worden verdeeld*, waartoe ook *Commissarissen — Liquidateurs* moesten worden benoemd.

Het was natuurlijk, dat dit verdrag althans *Nederland* niet voldeed, daar het genoegzaam alles op losse schroeven stelde, bijna niet een enkel geschilstuk oploste, niets over de schuld, over *Maastricht*, over de vaart op de binnenwateren besliste, en dit alles aan onderhandelingen overliet tusschen *Nederland* en *België*, van welks gezindheid kort daarna een sprekend bewijs aan het licht kwam.

De 18 Artikelen werden door een' *brief* naar *Brussel* gezonden, maar (om door dit uiterlijke eerbetoon den Koning te winnen) door den Baron VAN WESSEMBERG, *Oostenrijks* Gevolmagtigden bij de Conferentie,

Digitized by Google

in persoon aan het *Haagsche* Kabinet overgelegd, *met verzoek, om hare oneindig moeijelijke gesteldheid in aanmerking te willen nemen.* In de *Belgische* Kamer der Vertegenwoordigers (de Constitutie van dat land was geheel naar de *Fransche* gevormd) sprak de Minister LEBEAU eene zeer opmerkelijke redevoering tot aandrang der aanneming van de 18 Artikelen uit. Deze waren namelijk buiten twijfel door hem en Lord PONSONBY ontworpen, ten einde de aanneming der kroon door LEOPOLD te verwerven, wanneer *België*, en (gelijk men hoopte) *Nederland*, op dien lossen voet eenigermate zouden bevredigd zijn. GREY, door PONSONBY, PALMERSTON, door GREY, de overige leden der Conferentie door PALMERSTON gewonnen, en TALLEYRAND, die er een middel in zag, om de omwentelingsgezinden te vrede te stellen, — hadden inderdaad al het vroeger met zoo veel moeite tot stand gebragte vernietigd, om een schijnverdrag zonder grondslagen te voorschijn te brengen. « Er zijn, » riep dus ook LEBEAU in de *Belgische* Vergadering uit, « er zijn geene Protocollen meer, er zijn sleehts *voorstellen* van de Conferentie! De ruilingen zullen niet meer onder hare tusschenkomst plaats hebben. De linie tusschen *Mook* en *Maastricht*, die wij daardoor verloren hadden (en daarmede onzen handel op *Duitschland*), zullen wij thans behouden, en een' ijzeren weg daarop aanleggen, gelijk in *Engeland* plaats heeft. Gij zegt, « wanneer wij aannemen, « zoo verloochenen wij onze vroegere daden. » Maar

gij zijt niet onfeilbaar, hoezeer Souverein: doch zelfs deze voorbehouding behoef ik niet: gij verloochent niets! Gij hebt u slechts verzet tegen eene onteerende, blinde toestemming in de eischen der Conferentie, doch de rede zegt u, dat de linkeroever der *Schelde* u nimmer toebehoord heeft, noch door het regt des opstands, want de inwoners zijn niet met u opgestaan, noch door de herstelling in den vorigen staat, want het behoorde vroeger een' ander; noch door afstand, want gij kunt u niet met den buit van *Frankrijk* vergrooten. Aan wien moet het ten onregte ontnomen goed terug vallen? En *Venlo* behoeven wij, althans niet terstond, terug te geven, althans niet vóór de ontruiming van *Antwerpens* kasteel en der helft, die ons van *Maastricht* toekomt, alsmede vóór de inbezitneming der *ingeslotene stukken lands*. Wij kunnen tot *Holland* zeggen: « Wij mogen dit regt *tot in de afgelegenste* « *dier streken doen gelden;* gij moet toestaan, dat « wij onzen standaard planten en de beginselen onzer « omwenteling verkondigen *tot in het hart van Hol-* « *land*, tot in alle die steden en bezittingen, wier « *vreemde namen* mij in dit oogenblik ontschoten « zijn (*). *Overal* kunnen wij bezetting leggen, indien men zulks van de *Hollandsche* zijde in *Venlo* wil doen. Of denkt gij, dat de Koning van *Hol-*

(*) Het bleek uit andere redenen van den ellendigen *Sophist*, dat volgens hem, *België* op *Ravestein* en *Kuik*, ja zelfs op *Bergen op Zoom*, als een afzonderlijk Markgraafschap, regt had; even als of die landen, hoewel vroeger onder eigene Heeren, niet

Digitized by Google

land ons dit genoegen zou schenken, dat de Staten-Generaal eene *Belgische* bezetting in het hart zijner Staten, te midden eener *Hollandsche* bevolking, zouden dulden? *Eischen wij* dus alles, waartoe wij regt hebben, en gij zult zien, dat wij weldra alles zullen verkrijgen, wat wij begeeren. *Maastricht* zal ons *half*, dat is, in de gegevene omstandigheden en bij den geest der bevolking, *geheel* toebehooren; ook het regt der bezetting kan ons niet worden betwist. Wij behoeven geene Mogendheid meer te vreezen, want door de voorafgaande Artikelen zelve staat de geheele zaak thans tusschen ons en *Holland*, en *wij* zullen *Maastricht* nimmer afstaan. »

« Wat *Luxemburg* betreft; een ander lid heeft gezegd: Gij zult *Luxemburg* niet hebben en wel de schuld. Ik keer het om, en zeg: Gij zult *Luxemburg* hebben en niet de schuld. Door oorlog behoudt gij het eerste niet, door onderhandeling wel, want het blijft, volgens de Artikelen, tot op het eindverdrag in den tegenwoordigen staat. Dé oorlog zou hier een *Pleonasmus* wezen, en zulk eenen *Pleonasmus* maakt men niet ligt. Gij hebt voor het bezit van *Luxemburg* — ik durf, ik moet zulks thans zeggen — het woord van den Prins (van *Koburg*). Hij wil *Luxemburg* behouden, ten

zoolang als de Republiek geduurd had onder hare hoogheid hadden gestaan! Maar dan *alle die landen en steden in het harte van Holland*, waar waren die? welke regten had *België* daarop immer? welke *vreemde namen* bedoelde hij toch? — LEBEAU zou geraaskald hebben, zoo hij niet gemeend had, van eene stem in het *Engelsche* Kabinet verzekerd te zijn.

Digitized by Google

koste van wat prijs het zij, dat is voor hem een punt van eer; en hij weet wel, dat *Luxemburg* hem noodzakelijk is. Zonder deze Provincie zou geen Vorst zes maanden in *België* kunnen regeren. — Hij heeft in zijnen brief aan den Regent, ten minste zakelijk, gezegd: « *Ik zal tot u komen, zoo gij de voorafgaande punten aanneemt. Hollands aanneming is mij vrij onverschillig, zoo gij mij het dubbelde regt verleent van te onderhandelen, of een' eerlijken oorlog te voeren. Engeland wil, dat België magtig zij; ik weet dit zeker. Frankrijk* of *België* moeten eenmaal den linker *Rhijnoever* hebben, en de *Europische* Mogendheden zullen die liever in onze minder magtige handen zien. *Door uwe onderteekening der Artikelen bevrijdt gij u daarenboven van eene schuld van 25 Millioenen francs jaarlijks.* Gij kunt bevrijd zijn van de schuld, en toch den vrede bekomen! »

Zulk eene taal bereikte haar oogmerk in *België*, en in hoop, van zonder strijd op *Holland* te zegepralen en het aan zijne voeten te zien, zwichtte de anders zoo talrijke en hevige tegenpartij, en de 18 Artikelen werden den 9 Julij met 126 tegen 70 stemmen aangenomen. In *Holland* heerschte de diepste verontwaardiging tegen een volk, dat ons *tot in het hart van ons land* met zijnen eerloozen standaard durfde bedreigen, zich geheel van onze schuld vrij kende, zich *Venlo* en zelfs *Maastricht*, ja den linker *Rhijnoever* durfde toeëigenen, en men werd daarenboven afkeerig van eenen uitheemschen Vorst,

Digitized by Google

die Koningsregten voor *onverschillig* rekende, en van het voeren van eenen *eerlijken oorlog* sprak (*)!

Doch zonder verbittering, maar met waardigheid verwierp onze Regering de voorafgaande punten, door een antwoord (†), waarin de 18 Artikelen met het Protocol van den 27 Januarij vergeleken, en het groote verschil van beiden werd aangetoond. « Noch de Artikelen betrekkelijk *Luxemburg*, noch die omtrent de ruilingen van grondgebied (die niet meer onder de bemiddeling der Mogendheden zouden geschieden), noch die omtrent het bevaren der binnenwateren, noch die omtrent de schuld, beantwoordden aan de overeenkomst met den Koning volgens het Protocol van Januarij, en waren alle thans in het nadeel van *Holland*. Over *Hollands* uitsluitend regt op *Maastricht* werden twijfelingen geopperd? Maar al ware dit uitsluitende regt (zoo als het geenszins was!) ongegrond, dit zou niets bewijzen voor *België*, hetwelk niet meer regten op het oude Bisdom *Luik* had dan *Holland*. Gaarne wilde de Koning de *Schelde* vrij stellen, volgens de bepalingen van het *Weener* Congres, doch kon in *deze* onderhandeling geene vreemde Mogendheden toelaten, *vooral zulken niet, die belang hadden in het geschil*. De kanalen in *Holland* waren voor alle Natiën vrij, ook in *België*. Dus was het noemen der beide kanalen in het Concept-Verdrag overtollig. Omtrent de schuld werd

(*) Zie de geheele aanspraak van LEBEAU in 't oorspronkelijke in het *Recueil de Pièces Diplomatiques*, N°. I. p. 217—246.

(†) Zie hetzelve *Recueil de Pièces Diplomatiques*, p. 249—265.

Digitized by Google

alles aan *België* overgelaten, en men scheen *Hollands* groote opofferingen ten behoeve der vereeniging, geheel in het vergeetboek te stellen. *'s Gravenhage* was niet meer de plaats der bijeenkomst, en de *Belgische* Commissarissen behoefden slechts voor een' onbepaalden tijd hunne komst te verschuiven, om — niets te betalen. Eindelijk was het geheele stuk onbepaald gesteld, en gaf alleen den *Belgen* het middel aan de hand, om alles door willekeurige uitlegging onzeker te stellen. (Men had daaromtrent slechts de redevoering van hunnen Minister van buitenlandsche zaken, *die de geheele onderhandeling had bestuurd*, in te zien.) Het punt der *Souvereiniteit* was niet door het twaalfde Protocol, wel door de 18 Artikelen, die den naam van *voorafgaande vredespunten* droegen, beslist. Ook was de geheele onderhandeling van haar loop afgeweken; men scheen thans de *Belgen* in alles te willen believen, in plaats van hen, volgens de herhaaldelijk uitgedrukte bedreigingen der Conferentie, tot het aannemen der gestelde voorwaarden te dwingen. Alles droeg blijken van den goeden uitslag der bemoeijingen van de *Belgische* Afgevaardigden te *Londen*, en van het dringende verlangen, om ten hunnen behoeve in alles te bewilligen, wat *België* aangenaam zijn kon. Maar de vrede van *Europa* hing niet enkel van *België* af, en door de verplaatsing van het geschil uit *Brussel* naar *'s Hage* was er niets voor dien vrede gewonnen; integendeel zou de noodzakelijkheid, waarin de Koning zich bevond, om *gewapenderhand*

Digitized by Google

van de *Belgen* billijke voorwaarden van scheiding te erlangen, *juist die crisis* daarstellen, welke de wijze en menschlievende inzigten der vijf Mogendheden wenschten voor te komen. Wat de keuze van eenen Souverein voor *België* aanging, zou de Koning, in geval een Vorst tot de Souvereiniteit over *België* was geroepen, en die in bezit nam, zonder vooraf het 11de en 12de Protocol aangenomen te hebben, dien Vorst slechts kunnen beschouwen als *met die daad zelve tot hem in eene vijandige houding geplaatst, en dus als zijn' vijand.* »

Deze bedreiging kon Prins LEOPOLD niet terug houden. Hetzij door eigene eerzucht geprikkeld, of door den aandrang en de beloften der *Belgische* Gezanten overgehaald, of (hetgeen meest waarschijnlijk is) door de onophoudelijke verzekeringen der *Britsche* Ministers bewogen, dat zijne overkomst in *België* de rust van *Europa* herstellen zou, waarbij (naar ons verzekerd is) zelfs de Gezanten der Oostelijke Hoven zich voegden, daar zij dachten, dat de herstelling der *Monarchie* in *België* wonderen zou bewerken: — door deze beweegredenen, en misschien andere, die nog in het duister schuilen, genoopt, had LEOPOLD reeds vroeger verklaard, zich, in het geval der aanneming van de 18 Artikelen door *België*, de kroon te zullen laten welgevallen. Thans verliet hij den 16 Julij *Londen*, en begaf zich over *Calais* en *Duinkerken* naar *België*, waar hij eerst bij *Veurne* verwelkomd, en te *Ostende* (volgens de papieren zijner partij) met luis-

Digitized by Google

ter ontvangen werd, terwijl hij van daar over *Brugge* en *Gent* (waar men nog onlangs zijne beeldtenis op een' ezel had rondgevoerd en thans hem onder gejuich ontving; zoo wuft is dat volk!) naar *Brussel* trok. Hier werd hij door het Congres ontvangen, en op eene stellaadje, op het Koningsplein opgerigt, had de inhuldiging plaats, nadat de Regent zijne waardigheid had nedergelegd. LEOPOLD deed hier den eed tot handhaving der *Belgische* Staatsregeling, die *Staatsvlaanderen*, *Maastricht* en geheel *Limburg* tot onafscheidelijke deelen van die Monarchie verklaarde. Het was nu reeds zigtbaar, dat niet hij de *Belgen*, maar de *Belgen* hem zouden regeren; dat *hij* hunne geheele ongeregelde en woeste omwenteling als eene wettige daad zou huldigen, en slechts allengs en met moeite een weinig van het beginsel der orde en van een regelmatig Bestuur op de vijanden aller wettige Regeringen zou terug erlangen. Ondertusschen is het waar, dat de plunderingen met zijne komst ophielden. Doch tevens kon hij niet regeren, zonder de tweede stad des nieuwen Rijks, *Gent*, buiten de wet of in staat van beleg te laten, en later zelfs *Antwerpen* daarin te plaatsen. Te zwak van krachten en ook te weinig door de omstandigheden begunstigd, om zich *boven* de partijen te verheffen, kon hij de omwentelaars niet temmen, zonder zich der *Roomsche* Geestelijkheid — die hem vleide om hem eenmaal te winnen, — in de armen te werpen; en een naneef van JAN FREDERIK, LUTHER's grooten beschermer en martelaar van het

Digitized by Google

Protestantismus, moest telkens, bij bijzondere plegtigheden, de mis in *St. Gudula* bijwonen, en zal thans, om de heerschzuchtigste en onkundigste Geestelijkheid in *Europa* in goede luim te houden, zijnen zoon in het geloof aan den Paus opvoeden! —

Maar al ware de inwendige toestand van *België* ook verbeterd, de Koning der *Nederlanden* had het hoogste regt, zich over de Conferentie te beklagen, dat zij haar plegtig gegeven woord verbrak, en eenen Vorst naar *België* zond, die de onschendbaarheid van *Neêrlands* oude grondgebied niet erkende, en veeleer de zinnelooze aanspraken der volksleiders scheen te beämen. Ook was het geheele *Hollandsche* volk ten hoogste verontwaardigd over de taal, in het Congres en bij den Club te *Brussel* uitgeslagen en die den Regent wilde dwingen om de *Hollanders, het lafhartigste volk der Aarde*, gelijk zich de ellendeling RODENBACH uitdrukte, niet langer te sparen, maar dadelijk aan te vallen. *Dit* waren dan nu, zeide men, de gunstelingen der Conferentie! Hen had men, ten spijt van *Holland*, bevoordeeld; *Maastricht*, *Luxemburg*, *Limburg*, *Venlo* zouden zij behouden of winnen! van de voldoening der algemeene schuld zouden zij zich onder spot en hoon ontslaan! Neen! dat niet! bij de schimmen der Vaderen en bij de overwinning van *Nieuwpoort*, dat niet!

Reeds in de Nota van den 12 Julij had de *Nederlandsche* Regering stellig verklaard, dat zij eenen Vorst, onder de daarbij genoemde omstandigheden, die toen voorzien werden en zich thans verwezen-

Digitized by Google

lijkt hadden, als *haren vijand* zou moeten erkennen, en dat zij, bij langer dralen, van *België gewapenderhand* billijke voorwaarden van scheiding zou moeten eischen. Het scheen, dat de vijf Mogendheden zulks ook vermoedden; immers in eene nadere Nota van den 25 Julij, waarbij de Conferentie, na WESSEMBERGS terugkomst, hare hoop op eene eindschikking, in weerwil der *Nederlandsche* verklaring, te kennen gaf, en verzocht, dat ten dien einde een Gevolmagtigde naar *Londen* zou worden gezonden, betuigde zij ten slotte, dat de vijf Mogendheden, de in November geslotene wapenschorsing waarborgende, *door plegtige en nog in volle kracht bestaande verbindtenissen gehouden waren, eene vernieuwing van vijandelijkheden voor te komen.* Daar zij echter van hunne zijde de met den Koning aangegane verbindtenis omtrent de onschendbaarheid van het grondgebied door de zoo twijfelachtige 18 Artikelen waren te buiten gegaan, zoo was er van de zijde der *Nederlandsche* Regering geene verpligting, om zich langer straffeloos door de *Belgen* te laten verguizen. Dit kon te minder plaats hebben, omdat de Natie ongeduldig begon te worden. Acht maanden lang had hare jongelingschap thans nutteloos op de grenzen gestaan. Velen riep hun beroep of hunne loopbaan naar hunne woonplaats terug. *Vooruit of naar huis!* zegt men, was de kreet der ronde *Friezen.* Het was genoeg gesammeld, dacht men: met éénen slag wilde men het lange pleit beslissen, en den *Gordiaanschen* knoop, on-

Digitized by Google

oplosbaar, zoo 't scheen, voor doorkneede Staatsmannen, met het zwaard doorhouwen. Men las met verkropte woede in de nieuwsbladen, dat de *Belgen* zich over de Mogendheden beklaagden, die hun den aanval op *Holland* beletteden, en reeds den laatsten Junij als eindtermijn hadden gesteld, terwijl zij zich thans beroemden, dat de Mogendheden naar *hunne* bedreigingen hadden geluisterd. Waarom hun, op hun eigen grondgebied, dat zwetsen niet afgeleerd? De Koning kon zich van deze stemming overtuigen bij eene groote wapenschouwing, die hij den 23 Julij en volgende dagen over het thans zeer talrijke leger te velde hield. Het had tot dus verre onder de bevelen van Prins FREDERIK gestaan; maar 's Vorsten oudste zoon, wiens karakter eensdeels door de *Belgen* vroeger gelasterd, anderdeels ook door de omstandigheden, de zwakke toegevendheid aan de muitelingen in het begin der omwenteling, het vertrouwen op snoodaards te *Antwerpen* in een min gunstig licht bij de *Nederlanders* was voorgekomen, had zich van het op hem rustende verwijt van *Belgischgezindheid* te zuiveren. Hem wilde dus zijn Vader het bevel over 't leger opdragen, hetwelk zich den leerling van WELLINGTON, den held van *Quatre-Bras* en *Waterloo* nog herinnerde, en een onbepaald vertrouwen in zijn beleid en moed stelde. Dus zou de wolk, die nog aan den staatkundigen gezigteinder de *Nederlandsche* eensgezindheid bedreigde, — het gebrek aan vertrouwen in den erfgenaam des troons, — verdwijnen, en misschien door het

Digitized by Google

schoonste verschiet in de toekomst, ten gevolge der vernieuwde liefde des volks ook voor *hem*, worden vervangen. Daarom was de Koning, den 22 Julij, door dien Prins en deszelfs drie zonen vergezeld, over den *Moerdijk* naar *Breda*, en van daar naar het leger, in de nabijheid der legerplaats te *Rijen*, vertrokken. Er waren twee *Divisiën* voetvolk, drie Regimenten ruiterij en 82 stukken geschut bij elkander; de algemeene kreet *leve de Koning!* ging met dien van *leve de Prinsen! leve de Prins van Oranje!* verzeld, en werd door den kreet *Voorwaarts!* gevolgd of afgebroken. Het was een treffend gezigt, zes Vorsten van het *Oranjehuis* — den reeds bejaarden Vader, over wiens hoofd de storm der omwentelingen nu ten tweedenmaal loeide, zijn' zoon in mannelijken leeftijd, dorstend naar daden, om een oogenblik van dwaling uit te wisschen, en diens drie ontluikende zonen, in wier overgang van knaap tot jongeling deze aan gebeurtenissen zwangere tijd viel; benevens den tweeden zoon des Konings, aan wiens onvermoeide zorg het heir zijne treffelijke houding te danken had, hen allen te paard gezeten te zien aan het hoofd van het meest *nationale* leger, dat immer voor *Neêrland* was te velde getrokken. Onder MAURITS en FREDERIK HENDRIK waren vele onzer overwinningen mede door vrijwillige huurbenden, uit *Franschen*, *Engelschen*, *Schotten* en *Duitschers* zamengesteld, behaald; onder WILLEM III. en FRISO had een groot gedeelte des heirs uit vreemde troepen bestaan; doch hier waren geene vreemden, het waren *eigene* landskinderen, en velen daarvan uit

Digitized by Google

den deftigsten stand. Uit de legerplaats begaven zich de Koning en de Prinsen naar *'s Hertogenbosch*, waar de Prins van *Oranje* weder, in hoedanigheid van *algemeen Overste der schutterijen* (eene waardigheid, die hij reeds in 1828 bekleedde), de *Bossche* en *Amsterdamsche* schutters in oogenschouw nam. Met de hem eigene minzaamheid en gulhartigheid onderhield hij zich met deze braven, dankte hen voor hunne zelfopofferingen en goede gezindheid, en betuigde zijn vertrouwen op hunne krachtdadige medewerking in het welligt nabij zijnde oogenblik van den strijd. Dit laatste werd nog nader bevestigd door Prins FREDERIK, die de hoofden des legers voor de tent des Hertogs van *Saksen-Weimar* vereenigde, en 's Konings volkomene tevredenheid over hunne houding betuigde, maar vooral over hunnen krijgshaftigen geest. De Generaal VAN GEEN antwoordde in aller naam: hij verzekerde den Prins van de toewijding des ganschen legers aan de zaak des Vaderlands, en dat er geen *duim breed* van den Oud-*Nederlandschen* grond zou verloren gaan, dan ten koste van hun bloed. Men wil, dat de Prins, over dit door allen met ijver beäamde antwoord des ouden krijgsmans getroffen, hem zijn leedwezen zou betuigd hebben, dat de Koning zelf geen getuige van dit tooneel was geweest. — Van *'s Hertogenbosch* begaf zich de Koning naar den kant van *Eindhoven*, om de spaarbenden, onder den Generaal CORT HEIJLIGERS bij *Best*, in oogenschouw te nemen. Ook dezen, 7000 man sterk, betuigden

Digitized by Google

de hoogste geestdrift, en te *Eindhoven* niet minder de derde Divisie des legers, onder den Generaal MEIJER, en de tweede Brigade ruiterij. Het waren te zamen 9 Bataillons, 3 jagercorpsen (onder welken de *Leydsche* Studenten), 9 escadrons ruiterij en 12 stukken geschut. De Koning onderhield zich minzaam met de *Leydsche* jagers, nam van hen eene eerewacht aan, en roemde zeer den geest, die deze *Nederlandsche* jongelingschap, in tegenstelling van die in zoo vele andere landen, bezielde. — Ook wendde hij zich tot de *Noord-Hollandsche* jagers onder den Heer ROOKMAKER, en bezielde allen met ijver door hartelijke toespraak en herinnering van de daden der Vaderen.

Van hier keerde de Koning den 27 Julij naar *'s Hage* terug, met zijnen oudsten Zoon, wien hij, om zoo te spreken, aan het leger vertoond en daarbij ingeleid had, terwijl de uitslag de verwachting had overtroffen. Al meer en meer ontwikkelde zich het voornemen der Regering, door de volgende dagorde van Prins FREDERIK, die wij om haar gewigt geheel overnemen.

« Het is voor mij een aangename pligt, op last « des Konings, aan de troepen van het leger, die « Z. M. dezer dagen heeft gezien, Hoogstdeszelfs « bijzondere tevredenheid te kennen te geven over « hunne goede houding en voorkomen. Groot was « het genoegen, dat de Koning ondervonden heeft, « door, op onderscheidene en ondubbelzinnige wijze, « de overtuigendste blijken te ontvangen van den

Digitized by Google

« uitmuntenden geest, die u allen bezielt. De Ko-
« ning gevoelde zich gelukkig bij het zien van die
« moedige strijders, die reeds bewijzen gaven, hoe
« zij bloed en leven voor Koning en Vaderland veil
« hebben; bij het aanschouwen der vrijwilligers, die
« in het oogenblik van gevaar de wapenen aangord-
« den; van die schutterijen, die allen zijne roep-
« stem met geestdrift volgden; ja bij de tegenwoor-
« digheid van u allen, die sedert zoo vele maanden
« aan de grenzen van *Oud-Nederland* staat, en
« met edele volharding ongemak en opofferingen
« draagt, terwijl gij niets vuriger wenscht, dan met
« de wapenen in de hand den vijand te toonen,
« welke gevoelens in uwen boezem kloppen, welk
« vertrouwen gij stelt op de Voorzienigheid en de
« regtvaardige zaak, die u te wapen deed snellen.

« Daarom is de Koning op het innigst overtuigd,
« dat, als het lot der wapenen de zaak van *Neder-*
« *land* beslissen moet, gij dan met die edele geest-
« drift, die gij van het eerste oogenblik af aan den
« dag leidet, met eenen overwinningspellenden moed,
« met die onwrikbare trouw, die uw eigendom is, den
« vijand onder de oogen zult treden, waarheen dan
« ook de stem des Konings en het Vaderland u mogen
« roepen. De Koning weet het, dat u die dag wel-
« kom zou wezen, waarop het bevel van *voorwaarts*
« door uwe gelederen mogt dringen, en gij onder
« den zegen van *dien* God, die *Nederland* en Zijn
« Koninklijk Huis zoo dikwerf uit een' kommervollen
« toestand redde, een strijd zoudt voeren, die bij

Digitized by Google

« de jaarboeken van *Nederlands* alöuden roem « nieuwe bladzijden voegen moet. »

Terwijl men nu nog in haast het leger door een Bataillon *Friesche* schutterij, in den *Haag* in bezetting, en door geschut uit het Magazijn te *Delft*, versterkte, het linieschip van 92 stukken, den *Zeeuw*, te *Vlissingen* uit het dok naar de *Schelde* deed zeilen, en er eene groote bevordering van Opperbevelhebbers plaats had, waarbij onder anderen de grijze CHASSÉ van Luitenant-Generaal tot Generaal der Infanterie, en de Overste FAVAUGE tot Generaal-Majoor werd verhoogd, begaf zich de Prins van *Oranje* den 31 Julij voor goed naar het leger. Aandoenlijk was het afscheid van de zijnen; hij smoorde zijne aandoeningen niet, zelfs voor de menigte, die voor het paleis was zamengeschoold om hem te zien vertrekken. Het was den 1 Augustus, dat hij te *Breda* aankwam, en het opperbevel over de troepen aanvaardde, in eene Dagörde, waarin hij met edele rondborstigheid verklaarde, dat hij nimmer iets anders ten doel had gehad, dan de thans knellende onheilen van het Vaderland af te wenden, *maar dat hij zich in de keuze der middelen moest hebben bedrogen* (*). Deze ronde belijdenis van den Koningszoon won hem het hart ook van zijne zwaarste beschuldigers. Van toen af kwam het leger in beweging, en rukte den 2 Augustus op *Belgischen* bodem. De teerling was geworpen.

(*) DURAND, (10 *jours de Campagne*, p. 106) wil, dat de Prins zelf deze Proclamatie zou hebben *gesteld en geschreven*.

Digitized by Google

IV. DE TIENDAAGSCHE VELDTOGT.

Toen WILLEM, Prins van *Oranje*, die de *Belgen* in het vorige jaar te *Brussel* en te *Antwerpen* met eene inschikkelijkheid had behandeld, die door deze menschen, onvatbaar voor goedheid, voor laaghartigheid werd uitgekreten, toen hij thans hunne grenzen overtrok, wilde hij wel als handhaver van *Hollands* eer en belangen, doch niet als wreker van beleedigingen worden beschouwd. Hij gaf tot dat einde eerst eene Dagörde voor het *Nederlandsche* leger, om hetzelve van alle wraakzucht terug te houden, en te doen gevoelen, dat men *niet als veroveraars*, maar slechts tot herstelling van *vrede en goede verstandhouding* tusschen de beide volken *België* binnenrukte, en voorts de volgende bekendmaking aan de *bewoners der gewesten, alwaar het leger van den Koning der Nederlanden zou doorgedrongen zijn*, in het licht:

« Aan het hoofd van het nationale leger der *Ne-*
« *derlanders* heb ik den voet gezet op uw grond-
« gebied. Ik kom de vreedzame bewoners dezer
« gewesten gerust stellen over de bedoeling van deze
« vijandelijke daad. Geene zucht naar overwinning
« of wraak bezielt het leger en deszelfs aanvoerders.

Digitized by Google

« De Koning, mijn Vader, zendt mij met geen « ander doel herwaarts, dan om billijke en regt- « matige voorwaarden te verkrijgen van scheiding « tusschen de gewesten, die hem getrouw zijn ge- « bleven, en die, welke zich aan zijne heerschappij « onttrekken. Wij voeren den oorlog, om des te « spoediger een' duurzamen vrede te bewerken. Aan « de rustige bewoners van den grond, waarop ik « thans sta, waarborg ik bescherming en veiligheid; « *zelfs ondersteuning beloof ik aan hen, die de « goede zaak zijn toegedaan.* Moge soms, hier of « daar, eenige ongeregeldheid worden gepleegd, dat « altijd onvermijdelijk kwaad van een talrijk leger, « elke klagt, die de inwoner doet, zal door de le- « gerhoofden worden gehoord. Op het bewijs van « het misdrijf zal de straf onvermijdelijk volgen. »

Alvorens wij thans tot de beschrijving van den veldtogt zelv' overgaan, kunnen wij niet voorbij, *eerst* de oordeelvellingen in een uitheemsch dagblad, hetwelk voor een der besten van *Europa* in *onzen* tijd, gelijk LUZAC's *Leydsche nieuwsberigten* in den zijnen, gehouden wordt, — over onzen Vorst en onze Natie mede te deelen, iets, te merkwaardiger, daar dit blad wegens zeldzame onzijdigheid bekend, en de zaak der burgerlijke vrijheid in allen deele toegedaan is (*). In twee artikelen uit

(*) De *Allgemeine Zeitung* van den 1 en 11 Augustus. Deze Artikels zijn waarschijnlijk van den Heer ERNST MÜNCH, een' *liberalen* Zwitser, achtervolgens Hoogleeraar te *Luik*, Bibliothecaris in den *Hage* en te *Stuttgard*.

Digitized by Google

den *Hage*, het eene na 's Konings vertrek naar het leger, het andere na de opening van den veldtogt, las men het volgende: « Met ongemeen verlangen « wacht men hier Z. M. den Koning uit het leger « terug; naar men zegt, moet dit reeds in de eerste « dagen der volgende week plaats hebben. De Mo- « narch, hoewel door de gebeurtenissen van den « jongsten tijd weder zigtbaar getroffen, geniet « echter op den duur eene goede gezondheid, en « arbeidt met verbazende werkzaamheid van 's mor- « gens ten half vijf uur tot 's avonds tien, en dik- « werf nog later. Zijn voorkomen teekent stand- « vastigheid, helderheid en vertrouwen, hoewel hij « diep in zijn binnenste de smart aller edele zielen « moet gevoelen, die ten prooi gevallen zijn aan « het verraad en de zinneloosheid van onwaardige « tegenstanders en de trouweloosheid of onbesten- « digheid van vreemden, op wier erkentenis hij regt « had. Hij beroept zich op den God van regt en « vertrouwen, en op een openbaar gevoelen, dat « beginselen van *hartstogten* en *belang* weet te « schiften. » Het tweede Artikel, eenige dagen la- ter, luidde aldus: « De *daad* is op de *stemming* « gevolgd, zoo als wij voorzeiden. Het Koninklijke « woord heeft eenen weerklank in het harte der « Natie gevonden: de kreet van het miskende regt, « de zwarte mishandeling, de laatste noodweer te- « gen dreigenden smaad en geweld, zal ook in het « hart van het niet omgekochte *Europa* dringen, « en alles regtvaardigen, wat thans geschiedt om het

Digitized by Google

« ondragelijke te voorkomen. Men heeft een hoog « spel begonnen, maar geen spel, al is het nog « zoo hoog, gaat verloren in eene Eeuw als de « onze, wanneer het ondersteund wordt door zelf- « vertrouwen en kracht. Onze Massa van Staten, « die in alles wat dezelve nog zou kunnen zamen- « hechten, ontbonden is, geene klare denkbeelden « of bepaalde bedoelingen heeft, verlangt alleen « naar *karakters*. Zulk een karakter nu is WILLEM « van *Nassau*, en het besluit der jongste dagen « zal dit schitterend aantoonen, hoe ook de uitslag « der gebeurtenissen mag zijn. De oude fierheid « van een geslacht, dat met de staatkundige vrij- « heid opgegroeid en met de edelste tijdperken der « *Europische* beschaving één geworden is, — die « fierheid is ontwaakt, en in den strijd van een ge- « trouw en opregt volk, den vriend aller vrijheid- « lievende gevoelens, met de apostelen, leerlingen, « werktuigen en slagtoffers van trouweloosheid, zelf- « bedrog en waanzinnigheid, zal het blijken, dat de « ernstige, heilige *Nemesis* haar verheven en geducht « ambt nog niet vaarwel gezegd heeft. Hoe schoon « en schitterend ook *Brussel's* feesten den buiten- « landers mogen schijnen in opgesmukte berig- « ten, die natuurlijk de gesmoorde zuchten en tra- « nen van zoo vele van *België's* bewoners verzwij- « gen, — zoo zal toch het volgende uur wel een « helder licht over den waren staat van zaken ver- « spreiden, en den grooten tweespalt in *België*, « ten spijt der jeugdige volksgezindheid des Konings,

Digitized by Google

« der Revolutie en der Protocollen, bewijzen. Het « zwaard is uit de schede. De beide *Proclamatiën* « van den Prins Opperbevelhebber, en de dag- « orde met de leus *Voorwaarts*, die niet enkel ver- « dedigende, maar ook aanvallende maatregelen regt- « streeks aankondigen, maken de eerste bladen uit « van een nieuw belangrijk Hoofdstuk in de Ge- « schiedenis onzer dagen. De ware en valsche vrien- « den, de *echte* en de slechts *verdichte krachten* « moeten zich thans vertoonen! » De vreemdeling had gelijk; de *Waarheid* had haren tweeden veldtogt begonnen, en thans zou de *Leugen* niet zegevieren! —

De *Belgische* feesten, waarvan de *Duitsche* berigten gewaagden, stonden in der daad in een treffend contrast met de zeer sterke krijgstoerustingen en de dreigende houding der *Vereenigde Nederlanden*. Het scheen, alsof men, na de aanneming der achttien Artikelen en van den *Saksischen* Prins, niets meer van de *Mogendheden* te vreezen hebbende, *in het geheel* niets meer te duchten had. *Holland* was te klein, te onbeduidend, te zwak, en — te lafhartig, om iets *op zich zelf* te wagen. Het mogt zich gelukkig achten, door het vrije *België* niet aangevallen te worden, en veilig een plantenleven te leiden in zijne moerassen! Daarom vierde ook LEOPOLD niet alleen het feest zijner inhuldiging te *Brussel* onder eene, zoo het schijnt, opregte vreugde der ingezetenen, die zich verheugden, ten minste van de ergste mannen der omwenteling ont-

Digitized by Google

slagen te worden, en onder iemand te staan, wiens geboorte en vroegere loopbaan hem van het gedrocht der omwenteling moesten afkeerig maken; men vleide zich nu tevens overal met de hoop eener betere toekomst en den spoedigen wederkeer der vervlogene welvaart. De Fabrikanten van *Verviers* en van andere plaatsen zonden Afgevaardigden naar *Brussel*, om 's nieuwen Konings medewerking tot herstel in te roepen; hij beloofde, wat hij kon en nog meer. Den 20 Julij begaf hij zich naar *Mechelen* en *Antwerpen*, voor welke stad de Vorst te *Berchem* onder anderen door den Gouverneur ROGIER verzocht werd om *vermindering van belastingen*, *herleving van den koophandel en maatregelen tot ontruiming van het kasteel.* (Men ziet daaruit, wat de *Belgen* van hunnen Vorst verwachtten!) Hij vertoonde zich zelfs op de kaai tegenover de *Hollandsche* vloot, en hare bedaarde houding stelde den Vorst, zoo het schijnt, gerust, die hier geene doodstilte vóór de uitbarsting van eenen volkaan wachtte. Hij drukte zelfs (althans naar de *Belgen* verhalen) onder de tafelvreugde zijne blijde verwachtingen uit, dat *het kasteel spoedig ontruimd, en de vrede niet gestoord zoude worden!* Intusschen veranderde hij zijn oorspronkelijk plan, om ook *Verviers* te bezoeken; hij monsterde veeleer de *Belgische* troepen, die onder den naam van *leger der Schelde*, en onder den Generaal TIECKEN DE TERHOVEN, bij *St. Anthonie* en *St. Job*, op den weg naar *Turnhout*, gelegerd en slechts *zeven duizend* man sterk waren. Hierop

Digitized by Google

reisde hij over *Mechelen*, waar hem de Geestelijkheid verwelkomde, en *als van God gegeven* beschouwde, naar *Hasselt*, waar hem een Gezelschap *Rederijkers* in 't Vlaamsch verwelkomde, en waar hij DAINE's *leger van de Maas* in oogenschouw nam, vervolgens naar *Luik*, en ontving er gelukwenschingen, vleijerijen, verzoeken om spoedige verligting der lasten en herstel van het kwijnende; doch, te midden dier feesten, kwam de tijding, die hem als een donderslag overviel: *de Hollanders zijn over de grenzen getrokken!*

Dat de *Belgen geheel* onverwacht zouden zijn overrompeld geworden, is te minder waarschijnlijk, daar zelfs een hunner meest gelezene bladen (*), beweerde, dat *België* thans *door geheel Europa, met uitzondering van Holland, erkend* (!), met eenen Vorst zijner keuze, met alle Souvereinen verbonden, aan 't hoofd, « naar welgevallen oorlog « kon voeren of onderhandelen. LEOPOLD *zou hen « dan noods tot de verovering des vredes geleiden, « zijn nieuwe vaderland verdedigen, en zijne heer- « schappij onder krijgsroem beginnen*, om die in « den schoot der rust en welvaart voort te zetten. « Immers, hij had reeds proeven van zijnen moed « vertoond. In 1813 had hij tegen *Frankrijk* in « de veldslagen van *Lutzen* en *Bautzen* de zwakste

(*) *L'Indépendant.* Zie het geheele Artikel in de *Allgemeine Zeitung van 3 Aug.* Zonderling is het, dat het slot veertien dagen later zulk eene ruime stof tot de bitterste spotternij kon opleveren, die de steller toen wel niet zal vermoed hebben.

Digitized by Google

« linie verdedigd, des avonds den aftogt des legers « tegen NAPOLEON gedekt, en, bij de vernieuwing « der vijandelijkheden, vijf uren lang tegen eene « drieduhbelde overmagt eene batterij verweerd, « welke hij eerst in den nacht, toen de *Fran-* « *schen* geen voordeel daarvan trekken konden, « verlaten had. In een gevecht bij *Peterswalde* zou « hij bijna, gelijk NAPOLEON zelf in een *Bulletin* « vermeldde, *gevangen gemaakt zijn.* LEOPOLD, » (dus eindigde dit brommende verslag,) « is dus met « het thans voor de Vorsten zoo noodzakelijke be- « roep van krijgsman gemeenzaam, en de *Belgische* « krijgsmagt *zal een Opperhoofd in hem vinden,* « *dat haar en harer zaak volkomen waardig is.* »

Deze krijgsmagt was, in weerwil van alle pralerij der *Belgische* bladen, deerlijk verwaarloosd. Het ontbrak aan geweren en andere krijgsbehoeften, en wat meer is, aan krijgstucht, die trouwens van den beginne der omwenteling af nimmer bij de *Belgen* geheerscht had. De vrijwilligers en de opgeroepene burgerwachten kwamen en gingen bijkans naar verkiezing. Gedurig maakten zij zich aan ongehoorzaamheid schuldig, en het was zekerlijk ook daaraan te wijten geweest, dat vroeger de wapenstilstand zoo dikwerf geschonden werd, waarvan men later, toen geregelde *Fransche* legerhoofden aan 't roer kwamen, nimmer gehoord heeft. Daarenboven ontbrak het den *Belgen* volstrekt aan bekwame legerhoofden, en de dolle omwentelingsdrift, die hun in de eerste dagen hunner dronkenschap eene soort van

Digitized by Google

moed — naar dien, welke uit overmaat van sterken drank voortkomt, zweemende, — had gegeven, was nu geheel verdampt.

Geheel het tegendeel had in het *Nederlandsche* leger plaats. Prins FREDERIK had hetzelve, wat de *stoffelijke* inrigting betreft, in dien uitmuntenden staat gebragt, waarvoor zijn broeder hem na den afloop van den veldtogt zoo hartelijk dank betuigde. De krijgstucht was onverbeterlijk. De overige gebreken des legers waren door langdurige oefening verholpen, en de schutterijen konden thans met de best geoefende troepen van *Europa* in regelmatigheid en vlugheid van krijgsbewegingen wedijveren. De troepen waren niet luidruchtig, dan wanneer zij, vermoeid van eenen tijd- en geldverslindenden schijnoorlog, den Koning het *Voorwaarts!* toeriepen; maar anders heerschte er die stilte vóór den slag, waarvan HOMERUS spreekt, als bij dappere mannen het onwrikbare voornemen vergezellende, om elkander, wat er ook gebeure, niet te verlaten (*). En wat eindelijk de veldheeren betreft, wie noemt WILLEM van *Oranje*, zijn' broeder FREDERIK, BERNHARD van *Saksen-Weimar*, CHASSÉ, en denkt niet aan hooge krijgsmans-bekwaamheden! Daar waren ook de mannen, in de *Indische* veldtogten beroemd geworden, de overwinnaar van *Palembang* en de bevrediger van *Java*, de Luitenant Generaal DE KOCK, met den wakkeren DE STUERS, de

(*) *Iliad.* III. vs. 8. 9.

Digitized by Google

Overste LEDEL, de Luitenant-Kolonel LE BRON DE VEXELA, allen in *Staatsvlaanderen*, en de Generaal VAN GEEN in *Noordbraband*. Dáár stonden ook de wakkere MEIJER en CORT HEIJLIGERS.

Om dit dus treffelijk geschikte en geordende leger niet enkel in beweging te brengen, maar *spoedig* ten zegepraal te geleiden, werd meer dan gewone krijgsmansbekwaamheid vereischt. Men kon vooruitzien, althans vermoeden, dat *Frankrijk* weldra zijn zwaard in de waagschaal zou leggen: tegen deze reuzenmagt viel geen strijden. Zij was echter nabij, en dus *moest*, om *Hollands* eere te redden, *België* in zeer korten tijd worden vernederd. Het daartoe gemaakte ontwerp verraadt den meester. In andere omstandigheden zou misschien de inneming van *Venlo* het meeste nut gedaan hebben, en ook wel, gelijk later, die vesting, gelijk de *Kapitale Dam*, aan *Nederland* gebleven zijn, maar het was thans meest om den *zedelijken indruk op Europa* te doen. Dus waagde de Prins eene krijgskundige beweging in den smaak van die, welke NAPOLEON in 1796 bij *Castiglione*, in 1797 bij *Rivoli*, in 1809 bij *Abensberg*, *Eckmühl* en *Regensburg* had gedaan, die hem in den veldtogt van 1814 gedurig de zege verschafte, en die hem in 1815 mislukte. Het was die, van zich, gelijk eene wigge tusschen twee vijandelijke legers in te schuiven, een van beiden in de flank te nemen en met zijne hoofdmagt te verpletteren, alsdan snel om te keeren, met het zegevierende leger het andere leger des

Digitized by Google

vijands met denzelfden spoed aan te vallen, van deszelfs hoofdstad en voornaamste hulpmiddelen af te snijden, en deze terstond te bemagtigen, waardoor de oorlog geheel of toch grootendeels ten einde is. Indien de Prins van *Oranje*, gelijk men algemeen denkt, dit plan van veldtogt ontworpen heeft, zoo plaatst hij zich daardoor in den rang der eerste thans levende veldheeren van *Europa*; want de denkbeelden van een groot Genie in een gelukkig oogenblik op te vatten en uit te voeren, is weinig minder groot dan die uit te denken. Wij zullen nu zien, hoe schitterend de Prins dit ontwerp tot stand heeft gebragt.

De *Belgen* hadden (behalve eenige afzonderlijke corpsen, die, door de *Schelde* of den verren afstand van het oorlogstooneel gescheiden, tot de verrigtingen niet konden bijdragen,) twee zoogenaamde legers, dat der *Schelde* in de Provincie *Antwerpen*, onder TIECKEN DE TERHOVEN, en dat der *Maas* in *Limburg* en *Luik* onder DAINE. Het plan van den Prins was, in eene zoogenaamde *punt* met zijne hoofdmagt op *Diest*, in het midden tusschen die beide legers in *Zuidbraband* gelegen, te trekken, en alsdan, naar gelang der omstandigheden, zich tegen een van beide te wenden, terwijl zij intusschen door afzonderlijke corpsen moesten worden opgehouden. De vijandelijkheden moesten tot dat einde over de geheele linie, van de westpunt van *Staatsvlaanderen* tot *Maastricht*, gelijktijdig beginnen, ten einde den vijand overal bezig te houden, en omtrent het ware punt van

Digitized by Google

aanval onzeker te houden. Wij zullen echter eerst die van het hoofdleger en der bezetting des kasteels van *Antwerpen*, en daarna die van *Staatsvlaanderen* mededeelen.

Den 2 Augustus begon de eerste *Divisie* onder den Generaal VAN GEEN hare verrigtingen tegen het dorp *Baarle Hertog*, het eerste punt op *Belgisch* grondgebied, nabij het *Nederlandsche* dorp *Baarle Nassau*, beide in de oude Baronnie van *Breda*. Het tweede Bataillon jagers had hier een klein gevecht met 400 *Belgen*, die tot *Merxplas* werden teruggedreven. Middelerwijl trok de tweede Divisie onder den moedigen SAKSEN-WEIMAR tegen *Ravels* op, alwaar hij nevens den Overste BAGELAAR aan het hoofd van het tweede Bataillon der achttiende Afdeeling den vijand met de bajonet uit de huizen en een bosch verdreef. Ook de Majoor TEGELAAR, die het Bataillon aanvoerde, heeft zich daarbij volgens het berigt des Prinsen zeer onderscheiden. De *Belgen* werden door den bekenden NIËLLON aangevoerd. Deze schermutseling opende den weg naar *Turnhout*, waar Hertog BERNHARD den Prins, die zich aan het hoofd der eerste Divisie bevond, inwachtte. Gedurig werd de togt door eene Brigade ruiterij onder den Generaal POST vergezeld. De Prins vestigde zijn hoofdkwartier te *Turnhout*, door twee zeer ongelijksoortige gevechten, het eene in 1597 van MAURITS tegen den *Spanjaard* VARAX, het andere van de *Belgische* muiters van VAN DER NOOT, tegen de *Oostenrijkers* in 1789, bekend. Met ver-

Digitized by Google

ontwaardiging zagen hier de troepen den *Jacobijn-schen* vrijheidsboom met de *Belgische* vlag; dezelve werd dadelijk omgehouwen en verbrand. Hier bleef het hoofdkwartier den 4 Augustus, terwijl ondertusschen voorwaarts de steedjes *Geel* en *Moll* (het eerste op den straatweg naar *Diest* en als eene groote inrigting tot verpleging van krankzinnigen bekend, het andere oostwaarts naar *Kempenland* toe,) bezet werden. Nergens vond men tegenstand bij de burgers, die zelfs hunne pieken (waarmede zij bij wijze van een' landstorm gewapend waren) gewillig aan de onzen ter hand stelden. — Den 5 begaf de Prins zich eensklaps voorwaarts naar *Diest*, en bezette zonder eenigen tegenstand dien hoogst belangrijken post, welke zeer gemakkelijk ware te verdedigen geweest, terwijl NIËLLON, vreezende, dat men regelregt op *Brussel* wilde aanrukken, *hierheen* was getrokken, om van dezen kant de hoofdstad zoo lang mogelijk te dekken. Doch de Prins had andere bedoelingen.

Te *Diest*, vier uren van *Leuwen*, en acht van *Brussel*, en aan de andere zijde ruim drie uren van *Hasselt*, was hij in het midden der twee vijandelijke legers: en de *Belgen* begrepen niet, hoe hij zich zoo ver vooruit had durven wagen, in gevaar, van door twee heiren omsingeld en afgesneden te worden. Dit gevaar scheen te dreigender, daar men aan den kant van *Bergen op Zoom* minder gelukkig gestreden had. Twee kolonnen, uit *Zuidhollandsche*, *Utrechtsche* en *Overijsselsche* schut-

Digitized by Google

ters bestaande, waren, benevens eenige linietroepen der tiende Afdeeling, onder den Overste D'ABLAING VAN GIESENBURG en den Majoor DE BOSSON uit die vesting de grenzen overgetrokken. Meer oostwaarts stond de Luitenant Kolonel VEEREN. Het gelukte den Overste D'ABLAING op den 5 Augustus, den vijand terug te dringen bij *Calmpthout*, waar de schutters, voor de eerstemaal in het vuur, zich bij uitstek kweten. De Kapitein-Adjudant DIEMER en de Sergeant-Majoor VOLMAAR werden gekwetst, den laatsten zelfs het dijbeen verbrijzeld. VEEREN had evenzeer den vijand voor zich heen gedreven en tot *Bresschaet* vervolgd, waarbij de Artillerie-Kapitein DE GROOT gekwetst werd, en de *Geldersche* en *Zuidhollandsche* schutters zich onderscheidden; men noemt met lof de namen der Majoors REPELAAR VAN MOLENAARSGRAAF, en WASSENAAR VAN KATWIJK, uit *Hollands* oudsten Adel. Doch deze voordeelen werden vruchteloos door den ongunstigen uitslag van het gevecht bij *Capelle* op den weg naar *Antwerpen*. Derwaarts was namelijk de Majoor DE BOSSON vooruitgetrokken, toen hij zich onverwacht uit eene hinderlaag door eene overmagt van *Belgen* zag bespringen. Het kwetsen en gevangen nemen van den Majoor VAN KINSCHOT bragt, zoo het schijnt, eenige verwarring in de rijen der strijders, die naar *Putten* op *Nederlandsch* grondgebied terugtrokken. De Luitenants AMEIJDEN en TAETS VAN AMERONGEN en elf schutters werden gekwetst. Daar de geheele beweging op gezamenlijk vooruit-

Digitized by Google

dringen berekend was, zoo moest deze tegenspoed ook den terugtogt der beide zegevierende kolonnen ten gevolge hebben. De schutters, die in verwarring te *Bergen op Zoom* teruggekeerd waren, werden door 6 Compagniën *Overijsselschen* onder den Overste LEICHER vervangen; deze vatteden post te *Hoogerheide;* de Overste D'ABLAING trok op *Esschen* terug, de Overste HERCKENRATH, die mede tot hulp was opgetrokken, plaatste zich te *Ossendrecht* en *Huibergen*, tusschen den straatweg op *Antwerpen* en de *Schelde*, en de Luitenant-Kolonel VEEREN te *Westwezel*, naar den kant van *Breda*. Dus was alles aan dezen kant weder op het grondgebied van den Staat teruggekeerd: de *Belgen*, onder TIECKEN, schenen hunne magt meer naar den kant van *Antwerpen* te vereenigen, en konden ligtelijk, door eenen flankmarsch, de stoute beweging des Prinsen van *Oranje* tot zijn verderf doen uitloopen. Dit zou misschien gebeurd zijn, wanneer in *België* iemand van hoofd en hart aan de spits des legers of van het oorlogs-departement had gestaan. Maar zulks was het geval niet; en men mag veilig gelooven, dat de Prins van *Oranje*, wien het niet aan vrienden in *België* ontbrak, daarvan wel onderrigt is geweest, zoo dat hij, geruggesteund door de onbekwaamheid zijner vijanden, kon vooruit trekken, en het ontruimen van *Diest* geenszins als eene krijgslist behoefde te beschouwen. — Daarenboven wist hij, dat CHASSÉ bij *Antwerpen* was.

Daar hier een stellige *wapenstilstand* gesloten

Digitized by Google

was, moest deze eerst behoorlijk opgezegd worden. Dit geschiedde dan ook door den Generaal CHASSÉ op den 1 Augustus, met bekendmaking, dat den 4 daaraanvolgenden, des avonds ten half tien, de vijandelijkheden weder zouden beginnen, terwijl men dien tijd niet zou afwachten, wanneer de *Belgen* dezelve van hunne zijde mogten aanvangen. De burgerlijke bevelhebber der stad, ROGIER, gaf hiervan berigt aan de ingezetenen, met vermaning tot kalmte, bedaardheid en vertrouwen: ijdele woorden in oogenblikken, wanneer eene burgerij meent, dat alles op het spel staat, en voor bezittingen en de dierbaarste panden alles te duchten heeft! De schrik klom veel hooger dan in Mei, toen men ook eene uitbarsting duchtte. Aan de beurs stonden alle zaken stil. Alle wegen waren met vlugtelingen bedekt, en de drie dagen vóór den aangekondigden strijd waren gelijk die van eenen misdadiger, wien, na dat tijdverloop, de dood is aangezegd. Men wil, dat er van den deftigen burgerstand weinige vrouwen en kinderen in de stad bleven; de mannen vertoefden er nog gedeeltelijk, om hunne eigendommen, ook tegen het achterblijvende graauw, te bewaken. Ook lieten zich de *Nederlanders*, die eerlijk het gestelde tijdperk verbeidden, na hetzelve niet wachten.

Voor *Vlissingen* lag de *Zeeuw* van 96 stukken, voor *ter Neuzen*, *Bath* en *Lillo* elk een Fregat van 46, voor Fort *Fredrik Hendrik* eene Korvet van 28 stukken en vier Kanonneerbooten, voor *Doel*

Digitized by Google

een Bombardeergaljoot en eene gewapende stoomboot, voor het Fort de *Parel* eene Brik van 18 stukken en twee Kanonneerbooten, en voor het Fort *St. Marie* eene Korvet van 28 kanonnen en twee mortieren, benevens twee Kanonneerbooten, en eene gelijke magt bij *Pijp Tabak*, nog nader bij *Antwerpen*. Het waren de *Nederlanders* in het Fort *Liefkenshoek* op den westeroever der *Schelde*, die, als niet eigenlijk tot de bezetting van *Antwerpen* behoorende, reeds den 2 Augustus de vijandelijkheden begonnen. Eerst staken vijftig derzelven den dijk door, die de overstrooming van den polder bij *Kettenis* verhinderde. Daarop werd, door drie honderd bezettelingen van *Liefkenshoek*, benevens vier honderd matrozen, het Fort *St. Marie* bij *Calloo*, op den linker oever der *Schelde*, aangevallen. Deze vesting, benevens *St. Philippe* aan den regteroever, waren door PARMA aangelegd, tijdens het beroemde beleg van *Antwerpen* in 1585, en wel om de *Schelde* voor het ontzet uit *Holland* te sluiten. Destijds hadden de beide Forten aan die bestemming voldaan, doch waren sedert, althans na den langdurigen vrede tusschen *Nederland* en de bezitters van *België*, van geen nut meer. Van daar, dat men dezelve verwaarloosd, en ook tijdens den opstand in 1830, toen er zoo veel te bezetten en te herstellen viel, onbezet had gelaten, vermits men uit het kasteel toch altijd de stad meende te kunnen dwingen. Na den opstand en de bombardering van *Antwerpen* waren beide, tijdens den kort daarop gevolgden wapenstil-

Digitized by Google

stand, door geene van beide de partijen bezet geworden, en moesten ook onbezet gebleven zijn: doch de *Belgen* hadden zich desniettemin in *St. Marie* genesteld, iets, hetwelk voor de gemeenschap met het kasteel ten hoogste hinderlijk was. Ook buiten het geval van oorlog zou men dus reden gehad hebben, dit Fort met geweld te nemen; hoe veel te meer thans! Men wil, dat deze verovering door de onbeschrijfelijke geestdrift van de met elkander wedijverende land- en zeemagt in slechts *tien* minuten geschiedde. Het was de Luitenant GOUDOEVER, die de *Belgische* vlag van de sterkte afrukte. Daarop werden te *Calloo* grootendeels de huizen afgebrand, en met leedwezen moeten wij melden — want het zou eene averegtsche Vaderlandsliefde zijn, die de waarheid verbloemde, — dat er, volgens berigten, die wij voor geloofwaardig moeten houden, door de onzen, nadat zij door de *Belgen*, zelfs door derzelver vrouwen, langen tijd door smaad en spot tot de uiterste woede waren opgewonden, tegen wereloozen in het uur der wrake menige afzigtige wreedheid gepleegd is, den *Hollandschen* naam onwaardig. Men vergreep zich zelfs aan vrouwen en kinderen. Wij vermelden dit met een bloedend hart, doch kunnen er tot eere des *Nederlandschen* naams bijvoegen, dat het groote strafgerigt, hetwelk *Europa*, beurtelings met het oog naar *Polen* en *België* gerigt, al sidderende had verwacht, dat dit strafgerigt NIET werd voltrokken. *Antwerpen* werd verschoond. Slechts de omstreken ontvingen eene les, die haar

Digitized by Google

den *Hollandschen* naam leerde eerbiedigen. Ten Zuiden der Citadel liggen twee buitenwerken; aan de zuidwestzijde de zoogenaamde Bril (*lunet*) *Kiel*, en tusschen dezelve en de *Schelde* een post, die het *Melkhuis* heet; ten zuidoosten de, vooral in de latere belegering vermaard gewordene, bril *St. Laurent*. Het *Melkhuis* werd eerst door eenige *Nederlandsche* krijgslieden, onder den Luitenant-Kolonel VOLKHEMER, bezet, terwijl 280 man de *Belgen* moesten in toom houden. Met 800 vrijwilligers deed CHASSÉ daarop de werken, tegen de bril *St. Laurent* opgeworpen, slechten, en vijf van 's vijands batterijen met 17 vierentwintigponders geschut, 3 houwitsers en 24 mortieren vernagelen, de affuiten breken, en de krijgsbehoeften, die men niet mede kon voeren, in 't water werpen. Ondertusschen was de brave Kapitein ter zee KOOPMAN, bevelhebber van het *Nederlandsche* smaldeel op de *Schelde*, met twee gewapende stoombooten, de *Curaçao* en de *Zeeuw*, en met twee Kanonneerbooten, de *Schelde* opgevaren tot *Rupelmonde*, waar een aantal riviertjes uit het hart van *België* vereenigd, in den hoofdstroom vallen, en dus vele schepen tot de binnenlandsche vaart liggen. Hier waren eenige werken aangelegd, om, zoo men wil, Kanonneerbooten te bouwen; deze werden vernield, vier koopvaarders genomen en in zegepraal naar het kasteel gevoerd.

Door alle deze verrigtingen had CHASSÉ den *Belgen* den levendigsten schrik ingeboezemd, zoodat TIECKEN er niet aan dacht, om zich met zijnen legertroep van

Digitized by Google

Antwerpen te verwijderen, tot dat de stad door eene overeenkomst van wapenschorsing tot nadere bevelen des Konings (waarbij de *Fransche* Gezant in *België*, Generaal BELLIARD, ongemeen werkzaam was,) in veiligheid was gebragt. LEOPOLD zelf was in aller ijl van de feesten van *Luik* naar *Brussel* gekeerd, had aldaar zijn eerste vreedzame Ministerie veranderd, en in plaats der zwakke en onbekwame Ministers, DE SAUVAGE voor de binnenlandsche zaken, en DE FAILLY voor den oorlog, de meer doorzettende DE BROUCKÈRE tot den eersten, en DE HANE tot den tweeden dier posten benoemd. Doch vergeefs was verandering, waar geen voorraad van bekwaamheid is; vergeefs het beploegen van 't zand! LEOPOLD was ook zelf naar *Antwerpen* gegaan, om zoo mogelijk die stad te redden, en in dien tusschentijd had zich de Prins van *Oranje* te *Diest*, van welke plaats de aandacht der *Belgen* was afgetrokken, gevestigd, en haar in de haast op eenige punten tegen een' onverhoedschen aanval doen beveiligen.

Men verwonderde zich over de gemakkelijkheid, waarmede de *Belgen* dit belangrijke, en ter verdediging zoo geschikte punt hadden verlaten; immers de geheele togt was van *Turnhout* af *meer een zegedan een veldtogt geweest* (*). Doch was dit ook eene list des vijands? Liet hij den Prins vooruit trekken, om hem daarna, door de legerbenden der

(*) Uitdrukkingen van den *Utrechtschen Studenten-Almanak van* 1832, bl. 148.

Digitized by Google

Schelde, onder TIECKEN DE TERHOVEN, en die der *Maas*, onder DAINE, welke elkander in het thans ontbloote *Noordbraband* de hand konden geven, te doen afsnijden om omsingelen, om alsdan het landvolk in die Provincie door vleijende beloften tegen de *Hollanders* op te ruijen, en zelf zijne ingezetenen te wapenen, ten einde den diep ingedrongenen vijand van alle kanten te verpletteren? Zoo zou misschien eene Natie gedaan hebben, die hare onafhankelijkheid met *reden* herwinnen wilde, die waardig was, eene vrije Natie te zijn. De *Belgen*, bij welke noch geestdrift, noch vaderlandsliefde, noch krijgsbekwaamheid gevonden werd, deden — niets. LEOPOLD, in allerijl te *Brussel* teruggekeerd, zag met schrik, nu het te laat was, aan welk een volk hij onvoorzigtiglijk zijn lot en zijne eer had toevertrouwd! — De Prins daarentegen, die, op den weg naar *Diest* aan den Majoor TEGELAAR van de 18de Afdeeling, die zich te *Ravels* onderscheiden had, het kruis der *Willems-orde* overhandigde, liet een gedeelte des legers te *Geel*, en keerde zelf ook voor zijn' persoon derwaarts terug, om de gemeenschap open te houden. De tweede *Divisie* alléén bleef den 6 te *Diest* rustdag houden, de eerste bleef te *Geel* en achterwaarts. Dus vereenigde de Prins stoutmoedigheid en schrander krijgsbeleid met die onderscheiding en belooning der verdiensten, welke zoo zeer de gemoederen wint, en waarvan hij ook door gedurige hartelijke toespraak zijner krijgsmakkers bewijzen gaf, — en met

Digitized by Google

de niet minder noodzakelijke, schoon minder schitterende eigenschap van een' krijgsman, — voorzigtigheid.

Middelerwijl trok de derde *Divisie* (*) of hoofdafdeeling des legers, onder den Generaal MEIJER, oostwaarts van *Moll* over de grenzen der Provincie *Antwerpen* in die van *Limburg*. Den 6 Augustus stond dus de eerste Divisie onder den Generaal VAN GEEN, waarbij zich de *Groninger* Studenten en de jagers van VAN DAM bevonden, te *Geel*, de tweede onder den Hertog van *Saksen-Weimar*, met de *Utrechtsche* Studenten, te *Diest*, de derde onder den Generaal MEIJER, waarbij de *Leydsche* Studenten, *Noordhollandsche* en *Groninger* jagers waren, te *Beringen*, en de vierde of *Reserve*-Afdeeling onder den Generaal CORT HEIJLIGERS, die ook de *Amsterdamsche* en *Bossche* schutters onder zich had, te *Helchteren* op den straatweg van *Eindhoven* naar *Luik*; zoodat de eerste *Divisie*, op den straatweg tusschen *Breda*, *Turnhout*, *Tienen* en *Namen*, de vierde op dien naar *Luik* geplaatst zijnde, door de tweede en derde verbonden werden. Het oogmerk was nu duidelijk, om vooreerst DAINE met vereenigde magt te bespringen. *Beringen* nogtans ging niet zonder gevecht over. Den 5 Augustus, juist

(*) Wij moeten dit woord, hetwelk met *Afdeeling* overeenkomt, hier behouden, omdat bij ons tegenwoordig leger *Afdeeling* eene veel kleinere schaar is, die met het oude *Regiment* en de latere *halve Brigade* meer overeenkomt, en uit drie *Bataillons* is zamengesteld.

Digitized by Google

den verjaardag van den slag bij *Doggersbank*, dien ook de zeelieden bij *Antwerpen* op hunne wijze vierden, zond de Generaal MEIJER eene verkenning, uit de *Leydsche* jagers en eenige huzaren zamengesteld, tegen den te *Oostham* nog stand houdenden vijand, die echter spoedig naar *Quaad-Mechelen* terugtrok. Bij die gelegenheid werd een der voortreffelijkste leden van het studentencorps, HUËT, die zich, reeds vrij ver gevorderd, aan de letteroefeningen ontscheurd had om het Vaderland te dienen, gewond. Aanvankelijk genezen, werd zijn nog zwak ligchaam sedert door eene andere kwaal aangetast, die hem ten grave sleepte. Men mag hem dus onder de slagtoffers van dezen veldtogt rekenen. — Nogmaals viel het aan de Studenten te beurt, alléén met de flankeurs der tiende Afdeeling voetvolk, den vlugtenden vijand, die tot *Beringen* was teruggetrokken, aan te vallen. Het schijnt, dat deze aanval zoo wel berekend was, dat de vijand niet oostwaarts naar het leger van DAINE kon wijken, maar zich westwaarts op *Diest*, waar hij ook de onzen zou moeten vinden, moest werpen, en zich onder weg in de bosschen verstrooide, waar hij echter ook vervolgd werd. Doch de jeugdige helden, die, nog nimmer in het vuur geweest zijnde, reeds de vergunning bekwamen, om aan de spitse des legers te strijden, en wier onkreukbare moed door den Generaal MEIJER en den Prins van *Oranje* geroemd wordt, moesten hier weder een hunner broeders, STOLLÉ, zien kwetsen, en een' ander, BEECKMAN, door eenen kogel voor

Digitized by Google

altijd van zich zien wegrukken (*). Deze brave jongman had zijne letteroefeningen aan de doorluchtige schole te *Deventer* begonnen, en zich naar *Leyden* begeven, om die voort te zetten. Helaas! zijne Moeder zou den geliefden zoon niet weder zien. Maar een gedenkteeken in de Pieterskerk te *Leyden*, waar de asch van zoo vele groote mannen rust, zou haar minder troosten, dan de herinnering van zijne braafheid en moed, en het vermelden van zijnen lof door *Nederlands* CICERO, door VAN DER PALM (†).

De Generaal MEIJER liet den bevelhebber der vierde *Divisie*, CORT HEIJLIGERS, zijne aankomst te *Beringen* weten. Deze was ondertusschen in zijne voorhoede door DAINE's geheele zoogenaamde *leger van de Maas* aangevallen. CORT HEIJLIGERS had zich van *Lommel* naar *Hechtel* begeven, en hetzelve met geweld den 5 Augustus ingenomen. De *Amsterdamsche* schutters drongen met den stormmarsch in de huizen, waaruit men vuurde, of staken die in brand. Men beweert, dat 900 *Belgen* bij die gelegenheid bijna zouden zijn gevangen genomen, maar dat deze onderneming faalde, omdat

(*) Zie het officiële berigt van den Generaal MEIJER uit *Beringen* van den 5 Augustus.

(†) Volgens bijzondere berigten (brief van eenen *Leydschen* student in de *Haarlemmer Courant* van den 9 Augustus,) zouden 90 *Leydsche* jagers, die aan het hoofd der kolom stonden, ondersteund door het flankbataillon, 1100 *Belgen* verjaagd en veel wapentuig bemagtigd hebben. In het dorp *Elmen* gaven de *Belgen* vuur uit de huizen; deze werden opengetrapt, en alles wat men gewapend vond, afgemaakt. Ook maakte men eenige weinige gevangenen.

Digitized by Google

het *Bataillon* van den Majoor KERKHOVEN door een moerassig oord werd belemmerd (*). DAINE hoopte hier nu eene afwending te maken en de *Nederlanders* voor zich heen naar *Noordbraband* te drijven, alwaar hij misschien wel het tweede Bedrijf van het vroeger te *Venlo* vertoonde hoopte te spelen. In de eerste oogenblikken scheen zijn oogmerk te zullen gelukken. Bij *Hechtel* werden de troepen op den 6 Augustus door de *Belgen*, in de bosschen en huizen verscholen, onverwacht met klein geweer begroet, hetwelk eenen oogenblikkelijken schok veroorzaakte. De onzen, deels *Amsterdammers*, deels *Noordhollanders*, *Gelderschen* en *Bosschenaars*, stonden echter als muren onder den Generaal-Majoor KNODSER. Door een Regiment kurassiers en eene halve batterij geschut ondersteund, gelukte het 5000 *Schutters*, pas geligt en nog ongewoon aan het vuur, ten minste 9000 man geoefende troepen, waarop DAINE als op een *onverwinnelijk leger* gestoft had, een' ganschen dag te weêrhouden, en toen deze nog versterking bekomen hadden, hen op de vlugt te drijven. Zie hier de bijzonderheden van dit gevecht.

Het was DAINE zelf, die met het grootste gedeelte

(*) De *Peel* is de naam van het moerassige en dorre landschap, 't welk het noordelijke gedeelte der Provincie *Limburg* uitmaakt, en met het barre *Kempenland* (*la Campine*) of zuidoostelijk *Noordbraband* zamenhangt. Hier trokken de *Amsterdamsche* schutters en andere troepen der *Divisie* van CORT HEIJLIGERS door naar *Hasselt*.

Digitized by Google

zijner magt tegen nog weinig geoefende *Nederlanders* kwam opzetten. Hij moest hier doorbreken, want de kring rondom hem werd ieder uur naauwer; reeds naderde de Prins zijnen linker flank, en in zijnen rug SAKSEN-WEIMAR, die vooruit gerukt was en *St. Truijen* bezet had, benevens de bezetting van *Maastricht*, die zich gereed maakte om den Hertog te *Tongeren* de hand te geven. De *Divisie* van den Generaal MEIJER, aan wier hoofd de Prins zich met zijn' broeder zelf stelde, verzeld door de ligte ruiterij onder den Generaal-Majoor BOREEL, de kurassiers onder den Generaal-Majoor POST, eene Brigade der *Divisie* van VAN GEEN, met dien Generaal zelf, en vier batterijen Artillerie, rukten op, om DAINE van ter zijde te bestoken. Hij *moest* zich een' weg banen; hij besloot het te doen met een wanhopigen aanval, waar hij de minst sterke magt, en bij nieuwelingen de geringste oefening verwachtte. De *Amsterdammers* stonden hier aan de spits, gelijk de *Leydsche* jagers te *Beringen*, en werden door de *Bosschenaars* als scherpschutters voorafgegaan. Men had, gelijk daags te voren het dorp *Hechtel*, dus nu *Helchteren* met den stormpas en onder den oorlogskreet *Hoera!* (van de *Duitschers* in den vrijheidsoorlog ontleend, in plaats van het oud-vaderlandsche *Hoezee!*) ingenomen. Dan toen men bij het dorp *Houthalen* genaderd was, zag men de *Belgen* van het *Maasleger* in grootere magt. Hier vielen dan ook verscheidene schutters, dood of gekwetst.

Digitized by Google

Het eerste Bataillon *Amsterdammers*, hetwelk tot nu toe het spits bijkans alléén had afgebeten, werd thans een weinig verpoosd door het tweede Bataillon, en door de *Gelderschen* onder den Majoor LULOFS. De *Bossche* scherpschutters, die zich als mannen van eer gekweten hebben, deinsden ook voor de overmagt, en om nieuwe krijgsbehoeften te halen. Eèn der *Amsterdamsche* schutters, van wien wij deze berigten hebben, getuigt, dat de *Bosschenaars* zich op deze beide dagen, onder hunnen Kapitein VAN DER SCHUUREN, *zoo dapper en roemrijk hebben gedragen, dat het wezenlijk allen lof te boven gaat;* iets, 't welk te aangenamer is te vermelden, daar het hier door daden bleek, dat in *Oud-Nederland* ook de Roomschgezinden geneigd zijn, voor het Vaderland tegen hunne valsche Broeders te strijden. — De vijftienduizend *Belgen* (tot deze magt waren zij aangegroeid) (*) vuurden van achter de huizen en bosschen. Gedurig bekwamen zij ook versterking van ruiterij, maar de schutters groeiden toch ook langzamerhand tot 7000 man aan. Een half etmaal duurde het geweervuur; de bagaadje daarentegen werd bedreigd en dus terug gehouden, — en het was voor de *Nederlanders* hoogst bezwaarlijk, altijd tegen onzigtbare, in heggen en struiken verscholene vijanden te moeten strijden. Maar toen de

(*) Het is waar, dit is een bijzonder berigt; maar het moet wel gegrond zijn, want waar zou zich anders de hoofdmagt van DAINE hebben bevonden, die toch, volgens zijne eigene verzekering, tegen de *Nederlanders* in 't vuur was?

Digitized by Google

schutters, thans door den vijand met omsingeling bedreigd, een twee-gelederen-vuur maakten, van tijd tot tijd op den grond vielen, om het vijandelijke geschut over zich heen te laten spelen, dan weder oprezen en een welonderhouden vuur maakten, begonnen eindelijk de *Belgen*, tegen 9 ure, te deinzen, en hun aftogt verkeerde ras in eene wilde vlugt. De Generaal-Majoor KNODSER had bij dit schoone wapenfeit de zijnen steeds door zijn voorbeeld aangemoedigd, zoodat zij hem zelfs smeekten, zich minder te wagen. De ruiters vervolgden de vlugtelingen en bragten 80 gevangenen terug. De schutters, nog uit de huizen bestookt, oefenden gestrenge wraak; niets ontkwam levend hunne handen, wat gewapend was, wanneer zij die huizen binnen drongen; sommigen werden ook met hunne bewoners tot assche verteerd! — De inwoners van *Hasselt* hebben sedert verzekerd, dat *achttien zwaarbeladene* wagens met gekwetsten en dooden (want ook deze namen de *Belgen* met zich) aldaar binnen kwamen; doch dat alstoen de Regering, om de burgerij niet te zeer te ontmoedigen, dezelve achterom de stad heen naar *Luik* deed vervoeren.

Dit was het gevecht bij *Houthalen*, op dezelfde plaats geleverd, waar Koning LEOPOLD eene week vroeger over DAINE'S leger de monstering had gehouden; een gevecht, minder, dan het verdiende, verheerlijkt, maar 't welk alle de volgende overwinningen mogelijk maakte. Ware DAINE met zijne dubbelde overmagt *hier* doorgedrongen, zoo was

Digitized by Google

de *Nederlandsche* linie van krijgsbewegingen gebroken, de linker flank ontbloot, *'s Hertogenbosch* en *Nijmegen* in gevaar, en de Prins tot den terugtogt genoodzaakt geworden, om den eigen' grond te beschermen. De *Amsterdammers* waren dus hier, gelijk in 1672, doch op eene andere wijze, bolwerken van het Vaderland (*).

Terwijl hier zoo heet werd gevochten, hielden de andere corpsen des legers rustdag. Maar met den 7 braken zij op, om DAINE's omsingeling te voltooijen. Het meergenoemde talrijke legercorps, waarvan de derde Divisie de kern uitmaakte en aan welks hoofd de Prins zelf stond, ontmoette den vijand te *Curingen*. DAINE, ten Noorden terug gewezen, wilde nu ten Westen doordringen, waarschijnlijk om zich met TIECKEN DE TERHOVEN te vereenigen. Het was een hagchelijk oogenblik. In een bosch tusschen *Kermpt* en *Beerenbroek* hielden 1700 man, grootendeels *Friesche* schutters, onder den Oversten STÖCKER, den aanval van 7000 *Belgen* uit; het geschut, in de engten van *Diest* belemmerd, kon hun niet te hulp komen, en ook de ruiterij werd door den bergachtigen grond verhinderd van veel nut te zijn. Vele brave *Friezen* vonden hier hunnen dood, en men moest een oogenblik deinzen, doch in de

(*) Dit verhaal is opgemaakt uit de berigten van een' mijner jeugdige vrienden, die zelf onder de *Amsterdamsche* schutters een zeer werkzaam aandeel in de gevechten bij *Hechtel*, *Helchteren* en *Houthalen* genomen heeft, en op wiens waarheidsliefde ik mij verlaten mag.

Digitized by Google

volkomenste orde, en slechts, om eene gunstiger stelling te nemen (*). Te *Beringen* was dien nacht een hevige brand uitgebroken, maar de talrijke krijgsbehoeften, gekwetsten en zieken werden met den meest mogelijken spoed van daar vervoerd, en zoo 's vijands verraderlijke hand aan dit geval eenig aandeel had, was zijn wanbedrijf nutteloos, en alleen voor zijne eigene burgers noodlottig. Ook trok hij den 8 des morgens, of nog in den nacht, op de tijding, dat de Prins bij de derde Divisie was, in allerijl terug, het slagveld, met zijne dooden bezaaid, aan ons overlatende.

Thans rukte de Prins, in den morgen van den 8, met zijnen regtervleugel door het bosch van *Steévoort*, met zijnen linker door het dorp *Herckenrode* gedekt (die beide door de onzen bezet werden, en met veld- en rijdende Artillerie wel voorzien), op *Curingen* aan, hetwelk op zijn bevel door de *Leydsche*, *Groninger* en *Noord-Hollandsche* jagers werd aangetast; maar de vijand hield geen' stand meer. — Afgeschrikt door twee mislukte pogingen, om door te breken, schoot hem niets meer over, dan eene verhaaste vlugt over *Hasselt* naar *Luik*; doch de oogenblikken waren kostbaar, want was eenmaal de onvermoeide BERNHARD van *Weimar* met de bezetting van *Maastricht* vereenigd, zoo was de vijand ingesloten. Van daar, dat hij

(*) Uit bijzondere berigten en het *verhaal van de lotgevallen der Leydsche vrijwillige jagers* in den *Studenten-Almanak* dier stad over 1832. bl. 146. 147. Dit vermeldt ook den brand te *Beringen*.

Digitized by Google

niet alleen in allerijl naar *Hasselt* vlood, maar ook door die stad heen, alles wegwerpende, geweren, randsels, en slechts het lijf zoekende te bergen. De Prins deed door den Luitenant-Kolonel VAN TUIJLL *Hasselt* opeischen. Deze wel kleine, maar zeer nette stad van 4000 inwoners, waarin men 6 fraaije kerken, eene *Arrondissements*-regtbank en vele aanzienlijke huizen heeft, is zeer gunstig ter verdediging gelegen. Zij heeft zeer hooge aarden wallen en eene gracht, en wordt door zwaar geboomte van buiten beschut; in de tuinen en tuinhuizen rondom de stad hadden de scherpschutters de *Nederlanders* veel afbreuk kunnen doen. Ook was er een meer of min verschanst kerkhof (*). De Overheid haastte zich echter, de genade der overwinnaars voor de ontruimde stad af te smeeken. De Generaal-Majoor BOREEL, wiens ruiterij te voren een' zwaren schok had doorgestaan, werd nu, als ter vergoeding daarvoor, met zijne brigade en eene halve batterij rijdende Artillerie met de vervolging belast. Deze vermeerderde nog de verwarring onder de *Belgen*, welke, (op eene kleinere schaal) nog grooter was dan die der *Franschen* te *Waterloo*, en men kan den schrik niet beter afschilderen dan met de woorden der *Belgen* zelve, in eene bekendmaking van den beruchten TIELEMANS, die zich, tot loon van zijn verraad, den post van Gouverneur van *Luik* had doen opdragen. « Het leger,» riep hij

(*) Uit schriftelijke aanteekeningen van een' ooggetuige.

Digitized by Google

uit, « is *niet* geslagen; gedurende eene bewe-
« ging, heeft een schrik, *die bij de beste troe-*
« *pen niet ongewoon is*, een gedeelte der soldaten
« aangegrepen, en den Generaal *met het overschot*
« tot den terugtogt naar *Luik* gedwongen. Doch
« een valsch alarm moet *België* niet aan *Holland*
« in handen doen vallen. De soldaten beschul-
« digen hunne Officieren, de Officieren hunne Ge-
« neraals, gelijk altijd na een geleden verlies.....
« *Onder groote hoopen zijn gewoonlijk eenige laf-*
« *hartigen.* Het leger moet zich te *Luik* herstellen,
« de Overheid zal zorgen voor leeftogt. » — « Neen! »
riep de *Courier de la Meuse* uit, « neen! het le-
« ger der *Maas* is *niet* geslagen. Eenige soldaten
« in den rug van het leger stieten een *angstge-*
« *schrei* uit, hetwelk *volstrekt grondeloos* was, en
« verwekten daardoor eene wanorde in de legerben-
« den, die door het donkere van den nacht nog
« vergroot werd. Wij hebben soldaten en Officieren
« gesproken, die ons verzekerden, dat zij tot hun-
« nen aftogt op *geenerlei wijze* door eenen vijand
« gedwongen zijn, dien zij gister nog anderhalf uur
« voor zich heen dreven. » Zonderlinge wijze om
de volkseer te redden, door eenen vijandelijken
aanval te ontkennen, en te beweren dat men voor
zijne eigene schim is gevlugt! — Intusschen, welke
ook de oorzaak geweest zij, de schande der vlugt was
daarom niet minder. De *Hollandsche* ruiters vonden
bij hunne vervolging den weg naar *Luik* bezaaid met
wapenen en kleedingstukken; want men wierp niet

Digitized by Google

alleen de geweren weg, maar ook de *roemrijke voermanskiel* (dien kort te voren LEOPOLD nog de onvergeeflijke zwakheid gehad, op eene wapenschouwing te dragen, als een zinnebeeld van den *Belgischen* moed,) werd uitgetrokken en weggeworpen, opdat men te beter onbekend mogt blijven. Een nieuw gevaar toefde hen intusschen. SAKSEN-WEIMAR rukte van *St. Truijen* Noordwaarts op, om DAINE, dien hij nog te *Hasselt* waande, aan te vallen. Op dit berigt verliet deze den straatweg te *Wimmertingen*, en vlood langs dwarswegen naar *Luik*. WEIMAR nam 200 man, waaronder drie Officieren, gevangen. Dat geen grooter aantal in onze handen viel, hadden zij aan de snelheid hunner voeten, door den schrik bevleugeld, te danken. DAINE moest te *Luik* het bevel nederleggen, hetwelk de Generaal GOETHALS, die vroeger in *Vlaanderen* stond, op zich nam. Hij zelf verliet des anderen daags de stad, door velen van lafhartigheid beschuldigd, welke echter misschien meer nog aan zijne jammerlijke soldaten en Officieren moet worden geweten, die zelfs te *Luik* nog met zinneloozen schrik door de straten renden, en in de verwarring op elkander hadden geschoten.

Hetgeen men doorgaans den slag van *Hasselt* noemt, is, blijkens het bovenstaande, meer eene reeks van gevechten geweest, waarin DAINE zich, even als een gejaagd wild dier, beurtelings op de telkens naauwer op hem indringende *Nederlandsche* krijgsbenden wierp, doch ook telkens, te *Hechtel*, *Helchteren*, *Houthalen*, *Kermpt* en *Curingen* met

Digitized by Google

een bebloed hoofd werd teruggewezen, tot dat hij eindelijk, langs den eenigen weg, die hem nog ter naauwer nood open stond, met schande en verlies ontsnapte. Drie kanonnen, twee houwitsers, zeven *caissons* voor kanon en houwitsers, vele wagens met kleedingstukken en een groot aantal paarden vielen daarbij den onzen in handen. Den 9 Augustus des morgens werd *Tongeren* door eene kolonne der bezetting van *Maastricht*, onder den Generaal-Majoor BOECOP, bezet; des avonds te voren was DAINE die stad doorgevlugt. Een half etmaal later, en hij ware gevangen geweest (*).

Het eerste Bedrijf des grooten schouwspels was afgeloopen. De overwinning van een groot gedeelte der Provincien *Antwerpen* en *Limburg* en van *Zuidbrabands* Noordoosthoek, de geheele verstrooijing van het zoo pogchende leger der *Maas*, was in ééne week volbragt, en grootere gebeurtenissen waren er voorbereid. En door wien was dit alles gedaan? Voor het grootste gedeelte (want het oude leger was zeer verzwakt, en alle *Belgen* daaruit verwijderd) door schutters, studenten en andere vrijwilligers, jonge lieden aan gemak en weelde gewend, en die nogtans met onbegrijpelijke bedaardheid en zelfs met luchthartigheid alle gevaren niet alleen, maar ook vele ongemakken en bezwaren des oorlogs verdroegen. Het dragen van den zwaren randsel, de regen, die vaak bij stroomen nederviel, het *bijwacht*

(*) Zie het Rapport van den Prins van *Oranje* aan den Koning, den 8 Augustus 1831, uit het hoofdkwartier te *Curingen*.

Digitized by Google

houden, of slapen met het vermoeide en bezweete ligchaam op den naakten, doorweekten grond, of geleund tegen een' boom, — of ook bij geheele troepen in een bekrompen vertrek, waar naauwelijks plaats was om overeind te staan of in eene schuinsche houding te rusten; — gebrek soms aan al het noodige, behalve beschimmeld kommiesbrood; — het bevel om, na een' dag van geweldige vermoeijenis, wanneer men nog iets bijeengeschraapt had om te koken, de vuren te blusschen, ten einde de aandacht des vijands niet op de stelling te vestigen; — dit alles werd moedig en vrolijk doorgestaan door het denkbeeld: *'t is voor het Vaderland!* En het verkleumde of hongerige lijf was dan zoodanig in de magt der ziel, door hoogere geestdrift aan 't blaken, dat men met vreugde en onder krijgsgeschrei grachten oversprong en den vijand uit zijne schuilhoeken vernestelde, of geheele dagen lang zijne overmagt in het open veld bestreed. Dit deden jongelingen, in alle gemakken des levens opgevoed, en bestemd tot het stille boekvertrek of het vreedzame koopbedrijf, of zelfs door hunnen stand van alle werkzaamheid vrij. Zij deden dit, opdat geen RODENBACH meer zou zeggen: *De Hollanders zijn het lafste volk der wereld!* opdat de Conferentie hen zou leeren achten en aan hunne billijke eischen, niet van hereeniging of van herstelling, (daarvan droomden slechts hovelingen of nieuwsbladschrijvers), maar van scheiding op regtvaardige gronden voldoen zou. Ook van bijzondere trekken van kracht

Digitized by Google

hoorde men spreken. Te *Kermpt* zou een *Friesche* schutter, door een' *Belg* doodelijk gewond, dezen om het lijf gegrepen en in zijne gespierde armen doodgedrukt hebben. Gedurende het gevecht bij *Curingen* doorboort zich een jager van ROOKMAKER bij het laden de hand met zijne bajonet. Men wil, dat hij zich verwijdere. *En ik heb nog niets gedaan!* roept hij uit. Hij legt op een' *Belg* aan, doorschiet dezen, en laat zich toen verbinden. De Luitenant-Kolonel NEPVEU, van de ruiterij, door eenigen de *Hollandsche* MURAT bijgenaamd, onderscheidde zich door menig schitterend wapenfeit. Reeds den 23 September had hij zich te *Brussel* doen kennen. (Had hij slechts meer volgers gehad, en waren de bevelen meer beslissend geweest!) In dezen veldtogt dringt hij in het midden van een' dertigtal van 's vijands lansiers door, kwetst den Officier derzelven, doodt eenigen, en neemt anderen gevangen. Doch ook aan den blakenden volkshaat, zoowel als aan vaderlandsliefde, moet men een gedeelte dier, soms al te forsche, daden toeschrijven. Ook zou het onregtvaardig zijn, alle *Belgen* van lafhartigheid te beschuldigen. Bij de vlugt uit *Hasselt* hield een *Belgisch* lansier langen tijd een gevecht uit tegen eenen Officier en vier *Hollandsche* huzaren, en weigerde zich over te geven. Hij wierp den Officier van zijn paard, doch werd eindelijk overmand en stierf den heldendood (*).

(*) DURAND, *dix jours de Campagne*, p. 140—142.

Digitized by Google

Terwijl dit alles op het Oostelijke gedeelte des oorlogstooneels voorviel, was ook de strijd in *Vlaanderen* begonnen. Sedert den opstand was de *Kapitale Dam*, welks bezit even als dat van het naburige *Verlaat* voor den waterstaat en de uitlozing van dat Gewest zoo belangrijk is, in handen der *Belgen* gebleven. Deszelfs verovering moest hier den veldtogt openen. Zij geschiedde bij verrassing en stormenderhand. De *Kapitale Dam* werd door het Reserve-bataillon der negende Afdeeling, onder Kapitein SWART, en eene Compagnie *Zeeuwsche* landelijke schutters bemagtigd, het *Verlaat* door *Zeeuwsche* schutters alléén, van de negende en tiende Afdeeling. De vrijwillige jagers te paard waren daarbij tegenwoordig, maar konden, wegens den gebroken' grond, geene dienst doen. Er bevonden zich ook eene kanonneersloep en eenige veldstukken bij. De Luitenant-Generaal DE KOCK, een krijgsman van den eersten rang, die in *Indië Palembang* ingenomen, en *Java* in weêrwil der grootste moeijelijkheden volkomen bevredigd had, voerde hier het bevel. Onder hem voerden de Oversten LEDEL en BOELLAERD de troepen aan. De Luitenant WILDEMAN beklom het eerst de vijandelijke verschansing; een reeds bejaarde Luitenant der tiende Afdeeling, in den rug gekwetst zijnde, nam, terstond nadat hij verbonden was, weder deel aan het gevecht. De rijdende jagers RISSEEUW en BAERT, de laatste zoon van den Burgemeester van *Biervliet*, stegen af, en voegden zich bij de scherpschutters; laatstgemelde bood al-

Digitized by Google

léén het hoofd aan twaalf *Belgische* scherpschutters, waarvan hij er een' ter neêr velde. — Men moest hier tot vernesteling der *Belgen* een huis en eene schuur in brand steken. Ook werd de *Izabelle-sluis* aan de haven van *Bouchante* in bezit genomen, maar des avonds zonder noodzakelijkheid weder ontruimd. Na de verovering der beide belangrijke posten deden de *Belgen* nog dien eigen' dag geweldige, doch vruchtelooze pogingen om ze te hernemen.

Den volgenden dag trok eene Compagnie der tiende Afdeeling met een gedeelte der bezetting van *Sluis* en *Aardenburg* vooruit naar *Stroobrugge*, zoo men dacht, om den geest der *Gentenaren* te polsen. Wij hebben vroeger gezien, dat de aanzienlijke klasse te *Gent* nog steeds het Huis van *Oranje* toegedaan bleef, en van daar verwachtte de *Nederlandsche* Regering, zoo het schijnt, veel. Dagbladen, aldaar in dien geest geschreven (en, zoo als velen denken, bezoldigd), zochten de omwenteling bij het volk gehaat, en de hereeniging smakelijk te maken. Doch alle deze pogingen leden schipbreuk op de gemeene klasse, een speelbal in de handen der *hier* vooral magtige en invloed hebbende Geestelijkheid. Het was dus gevaarlijk, eene kans op *Gent* te wagen. Wanneer het talrijke gemeen de overhand behield, zouden de met den mond en de pen zoo dappere *Orangisten* zich wel, evenzeer als in September te *Brussel*, schuil houden, en de hand vol *Hollanders*, verloren tusschen de massa der *Gent-*

Digitized by Google

sche bevolking, zou niet genoeg volks in *Staats-vlaanderen* overig laten, om dat land tegen eene door de zege bedwelmde bevolking te verdedigen: aldus zou eene poging op *Gent* voor onze eigene bezittingen in dien oord noodlottig hebben kunnen worden. — Intusschen zou men, wanneer de onderneming op *Stroobrugge* gelukt was, ligtelijk die op *Gent* hebben beproefd. Maar men slaagde niet in de eerste. Onze troepen vermeesterden wel verscheidene stellingen, eer men te *Stroobrugge* kwam, maar — waren niet talrijk genoeg, om die plaats te vermeesteren. Zelfs trokken, nadat de onzen achteruit gedeinsd waren, de *Belgen* vooruit, en bemagtigden het dorp *Eede*, waar zich vooral de bewoners van *Maldeghem* lieten zien, doch slechts — om zich rijkelijk te doen onthalen, en de vlag op den toren te zetten. Maar hoewel de *Belgen* de vertooning maakten, van met 1000 man en 2 stukken geschut den *Kapitalen dam* en het *Verlaat* te willen hernemen, schrikten de genomene maatregelen van den Generaal DE KOCK, onder anderen het gerucht, dat men het *Verlaat* zou doen springen, hen af.

Het schijnt, dat zekere verwarring in de bevelen van onzen kant heerschte, althans twee Kanonneerbooten, onder de Heeren MALDEGHEM en BOURICIUS, werden gelast, in het zoogenaamde *Hazengras* eene verkenning te ondersteunen, die de bezetting van *Sluis* in deze rigting zou doen. Doch aldaar komende, waren er geene troepen. Ondertusschen

Digitized by Google

liep eene der booten, onder den Heer BOURICIUS, de kil binnen, begon, volgens gegeven last, te vuren, en hield daarmede aan, tot het getij verliep, en de kreek bijna droog was. Nu werd het vaartuig genaakbaar voor een stuk geschut en het geweervuur der *Belgen*, zonder dat de manschap zich redden kon. Gedachtig aan het voorbeeld van VAN SPEIJK, hield de geringe dappere manschap vele uren achter elkander den strijd uit tegen 600 *Belgen*. Uit *Sluis* was de bezetting grootendeels naar *St. Kruis* getrokken. Kapitein HOPBERGEN intusschen, die het zwakke overschot aanvoerde, trok des middags op het eerste berigt met 50 man tot hunne ondersteuning op; doch met al zijnen moed kon hij de boot niet tegen de overmagt waarborgen. Reeds was zij van kogels doorboord; meer dan de helft der manschap dood of gekwetst, maar aan overgave dacht niemand, en evenmin durfden de *Belgen* op het vaartuig overgaan. Eindelijk kwam er uit het hoofdkwartier van den Overste LEDEL te *Oostburg* bevel, om eene Compagnie landelijke schutterij, onder Kapitein SPAAN, met wagens naar het *Hazengras* te vervoeren. Doch toen deze krijgslieden van verre reeds het gevecht zien, is er geen houden aan: zij vliegen in den stormmarsch derwaarts; de dapperen, die nu hoop van redding zien, vuren met nieuwen moed; de *Belgen* deinzen, vlugten en de onzen bemagtigen de schans aan het *Hazengras*. Een visscher uit *Sluis*, die als loots op de boot diende, maakte zich bij die gelegenheid,

Digitized by Google

door het verbinden der gekwetsten, het uitsnijden der kogels, en het aanbrengen van kruid en lood, zeer verdienstelijk. Deze is niet beloond geworden, maar een schutter, MARINUSSEN, trok door zijne bijzondere dapperheid de aandacht van Kapitein HOPBERGEN tot zich en ontving de *Willemsorde*. Het *Hazengras* werd echter, daar men te *Sluis* voor eenen aanval beducht was, weder verlaten, en het kanon vernageld, maar het buskruid was te nat, om de Kanonneerboot te doen springen.

Terwijl dit op het *Hazengras* gebeurde, waren de onzen elders bezig, en dit had juist de moeijelijkheden der brave manschap van de Kanonneerbooten en der te *Sluis* achtergelatenen veroorzaakt. Men was namelijk over *St. Kruis* met 1200 man voetvolk en 4 stukken geschut, onder den Overste BOELLAERD, tegen *Assenede*, op den weg naar *Gent* opgetrokken (weder met bedoelingen op die stad?). Doch de tegenstand in dit sterk bevolkte dorp was te hevig, en de onzen werden tot onder het geschut van *Sas van Gent* teruggedrongen, niet zonder eenige verwarring. De Generaal DE KOCK, die aldaar zijn hoofdkwartier had, zond daarop den Overste LE BRON DE VEXELA, en den Majoor DE STUERS, die beide met hem in den oorlog op *Java* gediend hadden, af, om de orde te herstellen. Dit gelukte volkomen, en de vijand werd tot *Assenede* terug gedreven, alwaar men een' tijd lang bleef stand houden, en toen naar *Sas van Gent* terugkeerde.

Een tweede gevecht op den 7 was door de groote

Digitized by Google

overmagt der *Belgen* nog roemrijker voor de *Nederlanders*. De eersten bestonden namelijk uit 1080 man, met 3 of 4 stukken geschut, onder den Majoor PAULI, een kundig Officier, die het land kende, waar hij in 1829 in bezetting gelegen had. De magt der onzen was niet meer dan de zeer zwakke bezetting van *Sluis*, namelijk twee Compagniën van de negende Afdeeling, en anderhalve Compagnie *Zeeuwsche* land-schutters. Langzamerhand kwamen er echter meer troepen, onder anderen eene Compagnie der tiende Afdeeling. Het gevecht had plaats te *St. Anna*, tot aan het *Zwin* en het *Hazengras*; twee Kanonneerbooten namen ook deel aan hetzelve (*), en de dappere HOPBERGEN muntte hier weder uit. Eenen troep, die aarzelde voorwaarts te trekken, ging hij vooruit, zeggende: *volgt mij, en ziet, dat ik mij zelve niet zoek te sparen.* Dus plaatste hij weder manschappen op een belangrijk punt, en deed hen beloven, aldaar tot op zijne terugkomst (na de bezigtiging van andere punten) te zullen blijven. Na eenigen tijd kwam ook de Overste LEDEL, en zou, naar men wil, hebben voorgesteld, om *St. Anna*, hetwelk bezwaarlijk te houden was, te verlaten; waarop de moedige HOPBERGEN zou gezegd hebben: *ik verlaat die plaats niet; hare be-*

(*) Dus zegt een berigt, te vinden in het *Haagsche dagblad* van den 12 Augustus, *bijvoegsel*, doch berigten, uit *Oostburg*, mij toegekomen, en die in vele bijzonderheden treden, gewagen daarvan met geen woord, en zeggen, *dat de onzen zonder geschut waren.*

Digitized by Google

woners zijn Vaderlanders, het is vaderlandsche grond, en geen duim breed mag daarvan afgestaan worden. Dus werden de *Belgen* den geheelen dag gestuit, tot zij des avonds, in weerwil hunner groote overmagt, afhielden. *St. Anna* bleef behouden, en beschouwde HOPBERGEN als zijnen redder. Van onze zijde waren verscheidene Officieren gekwetst, onder anderen de Kapiteins SPAAN en DE GREEF, en de Luitenant EECKHOUT. Alle zwakke punten waren intusschen door burgers van *Oostburg*, *Schoondijke*, *Breskens*, *Kadzand*, *Zuidzande*, *Retranchement* en anderen bezet, welke zich zoo goed mogelijk wapenden; die plaatsen bleven tegen een' mogelijken aanval slechts door grijsaards, kreupelen en gebrekkigen verdedigd, daar alle de jongelingen reeds als landmilitie of schutters elders in dienst waren, niettegenstaande men in het midden van den oogst, en van de anders gewone hulp der *Vlaamsche* werklieden verstoken was, en daarenboven nog eene menigte spadewerkers en wagenmenners moest leveren; kinderen hielden op sommige posten al spelend de wacht. Dertig of veertig man verdreven des avonds van den 8 eenen troep *Belgen*, die wel op 150 begroot wordt, op den grooten weg tusschen *St. Nicolaas* en *Hulst*. *Staatsvlaanderen* scheen een tweede *Sparta* geworden.

Dan met den 9 kwamen er meer troepen over, onder anderen schutters uit de *Zeeuwsche* steden, bij welke zich eenige der aanzienlijksten uit *Middelburg* bevonden. Alles stroomde naar *Aarden-*

Digitized by Google

burg, waar met de bezetting dier plaats meer dan 1500 man zich vereenigden. Men hoopte te *Oostburg*, dat met deze magt het Fort aan het *Hazengras* zou ingenomen worden, doch de onderneming tegen *Maldeghem* werd over *Vlaamsch Middelburg* hervat. Het schijnt, volgens bijzondere berigten, dat de optogt (op den 11) wat te luidruchtig geschiedde, zoo dat de *Belgen* gewaarschuwd werden, en tijd hadden, om zich, volgens hunne gewoonte, in heggen en struiken langs den weg te verschuilen, waardoor zij hun gebrek aan getal en krijgsoefening vergoedden. De Pastoor van *Vlaamsch Middelburg*, een driftig voorstander der omwenteling en gezworen vijand der *kettersche Hollanders*, die zelfs lid was geweest van het *Brusselsche* Congres, bragt overal het landvolk onder de wapenen. Nogtans drongen de onzen vooruit en bemagtigden eenen kruidwagen, doch de *Belgen* hadden den tijd gehad, de stukken van de batterij te vervoeren. Aan het water *de Lieve* vonden de *Nederlanders* veel tegenstand. Hier werden de Luitenants SCHILDHOUWER VAN HOEI, VAN DER LINDEN en DE RAADT gekwetst; laatstgemelde had in het voorledene jaar veel ter verdediging van *Oostburg* bijgedragen. Doch *Eede* werd bemagtigd, en daarna hier en te *Stroobrugge* veel baldadigheid en kerkroof gepleegd, maar verscheidene Officieren verzetteden zich tegen die snoodheid, en noodzaakten de plunderaars, het geroofde geld terug te geven. In alle deze gevechten werden 120 of 140 man der

Digitized by Google

onzen gedood of gekwetst, maar nog veel meer van de zijde der *Belgen*, die zich slecht op het mikken en raken verstonden (*).

De bemagtiging van zoo vele plaatsen en het voortrukken der *Hollanders* tot in het hart zijner staten, terwijl aan de linker zijde *Gent*, aan de regter *Luik* werd bedreigd, wekte bij Koning LEOPOLD de grootste bekommering op. Reeds dadelijk na het berigt van den inval der *Nederlanders* in *België* had hij zich gehaast, den Koning van *Frankrijk*, die het naast bij de hand was, om spoedige hulp te verzoeken. Deze werd gaaf en terstond verleend, waarvan wij de redenen kortelijk moeten aantoonen.

Het was niet *enkel* inschikkelijkheid voor de *Revolutionairen*, welke het Kabinet der *Tuilerien* tot deze bereidwilligheid noopte. LEOPOLD was nog niet eens als Koning der *Belgen* erkend, en men kon allen bijstand voegzaam geweigerd hebben, daar zelfs de omwentelingsgezinden het hoofd schudden over den *Engelschen* Prefect, die *België* was komen regeren. Maar er bestonden eene reeks van vestingen, sedert 1815 voor de aan *Frankrijk* opgelegde schattingen gebouwd, die dat Rijk steeds als een' vernederenden breidel beschouwde. Reeds den 17 April hadden de vier groote Mogendheden buiten *Frankrijk* besloten, dat de vestingwerken, sedert 1815 in het Rijk der *Nederlanden* gesticht, in de

(*) Meestal uit vriendelijk medegedeelde schriftelijke berigten van bewoners van *Staatsvlaanderen*.

Digitized by Google

tegenwoordige omstandigheden, vooral wegens de erkende onzijdigheid van *België*, te talrijk waren, om door de *Belgen* behoorlijk te kunnen worden in stand gehouden, en dat men dus, *zoodra er eene door de vijf Mogendheden erkende Regering in* België *zou bestaan, met dezelve eene onderhandeling ter slechting van sommige vestingen zou beginnen.* Eerst den 14 Julij werd dit Protocol aan den *Fransehen* Gezant openlijk medegedeeld, zekerlijk met het oogmerk (even als met de 18 Artikelen ten aanzien van *België*) om een' gunstigen indruk te maken op de verkiezingen van leden der Wetgevende Vergadering in *Frankrijk*, die men in geheel *Europa*, doch vooral aan de Hoven, met angst te gemoet zag. Deze verkiezingen namelijk zouden, wanneer de vooroordeelen der heethoofdigen een weinig gevleid werden, wel op gematigden kunnen vallen, doch wanneer de *Fransche* ijdelheid, door het dwingen der *Belgen* en het in stand houden der vestingen, wierd voor het hoofd gestooten, zouden zij al ligt omwentelaars kiezen, om den oorlog door te zetten, ten einde *België* en den linker Rhijnoever te hernemen. Dit nu wenschten de Mogendheden tot elken prijs te verhoeden. Men had door de ondervinding van 1792 geleerd, dat er geen beter middel was om de omwenteling algemeen te maken, dan haar, eenmaal in *Frankrijk* zegevierend, te tarten en openlijk tegen te gaan. Inderdaad vielen de keuzen in *Frankrijk*, nu men zoo hoogst voorzigtig te werk ging, doorgaans op gematigde

Digitized by Google

lieden, en de Koning, door de *Conferentie* geruggesteund, hoopte dezelve nog meer te winnen door de volgende uitdrukkingen in zijne troonrede : (23 Julij).

Het Koningrijk der Nederlanden, *zoo als het bij de verdragen van* 1814 *en* 1815 *was gevestigd, heeft opgehouden te bestaan. De onafhankelijkheid van* België *en deszelfs afscheiding van* Holland, *zijn door de groote Mogendheden erkend. De Koning der* Belgen *zal niet tot het* Duitsche Verbond *behooren. De vestingen, gebouwd om* Frankrijk *te bedreigen, en niet om* België *te beveiligen, zullen geslecht worden. Eene door* Europa *erkende onzijdigheid, en de vriendschap van* Frankrijk, *verzekeren aan onze naburen eene onafhankelijkheid, wier eerste steun wij geweest zijn.*

Deze taal der magt ergerde de *Belgen* ongemeen. Zelfs hunne ministeriële papieren vertoonden de ijdelheid, die aan dit volk, even als aan deszelfs zuidelijke naburen, maar met nog minder echte waarde, eigen is. « Hoe? zouden de *Belgische* vestingen, en « de beschikking over dezelve, aan *Frankrijk* be« hooren? indien ze te kostbaar waren, kon *België* « die zelve, naar eigen goedvinden, slechten; het « zou geen voorstel daartoe aannemen, dan over« eenkomstig met de eer en veiligheid van den « Staat. »

Zulke gezegden maakten indruk in *Frankrijk*; men vond die vermetel en beleedigend. Er ontstond verkoeling tusschen de twee *boezemvrienden*. De *Belgische* Minister LEHON, en *België's* Koning zelf,

Digitized by Google

werden niet door *Frankrijk* erkend. Zonder *Neêrlands* gewapende tusschenkomst verloor *België* misschien zijnen laatsten steun en voorspraak bij de *Conferentie*. Doch de nood maakte de *Belgen* gedweeër. Zij vergaten hunnen trots op het gekletter der *Hollandsche* wapenen, en wierpen zich onvoorwaardelijk in de armen van *Frankrijk*. Toevallig had op dit oogenblik de eerste Minister, CASIMIR PÉRIER, eenen harden strijd door te staan tegen zijnen gewezen' vriend LA FITTE, een' bankier gelijk hij, wien hij in het ambt van Minister was opgevolgd, en die hem nu den voet zocht dwars te zetten. Deze zocht Voorzitter te worden van de nieuwe Kamer der Vertegenwoordigers; hij werd het niet, doch er ontbraken slechts vijf stemmen aan zijne benoeming. Deze geringe meerderheid, die eenen gevestigden tegenstand in de Kamer scheen aan te kondigen, bragt PÉRIER tot het besluit, om met zijne ambtgenooten (met welke hij *een onafscheidelijk* en *verantwoordelijk Ministerie* uitmaakte) zijnen post neder te leggen. Het ontslag was aangeboden, maar nog niet verleend; reeds had misschien de voorstander van orde en gematigdheid, zoo al niet voor zich zelv', ('t welk geenszins onmogelijk is) althans voor zijn vaderland, hetwelk nu weder den maalstroom der omwenteling te gemoet ging, berouw over zijn overhaast besluit, toen LEOPOLD's aanzoek hem dadelijk het middel, althans het voorwendsel, aanbood, om in *zulke gewigtige omstandigheden aan het roer van staat te blijven*. Met

Digitized by Google

beide handen greep LODEWIJK FILIPS dit middel aan, om zijnen geachten en inderdaad onmisbaren Minister te behouden, en tevens de *Fransche* ijdelheid door eene *gewapende tusschenkomst* te voldoen. *België's* nieuwe Koning werd terstond in den persoon van zijnen Gezant LEHON erkend, wien men van nu af alle mogelijke eere betoonde. Met ongemeene snelheid werden de troepen bijeengetrokken. Onmiddellijk werd aan den Generaal GÉRARD bevel gezonden, om met het *leger van het Noorden*, hetwelk men (overdreven) op 50,000 man schatte, *België* binnen te rukken, bij hetwelk zich ook 's Konings zonen, de Hertogen van ORLEANS en NEMOURS zouden voegen.

Maar had deze stap de goedkeuring der te *Londen* vergaderde Conferentie? De Koning der *Nederlanden* had den 1 Augustus door eene Nota aan dezelve te kennen gegeven, dat hij wel, volgens den wensch der Conferentie, Gevolmagtigden naar *Londen* zou zenden, om eindelijk een verdrag van scheiding tot stand te brengen, maar dat dit moest zijn volgens de reeds in Februarij aangenomene grondbeginselen, en dat hij tot dat einde de onderhandelingen, (waartoe inderdaad de Heer VAN ZUIJLEN VAN NIJEVELT weder naar *Londen* vertrok) met de wapenen zou ondersteunen, *doch zonder vergrooting te begeeren.* In eene welsprekende Redevoering bij de Staten-Generaal verdedigde de Minister van buitenlandsche zaken den maatregel, om het zwaard in de schaal der onderhandelingen te leggen, ten einde

Digitized by Google

te doen zien, dat de hulpmiddelen eener geregelde werking van wettige instellingen, de liefde der burgers voor het behoud der maatschappelijke orde, en de moed der land- en zeemagt ijdel waren, zoo lang die niet gebruikt mogten worden, terwijl het schrikbeeld der omwenteling in diezelfde evenredigheid toenam, en steeds grootere eischen deed, waarom men dus het gordijn, achter hetwelk de *Belgische* staatkunde zich verschool, moest verscheuren, en onze begeerte tot vrede door *Europa* even zeer moest worden ontzien, als *België's* regt tot den opstand. Had de Regering vroeger dit besluit genomen, zóu men het misschien als voorbarig kunnen beschouwen; later was de gelegenheid misschien voor altijd voorbij geweest, *want hoe kon men langer lasten dragen, die de Nederlanders zich slechts voor een' tijd door ongehoorde opofferingen konden opleggen?* Volken, gelijk enkelde personen, kunnen in omstandigheden zijn, waarin men alles waagt, door niets te wagen. Eene onderwerping aan *België's* eischen zou de bankbreuk van den Staat beslist, en *Holland* beroofd hebben van zijne onmisbare grenzen, ten prijze van het heldenbloed der vaderen gewonnen; zij zou den nationalen roem bevlekt, den ondergang des Staats voltooid, en *Neêrland* uit den rang der vrije volken uitgewischt hebben. Wij beoogden niet, ons te mengen in de groote geschillen der EUROPISCHE staatkunde, maar slechts voor (het vereenigde) *Nederland* goede voorwaarden nopens de schuld en het grondgebied te bedingen.

Digitized by Google

Het antwoord der Staten-Generaal was moedig, fier en volmaakt met den thans zoo hoog gestemden geest der Natie overeenkomstig. Het werd met *eenparigheid* aangenomen.

Dadelijk werd de Nota aan den Minister van buitenlandsche zaken te *Londen* door de Gevolmagtigden overgegeven, doch niet terstond door Lord PALMERSTON geopend, ten gevolge waarvan, toen dezelve aan de Conferentie werd voorgelegd, de vijandelijkheden reeds eenigen tijd aan den gang waren, hetwelk door de Conferentie, althans door *Frankrijk* en *Engeland*, als eene trouwelooze handeling werd beschouwd, en als zoodanig door de Ministeriële papieren van beide landen aan *Europa* voorgesteld. In *Frankrijk* vergeleek men den inval van den Prins van *Oranje* in *België* bij den slag van *St. Denis*, door WILLEM III. geleverd, toen hij (gelijk men valschelijk beweerde) reeds kennis van den vrede te *Nijmegen* had. Welk eene verwarring van denkbeelden, zelfs zoo die beschuldiging tegen WILLEM III. gegrond geweest ware! Was het dan nu vrede? Hadden de Mogendheden niet hun woord, aan den Koning gegeven, gebroken, hem weder het bezit van *Maastricht* en *Luxemburg* betwist, en alles door een voorstel van dubbelzinnige overeenkomst op losse schroeven gesteld? De Conferentie verlangde daarop de herstelling van den wapenstilstand en het sparen van *Antwerpen*. Het laatste werd toegestemd, niet het eerste, waaromtrent de Koning, als *Constitutioneel Monarch*, zich

Digitized by Google

op den algemeenen wensch der Natie en de eenparige stem der Staten-Generaal beriep. Nu maakte *Engeland* ook eene vloot gereed, om met geweld ter zee, gelijk het *Fransche* leger te land, de herstelling der wapenschorsing te bewerken, en de Koning had andermaal, gelijk in het geval van de opening der *Schelde*, de wijsheid van toe te geven, te meer, daar de drie Oostelijke Mogendheden in het uitzeilen der vloot en het optrekken des legers bewilligd hadden, onder voorwaarde, dat men den Oud-*Nederlandschen* grond niet overschrijden, en zich alléén tot herstelling der wapenrust zou bepalen. Men wilde dus nog wel eene poging bij de Regering van *Frankrijk* doen, om den begonnen oorlog niet als een geschil, dat *Europa* betrof, maar als een' huisselijken twist der beide landen te doen beschouwen, maar wanneer dit (gelijk men voorzag) vruchteloos zou zijn, gaf men te kennen, dat, in het geval van eenen intogt des *Franschen* legers in *België*, het *Hollandsche ook weder binnen de grenzen van zijn eigen grondgebied zou trekken.* Bij de kennisgeving hiervan aan de Staten-Generaal zeide de Minister, dat *Nederland*, *te midden van het ontzenuwd* Europa, *zich eendragtig aansluitend aan het hoofd van den Staat, niet heeft geaarzeld vrij te spreken en te handelen; en dat het eenen landaard, welke eene dubbele bevolking telt van de zijne, in weinig dagen heeft weten te dwingen tot het laten varen van alle hoop op redding door eigene middelen.*

Digitized by Google

Dan, eer de *Fransche* troepen in *België* dadelijk konden tusschen beide komen, moesten de *Belgen* zelve door dwaze verwaandheid en hooghartigheid de zegepraal hunner mededingers voltooijen. De vermetelen dachten, « dat 's Prinsen « stoute beweging hem, in het hart der *Belgische* « gewesten gelokt, in een net zou verwarren, tus- « schen het leger der *Maas*, 't welk hij in den rug « liet, en de gewapende bevolking, die, in vereeni- « ging met de troepen, de steden verdedigde. « Elk « zij op zijn' post, » riepen zij uit, « en de zege kan « ons niet missen! » (*). De *Courier* van *Brussel* verlangde, dat men de te *Diest* ingeslotene *Hollanders* niet zoude laten ontsnappen. Eene schijnbare geestdrift in *België* onder de burgerwachten misleidde zelfs eenen *Correspondent* der anders zoo juist oordeelende *Pruissische Staats-Courant* in die mate, dat hij de beweging in *België* voor de zaak der *onafhankelijkheid* met die der *Duitschers* in 1813 en 1814 gelijk stelde! (†). Men wilde weten, dat binnen *Hasselt drie duizend Hollanders* gevangen genomen waren. *Onze stelling*, zeide de *Belgische Moniteur* (het ambtsblad), *verbetert van dag tot dag, van uur tot uur, de Koning bevindt zich in het midden onzer troepen.* (LEOPOLD was in der daad eerst naar *Antwerpen*, en van daar naar *Mechelen* en *Leuven* vertrokken.) *De vijand kan thans den aanval beginnen; hij zal teruggedreven*

(*) De *Politique* van *Luik* van den 8 Augustus.
(†) *Preuss. Staats-Zeitung*, 13 Augustus, Art. *Brussel.*

Digitized by Google

worden. Nog veel sterker sprak de *Courrier.* Hij was verontwaardigd, dat BELLIARD door zijne tusschenkomst als *Fransch Diplomaat Antwerpen* gered had, dat deze als eene *Europische*, niet *Belgische* stad werd beschouwd; men hoopte niet, dat hij in *die* eigenschap naar *Leuwen* zou gaan, om een' nieuwen wapenstilstand te sluiten, die de te *Diest ingeslotene Hollanders zou bevrijden* en de geestdrift der *Belgen* weêrhouden. « *Belgen*, » dus luidde dit Artikel: « weest op uwe hoede, « herinnert u aan hetgeen wij der *Diplomatie* te « danken hebben, en laat u geen der voordeelen « ontsnappen, die gij aan uwe dapperheid te dan- « ken hebt; geeft gij die eenmaal uit de hand, zoo « bekomt gij ze nimmer weder (*). »

Op deze taal der verwaandheid steunende, en meer van de *Belgen* verwachtende, dan waartoe zij in staat waren, besloot LEOPOLD, (te meer, daar in de *Belgische* staatsregeling een Artikel allen intogt van vreemde troepen, zonder toestemming der Wetgevende Kamers, verbood) den *Franschen* Generaal te verzoeken, nog vooreerst de grenzen niet te overschrijden. De *Fransche* veldheer nam het op zich, aan dat verzoek te voldoen (het is ons niet gebleken, of daarover naar *Parijs* is geschreven). Deze ijdelheid der opstandelingen kwam hun duur te staan. Achter *Frankrijk's* troepen verscholen, zouden zij misschien, althans de *herhaling*

(*) *Courrier Belge*, 8 Août 1831.

Digitized by Google

der schandtooneelen te *Hasselt* zijn voorgekomen. Thans mogt hun dit niet gebeuren.

Het groote ontwerp van den Prins van *Oranje* was nog slechts ten halve volbragt. Hij had het *Maas*-leger, onder DAINE, vernietigd; thans zou dit zelfde aan het *Schelde*-leger, onder TIECKEN en LEOPOLD zelven, te beurt vallen. Zonder zich derhalve op te houden, met (gelijk men verwacht en reeds voorspeld had) het overschot der vlugtelingen naar *Luik* te volgen, en die stad, zoo als waarschijnlijk zonder moeite zou geschied zijn, te bezetten, wendde hij zich eensklaps regts naar den kant van *Zuidbrabant*. Den 9 slechts bleef het hoofdkwartier te *Hasselt*: de tweede Divisie, onder SAKSEN-WEIMAR, waarbij de Prins zelf zich bevond, keerde naar *St. Truijen* terug, en trok van daar westwaarts op; de eerste, onder den Generaal VAN GEEN, trok naar de zijde van *Diest*; de derde, onder den Generaal MEIJER, bleef te *St. Truijen*; de zware ruiterij te *Loon*, en de ligte tusschen *St. Truijen* en *Tienen* (*), welke laatste plaats, na ettelijke geweerschoten en het werpen van eenige onzer granaten, door de *Belgi-*

(*) Daar de *Nederlandsche* namen in *België* hoe langs zoo meer door *Fransche* verdrongen worden, zelfs in *onze* dagbladen, melden wij met een woord: dat *St. Truijen* (in onze Vaderlandsche Geschiedenis door eene bijeenkomst der verbondene Edelen in 1566 bekend) thans meestal *St. Trond*, en *Tienen*, *Tirlemont* wordt genoemd. Ook in *Vlaanderen* en *Henegouwen* hebben *Doornik* (*Tournay*), *Kortrijk* (*Courtray*), *Meenen* (*Menin*), *Bergen* (*Mons*), enz. dubbelde namen.

Digitized by Google

sche bezetting, 600 man sterk, al vlugtend werd ontruimd. Hier voerde Prins BERNHARD, altijd de voorste, bevel. Blijkbaar werd nu de beweging regtstreeks op *Leuven* gerigt, en het was te voorzien, dat men na de bemagtiging dier stad, welke thans door de *Belgen* met allen spoed werd versterkt, terwijl zich ook het hoofdkwartier van LEOPOLD en eene menigte gewapende burgers uit alle oorden des lands aldaar vereenigden, terstond *Brussel*, de hoofdstad, zou aanvallen. Het ware echter niet mogelijk geweest, zelfs den weg derwaarts af te leggen, zoo het *Fransche* leger, terstond na het bevel te *Parijs* gegeven (5 Augustus), *België* langs den kortsten weg ware binnengetrokken.

Nog eens was *Leuven* het tooneel der krijgsverrigtingen van eenen Prins van *Oranje*, en wel van eenen der krijgskundigsten onder de reeks van helden geweest, die dezen naam luister bijzetteden, van FREDERIK HENDRIK. Het was ten tijde van den allerhoogsten bloei, de hoogste magt onzes Staats, toen wij nog daarenboven met *Frankrijk* onder RICHELIEU vereenigd waren, en *Spanje*, destijds Gebieder van *België*, reeds diep in verval was. Niet uit inboorlingen alleen bestond toen het *Hollandsche* leger, maar ook uit huurbenden van Natiën, die voor de strijdbaarsten werden gehouden, uit *Duitschers*, *Schotten* en *Engelschen* (*). En toch stiet FREDERIK HENDRIK, met alle die voordeelen, het hoofd in

(*) *Mémoires de Frédéric Henry*, 4to. p. 181—185.

Digitized by Google

1635 voor *Leuwen*, na het *Spaansche* leger uit *Tienen* verdreven, en, door bedreiging van *Brussel*, zelfs van *Leuwen* verwijderd te hebben. Het beleg moest, na *eene maand* geduurd te hebben, worden opgebroken. Zien wij thans, wat een *Hollandsch* leger, *geheel* uit landskinderen, meest voor een jaar nog ongeoefende schutters en jagers, zamengesteld, meer nog dan in 1635 door de inwoners van *Braband* gehaat, die daarenboven dagelijks hulp te lande uit *Frankrijk*, en ter zee van *Engeland* konden bekomen, in *twee dagen* heeft verrigt.

Het geheele leger, met uitzondering der *Reserve-Divisie*, onder den Generaal CORT HEIJLIGERS, vereenigde zich den 11 te *Diest* en te *Tienen*, en trok langs drie onderscheidene wegen naar *Leuwen*. Een weg geleidt ten Noorden, van *Diest* op *St. Joris Winghe*, de andere van *Tienen* noordwestwaarts regtstreeks op *Comptich*, *Roosbeek* en over de hoogte van *Bautersem*; de derde westwaarts die stad om, over *Oirbeek*, *Malden*, *Bouvinnes* en *Nethennes*. Op dezen kon men de straatwegen van *Namen* en *Waveren* bezetten, en *Brussel*, van *Leuwen* en het daar gevestigde heir af snijden. De eerste *Divisie* onder VAN GEEN sloeg den eersten weg in; de eerste *Brigade* der derde onder de Prinsen zelven, met de *Leydsche*, *Groninger* en *Noordhollandsche* jagers, den middelsten; de tweede *Divisie* onder den Prins van *Saksen Weimar*, waartoe ook de *Utrechtsche* jagers behoorden, was met het omtrekken van *Leuwen* belast, en daar deze

Digitized by Google

weg de langste was, reeds den 11 vertrokken. Uitnemend werden al deze bewegingen volbragt. De voorhoede van den middeltogt, die *Bautersem* zocht te bereiken, ontmoette onverwachten tegenstand. Het was hier, dat LEOPOLD zelf, met een aanzienlijk gedeelte van zijn te *Leuwen* verzameld heir, de *Nederlandsche* Brigade te gemoet trok, die, niet in staat deze overmagt terug te dringen, in de beste orde naar *Comptich* en *Roosbeek* terugkeerde, met verlies van den Overste Luitenant VALKENBURG, aanvoerder der *Groninger* jagers, die daarbij den heldendood stierf. Ook twee *Leydsche* jagers, NIEUWENHUIJS en LEEMANS, werden gekwetst (*). Het schijnt, dat LEOPOLD hier persoonlijken moed toonde.

De 12 Augustus, de dag der beslissing — zoo men hoopte, rees aan de kimmen, en men trok reeds met den dageraad op. Het *was* de dag der beslissing, maar slechts van den moed der beide strijdende volken, niet van het staatkundige vraagstuk. De Prins plaatste zich thans aan het hoofd der derde Divisie, en had onder zich den Generaal MEIJER voor het voetvolk, en den Generaal POST voor de zware ruiterij met de batterijen geschut. De *Belgen* waren bij *Bautersem* goed verschanst, tusschen geboomte en huizen. Niet door een' razenden aanval, die stroomen bloeds moet kosten, maar door hen aan weêrszijden om te trekken,

(*) *Leydsche Studenten-Almanak*, 1832, bl. 152—153.

Digitized by Google

verdrijft de Prins hen van daar; op 's vijands linkerflank bezetten de jagercorpsen, die hier weder de voorhoede vormen, eenige hoogten, en dwingen hem dus tot den aftogt (*). Deze werd welhaast versneld, en eenige ruiters waren op het punt, den vijand te vervolgen, en zijnen aftogt in eene vlugt te doen verkeeren, toen een *Engelsch* bemiddelaar tusschen beide kwam. Het was Lord RUSSELL. De Prins van *Oranje* had bevelen ontvangen, slechts voor de *zekerheid* der wezenlijke verschijning van een *Fransch* leger in *België*, niet voor bedreigingen of geruchten, te wijken. De slag van *Hasselt* had eensklaps den trots der omwentelaren gebroken, en hen weder in eene smeekende houding tot *Frankrijk* de toevlugt doen nemen, ten einde de beloofde hulp te verhaasten. Daar nu de Koning der *Nederlanden* verklaard had, tegen *Frankrijk* niet te zullen strijden, was Lord RUSSELL de aanrukkende *Hollanders* te gemoet gegaan, om hen tot eene wapenschorsing te bewegen, en de nakende schande, misschien de gevangenneming van LEOPOLD, van het hoofd der *Belgen* te wenden. De Prins verklaarde hem, dat hij tot stellige voorwaarde de ontruiming van *Leuven*, deszelfs bezetting door zijn leger, en de *zekerheid* stelde, dat een *Fransch* leger in *België* reeds was binnengerukt, welke hij door eenen derwaarts te zenden Officier (in weêrwil der verkla-

(*) Het was hier, dat 's Prinsen paard onder hem werd doodgeschoten, en hij, zonder eenig blijk van ontsteltenis, dadelijk een ander beklom.

Digitized by Google

ring van Lord RUSSELL) zou zien te erlangen. Dies werd de vervolging des vijands, die reeds in eene wilde vlugt was veranderd, voortgezet. Eerst digt bij *Leuven*, op den zoogenaamden *Pellenberg*, hield hij stand. Deze stelling op eene hoogte was verbazend sterk, en ook hier bezigde de Prins den maatregel der overvleugeling, waartoe hem een gedeelte der juist aangekomene eerste *Divisie*, die den weg over *St. Joris Winghe* genomen had, dienstbaar was. Het was de Generaal FAVAUGE (naderhand CHASSÉ's dappere krijgsmakker), die zich hier zoo wel onderscheidde.

Ondertusschen begon de nood voor de *Belgen* te klimmen. Want terwijl van de eene zijde het nu vereenigde *Nederlandsche* heir slechts op een kanonschot van *Leuven* staat, is ook aan de andere de alles voor zich heen drijvende Prins BERNHARD reeds tusschen *Leuven* en *Brussel* genaderd. Hij was den 11 reeds te *Nethene* en *Nodebais*, vlak ten Zuiden van *Leuven* aangekomen, en had eenige *Belgische* burgerwachten uit het bosch van *Meerdaal* bij *St. Joris* verdreven. Den 12 trok de derde, gelijk de beide eerste *Divisiën* met het morgenrood uit, te midden van een' zwaren nevel, die echter, toen de zon doorbrak, verdween, en het heerlijkste landschap deed zien (*). Te midden van het gezigt eener schoone, stille natuur, in rijken zomerdos, bezielt een schutgevaarte, dat men

(*) *Utr. Studenten-Almanak*, 1832, bl. 153.

Digitized by Google

van verre hoort, de krijgslieden met ontembaren strijdlust, om bij hunne makkers niet achter te blijven. Men trok nu noordwaarts op naar *Moerbeke*, ten Westen van *Leuven*, zeer nabij den straatweg van daar op *Brussel*, die nu bezet werd benevens den zoogenaamden *IJzeren berg;* terwijl men aan de andere zijde den weg, die naar *Tervueren*, weleer het lustslot des Prinsen van *Oranje*, geleidde, bezette. Zoo was deze echt *Napoleontische* krijgsbeweging voltooid, LEOPOLD en zijn leger genoegzaam omsingeld, en slechts de weg ten Noorden — naar *Mechelen* — bleef hem nog open.

Ondertusschen had de *Diplomatie* haar doel aanvankelijk bereikt, door den benaauwden Vorst te ontzetten. De *Fransche* Gezant BELLIARD, de Engelsche ADAIR, snelden uit *Brussel* naar *Leuven*, om de volkomene nederlaag der *Belgen*, zoo mogelijk, nog te stuiten. De Prins hield zich bij de voorwaarden, aan Lord RUSSELL opgegeven, en diensvolgens werd, op Lord ADAIRS verzekering, dat reeds 40,000 *Franschen* bij *Waveren* stonden, bepaald, dat *Leuven* den volgenden middag ontruimd en overgegeven zou worden. Zien wij thans de houding der *Belgische* troepen en der bewoners van *Leuven* en *Brussel* gedurende dezen slag, waarin het geheele *Hollandsche* leger in moed, krijgstucht en snelheid van bewegingen wedijverde. De *Belgen* hebben zich niet geschaamd, zelve dit beeld hunner schande voor de nakomelingschap ten toon te stellen. Het is daaruit en uit andere berig-

Digitized by Google

ten, in *Duitsche* dagbladen (*), dat wij een zooveel mogelijk gelijkend beeld van *Leuven* en *Brussel* op den 12 Augustus zullen trachten te ontwerpen.

Na de schandelijke nederlaag bij *Hasselt* was het vertrouwen, hetwelk de *Belgen* zoo rijkelijk op zich zelve bezaten, geweken. Niemand gehoorzaamde meer aan zijne meerderen; alle moed ontzonk den vrijwilligers, burgerwachten en tallooze medeloopers, die eigenlijk *geene* strijders waren. Want behalve bij de naar evenredigheid weinig talrijke geöefende troepen bestond er hoegenaamd geene orde. Het uitmuntend bediende *Hollandsche* geschut, (80 vuurmonden te *Leuwen*,) en de ligte zoowel als de zware ruiterij van den Prins onttooverden de blaauwe kiel, aan welke men tot hiertoe de gave der onoverwinnelijkheid toegekend had, volkomen. Men had, om de schande der neêrlaag bij *Hasselt* eenigzins te verzachten, het gerucht verspreid, dat de vijand, dien men voor zich had, niet de *lafhartige Hollander*, maar een *vermomd Pruissisch leger* was, doch dit werkte hier juist ten nadeele, en vermeerderde den schrik. De eenige man, die zich nog moedig toonde, moet, volgens vrij onzijdige berigten, LEOPOLD geweest zijn, die soms de stukken zelf rigtte, en wien onze dagbladschrijvers en latere tallooze vlugschriften dus ten onregte van lafhartigheid betichten. Doch, wat kan een aanvoerder doen,

(*) De *Allgemeine* (van 23) en *Preussische Staatszeitung* (van den 20 en 21 Aug.), waarvan althans de eerste niet gezegd kan worden, de zaak der *Hollanders* in het minst te begunstigen.

Digitized by Google

wanneer hem al de zijnen snood begeven? *Sterven?* ja! maar niemand zal eenen LEOPOLD ook den zedelijken rang van eenen VAN SPEIJK toekennen. Het gebied over die snoodaards, de bezoedelde kroon, van zich werpen? Maar de verzoeking van eenen troon is bij de meeste menschen zoo zwaar, en de valsche schaamte, van zijne vroegere onbedachtzaamheid nu met de daad te moeten erkennen, zoo groot! — De magt der *Belgen* voor *Leuwen* bestond uit het geheele leger der *Schelde* (van welks Generaal TIECKEN men bijna niets hoort), en meer dan 20,000 man burgerwachten. Op den linker vleugel stond de berugte NIËLLON, die ook eenigen persoonlijken moed schijnt getoond te hebben; verder werd het leger door zekere KOECKELBERG en CLUMP aangevoerd. De vijand was deels door het heroverde dorp *Bautersem*, deels door een bosch gedekt, doch het *Hollandsche* geschut deed spoedig beiden ontruimen, niettegenstaande in het dorp nog uit de huizen geschoten werd. De burgerwachten en vrijwilligers van KOECKELBERG vlugtten reeds bij het eerste kanonschot, zoo dat van de geheele bende slechts 400 man over bleef; en daar de onzen voortreffelijk van die verwarring gebruik maakten, geraakte 's vijands geheele leger in de schrikkelijkste verwarring, vooral toen, volgens de maatregelen van den Prins, *Leuwen* gelijktijdig van drie kanten omsingeld was. Reeds vóór den middag was alles, wat *Belg* mogt heeten, binnen die stad teruggejaagd; allen wierpen wapenen, ja zelfs monte-

Digitized by Google

ringen en *blaauwe kielen* weg, en de barbierswinkels waren vol krijgslieden, die zich de snorbaarden, waaraan men hun heldenmoed zou moeten herkennen, doch die hen thans in gevaar bragten, lieten afscheren (*)! Naauwelijks kon LEOPOLD nog den weg naar *Mechelen* inslaan, en weinig verscheelde het, of hij ware door de troepen van Prins BERNHARD, die nog van den wapenstilstand niet wisten, gevangen genomen. Terwijl binnen *Leuven* de onbeschrijfelijkste verwarring heerscht, en de onderbevelhebbers al het mogelijke doen, om hunne troepen weder in het vuur te brengen, wordt er geroepen, dat er eene *uitdeeling van bier* zal geschieden. Geen zeilsteen nu trekt het ijzer zoo tot zich, als eene bierton een' *Belg*. Alles verdringt zich om de vaten, en de moed gaat zoo verre, dat men onder dit drinken het fluiten der kogels, die reeds in de stad vallen, niet acht. Een *Hollandsch* Overste der kurassiers kwam te midden dier verwarring in de stad; men had vergeten hem de oogen te verbinden: hij zag alles, en glimlachte over het schreeuwende en loopende volk!

Ondertusschen was de wapenschorsing tot stand gekomen. Onze troepen legerden zich, daarop vertrouwend, op den grond in het gezigt der vijandelijke stad. Eensklaps, nu het gevaar geweken is, herleeft de moed, eerst door schrik verlamd, in het hart der *Belgen*. Hevig wordt met zwaar

(*) Uit bijzondere berigten van deelgenooten van den strijd.

Digitized by Google

geschut uit eene der poorten op de onzen geschoten, en deze schoten troffen den Luitenant der Artillerie, PRINSEN; één kogel verpletterde het been van den Overste GAILLIÈRES en van zijnen zoon. Ook de dappere schutter WESTERMAN, de zoon van den verdienstelijken en vaderlandlievenden dichter, een jongeling van groote verwachting, werd hier verraderlijk geveld. Deze daad had verdiend, dat alle onderhandeling dadelijk ware afgebroken geworden en de vijandelijkheden hervat; maar nog eens zegevierde de zachtmoedigheid, en men liet zich van 's Prinsen zijde door de verzekering te vrede stellen, « dat het een misverstand en strijdig « was met de gegevene bevelen. »

Te *Brussel* was het op den 12 weinig minder woelig dan te *Leuwen*. Men ontveinsde zich niet, dat de te voren zoo versmaade *Hollanders* al meer en meer naderden, en dat men zelf geen weêrstand kon bieden; maar de meerdere nabijheid van *Frankrijk* was eenigzins geruststellend, en bespaarde de stad eenige tooneelen der schande, die de meer blootgestelde broeders van *Leuwen* moesten verduwen. De gansche dag was het zeer woelig; bijna de geheele bevolking was op de been. Op het zien van *Engelsche* boodschappers, die naar de legers snelden, riep de menigte: *Lang leve* LEOPOLD! van *Fransche*: *lang leve Frankrijk!* Het geld der *Bruselsche* bank was intusschen naar *Halle* verzonden. Op de geruststellende tijding, dat de *Franschen* voor de poort van *Halle* staan, volgt de bedwelmende

schrikmare: « SAKSEN-WEIMAR is te *Tervueren!* « reeds trekt hij met de *Hollandsche* kurassiers op « de hoofdstad aan! » Maar straks roept het gespuis: « Deze geruchten zijn valsch, *Oranjemannen* « strooijen die uit! waar zijn ze! » Een man, wiens *Vlaamsche* taal hem eenen *Hollander* doet achten (en nogtans spreekt half *Brussel Vlaamsch*, hoezeer met een' anderen tongval), en een ander, die 's Prinsen oproeping aan de *Belgen* heeft voorgelezen, werden gevat en met geweerkolven of steenen gedood (*)! Zelfs vrouwen — *Furiën*, gelijk die in *Frankrijk* en *België* zoo talrijk zijn, — kwamen met geschaarde kleederen en wilde gebaren uit de groep der moordenaren te voorschijn. Dit tooneel herhaalde zich op verscheidene punten der Hoofdstad. Maar eensklaps werden de moordkreeten vervangen door juichtoonen. « Het zijn onze ver« lossers, het zijn de *Franschen!* » Het domme gemeen had vroeger hunne helmpluimen op een' afstand, voor Oranjevaandels aangezien, en was op het punt om uit deszelfs schuilhoeken op hen te vuren, toen de misslag nog in tijds werd bespeurd. De voorhoede des *Franschen* heirs, onder de beide Koningszonen, de Hertogen van *Orleans* en *Nemours* (bestemd om onder GÉRARD den oorlog te leeren), kwam, onder het gejuich der *Brusselaren*,

(*) De Correspondent, die dit en het volgende tooneel aan de *Preussische Staats-Zeitung* van den 20 mededeelt, schijnt der *Belgische* zaak geenszins ongenegen, en een onpartijdig aanschouwer geweest te zijn.

Digitized by Google

de hoofdstad binnen, terwijl twee andere Koningszonen bezig waren, *Frankrijks* vriend en der Prinsen toekomstigen schoonbroeder van *Brussel* af te snijden, wiens meer dappere, en beter ondersteunde bloedverwant, Prins BERNHARD, hem reeds in den rug stond.

Nog vóór den wapenstilstand had LEOPOLD, die zag, dat de weg naar *Brussel* hem was afgesneden, dien naar *Mechelen* ingeslagen. Het was de *Divisie* van Prins BERNHARD, die door ongehoorde inspanning dien weg reeds bijna bereikt had, doch de rijdende Artillerie zoo min als de ruiterij evenaarde de snelheid der bevende lijfwachten van *België's* Koning. Zij ontsnapten met LEOPOLD, die zijne verontwaardiging zeer duidelijk moet hebben te kennen gegeven, dat men hem dus aan de bespotting van *Europa* prijs gaf. Hoe kon de heerschappij over zulk een volk en in zulk eene afhankelijkheid hem nog langer bekoren; hem, die eens in betere dagen onder de rijen der bevrijders van *Europa* was opgetrokken!

Ondertusschen ontvangt SAKSEN-WEIMAR met zijne dappere schaar door Lord RUSSELL dezelfde boodschap als de Prins. Hij beantwoordt die met de diepste verontwaardiging over *Engelands* onwelkome tusschenkomst; doch hij eischt, dat de *Belgen*, wanneer de wapenen van onze zijde worden opgestoken, ook hunne vlugt zullen staken. Hieraan wordt niet voldaan, en daar het vuur aan den kant van *Leuven* ook weder begint, namen de

Digitized by Google

manschappen, hoe vermoeid ook van een' marsch van tien uren, hunne reeds rustende wapenen met blijdschap weder op, en de Vorst doet de hijgende *Belgen* door zijne dragonders uit een' hollen weg opjagen (*). Maar nu komt de Kapitein VAN STYRUM uit het hoofdkwartier den Hertog de onwelkome boodschap brengen, dat de straf der vijanden geene plaats zou hebben. Dit oogenblik was de edele man zich zelv' geen meester. Hij, die een sieraad der beschaafde Maatschappij, zelf een voornaam letterkundige, en in vredestijd de weldoener der armen eener groote stad was, — deze was hier geheel krijgsman. Men zegt, dat dit oogenblik, hoezeer door het penseel van PORTMAN ook vereeuwigd, nog te flaauw is geschilderd. Met onverkropte spijt werpt hij, dus verhaalt men, zijnen degen ter aarde; want hij was nu voor de tweede, of misschien voor de derde maal in het oogenblik der overwinning weêrhouden, en dacht misschien aan zijn' Vader, wiens terugtogt in 1792 uit *Champagne*, waar hij ook de Omwenteling moest helpen beteugelen, door de pen van GÖTHE vereeuwigd is (†).

(*) Zie *Utrechtsche Studenten-Almanak*, 1832, bl. 151.

(†) In het werk: *Aus meinem Leben, Dichtung und Wahrheit*, waarvan hij een geheel deeltje aan dezen veldtogt in *Champagne* heeft toegewijd. Ik ben dit berigt aan een' vriend verschuldigd, eene plaats uit wiens brief, die den Hertog betreft, ik niet nalaten kan hier over te nemen.

« De Prins van *Saksen Weimar* was het, die met persoonlijk « lijfsgevaar, meer dan iemand anders, er toe bijdroeg, om in den « ochtend van den 27 October 1830, de bezetting der stad *Antwerpen*,

Digitized by Google

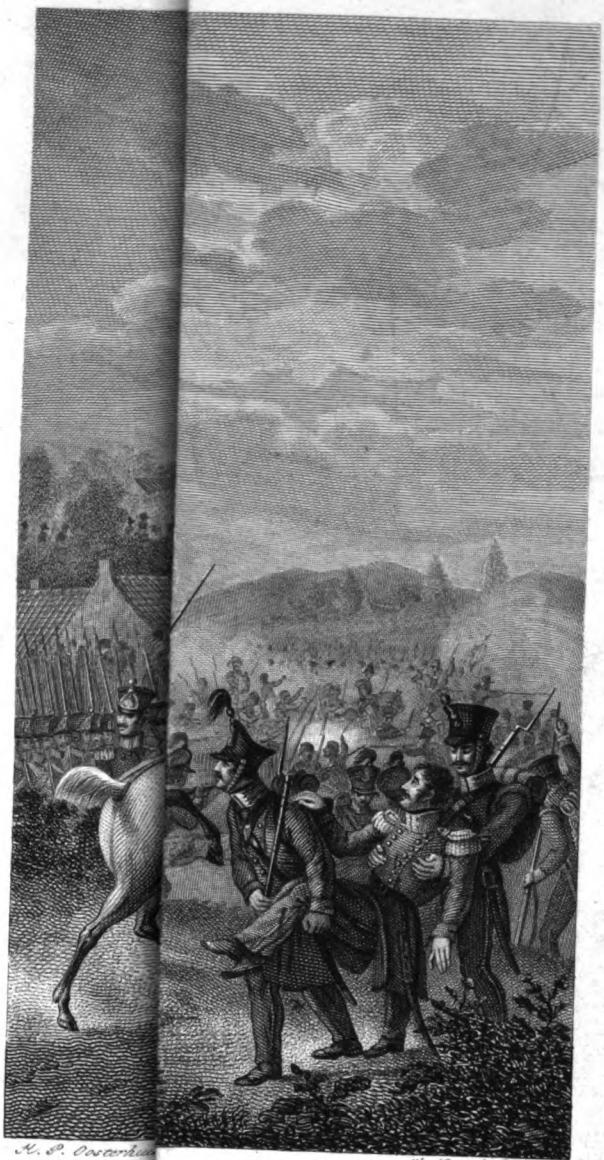

H. P. Oosterhuis

W. Nieuwhoff sculpsit

nd verwittigd.

Proefdruk.

Digitized by Google

Digitized by Google

Het gedrag van den Prins van *Oranje* bij de onverwachte teleurstelling was van eenen anderen aard.

« die aan de poorten en wachtposten in het naauw werd gebragt, « naar de Citadel te doen terug trekken. Hij was het, zoo men « verzekert, die in den gehouden' krijgsraad het besluit, om *Ant-* « *werpen* te bombarderen en zoo doende het overschot der bezetting « te redden, hielp doordrijven.

« Prins BERNHARD is geen gewoon man. Van veel meer dan ge- « wone lengte en forschen breeden ligchaamsbouw, met een gelaat, « dat moed en kracht teekent, treedt hij voort, en wie hem bij « eene wapenschouwing zag, te midden van een' drom Officieren, « denkt onwillekeurig aan een' forschen eik, die lager geboomte « overschaduwt. Men zegt, dat zijn omgang in beschaafde kringen « alleraangenaamst is, terwijl hij aan den anderen kant den zuiveren « soldaten-toon uitstekend weet te vatten, en in het veld aan zijne « onderhoorigen dat onbegrensde vertrouwen weet in te boezemen, « dat wonderen doet verrigten. Toen hij in November 1830, aan « het hoofd eener legerafdeeling, die meerendeels uit ongeoefende « krijgslieden was zamengesteld, den togt naar *Maastricht* deed, « vergaten de jongere soldaten, door hem aangemoedigd, hunne « vermoeijenis, en verjoeg hij in persoon de anderen uit de boe- « renhoeven, die zij wilden plunderen. Jammer slechts, dat als- « toen de tijding van het sluiten des wapenstilstands hem bereikte, « eer hij *Venlo*, hetwelk de ellendige SCHEPERS had doen verloren « gaan, kon hernemen. Ware, bij het uitbreken van den opstand « te *Brussel*, een man als WEIMAR aan het hoofd der bezetting ge- « weest, de zaken hadden gewis eenen geheel anderen keer genomen. « Ook de vermetelste zou het overwigt van zulk een' man hebben ge- « voeld. De *Belgen* hebben hem later *l'Ogre Saxois* (den *Saksischen* « menscheneter) genoemd; maar het heugt mij, toen hij nog te *Gent* « bevel voerde, meer dan eens, bij zijne verschijning in den schouw- « burg, een gefluister te hebben hooren opgaan, dat van den alge- « meenen eerbied getuigde voor een' Generaal, die zich met zijne « gemalin (de zuster der regerende Koningin van *Engeland*) vooral « door zijne weldaden en milde begunstiging van alle nuttige inrig- « tingen had doen kennen. »

Digitized by Google

Volgens berigten van ooggetuigen, ons gunstig medegedeeld, bezat hij zich zelve volkomen. Hij herkende, en zag in dit oogenblik in Lord RUSSELL zijnen ouden Adjudant, toen hij zelf nog in *Engelsche* dienst was, en omhelsde hem. Met bedaardheid, zelfs met schijnbaar welgevallen, ontving hij het aanzoek, om midden in zijne zegevaart stil te staan; want hij had van den Koning, zijn' Vader, des avonds te voren, door den Adjudant des Directeurs-Generaal van Oorlog, daartoe bevel ontvangen. Dringend en onophoudelijk waren intusschen de boodschappen, die de gevreesde wapenen der *Hollanders* zochten te stuiten. Eerst kwam Graaf CROUQUEMONT, een *Belg*, daarna zekere RISSE, die den Adjudant VAN STYRUM naar Prins BERNHARD verzelde, en BAUDRY, een gewezen Officier der *Brusselsche* schutterij. De lafaards, die den bijkans *onverzelden* Prins op den 1 September met hunne duizendtallen verguisd en bijna vermoord hadden, wisten hem thans wel om het weêrhouden van zijn wraakzwaard te smeeken! Nogtans konden alle hunne vertoogen niet beletten, dat door de geheele ontraiming van *Leuwen* van de *Belgische* zijde en de bezetting dier stad door onze troepen, in weerwil van de komst des *Fransehen* legers, een schitterend getuigenis onzer volkomene overwinning wierd afgelegd.

De Prins begaf zich op den avond van dezen beslissenden dag naar *Tienen* terug. Op den 13 des middags werd *Leuwen* volgens de overeenkomst door de *Nederlandsche* troepen bezet. Men had den

Digitized by Google

Franschen en *Engelschen* onderhandelaren, die met de teederste bezorgdheid voor de *Leuwensche* moordenaars van GAILLARD doordrongen waren, beloofd, de voornoemde stad niet door inkwartiering te zullen bezwaren. Ware grootheid is altijd inschikkelijk, en de Prins had het voorbeeld der (misschien ook al te grootmoedige) veroveraars van *Parijs* in 1814 vóór zich. De tweede, derde en vierde Divisiën bezetteden gezamenlijk de stad. De *Leydsche*, *Utrechtsche* en *Groninger* jagers hadden gezamenlijk het voorregt, dien intogt bij te wonen, en hunne eerlijke vanen te doen wapperen in die stad, waar ROUSSEL (ook een student, maar een *Belgische*) nog voor een jaar met mond en pen oproer en moord had gestookt. Sommigen legerden zich op de wallen der stad; anderen trokken zegevierend en met ontrolde banieren geheel *Leuwen* door, van de *Brusselsche* poort tot aan die van *Tienen*. Het blijde *Wilhelmus*-lied klonk door de straten, waar de stedelingen, verscholen achter hunne vensterramen, in eigene woningen of koffijhuizen, en gedeeltelijk ook op de straat, met angstige, doch nieuwsgierige blikken, de zoo lang beleedigde, thans in den glans der overwinning prijkende jongelingen en mannen beschouwden. Geheel anders waren de gewaarwordingen bij dezen. Kennissen van onderscheidene wapenen, uit onderscheidene plaatsen, ontmoeten elkander en drukken zich de hand. Ondertusschen verzuimt men de zorg voor de veiligheid niet. De straten worden overal met wachten bezet, en op de

Digitized by Google

ingangen het geschut gerigt. Eene sterke wacht plaatst zich op de markt (*), waar het oud-*Gothische*, en in dien stijl prachtige stadhuis en de hoofdkerk nog van de betere dagen van *Leuwen* getuigen. Hier zag Prins BERNHARD den vrijheidsboom. « Hakt dien ter « neder, » roept hij, met eene forsche stem, « ten « zoen van den braven GAILLARD! » Op deze woorden stuift het zamengevloeide graauw uiteen, en het zinnebeeld der Regeringloosheid verdwijnt (†).

Slechts éénen dag mogten de onzen deze vrucht hunner zege genieten. Volgens de overeenkomst met BELLIARD en ADAIR, begon de aftogt des legers reeds op den 14 Augustus. Vooraf echter wilde de Prins aan zijne brave troepen te kennen geven, hoe uitstekend hij met hen te vreden was. Hij deed zulks, door hen, op de wijze van NAPOLEON in zijnen besten tijd, eenvoudiglijk te herinneren, wat zij gedaan hadden. Deze merkwaardige dagorde luidt aldus:

Wapenbroeders!

« Gij hebt aan mijne verwachting voldaan. Ik ver- « trouwde op uwe dapperheid en onverwinbaren « moed. Ik waardeer de lijdzaamheid, waarmede gij « allè vermoeijenissen hebt doorgestaan, en u al dat « gemis hebt getroost, hetwelk de krijgsmarschen in « de nabijheid des vijands altijd vergezelt. Groot is

(*) Zie de *Leydsche* en *Utrechtsche Studenten-Almanakken*, bl, 155 en 157.

(†) Uit schriftelijke mededeelingen.

Digitized by Google

« uwe belooning. De zege onzer wapenen is volko-
« men. Na eenen veldtogt van naauwelijks tien da-
« gen staan wij in het hart van *België*. Tweemaal
« ontmoetten wij den vijand, eerst te *Hasselt*, en
« toen bij *Leuven*, en dit was genoeg om de twee
« *Belgische* legers uiteen te slaan en in wanorde
« op de vlugt te jagen. Gisteren en heden stonden
« onze voorposten op twee uren afstands van *Brus-*
« *sel*, en geen *Belgisch* leger is er meer, om den
« intogt binnen zijne hoofdstad te beletten. — De
« Koning, mijn Vader, heeft onze behaalde overwin-
« ning bij *Hasselt* met blijdschap vernomen. Door
« mij betuigt hij zijne innige tevredenheid aan u,
« en alle de troepen van alle wapenen, die aan deze
« en de vorige gevechten deel namen, en hunne
« pogingen vereenigden, om dat leger te vernietigen,
« hetwelk, onder den naam van *leger van de Maas*,
« zich onverwinnelijk waande. Wij hebben nu onze
« taak volbragt. Wij hebben gedaan, wat Koning
« en Vaderland van ons eischten. Wij hebben ge-
« zegevierd over den vijand, tegen wien wij zijn ten
« strijde getrokken. Met eere keeren wij terug naar
« onze grenzen. Een talrijk leger uit *Frankrijk* rukt
« *België* in. Zijne voorposten raken de onze. Wij
« keeren terug, ten gevolge eener schikking, die
« onze Souverein heeft gemaakt met den Koning
« der *Franschen*. »

Bij den aftogt der *Hollanders* en den optogt der *Franschen* hernemen terstond de *Belgen* hunnen vorigen moed. Thans hopen zij, in de nazetting

Digitized by Google

der aftrekkende benden te mogen deelen, en dezen zooveel nadeel toe te brengen als hun doenlijk is. De Prins had den Maarschalk GÉRARD om een mondgesprek verzocht, ten einde bij zijnen aftogt en den aanmarsch der *Franschen*, die alle posten tot de Oud-*Nederlandsche* grenzen zouden bezetten (*Belgen* konden zulks niet, bij gebrek van een leger!), alle botsingen voor te komen. De zoogenaamde *vrijwilligers*, die zich te *Hasselt* en *Leuven* op het laf hartigst gedragen, hunne blaauwkielen weggeworpen, en hunne vervaarlijke knevelbaarden hadden doen afscheren, wilden nu te *Tienen* binnen dringen. — Zij werden daartoe aangemoedigd door eenen *Franschman*, den reeds vroeger genoemden Generaal DE LA WOESTINE, die reeds den 13 bij 's Prinsen vertrek van *Tienen* naar *Leuven*, ter gelegenheid van de bekendmaking van de nabijheid der *Franschen* (waarbij BELLIARD hem verzelde), zich onbeschaamd tegen den Prins had uitgelaten, en toen door den Generaal MEIJER naar verdienste was teregt gewezen. Naderhand wilde hij met eene Brigade ligt paardenvolk den Generaal der ruiterij BOREEL met geweld uit het vlek *Hougarde*, ten zuiden van *Tienen*, doen verhuizen, en scheen daartoe zelfs *Belgen* onder DAINE, gevoegd bij zijne *Franschen*, te willen gebruiken. De onzen gehoorzaamden stiptelijk aan de bevelen, die hun, ofschoon overwinnaars, verboden, geweld tegen *Franschen* te bezigen, en ontruimden de plaats. Doch hierover beklaagde zich de Prins in eenen beleefden brief aan den Ge-

Digitized by Google

neraal BELLIARD, medebewerker van den wapenstilstand, en zond dien af door den Overste VAN TUIJLL. Deze vond den Generaal te *Leuven*, bij LEOPOLD, die zich onder *Fransche* bescherming weder derwaarts begeven had. BELLIARD gevoelde dadelijk de onwaardigheid van DE LA WOESTINE's gedrag, en onderhield hem daarover op zulk eenen toon, dat dergelijke tooneelen tusschen de beide legers van geregelde krijgslieden niet meer gebeurden.

Het werd hierom echter te noodzakelijker, eene vaste overeenkomst tusschen de beide Opperbevelhebbers te treffen. De Prins van *Oranje* sloeg daartoe den Maarschalk GÉRARD een mondgesprek voor, en bepaalde *Tienen* tot plaats der bijeenkomst. De stad zou tot dat einde onzijdig verklaard en van weêrszijden van troepen ontbloot worden. Doch toen nu, in vertrouwen op die overeenkomst, bijna alle *Nederlanders* de stad ontruimd hadden, en de Prins slechts met twee Bataillons achterbleef, stoven de *Belgische* vrijwillige plunderaars het openstaande *Tienen* binnen, *even als ongedierte*, gelijk ons een krijgsman in zijnen hartigen stijl schrijft. Zij bezetten de huizen en straten, klimmen zelfs op den toren, en bedreigen de markt, waar onze troepen nog geschaard staan. Deze maken zich ter verdediging gereed; het bloed was op het punt van te stroomen, en deze vonk had het reeds smeulende krijgsvuur in gansch *Europa* kunnen ontsteken. Eere zij den Prins van *Oranje!* hij belette, dat die vonk werd geslagen. Niet alleen verbood hij alle dadelijkheden van onze

Digitized by Google

zijde, maar verzocht ook den Maarschalk, onze troepen door *Franschen* af te lossen. GÉRARD, die zijnen togt op deze tijding verhaast had, verscheen nu dadelijk; de ontmoeting tusschen hem en den Prins was zeer beleefd, en getuigde van de hoogachting, die twee dappere en krijgskundige tegenstanders elkander steeds toedragen. De *Franschen* van zijn gevolg bezetteden dadelijk de straat naar de zijde, waar de *Hollanders* stonden af te trekken. De beide Veldheeren ontbeten te zamen, en de Prins stelde bij die gelegenheid den *Pruissischen* Overste SCHARNHORST (die als vrijwilliger den veldtogt bijwoonde) aan den Maarschalk voor, met de woorden: « Zie daar den éénigen *Pruis*, die zich bij ons bevindt, » met toespeling op het gerucht, alsof het halve *Hollandsche* leger uit *Pruissen* bestond, waartoe de lage helmen (*chako's*) en de bandelieren der landelijke schutterij, naar de *Pruissische* montering gelijkende, aanleiding hadden gegeven. Daarna hield de Prins wapenschouwing over de binnengekomene *Fransche* troepen (van de Divisie van HULOT), en scheidde van den Maarschalk, die hem tot aan de poort verzelde, onder wederzijdsche bewijzen van achting. Een *Belgische* ellendeling in een' blaauwen kiel bedreigde hier den Prins onder beleedigingen met den sabel, doch hij werd op bevel van GÉRARD terstond gegrepen, en, naar men zegt, des anderen daags doorschoten (*).

(*) Uit schriftelijke aanteekeningen.

Digitized by Google

Thans had de aftogt geregeld plaats, daar het *Fransche* leger de plaatsen, door de *Nederlanders* ontruimd, een voor een bezette. Achtervolgens trok de eerste Divisie op *Diest*, de tweede op *St. Truijen*, de derde en vierde op *Hasselt*. In laatstgemelde plaats was den 17^den^ Augustus het hoofdkwartier des Prinsen, en de tweede Divisie begaf zich over *Helchteren* mede derwaarts. Den 19 betrad men, aan gene zijde van *Eindhoven*, weder den vaderlandschen grond, en het was van uit die stad, dat de *Nederlandsche* troepen hunne standplaatsen in *Noordbraband* hernamen. Den 20 betuigde de Prins Opperbevelhebber in eene Dagorde aan het leger zijnen dank voor al het gedane en doorgestane, voor de snelheid, vaardigheid, orde en moed in de krijgsbewegingen, alsmede aan zijnen broeder, Prins FREDERIK, Admiraal en Kolonel-Generaal, die het leger in zulk eene uitmuntende orde gebragt had, en daarom door den Koning tot Grootkruis der orde van de *Willems*-orde benoemd werd. Ook werd beloofd, dat men uit het veroverde metalen geschut eerepenningen aan de genen, die dezen veldtogt gedaan hadden, zou uitreiken.

Te midden van dit grootsche treurspel had een tusschenspel plaats, hetwelk aan het kluchtige grensde. Schippers, met *Belgische* schepen van *Antwerpen* naar *Batavia* bestemd, op hunne terugreis *Londen* aandoende, hadden aldaar, uit hoofde der in hechtenisneming van een paar *Belgen*, van welke men

Digitized by Google

zich, veiligheidshalve of wegens het ontdekken van kuiperijen, te *Batavia* verzekerd had, het gerucht verspreid, dat er in de hoofdstad van *Neêrlands Indiën* eene omwenteling was uitgebroken, en de *Belgen* zich van de hooge Regering over het geheele eiland hadden meester gemaakt. Zulk een zinneloos sprookje werd door den Gezant VAN DE WEIJER geloofd, dadelijk naar *Brussel* overgebriefd, en door LEOPOLD, tot bemoediging zijner troepen, van ambtswege als eene gebeurde zaak bekend gemaakt. Men sprak zelfs van eenen Commissaris naar *Java* te zenden, ten einde dat land voor *België* te *organiseren!* Doch terwijl men het oogmerk, bemoediging der *Belgen*, geenszins bereikte, stelde men zich bloot aan den spot van *Europa*, en daar de volstrekte valschheid van het berigt eerlang, door latere berigten uit *Batavia*, bleek, zoo moest het geloof aan de bekendmakingen *van ambtswege* in het nieuwe *Belgische* Koningrijk eenen geweldigen schok ondergaan, en dezelve *bijna* gelijk gesteld worden met de verhalen der dagbladen in dien oord!

De gewigtige stap, van de wapenen op te vatten, was door de *Nederlandsche* Regering niet gedaan zonder opzien tot eene hoogere Magt. Onze godvruchtige Vaderen hadden niet alleen de gewoonte, jaarlijks op een' daartoe gestelden dag plegtig de belangen des Vaderlands aan den Bestuurder des Heelals op te dragen, maar ook in bijzondere gevaren en nooden wendden zij zich ootmoedig en met vertrouwen tot Hem, die hen alléén kon be-

Digitized by Google

houden en redden. Zóó had men gedaan, toen de *onverwinnelijke Spaansche* vloot onze en *Engelands* kusten bedreigde; zóó in 1672, toen wij door *Frankrijk* en *Engeland* te gader bestookt werden: en in beide gevallen was er blijkbaar door de hand des Almagtigen uitkomst gegeven. De *Armada* was verstoven als kaf voor den wind; de Voorzienigheid had zelfs geen nooit gehoord natuurverschijnsel — eene ebbe van 24 uren — gespaard, om eene landing der *Britten*, die onzen ondergang zou hebben voltooid, te beletten: en toen in 1673 in de *Hollandsche* steden het volk zich ten gebede vereenigde, terwijl DE RUITER bij *Kijkduin* voor het bestaan van het Vaderland streed, schonk God de luisterrijkste zege. Den 20sten Januarij 1814 was hier te lande, gelijk in *Engeland*, om redding der menschheid uit handen van den grooten tiran gebeden; en hoe kort daarna was die tiran gevallen! De bededag om hulp voor *Neêrlands* wapenen werd nu op den 14den Augustus vastgesteld, bij een besluit van den 2den Augustus (den dag van de opening der vijandelijkheden) waarin de volgende merkwaardige gezegden voorkomen: « dat de eerste behoefte, die « de Koning gevoelde, was, zich neder te buigen « voor den troon van den Heer der Heirscharen, « en den zegen des Almagtigen Gods, in wiens « hand het lot der volken is, over onze wapenen « af te smeeken. »

Het was op den voormiddag van denzelfden 14den Augustus, terwijl de menigte, talrijk opgekomen,

Digitized by Google

zich in de kerken vereenigd had, dat de blijde mare der overwinning bij *Leuwen* in *'s Hage* aankwam. Dadelijk verspreidde zich die tijding, en voerde de algemeene vreugde ten top; zij werd vermeerderd door de dankbare aanmerking van sommigen, dat juist op den dag, tot smeekbeden om de overwinning bestemd, daarvan de verhooring bekend werd. De leeraars konden nu reeds het kommervolle bidden in vurig danken veranderen. Naauwelijks was de Godsdienstoefening ten einde, of honderd kanonschoten, in den *Koekamp* gelost, verkondigden aan de inwoners van den Koningszetel en aan de vreemde Gezanten, dat de neêrlaag binnen *Brussel* door de zege bij *Leuwen* in het opene veld was gewroken; eene zege, wier uitwerkselen slechts door vreemde tusschenkomst waren belet. De vreugde in den zetel des Bewinds werd nog verhoogd door de tegenwoordigheid van 's Konings algemeen beminde dochter, Prinses MARIANNE, gehuwd aan Prins ALBERT van *Pruissen*, welke, benevens haar' Echtgenoot, daags vóór den slag in den *Hage* aangekomen, nu tevens de vreugde harer Koninklijke Ouders verhoogde, en eerlang de vereeniging van alle leden des Vorstelijken gezins ter viering der blijde gebeurtenis, die de eere des Vaderlands had hersteld, deed te gemoet zien.

Niet lang lieten de Prinsen zich wachten. Na de bovengenoemde Dagorde begaf zich de Prins van *Oranje*, van zijn' Broeder verzeld, naar den *Hage*.

Wij hebben van zijn onthaal aldaar het berigt van

Digitized by Google

een' ooggetuige (*), 't welk misschien, op de wijze van diens landaard, niet vrij is van overdrijving, maar toch gewisselijk de hoofdtrekken getrouwelijk wedergeeft, gelijk ons uit de verhalen van anderen ten volle gebleken is. De geheele togt des Prinsen van *Oranje* was eene zegepraal. Te *Breda*, te *Dordrecht*, te *Rotterdam*, boden maagden hem en zijnen broeder lauwerkransen aan, of waren eerebogen opgerigt op hunnen weg, of werden zij door duizenden ontvangen, waarvan zich sommigen beijverden, hun rijtuig zelve voort te trekken, of vlagden alle de schepen, en was de rivier met booten en schuiten bedekt, terwijl zich ieder verdrong om 's Vorsten vriendelijk gelaat te aanschouwen, een' groet of zelfs een' handdruk te ontvangen, die de volklievende Prins van *Oranje* met hartelijkheid aan velen gaf, welke hem naderden. Doch niets evenaarde de ontvangst in den *Hage*. Alle de straten waren met bloemkransen en vlaggen versierd. De Koningin, de Echtgenooten, de kinderen en de zuster der overwinnaars waren hun te gemoet gereden. De Koning alleen was achtergebleven, om hen te ontvangen. Aan het hek, waar zij de stad binnenkwamen, was de Stadsregering, met eene Afdeeling jagers en schutters om hen in te halen, maar het *volk* liet zich dit regt niet ontnemen. In een oogenblik zijn de paarden van de koets des Kroonprinsen afgespand en door vrijwilligers, die haar voorttrekken, vervangen; ook

(*) DURAND, *Dix jours de Campagne*, p. 175—178.

Digitized by Google

langs het rijtuig van Prins FREDERIK schaarde zich een groot aantal personen, die meer dan de paarden het rijtuig voorttrokken. De geestdrift kende geene palen. Ja, het is waar, wat DURAND zegt: « Zulk eene inhaling was grooter en edeler « dan eene *Romeinsche* zegepraal, bij welke ge- « boeide Koningen, voor den bloedigen en veelal « ontmenschten veroveraar heen, naar den kerker, en « dikwerf ter dood werden gevoerd, terwijl de soldaten « den veldheer bespotteden. » Hier waren enkel burgers, en eene Natie, dronken van vreugde, omdat hare bezwalkte eer voor het aangezigt van *Europa* hersteld was, en dweepend van gehechtheid aan den veldheer, die haar deze herstelling verschaft had.

Maar het schoonste oogenblik van dezen dag was dat, waarop het Koninklijke gezin, door banden zoner liefde vereenigd, die in zulk een' hoogen stand maar al te zeer eene zeldzaamheid is, zich op het balkon van het Koninklijke paleis ontmoette. De Prins van *Oranje* werd letterlijk door de ontelbare, elkander verdringende menigte op de handen uit zijn rijtuig gedragen, en snelde de trappen op, waar de oude Vorst, door zoo menig, ook huisselijk, leed beproefd, hem in de armen drukte. Welk een tooneel! de Koning en Vader geeft zijn gevoel in tranen lucht, terwijl hij den overwinnenden Veldheer, zijn' Zoon, omhelst, en daarop ook de *Russische* Keizers-telg, de voor alle grootheid zoo gevoelige Prinses van *Oranje*, die haren Echtgenoot, wien zij steeds verdedigd had, thans zoo luisterrijk geregtvaardigd

Digitized by Google

ziet! Ook Prins FREDERIK, diens Gade en de jonge Prinsen van het derde geslacht, omhelsde de diepgetroffene Vader en Grootvader (*). De Koning had den Gezanten der tegen *Holland* zoo ongunstig gestemde Mogendheden wel te gemoet kunnen voeren, 't geen PLUTARCHUS van ANTIGONUS verhaalt: *Zegt ook dit ten uwent, ô mannen! dat ik en mijn Zoon aldus onderling leven!* (†) om te kennen te geven, zoo als de Geschiedschrijver er bij voegt, « dat « de eendragt en het vertrouwen in zijn' Zoon de « sterkte van zijn Rijk en een bewijs zijner kracht « uitmaakten. »

De volgende dag, 's Konings verjaardag, had in geene jaren zulk eene geestdrift vertoond. Deze feestviering weêrleide zegevierend het vooroordeel der vreemdelingen, als of de *Hollander* slechts een winstzoekend wezen is, voor alle hoogere aandoening der ziel, waarbij geenerlei belang in het spel komt, onvatbaar. In het vorige jaar genoot hij bij de viering van 's Konings geboortedag diepen vrede; de schuldbrieven ten laste van den Staat, een groot gedeelte van zijn kapitaal, stonden bijna op de dubbelde hoogte van thans; men vergde hem geene buitengewone offers in manschap en geld. Nu was dit alles omgekeerd: de schuldbrieven, op het Land gevestigd, waren aanmerkelijk in waarde gedaald; de edelste zonen van *Nederland* stonden, door ligtingen geroepen of vrijwillig, gewapend op de grenzen; vele

(*) DURAND, p. 177. (†) PLUTARCH. in *Demetr.* C. 3.

Digitized by Google

verhoogingen der gewone belastingen drukten op de gemeente, en de zoogenaamde *vrijwillige geldbelegging* was eigenlijk haar wel slagen slechts aan de vrees voor zoogenaamde *vrijwillige giften* verschuldigd. Hoe veel stof tot gemor en beschuldiging der Regering zou dit bij menig volk, vooral in dezen tijd, hebben opgeleverd! Hoezeer zou de viering van 's Konings geboortedag daardoor in wezenlijken luister en hartelijkheid hebben verloren! Maar hier had juist het tegendeel plaats; deze viering was in den *Hage*, te *Amsterdam*, te *Rotterdam*, *Utrecht* en op zoo vele andere plaatsen wezenlijk een familiefeest, waar de minvermogenden met de grooten in blijken van genegenheid en belangstelling wedijverden door schitterende kunstverlichtingen, die zich, althans te *Amsterdam*, geenszins tot de wijken der aanzienlijken bepaalden. In de buurten, door de allergeringste standen bewoond, had eene verlichting en versiering plaats, welke meer voornamen zelfs kwamen beschouwen, en die van de eenstemmigheid der geringe met de hoogere klassen ten sterkste getuigden. Doch op andere plaatsen werd aan het weldadige en nuttige boven het glansrijke de voorkeur gegeven. Te *'s Hertogenbosch* en *Middelburg* werden de zieke en gewonde krijgslieden met buitengewone en voegzame, voor hun anders onverkrijgbare, verkwikkingen gelaafd.

De Koning begaf zich kort daarop met de zijnen naar het leger, om hetzelve, gelijk hij het vroeger den naderenden strijd had aangekon-

Digitized by Google

digd, thans voor deszelfs roemrijken afloop te danken. Het Koninklijke gezin vereenigde zich den 29sten Augustus te *Breda*, en woonde de groote monstering bij, eerst van drie Divisiën voetvolk en vier Regimenten ruiterij. Het was weder een treffend gezigt. Vijf en dertig duizend man, onder den Hertog van *Saksen-Weimar* en de Generaals MEIJER en CORT HEIJLIGERS, stonden, met 60 stukken geschut vóór zich, in twee rijen geschaard. De Koning verscheen ten elf uren met zijne beide Zoons, twee Kleinzoons en zijn' Schoonzoon ALBERT te paard; de Koningin met hare Dochter, Schoondochters en jongsten Kleinzoon volgde in twee rijtuigen. De veldtogt had dit schoone leger en het talrijke, geliefde Vorstelijke gezin door onverbreekbare banden aan elkander gesnoerd, en beide gaven elkander blijken, het eerste van onwrikbare trouw en verkleefdheid, het andere van hartelijke genegenheid en onbepaald vertrouwen. Daags daaraan, den 30sten Augustus, nam de Koning insgelijks op de heide van *Gilzen* de eerste Divisie onder den Generaal VAN GEEN in oogenschouw, waarbij zich drie Regimenten ruiterij, eene batterij veldgeschut en eene Afdeeling rijdende Artillerie bevonden. Gelijk bij de eerste wapenschouwing de *Leydsche* en *Utrechtsche*, dus trokken bij deze de *Groninger* Studenten in 't bijzonder de aandacht des Konings tot zich. Deze jonge lieden hadden hunne letteroefeningen vaarwel gezegd, om het Vaderland te dienen. Die taak was thans met eere vervuld;

Digitized by Google

de schande van het Vaderland gewroken, de grenzen verzekerd. Een lange, eentoonige en vervelende bezettingsdienst kon jonge lieden, voor welke ieder jaar voorbereiding tot hun volgende leven van de hoogste waarde was, niet aangenaam zijn. Daar zij sprekende bewijzen van moed en vaderlandsliefde hadden gegeven, konden zij thans onbewimpeld hun verlangen uiten naar terugkeering tot de letteren, wier gemis hun, te midden der dagelijksche, nietsbeduidende werkzaamheden gedurende den wapenstilstand, zeer drukkend geweest was. Zoowel de *Leydsche* als de *Utrechtsche* jagers koesterden dezen wensch; de eersten hoopten dien reeds gedurende de wapenschouwing voldaan te zien, doch vonden zich daarin teleurgesteld. De hartelijke toespraak, door hunne geachte leermeesters, den Rector en Senaat, aan hen gerigt, scheen hen tot geduld en tot het manmoedig dragen eener teleurgestelde hoop te vermanen, doch tevens leide dezelve de vurigste belangstelling in de vervulling van den regtmatigen wensch der studerende jeugd aan den dag (*). Reeds vroeger, den 23sten Augustus, waren de *Utrechtsche* jagers door hunne geliefde leermeesters VAN HEUSDE, SUERMAN en VAN GOUDOEVER in persoon op den Vaderlandschen bodem verwelkomd, en aan de aanspraak van eerstgemelden behoort onder de welsprekende voortbrengselen onzer taal geene onaanzienlijke plaats. Geen wonder! het hart

(*) *Leydsche Studenten-Almanak*, 1832, bl. 157, 158, 173-176.

Digitized by Google

maakte den vriend zijner kweekelingen welsprekend. VAN HEUSDE sprak slechts in algemeene bewoordingen van eene spoedige terugkeering der studenten (*).

Het schijnt, dat er van meer dan ééne zijde pogingen bij den Koning werden aangewend, om deze terugkeering te bewerken. Dezelve hadden dan ook de dagorde van den 17^den^ September ten gevolge, waarbij alle de studenten, zoowel der twee jagercorpsen en der *Groninger* en *Friesche* flankeurs, als de anderen, die zich bij onderscheidene gedeelten des legers hadden gevoegd (gelijk de *Amsterdamsche* studenten meest bij de schutterij dier stad), *tot nadere oproeping* werden ontslagen. Dit wekte eene algemeene blijdschap, niet alleen bij deze jonge lieden, maar bij het geheele volk, 't welk door zijn onthaal hunne terugkomst tot eene ware zegepraal maakte. Dit ondervonden de *Leydsche* studenten. De Overste STOECKER nam met de hartelijkste lofspraken afscheid van deze edele jongelingen. Te *Dordrecht*, te *Rotterdam*, zelfs te *Delft*, wapperden de vlaggen, deden de aanzienlijksten der stad aanspraken aan de binnenkomenden, en golfde eene tallooze schaar om hen heen, terwijl de burgerij zich het onthaal der strijders voor het Vaderland tot een feest maakte. Tot in de dorpen *Voorburg*, den *Leydschen Dam* (†) en

(*) *Utrechtsche Studenten-Almanak*, bl. 160—165.

(†) Het was aan den *Leydschen Dam*, dat een ons volk hoogstvijandige *Duitscher* (WIENBALG), die een prulschrift tegen ons in het licht gaf, nogtans door het gezigt eener geheele bevolking, welke

Voorschoten toe, waren de huizen versierd en verlicht, en zelfs de gansche weg verfraaid. Het was hier eene *vrijwillige* hulde, aan eenige ambtelooze jongelingen gebragt, hartelijker, schitterender en rijker dan die, welke voor de *Russische* KATHARINA op hare reis naar *de Krim* in 1787 met onnoemelijke kosten, en het pressen der boeren van geheele landstreken was afgedwongen, om Keizer JOSEPH II. te verblinden. Doch toen de jongelingen *Leyden* zelve binnentrokken, was de schare ontelbaar, en scheen geheel *Holland* naar die stad toegestroomd, om hare verdienstelijke Akademie-burgers te begroeten. In dezelfde Pieterskerk, waar tien maanden vroeger de toenmalige Rector VAN ASSEN hen zoo doelmatig had toegesproken, hield zijn opvolger VAN HENGEL thans eene meer uitvoerige rede, gaf, uit naam der *Leydsche* jonkvrouwen, aan de jongelingen een' gedenkpenning over, die hen allen, zonder onderscheid, met fierheid als overwinnaars in meer dan een steekspel kenmerkte. Des avonds besloot eene schitterende verlichting dien heugelijken dag (*).

De *Utrechtsche* studenten vonden, na een zeer sober onthaal te *'s Hertogenbosch*, te *Gorinchem* des te meer deelneming en hartelijkheid. Wij zouden in herhalingen moeten vervallen, wilden wij het onthaal

---

jeugdigen heldenmoed vereerde, zoo getroffen werd, dat hij zich de *Duitsche* studenten in 1813, die ook tegen het *Revolutionnaire Despotismus* uittrokken, herinnerde.

(*) *Leydsche Studenten-Almanak*, bl. 159—165.

Digitized by Google

beschrijven, 't welk den jongelingen in die vesting ten deel viel, welke, zoo geheel met Vaderlandsche gevoelens doordrongen, als 't ware *Dordrecht* en *Rotterdam*, ja zelfs *Leyden* de loef zocht af te steken, en de jeugdige krijgslieden deed opgetogen staan. Reeds vóór de stad werden zij in de stoomboot door kanonschoten, krijgsmuzijk en jeugdige schoonen ontvangen, die hunne vaandels bekransten. De ontvangst binnen de stad beantwoordde volkomen aan de verwachting, door zooveel hartelijkheid ingeboezemd. Te *Vianen*, te *Vreeswijk*, tot voor de poorten van *Utrecht* stroomde alles de t'huis keerende jagers te gemoet. In de *Stichtsche* Akademiestad ontbrak het nog veel minder dan te *Leyden* aan feestelijke aanspraken, en men zou kunnen vragen, of dezelve niet te zeer vermenigvuldigd werden en dus in herhalingen vielen. Het mangelde ook hier niet aan luisterrijke feesten (*).

Wij zullen, om niet te lang bij dit onderwerp te vertoeven, slechts zeggen, dat de hartelijkheid van het onthaal, hetwelk de *Groninger* flankeurs op hunnen weg en ter plaatse hunner bestemming ontvingen, niet minder was, dan hetgeen hunne wapenbroeders binnen *Leyden* en *Utrecht* ten deel viel. In hunne, door geestdrift voor het goede en schoone zoo bijzonder gekenmerkte stad, toefden hen ook aanspraken der Hoogleeraren en van anderen, verzen en lauwerkransen, Eene in die stad meer gebezigde vertooning leverde eene drukpers, door welke op de

(*) *Utrechtsche Studenten-Almanak*, bl. 173—215.

Digitized by Google

groote markt zelve luimige verzen, op de omstandigheden toepasselijk, werden gedrukt en vervolgens rondgestrooid. — Dus deelde het geheele volk in de vreugde der terugkeerende Studenten. Slechts hadden sommigen gaarne gezien, dat men, nu het Vaderland toch niet meer bedreigd werd, deze vrijstelling tot alle vrijwilligers, die daarop een gelijk regt bezaten, had uitgestrekt.

Nog één feest, door echte volksvreugde gekruid, toefde den erfgenaam des troons in de Hoofdstad.

Hij was hier vijf maanden te voren als vriend der *Belgen* (waarvoor men hem hield) koel ontvangen geworden. Hoe geheel anders thans, op den 18den September! De Vorst, wien zijn doorluchtige Vader den titel en rang van *Veldmaarschalk* des *Nederlandschen* legers, benevens twee veroverde stukken geschut (ter plaatsing te *Soestdijk*) had geschonken, die ook van den *Russischen* Keizer voor zijne betoonde dapperheid, moed en gematigdheid de Ridderorde van ALEXANDER NEWSKY erlangd had, vond meer dan alle die eerbewijzen in de liefde der burgers van *Amsterdam*. Hetgeen BOSSCHA in zijne *Geschiedenis der Omwenteling* van 1813 zegt, dat de intogt van TRAJANUS te *Rome*, door PLINIUS beschreven, volmaakt het beeld der inhaling van den *Souvereinen Vorst der Vereenigde Nederlanden* te *Amsterdam*, na eene achttienjarige slavernij des Vaderlands, vertoonde, mogen wij van de inhaling des Zoons na zijne zegepraal door de van vreugde dronkene burgerij zeggen. Niemand,

Digitized by Google

die gezond was, bleef te huis, of vertoonde zich ten minste niet aan de overal, waar de trein doorkwam, rijk versierde vensters. De straten, de grachten waren te naauw voor den golvenden stoet, die onophoudelijk de lucht van *Hoezee's* deed weêrgalmen. Den *overwinnaar van Hasselt en Leuwen* prezen aller tongen, en zijne daden werden op allerlei wijzen door zinnebeeldige voorstellingen, geschriften of verzen verheerlijkt. Onophoudelijk met de meeste minzaamheid groetende, was de Prins onvermoeid in het beantwoorden dier liefdeblijken, — welke hem moesten overtuigen, dat hij hier meer dan *Belgiërs* vond. Ook zijne echtgenoote, ook Prins FREDERIK en zijne gemalin deelden in de algemeene, met geestvervoering toegebragte hulde. De vreugde steeg ten top, toen den volgenden dag ook de Koning met de Koningin in de Hoofdstad verscheen; des avonds werd de algemeene verlichting vernieuwd; feesten volgden op feesten in een blij genot van het tegenwoordige (de toekomst vergat men; was niet 's volks eere gered!). De voordeeligste vrede, de luisterrijkste uitslag van onderhandelingen zou de Natie zóó niet hebben kunnen opwinden, als twee overwinningen, die echter — voor het werk van scheiding en bevrediging geheel zonder gevolg bleven. Wij mocten den lezer hier uit het blijde feestgewoel in den doolhof der onderhandelingen overbrengen.

Digitized by Google

V. TWEEDE TIJDVAK VAN RUST.

De intogt der *Franschen* in *België* wekte te *Londen* zeer levendige belangstelling, maar ook vrees op. Zóó ver was het met het *Engelsche* volk, hoezeer ook verdwaasd door vrijheidsbespiegelingen en teederheid voor de *Franschen*, welke die bespiegelingen in werking beloofden te brengen, nog niet gekomen, dat het volkomen gerust de *Franschen* in *België* kon zien binnenrukken. Vooral de *Tories*, of de tegenstanders der omwenteling en van het omwentelingsgezinde *Frankrijk*, toonden zich hierover ten hoogste misnoegd, en Lord LONDONDERRY (de broeder van den in 1822 overleden CASTLEREAGH) deed den 9^{den} Augustus in het Hoogerhuis van het Parlement aanzoek tot mededeeling der staatsstukken over *België*. Dit was slechts de gewone vorm, om zeer sterke aanspraken te doen ter verdediging van het door de 18 Artikelen zoo zeer verongelijkte *Nederland*, en ter waarschuwing voor *Frankrijks* dreigende staatkunde. Hij werd door WELLINGTON, ABERDEEN en andere sprekers krachtig geruggesteund. Lord GREY kon den diepen indruk dezer redevoeringen slechts ver-

Digitized by Google

zwakken door de belofte, dat, zoodra de *Nederlandsche troepen weder op hun grondgebied zouden weérgekeerd zijn, ook de Franschen naar het hunne zouden terugtrekken.* In het Lagerhuis had de Heer VYVYAN mede een voorstel aangekondigd. PALMERSTON, hier de tolk der Ministers, zocht hem daarvan te doen afzien, door de zoo even ontvangene tijding, dat de *Nederlandsche* troepen bevel ontvangen hadden, voor de *Franschen België* te ontruimen. Doch dit lid der tegenpartij wilde aan de Ministers slechts ééne week uitstel geven, in hope, dat *alsdan de Franschen België zouden hebben ontruimd.* PALMERSTON nam op zich, den onmiddellijken aftogt der *Franschen*, na dien der *Nederlanders* te beloven. Inderdaad was de wijze toegevendheid des *Nederlandschen* Konings voor *Engelands* Ministerie bijzonder welkom, daar dit, bij eenen begonnen worstelstrijd tusschen *Frankrijk* en *Holland*, in eene hoogst moeijelijke stelling tusschen *zijne* beginselen, en de aloude beginselen, wenschen, belangen en verbindtenissen der *Britsche* Natie zou gebragt zijn geworden. Zelfs de *Whigs*, of de voorstanders der nieuwe beginselen, (met uitzondering van eenen O'CONNEL en andere *Jacobijnen*) zagen niet zonder bekommering eerlang de *Franschen* in de nabijheid van *Antwerpen* en *Oostende.* Hun ongemeene spoed om in *België* in te rukken kwam thans zelfs aan Ministeriële dagbladschrijvers verdacht voor, die met bevreemding 's Konings beide zonen, vooral den Hertog van *Nemours*, eenmaal tot Koning van

Digitized by Google

België benoemd, daarbij verschijnen zagen, en tevens niet zonder zorg waren, dat de *Fransehen* de *Belgische* grensvestingen zouden bezetten, waarom PALMERSTON moest verzekeren, dat zij die slechts zouden *doortrekken.* Naarmate de *Fransche* troepen meer vooruit, de *Nederlanders* dien ten gevolge meer achterwaarts trokken, werd de toon dier *tolken van het algemeene gevoelen* minder afkeerig van *Holland*, en ergdenkender ten aanzien van *Frankrijk.* De *Globe*, een *ministeriëel* dagblad, erkende, dat *Neêrlands* Koning niet zonder grond door de *Conferentie* verachtelijk meende behandeld te zijn, daar zij de als *onveranderlijk* erkende grondslagen van scheiding had opgegeven, niet ten behoeve des Konings, die zich naar haren wil gevoegd, maar der *Belgen*, welke dien versmaad hadden. Men verheugde zich dus ook zeer, dat de onderhandelingen over een vredesverdrag — met ter zijde stelling der 18 Artikelen — den 11 Augustus door de Gevolmagtigden der vijf Mogendheden weder hervat werden. Den 23 werd daarop, *in de gegronde verwachting der Mogendheden, om binnen korten tijd eene eindelijke schikking tusschen* Holland *en* België *tot stand te brengen* (*), een wapenstilstand voor *zes weken* voorgeslagen, die onder de onmiddellijke waarborging der vijf Mogendheden zou staan, met welke men zich door de overtreding daarvan in staat van

(*) De dagteekening van dit Protocol is van *den drieëntwintigsten Augustus* 1831 (!).

Digitized by Google

vijandschap zou stellen. Gedurende den wapenstilstand zouden de wederzijdsche troepen in de linie, die zij vóór de hervatting der vijandelijkheden besloegen, terugkeeren, zich van allen aanval onthouden, maar vrijelijk *onderlinge* gemeenschap mogen houden. Binnen deze zes weken zou het eindverdrag worden tot stand gebragt. De Koning zoowel als de *Belgen* namen dezen stilstand der vijandelijkheden aan, die van den 29 Augustus tot den 10 October moest duren.

In dien tusschentijd gaf men zich in *Nederland* aan de dubbeld zoete gewaarwordingen over van regtmatige fierheid op de behaalde zegepraal, en hoop op eene spoedige en gewenschte bevrediging, en het was dit, hetwelk het onthaal der Studenten (een voorsmaak, waande men, van dien vrede!) en dat der Prinsen, overwinnaars en te gelijk bevredigers, dacht men, zoo schitterend en hartelijk maakte. Deze hoop werd nog versterkt door het wederzijdsche ontslag van gevangenen, namelijk van die, welke de *Belgen* bij hunnen opstand in 1830, vooral in de grensvestingen, hadden overrompeld, en sedert, in weerwil der edelmoedige slaking van alle *Belgische* gevangenen door den Prins van *Oranje*, behouden hadden, en derzulken, die in den tiendaagschen veldtogt door de *Nederlanders* waren gemaakt, en naar *Naarden* ter bewaring opgezonden. Deze uitwisseling geschiedde in het laatst van September, en daardoor werden meer dan duizend *Nederlanders* aan het Vaderland en hunne betrekkingen wedergegeven. Alles schepte op nieuw adem, alles voorspelde den vrede.

Digitized by Google

De Conferentie had beurtelings aan het verlangen van *Nederland* (hoewel zeer gebrekkig) en aan dat van *België* toegegeven. De trotsche houding van het laatste, die veel kracht scheen aan te duiden, had haar de Protocollen van 20 en 27 Januarij doen ter zijde stellen voor de 18 Artikelen. *Holland* had deze verworpen, en het was nu gebleken dat dáár, hoewel zonder snoeverij, de kracht zich in daden, gelijk in *België* slechts in woorden, vertoonde. Dus konden de 18 Artikelen onmogelijk meer tot grondslag dienen, hoezeer de *Belgen* dit eischten, en zich even zeer op eene uitspraak der bemiddelende Mogendheden beriepen als de *Hollanders*, en beiden teregt: zoo zeer had de Conferentie zich door zwakheid en besluiteloosheid in hare eigene netten verward! Maar op hare stappen terug te komen, en de beide genoemde, door *Nederland* aangenomene Protocollen weder als het rigtsnoer voor verdere handelingen aan te nemen, dit duldde eensdeels gekrenkte eigenliefde, andersdeels *Frankrijks* en *Engelands* genegendheid voor het door hen reeds erkende jonge Koningrijk niet. De zaak werd te meer ingewikkeld, omdat het punt der schuld, hoezeer door den *Nederlandschen* Minister der geldmiddelen bij de Staten-Generaal telkens als eene besliste zaak ingebragt, nimmer meer dan een *voorstel* geweest was, volgens de stellige verklaring der vier andere Hoven aan *Frankrijk* gedaan, bij deszelfs weigering om dit punt aan te nemen (*). Daarbij kwam de

(*) Zie *Recueil de Pièces Diplomatiques*, T. I. p. 162.

Digitized by Google

zaak van *Luxemburg*, waar men niet slechts met den Koning te doen had, maar ook met het *Duitsche* Verbond, waarvan hij als Groothertog van *Luxemburg* lid was, en 't welk verpligt is, zijne leden in het bezit hunner *Duitsche* landen te handhaven, en de grenzen van het Verbond ongeschonden te bewaren. — De Bondsvergadering te *Frankfort* werd zijdelings door de *Belgische* Regering uitgenoodigd, om in de bezitneming van het *geheele* Groothertogdom door dezelve toe te stemmen, doch sloeg dit geheel van de hand, en verklaarde, in de bestaande betrekkingen, zonder de toestemming des Groothertogs, niets te kunnen veranderen. Nogtans gaf zij volmagt aan de Hoven van *Oostenrijk* en *Pruissen*, om in haren naam bij de Conferentie over *Luxemburg* te onderhandelen, maar beklaagde zich tevens over de voorbarige handelwijze der *Belgische* Regering, die de kiesvergaderingen voor Vertegenwoordigers bij de wetgevende Kamers in het Groothertogdom opgeroepen, en over hetzelve eenen *militairen Gouverneur* benoemd had. De Bondsdag betuigde, dat het volharden in die maatregelen denzelven zou nopen, om zijn gezag in het Groothertogdom krachtdadig te handhaven. Deze verklaring, door *Oostenrijk* en *Pruissen* bij de Conferentie ingeleverd, werd door dezelve ter kennis der *Belgen* gebragt, die daarom echter niet van maatregelen veranderden (*).

Thans moest over de groote punten in geschil

(*) *Recueil de Pièces Diplomatiques.* T. II. p. 13—19. 31—35.

Digitized by Google

worden gehandeld. In de eerste *Nota* der *Nederlandsche* Gevolmagtigden, FALCK en VAN ZUIJLEN VAN NYEVELT, van den 5 September, beweerden dezen vooreerst, dat zij niet, gelijk de Conferentie scheen te veronderstellen, *onder hare bemiddeling een eindverdrag van scheiding met België* konden sluiten, maar dat dit verdrag met de vijf Mogendheden *zelve*, die het Koningrijk der *Nederlanden* hadden opgerigt en gewaarborgd, moest worden onderhandeld, ten einde voor *Holland* de billijke schadevergoedingen voor de opofferingen te bekomen, die het zich voor de vereeniging met *België* had getroost. Intusschen gaven zij een stuk over, waarin omtrent de *twee* punten, die thans vooral in aanmerking kwamen, namelijk de *grensscheiding* en de *schuld*, hunne eischen waren vervat. Omtrent het *derde* punt, *Luxemburg*, verlangden zij het bezit des geheelen Groothertogdoms, of, wanneer de *Duitsche* Bondsvergadering in den afstand kon treden, eene ruiling van grondgebied. Omtrent het *eerste* punt werd verlangd: de oude grenzen der *Vereenigde Nederlanden* met de beide Arrondissementen *Roermond* en *Maastricht* van de Provincie *Limburg*, met uitzondering van het Distrikt *Tongeren*, hetwelk, benevens het Arrondissement *Hasselt* aan *België* zou blijven (*). *Nogtans behield*

(*) De *Nederlandsche* Gevolmagtigden eischten dus iets meer, dan naderhand in de 24 Artikelen aan *Holland* als schàvergoeding voor half *Luxemburg* is toegekend; voornamelijk de stad *Maseyk* en de plaatsen *Achel*, *Hamont*, *Bree* en *Bilsen* met de *geheele Zuidwillemsvaart*.

Digitized by Google

Holland zich het regt voor, om te onderhandelen over de landen, bij het Koningrijk der Nederlanden gevoegd, die te voren geen gedeelte der Oostenrijksche Nederlanden hadden uitgemaakt, zoo als de Provincie Luik en de door Frankrijk afgestane Cantons. (Deze eisch mag in de gegevene omstandigheden als vreemd beschouwd worden).

Omtrent de schuld hield men zich aan de voor *Holland* voordeelige schikking van het twaalfde Protocol, waarbij, volgens den grondslag der opgebragte belastingen, *Holland* vijftien en *België* zestien eenendertigste der gemeenschappelijke staatsschuld zoude dragen, maar het laatste daarvoor ook de vrije vaart op de Koloniën, op denzelfden voet als *Holland*, genieten. *Wanneer België dit aangebodene voordeel weigerde, zou de som, waarmede het zich belasten moest, naar eene billijke evenredigheid worden verminderd.* De bijzondere bepalingen werden woordelijk uit het twaalfde Protocol overgenomen, met die bijvoeging nogtans, dat *België*, gedurende de onderhandelingen over de vast verschuldigde som, *maandelijks* op rekening eene Millioen gulden in de kas der *Nederlanden* zoude storten.

Hemelsbreed hiervan verschillend waren de eischen der *Belgen*, door VAN DE WEIJER eerst den 23 September overgeleverd. Men vroeg daarin niets minder *dan de voornaamste dijken in Staatsvlaanderen*, met insluiting van het grondgebied van *Sluis*, *Philippine* en *Sas van Gent*, waardoor *Staatsvlaan-*

Digitized by Google

deren geheel van *België* afhankelijk zou zijn geworden. Daarenboven verlangde men het onverdeelde bezit van *Venlo* en *Maastricht*, *als voordeeliger* voor *België* dan voor *Holland gelegen* (aan hetwelk men daarentegen de Noordspits van *Limburg*, de *Mookerheide*, wilde overlaten), en van *Luxemburg*, tegen eene schâvergoeding van 190,000 gulden in 't jaar, benevens de bepaling der 18 Artikelen, dat de schulden, waarmede beide landen vóór de scheiding bezwaard waren, wederzijds door elk derzelven moesten worden gedragen, en de sedert in gemeenschap gemaakte naar billijkheid worden verdeeld. Daarenboven eischte men de *verdeeling der vloot* (!) en *schâvergoeding voor het Bombardement van Antwerpen en het doorsteken der dijken.* Deze eischen gingen dus nog veel verder dan de 18 Artikelen, en hetgeen deze nog onzeker gelaten hadden, werd hier stellig tot *Hollands* nadeel beslist. Na den tiendaagschen veldtogt zou men aan de vlugtende en bevende *Belgen* de vloot, waarop VAN SPEIJK gesneuveld was, overleveren, en hun voor de gruwelen, die het Bombardement hadden veroorzaakt, nog schâvergoeding geven! —

Deze beide zoo uiteenloopende stukken werden door de Conferentie wederzijds aan de beide partijen in handen gesteld, om daarop nog vóór het einde van den wapenstilstand (10 October) hunne aanmerkingen aan haar mede te deelen. Het antwoord der *Nederlandsche* Gezanten was vol kracht en waardigheid. « Zij wisten niet, of voorstellen,

Digitized by Google

« gelijk de jongste *Belgische*, een ernstig antwoord
« vorderden, dan of men het aan de Conferentie
« zou overlaten, regt te doen omtrent voorslagen,
« door een' geest van bedwelming gekenmerkt. De
« grenzen — waartoe daarnaar angstig gezocht? In
« een tachtigjarigen oorlog tegen *Spanje* waren die
« gewonnen en door den *Munsterschen* vrede be-
« paald. Dit zijn gewis eerbiedwekkende aanspra-
« ken! *Holland* verstaat niet, dat *België* zal raken
« aan een grondgebied, besproeid met het bloed
« en zweet zijner nijvere inwoners. Heeft het mag-
« tige huis van *Oostenrijk* zich daarmede te vreden
« gesteld, zoo zal de *Conferentie* gewis begrijpen,
« dat — *België* zich daarmede kan vergenoegen!
« Zekerlijk heeft men in *Limburg* meer geëischt,
« dan vroeger de Republiek had bezeten, ten einde
« de vrije gemeenschap met *Maastricht*, eene door
« FREDERIK HENDRIK veroverde stad, te erlangen,
« maar daarvoor bekomt *België* ook een gedeelte
« van het oude *Staats-Limburg* en de geheele
« Provincie *Luik*, welke te voren nimmer aan het-
« zelve behoord heeft, en waarop *Holland* dus ook
« zijne regten kan doen gelden.» (Men zag dus
nu af van nadere onderhandelingen en eischen op
Luik). « Wat de schuld betreft, zoo behoort men
« onder die van *België* niet slechts de oude *Oos-*
« *tenrijksche*, en de in gemeenschap gemaakte,
« maar ook de schulden, *ten gevolge* der vereeniging
« door *Holland* gemaakt, en de waarde der opof-
« feringen door *Holland* gedaan, in rekening te

Digitized by Google

« brengen. De eisch nopens de vloot is onbestaan-
« baar. Rijkelijk heeft *België*, gedurende vijftien
« jaren, zijn aandeel gehad in de voordeelige le-
« veringen voor dezelve; deszelfs handel heeft in
« de *Europische* en *Indische* zeeën de krachtda-
« digste bescherming genoten. De vloot heeft haren
« pligt vervuld: zij is tot hare oude bestemming
« wedergekeerd. Hebben de *Belgen* door de om-
« wenteling verliezen geleden? Men wijte die aan de
« onvoorzigtigen, die ze veroorzaakt hebben: *Hol-*
« *land* is hun niets schuldig.

« Wat *Luxemburg* aangaat, zal de Koning niet
« slechts in geene jaarlijksche uitkeering bewilligen,
« die omtrent een tiende gedeelte der jaarlijksche
« inkomsten bedraagt, maar in geene andere schik-
« king hoegenaamd, dan in eene volledige schade-
« loosstelling *in grondgebied.* »

De aanmerkingen der *Belgen* over het *Neder-landsche* ontwerp liepen vooral over den eisch der grensscheiding in het *Limburgsche.* « Drie vier-« den dier Provincie » zeiden zij, « zouden aldus « aan *Holland* vervallen, een grond, niet onvrucht-« baar, gelijk de *Nederlandsche* Gezanten beweer-« den, maar rijk aan zeer goede kolenmijnen, die « wel voor de helft aan *Hollands* behoeften zouden « voldoen. Deze afstand zou voor *België* de ge-« meenschap met *Duitschland* volkomen afsluiten; « want meer zuidwaarts belet de natuur van den « grond het aanleggen van een' ijzeren weg of het « graven van een kanaal. Het was dus *Hollands*

Digitized by Google

« bedoeling, *België's* handelgemeenschap te fnui-
« ken, en de middelen van voorspoed, waarmede
« de Voorzienigheid deszelfs vruchtbaren grond heeft
« gezegend, door de verhindering van den handel
« op *Maas* en *Rhijn* te doen opdroogen. Dus zou
« het staatkundig bestaan des nieuwen Rijks reeds
« dadelijk in de grondslagen ondermijnd zijn, en
« dit kon de *Conferentie* toch niet gewild hebben!
« En wat beteekende het, dat men over de Pro-
« vincie *Luik* en de door *Frankrijk* afgestane Can-
« tons nader onderhandelen zou? Dergelijke eischen
« konden slechts onbedachtelijk ontvallen zijn; zij
« scheenen van geene gezindheid tot afdoening van
« den twist, op eene wijze, die *België mogelijk*
« *was*, te getuigen. De eischen van *België* waren
« niet strijdig met de 18 Artikelen, gelijk die van
« *Holland* in blijkbaren tweestrijd waren met het
« Protocol van den 20 Januarij (*). Voor *Luxem-*
« *burg* wilde men wel schâvergoeding in geld, doch
« niet in land geven, *bij het buitendien reeds al*
« *te beperkte Belgische grondgebied.*

« Ten aanzien der schuld was het verschil der beide
« landen vóór de scheiding als van 43 tot 2: daar
« *Holland* bij de vereeniging *575* Millioenen wer-
« kelijke en 1150 Millioenen uitgestelde schuld had,

(*) De *Belgen* rekenden namelijk (volgens de redeneerkunde van LEBEAU) *Huissen*, *Zevenaar* en *Malburg*, benevens *Ravestein*, *Gemert* en *Megen*, hoezeer door *Holland* gekocht, mede tot *België*, en wilden zulks tegen *Sluis*, *Sas van Gent*, *Maastricht* en *Venlo* wel afstaan.

Digitized by Google

« *België* daarentegen slechts 27 Millioenen werke-
« lijke, en 84 Millioenen uitgestelde schuld, de zoo-
« genoemde *Oostenrijksche* (*Austro - Belgische*,)
« daaronder begrepen. Het overige der schuld, die
« den 30 September reeds 780 Millioenen werke-
« lijke, en 840 Millioenen uitgestelde schuld be-
« droeg, werd in gemeenschap gemaakt. Naar de
« rentebetaling te rekenen, heeft *België* jaarlijks
« 7 Millioenen, en dus in 15 jaren 105 Millioenen
« voor de oude *Hollandsche* schuld betaald, waar-
« aan het geen deel had. *Onder dezen last zou*
« *het land eindelijk bezweken zijn* (*!*). Het mag
« dit bezwaar eener vreemde schuld niet langer dra-
« gen. Het *Amortisatie - Syndicaat* heeft een ka-
« pitaal, ontsproten uit verkochte Domeinen, die
« deels in *België* lagen, en dezen hebben over de
« 42 Millioenen opgebragt; die dus aan *België* toe-
« behooren. — Wat het aanbod van de vaart op de
« Koloniën betreft, dit zou voor 7 Millioenen 's jaars
« te duur gekocht, en daarenboven geheel vruchteloos
« zijn, daar de *Nederlanders*, in het bezit der Ko-
« loniën zijnde, de vaart der *Belgen* steeds zouden
« kunnen belemmeren, of, door gelijke voordeelen
« aan andere Natien te verleenen, verijdelen. De zwa-
« righeden der Rhijnvaart, gedurende 15 jaren, de
« belemmeringen van den handel op *Schelde* en
« *Maas*, gaven juist geene groote vooruitzigten ten
« behoeve des *Indischen* handels voor *België*, die
« buitendien geweldig vergroot waren. »

Na zulke uiteenloopende eischen moest zich de

Digitized by Google

Conferentie in groote verlegenheid bevinden. Er schoot haar niets over, dan, *of* met de *Nederlandsche* Gevolmagtigden te sluiten, en aan *België* de verpligting op te leggen, van aan derzelver verlangen te voldoen, *of* om zelve eenen middelweg te beramen. Het eerste, hoewel volgens de verdragen van 1815 in den grond het regtvaardigste, was, na de reeds door WELLINGTON's Ministerie genomene maatregelen van beide partijen te hooren, en vooral in den tegenwoordigen staat van zaken en *Frankrijk's* gesteldheid na de *roemrijke Julijdagen*, ondoenlijk, zonder een' algemeenen oorlog, of opstand in *Frankrijk* te verwekken. In *Holland* vestigde men zijne hoop op *Ruslands* meer krachtdadige tusschenkomst ten gevolge van den val van *Warschau* op den 7 September, waardoor de opstand in *Polen* geëindigd was. Doch dit had ook te *Parijs* en elders in *Frankrijk* tooneelen ten gevolge gehad, dien van diepen wrok tegen het Ministerie getuigden, 't welk deze nederlaag der *heilige omwenteling* had gedoogd. Kwam het dwingen van *België*, 't welk men in Augustus nog ondersteund had, hierbij, zoo was de tegenstand der Kamers, de val van het gematigde Ministerie, en misschien nog erger, te duchten. *Rusland*, *Pruissen* en *Oostenrijk*, te vreden met het verstikken van één hoofd des Monsters in 't Oosten, wilden zich aan een ander in 't Westen, 't welk door twee andere hoofden ondersteund werd, niet wagen. Men kon derhalve geenen anderen weg inslaan, dan *zelve* een plan op

Digitized by Google

te maken, en aan beide partijen voor te leggen. — De weg daartoe werd gebaand door de verlenging van den wapenstilstand, met wederzijdsche goedkeuring, tot den 25 October, en de terugtogt van *alle Fransche* troepen uit *België*. De Conferentie besloot dus in hare bijeenkomst van den 26 September, dat zij, «vermits de wederzijdsche me-«dedeelingen der partijen zoo ver uiteenliepen, «en deden denken, dat nieuwe opheldering van «denzelfden aard, wel verre van tot uitkomsten, «met het algemeen belang strookende, te geleiden, «slechts voor een' onbepaalden tijd eenen staat van «vijandschap en onheil zouden doen voortduren, — «in de thans verkregen' bescheiden omtrent de we-«derzijdsche eischen van *Holland* en *België*, en «de door beide partijen ingeroepene regten, de «middelen moest zoeken, om eene reeks van Arti-«kelen vast te stellen, die tot grondslagen van een «eindverdrag tusschen de beide partijen konden die-«nen, en aan de billijkheid, aan derzelver belan-«gen en aan die van *Europa* voldoen.»

Tot dat einde werden eerst nog van de *Nederlandsche* Gevolmagtigden echte berigten wegens de schuld, het moeijelijkste der verschilpunten, verzocht en door hen geleverd, en daarop den 16 October dat zoo bekende ontwerp van scheiding en vrede in 24 Artikelen opgemaakt, hetwelk aan eenen toestand van spanning en verdeeldheid, die meer dan een jaar had geduurd, een einde moest maken. Wij moeten deze Artikelen, die in onze Geschiedenis

Digitized by Google

zulk eene belangrijke rol spelen, eenigszins naauwkeuriger beschouwen.

Vooreerst sloegen de vijf Gezanten, volgens den wensch der *Nederlandsche* Gevolmagtigden, dit verdrag voor als tusschen *den Koning der Nederlanden en de vijf Mogendheden gesloten*, waarvan deze de uitvoering waarborgden, en dat bestemd zou wezen, om woordelijk, slechts met bijvoeging der gewone vormen, in een vredesverdrag tusschen *Holland* en *België* veranderd te worden, en *onder de formele waarborg der vijf Mogendheden zou staan*, terwijl deze Artikelen, een *onafscheidelijk geheel* uitmakende, de *laatste* en *onherroepelijke* bepalingen der Mogendheden zouden bevatten.

De eerste Artikelen bepalen de grenzen. *Luxemburg* wordt daarbij in tweeën gesplitst. Het *Waalsche*, of grootste, maar ruwste en onvruchtbaarste gedeelte komt aan *België*; het *Fransche* of kleinste, maar beste deel, aan den Koning als Groothertog en lid des *Duitschen* Rijks, niet als Koning der *Nederlanden*. De grenzen worden zoo getrokken, dat *Arlon*, thans de zetel van het *Belgische* bewind, aan dat nieuwe Koningrijk blijft. Naauwkeurig waren de grenzen der beide gedeelten omschreven. Voor dezen afstand nu van *Waalsch-Luxemburg* bekomt de Koning, *hetzij als Groothertog van Luxemburg, hetzij om met Holland vereenigd te worden*, een gedeelte der Provincie *Limburg*, grootendeels, maar niet geheel overeenkomende met hetgeen door de *Nederlandsche* Gevolmagtigden

Digitized by Google

daarvan geëischt was, namelijk het gedeelte dier Provincie aan den regter *Maasoever*, tusschen dien vloed, het *Pruissische* gebied, de Provinciën *Luik* en *Gelderland*, met *Venlo*, *Roermond*, *Sittard*, belangrijke kolenmijnen en fabrijkplaatsen, (*Eupen*, *Vaals*, enz.), terwijl een stuk van den linkeroever, met *Weert* tot *Thorn* en *Wessem* ten zuiden, (zekerlijk eene zeer dorre streek en een gedeelte der *Peel*) mede aan *Nederland* zou komen. De gemeenschap tusschen *Nederland* en *Maastricht*, hetwelk mede aan *Holland* bleef met eenen omtrek van 1200 vademen van de uiterste vestingwerken af, had dus op den regter- niet op den linker *Maasoever* plaats (*). *De Koning moest zich wegens deze ruiling ook met den Duitschen Verbondsdag en de Nassausche Vorsten*, (die eenmaal, bij uitsterven hunner *Nederlandsche* stamverwanten, aanspraak op *Luxemburg* konden bekomen,) *verstaan*. De afbakening der grenzen moest door Commissarissen van beide zijden, te *Maastricht* vereenigd, geschieden. Het overige van *Limburg* (ruim de helft) bleef, zoo als de overige *Zuid-Nederlandsche* Provincien, een gedeelte van *Belgiën* uitmakende, hetwelk binnen deze grenzen een onafhankelijke en voor altijd onzijdige Staat zou zijn. De waterlozing in *Vlaanderen* zou volgens het verdrag tusschen Keizer JOSEPH II. en de Republiek van 1785 plaats hebben; men zou, tot vast-

(*) Zijne Majesteit de Koning der *Nederlanden* heeft deze grensbepaling den 30 Junij 1832 aangenomen.

Digitized by Google

stelling daarvan, aan weêrszijden Commissarissen benoemen. De bepalingen van het Weener Congres omtrent de vrije scheepvaart op rivieren zou toegepast worden op de stroomen, die de beide landen *scheiden* of *te gelijk doorstroomen.* Het loodswezen en de betonning der *Schelde* zouden aan een *gemeenschappelijk toezigt* worden onderworpen, door Commissarissen van weêrszijden te oefenen; gemeenschappelijk zou men ook matige loodsgelden vaststellen, die voor de *Belgen* en *Nederlanders* dezelfde moesten zijn. Ook zou de tusschenvaart van *Antwerpen* naar den *Rhijn* en omgekeerd, wederzijds vrij en slechts aan matige tolregten onderhevig zijn. Ook de visscherij op de *Schelde* zou aan de wederzijdsche burgers evenzeer vrij staan. Bij voorraad zou men op de voornoemde rivieren (dus ook op de *Schelde*,) het *tarief* op de *Rhijnvaart*, in Maart dezes jaars vastgesteld, volgen (*) (hetwelk, naar men denkt, omtrent 6 gulden de ton aan regten bedraagt). Het gebruik der kanalen, die *tevens* beide landen doorstroomen, zou aan beiden gemeen zijn, en slechts door matige regten beperkt mogen worden. De handelgemeenschap over *Maastricht* en *Sittard* moest geheel vrij blijven, onder geen voorwendsel mogt

(*) Het is onbegrijpelijk, hoe de *Belgen* in 1832 dit Artikel niet van de *Schelde*, maar van de binnenwateren tusschen deze en den *Rhijn* hebben *willen* verstaan. Behoort bij geval de *Schelde* niet tot de wateren, die het *Belgische* en *Hollandsche* grondgebied verdeelen *of* tevens doorstroomen? Zie het beruchte 9 Artikel.

Digitized by Google

zij belemmerd worden, en op de wegen door die steden naar de grenzen van *Duitschland* mogten slechts gematigde tollen worden geheven tot onderhoud dier wegen, zoo dat de handel van doorvoer geene belemmering leed. Wanneer er in *België* een nieuwe weg of kanaal tot aan de *Maas*, tegen over het *Hollandsche* kanton van *Sittard*, werd gemaakt, zou de *Belgische* Regering aan de *Nederlandsche*, *welke zulks in dat geval niet zou weigeren*, de verlenging daarvan op kosten van *België* tot de *Duitsche* grenzen vragen. Dezelve zou door *Belgische* of *Hollandsche* Ingenieurs en werklieden kunnen worden vervaardigd. De beide partijen zouden gezamenlijk de tolregten op dien weg of dat kanaal regelen. Van den 1sten Januarij 1832 af zou *België*, voor zijn aandeel in de schuld van het Koningrijk der *Nederlanden*, belast blijven met eene jaarlijksche som van 8 Millioenen 400,000 gulden, van het Grootboek te *Amsterdam* op dat te *Brussel* over te brengen, en als *Belgische* Nationale schuld te beschouwen; waarvan ieder half jaar geregeld de renten te *Brussel* of *Antwerpen* zouden betaald worden. Hiermede werd echter ook *België* van alle verdere rentebetaling of schuldvordering wegens de gewezen vereeniging vrijgesteld, en hetgeen door daartoe te benoemen *Commissarissen van afdoening*, die te *Utrecht* zouden vergaderen, als overschot van het Amortisatie-Syndicaat of der *Brusselsche* bank mogt worden bevonden, zou desniettemin *België* voor zijn aandeel te goed komen, de *domein-*

Digitized by Google

losrenten daaronder begrepen. Daar *Holland* sedert den 1sten November 1830 alle rentebetalingen had voorgeschoten, en dit nog moest doen voor het met 1 Januarij 1832 te vervallen halfjaar, zoo moesten gezegde voorschotten voor drie termijnen, op 1 Januarij, 1 April, en 1 Julij 1832, door de *Belgische* schatkist worden te goed gedaan, de beide laatste termijnen met eene rente van 5 ten honderd in 't jaar. De haven van *Antwerpen* zou slechts voor den handel bestemd blijven. De werken van algemeen of bijzonder nut, geheel of gedeeltelijk uit de algemeene staatskas gebouwd, zouden behooren aan het land, waarin zij zich bevonden. Het beslag in *België*, om staatkundige redenen, op bijzondere eigendommen gelegd, zou opgeheven, en het genot daarvan aan de wettige eigenaars terug gegeven worden. (In *Holland* had men op *geene* goederen der *Belgen*, hoezeer ook als oproerlingen beschouwd, eenig beslag gelegd.) Inwoners van beide landen, die zich wederzijds uit het eene naar de andere wilden begeven, zouden dit twee jaren lang vrijelijk en zonder betaling van andere dan gewone regten kunnen doen, of ook hunne goederen in het eene, als inwoners van het andere land behouden. Niemand zou in de afgestane landen wegens deelneming in de jongste gebeurtenissen vervolgd worden. De verschuldigde jaargelden (pensioenen) moesten voor geborene *Belgen* en *Nederlanders*, elk in hun geboorteland, worden betaald. De eischen van *Belgische* onderdanen op weduwenbeurzen en andere kassen zouden door

Digitized by Google

de *gemengde Commissie ter afdoening* worden onderzocht, en de gestorte gelden van verantwoordelijke ambtenaren, zoowel als 't geen nog van den *Franschen achterstand* overig was, aan de regthebbenden worden terug gegeven. Veertien dagen na de uitwisseling der bekrachtigingen van dit verdrag zouden de bevelhebbers der plaatsen, die van gebied veranderden, dezelve moeten ontruimen.

Dit verdrag onderscheidde zich zeer voordeelig boven dat der 18 Artikelen door bepaaldheid, duidelijkheid, naauwkeurige voorziening in alles, wat tot twist aanleiding zou kunnen geven, en door meer gunstige beschikkingen voor *Nederland*. Zoodra eenmaal de onafhankelijkheid van *België* op den voorgrond gesteld was, kon men dit verdrag over 't algemeen niet wel van eenzijdigheid beschuldigen. Voor eene groote, maar zeer onvruchtbare streek van *Luxemburg*, werd een gedeelte van *Limburg* afgestaan, wel aan de eene zijde dor, maar aan de andere voor handel en fabrijken belangrijk. De onschatbare *zamenhang des grondgebieds* van ons Vaderland, die de Republiek zelfs in hare schitterendste dagen niet bezeten had, toen *Maastricht* altijd afgezonderd lag te midden van een vreemd gebied, was thans bewerkt, en de grenzen der *Vereenigde Nederlanden* langs de *Pruissische* Rhijngewesten aanmerkelijk uitgebreid. Omtrent de schuld had de Conferentie lang en naauwgezet geraadpleegd, en de belangen van *Nederland* daarbij gewis niet uit het oog verloren. Vooreerst was men overeengekomen,

Digitized by Google

dat in de sedert 1815 gemaakte schuld niet gevraagd moest noch kon worden, welke der beide groote Afdeelingen daaruit het meeste voordeel getrokken had, maar dat men de *bevolking* of de opbrengst der *belastingen* tot rigtsnoer moest nemen. Men verkoos het laatste, hetwelk zekerlijk in zoo verre eene onjuiste evenredigheid in zich sloot, als de *Hollandsche* gewesten zwaarder belast waren dan *België*, maar deze onevenredigheid, waarover in de Staten-Generaal genoeg was geklaagd, had men vroeger uit den weg moeten ruimen, en het kon der Conferentie niet worden geweten, dat zij dezelve tot maatstaf nam. Daar eenige te voren tot *België* behoorende streken thans aan *Nederland* kwamen, werd de evenredigheid van zestien en vijftien eenendertigste nu in de helft der *gezamenlijk gemaakte* schuld veranderd, bedragende dus voor *België* alleen 5 Millioenen en 50,000 gulden. De renten der oude schuld onder *Oostenrijk*, ten bedrage van 750,000, en de schuld op het *Fransche* Grootboek, uitmakende 2 Millioenen gulden, werden hierbij gevoegd, en dus de jaarlijksche uitkeering van *België* op 7,800,000 gulden gesteld. Doch als schâvergoeding voor de handelsvoordeelen, die *België* volgens dit verdrag moest erlangen, zou het nog zes tonnen gouds jaarlijks daarbij voegen, en dus 8 Millioenen 400,000 gulden betalen. Alle leden der Conferentie dachten daarover eenstemmig. Minder was het Artikel te regtvaardigen, waarbij alleen de voordeelen, niet de nadeelen van het *Amor-*

Digitized by Google

tisatie-Syndicaat voor rekening van *België* zouden komen, maar de verdedigers van het ontwerp beriepen zich op de verkochte Domeinen in *België*. De Conferentie erkende, dat dit land thans 5 Millioenen 600,000 gulden aan de *Nederlandsche* schuld minder zou betalen dan tijdens de vereeniging, maar zij herinnerde den *Hollandschen* oorsprong dier schuld, voor verreweg het grootste gedeelte.

De grootste zwarigheid echter voor den ouden *Nederlandschen* Staat baarden de negende, elfde en twaalfde Artikelen, betrekkelijk de vrijheid der rivieren. De oude *Hollandsche* handelgeest scheen te ontwaken. Men vreesde, bij de volkomene vrijstelling der rivieren, eene voor *Amsterdam* en *Rotterdam* heillooze herleving van *Antwerpen*. Het lag blijkbaar in den geest van het negende Artikel, dat *België* deel zou erlangen in de *Souvereiniteit* over de *Westerschelde*, eene geheel *Nederlandsche* rivier, die tusschen *Zeeuwsch-Vlaanderen* en *Walcheren* in zee stroomt. Het was tevens waar, dat een *gemeen opzigt* over dezen stroom, en het benoemen van *Belgische Commissarissen* voor het loods- en tonnenwezen, voor onzen Staat vernederend was, terwijl de *gelijkstelling* der beide Natiën, wat de tollen aanging, voor *Holland* en *Zeeland* niet anders dan schadelijk zijn kon. De *Scheldevisscherij* werd ook als een *regt* aan de *Brabanders* en *Vlamingen* toegekend, die daaromtrent met de *Zeeuwen* zouden gelijk staan. Was dit te dulden? Het allermeest vreesde men voor de

Digitized by Google

vaart uit *Antwerpen* naar den *Rhijn*, die voor den handel der beide Natiën door gematigde en gelijke belastingen even zeer open zou staan. Maar nogtans moesten de *Belgen* bij voorraad het bedrag van de tollen der *Rhijnvaart* ook op de *Schelde* betalen: want, wat ook naderhand omtrent dit punt is te berde gebragt, het slot des negenden Artikels, hetwelk de *Belgische* vaart aan dit regt onderwierp, sprak letterlijk van de *bevaarbare rivieren en stroomen, die tevens door beide landen vloeijen*, en was dus natuurlijk ook op de *Westerschelde* toepasselijk. De aanneming der 24 Artikelen zou dus aan *Nederland* eenen tol op de *Schelde* hebben verschaft, waarvan men naderhand met de grootste moeite niet eens het derde deel heeft kunnen bedingen. Gevaarlijker nog was voor den *Nederlandschen* handel, volgens deskundigen, het uitzigt op een kanaal of een' ijzeren weg door *Limburg*, hetzij over *Maastricht*, hetzij over *Sittard*. In eerstgemelde plaats was deze van *regtswege* belemmerde gemeenschap met de veiligheid eener vesting niet wel te vereenigen; bij de tweede vreesde men dat *Engeland* zijne kapitalen besteden zou, om *België* door een' ijzeren weg tot eenen trechter der *Britsche* fabrijkgoederen te maken. Doch men vergat, dat de *niet-aanneming* van het verdrag ten gevolge zou hebben, dat de *Nederlanders* dit geheele grondgebied *niet* bekwamen, terwijl de Koning-Groothertog alleen zijn regt op *Luxemburg* behield, een landschap, ta-

Digitized by Google

melijk onverschillig voor de belangen van den *Nederlandschen* Staat. Het gedeelte van *Limburg*, waarop ons land vroeger geen regt had gehad, werd met dit bezwaar afgestaan, of geheel niet. Was het nu voordeeliger, den doortogt met het bezit te gelijk aan de *Belgen* te laten? Was het ook onverschillig, dat *Nederland* nu onbetwistbaar en uitsluitend alle regten behield op zijne rijke Koloniën, zonder den last der gelijkstelling van *België's* handel op dezelve met dien van *Nederland?*

Doch er was misschien een middel, om de deels onvoordeelige, deels vernederende voorwaarden van het verdrag te ontduiken, door geen gebruik te maken van de gunst, die aan *Nederland* zes tonnen gouds in het jaar toekende voor de handelsvoordeelen, ten behoeve van *België* in te ruimen. Deze som was toch zoo gering, in vergelijking met de geweldige kosten, die het onderhoud van een leger als het thans in 't veld staande gedurende nog een of zelfs twee jaren aan *Nederland* moest na zich slepen, dat het, naar de eenvoudigste berekening, 's lands voordeel scheen mede te brengen, die vermeerdering van rentebetaling te weigeren, doch tevens de begunstigingen der *Belgen*, die daarvoor moesten ingeruimd worden. Misschien zou de Conferentie dan nog zwarigheid hebben gemaakt; maar alsdan zouden wij meer aanspraak op de deelneming der oostelijke Mogendheden, *Pruissen*, *Rusland* en *Oostenrijk*, hebben gehad. Doch ook hier waren geduchte hinderpalen.

Digitized by Google

De sluiting der *Schelde* was niet meer te bedingen; de gemeenschap met den *Rhijn* zelfs kwam met den geest der *Weener* Congres-acte overeen: *Pruissen* had (ten minste dus was het gevoelen van vele Staatshuishoudkundigen, door een veelbeteekenend Artikel in de *Pruissische Staatscourant* ondersteund,) groot belang voor zijne Rhijngewesten bij den handel op *Antwerpen*, ten einde niet alléén aan *Holland* voor den Rhijnhandel cijnsbaar te wezen. Moeijelijk scheen dus eenig gemak voor dien handel ten behoeve van *Antwerpen* te ontduiken te zijn, doch men kon, door onmiddellijk de 24 voor *Holland* ten deele zoo voordeelige Artikelen, *over 't algemeen en behoudens eenige wijzigingen*, aan te nemen, de Mogendheden voor zich ingenomen, het leger verminderd, en over die wijzigingen vreedzaam onderhandeld hebben. Men zou alsdan het kasteel van *Antwerpen* tot op de aanneming dier wijzigingen hebben kunnen in bezit houden, en de geheele onderhandeling zou, wanneer men de *onafhankelijkheid* en *onzijdigheid* van *België* had willen erkennen, en de wederzijdsche ontwapening tegen onmiddellijke betaling der achterstallen aannemen, misschien in korten tijd een gelukkig einde hebben bereikt. Immers, nog was de indruk van den tiendaagschen veldtogt en der bemagtiging van *Warschau* niet verdwenen; — nog was *Ruslands* invloed ongeschonden, en misschien sterker dan ooit. *Ruslands*, *Oostenrijks* en *Pruissens* vereenigde magt zou de nog zeer

Digitized by Google

versche, nog niet bestorvene, nog door wederzijdschen argwaan over de benoeming van LEOPOLD en de bezetting van *België* verzwakte vereeniging van *Frankrijk* en *Engeland* hebben geweerd, indien deze Mogendheden zich tegen redelijke voorwaarden van scheiding, die eenige wijziging der 24 Artikelen met zich bragten, hadden verzet. Immers, naar ons oordeel waren die Artikelen, behoudens die veranderingen, een zeer geschikte grondslag tot een eindverdrag. Zij overtroffen verre de 18 Artikelen der maand Junij, en waren in meer dan één opzigt niet zonder schrander beleid opgesteld. Ook verhaalt een zeer geacht dagblad, dat *Engeland* en *Frankrijk* zich lang tegen deze geheele verandering der gemelde Artikelen verzet hadden, doch dat de eenstemmige vastberadenheid der drie Oostelijke Mogendheden, door den val van *Polen* gesterkt, de zegepraal had weggedragen, zoodat men de 24 Artikelen eigenlijk als het werk van *Oostenrijk*, *Rusland* en *Pruissen* beschouwen moest (*).

Dan de *Nederlandsche* Natie was door het jongste gedrag van *Frankrijk* en *Engeland* zoo verbitterd, dat zij van die beide Regeringen, of van een door beide mede ontworpen verdrag, niets goeds verwachtte. Hier kwam eene omstandigheid bij, die haar nog meer opwond. De 24 Artikelen werden zoowel naar *Brussel* als den *Hage* ter kennisgeving gezonden. Doch intusschen eindigde de wapenschorsing, die

(*) *Allgem. Zeitung.* I. Nov. 1831. Art. *Brussel.*

Digitized by Google

den 10den October nog voor 15 dagen verlengd was. De *Engelsche* Gezant BAGOT hield den 20sten een mondgesprek met den *Nederlandschen* Minister van buitenlandsche zaken, om de vernieuwing der vijandelijkheden op den 25 voor te komen; doch de Koning had toen nog geen bepaald besluit genomen; en de Minister liet zich in de warmte van 't gesprek ontvallen (hetgeen door den *Engelschman* getrouwelijk werd overgebriefd), dat de vijf Hoven zich des noods tegen zijne maatregelen of zelfs zijn stilzwijgen konden wapenen (*). Men voorzag dus te *Londen* eenen nieuwen tiendaagschen veldtogt, en haastte zich, eene vloot naar de *Hollandsche* kusten te zenden, ten einde de weder-uitbarsting der vijandelijkheden te voorkomen. Deze vloot werd inderdaad uitgerust, en verscheen op de kusten van *Zeeland*, doch mist en het buijige weder, aan dit jaargetijde zoo eigen (het was in 't laatst van October), dreven dezelve spoedig terug. De verontwaardiging daarover hier te lande was des te grooter, daar men zich verbeeldde, dat deze vloot eenigljk dienen moest, om de 24 Artikelen met geweld te doen aannemen; en hare terugkeering (die buitendien door de verklaring, *dat men niet aanvallen wilde*, zou hebben plaats gehad) schreef men toe aan eene tusschenkomst der Godheid ten onzen behoeve. Het volksgevoel, zoo hoog opgewonden door den kloeken tegenstand aan de 18 Artikelen geboden en nu eenlangs door den tiendaagschen veldtogt, vol argwaan

(*) *Recueil de Pièces diplomatiques.* T. II. p. 111—118.

Digitized by Google

tegen *Engeland*, hetwelk men beschouwde als aan *België* gehecht uit hoofde van het slordigste eigenbelang, en om *Hollands* handel den doodsteek te geven, — tegen *Frankrijk* gestemd, door de teleurgestelde bezetting van *Brussel* en misschien van het geheele land der opstandelingen, die alleen door de *Fransche* tusschenkomst was belet: — dit algemeene gevoel verklaarde zich duidelijk en bijna eenstemmig tegen de 24 Artikelen. Onbewimpeld betuigen wij, dat, naar ons inzien, dit volksgevoel toen dwaalde, daar de voorwaardelijke, spoedige aanneming der 24 Artikelen de ontzettende ophooping onzer schuld, die ons toch geen voordeel aangebragt heeft, had kunnen voorkomen; maar het dwaalde uit de edelste beginselen, uit een' diepen indruk van de waarde en den roem eens volks, hetwelk nu, althans schijnbaar, met verachte Rebellen gelijk werd gesteld, en aan hetwelk, zonder medewerking onzer Gezanten te *Londen*, de wet werd voorgeschreven. In het afgetrokkene, en zonder den toestand van *Europa* en deszelfs behoefte aan vrede in aanmerking te nemen, had de openbare meening, die zich in alle gesprekken en in de meeste tijd- zoowel als andere vlugschriften aan den dag leide, ongetwijfeld gelijk; maar thans berekende zij, in edelmoedige verachting des dreigenden gevaars *of* van een' algemeenen oorlog, *of* van een' vernielenden tusschenstaat, die noch door oorlog 's lands vermogen ontwikkelen, noch door vrede hetzelve herstellen kon, — hare krachten te weinig.

Digitized by Google

Schoon de Koning der *Nederlanden* zich geenszins tot eenen nieuwen wapenstilstand verbinden wilde, deed hij echter reeds den 15^den^ October door den Prins van *Oranje*, in eene Dagorde, aan het leger bekend maken, *dat hetzelve zich van dit oogenblik af moest beschouwen als in staat van oorlog tegen elken vijand, die het grondgebied van Oud-Nederland zou willen schenden*, terwijl alle de overige bepalingen slechts een' *verdedigenden* oorlog deden te gemoet zien. Ook werd den 7^den^ November door de *Nederlandsche* Gevolmagtigden bij de Conferentie stellig verklaard, *dat, hoezeer de Koning zich voorbehield, om van zijne krijgsmagt gebruik te maken, zoodra zulks voor het belang des Rijks zou noodig worden geacht*, hij echter *tot nu toe* geen voornemen had, de vijandelijkheden te hervatten. Daarenboven beklaagden zich de Gevolmagtigden in diezelfde Nota over den gang der onderhandelingen, strijdig met de bepalingen van het Congres te *Aken* in 1818, volgens welke de Gezanten der *Nederlanden*, die de Monarchen om tusschenkomst hadden verzocht, niet die zijner tegen hem in de wapenen staande onderdanen, aan alle bijeenkomsten der Conferentie, vooral aan de laatste, gewigtigste, hadden moeten deel nemen. Ondertusschen waren zij bereid, over de wijzigingen, die de 24 Artikelen diensvolgens moesten ondergaan, te onderhandelen, en *een verdrag van scheiding te onderteekenen, geschikt om Holland te handhaven in den rang, dien de*

Digitized by Google

Vaderlandsliefde en opofferingen zijner inwoners het in vroegere Eeuwen hadden verworven, en dien het in Europa's tegenwoordig stelsel, wegens de trouw, moed en volharding van het tegenwoordig geslacht, dubbeld verdiende te behouden (*).

Terwijl dit alles in den *Haag* en te *Londen* voorviel, hadden ook de *Belgen* van de 24 Artikelen kennis gedragen. Hun Gezant bij de Conferentie, VAN DE WEIJER, was zelf daarmede te *Brussel* gekomen, en had, door de Conferentie aangemaand, dringend tot de onverwijlde aanneming geraden. Want *België* was door de Conferentie wezenlijk *niet* op denzelfden voet als *Holland* gesteld. Wel luidde de brief ten geleide dier Artikelen aan de *beide* partijen, *dat men de aanneming dier Artikelen door de andere partij zou verkrijgen, zelfs wanneer die begon met ze te verwerpen*, (en deze ingewikkelde bedreiging verbitterde de *Hollanders* zeer) maar nogtans werd zij alleen aan *België* in vollen ernst gedaan, en de onafhankelijkheid van hetzelve stond, in gevalle van weigering, veeg. Men wist, dat de *verdeeling* van *België* tusschen *Frankrijk*, *Pruissen* en *Nederland* een lievelings-ontwerp van TALLEYRAND was, alleen door *Engeland* tegengehouden. Dan de weigering van het vredeverdrag zou aan *Engeland* voor dien tegenstand alle voorwendsels hebben ontnomen. LEO-

(*) *Recueil de Pièces Diplomatiques*. T. II. p. 208—212.

Digitized by Google

POLD zelf, die dus zijne kroon op het spel zag, deed aan de beide Kamers den voorslag, om de 24 Artikelen aan te nemen, *als zijnde aan Holland en België opgelegd.* Dan vele stemmen verhieven zich hier tegen. Het is waar: het volk, over 't algemeen der omwenteling hartelijk moede, en slechts, vooral na de jongste onteerende les, naar rust smachtende, het volk ontving die voorstellen met onverschilligheid. Maar de driftige vrienden der omwenteling en vooral die eener Republiek, voor welke de troon van LEOPOLD niet de minste waarde had, de vrienden van *Frankrijk*, die eene inlijving in dat Rijk verlangden, rieden tot wanhopigen tegenstand, zelfs wanneer men daardoor gevaar van inlijving in *Frankrijk*, of zelfs van deeling zou loopen. Zij schilderden *België* af als aan verontwaardiging en wanhoop ten prooi, en beweerden, dat het met zulke voorwaarden niet kon bestaan, daar niets voor *Holland* gemakkelijker was, dan, eenmaal meester van het af te stane grondgebied, de opgelegde verpligtingen te ontduiken. De bekende *Courrier des Pays-Bas*, eenmaal de hoofdtolk der Omwenteling, schreef in dezen zin. Ook wil men (hoewel zulks zeer onwaarschijnlijk is), dat LEOPOLD lang gewankeld en op het punt zou gestaan hebben, de kroon neêr te leggen. Maar de voorstellingen en misschien de bedreigingen der *Engelsche* en *Fransche* Gezanten ADAIR en BELLIARD haalden hem weldra tot den reeds genoemden stap bij de Kamers over. Hier werd nu door de driftige

Digitized by Google

partij de schande en het nadeelige van den afstand; niet alleen der vestingen *Maastricht* en *Venlo*, maar ook van aanzienlijke gedeelten van *Limburg* en *Luxemburg*, en bovendien het bezwaar van zulk een groot gedeelte der schuld met veel opheff aangetoond. Doch de *Belgen* hadden hunne staatkundige veêrkracht, en zelfs den schijn daarvan, sedert Augustus 1831 verloren. Hunne tong was te gelijk met hunnen arm, althans bij velen, verlamd. Dat bespottelijke geschreeuw, waarmede die dwergen zich, naar de uitdrukking van zeker dagblad (*), als reuzen, de Aarde daarentegen als eenen bal beschouwden, waarmede zij naar welgevallen konden spelen, dat geschreeuw was — voor altijd — voorbij. De tiendaagsche veldtogt had hunnen toon veel lager gestemd, en zij verdroegen thans veel met gedweeheid, waartegen de hooggestemde *Hollanders* zich met krachtige bewoordingen uitlieten. Men had tevens bij de bedreigingen, van bij weigering door zes Mogendheden aangevallen te worden, beloften, zoo aan de Ministers als aan de leden der Kamer gevoegd, van hen in de gunst van het Hof hooger te stellen, indien zij voor den vrede stemden; eindelijk beloofde men ook, dat *België*, bij de aanneming van het verdrag, door de groote Mogendheden zou worden erkend. Het was dus na eene vrij lange raadpleging in de Kamer der Afgevaardigden en eene kortere in den Senaat, dat op den 1sten No-

(*) *Preuss. Staats-Zeitung* 17 November, Art. *Brussel.*

Digitized by Google

vember het op den 14den October ontworpene verdrag door de beide Kamers werd *aangenomen* (*), bij de Representanten met 59 tegen 38, en daarna ook in den Senaat met 35 tegen 8 stemmen. Doch men beweert, dat de tegenstand nog zeer sterk was, tot dat de *Fransche* en *Engelsche* Gezanten aan het *Belgische* Ministerie verklaard hadden, dat eene weigering hun vertrek, het verlaten des nieuwen Rijks door *Frankrijk* bij eenen aanval van *Holland*, de terugroeping der zeer talrijke Officieren en soldaten, die in *Belgische* dienst waren, en eene bezetting door *Pruissen* en *Engeland* ten gevolge zou hebben (†). Desniettemin draalden de beraadslagingen nog, en RODENBACH riep uit, *dat men tijd moest zoeken te winnen.* Andere Leden der Kamer en tijdschriften bespotteden zelfs dezen voor *België* zoo rampzaligen uitslag der omwenteling en de zegepraal van *Holland.* Maar men zwichtte voor de *noodzakelijkheid*, en men deed er wel aan.

LEOPOLD, aldus door de *Belgische* Kamers gemagtigd, nam de 24 Artikelen aan. VAN DE WEIJER, te *Londen* terug gekeerd, poogde nog eenige wijzigingen in het verdrag te bewerken, doch te vergeefs; op droogen toon verlangden de vijf Gevolmagtigden de onvoorwaardelijke aanneming. De vijf Mogendheden verklaarden zich daaromtrent aan den Koning der *Nederlanden* in veel beleefder uitdruk-

(*) *Allgem. Zeitung* 3 November, Art. *Brussel.*

(†) *Allgem. Zeitung* 3 Nov. Art. *Brussel.*

Digitized by Google

kingen, en met de betuiging hunner hoogachting voor de *Nederlandsche* Natie, en « voor de ver- « hevene eigenschappen, die zij in den gehee- « len loop harer Geschiedenis heeft aan den dag « gelegd; dat ook het oogmerk der Conferentie « slechts geweest was, haar van de eervolle plaats, « die zij in het *Europische* statenstelsel zoo regt- « matig bekleedde, te verzekeren, en zij zich « dus vleide, haar nooit te voren bezetene voor- « deelen [de aaneenschakeling van haar grondgebied] « te hebben aangeboden. Zij vleiden zich dan ook, « dat de Koning, van wien het thans alleen afhing, « door de aanneming der 24 Artikelen den wensch « der menschheid vervullen zou; hoe spoediger dit « oogenblik daar was, des te meer zouden zich 's Ko- « nings aanspraken op de dankbaarheid van zijn volk « en de achting van *Europa* vermeerderen (*). » Zulk eene taal was niet tegen VAN DE WEIJER gevoerd. Nogtans haastte zich deze, den 14^den November het voorgestelde verdrag eenvoudiglijk aan te nemen, waarop dan ook de vijf Gevolmagtigden, na nog eene uitnoodiging aan de *Nederlandsche* Gezanten te hebben gedaan, om het voor onveranderlijk verklaarde verdrag vóór den *Belgischen* Afgevaardigde te onderteekenen, op derzelver uitstellend antwoord het bekende verdrag van den 15^den November met *België* sloten, waarin de 24 Artikelen letterlijk werden opgenomen. Men beloofde elkander de bekrachtiging (*Ratificatie*) uiterlijk binnen *twee maanden*.

(*) *Recueil de Pièces Diplomatiques.* T. II. p. 128—129.

Digitized by Google

Deze stap der Conferentie vermeerderde zeer het misnoegen en de verbittering in *Holland*. *Nu* vooral achtte men zich misleid en opgeofferd. De dagbladen en tijdschriften waren opgevuld met beschuldigingen tegen *Frankrijk* en *Engeland*. Telkens werd het jaar 1672, toen men ook dezelfde vijanden tegen zich had, met zijne gevaren, maar ook met zijnen roem opgehaald, en het Ministerie van GREY en PALMERSTON met de *kabaal* van dien tijd vergeleken; hoewel de eischen op *Holland* in die dagen met de tegenwoordige zelfs in geene verhouding stonden. Maar *Holland* verkoos in 1831 zijne *volkseer* (te regt of min juist opgevat) boven alle stoffelijke voordeelen, boven rust zelfs en vrede, en in dien zin verdient het zekerlijk eerbied.

Weldra was ook het oogenblik weder daar, om door ruime geldelijke bijdragen de echtheid dier Vaderlandsliefde te staven. De Minister van buitenlandsche zaken gaf den 11den November berigt van den staat der onderhandelingen, en den 21sten daaraanvolgenden leide zijn ambtgenoot voor de geldmiddelen een ontwerp van geldheffing voor, in welks inleiding in 's Konings naam de volgende merkwaardige gezegden voorkwamen (na over den onvoldoenden staat der onderhandelingen te hebben gesproken). « Hoe smartelijk het voor ons ook zij, « onze getrouwe onderdanen tot nieuwe opoffe- « ringen te roepen, zoo mogen wij toch niet den- « ken aan eenige vermindering der buitengewone « krachten, welke tot handhaving van 's lands

Digitized by Google

« regten door de Natie met de loffelijkste be-
« reidwilligheid daargesteld zijn, en met voortdu-
« rende geestdrift aan het Vaderland worden ge-
« wijd. Zij zelve geeft ons het voorbeeld eener waar-
« dige navolging van de edele standvastigheid der
« voorvaderen, en dan kan ons besluit, bij het
« herdenken aan den *eersten* WILLEM, en, even
« als hij, ons vertrouwen stellende op den Almag-
« tigen God, niet twijfelachtig zijn. » In het nieuwe ontwerp werd eene geldleening van *honderd acht en dertig Millioenen* voorgeslagen, op zulk eene wijze te voldoen, dat daardoor de vroegere leeningen der oorlogslasten van 5, der schatkistbilletten en rentebrieven van 6 ten honderd, geheel of gedeeltelijk werden ingetrokken, steeds echter met aanzienlijk voordeel voor den geldbelegger, wien men daardoor tot deelneming in deze leening trachtte te nopen, zonder verpligt te zijn, om over te gaan tot eene gedwongene geldheffing, die met de tegenwoordige stemming der Natie kwalijk strookte, hoe wel men hen, die, of uit vrees voor herhaling van dien maatregel, of uit bezorgdheid voor den nu reeds overspannen' staat der geldmiddelen, huiverig waren om deel in deze geldleening te nemen, eerst met eene minder voordeelige leening, en dan, zoo deze niet opnam, met zulk eene gedwongene heffing bedreigde. Het is zonderling, dat naarmate 's lands benaauwde toestand langer duurde, en dus het krediet der schatkist meer scheen te moeten dalen, de gemakkelijkheid der inschrijving telkens vermeer-

Digitized by Google

derde. In 1830 was de eerste leening van 20 Millioenen mislukt, en de tweede over 1831, in papier van 6 ten honderd, naauwelijks vol gekomen; de derde vond thans zoo vele inschrijvers, dat hoewel de 138 Millioen (gelijk te voorzien was) niet vol kwamen, er echter zeer spoedig voor 45 Millioenen in geld werd ingeschreven, hetwelk omtrent genoegzaam was tot bestrijding der *buitengewone* uitgaven. Met de bijkans even hooge *gewone* bedroegen zij dit jaar de som van ruim 90 Millioenen gulden, voor eenen Staat van ruim 2 Millioenen inwoners, dus bijkans 45 gulden hoofd voor hoofd! en deze som *werd* opgebragt, echter niet zonder de staatsschuld in eene schrikbarende evenredigheid te vermeerderen. Verscheidene nieuwe belastings-wetten op onderscheidene voorwerpen, om de *gewone* uitgaven te dekken, zoo als op de zeep en de brandstoffen, waren aan zeer vele klagten en bedenkingen onderhevig, en gaven eerlang aanleiding tot ernstige overwegingen bij de Staten-Generaal, die dezelve — vooral die op de brandstoffen, waardoor het ontginnen en de handel van turf ongemeen zouden hebben geleden, — verwierpen, en dus toonden, dat zij, ook bij de ruimste bewilligingen aan de Regering, 's lands stoffelijke belangen niet uit het oog verloren.

Het duurde tot den 14den December, bijna twee maanden na de bekendmaking der 24 Artikelen, en eene maand na het met *België* geslotene verdrag, eer de *Nederlandsche* Afgevaardigden te

Digitized by Google

Londen een uitvoerig antwoord met eene bijgevoegde *Memorie* inleverden, waarin zij het verschil tusschen die Artikelen en het meergenoemde twaalfde Protocol van Januarij aantoonden, en eene afzonderlijke onderhandeling wegens *Luxemburg* (*) eischten, ten einde de belangen niet te verwarren en de onderhandelingen tusschen *Neêrland* en *België* te bespoedigen, terwijl zij tevens verlangden, dat, in weerwil van het behoud van *Luxemburg* of de verruiling van hetzelve tegen een ander grondgebied, de grenzen van *Nederland* in *Limburg* ook de *Zuidwillemsvaart* zouden insluiten. Men verzette zich ten sterkste tegen de bepalingen op de scheepvaart en vrijheid der stroomen, en eischte de wegneming der op *Neêrland* gelegde verpligtingen, betrekkelijk de visscherij en het *wederzijdsche* toezigt op de *Schelde*, de onbelemmerde vaart der *Belgen* door onze binnenwateren, de vrijheid van een kanaal of een' ijzeren weg door *Limburg*, en dat de gemeenschap door *Maastricht* in *geen* geval zou mogen gestoord worden. Ook de schikking wegens het *Amortisatie-Syndicaat* werd, als onbillijk, verworpen, en, wat de schuld betreft, de jaarlijksche renten van 8,400,000 gulden wel aangenomen, doch op dien voet, dat men die tot een kapitaal zou verheffen, tegen de waarde

(*) De Gevolmagtigden zeiden in dit stuk, dat de Koningskroon der *Nederlanden* met de Groothertogskroon van *Luxemburg* zoo weinig gemeen had, als de beide kroonen van *Engeland* en *Hanover*.

Digitized by Google

der staatspapieren in Julij 1830, vóór de *Belgische* onlusten, (dus van 65 ten honderd) (*).

De Conferentie antwoordde hierop den 4^den^ Januarij 1832 in een uitvoerig stuk, waarin zij voornamelijk trachtte te doen zien, dat de geest van het twaalfde Protocol in de 24 Artikelen volkomen bewaard was gebleven. Dit stuk is, zelfs bij wijze van uittreksel, voor ons bestek veel te uitvoerig. Het zij genoeg daarvan te zeggen, dat de *Nederlandsche* Afgevaardigden in hun weder-antwoord van den 30sten Januarij erkenden « dat de Conferentie op verscheidene « punten was toegenaderd, en zich van zeer be- « vredigende uitdrukkingen had bediend, iets, het- « welk eenen gelukkigen afloop der onderhandeling « deed te gemoet zien. » De Conferentie beklaagde zich in hare voorafspraak, dat de mededeeling van den 14^den^ December haar niet den 10^den^ November, voor het sluiten van het verdrag met *België*, was ter hand gesteld. « Indien, » luidde hare verdere taal, « 's Konings Gevolmagtigden toen waren in staat « gesteld geworden, om de bijzondere en dikwerf « bevredigende uitzigten, die men in hunne Nota « en daarbij gevoegde *Memorie* vindt, te ontwik- « kelen, zou meer dan ééne twijfeling zijn opgeheven, « en meer dan ééne zwarigheid welligt vereffend zijn. « De staat van zaken is nu niet meer dezelfde (†). »

(*) Men verbeelde zich een kapitaal van 100 Millioenen *nominaal* 65 t. h. waard, waarvan 2 Millioenen 500,000 gulden de renten uitmaken. Deze laatste som gaat bijna 3½ maal in de 8,400,000. Dus zouden die renten omtrent tegen 220 Millioenen *gecapitaliseerd* worden.

(†) *Recueil de Pièces Diplomatiques.* T. II. p. 140—206.

Digitized by Google

Bij het antwoord der *Nederlandsche* Afgevaardigden op dit laatste stuk was een ontwerp van verdrag van scheiding gevoegd, hetwelk eerst later (in Julij) bekend is geworden. Daarbij werd de eisch der Provincie *Limburg*, met uitzondering van het *Arrondissement Hasselt* en het Canton *Tongeren*, herhaald, (gelijk in de Nota van 5 September) alsmede het aanbod om *Luxemburg* tegen een naderbij gelegen land van gelijke waarde te verruilen. Vier weken na de bekrachtiging der onderhandeling, die men daartoe wilde openen, zouden de plaatsen, binnen het afgestane grondgebied door de *Belgen* bezet, worden ontruimd. Te *Maastricht* zouden voor de grensbepaling, te *Utrecht* voor de geldelijke schikkingen, Commissarissen bijeenkomen, welke laatsten op den grondslag der reeds vroeger geëischte *Capitalisatie* der schuld, onder waarborging der vijf Mogendheden, het *Amortisatie-Syndicaat* en de *Brusselsche* bank zouden afrekenen: doch hieruit mogt voor beide partijen geene vermeerdering van lasten ontspringen, doch de *Domeinlosrenten*, zouden naar het onderpand, op het wederzijdsche grondgebied gelegen, verdeeld worden. De reeds achterstallige termijnen der door *België* verschuldigde renten moesten bij het kapitaal gevoegd worden. De overige punten kwamen nagenoeg met de 24 Artikelen overeen (*).

Ondertusschen waren de vereischte bekrachtigingen

(*) *Recueil de Pièces Diplomatiques*, T. II. p. 210—233. T. III. p. 2—12.

Digitized by Google

van het verdrag van 15 November nog van geene der vijf Mogendheden te *Londen* aangekomen, blijkbaar ten gevolge van de weigering der *Nederlandsche* Regering, om zich daarmede te vereenigen. Algemeen werd zelfs verhaald, dat *Rusland* die bekrachtiging, vóór 's Konings aanneming, weigerde. Het was daarom, en niet wegens het ongunstige jaargetijde (gelijk men, om den schijn te redden, moest zeggen), dat de bekrachtigingen van het verdrag, die men eenparig en plegtig tegen elkander wenschte uit te wisselen, bij het vierenvijftigste Protocol van den 11^den^ Januarij tot den laatsten dier maand werden uitgesteld, in hope, dat alsdan alle partijen daartoe zouden gereed zijn. Men vleide zich misschien met de toetreding van den Koning der *Nederlanden*, na de Nota van den 4^den^ Januarij, doch te vergeefs, blijkens het staatstuk van den 30sten dier maand.

Thans zou de onderhandeling afgebroken hebben moeten worden, zonder de tusschenkomst eener verzoenende Magt. De Keizer van *Rusland* nam die verhevene taak op zich. Het is waar, hij was een lid der Conferentie; maar de jongste overeenkomst had hij nog niet bekrachtigd, en hij kon, als vriend der *Nederlanders*, van hunnen Koning en Kroonprins, aan wiens zijde zijne zuster zulk een warm aandeel aan haar aangenomen Vaderland en deszelfs verdedigers deed blijken, die bekrachtiging aan voorwaarden verbinden, eerlijk en voordeelig voor *Holland*. Dit konden de wijzigingen zijn, welke de geheele Natie, vooral in de Artikelen over de scheep-

Digitized by Google

vaart der rivieren en den weg door *Limburg*, verlangde, alsmede de schikkingen omtrent het *Amortisatie-Syndicaat* en de verandering der renten van *België's* aandeel in de schuld in een vast kapitaal, ten einde de *Hollandsche* rentheffers niet aan eene gedurige onzekerheid bloot te stellen. NICOLAAS wilde der menschheid die dienst bewijzen. Zijne vastheid van geest had hij eenmaal getoond, toen, in het begin zijner Regering, een opstand van het krijgsvolk zijn leven bedreigde en hij hetzelve niet verschoonde, en andermaal, toen hij den *Poolschen* opstand met kracht van wapenen had bedwongen, in weerwil van *Europa's* misleid openbaar gevoelen en *Frankrijk's* en *Engelands* vertoogen. Maar hij had tevens zijne vredelievendheid getoond, door zijne zegevierende legers voor de poorten van *Konstantinopel* pal te doen staan, zijne vloot buiten het kanaal der Hoofdstad te houden, en den veegen erfgenaam van OTHMAN's troon de vredehand toe te reiken, zonder de banieren der *Czaars* van het *Serail* te doen wapperen. Hij had zich wijzer gedragen dan zijne Grootmoeder KATHARINA, door geenen kruistogt tegen de *beginselen* der *Fransche* omwenteling te voeren, en dus olie te werpen in het vuur, welks uitbarsting zoo nabij scheen. De algemeene vrede was hem dierbaar, en hij wenschte dien te behouden. Wanneer *België* hetzelfde tooneel van plundering, brandstichting en verwarring had opgeleverd, als in het begin der omwenteling, zou hij onmogelijk dezen

Digitized by Google

baijert als eene nieuwe schepping hebben kunnen erkennen, maar wij zagen, dat de oprigting van het nieuwe Koningschap aldaar meer en meer de orde deed herleven. Wel is waar, dat Koningschap moest nog vele toegevendheid omtrent de *Revolutionnairen* gebruiken, en nog vele afzigtige vlekken laten bestaan, waarmede die omwenteling het land had besmet. Maar de snoodaards, die de omwenteling hadden bewerkt, verwijderden zich toch hoe langs zoo meer, of werden verwijderd. De gewone vormen eener *Constitutionele* Monarchie werden meer in het oog gehouden; de overwegingen in de beide Kamers een weinig bedaarder; de *tribune* was reeds sedert eenigen tijd niet meer met wetgevende toehoorders opgevuld, die altijd den onzin begunstigden, en het gezond verstand overschreeuwden. Het bestaan van een onafhankelijk Koningrijk *België* scheen met de rust van *Europa* bestaanbaar, gelijk deszelfs omverwerping *thans* de langzamerhand zich ook in *Frankrijk* herstellende binnenlandsche rust bedreigde, en aan de omwentelaars het schoonste voorwendsel zou hebben gegeven tot herstelling van den oorlog en van het Gemeenebest. Uit dit oogpunt althans beschouwden tegenwoordig algemeen de staatsdienaren van de drie groote Oostelijke Mogendheden de zaken, en dus scheen de bekrachtiging des verdrags van 15 November, hoe lang dan ook vertraagd, eindelijk te zullen volgen. Maar de grootmoedige Keizer wilde, terwijl hij in deze denkwijze deelde, geenszins, dat de oude *Nederlandsche* Staat

Digitized by Google

door het bestaan van dit nieuwe Rijk zou worden benadeeld. Tot dat einde zond de Monarch zijnen Adjudant, den Graaf ORLOFF, uit het beroemde geslacht van den overwinnaar te *Tchesmé* (*), als bemiddelaar tusschen den Koning en de Conferentie naar *'s Hage*, met last om het verdrag, indien de Koning daarin toestemde, te bekrachtigen. De voorslagen, die hij doen moest, kwamen hierop neder: 1) Wijziging van het 9de Artikel wegens de binnenvaart, het loots- en tonnengeld op de *Schelde*. 2) De vernietiging der verpligting voor *Holland*, om, (volgens Art. 11) een' ijzeren weg of kanaal door het afgestane gedeelte van *Limburg* te dulden. 3) De *capitalisatie* der renten ten laste van *België*. 4) Billijke schikkingen wegens de afrekening van het *Amortisatie-Syndicaat*. Op deze voorwaarden *zou men kunnen rekenen*, mits de onafhankelijkheid van *België* onder Koning LEOPOLD van *Saksen-Koburg* erkend, en de 24 Artikelen voor den vorm onderteekend wierden.

Het scheen, dat hiermede aan alle de billijke eischen des *Nederlandschen* volks, ook voor zijne eer en voor zijnen handel, voldaan was. Juist dat geen, hetwelk nog zwarigheid maakte, waarover zich de *Nederlandsche* Gezanten in hunne Nota van den 17^den^ December hadden beklaagd, werd nu toegestaan, en dus kon men een' eerlijken vrede

(*) ALEXIS ORLOFF, met eene vloot in 1770 uit de *Russische* havens in de *Oostzee*, *Europa* om naar den *Archipel* gezeild zijnde, verbrandde de *Turksche* vloot te *Tchesmé*, niet verre van *Smyrna*.

Digitized by Google

— het hoogste belang van eenen kleinen handelsstaat — in dat oogenblik door de tusschenkomst van *Rusland*, waarmede de beide overige bevriende Mogendheden instemden, erlangen. Om het besluit der *Nederlandsche* Regering wel te beoordeelen, zal het noodig zijn, eenen blik op den toestand van *Europa* te werpen.

In de twee landen, die men mogt aanmerken als het ongunstigst tegen *Holland* gestemd, *Frankrijk* en *Engeland*, waren in het laatst van 1831 zeer hevige onlusten uitgebroken. Te *Bristol* en te *Lyon* hadden opstanden van het gemeen plaats gehad, waarbij de tooneelen van *Brussel* vernieuwd schenen, behalve dat te *Bristol* nog met meer woede en vernieling brand gesticht, in *Lyon* de strekking van opstand der armen tegen de rijken van nog meer vooruitziende gevolgen geweest was. Deze opstanden waren gedempt, maar nog (mogt men denken) smeulde het vuur onder de assche; want in vele *Fransche* steden hadden onlusten plaats, te *Grenoble* voor de Republikeinen, te *Marseille* enz. voor het verdrevene Koningshuis. Daarenboven waren er voor de Wetgevende Vergaderingen der beide landen zaken hangende, die voor de openbare rust doodelijk konden worden: in *Frankrijk* de vraag wegens de erfelijkheid der *Pairs* of leden der eerste Kamer, die de Ministers uit vrees, niet uit overtuiging, zoo als zij zelve bekenden, wilden afschaffen, en, gelijk in *Nederland*, door eene Koninklijke benoeming voor levenslang doen vervangen: in

Digitized by Google

Engeland wegens de zamenstelling van het Lagerhuis of de verkiesbare Kamer, waar men de eeuwenheugende onevenredigheid der verkiezingen, die groote steden zonder vertegenwoordigers liet, met éénen slag wilde afschaffen. In beide gevallen had het Ministerie de erfelijke Kamer, wier belangen daarbij leden (want groot was haar invloed in *Engeland* op de verkiezingen), vierkant tegen zich, en de magt dier Kamer is vooral in *Engeland* groot. De Koning zou eene verwerping der *hervormingswet*, die bij het Hoogerhuis reeds eenmaal geschied was (den 8sten October), andermaal door het benoemen van een groot aantal nieuwe *Pairs* hebben kunnen voorkomen; doch dit was een wanhopig middel, waartoe WILLEM IV. persoonlijk ongenegen was en aan de klip der *Aristokratie* scheen de Hervormingswet schipbreuk te moeten lijden, zonder eene dadelijke omwenteling. Ook ten aanzien der buitenlandsche zaken namen de *Tories* krachtdadig de partij der *Nederlandsche* Regering, reeds bij de opening des Parlements. Op den 6^{den} December moesten de Ministers eenen aanval wegens het verdrag van den 15^{den} November doorstaan, en den 26sten Januarij 1832 eischte Lord ABERDEEN in het Hoogerhuis de *verandering* van dat verdrag, welk voorstel met eene meerderheid van slechts 37 op de 132 stemmen verworpen werd. Het algemeene gevoelen in *Engeland* scheen *Holland* hoe langer zoo meer genegen te worden. Velen, vooral in *Holland*, voorspelden daaruit dus eene verandering van Mi-

Digitized by Google

nisters, iets, hetwelk aan onze zaak eensklaps eene gunstiger wending (dus zeide men) geven zou. Ook in *Frankrijk* deed de ongesteldheid van den Minister van buitenlandsche zaken, SEBASTIANI, in weêrwil van CASIMIR PÉRIER's onwrikbare standvastigheid op zijnen post, eene verandering van Ministerie te gemoet zien. De weigering der drie Oostelijke Mogendheden, om het verdrag van den 15den November, *zoo als het lag*, te bekrachtigen, had in beide genoemde landen veel opzien gebaard, en reeds sprak men in de *Engelsche Ministeriële* papieren van de mogelijkheid eener wijziging ten genoege van *Holland*, en eener verruiling van *Luxemburg* voor de naderbij gelegene *Gulik-* en *Kleefsche* gewesten (*). In *Luxemburg* zelf was een opstand ontstaan ter herstelling van den Koning-Groothertog. Omtrent de vestingen had er ook een verschil tusschen *Frankrijk* en *Engeland* plaats. *Frankrijk* begeerde niet, dat de beide in 1815 door hetzelve afgestane plaatsen *Mariënburg* en *Philippeville* geslecht zouden worden, 't welk te zeer aan het volk zou mishagen, gevende daardoor niet onduidelijk te kennen, dat *Frankrijk* zich het regt op deze vestingen voorbehield. Den geest in *België* zelf schenen twee wetten te kennen te geven, bij eene van welke ieder op boete en gevangenisstraf gehouden was, zijne schietgeweren en buskruid op

(*) Zie *Haarlemmer Courant* van den 12den Januarij 1832. Art. *Londen*.

Digitized by Google

te geven, en aan elk slechts één snaphaan, één sabel en een koppel pistolen werd toegestaan, terwijl niémand, zonder bewilliging van den Oorlogsminister, wapenen zou mogen koopen of verkoopen. In de tweede wet werd alle verbindtenis met, of mededeeling aan vreemde Mogendheden, die voor *België* in een krijgs- of staatkundig opzigt nadeelig kon worden, met den kerker bedreigd, en alle vreemdelingen onder bijzonder opzigt der Regering gesteld, terwijl tevens huiszoekingen voor geoorloofd verklaard werden (*). Door zulk eene wet van willekeur zou in zekeren zin een schrikbewind in *België* ingevoerd zijn. De laatste werd ook den 14den October verworpen, maar de vrienden der *Restauratie*, of der herstelling van het Koningrijk der *Nederlanden*, beweerden, «dat geene omwenteling, geene vrijheid iets waard was, die zulke offers noodzakelijk maakte. Had men ooit zulk eene wet onder Koning WILLEM gehad, zij zou vroeger, ook ware zij tienmaal zachter geweest, *België* de omwenteling hebben bespaard. Thans zou men zien, hoe eene burgerij dacht, die men door *zulke* bedreigingen moest in toom houden (†).»

Ook elders in *Europa* heerschte weinig duurzame rust. De *Fransche* omwentelaars stookten reeds het vuur in *Duitschland* aan, 't welk in den zomer van 1832 ontbrandde. De Vorsten aldaar vonden in

(*) VON SCHEFFLER, *Fortsetzung der politischen Ansichten vom Ende August 1831 bis Ende Januar 1832.* S. 46—48.

(†) VON SCHEFFLER, S. 49.

Digitized by Google

hunne Wetgevende Kamers gedurig stelselmatigen tegenstand. In *Zwitserland* bestond nog altijd, in *Bazel* en een gedeelte der kleine Cantons, een dam tegen den overdrevenen *Franschen* vrijheidsgeest, die bij den ouden, echten *Zwitserschen* zoo hemelsbreed afstak. In *Italië*, waar de *Oostenrijkers* het vorige jaar de hooggeklommen woelingen der omwentelaars, in *Modena*, *Parma*, *Bologna* en *Romagna*, met geweld onderdrukt hadden, hield de Paus, door zijne hardnekkige weigering om de noodige verbeteringen te bewerkstelligen, eenen geest van misnoegdheid in stand, die op nieuw uitbarsting, *Oostenrijksche* tusschenkomst, en daardoor verwijdering tusschen die Mogendheid en *Frankrijk* deed te gemoet zien. In *Griekenland* viel de edele President CAPO D'ISTRIAS, die zoo veel deed voor de herstelling van orde, rust, welvaart en beschaving in zijn Vaderland, den 9den October door de hand van twee moordenaars, en het ongelukkige land was op nieuw aan regeringloosheid ter prooi, die nieuwe brandstof tot den *Europischen* oorlog scheen te bevatten. Dit alles scheen een' zoo onzekeren staat van zaken in *Europa* aan te duiden, dat misschien de *Nederlandsche* Regering, verzekerd van de verkleefdheid van zeer vele *Belgen*, en veel van den wisselvalligen loop der dingen verwachtende, nog aarzelde, van de Souvereiniteit in *België* dadelijk afstand te doen. Uit de *Nota* van den 30sten Januarij, waarin de 8 Artikelen der vereeniging van 1814, *die men zonder vreemde*

Digitized by Google

tusschenkomst in Augustus wel zou hersteld hebben, steeds als verbindend werden beschouwd (*), bleek het ten minste, dat zij hiertoe, zonder behoorlijke schâvergoeding, niet zou overgaan, en zich haar regt op *België* ten volle voorbehield. Daar nu *Engeland* en *Frankrijk* dat regt als vervallen beschouwden, zoo moesten beide die Regeringen wel de *algemeene* bekrachtiging des verdrags van den 15^den^ November innig verlangen. Dewijl echter op den, bij het eerste uitstel, daartoe bepaalden 31sten Januarij die bekrachtiging door de Oostelijke Mogendheden niet was aangekomen, aarzelden de laatstgenoemde Regeringen niet langer, en met betuiging van het ernstigste verlangen tot behoud van den algemeenen vrede, hetwelk door de Gezanten der drie andere Mogendheden ten sterkste beäamd werd, wisselden *Engeland* en *Frankrijk* met *België* de bekrachtigingen (*Ratificatiën*) van het verdrag uit, welke door eerstgenoemde Mogendheid reeds den 6^den^, door de tweede den 24sten December waren geteekend. Het schijnt, dat deze stap, gevoegd bij ORLOFF's komst, die, bij weigering van schikkingen volgens des Keizers begeerte, ook de *Russische* bekrachtiging deed te gemoet zien, indruk op het *Nederlandsche* Kabinet maakte. Althans bij eene Nota van den 4^den^ Maart verklaarde zich de Koning

(*) *Pour ce qui concerne l'impossibilité, ou se trouverait le Gouvernement des Pays-Bas, d'exécuter les 8 Articles, le mois d'Août eût mis un terme à tous les obstacles, sans l'intervention étrangère en faveur de l'insurrection. Recueil de Pièces Diplomatiques*, T. II, p. 219.

Digitized by Google

bereid, *de Staatkundige onafhankelijkheid van België te erkennen*, behoudens de volgende schikkingen: Regeling der scheepvaart en van het loots- en tonnengeld naar het verlangen van *Nederland*: *Capitalisatie* van de renten der staatsschuld: bezetting des Kasteels van *Antwerpen* tot op het volbrengen van dien maatregel: afrekening van het *Amortisatie-Syndicaat* zonder bezwaar voor *Nederland*; en afstand van het geëischte in *Limburg* tot over de *Zuidwillemsvaart*, als schâvergoeding voor de Koloniën en het gemeenschappelijke grondgebied, vroeger aan *Frankrijk* behoord hebbende. Over *Luxemburg's* verruiling zou men afzonderlijk handelen. Wanneer men niet in de onderhandeling slaagde, zou 's Konings bewilliging in *België's* onafhankelijkheid dadelijk vervallen. Maar aan den wensch van Graaf ORLOFF tot onderteekening der 24 Artikelen, ook slechts voor den vorm, en tegen dadelijke bijvoeging eener andere Acte, welke die in de hoofdzaak zou wijzigen, kon de Koning niet besluiten; daar hij aan de Natie en aan *Europa* verklaard had, die Artikelen niet te kunnen onderschrijven, zoo was zijne eer hiermede gemoeid. Wanneer men het eenmaal over de voorwaarden eens was, kon het niet moeijelijk zijn, zich over den vorm te verstaan.

Nu verlangde Graaf ORLOFF, als uiterste en onveranderlijke voorwaarden ter verkrijging der bovengenoemde gunstige bepalingen, de erkentenis niet alleen der onafhankelijkheid van *België*, maar ook van Prins LEOPOLD als Koning van hetzelve, ein-

Digitized by Google

delijk de onderteekening der 24 Artikelen op den voet, in zijne Nota geëischt. Hoog was in *Nederland* de verwachting gespannen. De schuldbrieven gingen, in de verwachting eener gunstige schikking, van 39 tot 43 ten honderd omhoog. Inderdaad deed de Regering nog éénen stap door de belofte, van Prins LEOPOLD van *Saksen-Koburg* te erkennen: — maar den derden, schijnbaar gemakkelijksten, de onderteekening der 24 Artikelen, zelfs tegen onmiddellijke wijziging derzelve in een Tractaat met *België* naar hare begeerte (*), dien stap deed zij niet. De twee stukken hiertoe betrekkelijk, die zelfs over onzen tegenwoordigen toestand licht verspreiden, zijn wij aan onze lezers verschuldigd. Zie hier dezelve. Het eerste is geteekend den 7^den^ Maart 1832.

« Daar Z. Excell. de Graaf ORLOFF, van wege het « *Rus-Keizerlijk* Hof heeft verklaard, dat het « erkennen van Prins LEOPOLD van *Saksen-Koburg* « eene onmisbare voorwaarde was om de onderhan- « deling, betrekkelijk de scheiding van *België* met « *Holland*, tot stand te brengen, en daar de Heeren « Gezanten van *Oostenrijk* en *Pruissen*, in naam « hunner wederzijdsche Hoven, hebben verklaard, « zich in de tegenwoordige omstandigheden met de

(*) Dat *Rusland* zoo sterk op de aanneming *van den vorm* der 24 Artikelen aandrong, en daarin door de beide andere Oostelijke Mogendheden ondersteund werd, was blijkbaar om de eer der Gezanten van die Mogendheden, onderteekenaars van dit Traktaat, te redden, en *Frankrijk* en *Engeland*, die het reeds bekrachtigd hadden, niet voor het hoofd te stooten.

Digitized by Google

« stappen van den Graaf ORLOFF bij het Hof van « *'s Gravenhage* te vereenigen, zoo bewilligt de « Koning, om aan de getrouwe bewoners van *Oud-* « *Nederland* een nieuw onderpand te geven van « de genegenheid, die hem, gelijk zijne voorzaten, « altijd bewogen heeft, de door de gebeurtenissen « verlangde offers te brengen, om Prins LEOPOLD « van *Saksen-Koburg* te erkennen, *wanneer men* « *het eens is over de voorwaarden van scheiding.* « In het tegenovergestelde geval wordt de tegen- « woordige verklaring als nietig en van geene waarde « beschouwd. »

« Volgens de gedane vertoogen zal de Koning « onder hetzelfde voorbehoud, niet weigeren zich « omtrent de *capitalisatie* der rente te verstaan, « volgens eene billijke schatting, zelfs lager dan die « in het 9de Artikel van het ontwerp van verdrag « den 30sten Januarij 1832 door de Gevolmagtigden « der *Nederlanden* bepaald was, en dat men ten « aanzien van het *Hollandsche* grondgebied in *Lim-* « *burg* op den linker *Maasoever* overeenkome om- « trent eenige wijzigingen van het bij Nota van 4 « Maart 1832 bepaalde, zoo dat dit grondgebied, in « allen gevalle de gemeente van *Lommel*, de *Zuid-* « *Willemsvaart* met de cantons aan de Westzijde, « en den noodigen omtrek voor de veiligheid van « *Maastricht* in zich sluite (*). »

(*) Daar deze grensscheiding van die in de 24 Artikelen verschilde, lag in deze bepaling eene ingewikkelde weigering, om die Artikelen, behoudens de door *Rusland* bewerkte wijzigingen, te on-

Digitized by Google

Ondertusschen had Graaf ORLOFF brieven uit *Petersburg* ontvangen, die dringend 's Konings onderteekening der 24 Artikelen voor den vorm, als het eenige middel tot beslechting der geschillen, verlangden. Het *Haagsche* Kabinet volhardde niet te min in zijne weigering, waarop Graaf ORLOFF hetzelve den 22sten Maart de volgende Nota ter hand stelde.

« Gedurende den loop der onderhandelingen over « de *Belgische* zaak heeft de Keizer onafgebroken « aan Z. M. den Koning der *Nederlanden* ondub- « belzinnige bewijzen van achting en vriendschap « gegeven. Zoodra de scheiding der beide groote « Afdeelingen des Rijks door den Koning zelv' ver- « langd was, en het nu er op aankwam, de voor- « waarden vast te stellen, waarop de nieuwe *Bel-* « *gische* Staat een onafhankelijk bestaan zou ge- « nieten, hebben alle zorgen, alle pogingen der « *Russische* Gevolmagtigden te *Londen* daarheen « gestrekt, om voor *Hollands* belangen te zorgen, « en de regten van deszelfs Souverein te doen eer- « biedigen. Te midden der wapeningen scheen « zijne *Nederlandsche* Majesteit zelf eene minne- « lijke schikking en eene vreedzame bijlegging der « geschillen tusschen *Holland* en *België* uit alle « zijne magt te verlangen. Daarenboven moet het « voor hem van belang zijn, zoo spoedig mogelijk « de lasten te doen ophouden, die de staat van « oorlog aan zijne volken oplegt. Daar de Keizer

derteekenen. Eerst naderhand heeft de Koning (30 Junij) *die* grensscheiding aangenomen.

Digitized by Google

« te dien opzigte niets anders verlangde, dan zijn « doorluchtige Vriend en Bondgenoot, had hij aan « zijne Gevolmagtigden voorgeschreven, 's Konings « inzigten te bevorderen en het *Haagsche* Ka- « binet zal hun het regt niet weigeren van te er- « kennen, dat zij zich van die taak met ijver en « volharding hebben gekweten, zoodra zij deszelfs « inzigten en bedoelingen konden weten. Maar de « zwarigheden, die hunne pogingen in den weg « stonden, waren dikwerf onoverkomelijk. De Keizer « heeft dit te meer moeten bejammeren, daar juist « die zwarigheden het denkbeeld van het verdrag, « den 5/15^den November (*) geteekend, aan de hand « gaven. Hoe gewigtig intusschen de bedenkingen « waren, die zijne Gevolmagtigden noopten, deel « aan deze overeenkomst te nemen, zoo was het Z. « Keizerl. Majesteit genoeg te weten, dat de Koning « der *Nederlanden* daarin niet had bewilligd, om « de bekrachtiging ook zelf terug te houden. Door « het nemen van dit besluit wilde de Keizer eens- « deels aan Zijne *Nederlandsche* Majesteit een nieuw « bewijs geven van den eerbied, dien hij onveranderlijk « aan de regten zijner Kroon toedraagt, en, aan « den anderen kant, hem de middelen verschaffen, « om met eere en waardigheid aan de gevaarlijke « en ingewikkelde omstandigheden te ontkomen, die « hem omringden. Eene vrijwillige toetreding tot de « bepalingen, die het verdrag van 3/15 November

(*) Den 3^den naar de *Russische* (*Oud-Juliaansche*) tijdrekening.

Digitized by Google

« wettigt, behoudens de verbeteringen, die in eene « *eindschikking* tusschen de beide landen konden « worden gebragt, was alleen in staat, deze lange « en moeijelijke onderhandeling op eene voldoende « wijze te eindigen. »

« Het Kabinet van Z. Majesteit den Koning der « *Nederlanden* heeft daarover anders geoordeeld. « De Keizer zal zich niet inlaten omtrent de be- « weegredenen, die Z. M. in deze beslissende om- « standigheid hebben bestuurd. Zoo als hij reeds « vroeger verklaard heeft, erkent hij zijnen door- « luchtigen vriend alleen voor bevoegden regter over « diens bepalingen in eene zaak, die de regten « zijner kroon zoo van nabij betreft. Maar Zijne Kei- « zerlijke Majesteit kan het zich (wij zeggen dit met « diepe smart) niet ontveinzen, *dat het Neder-* « *landsche Kabinet voor altijd* (*) *eene laatste ge-* « *legenheid heeft verloren, om de Belgische zaak,* « *volgens deszelfs ware belangen, ten einde te* « *brengen, en dat zijne bondgenooten, Rusland* « *vooral, te vergeefs nog middelen zouden zoe-* « *ken, om hetzelve nuttig te wezen.* »

« De Keizer heeft eerlijk jegens den Koning der « *Nederlanden* de pligten eener ronde en opregte « vriendschap vervuld. Maar hij mag *die* pligten « niet vergeten, welke hem het *Europische* Staten- « verbond oplegt, nog minder die, welke hij ge- « roepen is, jegens de volken, die de Voorzienigheid

(*) *Sans retour.*

Digitized by Google

« hem heeft toevertrouwd, te vervullen. Deze ver-
« pligtingen mag de Keizer voortaan alleen raad-
« plegen in de bepalingen, die hem ten aanzien der
« *Belgische* zaak te nemen nog overblijven. Dus
« heeft Z. Keizerl. Majesteit den ondergeteekenden
« gelast, de navolgende verklaring te doen: »

« Na alle middelen van overreding, en alle wegen
« van bevrediging te hebben uitgeput, om Z. M.
« Koning WILLEM bij te staan, ten einde door eene
« minnelijke schikking, die tevens met de regten
« zijner kroon en de belangen zijner getrouw ge-
« bleven onderdanen overeenkomstig was, de schei-
« ding der beide groote afdeelingen des Rijks te
« bewerkstelligen, ziet de Keizer voor zich geene
« mogelijkheid meer, om hem voortaan eenige hulp
« of ondersteuning te doen geworden. Hoe gevaarlijk
« ook de toestand zij, waarin de Koning zich ge-
« plaatst heeft, en welke de gevolgen mogen zijn de-
« zer alleenstaande houding, zoo meent Z. Keizerl.
« Majesteit, terwijl hij der genegenheid van zijn hart
« met onuitsprekelijke smart het stilzwijgen oplegt,
« nogtans *Holland* alleen verantwoordelijk te moeten
« stellen voor de gebeurtenissen, die uit dezen staat
« van zaken kunnen geboren worden. »

« Getrouw aan zijne beginselen zal de Keizer geen
« deel nemen in de dwangmiddelen, die mogten ge-
« nomen worden om den Koning der *Nederlanden*,
« door geweld van wapenen, tot de onderteekening
« der 24 Artikelen te dwingen. Maar overwegende,
« dat zij de eenige grondslagen bevatten, waarop de

Digitized by Google

« scheiding tusschen *Belgiën* en *Holland* zal kun-
« nen plaats hebben, (behoudens de verbeteringen,
« die in een eindverdrag tusschen de beide Staten
« mogen plaats hebben), zoo erkent Z. Keizerlijke
« Majesteit als regtvaardig en noodzakelijk, dat *Bel-*
« *giën* in het dadelijk genot der voordeelen blijve,
« die uit de gezegde Artikelen voor dit land ont-
« spruiten, met name van deszelfs onzijdigheid, die
« reeds in beginsel door den Koning der *Neder-*
« *landen* zelven erkend is. »

« Door een noodzakelijk gevolg van dit beginsel
« kan Z. Keiz. Maj. zich niet verzetten tegen de
« dwangmaatregelen, welke de Conferentie mogt ne-
« men, om die onzijdigheid te waarborgen en te
« verdedigen, indien zij door eene hervatting der
« vijandelijkheden van de *Hollandsche* zijde ge-
« schonden wierd. Indien dit geval ongelukkiglijk
« plaats mogt hebben, zou de Keizer zich voorbe-
« houden, om met zijne bondgenooten te raadplegen
« over de beste wijze om die onzijdigheid spoedig te
« herstellen, ten einde den algemeenen vrede voor
« alle inbreuk te behoeden.

« Dit zijn de bepalingen, waaraan de Keizer ge-
« meend heeft, zich te moeten houden. Daar hij
« in den tegenwoordigen staat van zaken niet meer
« in staat is, aan Z. M. den Koning der *Nederlan-*
« *den* meer regtstreeks nuttige bewijzen van vriend-
« schap en belangstelling te geven, laat hij het aan
« de wijsheid des *Haagschen* Kabinets over, om
« de gevolgen van eenen staat van zaken te bere-

Digitized by Google

« kenen, die eene opregte en onbaatzuchtige vriend-« schap hetzelve had willen besparen » (*).

Men kan niet voorbij, in den toon dezer *Nota* zekere scherpte te ontwaren, ontstaan of uit verdriet over teleurgestelde hoop, of uit den wensch, der *Nederlandsche* Regering de gevolgen harer weigering zeer donker voor te stellen, en daardoor nog tot toegevendheid te bewegen. Hoe dit zij: dat echter ORLOFF niet alleen de bedoeling zijns Keizers, maar ook die der beide overige Oostelijke Mogendheden volkomen uitdrukte, bleek uit twee Nota's, *dien zelfden dag* (den 22sten Maart) door de *Oostenrijksche* en *Pruissische* Gezanten, Baron VON BINDER en Graaf WALBURG TRUCHSESS aan den Heer VERSTOLK VAN SOELEN ter hand gesteld, en waarin zij met andere, meer zachte bewoordingen, echter volmaakt dezelfde zaak en bepaaldelijk hun verlangen te kennen gaven, dat de Koning, na de onderteekening der 24 Artikelen, de voordeelige wijzigingen door *een verdrag met België* mogt erlangen (†). Doch hiertoe kon het *Nederlandsche* Kabinet niet besluiten. De teerling was geworpen.

Graaf ORLOFF vertrok nu naar *Londen*, en nog aarzelden de drie Oostersche Mogendheden, het verdrag van den 15^den November te bekrachtigen. Zij hadden zoo gaarne gewenscht, dat het Kabinet

(*) *Recueil de Pièces Diplomatiques.* T. III. p. 16—21.

(†) Men vindt deze stukken in het dikwerf aangehaalde *Recueil*, T. III. p. 21—24. De *Oostenrijksche* en *Pruissische* Nota's *waren gelijkluidend.*

Digitized by Google

van *'s Gravenhage* bedenkingen van eenen (naar hun gevoelen) ondergeschikten aard of onbereikbare wenschen aan den drang der omstandigheden, aan den vrede van *Europa* had opgeofferd! Maar een nieuw tusschenkomend geval, gedurende den loop der onderhandelingen in *'s Hage* voorgevallen, had, terwijl het den vrede bedreigde, misschien invloed op die onderhandelingen gehad. *Oostenrijk* zag zich, om zijne landen in *Italië* van de besmetting der omwenteling te vrijwaren, genoodzaakt, andermaal troepen naar de Pauselijke bezittingen ten Noorden der *Apennijnen* te zenden; den 28sten Januarij trokken de *Oostenrijkers* weder binnen *Bologna*. *Frankrijk* kon dit niet beletten, maar wilde ten minste in die bezetting deelnemen. Het had dus den 6den Februarij troepen naar *Ancona* gezonden, welke zich van die aanzienlijke haven en vesting aan de *Adriatische* zee met geweld, doch zonder bloedstorting, meester maakten, zoo dat dezelve een punt van vereeniging voor alle omwentelaars in *Italië* scheen te zullen worden, terwijl de *Oostenrijkers* *Bologna* en *Romagna* in toom hielden. Dit scheen een onoverkomelijke hinderpaal voor het behoud des vredes, daar, zoo men dacht, de driekleurige vlag, geplant nabij het hart van *Italië*, het sein en de leus voor alle woelgeesten en onruststokers moest worden. Doch ook hier zegevierde, ten spijt aller hinderpalen, de vredelievende Staatkunde der kabinetten. De driekleurde vaan werd 's Pauzen beschermster, en beteugelde juist die partij, welke

Digitized by Google

men gevreesd had, dat zij was komen beveiligen. Een verdrag met den Paus wettigde het verblijf der *Franschen* te *Ancona*, terwijl dat der *Oostenrijkers* te *Bologna* nu ook door de *Fransche* oorlogspartij niet meer als beweeggrond ten aanval kon worden geopperd, daar het antwoord: « *Ook wij staan te Ancona*, » gereed was.

Door deze kunstgreep, in den beginne niet begrepen en dus verkeerdelijk uitgelegd, had CASIMIR PERIER den vrede behouden. Dit deed dan ook de drie Oostelijke Mogendheden, op sterken aandrang van *Frankrijk* en *Engeland*, tot de bekrachtiging des verdrags van den 15^den^ November besluiten, doch behoudens zeer belangrijke wijzigingen. *Rusland* had te meer reden daartoe over te gaan, daar het *Britsche* Ministerie, in weêrwil van de bedenkingen der tegenpartij, nog had aangenomen een derde der in *Holland* gevestigde *Russische* schuld te blijven betalen, waarvan het eigenlijk door de scheiding van *Neêrland* en *België* zou bevrijd zijn geweest (*). Ook waren de vier Mogendheden reeds

(*) *Engeland* had zich dezen last niet opgelegd, zonder daarvoor de *Kaap de Goede Hoop* te bedingen, gelijk *Demerary*, *Essequebo* en *Berbice* voor den vestingbouw in de Zuidelijke Provinciën. Deze vestingen waren dus gedeeltelijk de prijs onzer Koloniën, en het was alzoo niet ongegrond, dat de Koning der *Nederlanden* eene stem bij derzelver slechting begeerde. Ook had men van onze zijde een vierde der *Russische* schuld, *als prijs der bevrijding van België*, overgenomen, zoowel rentebetaling als aflossing, jaarlijksch van 25 Millioen: doch staakte beide natuurlijk terstond na den *Belgischen* opstand.

Digitized by Google

den 14den December met *België* overeengekomen omtrent eene slechting der *Belgische* vestingen *Meenen*, *Ath*, *Bergen* in *Henegouwen*, *Mariënburg* en *Philippeville*, in weêrwil van *Frankrijks* tegenbedenkingen, die het echter eindelijk opgaf, den 25sten Januarij in die slechting bewilligende. De drie Oostelijke Mogendheden meenden nu op hunne beurt, den aandrang van *Frankrijk* en *Engeland*, nog bij een Protocol van den 5den April aan den dag gelegd, tot eindelijke bekrachtiging van het zoo dikwerf vermelde verdrag, niet meer te mogen weêrstaan. Den 18den April had dezelve van wege *Oostenrijk* en *Pruissen* plaats. Die beide Mogendheden zochten nog te vergeefs de uitwisseling tot op die met *Rusland* te verschuiven, en voegden ten minste de volgende verklaringen daarbij: *uit beider naam*, dat deze bekrachtigingen uitdrukkelijk de regten des *Duitschen* verbonds ten aanzien van het verruilde gedeelte van *Luxemburg* voorbehielden: *van wege Oostenrijk*, dat het eene verdere onderhandeling tusschen de *Nederlandsche* en *Belgische* Regeringen *tot de sluiting van een verdrag*, *behelzende wijzigingen in de 24 Artikelen*, *noodzakelijk keurde*, en dus verklaarde, dat die schikkingen dezelfde kracht en waarde zouden hebben, als het verdrag van den 15den November: en eindelijk *van de zijde van Pruissen*, dat de Ministers der onderteekenende Mogendheden zich dadelijk zouden bezig houden met wijzigingen ten voordeele van *Holland*, die, met goedvinden der Conferentie en van

Digitized by Google

den nieuwen *Belgischen* Souverein, als *verklarende* of *bijgevoegde* Artikelen dezelfde kracht en waarde zouden hebben als de anderen. *Pruissen* drong hierop te meer aan, vermits, na de bekrachtiging van het Tractaat, de *Bondgenooten op de middelen van uitvoering moesten denken*, doch, eer men hiertoe overging, zouden billijkheid en voorzigtigheid eischen, dat men omtrent eenige wijzigingen overeenkwam, die misschien beide strijdende partijen eindelijk op dezelfde hoogte zouden plaatsen (*).

Nog tot den 4den Mei duurde het, eer *Rusland* de bekrachtiging van het Tractaat overleverde, doch ook met uitdrukking van het voorbehoud der wijzigingen van de 9de, 12de en 15de Artikelen, die echter in eene bepaalde schikking tusschen *Holland* en *België* moesten plaats hebben. Hiermede was dus het verdrag, wat de groote Mogendheden betreft, aangenomen. De wijzigingen, welke drie derzelve verlangden, moesten het gevolg zijn eener onmiddellijke onderhandeling tusschen *Holland* en *België*, daar dit laatste alleen de Mogendheden van de op zich genomene verpligtingen kon ontheffen. De *Nederlandsche* Regering achtte dit beneden hare waardigheid. Zij wilde met de Mogendheden, van welke zij *België ontvangen* had, alleen onderhandelen, niet met eene Magt, die zij nog als afvallige onderdanen beschouwde. Hoezeer deze hooghartigheid eener naar evenredigheid zoo kleine Mogendheid

(*) *Qui finiraient peut-être par placer les parties contendantes sur la même ligne.*

Digitized by Google

aan de eene zijde eerbied verdient, zoo kon zij aan de andere voor 's Lands belangen nadeelig worden. Het geval had eenige overeenkomst met de weigering van *Spanje*, om de onafhankelijkheid zijner *Zuid-Amerikaansche* volkplantingen te erkennen, waarop het althans niet minder regt had, dan *Holland* op *België*. *Engeland* bood tot dat einde reeds vroeger, en eindelijk in 1823, ook zijne bemiddeling aan, nadat het die onafhankelijkheid reeds erkend had. *Spanje* zou eene aanmerkelijke som gelds voor de erkenning derzelve hebben kunnen bekomen; het weigerde alle onmiddellijke onderhandeling met die nieuwe Staten, en is thans, zonder dezelve erkend te hebben, buiten de mogelijkheid, eenige voordeelen daarvan te bedingen.

Gaan wij thans, na de onderhandeling over de 24 Artikelen tot op het tijdstip van derzelver algemeene bekrachtiging door de vijf Mogendheden aaneengeschakeld te hebben verhaald, tot andere gebeurtenissen gedurende den winter van 1831 en 1832 over.

De Regering, op de gezindheid van *Engeland* en *Frankrijk* ten aanzien van ons niet vertrouwende, besloot, de kusten in beteren staat van verdediging te brengen. Te dien einde werden te *Vlissingen* en aan meer punten der *Westerschelde* belangrijke werken aangelegd (*). Het kasteel van

(*) Het bleek thans van achter een geluk te zijn, dat het naijverig *Engeland* in 1815 alles, wat tot het krijgswezen behoorde,

Digitized by Google

Antwerpen werd voor den winter ten ruimste van alles voorzien, en de bezetting aldaar (waarvan een gedeelte naar *Vlissingen* werd verlegd), hoewel tot eene zeer lastige en vervelende dienst gedwongen, te midden van een vijandelijk land, en gedurende den winter meermalen van geregelde gemeenschap met het Vaderland door het ijs beroofd, — de bezetting, schoon nimmer afgelost, verduurde dezen last met voorbeeldig geduld en opgeruimdheid. Wat het smaldeel op de *Schelde* betreft (hetwelk thans uit 21 Kanonneerbooten, 2 Stoombooten, 2 Roeibooten, 2 Brikken, 4 Korvetten, 1 Fregat en 1 schip van linie bestond), zoo weêrgalmde zelfs te midden van het *Britsche* Parlement de geloste, door deszelfs Officieren gedaan, dat zij, in geval van nood, het voorbeeld van VAN SPEIJK zouden volgen. Alle de Kanonneerbooten op de *Maas* en *Waal* moesten zich naar *Vlissingen* begeven. Er werd een Bataillon vrijwillige Kanonniers opgerigt, tot bescherming der kusten, waaronder men ook schutters opnam. Niet minder werden aan den *Helder* en het *Nieuwe Diep* de middelen van verdediging uitgebreid en vermeerderd. Hier bestond reeds, om zoo te spreken, eene nieuwe schepping: NAPOLEON's groote plan, om den *Helder* tot eene stad, tot het noordelijke *Brest* van zijn reusachtig Rijk te verheffen, was natuurlijk wel gestaakt, maar niet-

uit *Antwerpen* naar *Vlissingen* had doen verhuizen. Thans zou het in eerstgemelde stad den vijand zijn in handen gevallen, tot *Nederlands* onberekenbare schade.

Digitized by Google

temin had de voltooijing van het nieuwe kanaal, in vereeniging met de groote scheepswerf, van alles tot de spoedige uitrusting van oorlogschepen voorzien, en het drooge dok, aan het *Nieuwe Diep* een aanzienlijk dorp, met name *Willemsdorp*, doen ontstaan. De bevolking aldaar, aan den *Helder* en te *Huisduinen*, was sedert 1815 van 2600 tot 6000 inwoners toegenomen. De vijf Forten: *Erfprins*, *Kaaphoofd*, *Nieuwe Werk*, *Dirksen Admiraal* en *Kijkduin*, aangelegd onder toezigt van den kundigen Overste VALTER, waren sedert NAPOLEON's tijd in goeden staat gehouden. Op het Fort *Kijkduin* was, ten behoeve der scheepvaart, een uitmuntende vuurtoren opgerigt. Hetgeen door den langen vrede misschien mogt verzuimd zijn, werd thans hersteld, en de Overste Luitenant BAKE, die, onder NAPOLEON, ook in den *Poolsch-Russischen* veldtogt gediend, en naderhand de geschutgieterij en de groote fabrijk van stoomwerktuigen te *Luik* bestuurd had, werd daartoe naar den *Helder* gezonden. Ook de scheepsmagt aldaar werd versterkt, en in geduchten staat van verdediging gebragt. Prins FREDERIK, onvermoeid in de regeling der krijgsaangelegenheden, begaf zich zelf derwaarts om de werken te bezigtigen. Aan de landsgrens vormden *Bergen op Zoom*, *Breda*, *Grave*, *'s Hertogenbosch* en *Nijmegen*, te lang als overtollig beschouwd voor het aan *Frankrijk* grenzende *Koningrijk der Nederlanden*, weder het oude, zelfs veel verbeterde bolwerk van den Staat. Rondom *Nijmegen* werd eene

Digitized by Google

versterkte legerplaats aangelegd. De vooruitspringende punt onzer verdedigingslinie, *Maastricht*, was nooit in zulk eenen geduchten staat van tegenweer geweest. Ook dezen tweeden winter getroostten zich de schutters en vrijwilligers met onderwerping en lijdzaamheid de bezwaren der eentoonige bezettingsdienst, en de ongemakken van de bewaking der grenzen.

Dan nu gaf men ook aan de schutters en vrijwilligers van het leger, bij zesde gedeelten, voor veertien dagen verlof, zoo dat allen daarvan gedurende de drie wintermaanden het genot konden hebben, iets, hetwelk zeer vele huisgezinnen verblijdde. De schutter kon, thuis gekomen, zich overtuigen van de vaderlijke zorg, die voor het bestaan zijner vrouw en kinderen, gedurende zijne afwezigheid, werd gedragen, en met een gerust hart naar het leger terugkeeren. De Opperbevelhebber zelf bragt slechts enkele familiefeesten in den schoot van het Koninklijke gezin door, doch vertoefde doorgaans te midden zijner wapenbroeders in het heir op de grenzen.

Ondertusschen bloeide de handel, althans in sommige takken. De geslotene overeenkomst nopens de vrijheid des *Rhijnhandels*, die eindelijk na vijftienjarige onderhandelingen op den 31sten Maart 1831 te *Mentz* gesloten was, had schoone vruchten gedragen, en wel getoond, dat het leggen van den handel aan banden eene zeer verkeerde staatkunde, en de zoo lang gekoesterde vrees, dat de vrijstelling van

Digitized by Google

den *Rhijn* voor de oeverstaten *Nederland* zou benadeelen, ongegrond was. Het bleek onmogelijk te zijn, dat groote zeeschepen den *Rhijn* opvoeren, en dus moesten dezen in *Nederlandsche* havens worden overgeladen. Ook was de handel niet *onbepaald* vrij, maar men had aan weêrszijden iets toegegeven en *Nederland* zich met een matig regt vergenoegd. De oeverstaten drongen er wel op aan, om ook *Antwerpen* in dit verdrag te laten deelen, doch dit was door de *Nederlandsche* Gevolmagtigden, uit hoofde der vijandelijke houding dier stad tegen *Nederland*, van de hand gewezen. Sedert kon die stad, althans te scheep, haren voordeeligen Rhijnhandel niet meer drijven, die vóór Augustus 1830 jaarlijks toenam ten nadeele van *Rotterdam*, *Dordrecht* en *Amsterdam*. Reeds hadden zich verscheiden *Antwerpsche* handelhuizen, vooral te *Rotterdam* (waaronder het groote huis van DE COCK), nedergezet, en deze lieten allengs ook hunne schepen en kapitalen derwaarts overbrengen. Dit gaf daar zeer veel vertier; in 1831 waren in de *Maas* en *Goeree* 2157 schepen ingekomen, en 2134 uitgezeild, dat is 476 en 413 meer dan in 1830. Niet zóó vooruitgegaan was handel en scheepvaart te *Amsterdam*, hoewel zich ook daar enkelde huizen uit *Antwerpen* neêrgezet hadden; het getal der ingekomen schepen was slechts 1624, dus ruim 500 minder dan te *Rotterdam*, en evenwel bloeide ook hier de Rhijnhandel, en de vaart naar en van *Keulen* was sterker dan sints vele jaren. Aan-

Digitized by Google

genaam was deze drukte; zij was de bloem, die de vruchten der scheiding van *België* voorspelde. Maar juist daarom was de handel zoo bevreesd voor het 9de Artikel van het vredes-ontwerp, hetwelk de mededinging van *Antwerpen* op denzelfden voet als de *Nederlandsche* steden in 't verschiet deed zien, en waarbij men (misschien met overdrevene vrees) *Antwerpen* slechts als een trechter voor *Engelsche* goederen, die *Duitschland* zouden overstroomen, beschouwde. Zeker was het althans, dat de tegenwoordige verandering in den handelsweg voor *Engeland* en *Duitschland* voordeelig was. Voorheen moesten in *Nederland* alle ijzerwaren en steenkolen, wilde men zich niet aan hooge regten onderwerpen, uit het hoogbegunstigde *Luik* worden genomen; — de *Indische* Koloniën mogten alleen uit *Gent* en andere rijk bevoorregte fabrijksteden van katoenstoffen worden voorzien. Thans was dit geheel anders. De ontkluisterde nijverheid trok nu hare steenkolen van de boorden der *Roer* in *Duitschland*, die daardoor met eene nieuwe, bijna onbekende welvaart werden gezegend, of uit het Noorden van *Engeland*, alwaar dus het eigenbelang voor *Nederland* zeer vele vrienden schiep. Immers, ook uit *Manchester* en *Leeds* nam nu ook de Handelmaatschappij hare stoffen tot kleeding der *Javanen*. Eene andere gunstige beschikking hief dat handelligchaam omhoog. Ten einde het weleer gevreesde of geliefde *Antwerpen* niet voor 't hoofd te stooten, had men den zetel der Handelmaat-

Digitized by Google

schappij niet ter plaatse, waar zij eigenaardig behoorde, te *Amsterdam*, maar in den *Hage*, hetwelk niet eens eene koopstad is, gevestigd. Maar sedert de dadelijke scheiding van *België* hadden de *Oud-Nederlandsche* houders van aandeelen hun verlangen te kennen gegeven, dat de zaken haren natuurlijken loop mogten hernemen, en *Amsterdam* de zetel der Maatschappij worden. Hierin was door de Regering bewilligd, en van dien tijd af mag men den bloei der te voren zoo kwijnende Handelmaatschappij, aan wier welvaart zoo vele belangen in *Nederland* verknocht zijn, dagteekenen.

Doch bij alle deze blijde vooruitzigten des handels werd, zoo het scheen, een nog ruimer, nog vrolijker verschiet geopend, door het aanbod van een nieuw stelsel van in- en uitgaande regten door de Regering aan de Staten-Generaal. Sedert de afschudding der *Belgische* kluisters — reeds van 1816 af drukten zij, met meer of minder gewigt op den handel — werd veel over den onvergetelijken WILLEM IV. en deszelfs ontwerp van *vrijen doorvoer* gesproken. Lage, zeer lage regten, dit hield sints jaren de edele Graaf VAN HOGENDORP niet op, der Regering toe te roepen, deze kunnen alléén aan *Nederland* den wereldhandel terug geven! Inderdaad hield de Regering zich sedert de omwenteling van 1830 met zulk een stelsel bezig; zij had zulks bij een besluit van den 7den November aan de Natie beloofd, vroeg tot dat einde de inlichtingen der *Amsterdamsche* en *Rotterdamsche*

Digitized by Google

Kamers van Koophandel, en omringde zich met de ondervinding van verscheidene kundige handelaren. De slotsom van dit alles was een ontwerp van tollijst (Tarief), hetwelk den 14den Maart bij de tweede Kamer werd ingediend, verzeld van een stuk ter opheldering, waarin men de bedoeling zocht aan te toonen, om de bestaande verordeningen (een gewrocht der vereeniging met *België*) door andere, meer overeenkomstig de *Hollandsche* handelbelangen zoowel, als de belangen van landbouw, fabrijken en visscherij, te vervangen. Vooreerst zouden alle voortbrengselen uit de overzeesche bezittingen van den Staat vrij van regten worden ingevoerd, en de uitvoer derwaarts ook meerendeels vrijgesteld zijn, gelijk in 't algemeen de uitvoer van thee, en wijn op fust. Andere Artikelen werden ongemeen ontlast; de graanhandel was de oude kweekster der *Nederlandsche* scheepvaart, en daarom werd deze, door den invoer met vreemde schepen voor de helft te verhoogen, ongemeen begunstigd. De steenkolen en het ijzer werden ontslagen van de *Belgische*, zoogenaamde *beschermende* wetten.

De Staten-Generaal ontvingen deze wetten; het was in Maart 1832, en terwijl wij dit schrijven (October 1833), is op deze levenswet voor den *Hollandschen* handel nog geen besluit gevallen; ja heeft nog geen openbare raadpleging over dezelve plaats gehad. Wat hiervan de reden zij, blijft voor oningewijden in de geheimen der staatkunde een raadsel.

Een ander punt van belang was intusschen aan de

Digitized by Google

Staten-Generaal ter raadpleging voorgesteld. Onder de tallooze onaangenaamheden, waartoe de onnatuurlijke vereeniging met *België* aanleiding had gegeven, was ook de wetgeving van het burgerlijk regt. LODEWIJK NAPOLEON, die, hoezeer door zijn' broeder bekneld en gedwarsboomd, hartelijk het welzijn van zijn volk had beoogd, was wel genoodzaakt geweest, het befaamde wetboek, naar den Despoot genoemd, en door dezen alom als het alleen-heilaanbrengende in zijne veroveringen met geweld opgedrongen, ook in *Nederland* in te voeren, doch hij had dit gedaan, met veranderingen naar den aard en de zeden des volks, waardoor het den naam van het *Wetboek Napoleon, ingerigt voor het Koningrijk Holland*, verkreeg. Dan de onverbiddelijke Heerscher had, na de inlijving van dat Koningrijk bij zijn reuzengebied, de dadelijke invoering van het onverzachte *Fransche* wetboek gelast. Na de afschudding van het vreemde juk was aan eenige *Hollandsche* Regtsgeleerden, en daaronder aan KEMPER en REUVENS, de vervaardiging opgedragen van een nieuw Nationaal wetboek. Doch dat het deze laatste eigenschap *niet* zou bekomen, daarvoor zorgden wel de verfranschte *Belgen* in 's lands Hooge Vergadering, die immers ook de *Fransche* taal daar wel invoerden! REUVENS vond te *Brussel* den dood, en KEMPER werd eenige jaren later door een onverwacht toeval aan het Vaderland, dat hem nog zoo zeer behoefde, ontscheurd. Misschien had echter ook hij den stroom niet kunnen keeren, die in de Staten-Generaal het

Digitized by Google

nieuwe ontwerp zoo lang wist te verwringen en te mishandelen, dat het eindelijk weinig meer was dan de weêrklank van dat voor *Holland* zoo ongeschikte wetboek, waarin men geene eerlijkheid noch braafheid meer onderstelde, en den grootsten argwaan en een' ondragelijken sleep van vormen aan den éénen kant met de grootste inschikkelijkheid jegens ontucht en zedeloosheid (op de *Fransche* manier) aan de andere zijde vereenigde. De eerlijke *Hollander* zuchtte, en zag ook hier zijne dierbare gewoonten en zeden aan den luister van een aanzienlijk Koningrijk opgeofferd. De scheiding was dus in dit opzigt mede een zegen, daar de Regering de door de *Belgen* bezoedelde Wetgeving, van die vlekken gezuiverd, op nieuw (den 22sten Februarij) aan de raadpleging eener *Hollandsche* Kamer onderwierp. Met ijver werd deze taak ondernomen, en, daar de eenstemmigheid hier de grootste moeijelijkheden spoedig te boven kwam, werd de herziening van het burgerlijk wetboek van toen af ook met kracht doorgezet. Grootendeels werd het oude *Hollandsche* regt, op onze zeden gegrond, in de plaats van het nieuwe *Fransche* gesteld, vele lastige vormen afgeschaft, en veel vereenvoudigd, vooral in de belangrijke punten van het huwelijk, de gemeenschap der goederen bij hetzelve, de vrijstelling (*emancipatie*) der kinderen en derzelver voogdij. De Regering kwam er openlijk voor uit, dat *Holland* ook in dit opzigt weder aan zich zelve zou toebehooren, en zij verdiende daarvoor de dankbaarheid der Natie.

Digitized by Google

Thans scheen de Conferentie zich te zullen bezig houden met de middelen tot uitvoering van het met *België* gesloten verdrag. Eerst werd door haar, op den eigen dag van het uitwisselen der laatste bekrachtigingen (den 4den Mei), nog aan de *Nederlandsche* en *Belgische* Gevolmagtigden afgevraagd, of hunne volmagt zich ook uitstrekte tot het onderhandelen en teekenen eener bepaalde schikking tusschen *Holland* en *België*, onder medewerking en toezigt (*) der Conferentie. De *Nederlandsche* antwoordde dadelijk, dat het pas bekrachtigde Tractaat strijdig was met vroeger gemeenschappelijk vastgestelde stukken, vooral met het 12de Protocol; dat de Koning de staking der vijandelijkheden geenszins als verpligtend erkende, en alleen met de Mogendheden, die hij had ingeroepen (dus niet met den nog niet erkenden *Belgischen* Staat) tot schikkingen komen wilde. De *Belgische* Afgevaardigde van zijnen kant eischte den 4den Mei de ontruiming van het aan *België* toegekende grondgebied, en dus van het Kasteel van *Antwerpen* met de daartoe behoorende posten en de vrije vaart op de *Maas*. Eene aaneenschakeling van gebeurtenissen belette intusschen, dit geschil thans te behandelen, hetwelk daardoor nog meer dan zes weken slepende bleef, zonder de minste toenadering der partijen, die integendeel door een tusschenkomend geval nog meer verbitterd werden. De opstand, die door de *Nas-*

(*) *Sous les auspices.*

Digitized by Google

aangezinden in het Groothertogdom *Luxemburg* onder zekeren Baron DE TORNACO en zijne broeders tegen de partij der omwentelaars beraamd was, mislukte. TORNACO zelf en in de dertig van zijne medestanders werden, nadat hunne troepen waren uiteengedreven, door de *Belgen* gevangen genomen, en te *Namen* in hechtenis gehouden. Van haren kant had de *Nassausche* partij uit weêrwraak den Advokaat THORN, door de *Belgen* tot Gouverneur der Provincie van hunne zijde benoemd, en die sterk in het oproer van September gedeeld had, op het door de Mogendheden voor onzijdig verklaarde *Belgische* gedeelte van *Luxemburg* opgeligt en in die vesting in den kerker geplaatst. Dit gaf aanleiding tot klagten van de zijde der *Belgen* aan de Conferentie, en van deze aan den Koning en den *Duitschen* Verbondsdag. De Koning betuigde, aan het geval vreemd te zijn, doch nu het eenmaal gebeurd was, den Advokaat niet te zullen ontslaan, eer de dertig gevangenen in *Luxemburg* weder in vrijheid waren gesteld. De andere partij beweerde, dat het geval niet gelijk stond, daar THORN niet met de wapenen in de hand was gevat. Dit verdrietige verschil, 't welk, zoo min als iets in de *Belgische* zaak, tot eenige toenadering kwam, duurde meer dan den geheelen zomer. Eene andere gebeurtenis, van vrij wat meer belang, bragt intusschen het *Engelsche* Ministerie op het punt van zijn' val.

De reeds eenmaal door het Hoogerhuis verworpene Hervormingswet was, met eenige veranderingen van

weinig belang, op nieuw voor de Kamer der Gemeente gebragt, door deze aangenomen, en naar de erfelijke kamer opgezonden. Hier onderging zij bij de raadplegingen op den 7den Mei eene wijziging, die de Ministers begrepen, dat haar in de hoofdpunten ondermijnde. Volgens de onveranderlijke *Engelsche* gewoonte moesten thans de Ministers voor den uitgedrukten wil der Wetgeving wijken, en hunne plaatsen aan anderen overlaten. Dit hadden WELLINGTON en zijne vrienden bij eene veel minder belangrijke nederlaag, in 1830, gedaan; thans scheen er desgelijks geen ander middel, om de Wetgeving en het Ministerie tot overeenstemming te brengen. Ook leiden GREY en zijne ambtgenooten inderdaad hunne posten neder, na den Koning daarmede eerst gedreigd te hebben, zoo hij niet een genoegzaam aantal nieuwe *Pairs schiep*, om den tegenstand in het Hoogerhuis te overwinnen. Doch men nam hen bij 't woord, en de Koning beriep den Hertog van WELLINGTON, het hoofd der *Tory*-partij, om een ander Ministerie te vormen. Geweldig was de indruk, dien zulks in geheel *Europa*, vooral in *Frankrijk*, verwekte, waar men nu ook voor den val van het, met de *Whigs* ten naauwste vereenigde, Ministerie vreesde of — daarop hoopte. Reeds scheen de *Hollandsch-Belgische* zaak een geheel ander aanzien te zullen bekomen. Doch de algemeene verwachting zag zich teleurgesteld.

De groote meerderheid des volks in *Engeland* was ten hoogste voor de Hervorming ingenomen, waarvan

Digitized by Google

men een nieuw tijdperk van heil en zegen, vooral voor de burgerklasse, verwachtte. Te *regeren* toch wordt in deze Eeuw dikwijls door alle partijen voor hetzelfde beschouwd, als *gelukkig te zijn.* Van daar, dat de tijding van het ontslag der Ministers niet alleen op de menigte een' hoogst onaangenamen indruk maakte, en het teekenen van dreigende Adressen aan het Parlement en vrees voor opstand ten gevolge had, maar ook het Huis der Gemeenten zelf den Koning verzocht, *geene Ministers dan voorstanders der Hervormingswet in 's lands dienst aan te stellen.* In deze omstandigheden waagden zich WELLINGTON's vrienden niet aan de worsteling tegen eene opgeruide menigte zoowel, als tegen de verkiesbare Kamer. Het was onmogelijk, een *Tory*-Ministerie bijeen te brengen. De overwinnaar van NAPOLEON, te zwak tegen het gevoelen des Volks, gaf hiervan den Koning berigt, en — deze moest weder de toevlugt tot GREY, BROUGHAM en PALMERSTON nemen. De voorgeslagen maatregel van ontbinding des Parlements, of eigenlijk van het Huis der Gemeenten, door het Ministerie van WELLINGTON, scheen te gewaagd. Derhalve ontsnapte de partij der beweging aan een gevaar, hetwelk voor haar zeer dreigend was, doch toonde tevens de sterkte van den wil der menigte, en hoe gevaarlijk het zou zijn die te trotseren.

In *Frankrijk* hadden om dezen tijd andere treurige gebeurtenissen plaats, die echter minder door den staatkundigen, dan door den natuurlijken loop

Digitized by Google

der zaken werden tot stand gebragt. Eene besmettelijke ziekte (daarvoor verklaarden haar vele Geneesheeren, anderen niet; en het stond geschapen, dat dit op eene volkomene scheuring in de geneeskundige wereld zou uitloopen), eene althans vreesselijk verwoestende ziekte wentelde zich langzaam uit het Oosten over duizenden en honderdduizenden lijken heen naar *Europa*. Uit *Indië*, den zetel des kwaads, was zij in dertien jaren door *Perzië* naar *Rusland* gekomen, en had *Europa* bereikt in hetzelfde jaar, waarin eene andere pest, die der omwentelingszucht (helaas! ons werelddeel had aan deze genoeg), in eene tegenovergestelde rigting zich uit het Westen naar het Oosten verspreidde. De *Aziatische* braakloop of *Cholera* had zich van het Zuidöosten naar het Noordwesten bewogen. Zonderling was de aard dezer kwaal, die alle geneeskundige ondervinding te leur stelde. Zij vertoonde soms alle verschijnselen eener slangenbeet, en scheen in eens de vochten van de oppervlakte naar binnen en door onnatuurlijke lozingen weg te drijven, en den mensch onder kramptrekkingen, terwijl de levensverrigtingen eensklaps stil stonden, en de huid de strakheid van het marmer en de kleur van het lood vertoonde, te doen sterven. Men wil haar op sommige plaatsen zelfs bij de dieren, vooral bij vogelen, hebben opgemerkt, waaruit men tot een bederf in de lucht zou moeten besluiten. Eerst tastte zij wel de mindere klassen der Maatschappij aan, bij welke schraalder kost, en meer inwendige verkoe-

Digitized by Google

ling haar voedsel gaf, doch spoedig drong zij door, ook tot in de burger- en hoogere standen, onder welke zij de vreesselijkste verwoestingen aanrigtte, en met alle geneesmiddelen spotte. Vergeefs poogde men de besmette oorden door legerbenden te omheinen; de ziekte sprong die zwakke hinderpalen over, en vertoonde zich achter dezelve. Soms waande het onkundig gemeen, als bij voorkeur aangetast en bij duizenden weggesleept, dat de Geneesheeren of hoogere klassen zich door vergiftiging van eene al te talrijke bevolking wilden ontdoen, en in die heillooze verbeelding werden de artsen, verplet over het onverwachte en onverklaarbare der kwaal, nog daarenboven mishandeld. Immers zij rukte doorgaans meer dan de helft der zulken, die zij aanviel, in 't graf. Nadat *Moskou* en *Petersburg* door dien geesel bezocht waren, verspreidde hij zich van daar over het platte land van het anders zoo gezonde *Rusland*, en van daar naar *Polen*, waarschijnlijk door de *Russische* legers. Maar het bleef hier niet bij; en terwijl in *Polen* gelijktijdig Regeringloosheid, oorlog en pestziekte het land ontvolkten, moest ook het vreedzame *Pruissen* de rampen der laatste verduren. Te *Koningsbergen* en te *Dantzig* heerschte de ziekte verschrikkelijk: zij vond, met voorbijgang van kleinere plaatsen, weldra nog meer rijkelijk voedsel, zuidwaarts in *Hongarije* en te *Weenen*, en westwaarts in het groote weelderige *Berlijn*. Van daar vertoonde zij zich eensklaps in de groote koopstad *Hamburg*. De *Nederlandsche* Regering,

Digitized by Google

bekommerd over de nadering der ziekte, zond Geneesheeren uit om haren aard in *Duitschland* te onderzoeken. Zij kwamen terug en verklaarden zich voor de *niet*-besmettelijkheid. Nogtans werden er de noodige voorbehoedmiddelen tegen de talrijke, uit de *Oostzee* komende schepen genomen, die echter geen van allen blijken van besmetting vertoonden. Eensklaps stak de kwaal, in hare gewone rigting, niet vlak westwaarts naar *Nederland*, maar over de zee naar de *Engelsche* mijnstad *Newcastle* over, alwaar zij, naar men denkt, door een schip uit *Hamburg* werd aangebragt. Reeds waande men zich op het vaste land van *Europa* veilig, toen de ziekte met die regelloosheid en teleurstelling aller berekening, die haar kenschetst, zich zuidwaarts spoedde, om ontelbare offers in de wereldstad *Londen* te zoeken (in Februarij). Deze gebeurtenis verspreidde schrik niet alleen door geheel *Engeland*, maar, door de tallooze betrekkingen van deze grootste der handelsteden, over gansch *Europa*. Reeds vreesde men voor ons Vaderland, voor *Holland*, door zoo vele banden van handel en dagelijksch verkeer met de *Britsche* hoofdstad zamengestrengeld. De middelen van toezigt werden, tot niet weinig belemmering voor den handel, versterkt en vermeerderd: maar nog had de noodlottige ure voor *Nederland* niet geslagen. Neen! de *Cholera* steekt weder zuidwaarts het kanaal over, en valt aan op *Parijs*. Daar waren hare offers vreesselijk en ontelbaar. Door de snoodheid van het Gemeen dier Hoofdstad, sedert de omwen-

Digitized by Google

teling van alle godsdienstige en staatkundige breidels ontslagen, wordt de natuurlijke ramp nog verhoogd, en men ziet dáár in de volste mate, hetgeen ook overal elders wordt opgemerkt: dat opgewondenheid, drift, vrees en onmatigheid de ziekte voortplanten, terwijl bedaardheid, kalme rust en ingetogenheid doorgaans tot de beste behoedmiddelen tegen dezelve behooren. Dezelfde dwaze geruchten van vergiftiging, die te *Petersburg* bijkans een oproer hadden veroorzaakt, herhalen zich in *Parijs*, en kosten aan vele onschuldigen het leven. — In het midden van April bereikte de ziekte haar toppunt, toen *dertienhonderd* menschen in één etmaal er door aangetast werden. Het waren thans niet enkel de geringere standen, maar ook een aantal uit de hoogere, die door dezen Engel des doods werden weggemaaid. Vele aanzienlijken verlieten al bevend de Hoofdstad, wier gewone woeligheid thans met eene doodsche stilte vervangen werd, en verstrooiden zich in de gewesten, waar echter de bezoeking hen op den voet volgde. Vooral Geleerden en Staatslieden trof de noodlottige kwaal. Hier bezweek een der eerste Natuurkundigen zijner Eeuw, CUVIER, die, gelijk BUFFON, met de uitgebreidste kunde de gave der voorstelling paarde; ginds werd CHAMPOLLION *de jonge* weggerukt, van wien de geleerde wereld eene ontknooping van het raadsel der *Hieroglyphen* reikhalzend verlangde; daar overleed, na eene sukkeling, die eindelijk 's mans geestvermogens aantastte, *Frankrijks* eerste Mi-

Digitized by Google

nister, CASIMIR PÉRIER, waarschijnlijk verzwakt door overgroote inspanning van ligchaam en geest. Hoe men ook over zijne vroegere (toch nimmer verachtelijke) loopbaan denke, in de laatste jaren was hij de handhaver des vredes geweest, in spijt der magtige partij, die oorlog en omwenteling over de geheele Aarde begeerde. Aan CASIMIR PÉRIER komt de verdienste toe, dit monster gebreideld, en *Europa* voor het lot van 1792 te hebben bewaard. Wie de rust en welvaart des menschdoms boven de eischen eener zoogenaamde onschendbare *wettigheid* stelt (die ook FILIPS II. en JACOB II. op den troon zou hebben gehouden), wie de zee van rampen zich voorstelt, die door den oorlog der *Fransche* omwenteling op het menschdom is losgebroken, die zegent gewis de nagedachtenis van den vredelievenden Staatsman: en zoo deze zich daarbij soms van onwettige middelen bediende, gelijk bij de tusschenkomst tegen *Nederland*, tijdens den inval in *België*, zoo moet men toch ook veel aan de omstandigheden en de kracht der partijen, die hij bestrijden moest, toegeven. Vrede zij zijner asschе!

Terwijl de *Fransche* Hoofdstad en verscheidene andere steden aldus door de rondwarende landplaag werden geteisterd, begonnen zich de zaden van den burgeroorlog elders te ontwikkelen. De stoutmoedige Hertogin van BERRY, Moeder van den jongen Vorst, op wien zich de wenschen der voorstanders van het gevallene Koningshuis vestigden, landt den 29sten April in 't geheim op *Frankrijks* kust, trekt ver-

Digitized by Google

momd het geheele Zuiden des Rijks onherkend door, en bereikt, terwijl zich te *Marseille* en elders opstanden ten behoeve harer partij ontwikkelen, de *Vendée*, dat gedeelte van *Frankrijk*, waar sedert 1793 de zaden des burgerkrijgs en der verkleefdheid aan de oude orde van zaken nimmer geheel waren verstikt, dan tijdens de heerschappij der *Bourbons*. Hier zwaaiden Adel en Geestelijkheid een onbeperkt gebied over de harten, en ontvlamden die tot daden, met de schoonste der Oudheid te vergelijken, zoo zij — eenen Dichter of Geschiedschrijver hadden gehad. Als eene andere KENAU verrigt MARIA CAROLINA hier wonderen van moed en volharding, door moedermin even zeer, als gene door Vaderlandsliefde gedreven. Zij ontziet zich niet, als boerin verkleed, barrevoets uren verre te voet te gaan, of dagen en nachten in het veld en omringd van gevaren blijmoedig de haren tot geduld en standvastigheid te vermanen, en de wonden der gekwetsten in den strijd, waartoe *zij* hare getrouwen aanvoert, te verbinden. Niet hare schoonzuster, *zij* was thans de eenige man van haar geslacht (*). Dan, terwijl het Westen tot bij en in *Nantes* den ouden Koningsstam terug verlangt, verheft zich in *Parijs* zelve met nog meerdere drift de hevigste partij der omwenteling, de mannen, die de *Republiek*, en wel de Republiek van MARAT en ROBESPIERRE begeeren. Reeds voorlang was die partij, welke zich niet

(*) Men weet, dat NAPOLEON de Hertogin van ANGOULÊME zoo noemde.

Digitized by Google

schaamde, thans openlijk boekjes tot lof van ROBESPIERRE te verspreiden, en het borstbeeld van dien man des bloeds te huldigen: reeds voorlang was zij hoogst ontevreden over de orde en den geregelden gang in het bestuur, over de beschaafde *monarchale* vormen, die LODEWIJK FILIPS behield, over zijn Hof, hetwelk nog altijd dat der *Bourbons* in herinnering bragt, over zijn weren van alle geweldige maatregelen tegen de *Pairs* en zelfs tegen de aanhangers van het oude Vorstenhuis, over zijne goede verstandhouding met andere Mogendheden, en zijne standvastige zucht om *Frankrijk* buiten oorlog te houden. Thans was zijn hechtste steun, CASIMIR PÉRIER, hem ontvallen: de overige Ministers zonder Voorzitter, — het Westen in laaijen brand, het Zuiden in groote gisting, de *Carlisten* gereed, ook in *Parijs* den Koning te bestrijden. Het oogenblik scheen dáár, om den nieuwen troon op den ouden te doen instorten, en op beider puin dat wangedrocht te stichten, waarmede die nietswaardigen den naam van *Republiek* ontheiligden. Er ontbrak slechts eene aanleiding tot het werk, en deze gaf de pestziekte, die nogmaals onder grooten en geringen rondtastte en slagtoffers maakte. Een der meestvermaarden was de Generaal LAMARQUE, welcer heroveraar der *Vendée*, nevens MAUGUIN, ODILLON BARROT en LAFITTE het hoofd der tegenpartij in het Wetgevende ligchaam, die menigwerf ons Vaderland met heftige taal aangevallen, en tot geweldige maatregelen tegen hetzelve geraden had. Bij

Digitized by Google

zijne uitvaart wilden de zamengezworenen 's mans overbrenging naar het *Pantheon* eischen (een nieuwelings herstelde Heidensche tempel, toegewijd aan 't geen in *Frankrijk groote mannen* genoemd werd), en, bij weigering daarvan, den aanval beginnen. De oude LA FAYETTE vertoonde zich mede bij de lijkplegtigheid, doch zonder de snoode bedoelingen der omwentelaars te willen bevorderen, of misschien zelfs te kennen. Zijn hoofd was toch meer bedorven dan zijn hart. Op het bepaalde oogenblik, dat het lijk, na een aantal oproerige redevoeringen, naar buiten zal worden gebragt, en terwijl de Overheid tegenstand biedt tegen deszelfs terugbrenging binnen *Parijs*, begint het oproer met geweerschoten; vergeefs snelt de burgerwacht (*Nationale Garde*) toe, om de rust te herstellen. De muiters verschijnen met de *Jacobijnsche* bloedmuts van het schrikbewind op het hoofd, of op pieken gestoken (een zinnebeeld van *Frankrijks* lot onder hen!); er worden kruidhuizen overweldigd en geplunderd, en aldus voorziet het graauw zich van krijgsbehoeften. De straten worden weder opgebroken, en toegerammeid, gelijk voor bijna twee jaren. Men wil, dat zelfs eenige zinnelooze voorstanders van KAREL X. of HENDRIK V., uit dollen haat tegen den regerenden Koning, met de vijanden van elke geregelde Maatschappij medestreden. LODEWIJK FILIPS, moediger dan LODEWIJK XVI. of KAREL X., klimt te paard, en stelt zich aan 't hoofd der schutterijen en troepen. Een gedeelte der stad (de gewezene voor-

Digitized by Google

steden aan de Noordzijde) werd stormenderhand bemagtigd, maar het brandpunt des oproers, de steeds beruchte voorstad *St. Antoine*, bleef nog in de magt der Rebellen. Intusschen viel de avond van den 5den Junij, en het was nog onbeslist, of de Burgermaatschappij of de heerschappij van de moordbijl zou zegevieren. Ook in Julij 1830 waren de troepen des Konings den *eersten* dag meester gebleven. Maar KAREL X. had den onvergefelijken misslag begaan, van de *Parijssche* schutterij te ontbinden; deze was thans de hechtste steun des nieuwen Koningschaps. Natuurlijk! zij streed voor haar leven en voor hare bezittingen. Zelfs de nacht staakte geenszins overal het gevecht. De dag van den 6den Junij brak aan, en de hoofden der tegenpartij in de Wetgevende Vergadering te *Parijs* kwamen den Koning verzoeken, het burgerbloed te sparen. Die teêrgevoeligen! dat bloed was hun slechts dierbaar in de aderen van muiters! Teregt gaf LODEWIJK FILIPS hun geen gehoor. SOULT ontwikkelde thans voor *Europa's* behoud diezelfde krijgsmanstalenten, die hij weleer zelfs tegen WELLINGTON, menigmaal niet zonder geluk, had betoond. Andermaal is *Parijs* een slagveld, waar men elkander in de naauwe straten met grof geschut begroet. Een verschanst voormalig klooster, de laatste toevlugt der Republikeinen, wordt eindelijk, na een' woedenden tegenstand, die nog somtijds aan het lot van den dag doet twijfelen, overweldigd, en daarmede is het oproer beteugeld. SOULT sliep echter niet op zijne lauweren. Hij haalde

Digitized by Google

den Koning over tot den maatregel, dien KAREL X. te laat had genomen: *Parijs in staat van beleg te verklaren.* Dit stoute besluit deed eene goede uitwerking. De dagbladen, die geweldige hefboom der omwenteling, kwamen daarmede voor een' tijd in de magt der Regering, en het burgerlijke Bestuur was, *voor zoo verre het onderzoek naar den opstand betrof*, in de hand van krijgsraden. In weêrwil van alle tegenspraak en geschreeuw van tirannij begrepen de Ministers teregt, dat hier 's Volks heil de hoogste wet was, en dat de oogenblikkelijke schorsing der gewone Regtspleging (waarvan echter geen misbruik gemaakt werd) geen te dure prijs was, om *Frankrijk* voor een tweede schrikbewind, en *Europa* voor een' oorlog tusschen de omwenteling en de orde te behoeden. Had men in 1830 te *Brussel* slechts de helft dier veêrkracht getoond, waarmede hier de *Fransche* Regering de *Hydra* verplette, hoe geheel anders zou thans de staat van *Nederland* zijn!

De vreesselijke beroering, die de slag van den 5den en 6den Junij in aller gemoederen had verwekt, en de ellende, daardoor bij velen veroorzaakt, deed de *Cholera* te *Parijs* met verdubbelde woede uitbreken. In de *Vendée*, welke mede in staat van beleg was verklaard, was de opstand grootendeels gedempt, doch de schuilplaats der Hertogin van *Berry*, die bij hare aanhangers de hartelijkste trouw vond, nog steeds niet ontdekt, en daarmede ook nog altijd de kiem des opstands aanwezig. *Frankrijk*

Digitized by Google

was dus op het einde der maand Junij, in weerwil der zegepraal van het Bewind, nog steeds in een' bedenkelijken toestand. Ook in *België*, waar anders thans allengs de orde begon te herleven, brak de *Cholera* uit, te *Kortrijk*, te *Gent* en op andere plaatsen. In het Westelijke *Duitschland*, nog bevrijd van de natuurlijke pest, brak de staatkundige uit. Op de grenzen van den *Elsas* hadden de *Fransche* omwentelaars het volk zoodanig weten in beweging te brengen, dat op zeker volksfeest, den 27sten Mei ter viering van de invoering der *Beijersche* staatsregeling gehouden, eene zeer talrijke menigte op den *Hambacher* berg bijeen kwam, om, in de taal van 1793, oproer tegen den Koning (van *Beijeren*), omverwerping der staatsregeling, vereeniging van geheel *Duitschland* onder eene Volksregering met vernietiging der Bondsvergadering en verdrijving der Vorsten, en inroeping van buitenlanders (uit *Frankrijk*), tot die einden te prediken, en daarbij de zoogenaamde *Duitsche* vaan (goud, rood en zwart) als vereenigingsleuze te zwaaijen. Ook daar, bij het anders zoo bedachtzame volk, scheen zich een tweede *Belgische* opstand voor te bereiden.

Gelijk, te midden van het rumoer eener door storm beroerde zee, eene hooge rots, op wier top zich een bloeijend landschap verheft, hare brekende golven trotseert, en in onbewogene rust blijft, zoo zag men, gedurende de voor geheel *Europa* zoo onrustige maanden Mei en Junij 1832, den Staat der *Vereenigde Nederlanden*. Men vierde hier ook

Digitized by Google

uitvaarten, ook feesten; maar geheel anders dan die van LAMARQUE of van de *Hambacher* zamenkomst! Het was de begrafenis van VAN SPEIJK en de hulde aan de nagedachtenis van BEECKMAN.

Het deerlijk verminkte overschot van den moedigen jongeling, die zich voor de eer der *Nederlandsche* vlag had opgeofferd, was door de *Antwerpenaars*, in wier handen het gevallen was, hoewel niet zonder moeite, en na vergeefsche pogingen bij de Generaals VAN DER SMISSEN en NIJPELS, aan den scheepsbevelhebber KOOPMAN terug gegeven, en dus de moeite, die zich deze brave zeeman daartoe gegeven had, beloond. In een vaatje met geestrijk vocht gesloten, werd deszelfs echtheid gestaafd, en daarop het geringe, maar door de herinnering dierbare overschot onder den Luitenant BLOK naar *Amsterdam* vervoerd, aldaar den 21sten Februarij 1831 aangebragt, nog eens door bevoegde personen naauwkeurig geschouwd, gebalsemd en in eene looden kist in de Oosterkerk bijgezet (*). Den 4den Mei had, bij het schoonste lenteweder, de overbrenging van dat overschot naar de Nieuwe kerk, waar ook het stof van DE RUITER en VAN GALEN rust, met groote plegtigheid plaats. Eene sloep, op wier vlag het opschrift prijkte: *het dankbare Vaderland aan* J. C. J. VAN SPEIJK, ging de zwart geschilderde lijkboot vooraf, door 50 roeijers bewogen, op welke de Koningssloep volgde. Alle oorlogsschepen in de

(*) Zie J. KONING, *Leven van* VAN SPEIJK, bl. 100—114. Bijlage 108—118.

Digitized by Google

haven en verscheidene koopvaarders begroeteden het voorbijvarende lijk met eereschoten en treurmuzijk. Aan de Nieuwe Stadsherberg, waar de stoet aankwam, werd hij door de Stadsregering en andere aanzienlijke personen plegtig ontvangen, en ten grave verzeld. Door de straten, die alom met *Hollandsche* rouwvlaggen prijkten, te midden eener ontelbare menigte, die een eerbiedig stilzwijgen bewaarde, ging langzaam en statig de trein, waaronder zich ook de zeelieden bevonden, die de uitbarsting van het kruid had gespaard, tot voor het Burgerweeshuis, het opvoedingsgesticht van VAN SPEIJK. Hier hieven zijne opvolgers in de zorg en weldadige ondersteuning der burgerij, de tegenwoordige weezen, een treurlied aan ter eere van den held, die hun gesticht zoo veel luister had bijgezet. In de kerk zelve werd het lijk voor het nog bedekte praalgraf geplaatst, en de welsprekende Burgemeester der stad deed eene treffende aanspraak; een zangkoor verving zijne rede, en het lijk werd bijgezet. Met een gevoel van welvoegelijkheid en eene ernstige stemming, dubbeld loffelijk te midden eener zoo groote bevolking, die grootendeels op de been was, heerschte bij de geheele plegtigheid eene heilige, eerbiedige stilte. Zoo vereerde *Nederland* zijne helden, eendragtig, geregeld, met godsdienstige aandoeningen. Welk een onderscheid bij de begrafenis van LAMARQUE! Daags daaraan werd de groote Sluis van het *Oosterdok*, of de nieuwe handelshaven van *Amsterdam* aan de Oostzijde (door bewonderenswaar-

Digitized by Google

dige werken en het scheppen uit de golven eener bedijking van een uur lang, ten koste van Millioenen, tot stand gebragt), als 't ware ingewijd, doordien zij het eerst werd opengezet voor eene korvet, welke den naam van VAN SPEIJK droeg. Prins FREDERIK, de Zonen van den Kroonprins en Prins ADELBERT van *Pruissen*, die juist de *Nederlanden* bezocht, waren op de korvet tegenwoordig, en deden aldus, om zoo te spreken, gelijktijdig hulde aan den gesneuvelden held en aan *Amsterdams* ijver ter bevordering van scheepvaart en koophandel (*).

Eene gelijksoortige plegtigheid had op den 22sten Junij te *Leyden* plaats. Ter eere van den Student BEECKMAN, die als vrijwillig jager te *Beringen* was gesneuveld, zou, vóór het begin der zomerrust aan de Hoogeschool, door zijne medeleerlingen en wapenbroeders een lijkgesteente geplaatst en plegtig ingewijd worden. 's Lands Regering bepaalde dan ook, met eene heusche welwillendheid, *dien* dag tot de uitdeeling der metalen eerekruisen, toegekend aan de vrijwillige jagers der drie Hoogescholen. De 22ste Junij was dus te *Leyden* een dubbeld feest, en dit werd op de uitnemendste wijze gevierd. De jagers begaven zich in montering, en met getrokken degens, onder horengeschal, naar het plein, sedert de verwoesting van 1807 de *Ruïne* genaamd, ontvingen aldaar plegtig de eerekruisen, en trokken toen, gezamenlijk met de Curatoren der Hooge-

(*) *Haarl. Courant van den* 8sten Mei 1832, Art. *Amsterdam.*

Digitized by Google

school en derzelver Senaat, naar de Pieters-kerk, alwaar het gedenkteeken was opgerigt, en *Neêrlands* grootste Redenaar, na een treurmuzijk gedurende den intogt binnen de kerk, eene rede hield, die, door gepaste zangen en muzijk afgewisseld, aller gemoederen beurtelings roerde, verhief en streelde door de edelste gevoelens. De betrekkingen van BEECKMAN, met een aantal genoodigden mede bij deze plegtigheid tegenwoordig, zijne afwezige Moeder: gewis! zij konden zich troosten, want hij was voor het Vaderland gestorven, en VAN DER PALM was zijn lofredenaar (*)!

Zoo kalm, zoo waardig en zoo zielverheffend waren de feesten der *Nederlanders!* Ook bleven zij, te midden der pijnlijke onzekerheid gedurende de nog altijd onbekrachtigde scheiding en de klimmende lasten, die daardoor op het Vaderland drukten, met moed de wegen betreden, die zich door die scheiding tot vermeerdering hunner welvaart openden. « De groote handel, » dus spraken de Gedeputeerde Staten van *Holland*, in hun verslag aan de Staten van dat gewest, van den 3^den^ Julij, « de « groote handel heeft, sedert ons laatste verslag, « over het algemeen reden gehad tot tevredenheid. « De aanzienlijke rijzing der koffijprijzen heeft aan « de invoerders van de tweede hand eene stree- « lende vergoeding voor vroegere verliezen bezorgd.

(*) Zie over deze plegtigheid het *Verhaal der inwijding van het Gedenkteeken ter nagedachtenis van* L. J. W. BEECKMAN, door J. H. VAN DER PALM, *Leyden* 1832. 8°.

Digitized by Google

« Door den opstand in *België* en onze scheiding « van dat land zijn de aanvoeren uit zee en « van den *Rhijn*, alsmede onze verzendingen naar « *Duitschland*, zoo wel van doortogt als van die, « welke op *Hollandsche* markten gekocht worden, be- « langrijk vermeerderd. » Verder vermeldden de Staten, dat de vermeerdering der uit *Amsterdam* afgescheepte, zoogenaamde stukgoederen, meestal koffij en gerafineerde suiker, volgens naauwkeurige opgaven, in 1831 *boven* 1830 gerustelijk op 150,000 centenaars of 7,500,000 *Nederlandsche* ponden kon worden gerekend, en dat de snelheid van vervoer bevorderd werd door stoombooten, die de *Rhijnschepen* tot *Emmerik* naar boven sleepten, van waar zij dan verder door paardenkracht opwaarts werden gebragt. Het *Entrepôt*-dok te *Amsterdam* voldeed aan de verwachting, en men begon de vooroordeelen daartegen (zoo als de *Gedeputeerde Staten* zich uitdrukten,) af te leggen.

Wanneer men dit alles, benevens de voorbeeldige onderlinge eendragt en trouw aan de Regering beschouwde, en daarbij, in weêrwil van den levendigen handel, de bevrijding der wreede ziekte, die zoo velen rondom ons heenmaaide, en juist ons land alleen en die streken, in wier gemeenschap wij voor onzen handel het onmiddellijkst belang stelden, scheen te ontzien, dan begon zich somtijds het hart te verheffen, tot trotschheid over te hellen, en te denken, dat wij beter waren dan de omliggende volken; dat God ons om onzer meerdere verdien-

Digitized by Google

sten wil spaarde, terwijl Hij de woelzieke *Franschen* bij duizenden door eene onbekende kwaal in het graf stortte, en dat wij wel staatkundig, zoowel als ligchamelijk, voor buitengewone rampen zouden beveiligd blijven.

Maar dit moest niet zijn. De ondervinding moest ons in dit opzigt volkstrots verleeren; ook wij moesten de algemeene bezoeking dragen, maar van den anderen kant daarbij onbeschrijfelijk veel verzachting ondervinden. — In het laatst van Junij openbaarde zich, geheel onverwacht, de ziekte te *Scheveningen* bij *'s Hage*, terwijl men haar algemeen, of van de zijde van *België*, of te *Rotterdam* uit *Engeland*, indien zij komen moest, wachtende was. Het algemeen gerucht wilde, dat eenige *Scheveninger* visschers op zee gemeenschap met door de *cholera* besmette schepen hadden gehad. Hoe het zij: het gemelde zeedorp werd, vooral in den stand der gemeene visschers, deerlijk door de ziekte geteisterd; omstreeks half Julij brak dezelve, (zoo als deskundigen verzekerden door de dagelijksche gemeenschap met *Scheveningen*, die zij door een *Cordon* hadden gewenscht te zien stuiten), ook te *'s Gravenhage*, en omstreeks den 20sten te *Rotterdam* uit, waar zij snelle en groote verwoestingen aanrigtte in evenredigheid van den zetel des bewinds, alwaar de sterfgevallen niet zeer talrijk waren. Van *Rotterdam* sloeg zij, naar men wil, door op verlof gaande krijgslieden, over naar *Kampen*; eerlang toonde zij zich te *Leyden*, en woedde daar

Digitized by Google

hevig onder de smalle gemeente; minder te *Amsterdam*, waar men voor lang toebereidselen had gemaakt, om haar te ontvangen en te bestrijden. Zij bezocht eerlang de meeste plaatsen der *Vereenigde Nederlanden*, doch voorbeeldige orde en gewilligheid der ingezetenen (ook van den minderen stand), om zich aan geneeskundige hulp te onderwerpen (behalve te *Scheveningen*), en een matige leefregel, die bij alle klassen der Maatschappij thans gehouden werd, verzwakten de ziekte aanmerkelijk, en deden haar nog vóór den winter verdwijnen.

Keeren wij thans tot de onderhandelingen te *Londen* terug. Dezelve gingen gedurende de lente van 1831 tragelijk voort; de *Nederlandsche* Regering hield zich onveranderlijk aan haar ontwerp van den 30sten Januarij. De Mogendheden beklaagden zich, dat daarin slechts van eene *scheiding van Bestuur* tusschen *België* en *Holland*, geenszins van een afzonderlijk en *onafhankelijk bestaan* van het eerste gesproken werd, hetwelk toch het doelwit der Conferentie altijd geweest was. Men verlangde dienaangaande volmagten voor de *Nederlandsche* Gezanten, om met *België* zelve te onderhandelen, als het eenige middel, om wijzigingen in de 24 Artikelen te bekomen. De toon werd in eene Nota van den 11^den^ Junij eenigzins dreigend, ten minste deed men vermindering der achterstallen van de schuld in het verschiet zien, wanneer men nog langer draalde. Op dien eigen' dag werd aan de *Nederlandsche* Gevolmagtigden een ontwerp van

Digitized by Google

verdrag medegedeeld, behelzende de 24 Artikelen, en de ontruiming van het wederzijdsche grondgebied volgens dezelve vóór den 20sten Julij, doch met opschorting der in geschil zijnde *negende* en *twaalfde* Artikelen, (de vaart door de binnenwateren en den weg door *Limburg*,) tot dat beiderzijdsche Commissarissen, te *Antwerpen* vergaderd, eene schikking daaromtrent zouden hebben getroffen. Te *Utrecht* zouden andere Commissarissen zich over de *Capitalisatie* der schuld verstaan. Men gaf den *Belgischen* Gevolmagtigden hiervan kennis (*).

Thans besloot de *Nederlandsche* Regering, op twee lang betwiste punten toe te geven, doch op een ander, de ontruiming van het kasteel van *Antwerpen* (want dit was de voornaamste eisch der *Belgen*), onveranderlijk vol te houden. Deze gezindheid werd ontwikkeld in de hoogst merkwaardige Nota en het ontwerp van verdrag van den 30sten Junij, welke, daar de Staten-Generaal gescheiden waren, aan derzelver leden slechts toegezonden werden. De Heer VAN ZUIJLEN VAN NIJEVELD, door het vertrek van den Heer FALCK tot herstel zijner gezondheid, alleen met de onderhandelingen belast, beweerde in de eerste Nota, dat de Regering zich *altijd haar regt op België had voorbehouden*, de Artikelen van scheiding van het twaalfde Protocol in dien zin verstaan had, en den nieuwen Staat niet erkennen zou, dan behoudens eenige voordeelige voorwaarden

(*) *Recueil de Pièces Diplomatiques.* T. III. p. 82—94.

Digitized by Google

voor *Holland.* In de tweede Nota werd het voorstel der Conferentie geweigerd, omdat men volstrekt de 24 Artikelen niet onderteekenen, en geen grondgebied vóór den 20 Julij ontruimen wilde, terwijl men alsdan nog te *Antwerpen* en te *Utrecht* over belangrijke punten moest onderhandelen; eindelijk omdat men niet te *Antwerpen* op het *Belgisch grondgebied* onderhandelen wilde, 't welk strijden zou met de waardigheid der *Nederlandsche* Regering. Doch rekkelijker toonde men zich omtrent de grensscheiding en de schuld. Omtrent de eerste *werden de bepalingen der 24 Artikelen aangenomen*, en de schâvergoeding in *Limburg*, voor het in *Luxemburg* afgestane, bleef aan het *Koningrijk der Nederlanden* (*de Vereenigde Nederlanden*) gehecht. De Koning zou bij de *Nassausche* Vorsten en den *Duitschen* Verbondsdag de noodige stappen doen, om derzelver toestemming tot deze schikkingen te bekomen. *België* zou binnen deze grenzen niet alleen een' *onzijdigen*, maar ook *onafhankelijken* Staat uitmaken. De *Nederlandsche* Regering zou de regten en het lootsgeld op de *Schelde* op een' gematigden taks bepalen, *welke regten voor den Nederlandschen en Belgischen handel dezelfde zouden zijn*, en vooreerst zou men de overeenkomst wegens de *Rhijnvaart* op de *Schelde* toepassen. Omtrent de schuld zou men te *Utrecht* bijeenkomen; konden de Commissarissen zich omtrent de *Capitalisatie* niet verstaan, zoo waren de *Nederlanders* met de overbrenging op het *Bel-*

Digitized by Google

gische Grootboek tevreden, doch alsdan zouden ook het *Amortisatie-Syndicaat* en de *Brusselsche* bank als kassier des Koningrijks wederzijds geene uitkeering meer behoeven te doen. Van den weg door *Limburg* werd niet gesproken. *België* moest zorgen voor het achterstallige. Het overige kwam met de 24 Artikelen overeen (*).

Men ziet, dat men al meer en meer ook van onzen kant de 24 Artikelen naderde, die men echter wel als *vredesvoorslagen van de Nederlandsche zijde gedaan*, maar niet als *voorgeschrevene* vredesvoorwaarden wilde erkennen. Hoe langer zoo meer werd het in deze lange en verdrietige onderhandeling een *twist over vormen:* en ondertusschen bleef de afmattende staat van onzekerheid en overspanning van krachten voortduren. Doch men zal niet ontkennen, dat de *Nederlandsche* Regering belangrijke inwilligingen en een' grooten stap tot bevrediging had gedaan. Thans was de Conferentie onhandelbaar, en scheen de toenadering dier Regering bijna geheel niet in rekening te brengen. Zulks bleek bij eene Nota van den 20sten Julij, waarin men over de Artikelen, die de scheepvaart betroffen, en over het weglaten van den weg door *Limburg*, zich zeer onvergenoegd toonde. Hoogst merkwaardig was eene uitdrukking in deze Nota. In het derde Artikel van het door de Conferentie voorgeslagen ontwerp van Tractaat was bepaald, dat de

(*) *Recueil de Pièces Diplomatiques.* T. III. p. 104—155.

Digitized by Google

vrije scheepvaart op de rivieren, die beide landen doorstroomen of verdeelen (dus ook op de *Schelde*) *voorshands aan de thans bestaande regten zou onderworpen blijven.* Het antwoord van onze zijde was, dat er op de *Schelde* thans *geene* regten werden geheven, omdat de Koning sedert Januarij 1831 *aanschouwer* was van die vaart. Hierop gaf de Conferentie der vijf groote *Europische* Mogendheden te kennen, *dat zij dit niet geweten had.* Een nieuw bewijs, hoe heilzaam in Januarij 1831 het leggen van eenen *Scheldetol* zou geweest zijn! Dezelve ware door de *Belgen destijds* gewisselijk geleden, en nu reeds door de Conferentie als wettig erkend. De latere droevige twist over de hoegrootheid van den tol, die de zaken nog ingewikkelder maakte en *Hollands* lijden verzwaarde, zou alsdan zijn voorgekomen geworden. Intusschen wijzigde men van de zijde der Mogendheden de voorgedragen Artikelen eenigzins, en paste onder anderen het *tarief* der *Rhijnvaart*, volgens het *Mentzer* verdrag van 1831, nu voorloopig op die der *Schelde* toe. Maar ten slotte werd gezegd, dat de thans vernieuwde voorstellen *de laatste* waren, die van de Conferentie konden uitgaan, en *een antwoord vereischten, waarvan de Koning den spoed en het gewigt zoo veel te meer zou beseffen, daar het over de toekomst beslissen moest.* Nu deed de *Nederlandsche* Regering bij eene Nota van den 25sten Julij nog andere inwilligingen, zoo als, dat de *Belgen op den voet der meest begunstigde Natie*, volgens de weder-

Digitized by Google

zijdsche wetgeving der beide volken, tot de vaart op de *Nederlandsche* binnenwateren zouden worden toegelaten, en dat men hun alle wenschelijke gemakken zou vergunnen om hunnen handel door *Limburg*, met name door *Maastricht* en *Sittard*, te drijven (behalve bij gewigtige hinderpalen), terwijl de tollen op de wegen door die beide steden slechts matig zouden mogen zijn. — Er werd toen mondeling onderhandeld, en het schijnt, volgens eene latere mededeeling van den *Nederlandschen* Minister van buitenlandsche zaken aan de Staten-Generaal, dat alstoen de partijen elkander merkelijk naderden; dat er nog slechts een klein getal punten van een ondergeschikt belang te regelen overig bleven, toen het Noodlot, hetwelk deze onderhandeling scheen te besturen, den steen van SISYPHUS, die na herhaalde pogingen op het punt was den top des bergs te bereiken, eensklaps weder naar de diepste laagte deed rollen.

Hiertoe werkten verscheidene oorzaken mede. Vooreerst het verdrietige geval van den Advokaat THORN, wiens vrijstelling men van de *Belgische* zijde, daar hij buiten 's Konings last ongewapend en op hun eigen (vooronderstelde) grondgebied was gevangen genomen, *onvoorwaardelijk* vorderde, doch van de *Luxemburgsche* slechts *voorwaardelijk* wilde toestaan, iets hetwelk, hoewel met *Hollands* zaak niets gemeen hebbende, echter de gemoederen opwond, verbitterde en tot verscheidene Nota's der *Duitsche* Bondsvergadering aanleiding gaf. Ten anderen

Digitized by Google

leverde de *Beijersche* Gezant te *Londen* den 5^{den} Augustus in naam der Staten aan de Rhijnoevers een vertoog in, om het regt derzelven op de wateren tusschen *Rhijn* en *Schelde* te betoogen (*). Doch de gewigtigste reden was een nieuwe band, die *Frankrijk* aan *België* hechtte.

LEOPOLD, thans door alle de groote Mogendheden van *Europa* als Koning erkend, was, sedert den dood der Prinses CHARLOTTA van *Engeland*, welke hem den *Britschen* Koningstroon nabij bragt, ongehuwd. Reeds bij de onderhandelingen over zijne aanstelling tot Koning der *Belgen* mompelde men over een *Fransch* huwelijk, en deze verwachting kan misschien het *Fransche* Kabinet in de benoeming van den bijna *Engelschen* Prins rekkelijker hebben gemaakt. Een huwelijk met eene der *Fransche* Prinsessen kon aan de dochter den troon doen beklimmen, die aan den zoon was ontsnapt. Waarschijnlijk werd daartoe eerst eene schikking met *Nederland* afgewacht, doch de uitslag van den tiendaagschen veldtogt zette misschien dien echt voor bijna een jaar achteruit. Het volk, waarover Prinses MARIA zou hebben moeten regeren, was staatkundig en zedelijk te diep vernederd, om eene *Fransche* Prinses als Koningin derwaarts te zenden. Doch de tijd had deze droeve herinnering langzaam doen verdwijnen en die wonden aan de volksëer in het oog van velen geheeld. De regeringloosheid werd,

(*) *Recueil de Pièces Diplomatiques*. T. III. p. 135—167.

Digitized by Google

gelijk wij boven zagen, meer en meer beteugeld: de Geestelijkheid, door LEOPOLD bij wege van groote inwilligingen reeds spoedig gewonnen, deed alle volksbewegingen ophouden, en stemde de menigte in zijn voordeel. Het is waar: hij was van de *Protestantsche*, Prinses MARIA van de *Roomsche* Godsdienst. Doch beletselen van dezen aard, die in de zeventiende en zelfs nog in de eerste helft der achttiende Eeuw de grootste zwarigheid zouden hebben gebaard, gelden in onze *verlichte* dagen voor niets meer. Wordt de Godsdienst niet als eene mommerij beschouwd, alleen goed voor het volk? Zelfs kon de Geestelijkheid bij LEOPOLDS huwelijk met eene *Roomsche* Prinses (althans voor den vorm, want wegens ijver voor het *Roomsche* geloof was het Huis van *Orleans* zoo zeer niet bekend) eenigzins herwinnen, hetgeen zij door de verkiezing van eenen Protestantschen Vorst schijnbaar verloren had. LEOPOLD had namelijk de laagheid, te beloven, dat alle zijne kinderen in de *Roomsche* Godsdienst zouden opgevoed worden; iets, te berispelijker in iemand, die, gelijk naderhand een Hervormd Geestelijke, die zijn huwelijk inzegende, verklaard heeft, veel prijs op de Godsdienst betuigde te stellen (*). Daarmede verzekerde hij *België* van een' *Roomschen* Koning, zich zelv' van de volksgunst, en — wanneer hij kinderen bekwam, van kinderen, die

(*) Zie *den Protestant* (een *Parijsch* Godsdienstig tijdschrift door ATH. COQUEREL) van die dagen.

Digitized by Google

eenmaal het geloof in de eeuwige verdoemenis huns Vaders moesten belijden.

Maar zoo dit laatste een oogenblik tegen den steun der Geestelijkheid, den stevigsten grondslag van LEOPOLD's troon, de schaal misschien in evenwigt hield, zij werd omhoog gedreven door de gedachte aan *Frankrijks* alvermogende bescherming. Eene krijgshaftige bevolking van bij de 40 Millioenen zielen, met Veldheeren als SOULT en GÉRARD en Staatslieden als TALLEYRAND, kon zij niet rijkelijk opwegen tegen de herinnering aan Vader LUTHER, aan LEOPOLD's Stamhelden, FREDERIK den *Wijzen* en JAN den *Standvastigen*, wier beelden wel eens in de eenzame nachten op *Laeken*, toen zijn besluit ligt nog wankelde, om zijne spondo zullen hebben gezweefd? *Alles om te regeren!* Deze stelregel, de uitvinding der Hel, schijnt ook LEOPOLD, wiens zedelijk karakter ons anders, volgens onzijdige berigten, niet ongunstig is afgeschilderd, bedwelmd en weggesleept te hebben. Het huwelijk werd in het begin van Augustus 1832 te *Compiegne* in *Frankrijk* met grooten luister gevierd. Het echtpaar vertrok van daar naar *Laeken*.

Onder degenen, die dezen echt bijwoonden, en denzelven, zoo men zegt, niet goedkeurden, was ook TALLEYRAND. Deze doorslepene Staatsman had *Londen* verlaten, om bij zijnen Koning tegenwoordig te zijn. Hier was hij de ziel der raadplegingen, en het bleek duidelijk, dat *België* van nu af een' stouteren toon aannam, dan vroeger. Men had den

Digitized by Google

Belgischen Gezant te *Londen* den 10den Julij nog doen opmerken, dat *Nederland* eene *merkelijke toenadering ten aanzien van het grondgebied deed blijken, en gegronde opmerkingen had medegedeeld.* Hierop werd toen niet geantwoord, maar den 31sten Augustus spraken VAN DE WEIJER en GOBLET op eenen toon, die hun sedert Augustus 1831 vreemd was. Zij merkten op, dat, daar alle beletselen, tegen de uitvoering van het verdrag des vorigen jaars in November gesloten, van de *Nederlandsche* zijde kwamen, *België* die uitvoering nu van de Conferentie verlangde. Het zou aan geene onderhandelingen deel nemen vóór de ontruiming van zijn grondgebied; daarenboven achtte het zich, door de noodzakelijkheid om tegen het dreigende *Holland* een geducht leger op de been te houden, niet slechts van alle betaling der achterstallen van zijne schuld vóór den 1sten Januarij 1832 ontslagen, maar zou ook het meerdere, wat die wapening daarboven mogt bedragen, van het kapitaal aftrekken. Voorts eischte men van de Conferentie *dwangmiddelen* tegen *Holland*, en eindigde met de volgende woorden: *Indien, tegen alle verwachting, deze eisch, zoo als alle voorgaande, ijdel bleef, zou men aan België het regt niet kunnen betwisten, van zelve de geschikte middelen ter bereiking van een zoo lang verwacht doel te bezigen* (*).

(*) *Recueil de Pièces Diplomatiques*, p. 167—169.

Digitized by Google

Men zag wel, dat *België* een nieuwen steun had erlangd. Thans vooral bleek het, welk een voordeel het daardoor verkreeg, dat *Nederland* gedurig tegen de 24 Artikelen *protesteerde.* In het zoo zeer betwiste negende Artikel toch werd de *Scheldevaart*, gelijk wij boven reeds opmerkten, aan hetzelfde regt onderworpen, als de Rhijnvaart in *Holland*, waarmede, door toenemenden handel, beide partijen bleken te vreden te zijn. Doch dit Artikel in *Holland* geweigerd, of althans aan tegenspraak blootgesteld zijnde, merkten deszelfs tegenstanders op, dat juist dit zoo betwiste 9de Artikel een voordeel voor *Nederland* opleverde, waarvan zij het zochten te berooven.

Men was, dus verzekerde de Minister van buitenlandsche zaken in zijn reeds aangehaald verslag aan de Staten Generaal, men was op het punt van het verdrag te sluiten, toen er zich een geroep in *België* verhief, dat men op zulke voorwaarden niet moest onderhandelen (*). De papieren van dat land beweerden, dat *Nederland* aan *België* de vrijheid der *Schelde* wilde ontrooven, en dien vloed sluiten, waarvan het de *onbelemmerde vrijheid* begeerde. In alle dagbladen, vooral van de zoogenaamde *liberale* tegenpartij, maar ook in die van het Ministerie, verschenen klagten over deze eischen van *Nederland;* en zelfs afzonderlijke stukjes van zekeren SMITS, een jong mensch, vroeger slechts als

(*) *Recueil de Pièces Diplomatiques*, p. 259.

Digitized by Google

treurspeldichter (*) bekend, moesten dienen om te bewijzen, dat *Antwerpen* verloren was, wanneer het eenigen, doch vooral, wanneer het den *zwaren* Rhijntol betalen moest, die misschien niet te drukkend was voor de binnenlandsche beurtvaart naar *Keulen* en hooger op, doch ondragelijk voor zulk eene levendige vaart van groote schepen uit zee, als te *Antwerpen* dagelijks de *Schelde* op- en afvoeren. Niet alleen het *Mémorial*, *l'Indépendant*, *le Courier* en andere dagbladen van dien stempel, maar zelfs het voor Oranjegezind gehoudene *Journal du Commerce d'Anvers*, bevatte onder het opschrift: *Sluiting der Schelde*, hevige Artikelen tegen het voorgewende doel der *Nederlandsche* Regering, om voor *België* zijnen schoonen vloed nutteloos te doen worden (†). Niet slechts de Kamer van Koophandel, maar ook de Regering van *Antwerpen* leverde een adres daarover aan het Bestuur, juist toen de Koning van de viering zijns huwelijks uit *Frankrijk* terug kwam. De Heer SMITS werd te dien behoeve naar *Londen* gezonden. Dit maakte indruk, ook op de Conferentie, en zij werd door *Hollands* vijanden vooral oplettend gemaakt op de antwoorden van de *Hollandsche* zijde, mede in dagbladen en tijdschriften te vinden. Het *Algemeene Handelsblad* onder anderen wijdde eene reeks van Artikelen aan

(*) Van een stuk getiteld: *Maria van Bourgondiën*, in de *Fransche* taal.

(†) Zie deselve grootendeels vereenigd in N°. 217 en 218 van het *Algemeen Handelsblad*.

Digitized by Google

de wederlegging van het werkje van SMITS (*), en betoogde *Neêrlands* regt van Souvereiniteit op dien stroom, zonder echter de *Belgen* daarvan te willen uitsluiten. Maar men vatte dit te *Londen* zoo op, als of *Nederland* wezenlijk den *Belgischen* handel wilde vernietigen: een allezins verkeerd, en voor de onderhandeling nadeelig vooroordeel! Intusschen meende een der onderhandelaars, Lord PALMERSTON, eene poging te moeten beproeven, om, door het betreden van een' nieuwen middelweg de zaken tot een gewenscht einde te brengen. Doch deze poging ging van de onderstelling uit, dat de *Belgen* in hunne weigering van het *Mentzer* tarief, door hen in het 9de der 24 Artikelen reeds aangenomen, wezenlijk regt hadden, uit hoofde van het Artikel in het *Weener* Tractaat, waarbij bepaald was, *dat de regten op de rivier nimmer hooger mogten zijn, dan op het tijdstip der onderteekening van het verdrag*, en thans was er immers *geen regt* op de *Schelde!* Hij sloeg dus voor, om, wel is waar, de belemmerende bepalingen omtrent het loodswezen en de betonning weg te laten, en deze aan de *Nederlandsche* Regering toe te kennen, maar tevens den *Scheldetol* tot de zeer geringe som van *een Gulden* de ton,

(*) De titel was: *Lettre à un Réprésentant sur la partie commerciale et maritime du nouveau projet de traité, proposé à la Conférence de Londres par le Cabinet de la Haye.* Het *Handelsblad* wederleide hetzelve bondig in zijne N°s. 256—261 en 264, van 25—31 Augustus en 4 September 1832.

Digitized by Google

voor op- en afvaart gezamenlijk, te bepalen, waarvan de schepen, die het kanaal van *Terneuzen* in- of uitzeilden, nog slechts de helft zouden opbrengen. Er mogt geen onderzoek plaats hebben, en als uitkoop voor dit regt zou de vermoedelijke opbrengst, *anderhalve ton gouds*, jaarlijks door *België* aan *Holland* worden betaald, welke sommen men nog tot kapitaal kon verheffen en dan in eens voldoen, wanneer er verder geene regten meer op de *Schelde* zijn zouden. De visscherij op de *Schelde* zou den *Belgen* vrijelijk toegestaan worden, en ook de binnenvaart hun, als meest begunstigde Natie, op den voet van het *Mentzer* tarief vrij staan. De verpligting om een kanaal of ijzeren weg door *Limburg* te dulden, viel weg; doch daarentegen moest men eenen gewonen weg ook over *Venlo*, zoowel als over *Maastricht* en *Sittard*, open stellen, tegen matige tolregten. De achterstallen der schuld werden tegen de eischen van *België* op het *Amortisatie-Syndicaat* in de waagschaal gelegd (*).

Dit *thema* (dezen naam droeg het voorstel) door den *Britschen* Minister aan den Heer VAN ZUYLEN afzonderlijk medegedeeld, (niet in naam der Conferentie) en door denzelven naar *'s Hage* gezonden, gaf aldaar weinig genoegen. Men vond de som voor den *Scheldetol* veel te laag, en was daarenboven verontwaardigd, dat men nu weder op eene bepaling der 24 Artikelen, juist omdat zij in *Hollands*

(*) *Recueil de Pièces*, T. III, p. 169—186, en de gronden door PALMERSTON zelve ontwikkeld, p. 193—201.

Digitized by Google

voordeel was, wilde terugkomen, en zelfs de vrijheid der *Oosterschelde* voor de *Belgische*, gelijk voor alle andere vlaggen, bedingen, daar toch het regt op de *Schelde* geenszins alleen van den *Munsterschen* vrede, maar van veel vroegere tijden, als een regt der *Zeeuwen* op de monden hunner rivier, dagteekende; daar het tot 1795, toen *Staatsvlaanderen* aan *Frankrijk* verviel, werd geheven, en in 1814 dadelijk weder hersteld was, doch sedert 1815, toen *België* een gedeelte van den *Nederlandschen* Staat uitmaakte, natuurlijk niet kon worden geheven. Ook stelde het *thema* eene *onafhankelijke* loodsdienst voor elken Staat op des anderen grondgebied vast (*). Het werd dus, niet te onregt, verworpen, maar tevens, zelfs in het geheel niet in geschrifte beantwoord, en dit moest den *Britschen* Gevolmagtigden voor het hoofd stooten, vooral toen er den 20sten September eene Nota van de *Nederlandsche* zijde verscheen, waarin men zich over den langzamen gang des vredehandels beklaagde, en de teekening van het scheidingsverdrag verlangde, zoo spoedig mogelijk, en op den voet der *Nederlandsche* Nota's van 30 Junij en 25 Julij.

Deze *Nota* vond de Conferentie op een' bitteren (†) toon gesteld, en van nu af aan was zij ge-

(*) Zie *Recueil de Pièces*, p. 236—246. (Geput uit latere opmerkingen over het *thema*, aan de Conferentie medegedeeld).

(†) *Acerbe.* In deze Nota sprak men zeer sterk en zonder omwegen over de kuiperijen en het geschreeuw der *Belgen*, om den geheelen *Schelde*-tol te ontduiken. Men sprak van het *revolution-*

Digitized by Google

heel tegen *Nederland* ingenomen. Dat LEOPOLDS huwelijk het Kabinet der *Tuilerien België's* belangen van toen af met meer ijver deed behartigen, lag in de orde der dingen: maar vreemder moet het ons voorkomen, dat het Hof van *St. James*, dat *Engeland*, door den echt van eenen Vorst,

naire België, zeide «dat het den vrede niet wilde, *om daardoor «het beginsel van zijn uit wanorde geboren bestaan niet te ver-«liezen*,» en eindigde met te zeggen, «dat nu de maat der toe-«gevelijkheid vol was. Stormen hebben over het hoofd des Konings «geloeid, gelijk over dat zijner doorluchtige Voorzaten. *Holland* «heeft onder hun bewind eeuwen van gevaar, beproeving en roem «beleefd, en deszelfs duurgekochte ondervinding heeft getoond, dat «eene Natie zelfs uit de grootste onheilen kan herrijzen, zoo lang «zij aan zichzelve niet wanhoopt. De Koning zal zorgen, dat de «vruchten dier ondervinding niet verloren gaan, en, terwijl hij met «vertrouwen den uitslag der raadplegingen van de *Londensche* «Conferentie, volgens de rijpheid, waartoe de onderhandeling tus-«schen deze en de *Nederlandsche* Regering gekomen is, afwacht, «wijst Z. M. alle verantwoordelijkheid van zich af wegens de moei-«jelijkheden uit nieuwe vertraging geboren, en verklaart plegtig, «dat hij nimmer aan het *spook der Omwenteling* de dierbaarste «belangen en regten van *Holland* zal opofferen; dat het vrije Volk, «over welks bestemming de Koning te waken heeft, met vertrouwen «op de Voorzienigheid het hoofd zal weten te bieden aan alles, «wat de vijanden der orde in de Staten en der onafhankelijkheid «der Natiën haar mogten willen voorschrijven, en dat, wanneer op «het eind, in den uitersten nood, een wreedaardig Noodlot deszelfs «godsdienstige verwachting te leur mogt stellen, die heilloose uit-«slag tevens het Statenstelsel van *Europa* en de rust der wereld «in zijne vaart mede zou slepen.» (*Recueil*, p. 192—193.) Zulk eene taal, in *Holland* bekend geworden, moest er wonderen doen; maar de Conferentie, daaraan niet gewoon, beschouwde haar als eene uitdaging, en zeide: *dat zij alle houding had van een Manifest tegen de Conferentie. Recueil*, p. 207.

Digitized by Google

wiens banden met *Grootbrittannië* door den dood verscheurd waren, met eene *Fransche* Prinses, nog meer tot de handhaving zijner belangen geneigd werd. Inderdaad zou ons dit volgens de oude *Britsche* staatkunde onverklaarbaar voorkomen, maar deze bestond niet meer. *Frankrijk* gold thans niet meer voor den *mededinger*, het gold voor den *natuurlijken Bondgenoot* van *Engeland*, uit hoofde van beider *gelijksoortigen Regeringsvorm*, in tegenoverstelling van de zoogenaamde *onbepaalde* Mogendheden in het Oosten van *Europa*. Bespiegelende beginselen beslisten thans over het lot der Volken, en daar de nieuwe *Belgische* Staatsregeling den naam had van zeer onbekrompen te zijn, zoo vond om harentwille ook het *Belgische* Bestuur genade in de oogen der *Britsche* Ministers. *Holland* kon, wat de zaak betrof, die zelfde onbekrompenheid inroepen, maar men struikelde over den *vorm* (gebrek aan *regtstreeksche* verkiezingen der Volksvertegenwoordigers en aan een verantwoordelijk Ministerie), en verkoos dus de wieg der *Europische* vrijheid te beschouwen als onderworpen aan eene onbepaalde Regering. De Oostelijke Mogendheden waren sedert de weigering van ORLOFF'S voorslagen ook minder gunstig voor *Nederland* gestemd, en de plaats der *Conferentie* kon niet nalaten, ook op hunne gezindheid te werken. Eindelijk verklaarde *België*, hetwelk tot hiertoe alle wijzigingen in het Tractaat der 24 Artikelen had van de hand gewezen, zich bereid om over een verdrag met *Holland*

Digitized by Google

regtstreeks te onderhandelen, (doch met vrijheid, om, des verkiezende, de onderhandelingen af te breken). PALMERSTON's *thema*, van hetwelk men VAN DE WEIJER in vertrouwen had kennis gegeven, werd daarbij tot grondslag gelegd. Toevallig was deze *Nota* des *Belgischen* Gezants juist op denzelfden 20sten September geteekend, waarop die van den *Nederlandschen* werd ingeleverd. Men vergeleek de mate van toegefelijkheid der beide Regeringen ten aanzien der Conferentie, en — zij kon niet tot *Hollands* voordeel uitvallen. In een *Memorandum* van den 24sten September, waarvan de toon voor *Nederland* zeer ongunstig gestemd was, werd dus besloten, den Heer VAN ZUIJLEN eene reeks van vragen voor te leggen; wanneer hij daarop ontwijkend antwoordde, of blijken gaf, geene genoegzame volmagten te bezitten, of *zaken vroeg, die België niet kon toestaan*, moest men alle hoop op bevrediging voor verloren achten. Wij zullen ons in deze vragen en derzelver beantwoording niet verdiepen. Genoeg, de Conferentie vond de laatste onvoldoende, en in de hoogst belangrijke zitting van den 1sten October deed de nieuwe *Fransche* Gezant, in plaats van TALLEYRAND, DURAND DE MAREUIL, het eerste voorstel van *dwangmiddelen tegen Holland*. *Engelands* Minister van buitenlandsche zaken stemde daarin gereedelijk toe. Beiden stelden dus voor, dat, wanneer *Nederland* weigerachtig bleef, voor den 15^den^ October de Citadel van *Antwerpen* te ontruimen, *België* regt zou hebben om

Digitized by Google

wekelijks een Millioen der achterstallen van de op den 1sten Januarij vervallen schuld af trekken. Doch *Oostenrijk*, *Rusland* en *Pruissen*, hoezeer het gedrag der *Nederlandsche* Regering in de onderhandelingen hoogelijk afkeurende, wilden toch nog eenmaal den weg ter bevrediging inslaan; zij maakten dus zwarigheid, in de wekelijksche schuldvermindering en in andere dwangmiddelen toe te stemmen, eer men nog eens een middel van overreding beproefd had. Daar de gezamenlijke werking der drie Hoven bij *Nederland* daartoe te veel tijd moest wegnemen (door den verren afstand van *Weenen* en *Petersburg*) zou men den Koning van *Pruissen* om zijne bemiddeling verzoeken, en nadat men ook *die* in *'s Hage* geweigerd had, zou men tot middelen van dwang overgaan. De eerste *Pruissische* Gezantschap-Secretaris zou zelf daartoe naar *Berlijn* vertrekken, en men hoopte in tien of twaalf dagen antwoord te hebben. Doch *Frankrijk* en *Engeland*, zekerlijk *Pruissens* gehechtheid aan *Nederland* wantrouwende, *weigerden deze bemiddeling*, en betuigden, nu voor zich zelven te zullen handelen (*).

De *Belgische* Gevolmagtigde had intusschen verklaard, dat, wanneer *den tienden October* de onderhandeling met den *Nederlandschen* Gevolmagtigde niet begonnen was, het aanbod, vroeger door hem gedaan, verviel; dat hij zich alsdan bij zijn, door het verdrag van 15 November verkregen regt

(*) *Recueil de Pièces Diplomatiques.* T. III. p. 225—236.

Digitized by Google

hield, en de ontruiming van het *Belgische* grondgebied door de krachtdadige tusschenkomst der Mogendheden verlangde. Doch de *Nederlandsche* Regering bleef onveranderlijk weigeren, met *België* zelve te onderhandelen, en daarop werd den 11den October statig van wege *België* de uitvoering des verdrags van de Conferentie gevraagd (*).

Eer wij den uitslag van dit aanzoek behandelen, moeten wij de pogingen van de Gezanten der drie Oostelijke Mogendheden, om de zaken nog in der minne te schikken, beschouwen. De eerste Secretaris van het *Pruissische* Gezantschap te *Londen* werd inderdaad naar *Berlijn* afgevaardigd, om aldaar de bemiddeling van Koning FREDERIK WILLEM in te roepen. Deze Vorst was, wel is waar, door de naauwste banden van maagschap verbonden aan het geslacht des Konings der *Nederlanden*, zijnen vollen Neef, wiens Echtgenoote zijne zuster, wiens schoondochter zijne dochter was, en die, na de ramp van *Jena* in 1806, het leed, gelijk naderhand het zoet, met hem gedeeld had. Maar hij was tevens om zijne liefde tot vrede bekend en bij zijne volken gezegend; zijn Gezant had het verdrag van den 15den November geteekend, en hij zelf had het over 't geheel bekrachtigd; ook had hij LEOPOLD als Koning der *Belgen* erkend. Dus was *Pruissen* in dit geval volkomen onzijdig, en, zoo de familiebetrekkingen voor *Hol-*

(*) *Recueil de Pièces Diplomatiques*, p. 222.

Digitized by Google

land eenig gewigt in de schaal mogten leggen, dit werd opgewogen door het belang of althans den wensch zijner handeldrijvende ingezetenen, die naar de gemeenschap te water met *Antwerpen* zeer verlangden. Dus scheen een ontwerp van verdrag, door *Pruissen* (mede in naam van *Oostenrijk* en *Rusland*, welks Gezanten zich daarmede vereenigden) ingezonden, en waarbij een middelweg tusschen de nog in geschil zijnde punten werd ingeslagen, den vrede eindelijk te moeten aanbrengen. Het bedrag van den *Schelde*-tol was daarin opengelaten; de *Nederlandsche* Regering gaf haren Gevolmagtigden te *Londen* last, dien op drie gulden de ton, en des noods nog lager (dus althans niet hooger dan $2\frac{1}{2}$ gulden) te stellen, hetwelk met Lord PALMERSTON's *thema* een verschil van *éénen daalder* de ton maakte, op zijn best twee tonnen gouds in het jaar. Omtrent den weg door *Limburg* werd Lord PALMERSTON's *thema* genoegzaam woordelijk overgenomen. Maar in dit plan werd niet, gelijk in het *Engelsche*, het *Amortisatie-Syndicaat*, in zoo verre het een overschot behelsde, tegen de achterstallen des *Belgischen* aandeels in de schuld in de weegschaal gelegd. Voor deze achterstallen rekende men negen Millioenen, in drieën te betalen, bij driemaandelijksche termijnen na de uitwisselingen der bekrachtiging van het Tractaat, en met eene rente van vijf ten honderd. In eene kleine, maar veelbeteekenende aanmerking der *Nederlandsche* Regering op dit ontwerp stond: « *ne-*

Digitized by Google

« *gen*, lees: *twaalf* (Millioenen »). De andere aanmerkingen liepen meest over bewoordingen, en waren dus van weinig beteekenis (*).

Dit aldus eenigszins veranderd ontwerp, even vóór den 18den October, wanneer de Minister van buitenlandsche zaken daarvan voorloopig aan de Staten-Generaal kennis gaf, ontvangen, werd nu den 26sten October aan de Conferentie aangeboden, doch het was te laat. Vier dagen te voren hadden *Groot-Brittannië* en *Frankrijk* zich bij een verdrag verbonden, *om dwangmiddelen tegen Holland te bezigen*, en daar de drie andere Hoven hiermede niet instemden, zonder zich echter daartegen te verzetten, was met de daad de *eerste* Conferentie, na een bestaan van genoegzaam twee jaren, nutteloos ontbonden.

De aanleiding daartoe zoeke men weder in *Frankrijks* inwendigen toestand. Sedert de overwinning van LODEWIJK FILIPS op den 6den Junij, had de overwonnen *partij der beweging*, bedwelmd door den slag, zich wel een tijd lang stil gehouden, doch ras ontwaarde zij, dat het gemis van CASIMIR PÉRIER bij hare tegenstanders ver van vergoed was. SOULT, onwaardeerbaar in oogenblikken van gevaar, wanneer het zwaard moest beslissen, was geen redenaar en naauwelijks een Staatsman, en sedert de openbare behandeling van zaken in de Kamer, was de eerste dier eigenschappen bijna even onmis-

(*) *Recueil de Pièces Diplomatiques*, p. 262—279.

Digitized by Google

baar als de tweede. De andere Ministers, BARTHE, voor het regt, ARGOÛT, voor de handelszaken en koloniën, DE RIGNY, overwinnaar bij *Navarino*, voor het zeewezen, hadden nu geenen Voorzitter meer: en de Koning zelf vervulde in zekeren zin dezen post, met hevigen tegenstand van de bewegingspartij, die zulks voor strijdig hield met de Staatsregeling. Vooral de buitenlandsche zaken, in wier behandeling de Koning veel behagen schepte, werden, terwijl de Minister SEBASTIANI naar ligchaam en geest ongesteld was, door den Monarch, met behulp van den thans te *Parijs* aanwezigen, tachtigjarigen, maar in denkvermogen niet afgesletenen TALLEYRAND, behandeld. Maar een maatregel van het Hof van *Cassatie*, die de vonnissen der krijgsraden te *Parijs* verlamde, noodzaakte hem, de verklaring van *Parijs* in staat van beleg vroeger op te heffen, dan hij misschien anders zou hebben gedaan. Dit gaf aan de Republikeinen nieuwen moed; zij onthielden zich nu zorgvuldig van alle geweld, doch de drukpers zwoegde te meer onder hunne vertoogen tegen den Koning en deszelfs *geknot* en onvolledig Ministerie. Gaarne had LODEWIJK FILIPS het aangevuld, maar voor het vervangen van eenen PÉRIER deinsde ieder terug, en het vertrouwen des Konings, aan TALLEYRAND betoond, maakte ieder wars van het Ministerie der buitenlandsche betrekkingen. Maanden lang duurden de onderhandelingen, zonder tot eenigen uitslag te leiden. De vreemde Mogendheden, de vrienden der

Digitized by Google

rust van *Europa*, zagen meermalen met angst de bewegingspartij op het punt, van weder op het kussen te komen, en dan — vaarwel hoop op vrede en rust! Men achtte deze slechts mogelijk onder een Ministerie van zulke mannen, die, vroeger getrouw aan de Grondwet en aan den ouderen tak der *Bourbons*, zich echter naar de tegenwoordige orde van zaken hadden geschikt, doch alléén om zoo veel van het oude te behouden als mogelijk was. Zoodanigen waren de Hertog van BROGLIO, de Hoogleeraar GUIZOT, een Protestant, die wel de omwenteling van Julij 1830 goedgekeurd had, doch daarbij ook stil wilde staan, en de bekwame Financier HUMANN, een *Straatsburger*. Deze lieden stonden, onder den naam van *doctrinaires*, bloot aan den bittersten haat der *Revolutionnairen*, die in hen de vrienden der orde en van het Koningschap zagen, dat *zij* trachtten omverre te werpen. Ook werden er allerlei pogingen in het werk gesteld, om het volk tegen hen voorin te nemen, onder anderen door de aanmerking, dat sommigen hunner LODEWIJK XVIII., tijdens den inval van BUONAPARTE, naar *Gent* verzeld hadden. Het scheen, dat zulk een Ministerie evenmin als vroeger dat van POLIGNAC met de Wetgevende Vergadering, zoo als zij thans was zamengesteld, zou kunnen overeenstemmen. De Voorzitter van dat ligchaam, een gematigde *Liberaal*, DUPIN, meermalen door den Koning gepolsd, wilde zich met deze ambtgenooten niet aan den tegenstand in de Kamers, dien

Digitized by Google

men vooruitzag, wagen. Om nu de zonde van al te groote *Koningsgezindheid*, die men aan het nieuw te benoemen Ministerie toeschreef, te boeten, moesten er twee maatregelen worden genomen, in eenen geest, vlak strijdig met dien der *doctrinaires*. De Koning moest SOULT, een' oud' soldaat uit de school van NAPOLEON, dien hij waarschijnlijk tot *zulk* eenen hoogen post onbekwaam achtte, tot Voorzitter van den *Raad der Ministers* verklaren. Ten anderen moest er een offer gebragt worden aan den krijgshaftigen geest der Natie. CASIMIR PÉRIER had *Ancona* bezet en *België* door de *Nederlanders*, die het zoo goed als veroverd hadden, doen ontruimen: deed het Ministerie der *doctrinaires* niets van dien aard, beleed en handhaafde het *den vrede tot elken prijs* (eene *Fransche* uitdrukking, om een *vredelievend stelsel* uit te drukken), zoo kon het zich niet staande houden, en viel door de algemeene verachting. Reeds lang klaagden de *Belgen* over het gemis der *Antwerpsche* Citadel. Dit moest men te baat nemen, en die sterkte bezetten, doch zich *alleen daartoe bepalen*; het bekende karakter der mannen, die thans aan het roer van zaken gekomen waren, zou *Europa* overtuigen, dat *Frankrijk* slechts *vertooning* maken, en dan zijne troepen terugtrekken, doch geenszins den vrede wilde verbreken. De Oostelijke Mogendheden zouden daardoor ook gerust gesteld worden. Zie daar het ontwerp, hetwelk wij gerustelijk aan den doortrapten TALLEYRAND mogen toeschrijven.

Digitized by Google

Reeds vroeg had men dit ontwerp in gereedheid. Den 22sten September kondigde het *Journal des Débats*, de niet erkende tolk van het Ministerie, hetzelve openlijk aan. « De middelen van bedwang,» zeide dit dagblad, « waren in den loop der onder- « handelingen voorzien; het oogenblik om dezelve « te werk te stellen is dáár.» Daarop verkondigde het de blokkering der *Hollandsche* havens door eene vereenigde *Fransche* en *Engelsche* vloot, en het op de been brengen van twee legers, elk van 25,000 man, die op het eerste verlangen van den Koning der *Belgen*, *met goedvinden van Engeland*, de grenzen over zouden trekken. — Het was blijkbaar, dat de *Fransche* Regering de Natie door dit offer aan den *Moloch* zocht te winnen, en hare goedkeuring te erlangen op de verkiezingen van Ministers, die eerlang bekend stonden te worden gemaakt. Men wilde het nieuwe Ministerie met het kanon inwijden, *opdat* het dit verder niet zoude behoeven te bezigen, en de plaats, waar dat kanon moest gebezigd worden, lag voor de hand. Het was *Antwerpen*.

Den 8sten October werd eindelijk het Ministerie zamengesteld. SOULT, de Oorlogsminister, werd Voorzitter, maar hij was ook de eenige zijner partij: alle de andere Ministers behoorden tot de gematigde, naar wier inzigten SOULT zich beloofde te zullen schikken. BROGLIO bekwam de buitenlandsche betrekkingen (ook hij moest in den togt naar *Antwerpen* bewilligen), HUMANN de geldmiddelen, GUIZOT het algemeen onderwijs, en een jong, zeer

Digitized by Google

bekwaam en werkzaam man, die eenigzins meer tot de zich noemende *liberale* partij overhelde, THIERS, de binnenlandsche zaken. D'ARGOÛT, BARTHE en DE RIGNY bleven in hunne bovengenoemde posten. DUPIN kwam *niet* in het Ministerie; nogtans beloofde hij, als Voorzitter bij de Afgevaardigden, hetzelve te zullen ondersteunen: ten minste heeft hij zulks doorgaans gedaan. Nu vertrok ook TALLEYRAND, met wien alles was afgesproken, den 12^den^ October naar *Londen*, waar hij den 14^den^ aankwam, en den 22sten werd het verbond tusschen *Frankrijk* en *Engeland*, omtrent de middelen van bedwang tegen *Nederland*, onderteekend. Toen de Heer VAN ZUIJLEN den 26sten zijne toetreding tot het *Pruissisch* ontwerp inleverde, kwam hij, zoo als wij zagen, te laat.

Het verdrag was van den volgenden inhoud: «Daar de uitvoering van het Tractaat van den 15^den^ November, na het mislukken van den weg der onderhandelingen tot dat einde, dringend noodzakelijk was geworden, waren *Frankrijk* en *Engeland*, met leedwezen ziende, dat de andere Hoven zich daaraan onttrokken, genoodzaakt geweest, om daartoe de best berekende maatregelen te nemen. *Vooreerst* dus werden zoowel *Nederland* als *België opgeroepen*, om, op zijn laatst den 2^den^ November, de verpligting op zich te nemen, van den 12^den^ alle troepen in de wederzijds bezette plaatsen en streken op elkanders grondgebied te doen aftrekken. Dus moest van de *Neêrlandsche* zijde de *Ant-*

Digitized by Google

werpsche Citadel, benevens de onderhoorige Forten: *Vlaamsche Hoofd*, *Burgt*, *Oosterweel* en *Zwijndrecht*, alsmede *Lillo* en *Liefkenshoek*; — van de *Belgische Venlo*, *Roermond*, *Stevenswaard*, *Sittard* en de linker *Maasoever* tot *Wessem*, de regter tot de *Luiksche* grenzen ontruimd worden. In geval van weigering van de *Nederlandsche* zijde zou er een *embargo* of beslag op alle *Nederlandsche* schepen in de *Fransche* en *Engelsche* havens worden gelegd, alle *Nederlandsche* schepen in zee opgebragt, en de *Hollandsche* kust door een vereenigd *Fransch-Engelsch* smaldeel geblokkeerd worden. Indien zich, in weêrwil hiervan, den 15den November nog *Nederlandsche* troepen op het *Belgische* grondgebied mogten bevinden, zou een *Fransch* legercorps *België* inrukken, om de *Nederlandsche* troepen dat grondgebied te *doen* ontruimen, in geval de Koning van *België* zijnen wensch daartoe te kennen gaf. Doch deze bezetting zou zich alleen bepalen bij de verdrijving der *Nederlandsche* troepen uit het Kasteel van *Antwerpen en de daartoe behoorende sterkten en plaatsen*, welke echter geen van allen door *Fransche* troepen mogten bezet blijven, en terstond na de ontruiming der bedoelde plaatsen door *Belgische* troepen zouden worden bezet, terwijl de *Franschen* naar huis zouden keeren (*).

Eene dergelijke bedreiging, als aan de *Neder-*

(*) *Recueil de Pièces Diplomatiques*, T. III. p. 279—282.

Digitized by Google

landsche, werd aan de *Belgische* Regering *niet* gedaan, gewis eene beleedigende uitzondering!

Zoo hadden zich dan twee der vijf *bemiddelende* Mogendheden vereenigd tot *dwangmiddelen*. Van *regt* spreken wij niet. Waar wil men dit in de staatkunde, waar wil men het in de nieuwere *Europische* staatkunde zoeken? Door diezelfde Mogendheden, die het onregt, door NAPOLEON gedaan, beloofden te verhelpen, waren immers *Genua* en *Venetiën* uit de rij der onafhankelijke Staten geschrapt, de kroon van *Saksen* niet vernield, maar van de helft van haar bezit beroofd, *Noorwegen* gewelddadig aan *Denemarken* ontrukt, en *België*, zonder naar den wensch der beide landen te vragen, feitelijk met *Holland* vereenigd (*)! Maar hoe kon *Engelands staatkunde* een tweede inrukken der *Franschen* in *België* dulden? Wij hebben gezien, dat het *Fransche* Ministerie dezen maatregel inriep om zich staande te houden, ten einde de oorlogszucht der Natie eenig voedsel te geven; maar was dit ook het geval met het *Britsche?* Geenszins: maar eensdeels was deszelfs strekking nu eenmaal meer geneigd voor *België* dan voor *Nederland*, andersdeels was het met het *Fransche* Ministerie thans zoodanig verbonden, dat het deszelfs val door de oorlogspartij (welken men vreesde, wanneer in *België* niets gebeurde) als het sein beschouwde, waarop ook in *Engeland*, door eene

(*) Zie daarover het uitmuntende werk van den Heer Advokaat LIPMAN, *Geschiedenis der Staatkunde.*

Digitized by Google

noodzakelijke terugwerking, de oude *nationale* geest van tegenstand aan het veroverende *Frankrijk* herrijzen, en in zijne onweêrstaanbare werking het *Franschgezinde* Ministerie van GREY zou doen verstuiven. Dit was de zonderlinge berekening dezer Ministers, die, ten koste van wat prijs het zij, wilden blijven regeren; niet eene voorgewende vijandschap, door den eersten Minister den Koning der *Nederlanden* persoonlijk toegedragen, waarvan niemand — hoe algemeen ook dit gerucht in ons Vaderland zij — de oorzaak weet op te geven of zelfs te raden.

Den 26sten October kwam het *Pruissische*, in *'s Hage* gewijzigde ontwerp bij de Conferentie (vertrouwelijk) ter tafel, doch werd door de beide Westelijke Mogendheden geweerd, en reeds den 29sten werd door de *Fransche* en *Engelsche Zaakgelastigden* in *'s Hage* — (de terugroeping der *Gezanten* van beide Hoven, Sir CHARLES BAGOT en den Markies van *Dalmatie*, zoon van SOULT, was reeds een blijk van verkoeling) — aan de *Nederlandsche* Regering de eisch gedaan, om hare troepen uit het *Belgische* grondgebied te verwijderen, met bedreiging, *eerst* van beslag en blokkade, daarna van belegering des Kasteels. Reeds de bovengenoemde omstandigheid, dat niet *België*, maar *Nederland* werd bedreigd, moest billijk de partijdigheid der beide Mogendheden doen in het oog vallen. Maar men zag twee der magtigste Mogendheden tegen zich over, de handel stond op het spel, en de rijke

terugkeerende koopvaardijschepen waren, zonder genoegzame bescherming, voor den vijand eene *zekere* prooi. Men kon berekenen, dat *Frankrijks* magt, tegen het Kasteel aan te voeren, zeer talrijk zou wezen, en dat hetzelve zich eindelijk over moest geven, ten zij het *Nederlandsche* leger, met gevaar van een' algemeenen oorlog te ontsteken, tot ontzet kwam oprukken. Hulp van de drie Oostelijke Mogendheden was, na ORLOFF's Nota in Maart, door de twee andere Gezanten beäamd, niet te verwachten. Aan den anderen kant werd de ontruiming niet *om niet* verlangd. Men bekwam daarvoor eene niet onaanzienlijke landstreek, en ook van *Luxemburg*, waarvan de *Belgische* Regering thans tot de poorten der vesting meester was, het beste gedeelte, terwijl de thans door *Nederland* bezette sterkten niet alleen geene opbrengsten gaven, maar zelfs vele kosten veroorzaakten. Voor de stoffelijke belangen van *Nederland* en den Koning-Groothertog zou dus deze wederzijdsche afstand ongetwijfeld voordeelig geweest zijn. Maar het *regt* sprak buiten allen twijfel voor *Nederland*. Duidelijk was in het ontwerp der 24 Artikelen gesteld, dat de wederzijdsche ontruiming eerst *veertien dagen na de bekrachtiging van het verdrag door alle de partijen* zou plaats hebben. Hoe kon dit nu willekeurig door de bemiddelaars, de eigene stellers van het ontwerp, worden veranderd? Het was daarom ook volkomen in den geest der thans hoog opgewondene Natie, dat de Koning, na eenen gehoudenen,

Digitized by Google

belangrijken Kabinetsraad besloot, in de op *deze wijze* geëischte ontruiming niet te bewilligen, maar tevens, door nog meerdere toegefelijkheid ten aanzien van het *Pruissische* ontwerp, de onderteekening van het verdrag van vrede en scheiding te bespoedigen, 't welk toch van zelve de ontruiming ook van het kasteel ten gevolge moest hebben.

Reeds den 18den October had de Koning de zitting der Staten-Generaal door eene aanspraak geopend, waarin hij zijn leedwezen over de teleurgestelde hoop, ten gevolge van nieuwe eischen, te kennen gaf, en zeide, dat toegevendheid aan onze zijde de uiterste grenzen *genaderd* was, die 's lands bestaan, eer en onafhankelijkheid duldde. Zij had die grenzen dus nog niet *bereikt*: en hoezeer dan ook de Koning in die aanspraak *nog verdere krachtsontwikkeling, waartoe alles voorbereid was*, in het verschiet deed zien, zoo gaf echter de Minister van bnitenlandsche zaken den 18den aan de Staten-Generaal kennis, dat er *nieuwe openingen tot vrede ontvangen waren.* Dit was het *Pruissische* ontwerp van verdrag, waarover wij zoo even spraken. De Minister beval aan de Vertegenwoordigers der Natie *kalmte* aan, doch kon zich echter niet weêrhouden van aan te merken, « dat wanneer men de behan-« deling naging, die *Nederland* onderging, hetwelk « de traktaten zoo heiliglijk nakwam, en alle zijne « verpligtingen omtrent vreemde Mogendheden angst-« vallig vervulde, men onwillekeurig aan ARISTIDES « herinnerd werd, door de *Atheners* verbannen,

Digitized by Google

« omdat het hun verdroot, hem den *Regtvaardige* « te hooren noemen. »

De Staten-Generaal beantwoordden 's Konings aanspraak in dienzelfden geest, verklaarden zich « *fier* « *op de land- en zeemagt, en vol vertrouwen* op « de uitwerkselen der middelen tot verdediging, die « ontwikkeld stonden te worden. » Merkwaardig was het slot van dit antwoord, waartoe met *eenparige* stemmen besloten was: « Zwaar zijn onze lasten, maar « éénig is de toestand, waardoor zij bevolen worden, « en geen *Nederlander*, die niet, als het de eer en « de onafhankelijkheid des Vaderlands geldt, daar- « voor alles veil heeft. Veel moge worden toegegeven, « om in het algemeen belang den vrede van *Europa* « te bevestigen: maar zelfbehoud stelt aan deze toe- « gevendheid palen, wanneer zij de uiterste grenzen « genaderd is. Nooit offerde *Nederland vrijwillig* « zijn onafhankelijk bestaan op, en meermalen ver- « dedigde het dit met geringer middelen tegen aan- « zienlijker overmagt. Nog leeft in aller harten die « zelfde gezindheid. Nog leeft de God der Vaderen, « die redding schonk in de grootste gevaren. Met « U. M. vestigen wij op den Almagtigen Regeerder « ons vertrouwen, en verbeiden, sterk door eensge- « zindheid van gevoelen en door de regtvaardigheid « onzer zaak, de vrucht eener edele en grootmoedige « volharding. »

Den 7^den^ November werd nu, na de weigering der ontruiming van het kasteel, het gedreigde beslag zoowel in *Fransche* als *Engelsche* havens op alle

Digitized by Google

Nederlandsche schepen gelegd, en tevens had zich eene vereenigde vloot der beide Natiën, onder den *Britschen* Admiraal MALCOLM, in *Spithead* vereenigd. Geen schip mogt naar de *Nederlandsche* havens vertrekken. Alle *Britsche* oorlogsschepen werden gelast, de *Hollandsche* schepen, die zij in zee aantroffen, in *Britsche* havens op te brengen. In *Frankrijk* werden gelijke maatregelen genomen. De drukke en geregelde stoombootvaart tusschen *Rotterdam*, *Londen* en *Duinkerken* werd gestaakt. Te vergeefs *protesteerden* de Gevolmagtigde Minister te *Londen*, DEDEL, en de Zaakgelastigde te *Parijs*, FABRITIUS, tegen dezen maatregel. De buitengewone Gezant te *Londen*, Baron VAN ZUIJLEN, trachtte deszelfs werking te beletten, door het aanbod, van de regten op de *Schelde* nog te verminderen, en die van doorvoer door *Limburg* zoo te stellen, dat de handel zich over geen nieuw bezwaar zou kunnen beklagen. Doch Lord GREY (aan wien, als eersten Minister, niet aan PALMERSTON, deze Nota gerigt was) vond dit aanbod onvoldoende, en slechts tot nieuw uitstel leidende: men kon thans naar niets meer luisteren, eer het kasteel met deszelfs onderhoorigheden was overgegeven. Om alle denkbeeld van *uitstel* en *vertraging* af te snijden, bood daarop VAN ZUIJLEN den 12^{den} November aan, het eindverdrag *op de grondslagen van het Pruisische ontwerp binnen 24 uren te teekenen*, en alle redelijke wijzigingen daarin toe te laten. Te vergeefs; na de wisseling van verscheidene Nota's,

Digitized by Google

volhardde het *Engelsche* Ministerie in zijn opzet, om naar niets meer te luisteren vóór de ontruiming van het kasteel. Men had zich te vast aan *Frankrijk* gehecht, en dit Rijk meende nu, dat zijne *eer* (een tooverwoord, hetwelk in de Staatkunde het Menschdom op stroomen bloeds en zeeën van tranen te staan is gekomen) niet duldde, om terug te treden. De onderhandeling werd afgebroken, en de Conferentie zoo goed als ontbonden (*). Met reden merkte de *Nederlandsche* Minister van buitenlandsche betrekkingen op, dat *Engeland* en *Frankrijk* thans weigerden, een ontwerp zelfs tot *grondslag* van onderhandeling of eener onmiddellijke overeenkomst te leggen, hetwelk door *drie leden* der Conferentie was goedgekeurd, terwijl zij zich ten hoogste verbolgen hadden getoond over de afwijzing door *Nederland* van een ontwerp, hetwelk door éénen Minister bij de Conferentie (PALMERSTON) *op zijn eigen gezag was ontworpen* (†).

(*) *Recueil de Pièces Diplomatiques*, T. III. p. 293—303. 318—332.

(†) Ibid. p. 336.

Digitized by Google

VI. AANVAL DOOR *FRANKRIJK* EN *ENGELAND*. BELEG DER CITADEL VAN *ANTWERPEN*.

Den 29sten October voegde zich het *Fransche* smaldeel onder den Admiraal DE VILLENEUVE, één Linieschip, 4 Fregatten, en 2 kleinere vaartuigen sterk, bij de *Engelsche* vloot onder den Admiraal MALCOLM, bestaande uit twee Linieschepen, elk van 74, één van 52 stukken, één vijftiger, één Fregat en één Brik van 16 stukken, terwijl er nog één Linieschip en zes kleinere vaartuigen werden verwacht. Den 4^{den} November zeilden de twee smaldeelen van *Spithead* naar de reede van *Duins*, en den 16^{den} zetteden twee *Engelsche* Linieschepen, één Fregat, twee stoomvaartuigen, weldra nog door één Linieschip gevolgd, en twee *Fransche* Fregatten, benevens eene Korvet, onder de beide Admiraals koers naar de *Hollandsche* kusten. De overigen bleven nog achter. Men wil, dat de *Engelsche* zeelieden (hetgeen niet onnatuurlijk zou wezen) hunne nieuwe *Fransche* bondgenooten, tegen welke zij nog bij menschengeheugen eenen twintigjarigen oorlog gevoerd hadden, met zekere onaangename bevreemding aanschouwden, die in wrok overging, toen een *Franschman*, bij toevallige afwezigheid van een

Digitized by Google

Britsch Opperhoofd van gelijken rang, het bevel voerde. In *Holland* schepte men ook eenigzins moed uit het weinig goeds voorspellende toeval, dat het *Britsche* Linieschip *Talavera* en het *Fransche* Fregat *Calypso*, in de lange donkere Novembernachten, elkander bijna overzeilden, en beide, zwaar beschadigd, ter herstelling naar *Sheerness* terug moesten. Maar aan de andere zijde waren de dagen niet meer, toen de *Nederlandsche* vloten die van de twee groote naburige Koningrijken tot driemaal toe achtereen de vlag deden strijken. Op zee heerschte thans *Brittanniën* onbepaald, doch de *Nederlander* had zich zijne rivieren voorbehouden. De togt der vereenigde vloten ging althans — niet naar de *Schelde*, waarheen men met zooveel ophef verkondigd had, dat zij bestemd waren. *Vlissingen* en *Bath* en de Forten, tot het *Vlaamsche Hoofd* en het kasteel toe, waren zoo wel versterkt en van alles voorzien, dat de *Britten*, die hunnen vergeefschen en schandelijken togt van 1809 niet konden vergeten zijn, zich aan geene nederlaag wilden wagen, welke hun ligt van de landgenooten en medebroeders van VAN SPEIJK had kunnen te beurt vallen. Zij bepaalden zich dus tot de min edele taak, om de zonder erg onder de bescherming des vredes terugkeerende koopvaardijschepen in de *Engelsche* havens op te brengen, zoodra op den 7^den^ November het beslag ook op de in die havens liggende handelschepen gelegd was. Gelukkig, dat de ijverige *Nederlandsche* Consul MAY een' wenk gaf aan de

Digitized by Google

scheepskapiteins, en aan de loots- en visschersbooten, waardoor velen nog bij tijds ontsnapten.

Ongetwijfeld had men in *Engeland* en *Frankrijk* gedacht, dat eene *vertooning* slechts van dezen aard dadelijk het *Hollandsche* volk het hoofd in den schoot zou hebben doen leggen, en dus de belegering van het kasteel door eene in *België* gerukte *Fransche* legermagt onnoodig zou worden. Dáárom was ook bij het verdrag van den 22sten October de tusschenruimte van den 2^{den} tot den 15^{den} November gelaten, na welk laatstgenoemde tijdstip eerst de *Fransche* troepen *België* zouden binnentrekken. Want hoe onwettig en in tweestrijd tegen het regt der volken *Frankrijks* en *Engelands* maatregelen ook waren, zij wenschten geen' oorlog, die *Neêrland* verpletteren mogt, maar onderwerping aan hunne bevelen, om de schreeuwende bewegingspartij in *Frankrijk* en *België* te bevredigen.

Doch zij vergisten zich. Het *Nederlandsche* volk bleef kalm, of liever, het gloeide van verontwaardiging op het denkbeeld, van aan de onverhinderde vestiging van een *Fransch* Ministerie en de nieuwe eischen van *België* te worden opgeofferd, al ware het dan ook, dat de ontruiming van *Antwerpen* ons tevens *Venlo*, *Roermond* en een belangrijk grondgebied verschafte, iets, waarover zich sommige omwentelingsgezinde *Belgische* bladen grootelijks beklaagden. Men meende, dat men met het kasteel een onwaardeerbaar onderpand voor zijne eischen zou verliezen. Van daar de voorbeeldelooze geestdrift,

Digitized by Google

die alle klassen van het volk weder, even als in de eerste dagen der *Belgische* omwenteling, bezielde.

De begrooting, meer dan 49 Millioenen voor *gewone*, en ruim 45 Millioenen voor *buitengewone* uitgaven (waaronder bij de *tweeëndertig* Millioenen voor de krijgsmagt), te zamen 94 Millioenen, deed de Staten-Generaal geenszins terug deinzen. Men sloeg voor, dezelve te dekken door eene leening van 93 Millioenen, deels in geld, deels in papier van de vroegere leeningen, tegen 5 en 6 pCt., te voldoen; en die aan te dringen door de bedreiging eener min voordeelige leening, en daarna eener gedwongene heffing voor hen, die in de eerste leening achterlijk bleven, even als in 1832. Eenige bedenkingen konden het aannemen dezer wet in de zitting van den 17^den^ November niet beletten. In die zitting werd echter van verschillende zijden eene ronde en hartige taal gevoerd. De minderheid was voor de ontruiming der Citadel, gelijk de Heeren SCHIMMELPENNINCK en FOCKEMA, die een' algemeenen oorlog voorzagen, wanneer men het kasteel tegen *Engeland* en *Frankrijk* wilde verdedigen, en vroegen: *wat men toch met het goedkeuren der uitgaven voor den oorlog gewonnen had?* Terwijl één lid gaarne den laatsten penning zou inwilligen, indien het slechts de beteugeling en onderwerping van *België* gold, betuigde daarentegen de Heer LUZAC openlijk, dat hij in eene hereeniging geen heil zag, en daarom met veel genoegen het ontwerp der Regering van den 30sten Junij gezien had, hetwelk hij slechts vroeger,

Digitized by Google

als onmiddellijk antwoord op de 24 Artikelen, had gewenscht. LEOPOLD werd daarbij immers als Koning van *België* erkend; doch het *Fransche* huwelijk had de eischen aan die zijde doen klimmen, en de noodzakelijkheid, om, bij de opening der Kamers, den *Franschen* Koning eenen schitterenden volzin in den mond te kunnen leggen, had zijne troepen thans over de grenzen doen trekken. Waarom had men naar de *Pruissische* bemiddeling niet willen hooren? waarom ons aangevallen? waren wij weigerachtig om in billijke schikkingen te treden? — De meeste leden spraken in dien zin, en dat zulks uit overtuiging geschiedde, daarvoor getuigt, onder anderen, wat den Heer LUZAC aangaat, zijn onafhankelijke stand en karakter, en zijne bij vroegere gelegenheid gebezigde, der Regering niet zoo gunstige taal. De Heer FRETS ging nog veel verder, en meende, dat het thans de vraag gold, of *Nederland uit de rij der onafhankelijke Natiën zou worden uitgewischt.* De Minister van Finantiën trachtte den Heer SCHIMMELPENNINCK te wederleggen door de stelling, dat de gevorderde ontruiming der Citadel slechts *het eerste dwangmiddel tegen Nederland was, en door nog anderen stond gevolgd te worden:* eene redekunstige figuur, die toen onbeschrijfelijke werking deed, maar door de uitkomst niet tot voorzegging gestempeld is. De Minister, die toch ongetwijfeld het Traktaat van den 22sten October gelezen had, betuigde, *niet te weten, wat men van ons wilde.* Het zou misschien moediger en waar-

Digitized by Google

diger geweest zijn, te zeggen, gelijk weleer DEMOSTHENES tot de *Athenera: Had ik de nederlaag te* Cheronea *ook vooruit gezien, nog zou ik u geraden hebben, slag te leveren, uit aanmerking van uwen alouden roem, uwer voorvaderen, en van uwen naam in de toekomst!*

Het denkbeeld, dat de twee vereenigde Mogendheden zich niet met het kasteel van *Antwerpen* zouden tevreden stellen, maar dat zij ook *Staatsvlaanderen*, ja, welligt — zoo God het niet keerde, — *Vlissingen* zouden innemen, en nog vragen, of er niet meer voor het geliefkoosde *België* te rooven viel, — dit denkbeeld schoot wortel bij de *Nederlanders*, en werd nog versterkt door de tijding van den werkelijken intogt der *Franschen* in *België*, den dag na de merkwaardige openbare zitting der Staten-Generaal, en den eigen' dag der negentiende verjaring van *Neêrlands* herstelling ontvangen (*). Het was dan waar, hetgeen de Minister gezegd had! De eisch tot ontruiming van *Antwerpen* was slechts een eerste stap, die weldra met onzen staatkundigen

(*) « Dit berigt maakte eenen diepen indruk op de gemoederen; « elk was verontwaardigd over de handelingen van *Engeland* en « *Frankrijk*, ten opzigte van ons land, en zulks was bijzonder ge« schikt om de redevoering van den Minister van Financiën, waarbij « Z. Exc. onder anderen te kennen gaf, dat men eigenlijk niet meer « weet, wat van ons geëischt wordt, en de onvoorwaardelijke over« gave der *Antwerpsche* Citadel slechts als eene eerste *concessie* te « beschouwen is, dien algemeenen bijval te geven, welken zij « bekomen heeft." *Algemeen Handelsblad van den* 20sten *Nov.*, Art. *'s Gravenhage.*

Digitized by Google

ondergang, met vernietiging van die vrijheid, welke voor negentien jaren juist omtrent dezen tijd was verworven, eindigen zou! — De Natie was tot alles bereid, en gereed, om den *Brit* en den *Fransch-man* beiden onder de oogen te zien. Hetgeen TOLLENS gezongen had, was geene grootspraak, het was in deze oogenblikken waarheid, dat de Natie tot den Koning zeide:

Beschik, bepaal,
Wij geven 't goud en grijpen 't staal.

Men bereidde zich dan ook met allen nadruk tot den krachtigsten tegenstand. Al de talrijke verlofgangers, zoo der schutterijen als der geregelde troepen, werden, bij besluit van den 17^den^ November, weder onder hunne vanen geroepen. De Studenten der Hoogescholen, door vele nieuwe leden versterkt, begonnen weder als jagers hunne krijgsoefeningen, en maakten zich gereed tot den uittogt. Al de leden van den eersten *ban* der dienstdoende en rustende schutterijen, alsmede de geheele *tweede* en *derde* ban, moesten zich in Bataillons, onder den naam van *Reserve-schutterijen*, vereenigen, waarvan de leden wel tot nader bevel in hunne gemeenten verblijven, doch dezelve niet dan met verlof hunner bevelhebbers verlaten mogten, en zich dadelijk gereed moesten houden, om op de eerste oproeping te velde te trekken; zij moesten geregeld in den wapenhandel worden geöefend, en werden *onder het Ministerie van oorlog gesteld*,

Digitized by Google

hoewel de dienst buiten de gemeente van eenen bijzonderen last des Konings zou afhangen. Ook werd alles reeds voorbereid tot eenen *landstorm* aller weerbare manschap van 18 tot 50 jaren.

Men kan in gevoelen verschillen nopens de vraag, of de Regering niet de oogmerken der beide aanvallende Mogendheden al te donker beschouwde; of niet eene overeenkomst van dadelijke ruiling der Citadel, harer onderhoorige schansen, en van *Lillo* en *Liefkenshoek* tegen *Venlo* met half *Limburg* ons eenen grooten schat van krijgsbehoeften en vele naderhand vernielde bodems zou hebben bespaard: dan wel, of de eer en de waardigheid des lands die ontruiming op een magtwoord van buiten, zonder voorafgaanden strijd, niet gehengden; maar hetgeen boven alle bedenking verheven is, en bij vriend en vijand goedkeuring, bij velen bewondering wegdroeg, was eensdeels de gematigdheid, kalmte, menschelijkheid en zelfbeheersching, door de Regering, nadat zij eenmaal besloten had zich te verdedigen, ten toon gespreid, anderdeels de houding der Natie, die geduld met moed, orde, veêrkracht en standvastigheid paarde.

Het beslag op de *Nederlandsche* schepen en de wegneming van zoo velen derzelve, zonder klagten der Mogendheden over eigene beleediging, in vollen vrede op zee, had, gelijk wij boven reeds opmerkten, niet de werking gedaan, die de daders daarvan verwachtten. In plaats van schrik en ontstellende klagten, had het diepe verbittering tegen de bewerkers

Digitized by Google

ten gevolge gehad. Reeds spraken velen van weêrwraak te nemen op *Fransche* en *Engelsche* bodems (welke laatste in onze havens toen zeer talrijk, en wel door hunne Regering gewaarschuwd, maar nog niet alle weggezeild waren), en zelfs van het uitrusten van kapers. Doch de Regering wilde de klove niet onverzoenlijk doen worden. Zij nam dus den 16den November het besluit, om alle *Fransche* en *Engelsche* schepen binnen drie dagen uit de havens *te doen vertrekken*, en hun het binnenloopen in dezelve, gedurende de maatregelen van geweld tegen de *Nederlandsche* vlag, te ontzeggen. Deze maatregel werd echter slechts voorloopig genomen. Zoo kon dus een vijandelijk schip (want het *gedrag* der beide Mogendheden was ten minste vijandig) de haven uitzeilen op het oogenblik, dat een *Nederlandsch*, hetwelk die wilde bereiken, door de blokkerende kruissers genomen werd! Evenmin werd nog de vaart op de *Schelde* naar en van *Antwerpen* belemmerd, en dus die handel, ten behoeve van welken *Nederland* zoo veel leed, door een' *Nederlandschen* stroom heen vrij gelaten. Maar deze schijnbaar overdrevene toegevendheid was hooge staatkundige wijsheid. Zij overtuigde *Europa* van de gematigdheid en vredelievendheid der *Nederlandsche* Regering, en won de harten, zoo niet in *Frankrijk* (waar de vooroordeelen tegen het *Hollandsche* volk, door het tusschenliggende *België*, gevoed en gekoesterd werden), ten minste in *Engeland*, waar overeenkomst van Godsdienst, zeden

Digitized by Google

en oude betrekkingen het *volk* nog veel meer tot vriend van *Nederland* maakte. Uit *Londen* werden ten voordeele der weduwen en weezen dergenen, die in dezen strijd mogten sneuvelen, verscheidene, niet onaanzienlijke giften, onder anderen een van 20 P. St. (240 gulden), naar *'s Hage* gezonden. Een aantal der aanzienlijkste kooplieden, reeders en bankiers in de *Britsche* Hoofdstad, hetwelk tot bij de 2000 opklom, vereenigde zich tot een verzoekschrift aan den Koning, om de dwangmaatregelen, tegen het met *Engeland* zoo verbroederde *Holland*, te doen opheffen. Immers ook de *Britsche* handel leed zeer veel door die stremming; en te *Hull* zoowel als te *Newcastle*, *Bristol*, *Norwich* en in andere koopsteden, werd het voorbeeld der *Engelsche* Hoofdstad gevolgd; ook die van *Schotland*, *Edinburg*, gaf een gelijksoortig voorbeeld van meer dan duizend personen.

Van den tweeden maatregel, den intogt van een *Fransch* leger in *België*, verwachtte men meer. LEOPOLD had aan de vereischten voldaan, bij het Tractaat van den 22sten October gevorderd; hij had den intogt der *Franschen verlangd*, daarvan bij de opening van zijne Wetgevende Kamers kennis gegeven, en den eisch der Kabinetten tot ontruiming van *Limburg* tegen *Antwerpen* aangenomen. De tijd tusschen deze kennisgeving en den 15den November was te kort om te weigeren; dus moesten de Kamers, ten minste de beide tegenpartijen in dezelve (want men had er twee in eene tegen-

Digitized by Google

overgestelde rigting), het verdrag stilzwijgend goedkeuren, waarbij bepaald werd, dat het *Belgische* leger *geen deel aan de belegering der Citadel nemen mogt*, terwijl men het nogtans tegenover het *Nederlansche* zou plaatsen, om dit te beletten, den belegerden te hulpe te snellen. Dit maakte bij alle *Belgen*, die eenig denkbeeld hadden van volksëer, den nadeeligsten indruk. Te erkennen, dat zij eene vesting in hun eigen land niet konden bedwingen, tegenover eene bevolking, die naauwelijks meer dan de helft der hunne bedroeg, en dat zij daartoe de hulp van vreemden inroepen moesten, dit was een bewijs, dat zij bezwaarlijk aanspraak hadden op den naam eener zelfstandige Natie. Maar de *Fransche* hulp was niet meer te ontgaan, en ook aan het Ministerie in *België* welkom. Geducht was de hulp, die de Koninklijke Schoonvader aan LEOPOLD zond, onder denzelfden GÉRARD, die reeds eenmaal ter zijner bescherming het land was binnen getrokken, en nu ook van 's Konings beide oudste zonen, de Hertogen van ORLEANS en van NÉMOURS, was verzeld. De togt ging over *Bergen* en *Doornik* naar *Brussel* en *Mechelen*. Verreweg het grootste gedeelte des legers, hetwelk op het ruimst van grof geschut en krijgsvoorraad van allerlei aard was voorzien, en 42,000 man met 31,000 paarden bedroeg, bleef op den regter oever der *Schelde:* bij hetzelve stond de *Genie*, tot het besturen der belegeringswerken, onder den doorkundigen HAXO, en het geschut

Digitized by Google

onder den bekwamen NEIGRE. Eene kleinere afdeeling, onder de Generaals ACHARD en TIBURCE SÉBASTIANI, begaf zich naar den linker oever, tegen het *Vlaamsche* Hoofd, de naburige sterkten aldaar, en tegen *Lillo*. De komst dezes geduchten legers voor het Kasteel, en de opening der krijgsverrigtingen, werd slechts vertraagd door de moeijelijkheid van het vervoer des verbazenden treins van geschut, die, met gemak door het drooge weder te lande vervoerd, te *Boom* werd scheep gebragt, om te water tot nabij de *Lunet* van *Kiel* te worden vervoerd. Men had dus in *Nederland*, nog gedurende de geheele maand November en de eerste dagen van December, gelegenheid, zich tot den krachtigsten tegenstand toe te rusten.

Terwijl nu 40,000 *Franschen* rondom *Antwerpen* zamentrokken, en het *Belgische* leger (waarvan de juiste hoegrootheid niet naauwkeurig bekend is) zich langs de grenzen dier Provincie nedersloeg, om de *Nederlandsche* troepen, die van strijdlust brandden, weêrstand te bieden, verscheen er een vierde kampvechter in het strijdperk. Het was *Pruissen*. Daar de Koning zijne toestemming tot het verdrag van den 22sten October, zoo min als *Rusland* of *Oostenrijk*, had gegeven, vereenigde hij een *Observatie-leger* aan de *Maas*, tusschen die rivier en den *Rhijn*, om tegen alle mogelijke gevallen gereed te zijn, waarschijnlijk, wanneer de *Franschen* de *Duitsche* of *Nederlandsche* grenzen overschrijden mogten. Twintigduizend man werden er onder den

Digitized by Google

Generaal VON MUFFLING geplaatst, wiens hoofdkwartier te *Krefeld* werd opgeslagen. In 1815 was deze krijgsman Gouverneur te *Parijs* geweest. Toen had hij de magt van *Frankrijk* onder de knie zijner Regering gezien; thans moest hij werkeloos aanschouwer zijn, hoe die zelfde magt hare vanen plantte aan de boorden der *Schelde*.

Zoo stonden vier legers, op eene geringe uitgestrektheid, tusschen de *Maas* en de *Schelde* geplaatst. Doch slechts een dier legers, en wel het talrijkste, het meest van moordtuig voorziene — zou strijden. Tegen wien? tegen eene tienmaal kleinere magt, in een Kasteel, hetwelk men, door geschut nederwaarts aan de *Schelde* geplant, wel van *Holland* hoopte af te snijden: tegen eene bezetting, in eene enge ruimte zamengedrongen, bespied en belaagd uit eene naburige vijandelijke stad, die haar eens schande of ondergang had gezworen, en die hare tuchtigende hand ondervonden had, maar daarvoor nu ook wraak zwoer — wraak, niet door zich zelve, maar door anderen, zoo lang er gevaar was; — *daarna* nam zij het voor hare taak, op weerloozen te woeden.

Doch neen; deze bezetting had een' steun, een' sterken, getrouwen steun, het *Nederlandsche* leger, de helden van den tiendaagschen veldtogt. De moedige schutterijen en vrijwilligers, door de jagers van 1831, misschien door hunne broeders, de nog achtergeblevene schutterijen, versterkt, en tot een geducht leger onder den held van *Quatre-Bras*,

Digitized by Google

Waterloo, *Hasselt* en *Leuven*, gevormd, dit leger zal zijne dappere voorvechters in den nood gewis niet verlaten. Het heeft nog een' bijkomenden prikkel ten strijde. Het heeft *Belgen* tegen zich over, die er voor uit komen, dat *zij* het *Hollandsche* leger zullen weêrhouden, dat *zij* het ontzet verhinderen zullen. O, gewis! *Oranje* zal over het lijf dier pralers heen — zouden zij voor hem niet vallen of vlieden, gelijk in Augustus 1831? — naar *Antwerpen* snellen, daar in den rug der *Franschen* werken, hen van hun Vaderland afsnijden, en *Neêrlands* onsterfelijken roem voltooijen, door eene zegepraal, grooter dan die bij *Ramillies* en *Malplaquet!*

Zoo dachten velen; zelfs de *Fransche* Regering schijnt dit gevreesd te hebben, daar zij de bezetting der *Belgische* grenzen ten Noorden geenszins aan het zich noemende *jonge* en *schoone* leger van dat volk vertrouwde, maar den Hertog van ORLEANS zelv', en de Generaals LAWOESTINE en CASTELLANE tusschen *Antwerpen*, *Breda* en *Turnhout* deed post vatten, blijkbaar tegen het *Hollandsche* leger. Maar de *Nederlandsche* Regering toonde hier weder, gelijk bij de beantwoording van het *Embargo*, de wijsheid en gematigdheid, die wij haar toekenden. Zij wilde zich voor het oog der wereld zuiveren van den blaam, haar aangewreven, dat zij niets meer dan een' algemeenen oorlog verlangde, ten einde in die verwarring *België* te heroveren. Was daartoe immer de gelegenheid gunstig, zoo was het nu. *Frankrijk* en *Engeland* schou-

Digitized by Google

den zelve den wapenstilstand, waartoe zich *Nederland* verbonden had. Met de Citadel van *Antwerpen* te ontzetten, voldeed men slechts, zoo het scheen, eenen pligt jegens wapenbroeders. Werden de *Franschen* geslagen, zoo viel ongetwijfeld *België*, door Oranjevrienden bewerkt, het oude Bestuur toe, en bij eene nederlaag kon men veilig op het *Nederlandsche* grondgebied terug trekken, zonder zorg voor de *Franschen*, die door het *Pruissische* leger in hunne flank, en zekerlijk door bedreigingen der drie Oostelijke Mogendheden, belet zouden worden, dat grondgebied aan te vallen. Hoe schoon was dus de kans, hoe goed het voorwendsel tot aanval! Maar die aanval had geene plaats. In weêrwil van het ongeduld des ganschen legers, om CHASSÉ ter hulpe te vliegen, werd het sein tot den optogt geenszins gegeven. Men had in *'s Hage* berekend, welke de gevolgen zouden zijn van den schok der twee legers, en — menschelijker dan te *Parijs* — deinsde men voor die gevolgen terug. Men liet de Citadel aan den moed harer verdedigers, en aan het beleid van CHASSÉ over.

Treffend schouwspel voorwaar! De blikken van gansch *Europa*, van *Londen* tot *Petersburg*, van *Napels* tot *Stockholm*, waren op dit ééne punt gerigt. Het scheen een dier tweegevechten der heldeneeuwen, waarin twee strijders elkander uitdagen en in het aangezigt van geheele legers, in gespannen verwachting rondom hen geschaard, hunne wederzijdsche partijen verdedigen. Maar bij HOME-

Digitized by Google

RUS wil de Opperveldheer niet, dat zich de zwakkere MENELAUS tegen den veel sterkeren HEKTOR zal wagen; hier offert zich eene bezetting van vier of vijf duizend man voor *Hollands* eere tegen een leger van vijftig duizend, hetwelk weldra nog versterking bekomt, blijmoedig op, en zal de vesting niet overgeven, zoo lang zij dien naam nog mag dragen! Zoo stond LEONIDAS met zijne duizend man (*) tegen vele honderd duizende *Perzen*, minder door de zee en den rotsmuur van den *Œta*, dan door den onkreukbaren moed van zich en de zijnen geschraagd! Hij bleef, omdat *Sparta's* eer het verlangde! — Op de zegepraal hoopte hij niet, maar wel om een' zedelijken indruk, van het geen *Grieken* vermogen, bij den vijand achter te laten. Dat zelfde verlangde CHASSÉ te bereiken.

Maar hij had een' anderen waarborg voor zijne veiligheid: — de stad *Antwerpen* lag onder zijn geschut, en haar lot was in zijne handen. Reeds eenmaal had zij zulks, in October 1830, ondervonden. Dus was bij de nadering des *Franschen* legers de schrik algemeen. Men riep, dat het *Belgische* Bestuur de eerste koopstad des Rijks aan zijne ontwerpen opofferen wilde. In den zomer, toen eene schikking nabij was, had *zij* door hare verzoeken die schikking verwijderd; thans zou zij de gevolgen bezuren!

(*) *Duizend* man, niet *drie honderd*. Zoo groot was zekerlijk slechts het getal der *Spartanen*: doch men moet, gelijk bijkans altijd geschiedt, de zeven honderd brave *Thespiërs* niet vergeten. Zie HERODOTUS, VII. B. Hoofdst. 202, 222.

Digitized by Google

Op nieuw begon eene algemeene verhuizing der ingezetenen, gelijk in Mei des jaars 1831. De kinderen uit het Weeshuis werden verwijderd, en het Hospitaal naar *Leuven* overgebragt. Zeer vele mannen deden hunne vrouwen en kinderen het gevaar naar elders ontwijken. Tot uit *Namen* toe zond men brandspuiten naar *Antwerpen;* er waren er acht en vijftig bijeen; vier honderd arbeiders, die geen werk hadden, werden tot het blusschen van brand in *brigaden* verdeeld. Zeer gestrenge maatregelen werden er genomen door den bevelhebber der stad, BUZEN, een' *Franschman* in *Belgische* dienst. Elk, die niet in de stad zelve woonde, en geen *bijzonder* verlof bekwam om te blijven, moest dezelve binnen 24 uren ontruimen; en, daar men de aanhangers van het oude Bestuur en derzelver gemeenschap met de Citadel scheen te duchten, werd elk, die in dit geval was, of slechts *onrustbarende gerüchten verspreidde*, met het te regt staan voor eenen krijgsraad en een (dood)vonnis binnen de 24 uren bedreigd. Ook buitenslands verwáchtte men, dat *Antwerpen*, in geval van beleg des Kasteels, daarvan het onvermijdelijke slagtoffer worden zou. De bladen der Ministers in *Engeland* zochten dit wel te verbloemen en de onwaarschijnlijkheid daarvan aan te toonen, als ware zulks strijdig met de wetten des oorlogs, maar die der tegenpartij verdedigden het regt van dien maatregel, wanneer de *Nederlandsche* Regering dien nam, gelijk zij verwachtten, en wierpen daarvan alle verantwoorde-

Digitized by Google

lijkheid op het schijnbaar *Belgisch*-gezinde, maar inderdaad voor *België* zoo heillooze Ministerie der *Whigs*.

Ondertusschen werden de *Franschen* na half November door het uitmuntendste — in dit jaargetij buitengewone weder begunstigd. Alle de troepen werden in de nabijheid van *Antwerpen* onder dak gebragt en onder tenten gelegerd. Rijsbossen, schanskorven, alles was in gereedheid om de loopgraven te beginnen, en het vuur op de Citadel met 114 stukken, waaronder zware mortieren, te openen. Een *Engelsche* Commissaris, CARADOC, bevond zich in 't *Fransche* leger, alwaar ook de beide Prinsen waren aangekomen. Maar het scheen, dat een verschil tusschen het *Belgische* Kabinet en den Maarschalk den aanval, waartoe nu alles in gereedheid gebragt was, vertraagde. De *Fransche* Veldheer, die de zaak als krijgsman beschouwde, wilde zich van het groote voordeel bedienen, hetwelk de stad hem voor den aanval bood: dáár juist is de zwakste zijde van het Kasteel: doch de *Belgische* Regering, verschrikt door de klagten der *Antwerpenaars*, wilde zulks niet gedoogen. Hij moest toegeven, en den 30sten November werd aan CHASSÉ eene opeisching gezonden, waarbij hem, uit naam van den Maarschalk GÉRARD, die de *Belgische* posten door *Franschen* had doen aflossen, het verdrag der beide Mogendheden herinnerd, en hij tevens opgeroepen werd, om het Kasteel *met de daarbij behoorende sterkten* over te geven, ten behoeve van den daarop regt

Digitized by Google

hebbenden Koning der *Belgen*. De belegeringswerken zouden *niet* tegen het zwakste punt, de stadzijde, maar tegen de buitenwerken gerigt worden: doch daarvoor verlangde GÉRARD ook zekerheid, dat de stad voor een bombardement beveiligd zou blijven.

Het antwoord van CHASSÉ was gereed. Hij was bereid, *de stad Antwerpen als onzijdig te beschouwen*, zoo lang men noch van de stad, noch van hare buitenwerken vuur gaf op het Kasteel, op het *Vlaamsche Hoofd*, de Forten *Burgt*, *Zwijndrecht* en *Oosterweel*, en op het smaldeel op de *Schelde*. Tevens eischte hij de vrije gemeenschap te water met *Holland*, onbelemmerd door de tusschen beiden liggende *Belgische* Forten (die allen achtervolgens door *Franschen* bezet werden). GÉRARD maakte in zijn antwoord, ten aanzien der werken van de stad *Antwerpen*, eene uitzondering van het Fort *Montebello*, hetwelk hem volstrekt noodzakelijk was, om de Citadel met vrucht te beschieten; ook wilde hij wel uit *Antwerpen* het *Vlaamsche Hoofd* sparen, maar geenszins de vrije gemeenschap te water vergunnen. Eigenlijk waren dus de voorwaarden van CHASSÉ afgewezen, en hij behield zijn regt, om de stad te beschieten. Doch ook hier zegevierde ten derdenmale bij *Nederlands* Regering menschelijkheid en wijze voorzigtigheid over wraakzucht. CHASSÉ bekwam het bevel, de veege stad te ontzien.

Eer wij dit hoogst merkwaardige beleg gaan beschouwen, zal het noodig zijn de ligging der plaats

Digitized by Google

en der omstreken, tot goed verstand der wederzijdsche verrigtingen, een weinig van naderbij gade te slaan.

Het Kasteel van *Antwerpen* werd door den Hertog van ALBA in 1568 gebouwd als een breidel der stad. Zoo hij had kunnen voorzien, dat eenmaal uit *Holland* de afval van *Spanje* zou komen, zou hij ongetwijfeld de Citadel aan de *Noordzijde* der stad hebben aangelegd; thans deed hij haar aan de Zuidwestzijde bouwen, door een' zijner kundigste krijgsbouwmeesters, PACIOTTO of PACIECO. De bouw kostte veertien tonnen gouds (toen nog veel meer waard dan thans), waartoe de stad er vier moest opbrengen, en hield twee duizend werklieden bezig. Het is een regelmatige vijfhoek, leunende ten Westen aan de *Schelde*, en ten Noordoosten de stad bestrijkende. In 1576 deden de *Spanjaarden* van hier eenen uitval op de ongelukkige, tegen hen opgestane stad, die zij met bloed en ijzing vervulden. Terstond na den *Gentschen* Vrede en den aftogt der *Spanjaarden* werd het Kasteel *naar de stadzijde* vernield (*). Maar nadat PARMA de stad hernomen had, was het herstel der geslechte werken eene zijner eerste zorgen. Het Kasteel werd nu weder een regelmatige vijfhoek, en de vijf bolwerken van hetzelve her-

(*) Wij herinneren ons, onder de kostbare boekverzameling des Heeren J. KONING, een boek uit de tijden, toen *Antwerpen* vrij was (1577—1585), gezien te hebben, waarin het Kasteel zich aan de *waterzijde*, even als eene groote *Lunet*, vertoonde, doch aan de landzijde open was.

Digitized by Google

kregen de namen der stichters: *Toledo*, *Paciotto*, *Fernando* (ALVA's voornaam), *Hertog*, en *Alva*. De grond wordt aan de Zuidwestzijde door zijne laagheid, bij ongunstig weder, bijkans een moeras, en daar, tusschen het zoogenaamde *Melkhuis* aan de *Schelde* en de bril of *lunet Kiel* (*), konden dus de *Franschen* geene werken aanleggen. Meer Oostwaarts verhoogt zich de weg, en hier, bijna vlak in het Zuiden der stad, was de tweede *lunet St. Laurent*. Deze beide schansen waren in den beginne onbezet gebleven: naderhand had de bezetting die, tijdens de herhaalde inbreuken op den wapenstilstand, en de stichting van het *Noorderfort*, op hare beurt bezet, en zij kwamen haar treffelijk te stade. Aan de overzijde der *Schelde* bezetteden de *Nederlanders* het versterkte *Vlaamsche Hoofd*, en daar zij door hunne oorlogschepen en kanonneerbooten meester der rivier waren, konden zij telkens de gewonden en zieken naar die vesting zenden, waar zij buiten bereik van 's vijands geschut waren. Nog waren de kleine Forten *Burgt* en *Zwijndrecht* op den linker, en *Oosterweel* op den regteroever der *Schelde* in het bezit der *Nederlanders*. Maar de *Antwerpenaars* hadden ten Noorden der stad, waar de rivier eene groote bogt naar het Westen maakt, het zoogenaamde *Noorderfort* aangelegd, en daar men van onze zijde de Forten *St. Marie* bij *Calloo* benevens *de Parel* op den linker en *St. Philippe* op den regteroever,

(*) Het kenmerkt eene *lunet*, dat zij van achter open is.

Digitized by Google

mede Noordwaarts van *Antwerpen*, niet bezet had, zoo haastten zich de *Franschen* daarvan bezit te nemen. Dit was voor den uitslag van het beleg van zeer groot belang, vermits hierdoor de gemeenschap met *Holland* kon worden afgebroken. Verder Noordwaarts op hielden de onzen *Lillo* op den regter, *Liefkenshoek* op den linkeroever bezet, twee onbeduidende sterkten, wat hunnen aanleg betreft, maar die door overstroomingen geducht konden worden gemaakt. Zij waren in 1785 door onzen Staat aan *Oostenrijk* afgestaan, en behoorden dus in 1790 tot *België*, hetwelk daarop diensvolgens thans aanspraak maakte. Maar dewijl dezelve vroeger nooit onder *Antwerpen* hadden behoord, had de Koning thans ook een' afzonderlijken bevelhebber daarover aangesteld, den Overste BAKE, dien wij vroeger bestemd zagen om den ijzeren weg tusschen *Amsterdam* en *Keulen* te banen. Meer Noordelijk had men de *Belgen* meester gelaten van de beide Forten den *Doel* en *Frederik Hendrik*. Alsdan verbreedt zich de stroom, en het *Nederlandsche* Fort *Bath*, op de punt van het verdronken *Zuidbeveland*, bestrijkt zoowel den inloop in de *Ooster-* als *Westerschelde*.

De *Franschen* hadden voor deze belegering *vijf* of ten hoogste *tien* dagen gerekend. (Naderhand, toen de tijd tot *drie weken* was uitgeloopen, zeiden zij, dat zulks in de berekeningen van hunnen Oorlogsminister gevallen was.) Natuurlijk vroeg men elkander naar den uitslag van aanvallen op het Kasteel in vroegere dagen, om daaruit den mogelijken te-

Digitized by Google

genstand te berekenen. In 1746 hadden de *Franschen*, meester der stad, met eene veel kleinere belegeringsmagt dan thans, het Kasteel in *zeven* dagen bemagtigd. In 1792, 1793 en 1794 was het Kasteel *tweemaal* door de *Franschen* en eens door de *Oostenrijkers* genoegzaam zonder eenige tegenweer (de laatste maal zonder slag of stoot) ingenomen. Geheel ongegrond scheen dus de berekening der *Franschen* van eene uiterlijk tiendaagsche verdediging niet; maar, ter plaatse zelve gekomen, beseften zij wel het tegendeel uit de ligging der vesting, de hooge muren, en vooral CHASSÉ's hartig antwoord: *de plaats niet te zullen overgeven, eer alle verdedigingsmiddelen uitgeput waren.* Op het oogenblik, dat zij den grijzen CHASSÉ opeischten, hadden zij reeds des nachts (tegen krijgsmansgebruik vóór de opeisching) de loopgraven geopend; en dus had de Generaal het volste regt, om hen, gelijk hij deed, op den eigen dag der opeisching (den 30sten November) te beschieten.

Zoo was dan het eerste kanonschot gelost, de vijandelijkheden waren begonnen! De hoop der *Engelsche* en *Fransche* Staatslieden, die zich nog altijd vleiden, dat Koning WILLEM het tot dit uiterste niet zou laten komen, was teleurgesteld. CHASSÉ durfde niet *enkel* aan nietswaardige *Belgische* muiters, hij durfde ook aan de veroveraars van *Spanje*, *Morea* en *Algiers* (om slechts van de oorlogsfeiten der *Franschen na* NAPOLEON's tijd te gewagen) het hoofd bieden.

Digitized by Google

De brave CHASSÉ had reeds den 24sten November eenen *Raad van verdediging* voor het Kasteel en onderhoorige sterkten opgerigt, bestaande uit den Generaal FAVAUGE (een' in den tiendaagschen veldtogt beproefden krijgsman) en den Overste VAN QUADT, beide van het voetvolk, den Majoor VOET, Plaatselijk Bevelhebber, een man, die terwijl CHASSÉ door ongesteldheid belet werd, zelf ter plaatse te komen, de verdediging in persoon met veel beleid en hoogen moed bestuurde, den bij uitstek bekwamen bevelhebber der Artillerie SEELIG, door wiens zorg dit wapen de bewondering zelfs van den vijand wegdroeg, den bevelhebber der Genie VAN DER WIJCK, en den Intendant MULDER als Secretaris, en, wat de vloot betrof, den dapperen Kapitein KOOPMAN. Het zal niet ongepast zijn, hier iets meer van dien braven zeeman te zeggen, die zich reeds vroeger voor *Antwerpen* en elders zoo zeer onderscheiden had. Wij blozen bijna, dat wij deze berigten ontleenen uit een *Fransch* werk, maar hetwelk ons zeer ruimschoots regt doet wedervaren (*).

JAN KOENRAAD KOOPMAN, in 1790 te *Amsterdam* geboren, begaf zich met zijn vijftiende jaar reeds in zeedienst. Hij hielp het schoone oorlogsfeit volbrengen, van het vlootje der *Hollandsche* ligte vaartuigen, in weêrwil der *Engelsche* kruisers, uit

(*) De Ridder DE RICHEMONT, in zijn *Geschiedkundig Verhaal van de belegering der Citadel van Antwerpen.*

Digitized by Google

de *Schelde* naar *Duinkerken* en *Boulogne* te brengen, waar toen de landingsvloot van NAPOLEON zich verzamelde. In 1808 werd KOOPMAN Luitenant der tweede klasse, en vatte, na de herleving van zijn Vaderland in 1813, de eerste gelegenheid aan, om met eenige zeelieden hetzelve bij de berenning van het destijds *Fransche Naarden* ter dienst te staan. In 1816 redde hij in de *Amerikaansche* zeeën een *Spaansch* schip uit de handen van eenen zeeroover, die de vlag van eene der nieuwe Republieken had opgestoken. In 1821 werkte hij zeer mede tot de verovering van *Palembang* op *Sumatra*; hij nam eene batterij, werd daarbij gewond, en werd benoemd tot overbrenger van de belangrijke tijding der overwinning naar *'s Hage*, ontving daarop de *Willems-orde*, en werd kort daarna Kapitein-Luitenant. In de *Middellandsche* zee bevel voerende, stortte hij zich gekleed in zee, om een' buiten boord gevallenen matroos het leven te redden; het gelukte hem, en hij bekwam daarvoor een' zilveren eerepenning. Naderhand diende hij in de *Oost-Indiën*, en wel voor *Celebes* op het Fregat *de Komeet*. Wegens zijne daden op de *Schelde*, die wij gedeeltelijk vroeger vermeld hebben, vooral op den 27sten October 1830, bekwam hij de *Leeuwen-orde*. Aan zijne tusschenkomst had, volgens de berigten die wij volgen, *Antwerpen* deszelfs behoud in Mei 1831 te danken. Onder hem had men in Augustus daarna de schitterende verrigtingen der vloot te danken, en hij voerde thans (onder het oppergezag van CHASSÉ) als Kapitein met

Digitized by Google

den rang van Overste bevel over het smaldeel, hetwelk de belegerden ondersteunen moest.

Reeds vóór de instelling van den verdedigingsraad had CHASSÉ de volgende bekendmaking aan zijne troepen uitgevaardigd:

Dappere Krijgsbroeders!

« Het oogenblik nadert, waarop Oud-*Hollandsche* « trouw en moed eene nieuwe proef ondergaan zul- « len. Binnen weinige dagen zal zich een *Fransch* « leger voor deze muren vertoonen, om ons, zoo « mogelijk, met kracht van wapenen tot de overgave « dezer sterkte en der onderhoorige Forten te dwin- « gen. Vol vertrouwen op de regtvaardigheid onzer « zaak, en gerust op uwen beproefden moed en « verknochtheid aan Koning en Vaderland, zullen « wij dat leger onverschrokken te gemoet zien. »

« Krijgsbroeders! heel *Nederland* en zelfs *Eu-* « *ropa* houden het oog op ons gevestigd. Toont « dan allen in het algemeen, en elk uwer in het « bijzonder, dat het vertrouwen, hetwelk onze dier- « bare Koning ons heeft geschonken, niet aan on- « waardigen is besteed, en nemen wij het onwan- « kelbare voornemen, om ons, met mannenmoed, « tot het uiterste te verdedigen. *Leve de Koning!* »

Eene bijzonder groote *Hollandsche* vlag, bij het naderen der *Franschen* tot voor het Kasteel van daar uitgestoken, was als 't ware het zinnebeeld van aller voornemen, om aan de verwachting van het Vaderland te beantwoorden.

Digitized by Google

De arbeid aan de *Fransche* loopgraven, in den nacht (*) van den 3^den^ November door 4500 man (onder den Hertog van ORLÉANS zelv' in diepe stilte onder begunstiging eener zware duisternis) begonnen, ontmoette groote hinderpalen door het weder, hetwelk reeds sints eenige dagen zeer regenachtig was geworden, en den grond vooral naar de zijde van *Kiel* geheel en al doorweekte. Verscheidene stukken bleven in het moeras steken, en ophooging van den grond door rijsbossen en planken was te vergeefs. De arbeiders stonden tot aan de knieën in het slijk, en toch konden de nu zoo talrijke *Franschen* niet alle in de huizen geborgen worden, maar moesten op het opene veld overnachten. De *Nederlanders* hadden intusschen den post bij het zoogenaamde *Melkhuis* aan de *Schelde*, door de *Franschen* verzuimd, dadelijk bezet, een gedeelte van den *Scheldedijk* bij *Burcht* doen springen, en bedreigden het dorp *Berchem* zoo zeer, dat het door de *Franschen* ontruimd werd. Deze verwonderden zich, dat de *Nederlanders*, hoewel van tijd tot tijd op de arbeiders in de loopgraven vurende, zulks niet met meer hevigheid deden, en vooral, dat zij geene sterke uitvallen ondernamen, om de met zoo veel moeite begonnen werken te vernielen. Wij zijn niet krijgskundig genoeg om dit te beoordeelen, doch zoo veel schijnt zeker, dat CHASSÉ zijne manschap tot op het beslissende

(*) Eigenlijk des avonds te voren ten 10 uren. Zie RICHEMONT, bl. 83. Dit was, vóór de opeisching, zeer onkiesch.

Digitized by Google

oogenblik heeft willen sparen, en mogelijk ook bevelen had, zich ten strengste bij *verdediging* te bepalen.

Intusschen had de Koning de Natie weder opgeroepen, om zich Zondag, den 2den December, plegtig in het gebed om hulp tot den Allerhoogsten in hare kerkgebouwen te vereenigen. Zeer statig werd deze dag door de buitengewoon talrijk opkomende schare gevierd, en heilige ernst getuigde van den godsdienstigen geest, die nog altijd de *Nederlanders* eene zede hunner Vaderen deed beminnen, die bij hunne ligtzinnige naburen slechts spot en schimp zou hebben opgewekt. Het beroemde vers van onzen puikdichter TOLLENS op dezen Bededag werd (een zeldzaam geluk voor *Nederlandsche* gedichten) meer dan eens in het *Hoogduitsch*, *Fransch* en *Engelsch* overgebragt, zoodat daarvan zes (en daaronder uitnemende) vertalingen het licht zagen. Indien dit gebed alléén de overwinning op den vijand ten doel had, zoo is het niet verhoord; doch indien het de Godheid slechts aanriep om een eervol einde van den moeijelijken toestand, waarin het Vaderland zich destijds bevond, zoo heeft de God onzer Vaderen zich niet onbetuigd gelaten.

Nacht en dag werkten intusschen de *Franschen* aan de voltooijing der loopgraven, en al sterker en sterker werd het vuur der belegerden. De voortreffelijk bediende *Nederlandsche* Artillerie rigtte hare schoten zoo wis, dat de belegeraars van tijd tot tijd zware verliezen leden. Nogtans gelukte het

Digitized by Google

hun, met verbazende inspanning en de hulp van zes duizend werklieden, het geschut, ook het ingezakte, op de batterijen te brengen, waarvan de *eerste* op het Fort *Montebello* geplaatst was, welks onzijdigheid CHASSÉ als onderpand voor die der stad had verlangd. Nogtans vuurden de onzen niet op de stad, en stelden dus de algemeene verwachting van vriend en vijand op eene voor de menschelijkheid streelende wijze te leur.

Maar er was nog niet op de Citadel geschoten. Den 4den December, na eene tweede opeisching, werd het vuur uit de zeven batterijen en zes loopgraven geopend. Den volgenden dag (den 5den) was het getal der batterijen reeds tot *veertien* vermeerderd (*); alstoen was het vuur verschrikkelijk, en men mag zeggen, dat van den 4den tot den 23sten December, dus negentien dagen lang, een regen van

(*) De Ridder DE RICHEMONT (*Geschiedk. Verhaal*, enz. bl. 97), zegt, dat er *drie honderd* stukken reeds op den 4den in batterij stonden. Doch wij twijfelen zeer, of elke batterij door elkander wel *drieëntwintig* stukken had. Zelfs van veertien batterijen is het halve getal twijfelachtig. Over 't algemeen is het wel aangenaam voor eenen *Hollander*, een' vreemdeling, zoo als den Heer DE RICHEMONT, zoo warm zijn partij te zien trekken; maar onder de verwijtingen, waarmede hij de *Belgen* overlaadt, behoorde toch niet de geweldige berisping van den *Belgischen* Senaat voor te komen, die bijkans als eene *Inquisitie*-Regtbank wordt voorgesteld, omdat hij het schandelijke *Woordenboek der Godloochenaars*, van S. MARECHAL, 't welk men hem had durven toezenden, aan den eigenaar terugzond. De Staten-Generaal zouden gewis niet anders gehandeld hebben. Wat behoeft men de zwarte *Belgische* zondenlijst te vergrooten!

Digitized by Google

kogels, bommen en andere moordtuigen onophoudelijk de vesting bestookte. Verschrikkelijk was de verwoesting, daardoor in de enge ruimte, binnen welke het vuur der vijanden zich bepaalde, aangerigt. Nimmer, zegt de grijze CHASSÉ, in zoo vele oorlogen, zelfs in de bloedbaden van *Spanje*, beproefd, nimmer heeft iemand onzer iets dergelijks bijgewoond! De gebouwen der Citadel werden reeds grootendeels in de eerste dagen verwoest. Een verblijf voor twee compagniën voetvolk werd den 5^{den} doorboord, het groote magazijn van levensmiddelen reeds den 5^{den} en 6^{den} December in de assche gelegd, en daarbij twee Officieren der Genie (Graaf VAN LIMBURG STYRUM en ROGER) zoo zwaar gekwetst, dat hun het been moest worden afgezet. Ook werden verscheiden gebouwen, die men als bomvrij beschouwd had, waaronder een Hospitaal en een kruidmagazijn (dit laatste echter zonder de gevreesde schade), zwaar beschadigd of vernield. Dit was het uitwerksel eener nieuw uitgevondene soort van moordtuigen, bommen, naar den uitvinder PAIXHANS genoemd, wier geweld niets weêrstaan kon, en die alle met zoo veel moeite en kosten ingerigte *Kazematten* vruchteloos maakten. En toch werd de moedige bezetting daardoor geenszins verhinderd, om het vijandelijke vuur op het krachtigst te beantwoorden, zoo dat de *Franschen* zware verliezen leden, en het juiste mikken der *Hollandsche* kanonniers en schutters meermalen verwenschten. De 6de December, de verjaardag des Prinsen van *Oranje*,

Digitized by Google

onderscheidde zich door bijzondere heldendaden aan weêrszijden. Kogels, bommen, houwitsers, steenen, ijzerwerk der vernielde gebouwen, regenden, zegt RICHEMONT, van het Kasteel op de belegeraars, voor welke deze dag een der noodlottigsten was. Twee Officieren der Genie sneuvelden; het Fort *Montebello* en meer andere batterijen werden tot zwijgen gebragt; de Hospitalen waren te klein voor het getal der gekwetsten; de Officieren zelve vervingen, door de stukken te rigten, de soldaten, wier rijen meer en meer dunden; maar de *Nederlanders* verplaatsten met wonderbare vlugheid hun geschut, en stelden daardoor den vijand in zijne rigting te leur. Des nachts scheen het Kasteel een vuurberg, en men bespiedde het *Fransche* leger door middel van vuurkogels, die in deszelfs batterijen vielen. Maar hoe vele *Franschen* ook gekwetst waren, hoe akelig ook de nacht voor hen was, die bijna geheel aan het wegdragen der gekwetsten naar het Hospitaal, of het bergen der lijken werd toegewijd; zij morden of klaagden niet, maar onderwierpen zich zwijgend aan hetgeen de wet hunner Gebieders hun opleide.

Ziedaar eene schets der uitwerking van het gevecht dezes dags op het leger der *Franschen*, door een hunner zelven beschreven. Aan de andere zijde draagt het berigt van de zijde der onzen sporen van de hevigheid des aanvals, die zij op dezen bloedigen dag te verduren hadden. Reeds vermeldden wij de verwoestingen, door de *Fransche* bom-

Digitized by Google

men in de gebouwen van het Kasteel aangerigt. RICHEMONT voegt er bij, dat eenige *Hollandsche* batterijen door het hevige vuur waren tot zwijgen gebragt. Desniettemin wilde men den nacht en de waarschijnlijke ontsteltenis bij den vijand ten gevolge van zulk een vernielend vuur te baat nemen, om hem in de loopgraven te verontrusten. Het geschiedde des nachts te 11 ure uit den bedekten weg, die naar buiten voert. De *Franschen* leden veel door het *Hollandsche* klein geweer, doch een Luitenant der tiende Afdeeling (eene Afdeeling, die zich gedurende den geheelen opstand bij de *Belgen* bijzonder geducht had gemaakt) sneuvelde hier (*).

(*) Het zal waarschijnlijk bij dezen uitval geweest zijn, dat het geval plaats had, door RICHEMONT (misschien als ooggetuige) verhaald. Een Serjant van buitengewone lengte en sterkte werd door twee *Franschen*, terwijl hij de zijnen aanmoedigde, aangevallen om hem gevangen te nemen; doch hij wierp beiden op den grond, schoot zijn geweer af, en keerde tot de zijnen terug. Een Korporaal en tien man, allen gewond zijnde, werden gevangen gemaakt. De Korporaal werd voor den Maarschalk GÉRARD gebragt, en nopens den toestand der Citadel ondervraagd. Hij zweeg. Men bood hem ververschingen en een glas wijn aan, mits hij het uitdronk op de gezondheid der *Franschen* en *Belgen*. « Ja! » antwoordde hij, « zoo de « *Belgen* nog waren gelijk te *Waterloo*. Op de gezondheid van Va- « der WILLEM en mijn' dapperen Generaal!» De *Fransche* Officieren, niet ongevoelig voor grootheid, drukten hem de hand, en de Maarschalk bood hem twintig Francs aan, doch hij weigerde zulks, met uit een *Hollandsch* nieuwsblad de verbazend menigvuldige giften te doen zien, die de Natie ten behoeve van dezen voorpost in 's vijands land uit het diepst der beurze opbragt, als een bewijs, dat hij zich gerustelijk omtrent zijn onderhoud op de grootmoedigheid zijner landgenooten kon verlaten.

Digitized by Google

Het was op dezen zelfden bloedigen dag, waarop de Prins van *Oranje* zijn veertigste jaar bereikte, dat de metalen kruisen, uit het geschut van *Hasselt* en *Leuwen* gegoten, aan de krijgslieden van het *Hollandsche* leger, welke die nog niet ontvangen hadden, uitgedeeld werden. Bij die gelegenheid werd eene dagorde van den Directeur-Generaal van Oorlog ERRENS voorgelezen, waarin hij zich onder anderen aldus uitdrukte:

« Onder gewigtige omstandigheden, dappere krijgs-
« lieden! ontvangt gij het eereblijk uwer trouw aan
« Koning en Vaderland. Reeds wekt het geschut
« eener in *Europa* beroemd gewordene sterkte den
« *Nederlandschen* krijgsman tot nieuwe pligtsbe-
« trachting op. Gij hebt u daarin, elk in zijne be-
« trekking, steeds getrouw betoond. Gij zult daarin
« onder uwe waardige bevelhebbers volharden, en
« zoo, met Vorst en Volk, de heilige en onkreukbare
« regten van *Nederland* handhaven. Wapenbroe-
« ders! voor uw eergevoel zal het onvergetelijk zijn,
« dat het eerekruis u voor het eerst op eenen dag
« versiert, die het feest der geboorte van uw le-
« gerhoofd, van den Prins van *Oranje*, is. Hij wees
« u het spoor der eer en der overwinning bij den
« *Viersprong*, bij *Waterloo*, bij *Hasselt* en *Leu-*
« *ven*. Hij heeft met zijnen koninklijken broeder
« aanspraak op uw vertrouwen, op onze liefde, op
« onze dankbaarheid. *Nederlanders!* wapenbroe-
« ders! op nieuw ons ook op dezen dag aan *Oranje*
« verbonden! Met hem strijdende, zij onze leus,

Digitized by Google

« nu en altoos: *Met God, voor Koning en Va-*
« *derland! Leve de Koning*» (*).

Ondertusschen werden de *Franschen* in hunne aanvallen door niets zoozeer belemmerd, als door het buitenwerk (de bril) *St. Laurent.* Deze toch, brak de kracht en het geheel van hunne linie van aanval, en men *moest* haar hebben, eer men zich van de vesting meester kon maken. Doch met heldenmoed verweerde zich deze kleine post *zestien* dagen, van het begin der loopgraven af gerekend, tegen een leger als het *Fransche.* Zij was in het kleine voor de Citadel, wat de Citadel was voor *Holland.* Reeds in den avond van den 5^den^ December was er eene poging gedaan, om zich door verrassing (†) van haar meester te maken, doch te vergeefs. Het welgerigte klein geweer der *Hollanders* was voor de *Franschen* bij uitstek moorddadig. Nogtans waren tegen hun voorbeeldeloos geschut geene muren bestand. Den 7^den^ December werd er een aan het buitenwerk ingeschoten, en dadelijk wierp men eene nieuwe verschansing van binnen op. Dien eigen dag viel eene der nieuw uitgevondene bommen in het werkhuis (*laboratorium*) der Citadel, alwaar zij eene groote verwoesting aanrigtte,

(*) In de Hollandsche vertaling van het Werk van RICHEMONT (bl. 104) is deze dagorde, in plaats van dezelve in het oorspronkelijke weder te geven, naar de zeer ongetrouwe *Fransche* overzetting vertolkt. Dus wordt van de sterkte (het kasteel, waarvan de Directeur-Generaal spreekt,) eene *Mogendheid,* (*Frankrijk*) *door gansch Europa vermaard!*

(†) Een *coup de main.*

Digitized by Google

twee kanonniers, benevens eenen Serjant-Majoor terstond deed sneuvelen, en een kanonnier doodelijk kwetste. Den volgenden dag zag men de groote kazerne door de bommen vernielen. Ook later stortten er dagelijks van alle zijden gebouwen in. Zoo werd allengs het bewoonbare gedeelte der Citadel voor de manschap onbruikbaar, en zij moest zich in de naauwe gangen (*poternes*) en galerijen opeen dringen, waar voor de meesten aan geen zitten of liggen te denken viel. Hier stond de heldhaftige manschap dagen lang, en werd van dien moeijelijken post slechts beurtelings afgelost, om het heetste vuur des vijands, eene gapende hel, door het *Hollandsche* geschut te beantwoorden. Men nam dan afscheid van elkander, en somtijds hadden van de vrienden, die in de duistere gangen elkander verlaten hadden, velen zich voor het laatste gezien. Doch ook de achtergeblevenen waren niet veilig, daar zelfs zulke plaatsen, die men volkomen bomvrij achtte, vernield werden. Moeijelijk werd tevens de onderlinge gemeenschap op het Kasteel door de verwoesting der bommen, die den grond omwoelden, waar steenen, wapenen, lijken en ledematen in verwarring dooreen lagen. Het vervoer van 't geschut van de eene plaats naar de andere werd dus ook bijna ondoenlijk, deels door den omgewoelden grond beneden, deels door den alles omverwerpenden bommen- en kogelregen in de lucht. En toch aarzelden die heldenzielen geen oogenblik, hunnen pligt te doen. Een kruidmagazijn in een der bolwerken werd door eene

Digitized by Google

bom ingeslagen. Het in de lucht vliegen daarvan had der geheele bezetting het leven kunnen kosten. Doch een gemeen kanonnier vliegt toe, neemt de bom, die elk oogenblik springen kon, weg, dooft haar uit, en redt dus aller leven. Zijne daad verdient eene plaats naast die van VAN SPEIJK, en boven die van HOBEIJN en VAN LEUVEN.

Wie zou gedacht hebben, dat sommigen het lot dier zwaarbeproefden, waar ieder levensuur voor winst gerekend moest worden, zouden benijden? En toch... het was zoo. GUMOËNS, diezelfde brave *Zwitser*, die zich te *Brussel* zoo heldhaftig gedragen had, toen men hem ontwapenen wilde (*), een Overste van den Staf, en de Kapitein der Artillerie, VAN RAPPARD, ontzagen zich niet, om te midden der grootste gevaren door de *Fransche* verschansingen heen, die reeds langs de *Schelde* de gemeenschap afsneden, en ieder vaartuig, naar de Citadel bestemd, in den grond boorden, zich eenen weg te banen naar een oord, waar de dood in alle gedaanten rondwaarde, en waar niets dan een roemrijk einde of gevangenschap, bij de onmogelijkheid van ontzet — hun lot kon zijn. En dat was het lot van GUMOËNS. Na van den Opperbevelhebber den lof te hebben ontvangen, dat hij hem in alles de treffelijkste diensten had betoond, zonder een ongemak aan het been te achten, 't welk door eenen val was veroorzaakt, ontving hij den

(*) Zie boven blz. 77. 78.

Digitized by Google

22sten December, daags vóór de overgave, bij het doen der ronde negen wonden, deels door een schot, deels door het springen eener bom, en overleed in het Hospitaal te *Antwerpen*, waarheen hij vervoerd was. — Ook een *Pruissisch* Kapitein der Artillerie, VON RAHDEN, blakende van krijgslust en geestdrift voor *Holland*, had zich als gemeen kanonnier naar *Antwerpen* begeven, en deelde in het Kasteel in alle de gevaren en ongemakken der bezetting. Hij is naderhand door onze Regering beloond.

Ondertusschen zetteden de *Franschen* onafgebroken hunne werkzaamheden tegen *St. Laurent* voort, maar telkens werden zij met dezelfde kracht uit deze schans, even als uit de Citadel, beantwoord. Den 10^den December waren er te *Brussel* reeds 11 wagens met gekwetsten aangekomen, en werden ras door nog 27 gevolgd. Nogtans naderden de *Franschen* de *Lunet* hoe langer zoo meer. Er waren twee *parallellen* of evenwijdige loopgraven geopend, en de vijand was reeds tot aan de gracht van den Bril genaderd. Om haar eenige verademing te verschaffen, beraamde CHASSÉ des avonds van den 10^den een uitval met 60 man der onvermoeide tiende Afdeeling, onder den dapperen Kapitein MORRE. Zij vielen de arbeiders, die reeds tusschen het buitenwerk en het Kasteel bezig waren, onverhoeds aan, en dreven hen terug; de medegenomene mijnwerkers vernielden ruim 20 ellen der vijandelijke werken, en, na dit doel bereikt te hebben, trok men terug; doch niet zonder zware

Digitized by Google

verliezen te lijden. Onder de gesneuvelden telde men den tweeden Luitenant NANTZING, en ook Kapitein MORRE, die zich hier, gelijk elders vroeger, onderscheiden had, werd zwaar gewond en bezweek. Het gelukte den vijand intusschen, door het doen springen van een' steenen beer, het water uit de gracht des kasteels bij de eb te doen afvloeijen. Immers, eb en vloed regeren hier zoo hoog uit zee, en begunstigen de scheepvaart bijzonder.

Terwijl intusschen de dood in en rondom het Kasteel rondwaarde, en zonder onderscheid van vriend of vijand offers greep; terwijl de onophoudelijk rommelende donder van het geschut hooren en zien deed vergaan, en van den eenen kant tot *Amsterdam*, van den anderen tot bij *Keulen* gehoord werd (*); terwijl zelfs door onstuimige drift der belegeraars verscheidene bommen over het Kasteel heen in de stad vlogen, huizen verwoestten en menschen deden vlugten, gelijk reeds vroeger de meeste vrouwen en kinderen uit den deftigen stand de stad verlaten hadden — vierde de Koning der *Belgen* in dat zelfde *Antwerpen* feesten en maaltijden. Zelden vertoonde LEOPOLD zich in een ongunstiger licht, dan destijds. Zijne inschikkelijkheid voor de begeerte van *Frankrijk* en *Engeland*, om zijn leger de rol van aanschouwer der belegering eener *Belgische* plaats te doen spelen,

(*) Men wil het zelfs in *Saksen* gehoord hebben, doch dit schijnt op verbeelding te berusten. Bezwaarlijk gedoogen zulks de gehoorwetten.

Digitized by Google

was een gevolg der omstandigheden, en aan zijne zwakheid te vergeven: maar dat hij naar *Antwerpen* ging, en daar een vrolijk en prachtig feest bijwoonde; dat men BELSAZAR's-maaltijden gaf onder het gebulder van het geschut, en terwijl de stad door de verbreking van de gemaakte voorwaarden bloot stond aan vernieling; dit was meer dan ligtzinnigheid, dit was een blijk der diepste ongevoeligheid. *Belgische* dagbladen hebben vermeld, dat er in het Paleis te *Antwerpen* muzijkpartijen waren, waarvan het geluid den donder der kanonnen daar buiten moest doen vergeten, terwijl men ter eere van den Afgod des dags, der Omwenteling, liederen zong, die het gejammer der gekwetsten en stervenden moesten verdooven, en onder de uitgelezene spijzen en wijn zocht te vergeten, dat een ander volk voor de *Belgen* bloedde! Het is waar, dat LEOPOLD zich daarna in de loopgraven waagde; doch het is niet minder waar, dat hij zelf kort daarna van de tinne des torens der Hoofdkerk de onedele rol van verspieder vervulde, en hetgeen hij van die hoogte door een versterkt gezigt in de Citadel waarnam, door seinen aan de *Franschen* te kennen gaf; iets waardoor de onzijdigheid der stad, reeds zoo dikwerf gekrenkt, op nieuw werd geschonden (*).

(*) RICHEMONT, bl. 124—129. Hij voegt er ook uit *Belgische* dagbladen bij, dat LEOPOLD's Adjudant, de Marquis DE CHASTELER, den gewezen' *Gentschen* Hoogleeraar RAOUL met den dood dreigde, indien hij *iets* nadeeligs voor zijnen Koning nopens dit feest vermeldde, inzonderheid dat men er gedanst had.

Digitized by Google

Terwijl men in *Holland* zich eenparig rondom den troon schaarde, en alle bedenkingen in oogenblikken, waarin de vijand voor de grenzen stond, ter zijde stelde (wij willen de noodzakelijkheid hiervan, ten gevolge van den geest der inwoners, onderstellen), moesten *Oost-* en *Westvlaanderen* onder een' krijgsraad gesteld worden, *omdat men er valsche en ontmoedigende tijdingen durfde verspreiden*, en werd de gewezen tooneelspeler NIELLON tot hoofd van den krijgsraad benoemd, voor wien elk, aan die *misdaad* schuldig, dadelijk moest worden te regt gesteld. Inderdaad werden ras personen van aanzien uit *Gent*, de Heeren FROMENT, LE COUVREUR VAN MALDEGHEM, MICHEL DE BARLAIMONT, en STEVENS uit hunne huizen gehaald, en op het Kasteel gevangen gezet. De Heer MET DE PENNINGEN ontsnapte. (*).

Nog altijd intusschen verrigtte de heldhaftige bezetting, hoewel het Kasteel reeds half in een' puinhoop veranderd was, wonderen van heldenmoed, en deed vooral het welgerigte geschut en klein geweer den *Franschen*, die in den beginne gedacht hadden, *dat het vuur der Citadel op zijn hoogst na* 48 *uren zou zwijgen* (†), zware verliezen ondergaan. — Te *Parijs* werd nu ten minste bijna dagelijks het gerucht der inneming van de

(*) RICHEMONT, bl. 114, 115, 118—120. Reeds vroeger had het *Gentsche* gemeen zekeren VOORTMAN, een' achtingswaardig burger, op het wreedst mishandeld, door zijn aangezigt, tot den bloede toe, tegen den *vrijheidsboom* te pletteren te stooten.

(†) *Haarl. Courant* van 1 December 1832.

Digitized by Google

weêrbarstige schans *St. Laurent* vernieuwd, en telkens moesten deze berigten gelogenstraft worden. Doch op den duur kan zulk een klein buitenwerk aan geen leger van 50,000 man, met zooveel belegeringsgeschut, tegenstand bieden. De *Fransehen* namen nu, behalve hun geschut, ook mijnen te baat. Begunstigd door het vreesselijke vuur van weêrszijde uit en op het Kasteel (van de *Fransche* zijde werden in den nacht tusschen den 11den en 12den December 70,000 patronen verschoten), deed de *Fransche* bevelhebber der Genie, de bekwame HAXO, onder de Lunet eene mijn delven. Er werd onafgebroken daaraan gearbeid, waartoe men met vlotten in de stilte des nachts de gracht rondom de schans moest oversteken. In den nacht tusschen den 13den en 14den werd de mijn voltooid, met duizend pond kruid gevuld, en, door middel van schanskorven met steenen gevuld, eene brug over de gracht gemaakt voor drie compagniën *Fransehen*, die, terstond na de uitbarsting, de gemaakte bres zouden beklimmen. Men had van de zijde der belegeraars gedurende dien driedaagschen arbeid de aandacht der belegerden door een tot nu toe voorbeeldeloos vuur op de Citadel van het eigenlijke punt van aanval afgetrokken. Tusschen den 12den en 13den December zag men in één oogenblik twaalf tot veertien bommen boven 't Kasteel in de lucht, die, neêrgeploft, den grond der belegerde veste zoodanig omwoelden, dat hij naar eene door storm beroerde en eensklaps verstijfde zee geleek. Niet

Digitized by Google

minder hevig was het vuur in den volgenden nacht, waardoor de onzen in de Lunet belet werden, den arbeid des vijands te hooren. Ten drie of vier uren eindelijk is men gereed; men steekt de lont in het kruid, maar het springen der mijn beschadigt tevens de brug. Men behoefde nog een half uur om die te herstellen. Toen drongen drie *Fransche* Compagnieën van alle zijden de doorboorde veste binnen. De bezetting bestond in 124 man, die bijna het geheele *Fransche* leger bezig, en *Parijs* in onrust gehouden hadden. De Kapitein GROENEVELD, die reeds des namiddags van den 13den aan den arm en de dij was gekwetst, was naar de Citadel vervoerd, en dit had natuurlijk eenigen invloed op de bezetting gehad. Toen dus de *Franschen* binnen drongen, besloot omtrent de helft der bezetting de wijk te nemen naar de Citadel; daar echter de bevelvoerende Luitenant BOERS de poort had laten sluiten, moesten zij over het paalwerk heen klimmen, en zich daarbij door de ook van achter indringende *Franschen* heenslaan. Een tweede Luitenant onderscheidde zich daarbij door eenen trek van moed, die ons de vijand met bewondering mededeelt. Door vijf of zes *Fransche* soldaten omringd, die hem de bajonet op de borst zetten, en eischen, dat hij zich overgeve, grijpt hij zijn' degen, kwetst er een', en worstelt met de overigen, tot hij ontkomt. Nu stormden de *Franschen*, verbitterd door het verlies, hetwelk deze kleine sterkte hun had doen lijden (zij had-

Digitized by Google

den dien dag nog een' Kapitein en een' Luitenant, en volgens hunne eigene erkentenis, 60 man verloren), naar binnen. De eerste Luitenant BOERS verdedigde zich tot het uiterste, doch zich overmand ziende, riep hij uit, terwijl reeds dreigende armen zich ophieven, om hem en de zijnen het lot van met storm veroverde plaatsen te doen ondergaan; « *Doet met mij wat gij wilt, maar spaart de* « *mijnen!* » Door deze taal van ware grootheid getroffen, waarvoor een *Franschman* niet ongevoelig is (wanneer die grootheid slechts *schittert*), lieten de veroveraars terstond hunne opgehevene armen zinken, en namen den braven krijgsman, onder betuiging hunner achting, gevangen. Tevens bewonderden zij met verbazing de forsche gestalte en houding van den *Hollander*, wien zij eenen *heerlijken krijgsman* (*) noemden. Zijn moed en zelfsopoffering voor de zijnen, bij den zinnelijken indruk zijner gestalte gevoegd, maakten overal diepen indruk op de *Franschen*, vooral toen hij als *Hollandsch* krijgsgevangen (eene zeer groote zeldzaamheid) over *Brussel* naar *Valenciénnes* vervoerd werd (†). Ook zijne ongelukkige makkers werden menschlievend en met achting behandeld, en door eene inschrijving, dadelijk onder de te *Brussel* wonende *Hollanders* geopend, met 5,500 guldens ondersteund. Zij bestonden uit één' Serjant, één' Korporaal en 49 man, allen van de

(*) *Un superbe militaire.*

(†) Zie de *Brusselsche* en *Parijsche* nieuwspapieren van dien tijd.

Digitized by Google

roemruchtige tiende Afdeeling, die zich in het *Hollandsche* leger onderscheidde, gelijk weleer het tiende legioen onder de heldenscharen van CESAR.

Hoezeer de *Franschen* aan dit buitenwerk zeer veel gewonnen hadden en dadelijk eene nieuwe loopgrave openden, was echter de moed der belegerden in de Citadel zoo weinig gezakt, dat zij terstond de groote *Hollandsche* vlag, gelijk in het begin des belegs, uitstaken, als een zinnebeeld, dat hun het geleden verlies niet deerde. Ook werd hun vuur van toen af zoo geweldig, dat de *Franschen* zelve het *moorddadig* noemden (*). De *Hollanders* schoten zoowel uit klein geweer als uit beweegbare mortieren, en de vijand erkende zelfs, dat de verdediging, in den beginne schijnbaar flaauw om krachten te sparen, niet beter ingerigt had kunnen zijn, noch volledigen aan het doel beantwoorden, terwijl de bezetting slechts beurtelings met kleine gedeelten van 400 geweerschutters en 200 kanonniers behoefde te vuren, en zich door vruchtelooze uitvallen tegen een zoo talrijk leger niet uitputte. Nogtans behoorden kleine uitvallen niet tot de zeldzaamheden. Nu eens vielen, reeds gedurende het delven der loopgraven, talrijke troepen zonder patroontasch, met het geweer over schouder en eene schop in de hand, des nachts op de slapende soldaten aan; dan slopen anderen

(*) *Courier Belge*, du 14 Decembre. De *Engelsche* dagbladen vergeleken CHASSÉ bij eenen lang getergden en vreesselijk de tanden toonenden leeuw. *Handelsblad* 17 December.

Digitized by Google

in stilte op de knieën tot in 's vijands werken, waar men hen door het getrappel der paarden en het geluid van het geschut niet hoorde, en streden dan man tegen man met de *Fransche* soldaten, die door den aanhoudenden regen geen vuur konden geven, en dus den stouten vijand met de bajonet moesten terugdrijven (*).

Werkelijk begonnen de *Franschen*, even als de oude *Galliërs* zeer stout en driftig in den aanval, maar zonder geduld tot langdurige volharding, het gerekte, moorddadige beleg moede te worden. De soldaten der Regimenten van linie, die op de wachtposten geplaatst werden, alwaar zij, terwijl hunne makkers van de Artillerie het geschut, en die der Genie de andere werken van aanval bestuurden, werkeloos moesten vertoeven, en soms de lijken hunner gesneuvelde voorgangers op dezen post zagen liggen, klaagden bijkans overluid, en vroegen, wanneer zij eenen dier makkers ontmoetten: « of er niet welhaast ook voor *hen* iets te doen zou « vallen? » In antwoord hierop werden zij dan getroost met de langdurige belegeringen van vroegere oorlogen, gelijk die van *Dantzig* in 1807, die meer dan drie maanden duurde. Een troostrijk vooruitzigt te midden des winters, en terwijl elke stap, dien men deed, den krijgsman in den modder deed weg zinken (†)!

Maar niet alleen de soldaten, ook GÉRARD zelf

(*) RICHEMONT, bl. 98, 99.

(†) *Courier Belge* du 16 Décembre.

Digitized by Google

werd het moede, tegen zoo vele bezwaren te kampen. Hij verlangde de vrijheid, om uit de stad op den vijand te vuren, ten einde het beleg te bekorten, en zijne troepen te sparen. Reeds was er toch een Reserve-leger (de spaarbende onder den Generaal SCHRAMM) in *België* binnen gerukt, en nog was er geen uitzigt op het einde. Moest de *Fransche* naam dan tegen een Kasteel schipbreuk lijden? LEOPOLD deed al het mogelijke, om hem van dit voornemen af te brengen; de *Engelsche* Commissaris ondersteunde die pogingen; doch GÉRARD stelde aan hunne vertoogen van menschelijkheid en het sparen eener bevolking als die van *Antwerpen*, dezelfde menschlievende gronden ter sparing van het bloed *zijner* onderhoorigen tegen. Het scheen tot eene openbare breuk te zullen komen, toen LEOPOLD een middel voorstelde, om het beleg te eindigen zonder *Antwerpen* bloot te stellen, maar een middel, hetwelk een' eerlijk krijgsman, en vooral een' *Franschman*, die liefst zijnen vijand betuigt met gelijke wapenen te bevechten, kwalijk voegt: het gebruik van het *monstermortier*, eene navolging van het wapen, waarmede de *Turken* eenmaal *Konstantinopel* hadden bedwongen. Eer wij echter de uitwerking van dit wapen beschouwen, moeten wij ons nog naar den oorlog te water en naar andere gebeurtenissen wenden, gedurende het beleg tot over de helft van December voorgevallen.

Den 1sten December werd het Fregat *Eury-*

Digitized by Google

dice door de stoomboot *Curaçao* van *Lillo* naar de hoogte van *St. Marie* opgesleept, alwaar zich reeds de bombardeerkorvet *Proserpina* bevond; ook werd eene afdeeling Kanonneerbooten de *Schelde* opgezonden. De *Nederlanders* wilden meester van den stroom blijven, gelijk de *Franschen* het van de beide oevers werden. Daar zij toch niet alleen de Forten *Burght* en *Oosterweel*, benevens het meer noordelijke *Liefkenshoek* opeischten, maar zich ook bij de Forten *St. Marie* en *de Parel* begonnen te verschansen, blijkbaar met het oogmerk om den toegang tot het Kasteel langs den stroom te beletten, trachtte de Schout bij Nacht LEWE VAN ADUARD, bevelhebber der *Nederlandsche* vloot, van *Lillo* met de *Eurydice* derwaarts op te zeilen. Maar dezelfde storm, van regenvlagen verzeld, die de werkzaamheden der *Franschen* bij de Citadel zoo zeer belemmerde, verhinderde ook hier ons smaldeel, de *Franschen* genoegzaam te naderen, eer zij hunne werkzaamheden voltooid hadden. Hij zond dus den 2den December de Kapitein Luitenant LE JEUNE aan den Generaal SEBASTIANI, bevelhebber van de *Fransche* krijgsmagt op den linkeroever der *Schelde*, met kennisgeving, dat hij het aanleggen van batterijen langs de *Schelde* als eene vijandelijkheid zou beschouwen (de zonderlinge betrekking tusschen *Frankrijk* en *Nederland* vereischte voorzigtigheidshalve deze voorafgaande waarschuwing). SEBASTIANI antwoordde, dat hij slechts zijne bevelen opvolgde, en geene vijandelijkheden bedoelde,

Digitized by Google

dat hij echter van *Pijp Tabak* (beneden het Noorderfort bij *Antwerpen*) tot *Frederik Hendrik* (niet ver van de Noorderpunt van *Vlaanderen*) den *Schelde-oever* zou wapenen, om zich tegen allen aanval te *beveiligen*. Hierop besloot de *Nederlandsche* vlootvoogd, de *Franschen*, in weêrwil hunner schoone woorden, te vernestelen. Hij deed den 6den de beide Bombardeerkorvetten *Medusa* en *Proserpina*, door de Stoomboot *de Beurs van Amsterdam*, de *Schelde* opslepen, thans, met het Fregat *Eurydice* en eenige Kanonneerbooten vereenigd, den Generaal SÉBASTIANI ten overvloede nog eens waarschuwen, en daar de *Franschen* noch hunne werken staakten, noch den dijk ontruimden, de vijandelijkheden beginnen. Het gelukte den onzen inderdaad, na een wederzijdsch vuur uit bommen en grof geschut, de *Franschen* op de vlugt te drijven: maar toen nu de *Nederlanders* op hunne beurt aan land wilden gaan, werden zij door een hevig vuur van den veel talrijker vijand ontvangen, en tot onder het geschut der *Eurydice* vervolgd, waarbij twee personen gekwetst werden. Reeds dadelijk werd de gemeenschap belemmerd. Den 7den kwamen twee matrozen van het bij het *Vlaamsche Hoofd* liggende smaldeel te *Lillo*, welke niet dan tusschen een aanhoudend snaphaanvuur voorbij het Noorderfort, *St. Marie* en de *Parelschans* hadden kunnen doorvaren. De *Franschen* deden het voorkomen, als of zij slechts de dijken bezetteden om het doorsteken daarvan te beletten, en inderdaad waagden zij geene poging op

Digitized by Google

het *Vlaamsche Hoofd*, noch op *Liefkenshoek*, zoomin als aan de overzijde op *Lillo*. Daar zij intusschen den 11den op de *Kruisschans* eene batterij gingen aanleggen, werden zij door de Korvet *de Komeet* van voren, door Kanonneerbooten van achteren uit het verdronken land, en met bommen uit *Lillo* aangetast en achter den dijk gedreven; ook de batterij aan het Fort *de Parel* werd door de Kanonneerbooten onder den Luitenant VAN DER PLAAT bestookt en zwaar beschadigd; doch de vijand beantwoordde dit vuur, en het gelukte niet, hem te verdrijven. De *Curaçao* verdreef echter de *Franschen* uit een werk, dat zij *beneden* de *Parel* aanleiden, en meer benedenwaarts werd ook de *Frederik Hendrikschans* door de onzen beschoten. Het *Fransche* geschut, dat hen beantwoordde, deed over het algemeen weinig nadeel. Ondertusschen werden er bij de hoogerop liggende afdeeling der vloot, onder den Kapitein KOOPMAN, die de Citadel dekken moest, geene vijandelijkheden gepleegd. Over 't algemeen toonde zich ook hier weder, gelijk CHASSÉ te regt aanmerkt, dat de menschlievende maatregel van het sparen der stad *Antwerpen* ook voor de bezetting van het Kasteel en deszelfs verdediging goede vruchten droeg. Ware hetzelve van de stadzijde aangevallen, zoo had men van daar ook bommen op het *Vlaamsche Hoofd* kunnen afschieten, en de thans geregelde afscheping der gekwetsten uit de Citadel derwaarts, om er buiten gevaar te worden verzorgd, had geene

Digitized by Google

plaats kunnen hebben. De *Fransche* Maarschalk liet dezen overtogt vrij: het minste gevoel van menschelijkheid moest hem terughouden van op gekwetsten te schieten. Iets dergelijks strookt niet met de wijze van oorlogvoeren onder volken, die den naam van Christenen dragen.

Ondertusschen besloot de Schout bij Nacht, na het voorloopige schutgevaarte op den 11den, des anderen daags den vijand meer nadrukkelijk te bestoken. De *Kruisschans* was het door hem daartoe uitgekozene punt. Het vuur der *Eurydice* en *Proserpina* werd echter door de *Franschen*, die thans hunne werken, zoo 't schijnt, hier voltooid hadden, zeer rustig beantwoord, en wel met dat gevolg, dat acht houwitsergranaten in de *Eurydice* losbarstten en brand veroorzaakten. Des namiddags ten 3 ure werd, na een gevecht van vijf uren, de Schout bij Nacht LEWE VAN ADUARD doodelijk getroffen, en vermeerderde dus de breede lijst der voor *Nederland* gesneuvelde vlootvoogden. Het lijk werd naar *Vlissingen* vervoerd. De vaartuigen moesten afhouden; doch de Kanonneerbooten in het overstroomde land hadden den vijand veel nadeel gedaan. Daags daaraan werd de *Kruisschans* door de *Proserpina* en door eene batterij van het Fort *Liefkenshoek* gebombardeerd, en hare batterijen tot zwijgen gebragt.

Er had verder niets belangrijks bij de vloot, of op de *Schelde* plaats, (buiten eenen welgeslagden uitval van het Fort *Liefkenshoek* op den 21sten) tot dat op den 23sten bij den *Doel* omstreeks het

Digitized by Google

Fort *Frederik Hendrik* een algemeene aanval door de troepen te land en te water geschiedde. Uit het Fort *Bath* moest eene afdeeling troepen van de Noord-, gelijk uit *Liefkenshoek* van de Zuidzijde, en tevens van den waterkant de *Eurydice*, de *Komeet* en verscheidene Kanonneerbooten daartoe zamenwerken. Die uit *Bath* kwamen op vier stoombooten aan, en werden door de sloepen van het Fregat en de Korvet aan wal gezet. Maar reeds vroeger was de manschap uit *Liefkenshoek* onder den Luitenant PARAVICINI DI CAPELLI aangekomen, en had de *Fransche* voorposten teruggedreven, doch zij werd eerlang door eene groote overmagt aangevallen; de aanvoerder sneuvelde. Middelerwijl was het vuur der *Franschen* op de aankomende booten zoo hevig, dat de landing met zekere wanorde plaats had, die beslissend werd voor het lot van den dag. De Majoor BOELEN, die al het mogelijke deed om de orde te herstellen, werd zwaar gekwetst, en zijn Adjudant MENSO sneuvelde, ten gevolge waarvan de Kolonel LUCAS bevel gaf tot den terugtogt van alle troepen naar *Liefkenshoek*. Honderdvijftig man, door den Overste BAKE uit *Lillo* ter hulpe gezonden, kwamen te laat. Onder de vele verdienstelijke bevelhebbers, bij dezen ongelukkigen togt gedood of gekwetst, was ook de Luitenant BEELAERTS VAN BLOKLAND, die uit *Liefkenshoek* tot de *Parel* was vooruitgetrokken, en door eene losgebarstene granaat werd gewond (*).

(*) Rapport in de *Staats-Courant* van den 28 December.

Digitized by Google

Deze ongelukkige togt, die den oorlog te water zoo rampspoedig eindigde, werd door de *Franschen*, als eene groote overwinning aan hunne zijde, geweldig breed uitgemeten. Hoewel de *Fransche* krijgsmagt bij den *Doel*, volgens de verklaring van een' hunner eigene Officieren, niet minder dan 5000 man bedragen heeft, doen zij dit gevecht als eene zegepraal op eene viermaal sterkere magt voorkomen. Het eindigde, volgens hen, den veldtogt op eene waardige wijze, waarbij zij ook niet nalaten op den nutteloozen zoowel als onregtvaardigen aanval der *Nederlanders* te schimpen (*).

Te gelijk was het eener Kanonneerboot van de afdeeling der *Boven-Schelde* gelukt, om van het *Vlaamsche Hoofd* naar het Fort *St. Marie* af te zakken; alle de overigen vonden den pas reeds door het kruisvuur der *Franschen* aan beide oevers gesloten, en ook de bedoelde boot, uit Fort *St. Marie* hevig beschoten en aan den grond geraakt, moest zich overgeven, na al het geschut te hebben vernageld. De overige Kanonneerbooten deelden in het lot des Kasteels, gelijk wij nu zullen zien.

Na herhaalde aanzoeken had GÉRARD eindelijk in LEOPOLDS voorstel bewilligd, om den *monstermortier* ter bestoking van het Kasteel te gebruiken. Het

(*) Het *Fransche* verslag van dit gevecht, te vinden bij RICHEMONT bl. 188—192, verschilt zeer wezenlijk van het onze, onder anderen daarin, dat volgens hetzelve de *Hollanders*, in plaats van naar *Liefkenshoek* af te trekken, zich in hunne vaartuigen wierpen, en dat zij *twee duizend*, de *Franschen* slechts *zeven honderd* man telden.

Digitized by Google

model daarvan was ook door den *Belgischen* Officier PAIXHANS vervaardigd; het stuk was op bevel van den uit *Fransche* in *Belgische* dienst overgeganen Minister van oorlog EVAIN te *Luik* gegoten, en rigtte de grootste verwoestingen aan. Na vergeefsche pogingen om een *ravelijn*, hetwelk de *Nederlanders* met leeuwenmoed verdedigden, te bemagtigen (20 Dec.), waarbij de *Franschen* groote schade leden, en van onze zijde de Kapiteins der Artillerie SCHUTTERS en VAN HOEIJ VAN OOSTÉE op hetzelfde bolwerk, dezelfde plaats, en dezelfde wijze sneuvelden, terwijl de heldhaftige VOET te midden van een' kogel- en bommenregen alle avonden aldaar zijne beschikkingen kwam maken, *drukten* de belegeraars, volgens de uitdrukking van CHASSÉ, *het zegel op hunne moorddadige handelwijs*, door den monstermortier, waarvan de mond twee voet middellijn had, te gebruiken. De eerste uitwerking daarvan was echter geringer, dan men gevreesd had; de bom viel naast het groote kruidmagazijn neder, doch sprong zonder schade te doen; maar de volgende, met het dagelijksche Bombardement uit de *Paixhans*-mortieren gepaard, schijnen des te vernielender geweest te zijn. Niet alleen de magazijnen van levensmiddelen, maar ook de drinkputten lagen in puin, en de nog in stand geblevenen verliepen. Dus ontstond er gebrek aan drinkwater, en het nog overgeblevene schier onbruikbare veroorzaakte buikloop met bloed. Alle verblijfplaatsen voor de krijgslieden waren vergruisd; de soldaat, in de naauwe gangen en gale-

Digitized by Google

rijen opeengepakt, kon niet zitten en naauwelijks staan, en zulk een toestand was voor menschelijke wezens bij den besten wil niet lang uit te houden. Het Hospitaal, met de gekwetsten, die niet vervoerd mogten worden, dreigde in te storten, en alle die ongelukkigen onder het puin te begraven. De bres, of geschoten opening in de muren, was reeds bijna 100 ellen breed, en had bijna de helft der gracht gevuld. Nog ééne mijn behoefde er slechts te springen, — en alles voorspelde, dat een storm op de veste volkomen zou slagen.

In deze oogenblikken staarde de Natie met gespannen blik op de zwaar besprongene sterkte. Ontzet had zij gewis niet te wachten. Men moest wanhopen aan de hulp van *Pruissen*, hetwelk aan de Conferentie het bezetten van *Venlo* en half *Limburg*, ten behoeve des Konings der *Nederlanden*, geweigerd had, en zich in zijne verdedigende houding onbewegelijk stil hield, hoewel wij uit echte bescheiden weten, dat het gebulder van het geschut den *Pruissischen* krijgsman, vooral de bevelhebbers, hunne rust te *Crefeld* soms bijkans onlijdelijk maakte. Immers ook daar bereikte dat voorbeeldelooze schutgevaarte hun oor. Men was nu zeker, dat *thans* het *Nederlandsche* leger niet meer tegen den vijand zou optrekken, hoezeer dan ook de lust ten strijde in deszelfs gelederen dagelijks grooter werd, alles marschvaardig was, en verscheidene jonge lieden van de *Amsterdamsche* Schutterij, die reeds een' plaatsvervanger gesteld hadden, thans hunne gelederen

Digitized by Google

niet wilden verlaten, en er bij de jagers van ROOKMAKER, gelijk bij de andere legercorpsen, zich vele nieuwe vrijwilligers voegden (*). Maar de Regering wilde niet aanvallen. De gemeenschap te water was nu ook, na de bezetting der beide oevers door de *Franschen* met zwaar geschut, volkomen afgesneden. Men had tot nu toe eene duivenpost uit *'s Hage* met het Kasteel onderhouden (†), doch deze kon wel bevelen en bemoedigen door de vermelding der geestdrift en der tallooze bijdragen voor de bezetting in *Holland*, maar geenen onderstand overbrengen. Wat zou dan nu het lot der brave bezetting zijn? In de verhoogde zielsgesteldheid, waarin ons Volk thans verkeerde, ontbrak het niet aan dezulken, die van de navolging der daad van VAN SPEIJK door CHASSÉ spraken. Zelfs werd dit in destijds uitgesprokene en uitgegevene verzen openlijk te kennen gegeven. Het zou der Regering, wanneer zij dit toegelaten had, niet aan goedkeuring hebben ontbroken, en ook was de stemming der Natie zoodanig, dat zij de gevolgen van zoodanig een feit zou hebben getrotseerd. De weigering van het *Engelsche* Ministerie aan den *Nederlandschen* Gezant, om in weêrwil van alle deszelfs aanbiedingen in eenige schikking te treden, alleen om aan het *Fransche* Ministerie eenen heiligenglans van krijgsroem te bezorgen, was door den Minister van buitenland-

(*) *Handelsblad* van den 10den December.

(†) Uit schriftelijke mededeelingen.

Digitized by Google

sche zaken op den 18den December aan de Staten-Generaal bekend gemaakt, en had de diepste verontwaardiging gewekt. De Regering had, behalve de bovengenoemde wapening van den tweeden en derden ban der schutterij, ook die van den *landstorm* door een voorloopig besluit gelast, en bij eene wet aan de Staten-Generaal voorgesteld. Verre weg de meeste leden juichten dien *maatregel* toe, hoezeer velen het voorafgaande besluit, terwijl de Staten-Generaal vergaderd waren, onwettig keurden. Een lid ging echter zoo verre van te beweren, dat de Koning, als het regt van oorlog en vrede hebbende, ook de bevoegdheid bezat, om, zonder iemand te kennen, over de geheele mannelijke bevolking tot den oorlog te beschikken; iets, hetwelk, gelijk de Heer VAN NES naar waarheid zeide, *regtstreeks tot het Despotismus geleidde.* Nogtans stemde ook deze onafhankelijke spreker voor de wet, die den 14den December met *drieënveertig* tegen *drie* stemmen werd aangenomen. Indien dus de Generaal en de moedige bezetting het voorbeeld der *Saguntynen* in de Oudheid opgevolgd, en zij zich allen aan den dood hadden gewijd, terwijl zij met dien slag tevens *Antwerpen* hadden vernield, zou het algemeene gevoelen waarschijnlijk in de gegevene omstandigheden dat gedrag niet afgekeurd hebben. Men wil zelfs (doch wij waarborgen dit gerucht niet), dat de grijze Bevelhebber liever zou hebben verkozen, door eene schitterende daad het overschot zijns levens te eindigen, dan (gelijk men verwachten moest) krijgsge-

Digitized by Google

vangen te worden. Doch, hoe het zij, dit is althans zeker, en wij kunnen zulks uit echte bescheiden mededeelen, dat de Regering *bevel* zond aan den grijzen Veldheer, om in *geen geval* tot dit uiterste over te gaan. Een nieuw blijk van wijze gematigdheid, bij het vrijlaten der *Engelsche* en *Fransche* bodems, bij het terughouden van het leger tot ontzet, en bij het tegenhouden van den reeds opgeheven arm der wrake tegen *Antwerpen* gevoegd (*). Op dit bevel der Regering schoot aan CHASSÉ, nadat het Kasteel in een' puinhoop ver-

(*) Dit gedrag had dan ook de uitwerking van alles wat edelmoedig is. Het beschaamde den beleediger, en droeg bij *Engelschen* en *Franschen*, zelfs bij voorstanders der Omwenteling, hooge goedkeuring weg. De *Courier Français*, een der sterkste *revolutionnaire* bladen te *Parijs*, verhief de *Hollandsche* Natie hemelhoog, omdat zij den strijd voor een zedelijk beginsel boven rust en stoffelijke voordeelen koos, en de *Temps* zeide op den 8sten December: « Wij vereeren den tegenstand, welken *Holland* biedt, en moeten « zeggen, dat dezelve niet van gematigdheid ontbloot is. (Koning) « WILLEM heeft het schandelijke voorbeeld niet nagevolgd, hem door « de Kabinetten van *Parijs* en *Londen* gegeven. Hij bestrijdt onze « vloot, ons leger, doch doet onzen handel geenszins den oorlog « aan. Het barbaarsche en verouderde volkenregt, hetwelk de be« heerschers der beschaving weder te voorschijn roepen, wordt door « den Koning van een klein volk in eere gehouden; hij bedekt zijne « tegenstanders met schande. » Voorts werd daarin gezegd, dat het *Engelsch-Fransche* raadsbesluit, om die *Hollandsche* schepen, wier ladingen aan bederf onderhevig waren, vrij te laten, aan *schaamte* haren oorsprong te danken had, terwijl in *Engeland* de geest des volks zoo geweldig tegen het *embargo* was aangekant, dat de manschap van eenige kruisers, die arme *Hollandsche* visschers had opgebragt, door het volk met steenen geworpen werd. Men liet ook sedert de visschers op zee ongemoeid.

Digitized by Google

anderd was, en eerlang het overschot door den *monstermortier* boven zijn hoofd dreigde in te storten, niets anders dan een eerlijk verdrag over. Men wil, dat de door CHASSÉ bijeengeroepene Raad van verdediging, op ééne stem na (die van KOOPMAN), eenparig het voorstel daarvan aan den Maarschalk GÉRARD goedkeurde.

Het was den 25sten December, des voormiddags, dat de Generaal tot dat einde de witte vlag uitstak, door twee Stafofficieren eenen brief aan den Maarschalk GÉRARD zond, en hem liet aanbieden, het Kasteel en deszelfs onderhoorigheden, volgens vroegere opeisching, te ontruimen. Doch deze was thans hiermede niet meer te vreden. Hij verlangde de ontruiming niet alleen van de onmiddellijk bij het Kasteel gelegene sterkten, maar ook van *Lillo* en *Liefkenshoek*, als behoorende tot het oude *Belgische* grondgebied, en hebbende vroeger onder bevel van CHASSÉ gestaan. Doch deze twee sterkten waren thans door den Koning onder een' afzonderlijken bevelhebber, den Overste Luitenant BAKE, geplaatst, en dus kon CHASSÉ over dezelve niet meer beschikken.

De onderhandelingen duurden tot drie uren in het hoofdkwartier van GÉRARD. Daarop begaf zich de *Fransche* Overste AVRAY naar het Kasteel, om de geslotene overeenkomst aan den grijzen Veldheer voor te leggen. Het duurde echter tot des avonds ten half elf, eer deze die aannam. Geen wonder! Zie hier den eisch van GÉRARD. Daar CHASSÉ niet over de Forten beschikken kon, over welke hem geen be-

Digitized by Google

vel was opgedragen, moesten hij en de zijnen de *wapenen nederleggen* en zich als gijzelaars voor de ontruiming dezer Forten, gevangen geven. Indien de *Nederlandsche* Regering toestemde in de overgave der Forten *Lillo* en *Liefkenshoek*, zou de bezetting van het Kasteel door de *Franschen* naar de *Hollandsche* grenzen worden verzeld, en haar aldaar de wapenen worden terug gegeven. Men zou daartoe zoo van de *Fransche* als *Nederlandsche* zijde Officieren naar *'s Hage* zenden, doch in gevalle van weigering, zou het *Nederlandsche* legercorps naar *Frankrijk* worden vervoerd. De Officieren zouden echter hunne wapenen, de bezetting hare bagaadje, alsmede hare rijtuigen, paarden en de bezittingen van bijzondere leden behouden. Doch alles, wat 's lands eigendom was, dus ook alle de (nog talrijke) krijgsbehoeften, vielen den *Franschen* in handen, alsmede de wapenen der bezetting, in geval de ontruiming der beide Forten geweigerd wierd.

Was het te verwonderen, dat een man als CHASSÉ, beroemd wegens eene altijd eervolle, doorgaans gelukkige loopbaan, dat een man, die de *Franschen* lang getrouw gedient, en hen daarna te *Waterloo* overwonnen had, vreesselijk opzag tegen het denkbeeld, om in eenen schier zeventigjarigen ouderdom, nabij het einde zijner loopbaan, hun krijgsgevangene te worden? En nogtans wil men, dat de grijze held en zijne Officieren aan den zendeling zouden hebben in last gegeven, den Koning te verzoeken, *hunne* belangen bij de beslissing over *Lillo* en *Liefkenshoek*

Digitized by Google

te vergeten. Een echt *Romeinsche* trek (*). Hij zond den eersten Luitenant HESHUSIUS, verzeld door den Gezantschaps-Secretaris DE TALLENAY, en den Kapitein bij den Staf, PASSY, naar *'s Hage*, doch de beide *Franschen* werden aan de grenzen teruggehouden. Daar het *Haagsche* Kabinet den grondregel had vastgesteld, van geen gedeelte, geen duimbreed zelfs van het oude *Belgische* gebied anders dan voor geweld te ontruimen, zoo werd het *alternatief* des verdrags, waarbij die ontruiming ondersteld werd, verworpen, en daardoor de bezetting tot den togt naar *Frankrijk* als gevangenen verpligt. Misschien wist of geloofde men toen nog niet, dat het *Fransche* leger dadelijk zou terugtrekken, en dat de Conferentie, of liever de twee dwingende Mogendheden, tegen de ontruiming van het oude *Belgische* gebied ook die van het aan *Nederland* toegekende zouden bewerkt hebben.

Maar daarom was de Koning niet misnoegd op zijnen Veldheer of op zijne troepen, die alles gedaan hadden, wat menschelijke krachten vermogten. In een oogenblik van geestdrift nam de Monarch het Grootkruis der *militaire* Willemsorde van zijne eigene

---

(*) RICHEMONT, bl. 211, 212. Het gevoel van CHASSÉ en eenigermate zijn voornemen, wanneer hij niet door bevelen ware gebonden geweest, geeft zich lucht in de volgende uitdrukking aan den Oorlogsminister. *Ziedaar, Uwe Excell.! den ongelukkigsten dag van mijn leven! Gaarne had ik mijne loopbaan hier door eenen luisterrijken dood geëindigd, maar zulks heeft geene plaats kunnen hebben.*

Digitized by Google

horst, en stelde het den Oorlogsminister (*) ter hand voor CHASSÉ; tevens werd in het besluit tot die benoeming gezegd, *dat de Koning in den persoon des Opperbevelhebbers der Citadel alle Officieren en manschappen derzelve wilde vereeren.*

Niet alleen van zijnen Koning, ook van zijnen vijand ontving CHASSÉ, ook voor zijne geheele bezetting, de welverdiende hulde. De *Franschen*, altijd gevoelig voor eer en grootheid in den krijg betoond, haastten zich, eenen man te vereeren, die eenmaal ook onder NAPOLEON had gediend. Reeds terstond na het ophouden van het vuur wilden zij hunne gewezene vijanden als wapenbroeders omarmen, en eer nog het vuur op alle punten had opgehouden, werd aan de bezetting brood, wijn en sterken drank, onder allerlei loftuitingen en vriendschapsbetoon, over de wallen heen toegereikt (†). Den 24sten begaf zich de Maarschalk GÉRARD, verzeld van de beide *Fransche* Koningszonen, de Hertogen van ORLÉANS en NÉMOURS, en zijnen staf, naar het Kasteel. Welk een schouwspel trof daar hunne blikken! De grond, door bommen en houwitsers omgewoeld (men rekende, dat er sedert het begin der belegering 70 of 80,000 gevallen waren), vertoonde het afzigtigste

(*) Eigenlijk *Directeur-Generaal van Oorlog.*

(†) Zie het *Dagblad* van *'s Gravenhage* van den 26sten December 1832. Een *Fransch* Officier vertoonde zich ten halven lijve boven de batterijen, en riep tot een' daar staanden *Hollandschen* Officier: *Monsieur! Capitaine ou Lieutenant, c'est égal! Venez, que je vous embrasse, courageux frère d'armes!*

Digitized by Google

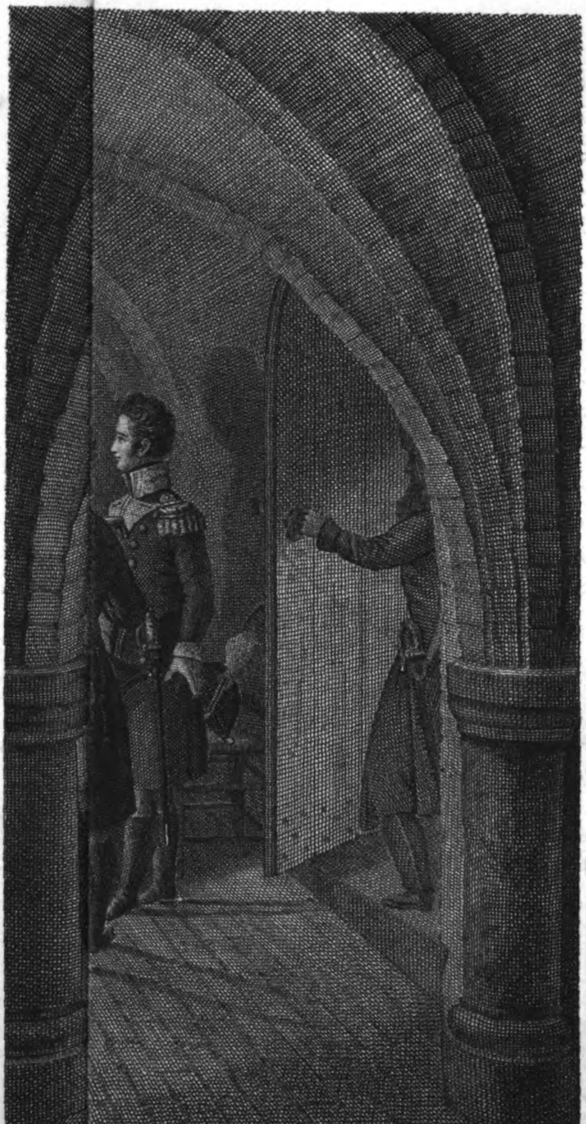

H. P. Oost　　　　W. Nieuwhoff, sculps.

he Prinsen bezocht.

Proefdruk

Digitized by Google

Digitized by Google

beeld der verwoesting. Met moeite vonden de Koningszonen en de Veldheer plaats, om hunne schreden te rigten. In de schromelijkste verwarring lagen daar brokken puin, kogels, bommen en lijken, als door eene aardbeving zamengeworpen, — dooreen. Eindelijk bereikte men het eenige gedeelte, dat nog bewoonbaar was, en wel de zeer eenvoudige kazemat, waar de Opperbevelhebber nu reeds sedert eene maand had vertoefd. Dit geringe vertrek vereenigde nu den erfgenaam des troons van 30 Millioenen menschen, zijn' broeder, en een der luisterrijkste Veldheeren van die Kroon, welke hulde kwamen betoonen aan eenen ouden ziekelijken Bevelhebber van één Kasteel in de dienst van een' Staat, die niet het tiende deel der bevolking van *hun* Rijk bevatte, maar wiens moed en standvastigheid, aan menschelijkheid gepaard, hem eene zedelijke meerderheid gaven, die aan welgestelde gemoederen eene onwillekeurige hulde afperst. Inderdaad, zoo het in dit beleg stoffelijke meerderheid gold, deze was verreweg aan de zijde der belegeraars, die zelfs — minder uit eigene beweging, dan om aan eenen bondgenoot te voldoen, die ten minste moordtuigen *leenen* wilde, — een onverantwoordelijk misbruik van hunne meerdere krachten hadden gemaakt. Maar vraagt men naar zedelijke grootheid, dan was *hij* de overwinnaar, die eene misdadige stad, wier lot hij in zijne hand heeft, waaruit hij bestookt en bespied wordt, om der gevolgen en der menschelijkheid wille spaart, in weêr-

Digitized by Google

wil van de overtreding der daarop gestelde voorwaarde, — hij, die een' hem toevertrouwden burgt tegen eene tiendubbelde overmagt drie weken lang verdedigt, tot dat hij slechts een' bouwval heeft over te geven, en eindelijk, daar het sterven hem verboden is, zich *eerst* voor de zijnen gevangen wil stellen (*) en *daarna* gereedelijk hunne gevangenschap deelt, hoewel hem de vijand de vrijheid voor zich en de zijnen aanbood, wanneer hij beloofde, *niet meer tegen Frankrijk* en *België te zullen dienen.* GÉRARD en de zonen van LODEWIJK FILIPS moesten gevoelen, dat hiertoe meer en eene andere kracht behoorde, dan het schieten met *Paixhans*-bommen en het werken met monstermortieren!

Men wil, dat de Maarschalk, na zijn' ouden wapenbroeder de hoogachting, die het geheele *Fransche* leger hem wegens zijne schoone verdediging toedroeg, betuigd, en afscheid van hem genomen te hebben, tot de *Hollandsche* Officieren, daarbij tegenwoordig, omtrent op deze wijze het woord voerde: « Uwe verdediging, Mijne Heeren! heeft u den eer-« bied des *Franschen* legers, hetwelk overal den « moed eert, verworven. De moed is eene eigenschap, « die den *Franschman* onweêrstaanbaar bekoort, en « waar heeft hij daarvan schooner blijken, minder

(*) « Ik heb mijn' persoon en eenigen mijner Officieren als krijgs-« gevangenen aangeboden, onder voorwaarde van het overige der be-« zetting naar de noordelijke Provinciën terug te doen keeren; doch « vruchteloos. » *Rapport van den Generaal* CHASSÉ van den 23sten December.

Digitized by Google

« door woestheid en dolzinnige vermetelheid onteerd,
« gezien, dan bij u! Gij hebt eene groote bevolking
« gespaard, maar u tegenover een' gewapenden vijand
« als helden gedragen, zonder immer de wetten des
« oorlogs te schenden. Er is in mijn geheele leger
« geen Officier, die er niet trotsch op zou zijn, u-
« lieden onder zijne wapenbroeders te tellen. Inder-
« daad dit puin, hetwelk mij omringt, is het schoonste
« zegeteeken uwer dapperheid!» — Bij het terug-
keeren, waar dit puin hem nog eenmaal den weg
moeijelijk maakte, waar de verpletterde magazij-
nen en putten hem in 't oog moesten vallen, waar
het bolwerk *Toledo* reeds voor meer dan de helft
in de gracht was nedergestort, sprak de getroffene
Veldheer: « Het was hoog tijd! de Generaal heeft
« zich als man van eer gedragen: bij geene moge-
« lijkheid kon hij het eenen dag langer hebben
« uitgehouden.»

Nog dien eigen dag had de uittogt der *Neder-landsche* troepen uit de Citadel plaats. Hun verlies bedroeg, naar evenredigheid der hevige belegering, niet vele manschappen; slechts 180 dooden en 300 gekwetsten waren er in ruim drie weken onder het zwaarste bombardement gevallen. Drie duizend vier honderd zeven en zestig man, met insluiting van 300 zeelieden, trokken de vesting uit, en lei-den op het *glacis* (het voorplein) der vesting vol-gens de overeenkomst de wapenen neder. De *Ne-derlandsche* Officieren behielden nogtans hunne degens. Een derzelven wierp dien in arren moede

Digitized by Google

van zich, als kunnende hem, thans een' gevangenen, niet meer van dienst zijn. Een *Fransch* Officier haastte zich, denzelven op te rapen, en met de aan die Natie eigene bevalligheid den fieren krijgsman terug te geven, onder de woorden: « Behoud hem, « Mijn Heer! hij behoort in zulke dappere handen! » GÉRARD had de kieschheid gebruikt, van dit tooneel met zoo weinig plegtigheid en in tegenwoordigheid van zulk een klein gedeelte zijns legers, als slechts mogelijk was, te doen plaats hebben (*). Nogtans zag men de brave krijgslieden bleek en ontdaan, en door deze vernedering een nieuw lijden gevoegd, bij al hetgeen zij sedert weken hadden moeten verduren. Uit veler oogen biggelden tranen, zoo als slechts mannen die storten, toen de geweren moesten worden nedergelegd, die de *Franschen* vervolgens in koppels deden bijeen zetten. Maar men moet zeggen, dat dezen alles deden om het bittere gevoel hunner moedige tegenstanders te verzachten, die zij bij deze gelegenheid nog meer leerden hoog schatten. Toen de kanonniers met hunne stukken voorbij trokken, wier welgerigt vuur den *Franschen* zoo veel schade had toegebragt, verhief zich bij dezen een algemeen gemurmel van goedkeuring, hetwelk weldra in luide toejuiching overging. Daarop keerden de *Nederlanders* naar het Kasteel, om de beslissing hunner Regering omtrent hun lot af te wachten.

Ondertusschen was aan de zeemagt een nog treu-

(*) RICHEMONT, bl. 204.

Digitized by Google

riger lot beschoren, te meer omdat zij met de *Belgen* in aanraking kwam. Hoewel de Kolonel en Kapitein KOOPMAN, bevelhebber van het smaldeel voor *Antwerpen*, onder het oppergezag van den Generaal CHASSÉ stond, had hij echter dezen dringend verzocht, *niet* in het verdrag van overgave, 't welk men wil, dat hij in 't algemeen zou afgekeurd hebben, begrepen te worden. Het was voor zijn vaderlandlievend hart ondragelijk, dat hij een twaalftal Kanonneerbooten, bemand met de strijdmakkers van VAN SPEIJK, en met dezen van gelijke gezindheid, aan de *Franschen* zou moeten overgeven ten behoeve van lafhartige *Belgen*, die op deze aanstaande prooi reeds gretige oogen hadden geworpen. Eerst waagde men eene poging, om zes der beste Kanonneerbooten in de duisternis de *Schelde* te doen afzakken; doch wij zagen boven, dat het slechts aan eene dier booten gelukte, door den vijand heen aan het Noorderfort, doch niet voor goed, te ontsnappen, dewijl zij de overgave bij *St. Marie* niet kon ontwijken. Daar nu de overigen vreesden, bij eene nieuwe poging den *Belgen* in handen te zullen vallen (het schrikkelijkste lot, hetwelk zij zich konden voorstellen), zoo nam de moedige KOOPMAN het besluit, deze vaartuigen, waaromtrent met de *Franschen* geen verdrag was gesloten, te vernielen, en zich naar het *Vlaamsche Hoofd* te begeven, om aldaar zijn lot af te wachten. Dit geschiedde: de booten werden verbrand of in stukken geslagen, zoo dat zij gedeeltelijk zonken. Het was een treffend gezigt. De oevers der

Digitized by Google

Schelde en *Antwerpen* weêrkaatsten de vlam, die schilderachtig omhoog rees, doch — om tevens eene nieuwe euveldaad van het laaghartigste volk te beschijnen. Met innigen wrevel zien de *Belgen*, zoo heet op buit zonder zweet of bloed, *hunne* gedroomde zeemagt in de vlammen of golven vergaan. Dien wrevel willen zij boeten, en met eene duivelachtige scherts, gelijk weleer de *Spanjaarden* te *Naarden* — outerslaven en wreedaards, maar geene lafaards als zij, — schieten zij op de naar het *Vlaamsche Hoofd* zwemmende *Nederlanders*, die hunner moorddadigheid tot spel moesten strekken, onder gelach en den uitroep: « Eene schoone eendenjagt! » Wij hebben echter niet vernomen, dat *velen* op die wijze getroffen zijn; een geluk, waarvan de moordenaars zich de verdienste niet moeten toeschrijven.

Dus waren er vijf Kanonneerbooten verbrand, en zeven in den grond geboord; het Stoomschip *Chassé* vloog in de lucht. De *Fransche* Maarschalk, verstoord op KOOPMAN, wiens daad hij als eigenmagtig en strijdig met de aan CHASSÉ verschuldigde ondergeschiktheid beschouwde, wilde hem en zijne Officieren niet als die der landmagt behandelen, en hun dus ook hunne degens niet laten behouden, toen zij zich met het *Vlaamsche Hoofd*, daar er geene andere keus overbleef, gevangen gaven. Zij werden naar *Antwerpen* gevoerd, even als hunne makkers der bij *St. Marie* genomene Kanonneerboot, en hier opende zich weder een tooneel, in afschuwelijkheid met het vorige ten minste gelijk. Woedend, dat hunne prooi

Digitized by Google

hun in den nacht ontsnapt was, valt het *Antwerpsche* gemeen op den vollen middag de ongewapende krijgsgevangenen aan, die zij onder den naam van *brandstichters* (wegens de vernieling hunner *eigene* vaartuigen) op het schrikkelijkst mishandelen. Het voorwendsel was de oranjesjerp, welke de Officier droeg, *eene teregt in België zoo gehate kleur.* Men brengt den vroeger met eerlijke wonden bedekten nieuwe kwetsuren toe, tegen welke zij zich niet kunnen verdedigen. Een waardige *Belg* had een stuk eener bom in het veld gevonden, en werpt dit nu met even zoo veel lafhartigheid als snoodheid op eenen *Hollandschen* zeeman, wiens oog het uitslaat en op de wang doet nederhangen (*). De brave Burgemeester van *Antwerpen*, LEGRELLE, op wien de straf rustte van zulk een eerloos gespuis te besturen, moest hetzelve nog doen kennen (hunne biechtvaders hadden hun dit nimmer gezegd), dat bij *beschaafde volken krijgsgevangenen heilig zijn, en dat een ontwapend vijand geen vijand meer is.* Den 26sten werd ook op de vaartuigen met ligt ge-

(*) Men zou bijna vermoeden, wanneer men de berigten van *le Belge*, een zeer *revolutionnair* blad (waaruit deze bijzonderheid ontleend is), met die van den *Lynx* vergelijkt, dat deze gekwetste Officier de Heer REESMAN, bevelhebber der bij *St. Marie* genomene Kanonneerboot was, die twee ridderorden droeg, en daardoor misschien de woede van het gemeen te meer opwekte. Dit schijnt echter niet zoo te zijn. — Het ergst was, dat *deze* lieden niet eens schuldig waren aan de gewaande *misdaad*, waarvoor men hen straffen wilde, want de gezegde boot was geenszins onder degenen, die KOOPMAN deed vernielen, maar wilde naar benedenwaarts doorzeilen.

Digitized by Google

kwetsten, die de Generaal CHASSÉ, met toestemming en onder geleide van *Franschen*, te water naar *Bergen op Zoom* zond, uit de nabijheid van *Antwerpen* een hevig geweervuur gemaakt, tot dat de *Franschen* aan wal stapten, en hunne eerlooze Bondgenooten verboden aldus te handelen, die zulks verontschuldigden met een misverstand.

Het is, wanneer men deze handeling der *Franschen* en *Belgen* vergelijkt, voor den meestbevooroordeelden zonneklaar, wat er van een land wordt, alwaar de *Roomsche* Geestelijkheid twee eeuwen lang onbepaald gezag over de gemoederen heeft gevoerd. In *België* werd hare heerschappij door *niets* belemmerd, en zij wortelde aldaar zoo sterk, dat geene verbetering van denkwijze, geene verlichting volgens de echte grondbeginselen des Christendoms in dit donkere woud mogelijk was, waar geene koesterende zonnestralen van kennis en deugd den bodem konden bereiken. In *Frankrijk* was nog altijd botsing, nog altijd een overblijfsel van den zuurdesem der *Evangelische* leer overgebleven, en hoezeer al het heillooze ongeloof ook daar schrikkelijke verwoestingen had bewerkt, het werd door de lichten, welke de meer vrije, meer Christelijke *Gallicaansche* kerk voortbragt, bestreden. In *België* daarentegen heerschte het Rijk der duisternis en der boosheid, althans bij de groote volksmassa, onbepaald. *Nederlanders!* met dit ras moest gij ineen gesmolten worden! Aanbidt Gods wegen en dankt Hem vurig, dat Hij u losmaakte van de onnatuur-

Digitized by Google

lijkste aller vereenigingen, dat Hij uw Vorstelijk Huis van de ondankbare taak onthief, *zulk* een volk te regeren!

De geaardheid van dit volk werd nu aan de *Franschen* bekend. Hoe verwaand en pralend ook van aard, gaat toch die verwaandheid doorgaans bij de laatsten met waren moed en gevoel van eer verzeld, hetwelk hunne krijgslieden althans gebiedt, voor ontwapende, bovenal voor dappere ontwapende vijanden eerbied te koesteren. De lijdelijke houding der *Belgen* had den *Franschen* krijgsman reeds minachting ingeboezemd, die vooral niet verminderde door LEOPOLDS gedrag als bespieder van de tinne der Lievevrouwenkerk te *Antwerpen*. Daarbij kwamen nu eene menigte kleine omstandigheden, die te zamen een' diepen indruk op hem moesten maken. Sedert de Omwenteling was alles, wat naar monniken en vertoon van kerkgebaar zweemde, hem tegen de borst; en thans zag hij in *België* de onnoemelijk vele uiterlijkheden der *Roomsche* eeredienst, heiligebeelden op groote wegen en in de straten, vooral van *Antwerpen*. Zelfs kon, ook bij een kort verblijf, de invloed der Geestelijkheid aan de opmerking van dat vlugge en vatbare volk niet ontsnappen. Het was juist die invloed, welken hij in zijn Vaderland had bestreden! — Zelfs de soldaten moesten, volgens het verhaal van RICHEMONT, dien invloed bij ondervinding leeren kennen. Eene kerk, onder het vuur der Citadel liggende, werd tot Hospitaal ingerigt, doch het

Digitized by Google

verblijf daarin aan geenen *Franschen* soldaat vergund, die niet eerst *gebiecht*, en van den priester de zondvergiffenis had ontvangen. Zelfs zouden de priesters eene flesch brandewijn in de hand gehad, en die aan hen, welke zich tot de biecht gereed toonden, hebben aangeboden, waardoor de ziekte van velen verërgerde. — Ook was, naar denzelfden schrijver, het onthaal, dat de *Franschen* in *België* vonden, koel, misschien door toedoen der Geestelijkheid, die hare leeken tegen de ligtzinnige en ongeloovige Bondgenooten gewaarschuwd had, terwijl de minder talrijke dan gegoede Oranjevrienden hen om andere redenen met onvriendelijke oogen beschouwden, en de bij zich ingekwartierde *Franschen* zeer slecht onthaalden. Daarbij kwamen de hevige aanmerkingen in de *Belgische* Kamer der Vertegenwoordigers over de *Fransche* tusschenkomst, en de weinige zorg, die voor hun verblijf in de moerassige streken bij *Antwerpen* was gedragen. Men wist in het leger, dat de verbazende moeijelijkheden der belegering gedeeltelijk daaraan te danken waren, dat men *Antwerpen* sparen wilde: eene onzijdigheid dier stad, welke, hoezeer dan ook in het wezen der zake geschonden, echter in schijn zoo getrouw werd gehandhaafd, dat geene *Fransche* gekwetsten daarin werden toegelaten, maar men die naar *Mechelen*, *Brussel* en *Gent*, ja tot *Bergen* in *Henegouwen* vervoerde (*).

(*) Dus verhaalt RICHEMONT, bl. 24, doch dit moet naderhand veranderd zijn, daar LEOPOLD de *Fransche* gekwetsten in het Hos-

Somtijds waren de *Fransche* troepen zes en dertig uren zonder levensmiddelen. Toen de regenvlagen den grond doorweekten, den grond, die menigmaal tot ligplaats voor de *Fransche* soldaten moest dienen, was er van de *Belgische* zijde voor niets gezorgd, voor stroo, brandhout, noch andere onmisbare behoeften! Van daar, dat deze krijgslieden, verontwaardigd over de geringe deelneming, die zij vonden, de buitenplaatsen der rijken in den omtrek van *Antwerpen* geenszins ontzagen, maar daarin met houtkappen en somtijds ook door inlegering van soldaten groote schade aanrigtten. Dit werd door de Oranjegezinde papieren met veel ophef bekend gemaakt, en daarbij zagen zich de *Franschen* zoo weinig gespaard, en in andere dagbladen met zoo veel onkunde en waanwijsheid nopens hunne belegeringswerken te regt gewezen, dat hunne verbittering tegen de *Belgen* in 't algemeen gaande weg toenam (*).

Hoe moesten dus de schandelijkheden, door dezen gepleegd tegen krijgsgevangenen, de *Franschen* met verontwaardiging vervullen! Nu verschenen alle de genoemde kleine omstandigheden, en vooral de toon, dien zich de dagbladen durfden aanmatigen, in een dubbel hatelijk licht. En hiertegen stelde zich nu in den geest der belegeraars het gedrag der bele-

---

pitaal te *Antwerpen* bezocht, en de *Fransche* Prinsen hun aldaar geldelijke ondersteuning deden geworden.

(*) RICHEMONT, bl. 17—25. 27.

Digitized by Google

gerden over. Welk een heldenmoed! Welk eene gematigdheid en naauwgezetheid in het nimmer te buiten gaan van de wetten des oorlogs, of van die der menschelijkheid, in zoo verre die met den oorlog bestaan kan! Voeg hierbij nog verscheidene trekken van moed, die aan de *Spartanen*, of FREDERIK's *Pruissen* uit den zevenjarigen oorlog herinneren. Een gemeen krijgsman uit *Amersfoort*, MORRE, werd aan den linker arm en de regter hand zoodanig gekwetst, dat tot afzetting van beiden moest worden overgegaan. Dit geschiedde in het Hospitaal te *Antwerpen*, en de *Fransche* heelmeesters bewonderden den moed des mans, die onder deze vreesselijke dubbelde kunstbewerking geen geluid van smart deed hooren (*). Een *Fransch* Officier, na de overgave van het Kasteel op een uitstekend bolwerk staande, verloor het evenwigt, en stortte

(*) CICERO (*Tuscul. Quæst.* L. II c. 22) en PLUTARCHUS (in *Mario* c. 6) spreken met veel opbef van eene heelkundige bewerking, door den beroemden MARIUS ondergaan, die veel geringer was, en die hij niet eens ten einde toe doorstond.

Daar ook in den vijand zelfopoffering en moed verdient geëerd te worden, vooral wanneer zich die in de zwakkere kunne vertoonen, zoo kunnen wij niet voorbij hier ook melding te maken van de daad van eene *Fransche* zoetelaarster, die bij RICHEMONT op bl. 175 voorkomt. ANTOINETTE MANON gaf bij het 28e Reg. van linie dagelijks bewijzen van moed en ijver voor het welzijn van anderen. Onder het vuur der *Hollanders* redde zij eenen *mineur*, die in eene gracht was gevallen; reeds had een kogel haren hoed doorboord, terwijl zij eenen gekwetsten hulp toebragt, en nog ging zij, te midden der neêrvallende bommen, eene draagbaar halen, om een' anderen gekwetsten te vervoeren.

Digitized by Google

voorover in de gracht; een *Hollandsch* gemeen krijgsman ziet dit, springt hem na, bereikt en redt zijnen vijand. De *Fransche* Opperbevelhebber deed hem eene belooning in geld aanbieden: hij versmaadde deze, en wilde zijn leven niet voor geld gewaagd hebben. Naderhand deed de Koning van *Frankrijk*, van die edele daad verwittigd, den *Hollandschen* krijgsman het ordelint van het eerlegioen aanbieden. « Ik neem geene geschenken van een' « vijand! » was het *Romeinsche* antwoord des *Hollanders* uit de mindere standen!

Daden van dezen aard, en van den Luitenant BOERS op *St. Laurent*, die zich voor zijne makkers opofferen wilde, maakten bij de *Franschen* eenen verbazenden indruk, en even zoo veel verachting, als de *Belgen* hun inboezemden, zoo zeer bewonderden en eerden zij den *Hollandschen* moed. Van daar dan ook de beleefdheden, waarmede de *Hollanders*, reeds van het oogenblik der staking van vijandelijkheden af, overladen werden (*), de eer, aan den Luitenant BOERS te *Valenciennes* door *Fransche* Officieren bewezen, GÉRARD'S menschlievend aanbod aan de bezetting van geneesmiddelen en van de vrijheid, om hare gekwetsten naar *Holland* of zelfs naar het *Fransche* hoofdkwartier ter verzorging te zenden: van daar de bewijzen van achting, bij het nederleggen der wapenen door den vijand aan de bezetting getoond, en eindelijk het

(*) RICHEMONT, bl. 26.

Digitized by Google

gedrag der *Franschen* gedurende den togt der krijgsgevangenen door het onherbergzame *België*.

Vergeefs had GÉRARD aan CHASSÉ en zijne manschap op bevelen uit *Parijs* de vrijheid aangeboden om naar *Holland* terug te keeren, *op voorwaarde van tegen de Franschen noch tegen hunne Bondgenooten te dienen*. Daar dit laatste met name op *België* sloeg, achtte zich CHASSÉ daardoor te zeer gebonden, en verkoos de gevangenschap.

Den 27sten December begon de aftogt der bezetting naar *Frankrijk*. De eerste kolonne van omstreeks 2400 man onder den Generaal FAVAUGE, bestaande uit de heldhaftige tiende, en twee Compagniën der tweede Afdeeling, ging op dien dag, en de tweede kolonne, sterk 2500 man, waaronder 300 matrozen, den 30sten December op weg. Bij deze tweede kolonne bevond zich de waardige oude Veldheer, die aller blikken tot zich trok, wien de *Belgen* uit nieuwsgierigheid, de *Franschen* uit bewondering wenschten te zien; doch die zonder onderscheid den algemeenen eerbied wekte, terwijl de sporen van het verdriet over het vruchtelooze zijner pogingen 's mans gelaat groefden, en de ligchaamssmarten, die hem buitendien teisterden, nog verzwaarden. Met hem was een zijner getrouwe en ijverige medehelpers, de Overste Luitenant DE BOER, in hetzelfde rijtuig. In het tweede was de Kolonel KOOPMAN, wien GÉRARD op voorspraak van CHASSÉ den degen had terug gegeven, en dien hij benevens de zijnen met de overige gevangenen gelijk had gesteld. Zijne fiere gestalte en

Digitized by Google

houding wekten een gefluister van goedkeuring en welgevallen onder de aanschouwers. Bij hem was de Majoor VAN DER WIJK in het tweede rijtuig, en in het derde de Majoor BOUMAN, de Adjudant-Majoor BRUNSTED en de Luitenant ter zee MEESMAN, bevelhebber der genomene Kanonneerboot. Eene afdeeling *Fransche* lansiers geleidde den trein. De weg ging over de *Schelde* naar *Burght* en van daar over *St. Nicolaas* naar *St. Omer*, *Aire* en *Hesdin*, drie grenssteden, die de *Fransche* Regering tot hun verblijf had aangewezen. Bij den togt zong de manschap, bewust van haren pligt gedaan te hebben, lustig onze volksliederen, onder anderen dat van BRANDT, en de onkundige *Belgen* hoorden met verbaasdheid en bevreemding den lof der *vrijheid* uit den mond van *Hollandsche* krijgslieden. Die rampzaligen! zij dachten misschien, dat de landgenooten van FREDERIK HENDRIK, JOAN DE WITT, DE RUITER en WILLEM IV. minder regt hadden om de staatkundige vrijheid te prijzen (*), dan de bewoners van landen, waar ROBESPIERRE, MARAT, BARRAS en BUONAPARTE, of VAN DER NOOT en DE POTTER dat woord ontheiligd hadden. Men durfde

(*) Ik zeg bepaaldelijk: *staatkundige vrijheid*, omdat *Hollanders* — ja *Hollanders!* — in onze dagen durven beweren, dat onze Vaderen *geene staatkundige vrijheid hebben gekend*. Zekerlijk geene om te *guillotineren* of te *septembriseren*, of te *mitrailleren*, of als *kanonnenvoêr* naar de grenzen te zenden, of te plunderen, of te lasteren, wien het hun lustte. Maar, och arm! zij waren nog niet *verlicht* genoeg, om dit te begeeren.

Digitized by Google

het niet wagen, de gevangenen door *Gent* te voeren, waar de bevolking, althans in de hoogere standen, zoo gunstig voor het huis van *Oranje* gestemd was. Zij werden langs eenen anderen weg naar hunne bestemming gebragt, maar genoten overal van hun geleide, en vooral van deszelfs bevelhebber, de hartelijkste oplettendheid en welwillendheid, die zij naderhand bij geschrifte dankbaar erkend hebben. Ook ter plaatse hunner bestemming werd het verdriet der gevangenschap door de vriendelijkheid der *Franschen* in den beginne gelenigd, schoon de zeer karige voorziening der *Fransche* Regering in hun onderhoud naderhand dat lot dreigde te verbitteren. Maar hunne landgenooten namen de zorg op zich, om dit te beletten.

Had geheel *Europa* met bewondering de verdediging van het Kasteel aanschouwd, de belangstelling in de verdedigers toonde zich ook bij velen in daden. Te *Génève*, oudtijds aan *Nederland* door zoo menigen band gehecht, werd eene inschrijving ten behoeve van de achtergelatene betrekkingen der gesneuvelden opengesteld. Reeds zagen wij, dat *Engelschen* tot verzachting van het lot der gekwetsten, en van de achtergeblevene betrekkingen der gesneuvelden, gelden hadden overgezonden. Zelfs in *België*, zelfs te *Brussel*, vormden zich vereenigingen tot onderstand zoowel der eerste gevangenen (die van de lunet *St. Laurent*) als later van de lotgenooten van CHASSÉ; deze laatste gelden werden den Generaal aangeboden, doch, hoe diep ook getroffen over

Digitized by Google

dit blijk van belangstelling, achtte hij zich niet bevoegd tot de aanneming. In het Vaderland zelve waren de giften bovenal zeer menigvuldig. Behalve zeer vele geschenken van levensmiddelen en verkwikkingen, die, zoo lang de gemeenschap nog open was, in ruime mate naar de Citadel werden gezonden, en die aan de milddadigheid onzer landgenooten tijdens het beleg van *Bergen op Zoom* in 1747 herinnerden, beijverde zich ook menige schoone hand in het maken van pluksel, en werd veel, zeer veel afgezonderd tot ondersteuning der dappere krijgslieden. Eene loterij van nijverheid, kunst- en handelvoorwerpen te *Rotterdam* bragt de som van 28,693 guldens op, die aan de Commissie tot aanmoediging van de gewapende dienst te *Amsterdam* werd toegezonden. Eene vrouw te *Utrecht* gaf *duizend* guldens in eens, en zij was de eenige niet, die zulke aanzienlijke sommen schonk. Ook onze krijgslieden droegen om strijd voor hunne brave makkers bij. Het was echter in de Hoofdstad, dat het eerst het denkbeeld opkwam, om eene *blijvende* hoofdsom bijeen te brengen, die op den duur tot onderhoud van de weduwen en kinderen der gesneuvelden strekken zou. Eene Commissie, bestaande uit den Burgemeester der stad en eenige der aanzienlijkste ingezetenen, vereenigde zich tot dat einde, en deed eene oproeping aan hare medeburgers, geteekend den 16^{den} December, eene week vóór de overgave. Wij kunnen ons het genoegen niet ontzeggen, dit stuk hier te plaatsen.

Digitized by Google

Waarde Landgenooten!

« Geene plek van *Europa* boezemt op dit oogen-
« blik meer belangstelling in, dan de Citadel van
« *Antwerpen*. Het zij men het gewigt der plaats
« en de overmagt der belegeraars, het zij men de
« dappere verdediging door de belegerden beschouwt,
« een ieder, vriend of vijand om 't even, wordt tot
« bewondering gedrongen. Eerbied zoowel jegens
« den grijzen bevelhebber, als jegens allen, die on-
« der zijn geleide, aldaar en in de nabijheid, *Hol-*
« *lands* roem en onafhankelijkheid verdedigen en
« tot dus verre, God zij dank! hebben helpen
« handhaven, vervult dan ook aller gemoederen.
« Deze eerbied echter vordert meer dan eene bloote
« betuiging. Wanneer wij ons de overmagt des vij-
« ands en de moeijelijkheid der verdediging voor
« oogen stellen, en dan het innig besef zullen ver-
« kregen hebben van de onnoemelijke ontberingen
« en onbeschrijfelijke gevaren, waarmede alle onze
« krijgs- en zeelieden te kampen hebben; dan,
« waarde Landgenooten! dan zal een iegelijk zich
« overtuigd houden, dat het zijn pligt is, naar mate
« zijner vermogens iets toe te brengen, ten einde zijne
« dankbaarheid te doen blijken aan alle die braven.

« Van die gevoelens doordrongen, kwam bij vele
« weldenkenden de wensch op tot het bijeenbren-
« gen van een fonds, bestemd om aanvankelijk,
« zoo mogelijk, verkwikking te bezorgen aan dege-
« nen, die, hetzij op de Citadel en de nabijgele-

Digitized by Google

« gene Forten, het zij op de schepen op de *Schelde*,
« voor onze onafhankelijkheid strijden, en ten an-
« deren: aan dezen een bewijs te geven van natio-
« nale dankbaarheid en erkentenis, en voorts, in
« zoo verre de bijeengebragte fondsen het zullen
« toelaten, de nablijvende weduwen en kinderen
« dergenen, die zullen sneuvelen, te verzorgen.

« Van verscheidene zijden is het ons voorgeko-
« men, dat velen onzer Landgenooten slechts naar
« eene gelegenheid wachtende waren, om hunne
« met ons eenstemmige gevoelens op die wijze te
« openbaren. Dit heeft ons dan ook aangemoe-
« digd, om ons tot eene Commissie te vereenigen,
« welke zich zal belasten met het inzamelen van
« giften, strekkende om aan hen, die in de na-
« bijheid der Citadel zullen gestreden hebben, de
« dankbare hulde van het Vaderland te bewijzen,
« het zij door giften aan hunnen eigen persoon,
« wanneer God in den hagchelijken strijd hun het
« leven spaart, of aan hunne nablijvende weduwen
« en kinderen, bijaldien zij in den heiligen strijd
« mogten sneuvelen.

« De Commissie, overtuigd, dat het aan hare
« landgenooten aangenaam zal zijn, langs dezen weg
« de verschuldigde hulde aan vele dapperen te be-
« toonen, en aandringende op het belang der zaak
« zelve, zal zich beijveren, om hetgeen zal worden
« geschonken op de doelmatigste wijze te besteden,
« en elke gift zal door haar in dank worden aan-
« genomen. »

Digitized by Google

Deze oproeping was niet te vergeefs. Te *Haarlem* en op andere, zelfs kleine plaatsen, stelden zich achtingswaardige personen met de genoemde Commissie in betrekking, of verzamelden afzonderlijk bijdragen. De van alle kanten toegestroomde giften leverden ver over de *honderd duizend guldens* op, en men week, door de omstandigheden genoodzaakt, in zoo verre van het aangekondigde doel af, dat daaruit nu voornamelijk onderstand werd verleend aan de gevangenen in *Frankrijk*. Dezen bekwamen ook van alle zijden zoo vele geschenken en verkwikkingen, dat zij zich spoedig in eenen toestand van overvloed en betrekkelijke weelde bevonden, die het aan hun Opperhoofd nuttig deed achten, het zenden van geld uit *Holland* af te raden, daar men met het overgezondene, gevoegd bij het van 's lands wege toegekende en de toelage der *Fransche* Regering, ruimschoots in de behoeften, en zelfs in de gemakken der manschap voorzien kon. Dus zorgde de *Nederlandsche* Natie voor hare verdedigers, op een tijdstip dat de zenuw van haren Staat, de Koophandel, door *Engelands* en *Frankrijks* maatregelen geheel ter neêr lag, dat men voor nog erger, voor vijandelijken aanval vreesde, het krediet van den Staat op nieuw een' geduchten schok ondergaan had, en men nog bovendien gelden inzamelde voor de lijders door eenen zwaren brand, die de Hoofdstad van *Suriname*, *Paramaribo*, getroffen, en, naar men beweerde, wel voor ruim een Millioen schade

Digitized by Google

gedaan had. En overal vonden de ongelukkigen toch geopende harten en handen (*).

In het laatst van den winter begaf zich de Secretaris der genoemde Commissie, de Heer J. P. VAN WALRÉE, naar *St. Omer*, om zelf den toestand der gevangenen in oogenschouw te nemen, en van de ontvangene sommen naar hunne behoefte uitdeeling te doen. Weldra na zijne terugkomst keerden de dappere verdedigers der Citadel naar het Vaderland terug, ten gevolge der overeenkomst van den 21sten Mei.

(*) Men zal van ons niet vergen, deze giften, even als die voor het Vaderland sedert 1830, in bijzonderheden te vermelden. Wij zoeken slechts den *algemeenen indruk*, die de gebeurtenissen op den geest der Natie voortbragten, te schetsen. Voor de gemelde bijzonderheden mogen wij tot de dagbladen sedert 1830 verwijzen.

Digitized by Google

SLOT.

Terstond na de overgave der Citadel trokken alle de *Franschen* uit *België* huiswaarts, zeer tegen de verwachting van vele *Hollanders*, die meenden, dat nu de oorlog eerst regt beginnen zou. Kort daarna deden de Hoven van *Frankrijk* en *Engeland* weder stappen bij de *Nederlandsche* Regering, om de afgebrokene onderhandelingen te hervatten. Men verlangde, — tegen de teruggave der opgehoudene schepen, ontheffing van *Embargo* en blokkade in beide Rijken, en daarenboven de overgave van *Venlo* en het meergenoemde gedeelte van *Limburg* aan *Nederland*, — de ontruiming der twee Forten *Lillo* en *Liefkenshoek*, en de erkenning van *België's* onzijdigheid. De *Nederlandsche* Regering had gedurende het beleg van 't Kasteel van *Antwerpen* en het *Embargo* eerst de *Schelde* gesloten, en naderhand die, op sterken aandrang uit *Londen*, wel weder geopend, doch tegen eenen tol, waartoe zij wel volkomen het regt had, doch zulks was nu te laat. De *Belgen* en hunne voorstanders eischten *volkomene vrijheid der Schelde*, *zonder eenige regten*, althans tot op de sluiting van het eindverdrag. Hierover werd eene onderhandeling aangeknoopt, die, na verscheidene vruchtelooze Nota's aan weêrszijden, in Februarij weder vruchteloos scheen te zullen eindigen. Wij kennen zekerlijk de

Digitized by Google

gronden der hooge waarde niet, die onze Regering in de Fortjes *Lillo* en *Liefkenshoek* stelde, om die tot zulk eenen prijs, althans tot op een eindverdrag, te behouden; want ook na derzelver verlies waren *Bath*, *Vlissingen* en *Breskens* nog daar, om den mond der *Schelde* te beheerschen. Hoe het zij, de *Engelsche* en *Fransche* Ministers verklaarden bij hunne bekende Nota van Februarij alle pogingen tot bevrediging en bijlegging des geschils langs minnelijke wegen uitgeput, en stelden de *Nederlandsche* Regering daarvoor verantwoordelijk. Intusschen duurde het beslag op de schepen, hetwelk men slechts voor kortstondig, en tot het beleg van *Antwerpen* bepaald, had gehouden, bestendig voort, in weêrwil aller bewijzen van deszelfs onwettigheid en aller tegenkanting van den *Engelschen* handel. Het uitzigt voor den *Nederlandschen* handel, zeevaart en visscherijen was treurig, en vele naauwgezette personen vreesden voor schromelijke inbreuken op de zedelijkheid en goede trouw, door het dubbelzinnige gebruik van onzijdige schepen, of liever van *Hollandsche* onder onzijdige vlag. De roemrijke *Nederlandsche* vlag was van alle zeeën verbannen.

In deze omstandigheden besloot de Regering, eenen stap te doen, die tot toenadering kon geleiden. Het schijnt, dat de *Nederlandsche* Gezant, de Baron VAN ZUIJLEN VAN NIJEVELT, in de jongste tijden door zijne warme voorspraak der belangen van zijn Hof de *Engelsche* en *Fransche* Gezanten, aan zooveel rondheid, zoo 't schijnt, niet ge-

Digitized by Google

woon, had mishaagd. De edele man, niet willende, dat eenige, hoewel onverdiende, persoonlijke onaangenaamheden het lijden van zijn Vaderland zouden verlengen, verzocht om zijne terugroeping. Dezelve werd hem door den Koning in de vleijendste uitdrukkingen verleend, en daarentegen nieuwe lastbrieven aan den Heer SALOMON DEDEL, vroeger Gezant te *Madrid*, gegeven, een' staatsman, die in *Engeland*, waar hij zich lang had opgehouden, zeer bekend en gezien was. Men polste eerst de beide Regeringen, of zij *eene voorafgaande overeenkomst* begeerden, na welke men de Conferentie weder in het leven roepen kon, om te raadplegen over het eindverdrag. Dit werd toegestemd, en de Heer DEDEL begaf zich in Maart 1833 naar *Londen*. Thans openden zich aller harten voor hoop en vertrouwen op het einde van den langdurigen, afmattenden tusschenstaat tusschen oorlog en vrede. De *Nederlandsche* staatspapieren bereikten eene hoogte, die zij in geene twee jaren hadden gehad, en de beste wenschen verzelden het vaartuig, dat den nieuwen Vredegezant naar *Engeland* overbragt. Hier waren de blijdschap en de verwachting weinig geringer. Doch de eerste openingen schenen daaraan weinig te zullen beantwoorden, en de daling der hooggerezene Staatspapieren scheen eene nieuwe teleurstelling te verkondigen. Het gold thans niet de hoegrootheid van den *Scheldetol*, of de regten op den weg over *Sittard*, of de verschillen over de schuld; dit alles bleef aan de onder-

Digitized by Google

handelingen over het scheidingsverdrag voorbehouden; het gold hier slechts twee hoofdpunten: de onbepaalde vrije vaart op de *Schelde tot op* dat verdrag, en de onzijdigheid van *België*, ook van nu af door onze Regering te erkennen. De eerste had inderdaad sedert Januarij 1831 tot November 1832 bestaan; ook nu weder had onze Regering de invordering van den tol geschorst, en zij gaf dus, om den drukkenden staat des handels door de opheffing van het *Embargo* te verligten, in den wezenlijk onbillijken eisch van *Frankrijk* en *Engeland* toe. Het verschil over *België's onzijdigheid* scheen een woordenstrijd. Sedert Augustus 1831 was het grondgebied aan beide zijden ontzien (met uitzondering alléén der vijandelijkheden bij *Antwerpen* in December): maar het woord *onzijdigheid* wilde de *Nederlandsche* Regering nog niet uitspreken, omdat daarbij, zoo 't scheen, ook *onafhankelijkheid* was ingesloten, die zij niet vóór de stellige sluiting van het scheidings- en vredesverdrag begeerde te erkennen. Eindelijk werd men het na twee maanden onderhandelens (sedert de komst des Heeren DEDEL) op dien voet eens, dat de Koning zou beloven, zich tot op dat eindverdrag *van alle aanvallende vijandelijkheden tegen België te onthouden.* Daar men van onze zijde van de beide schansen *Lillo* en *Liefkenshoek* niet wilde afzien, zoo bekwam men ook de toegewezene gedeelten grondgebied niet, en dus bleef *Maastricht* nog, als een alléénstaand punt, te midden van *België* bezet. Voor de gemeenschap dier

Digitized by Google

vesting met den Staat moest dus in het voorloopige verdrag ook zorg worden gedragen, maar daarentegen vereischte de billijkheid, dat ook door die vesting heen (gelijk tot hiertoe geschied was) de gemeenschap te water van *Luik* naar de Benedenmaas niet zoude worden belemmerd. Op dien voet dan werd de voorloopige overeenkomst te *Londen* op den 21sten Mei 1833 gesloten, waarbij de *Nederlandsche* Regering de vrijheid der *Schelde* zonder eenige regten *tot op het eindverdrag* met *België*, en tot zoo lang ook de schorsing aller vijandelijkheden van hare zijde beloofde: tegen de vrije scheepvaart der *Maas* werd de onbelemmerde gemeenschap met de vesting *Maastricht*, en de vrijheid, hare bezetting behoorlijk te verwisselen, overgesteld. De schepen, in de havens der beide Rijken opgebragt, werden ontslagen, en de smaldeelen, die de *Hollandsche* schepen moesten opbrengen, terug geroepen. De vrije handel was hersteld.

Dit verdrag was, gelijk de *Engelsch-Fransche* dagbladen aanmerkten, in zoo verre wezenlijk meer voordeelig voor *België* dan voor ons, omdat alle de betwiste punten in deszelfs belang onafgedaan bleven. Het betaalde geen' penning op de *Schelde*, stond geen dorp in *Limburg* af, en was vrij van alle achterstallen of loopende renten der schuld, tot op het tijdstip der afdoening door een eindverdrag. (Dezen onzekeren toestand had men van onze zijde, door het aannemen der gewijzigde 24 Artikelen in November 1831 of Maart 1832, kunnen voor-

Digitized by Google

komen). Maar wanneer men nagaat, dat *Hollands* levensbeginsel, de handel, aan banden gelegd was, terwijl men een geweldig kostbaar leger moest onderhouden, verre boven de krachten van den Staat: dat deze toestand, hoe gewillig gedragen, hoezeer de kooplieden zich uit Vaderlandsliefde zelfs geene klagten veroorloofden, op den duur niet was vol te houden, en dat juist dit voorbeeldige geduld voor eene vaderlijke Regering een prikkel en eene verpligting te meer was, om al het mogelijke tot bevrijding des handels te doen, te meer, daar de eer van den Staat geweldig in de waagschaal gesteld wierd, wanneer zijne roemrijke vlag lang van de zeeën geweerd bleef, en men zich met die van *Kniphauzen* of *Oldenburg* moest behelpen (*), zoo kon dit verdrag niet anders dan heilrijk worden genoemd, daar men wezenlijke voordeelen tegen een nutteloos *regt* op aanval inruilde. Daarenboven was de vrijstelling des *Belgischen* en onzijdigen handels slechts eene overtollige inwilliging, daar de *Schelde* toch weder, door de oogluiking onzer Regering, was opengesteld, terwijl geen *Nederlandsch* schip ongemoeid *onze* havens binnen mogt zeilen. Het is waar: ook de te voren niet toegelatene *Belgische* vlag mogt nu vrijelijk de *Westerschelde* bevaren, maar daartegen was de *vaart van Antwerpen op de binnenwateren naar den Rhijn*,

(*) De *Souverein* der *Kniphauzervlag* ontsnapte juist in dien tijd uit de gijzeling in *'s Hage*, waar hij wegens schulden was vastgezet.

Digitized by Google

waarvoor de *Nederlandsche* handel zoo vreesde, nu vooreerst nog *niet* toegelaten, waardoor, bij de meerdere kosten van het vervoer te lande, de Rhijnhandel van *Amsterdam* en *Rotterdam* steeds een onmiskenbaar voordeel behield.

Reeds uit een louter handelkundig oogpunt beschouwd, was dus het verdrag van den 21sten Mei voor *Neêrland* wezenlijk voordeelig, doch het was zulks ook in andere opzigten. Veel te lang reeds had de drukkende toestand geduurd, waardoor vaders van huisgezinnen, ver van hunne vrouwen en kinderen, en jongelingen tot burgerlijke bedrijven bestemd, nutteloos den tijd aan de grenzen moesten verslijten, daar er toch geen oorlog kon of mogt worden gevoerd. Sedert October 1831 had *Nederland* of *België* zich niet stellig tot eene wapenschorsing verpligt. Thans verbonden de beide Staten (want op eene aanvrage der Conferentie volgde *België* het voorbeeld van *Nederland*) zich stellig tot een onbepaald Bestand tot op den Vrede. De *oorlog* was dus wezenlijk geëindigd, hoezeer de schikkingen nog onvoltooid waren, en men kon van onze zijde aan vermindering des legers gaan denken. Reeds werden wezenlijk, terstond na de bekrachtiging der overeenkomst, (den 29sten Mei werden die bekrachtigingen te *Londen* uitgewisseld) de troepen door den maatregel van *groot verlof* wel voor een derde verminderd, en zeer vele burgers aan hunne gewone kostwinningen en bedrijven hergeven. Men had daarvan zelfs ongelegenheden gevreesd, en de terugreis

Digitized by Google

zelve veroorzaakte eenige verwarring; maar spoedig gingen de zaken den gewonen gang, vooral omdat de invallende zomer, door den veldarbeid en de wedergeöpende zee, vele handen vereischte, die thans nuttiger den ploeg of het zeil hanteerden dan het geweer of den degen. Vele gestaakte of kwijnende bedrijven werden na het opgeheven *Embargo* en den terugkeer van zoo vele rustige mannen tot burgerlijke beroepen met nieuwen ijver hervat. De koophandel begon weder te bloeijen; de *Maas* en het *IJ* zagen met verrukking de onregtvaardig weêrhoudene schepen (voorbeeldeloos was die teruggave in de *Engelsche* Staatkunde) statelijk de havens binnenzeilen; de *Rhijnvaart* nam zeer aanmerkelijk toe; er vestigde zich te *Haarlem* eene groote katoenspinnerij van den Heer WILSON, die in Augustus 1830 in den omtrek van *Brussel* geplunderd was. De *Belgische* nijverheid scheen zich ook naar *Overijssel* te willen verplaatsen. Ziedaar de eerstelingen der scheiding, en van eenen, nog slechts ten halve geslotenen, vrede!

Maar er was nog een ander punt, waarin vooral het verdrag van den 21sten Mei den *Nederlander* een onschatbaar genoegen verschafte. Met dezelfde bereidwilligheid, waarmede de koopman zijne schepen en goederen in de *Engelsche* havens had zien opbrengen, en zich aan stilzitten of de gevaren en verliezen der onzijdige vaart onderwierp, liever dan tegen de Regering te morren, had de *Nederlandsche* Krijgsman, na tallooze gevaren en

Digitized by Google

moeijelijkheden in *Antwerpens* Citadel te hebben doorgestaan, zich uitheemsche gevangenschap getroost, liever dan eene belofte af te leggen, die hij meende dat hem soms tot eene min eervolle rust kon verpligten. Maar hoezeer aanvankelijk door *Fransche* beleefdheid verzoet, was die na eenige maanden drukkend geworden. Een geschil, om beuzelachtige redenen op eene openbare plaats tusschen *Nederlandsche* gevangenen en *Fransche* krijgslieden gerezen en vrij ernstig geworden, had de *Hollanders* binnen hunne kazernen doen opsluiten, terwijl de Officieren de *Stad St. Omer* niet mogten uittreden. Dit deed het verlangen naar het geliefde vaderland, vooral bij de verrukkelijk schoone lente van 1833, tot smachtende begeerte rijzen; door het verdrag van den 21sten Mei werd die begeerte vervuld, en de brave bezetting der Citadel van *Antwerpen* aan hare medeburgers hergeven, die van verlangen hijgden, om haar een bewijs van erkentenis en hoogachting te geven. Terwijl men hier te lande reeds schepen huurde om haar af te halen, haastten zich de *Franschen*, haar in twee bezendingen van *Duinkerken* naar *Vlissingen* over te brengen. Het is boven onze kracht, de hartelijkheid, de verrukking te schilderen, waarmede deze dappere verdedigers des Vaderlands in de schoone dagen van Junij, toen ieders hart geöpend was voor de vreugde der schikking en voor de hoop op een' spoedigen vrede, in de steden, waar zij tot bezetting waren bestemd, of zelfs waar zij slechts

Digitized by Google

doortrokken, werden ontvangen. Te *Vlissingen* beijverden zich land- en zeemagt en inwoners om strijd, de helden bij hunne komst te vereeren. Te *Gorinchem* was de ontvangst hartelijker, dan de vreemdeling gewoonlijk van den anders voor koel gehoudenen *Nederlander* zou hebben verwacht, en misschien ging de hulde wat verre. Een feestelijk onthaal, verwelkoming in poëzij en bekrooning door maagdenreijen, eereboogen en *katafalken* voor de gesneuvelden, kenmerkten de hartelijkheid en vaderlandsliefde der stad, wier onthaal in 1831 ook de *Utrechtsche* studenten bij hunnen togt naar het leger zoo zeer had getroffen. Maar reukwerk ten dankoffer voor de gesneuvelden te ontsteken, dit was eene uit de Oudheid ontleende hulde, die wij in onze tijden en naar onze begrippen minder welvoegelijk vinden. Ook *Arnhem* onderscheidde zich door hartelijkheid en blijken van eerbied voor de dapperen, die aldaar verblijf stonden te houden. Te *Amsterdam* werd den braven KOOPMAN een eeremuzijk en maaltijd gegeven. Elders verhief zich mede het vaderlandsche gevoel in aanspraken en dichtstukken: doch wij kunnen niet van alles gewagen.

En hiermede — met de herstelling der rust door een Bestand, hetwelk althans de vrees voor dadelijken oorlog heeft doen verdwijnen — leggen wij de pen neder. Mogt het ons niet gebeuren, den afloop te melden van het lang betwiste pleit: wij hebben genoeg gezegd om te toonen, dat de *Nederlandsche* Natie daarin zich zelve, hare volkswaarde, hare

Digitized by Google

groote Vaderen, en harer godsdienstige verlichting en hooge beschaving is waardig gebleven. In gevaar zijnde, om door *Belgische* wuftheid en schijnbevalligheid allengs in de draaikolk der ligtzinnigheid en vergetelheid van het Oud-Vaderlandsche te worden medegesleept, is zij door den smeltkroes der tegenheden gelouterd, en — Gode zij dank! — zij is bevonden nog zeer veel echt goud te bevatten. Vaderlandsliefde, zelfopoffering, heldenmoed in alle standen, liefde tot orde, gehoorzaamheid aan de wetten en trouw aan den Koning, mededeelzaamheid; — dit alles zijn deugden, die zich op het schitterendst voor het oog van het eerst ongeloovig, daarna miskennend, eindelijk bewonderend *Europa* hebben ontwikkeld. Wat er ook nu gebeure: één ding staat vast, de onherroepelijke, volkomene scheiding van *België*. *Oud-Nederland* is geen tweeslachtig koningrijk meer: het is het oude, echte, *Hollandsche Nederland* weder, waar de taal van CATS, niet die van VOLTAIRE, in de raadzalen zijner Vertegenwoordigers wordt gehoord. De nietige verschillen, die nog het eindverdrag tegenhouden, zijn beuzelingen bij de daadzaak: *Europa* heeft de *Vereenigde Nederlanden* weder leeren achten, leeren eerbiedigen, en het lot van algemeenen vrede of oorlog een oogenblik in *Nederlands* handen gezien.

Digitized by Google

BIJVOEGSELEN

EN

AANTEEKENINGEN.

I. *bl.* 21.

In *Holland* sleten de *Gentsche* katoenfabrijken hunne waren, *Verviers* zijne lakenen, *Luik* zijne messen en geweren, en, met *Namen* en *Bergen*, zijne kolen, *Doornik* zijne tapijten, mutsen, kalk, steenen en vele andere Artikelen, *Brussel* rijtuigen, artikelen van mode en weelde, (nagedrukte) boeken, *Leuven* bier, *Aalst*, *St. Nicolaas*, *Lokeren*, *Ninove* en andere plaatsen *cotonnetten*, *siamoisen*, lint, garen enz.

Appel aux bons habitans de Bruxelles (Sept. 1830.)

II. *bl.* 61.

LA BRABANÇONNE.

(*Air des Lanciers polonais.*)

Dignes enfans de la Belgique,
Qu'un beau délire a soulevés,
A votre élan patriotique
De grands succès sont réservés.
Restons armés, que rien ne change!
Gardons la même volonté,
Et nous verrons fleurir l'Orange
Sur l'arbre de la liberté.

Aux cris de mort et de pillage,
Des méchants s'étaient rassemblés;
Mais votre énergique courage
Loin de vous les a refoulés.
Maintenant purs de cette fange
Qui flétrissait votre Cité,
Amis! il faut greffer l'Orange
Sur l'arbre de la liberté.

Digitized by Google

Et toi, dans qui ton peuple espère,
Nassau! consacre enfin nos droits;
Des Belges en restant le père,
Tu seras l'exemple des rois.
Abjure un ministère étrange,
Rejette un nom trop détesté,
Et tu verras mûrir l'Orange
Sur l'arbre de la liberté.

Mais malheur, si de l'arbitraire
Protégeant les affreux projets,
Sur nous du canon sanguinaire
Tu venais pointer les boulets!
Alors tout est fini, tout change;
Plus de pacte, plus de traité;
Et tu verrais tomber l'Orange
De l'arbre de la liberté.

JENNEVAL.

LA BRUXELLAISE.

(*Air de la Marseillaise.*)

Drapeau brillant de la Belgique,
Étendard rouge-jaune-noir,
Offre nous ton aspect magique
Et nous renaîtrons à l'espoir. (*bis*)
Rouge, jaune est feu du courage,
Le noir, c'est mort aux ennemis;
Hommes libres, soyons unis;
Honte éternelle à l'esclavage!
Courage, citoyens! parlez et montrez vous;
Bientôt (*bis*) la liberté reviendra parmi nous.

Belges, délivrez la patrie
Du joug d'un ministre oppresseur;
Faites sur sa tête ennemie
Diriger un arrêt vengeur (*bis*)
Du nom sacré de la justice
Il se joue en nous accablant;
On parle, on écrit en tremblant;
Que lui même tremble et frémisse.
Courage, citoyens! etc.

Digitized by Google

O Roi, dont de pareils ministres
Osent fasciner les regards!
Entends tu les clameurs sinistres
Qui s'elèvent de toutes parts? (*bis*)
Dissipe l'orage qui gronde,
Rends la presse à la liberté;
Que ta royale autorité
Sur l'amour du peuple se fonde!
Courage, citoyens! etc.

LA MARSEILLAISE DES BELGES.

Allons enfans de la Belgique,
Le jour de gloire est arrivé;
Contre nous d'un joug tyrannique
L'etendard sanglant est levé. (*bis*)
Entendez vous près de Vilvorde
Les cris de ces nombreux soldats?
N'osant compter sur les combats,
Ils voudraient semer la discorde.
Aux armes citoyens! formez vos bataillons,
Marchons (*bis*) qu'un sang impur abreuve nos sillons.

Eh quoi! des cohortes Bataves
Feraient la loi dans nos foyers?
Nous pourrions rester leurs esclaves,
Nous, *de tous tems braves guerriers!*
Belges! pour vous, ah quel outrage!
Quelle ardeur il doit exciter!
Voulez-vous qu'on puisse douter
De vos coeurs et de votre courage?
Aux armes citoyens etc.

En avant, braves de Bruxelles,
Les Belges, pour vous secourir
Comme vous à l'honneur fidelles,
Ont juré de vaincre ou mourir.
Sous vos drapeaux à la victoire
Nous volerons avec transport;
Nous y trouverons tous la mort,
Ou bien nous trouverons la gloire.
Aux armes citoyens etc.

Amour sacré de la patrie
Conduis, soutiens nos bras vengeurs:

Digitized by Google

Liberté, liberté cherie,
Combats avec tes défenseurs.
Sous nos couleurs que la victoire
Accoure à tes mâles accens!
Que les Bataves expirans
Voyent ton triomphe et notre gloire.
Aux armes citoyens! formez vos bataillons
Marchons (*bis*), qu'un sang impur abreuve nos sillons.

In deze drie liederen ziet men den trapsgewijs in stoutheid voortgaanden loop der omwenteling.

Men kan zich geen denkbeeld maken van de *gemeenheid*, in den eigenlijksten zin des woords, der zeer talrijke liedjes en andere schotschriften, die in deze dagen (van 1 September tot ruim half October) te *Brussel* zoowel in het *Fransch* als *Vlaamsch* uitkwamen; en hoezeer de Geestelijkheid den schijn wilde aannemen, als of het geschil louter staatkundig was, bleek echter hier en daar in eene uitdrukking in die allerjammerlijkste referijnen, dat er ook *Godsdienstaat*, door de priesterschap aangeblazen, in het spel kwam, terwijl zich tevens daarbij de deerlijkste onkunde deed zien. Zoo werd b. v. na een zoogenaamd afscheid van een' *Brusselschen* vrijwilliger aan zijne beminde, om de *Hollanders* te gaan bevechten, tot antwoord door deze laatste gezegd:

Indien dat g' in d' Hollandsche velden,
Verslaat den Geus of JAN CALVIEN,
'k Zal u eeuwig mijn liefde melden,
Adieu tot dat ik u weder zien.

Elders worden de *Hollanders Joden* (Nietroomschen!!) genoemd; want in vijftien jaren zamenleving onder één Bestuur hadden die slechthoofden zich nog niet het sprookje hunner geestelijke leidslieden laten ontnemen, *dat er geene andere dan Roomsche Christenen waren.* Met al die *Roomsche* regtzinnigheid werd echter ook op de schandelijkste wijze de Bijbel *geprofaneerd*, zoo als het Gebed des Heeren en de laatste woorden des Zaligmakers op de verfoeijelijkste wijze toegepast. Maar al ware de inhoud niet zoo verachtelijk geweest, de *vorm* (gelijk men uit de vier boven medegedeelde regelen reeds zien kan, die wij met zeer vele andere zouden *kunnen* vermeerderen) is zoo ellendig, dat zij ook bij de minste der vele *Nederduitsche* verzen

Digitized by Google

en opstellen van onze zijde als nacht en dag afsteken. De verontwaardiging tegen dat snoode gespuis der *Belgen* wordt bij de inzage dier, zoo wat taal als spelling betreft, schier onleesbare, wat de stof aangaat, hemeltergende prulschriften, tot de diepste verachting, en men wenscht zich dubbel geluk, voor eeuwig van zulke stiefbroeders ontslagen te zijn!

III. *bl.* 82.

Een geloofwaardig verhaal, ons ter hand gekomen, moge de onderscheidene geaardheid der *Bataven* en der *Belgen* in de *vier* dagen, welke dezen als *roemrijk* voor zich willen doen doorgaan, vertoonen. Een nieuwe voorslag, om het bloedvergieten te doen ophouden, van denzelfden Prins, dien de *Brusselaars* als een monster afschilderen, en van onmiddellijke staking der vijandelijkheden van de *Hollandsche* zijde verzeld, had ten minste in sommige gedeelten van *Brussel* een' zweem van toenadering doen geboren worden. In de *Schaarbeeksche* straat gaven de troepen en inwoners elkander de hand. Het scheen wapenstilstand, en eenige der soldaten, *Belgen* van geboorte, traden volgens het *instinct* van dien landaard een bierhuis binnen. De Luitenant C. G. A. VAN GORKUM, van de rijdende Artillerie, die hier over twee stukken geschut bevel voerde, welke het bolwerk en de Koningsstraat bestreken, had dit oogluikend geduld, vertrouwende op de wapenschorsing, en misschien toenadering daaruit verwachtende, doch toen de manschap te lang weg bleef, snelde hij zelf om die terug te halen, de straat op, maar zag zich eensklaps door eene horde *Belgen* omringd, die hem gevangen namen en naar het stadhuis bragten, alwaar hij in een kamertje werd opgesloten. In zes en dertig uren zag niemand naar hem om, en hij bleef van alle berigten, alle gemakken en behoeften des levens verstoken. Eerst in den avond van den 26sten bezocht een Heer, wien hij bij het opkomen ten Stadhuize zijn wedervaren verhaald had, den gevangenen, en gaf hem de keus, om of met zijne andere lotgenooten gevangenschap te deelen, of op zijn eigen gevaar de kans te wagen, van uit de stad te ontsnappen. De *Hollander* verkoos het laatste. Hij ontdeed zich van alle blijken van krijgsdienst, en verliet zijne gevangenis, om een nachtverblijf te zoeken. Doch niemand wilde hem innemen; niemand waagde het,

Digitized by Google

een' onbekenden, die een *Hollander* zijn kon, al was het voor éénen nacht huisvesting te verleenen. De Heer VAN GORCUM herinnerde zich echter den uit *Holland* afkomstigen Boekhandelaar BREST VAN KEMPEN als een' man, die gewillig een' landgenoot in verlegenheid op zou nemen. Deze was echter reeds sedert den opstand met zijn gezin naar *Holland* vertrokken, en had zijnen boekhouder L. VAN BAKKENES ter bewaring van have en goed achtergelaten. Dadelijk nam deze brave man den Luitenant in, en gaf hem niet slechts een nachtverblijf, maar beraamde ook met hem de middelen om hem veilig de stad uit te helpen. — Den 26sten verlieten zij te zamen, de krijgsman in kleederen van den boekhouder, deszelfs woning, en begaven zich naar de *Allée verte*. Hier echter deed zich eene gewigtige zwarigheid op. Er stond wel slechts één man als schildwacht aan den uitgang dier laan: doch deze was gewapend. Het gelukte echter den Heer VAN BAKKENES, dezen man met een gesprek en het vertoonen der dubbeld bezette stad door een' verrekijker bezig te houden, terwijl de Luitenant ontsnapte. Doch hij werd in zijne vlugt tot de nabijgelegene *Hollandsche* krijgsmagt opgemerkt door de wacht aan eene der poorten, die daarop als eene woedende horde op zijnen bevrijder en de schildwacht afkwam. Wanneer de eerste als *Hollander* herkend was geworden, zoo ware hij ongetwijfeld als slagtoffer zijner herbergzaamheid en Vaderlandsliefde gevallen. Doch gelukkig herkende hem niemand, schoon hij wel van het hoofd tot de voeten bezien werd. Dus ontkwam hij het gevaar, en niemand wist, dat *hij* de redder van den gevangen' Officier was, terwijl de Heer VAN GORKUM zijne landgenooten aan de *Lakenbrug* bereikte, en van daar zich naar het hoofdkwartier van Prins FREDERIK begaf (*).

IV. *bl.* 88.

Zie hier eenige berigten nopens het verlies van het belangrijke *Ath*, die ons goedgunstig door eenen der voornaamste verdedigers, den Heere Luitenant BOSCH, Ridder der *militaire Wilhems*-orde, zijn medegedeeld.

(*) Uit een ons vriendelijk medegedeeld berigt van den Heer L. VAN BAKKENES, die ook bij zijn verblijf te *Brussel* gelegenheid had, die geschriften, blaauwboekjes en volksliederen te verzamelen, waarvan hij ons gunstiglijk de inzage verleend heeft, en waarvan wij veel uit hebben getrokken.

Digitized by Google

Het moge tot een staaltje verstrekken van 't geen elders in *België* voorviel.

Reeds den 5den September deed zekere Graaf DUVAL, nabij *Ath* op een Kasteel wonende, alles, om de inwoners tegen de *Hollanders* op te ruijen. Hij rende dien avond ten 6 ure de stad binnen en verhaalde, «dat te *Brussel* alles vermoord werd.» De dwaashoofden begrepen niet, dat indien dit zoo was, hunne waardige broeders elkander moesten om hals helpen, daar *toen* althans de *Hollanders* aldaar niet waren. Doch wat is er noodig om *Belgen* tot oproer te brengen? Het doel werd echter niet bereikt, daar een van *Brussel* komende *Hollander*, de Luitenant BORGERS, niet alleen, maar ook de snelwagen van daar het berigt tegensprak. Tot den 8sten September bleef de rust bewaard: toen de Marquis DE CHASTELER, met eene oproerleus van VAN DER NOOT op den hoed, van *Brussel* kwam en opschudding verwekte. Thans werden de soldaten tot den afval gelokt. « Wanneer zij aan geene bevelen van *Hollanders* meer gehoor gaven, en overal op derzelver last weigerden vuur te geven, zou men de opschrijvelingen tot de krijgsdienst geheel daarvan vrij stellen, terwijl zij, die vrijwillig in *Belgische* dienst wilden blijven, aanmerkelijk verhoogd zouden worden, de Korporaal tot Serjant, de Serjant tot Luitenant, en de gemeenen zouden daags een' halven Gulden ontvangen. « Hun lot, in« dien zij slaafsch de banieren des vijands bleven volgen, « zou daarentegen afgrijsselijk zijn. Men zou hen wegsle« pen naar de moerassen van *Holland*, *om daar levend* « *te verrotten*. » Dergelijke oproerige taal in geschrifte durfde men in de barakken zelfs aanplakken, en overal verspreiden. Dus brocide het onweêr in stilte; den 21sten September zonden de inwoners van *Ath* eene Commissie naar *Brussel*, om aan de muitelingen te verklaren, «dat zij op hen rekenen konden,» en den 27sten September brak het onweêr los, na dat de intogt der troepen te *Brussel* mislukt was. Eerst deed zich de kreet hooren: *Leven de Belgen! weg met de Hollanders!* De reeds genoemde Luitenant BOSCH had dien dag met een Serjant en 30 man de wacht in het tuighuis, waarin zich eene menigte geschut en krijgsbehoeften bevonden. Er lagen in hetzelve eenige Kanonniers met Kapitein ZIEREVELD van de Artillerie en den tweeden Luitenant DE COCK. Onder den Luitenant DE PAGES namen de tandelingen de straatsteenen op, en sloten den toe-

Digitized by Google

gang tot het tuighuis, van waar zij het aanvoeren der kanonnen tegen hen vreesden. Door de ramen van het er naast gelegene ziekenhuis (*infirmerie*) kwamen zij het tuighuis opnemen en verlangden den toegang, die hun natuurlijk geweigerd werd. Een uur daarna kwam de Luitenant-Adjudant CALLEMART, een *Belg* in onze dienst, maar door de muitelingen tot Majoor benoemd, met een briefje, om den Kapitein ZIEREVELD bij den Overste KNODSER te ontbieden. Dit was eene snoode list, om dezen in den val te lokken, waarin zich reeds alle de andere *Hollandsche* Officieren gevangen vonden, 't geen aan den Luitenant BOSCH en zijne manschappen onbekend was. In het tuighuis opgesloten, zonder levensmiddelen, bleven zij, in weerwil aller oproepingen en vleijende beloften van het zich noemende *provisionele Bestuur*, aan eed en pligt getrouw. De Luitenant beval hun vuur op de muiters te geven, die het waagden, over de muren te komen; en hij hield zijn woord; naauwelijks durfde er een het hoofd over den muur steken, of er werd op hem aangelegd. Dus behield men het tuighuis tot des namiddags ten 2 uren, en het was des Luitenants voornemen, om bij eenen aanval den brand in het buskruid te steken, en het tuighuis met deszelfs onmetelijken voorraad te doen in de lucht springen. Ook nog ten 2 uren weigerde hij de overgave, toen twee Officieren der burgerij hem die, *namens den Commandant der stad*, kwamen gelasten. Hij verlangde een schriftelijk bevel daartoe te zien. Een half uur daarna werd hij bij den Commandant ontboden; de gemelde Officieren gaven *als militairen* hun woord van eêr, dat hij in allen gevalle vrij weder naar het tuighuis zou kunnen terugkeeren. De Heer DE COCK nam toen het bevel op zich, en beloofde ook op zijn woord van eer, het tuighuis tot zijne terugkomst *niet* te zullen overgeven. Naauwelijks echter was de Luitenant BOSCH buiten gekomen, of hij werd door de verraders, die hem slechts van dáár hadden willen lokken, hevig bedreigd, zelfs met den dood, en slechts door de twee Officieren beschermd. De Kolonel KNODSER, tot wien hij eerst gevoerd werd, kon hem, als zelf gevangen zijnde, geene bevelen geven. De Commandant DRIESER, tot wien men hem nu geleidde, vroeg hem, of hij kans zag het tuighuis te behouden? Het antwoord was ontkennend, doch dat hij het gedeeltelijk in de lucht kon doen vliegen. Hierop wilde DRIESER geen beslissend

Digitized by Google

antwoord geven, maar verwees hem naar Kapitein GULIK, een' *Belg*. Deze zat, benevens verscheidene Officieren, die alle hoogere rangen hadden aangenomen, op het stadhuis. GULIK beval stellig aan den Heer BOSCH, het tuighuis over te geven. Nogmaals eischte deze een schriftelijk bevel, waartoe men nog niet komen durfde; maar aan bedreigingen liet men het niet ontbreken. Deze konden echter den moed des Luitenants niet doen zwichten, en hij werd dus naar het tuighuis terug gebragt; hij nam nu het vaste besluit, dezen schat door zijnen dood aan de muiters te ontwringen (*). Doch het was te laat; de achtergeblevene Luitenant DE COCK had zijn woord niet gehouden; integendeel, hij hield zich met den intusschen uit *Brussel* gekomenen Majoor VAN DER SMISSEN en den Plaatsmajoor TORSEN bezig, de Kanonniers voor de *Belgen* te winnen, alles te vermeesteren, te openen en in te pakken. Onmogelijk kon BOSCH dus nog iets voor den Staat redden, te minder, daar men hem zeer vijandig was. De beloften der *Belgen* hadden gewerkt, en voor de ijdele eer der krijgsbevordering, eene waterbel, ontving DE COCK het zedelijke brandmerk van een' schurk. Hij was Kapitein geworden, en vertrok nog dien eigen dag met de Kanonniers naar *Brussel*.

Ondertusschen hadden de muiters zich ook dadelijk van de regimentskas meester gemaakt. De *Hollandsche* Officieren waren gevangen, en het gelukte den braven BOSCH, die dit lot nog ontkomen was, niet dan met groote moeite, en door omkooping, zich een' weg naar den Kolonel KNODSER te banen. Deze stelde hem een' brief voor den Generaal WAUTHIER en den Kolonel DE BRAUW te *Doornik* ter hand, met verzoek, dien terstond over te brengen, en hen dus van den staat der zaken te *Ath* te verwittigen. Bij zijne terugkomst vernam BOSCH, dat men hem en de overige nog in vrijheid zijnde *Hollandsche* Officieren overal zocht, en aan de poorten aanwijzing had gedaan om hen te vatten en naar *Brussel* te vervoeren; dat ook de muiters den volgenden dag (28 September) te *Doornik* de oproervaan meenden te planten.

De Majoor TECHTERS, waar de Luitenant BOSCH mede sprak, gaf hem een schriftelijk bevel om naar *Doornik* te gaan. In burgerkleeding, met achterlating van alle

(*) Hij *wilde*, zeide hij, *den boel in brand steken*.

Digitized by Google

zijne goederen, (die hij nimmer terug heeft ontvangen) klom BOSCH nu over de stadsmuren, waadde door de gracht, en kwam des morgens ten 7 uren voor *Doornik*, na des nachts van het opgestane landvolk veel gevaar te hebben geloopen. Hij gaf den Commandant van de wacht aan de poort, Luit. CAMBIER, den raad, zijne soldaten zooveel mogelijk bij elkander te houden met geladen geweren, om niet overvallen en ontwapend te worden. Het antwoord was, «dat men daartoe geene «bevelen had (!!)» BOSCH begaf zich daarop naar den Overste STAVENISSE DE BRAUW en met dezen naar den Bevelhebber van het Kasteel, den Generaal WAUTHIER. Hij raadde hier dringend aan, meer voorzorgen te nemen, de wachten aan de poort en elders te verdubbelen, hun doelmatige bevelen te geven en door de stad *patrouilles* te zenden, om niet hetzelfde lot te hebben, 't welk de bezetting van *Ath* had getroffen. Het antwoord des Generaals was, *dat te Doornik alles rustig en er geen gevaar was.* De Luitenant moest zich krijgsmanskleederen aanschaffen en op het Kasteel blijven. Doch naauwelijks waren er twee uren verloopen, of de voorspelling van BOSCH werd bewaarheid; men kwam berigten, dat de wachten aan de poorten overvallen en ontwapend waren! Met de aldus bemagtigde geweren werden nu de kazernen overvallen en beschoten, men vond daar echter grooten tegenstand, vooral van het zesde regiment Huzaren. De Luitenant BOSCH begaf zich toen op een der bolwerken, om te zien of de aanvallers niet van de kant der Citadel konden worden bestookt, hetwelk, naar zijn inzien, zeer goed had kunnen geschieden. Maar op dat zelfde oogenblik weêrgalmden oproerkreten aan zijne zijde. Het bleef niet bij geschreeuw; met de bajonet en gespannen haan vielen verscheidene flankeurs op hem aan, en zouden hem welligt, zonder de tusschenkomst van den Overste Luitenant VEGELIUS en den Luitenant-Adjudant DIEDERIKS, het leven hebben benomen. Terstond gaf de Heer BOSCH van het gebeurde aan den Generaal kennis, en drong er op aan, dat de muitende flankeurs dadelijk gevat en dood geschoten zouden worden, zonder 't welk eerlang de geheele Compagnie kon aan 't muiten slaan. Hij bekwam hierop geen antwoord, maar het bevel, zich naar de kazerne te begeven. Men hoopte misschien, onder weg door een schot der muitelingen wel van den lastigen *Hollander* bevrijd te worden. Doch

Digitized by Google

dit doel werd niet bereikt. BOSCH zag intusschen op de straat door welgekleede mannen uit *Doornik* veel geld onder het gemeen uitdeelen, om het tot muiten aan te zetten. Nu en dan werd hij aangerand, doch bereikte de kazerne. Hier raadde hij den Kolonel en den Majoor, den Officieren hunne tractementen uit te betalen, dewijl anders ook hier de kas in handen der muiters zou vallen. Dit geschiedde, en het gelukte nog dien dag het Kasteel van *Doornik* voor den Staat te behouden; des nachts of den volgenden morgen werd het verdrag van overgave geteekend en de stad drie dagen daarna aan de burgerij ingeruimd (*). De Heer BOSCH vertrok intusschen naar *Antwerpen*, werd onder weg te *Kortrijk* aangehouden en in hechtenis genomen, doch het gelukte hem te ontsnappen, en in het hoofdkwartier van Prins FREDERIK, toen reeds te *Antwerpen* gevestigd, aan te komen.

Deze bijzonderheden doen genoegzaam blijken hoe noodlottig de maatregel was van het oorlogsdepartement, om de zoo belangrijke, en met zoo veel krijgsvoorraad voorziene reeks zuidelijke vestingen, tot in de laatste oogenblikken met *Belgische* soldaten, Officieren, en zelfs hoogere bevelhebbers bezet te laten. Brave *Hollanders*, zoo als BOSCH, zagen daardoor al hunnen moed, alle hunne opofferingen geheel vruchteloos worden. Waarom niet, na de instelling van de *Orde der eerloozen*, of althans na de straatomwenteling in *Parijs*, die zulk eene gewigtige waarschuwing gaf tegen het gepeupel, de *Belgische* soldaten in het getrouwe Noorden verspreid (waar de schutterijen bij mogelijke woelingen ze wel zouden hebben gestuit), en de zuidelijke vestingen door de *Hollandsche* troepen met hunne bekwame Veldheeren, brave Officieren, moedige en getrouwe manschappen, bezet? Hoe veel voorraad, en vooral welk eene voormuur tegen *Frankrijk* zou er dan niet bewaard zijn gebleven? Wij kennen toch de *Belgen* genoeg om te weten, dat zij zonder omkooping, verleiding en bedwelming *hunner* landgenooten onder de troepen in de vestingen, welke daarvan het meerendeel uitmaakten, die sterke en van alles welvoorziene plaatsen, althans derzelver kasteelen, nimmer zouden hebben in bezit gekregen, indien men tevens de voorzorg had gebruikt, die althans voor

(*) *Suppl. aux Esquisses.* T. I. p. 77.

Digitized by Google

een jaar van levensmiddelen te voorzien. Wij moesten op dit punt eenigzins langer vertoeven, omdat de grootste blaam, die *Hollands* dapperheid in 1830 heeft ondergaan, daarin bestaat, dat de ongeloofelijk snelle overgave van zoo vele pas gebouwde, door kunst en gedeeltelijk door natuur bevestigde sterkten niet aan geregelde troepen, maar aan een muitend graauw is geschied. Doch ook hier heeft de *Hollander* zich niets te verwijten. Hij was verloren te midden van een vijandelijk land; verraders, die met den vijand heulden, en streden aan zijne zijde, waren in het binnenste zijner vestingen. Somtijds was zelfs de opperbevelhebber, althans zeer velen der Officieren waren medepligtigen der oproerigen. De *Hollanders bekwamen geenen last om te vechten. Zij* maakten de minderheid uit, en werden nog opgeofferd aan het stelsel: *Handelt zachtelijk met mijn' zoon Absalom!* hetwelk ook de kwalijkgezinde *Belgen* tot voorwendsel namen, tot dat hunne ontwerpen tot rijpheid waren gekomen.

V. *bl.* 169.

Men schrijft ons uit *Sluis*, dat er geen gedeelte van ons land is, waar zich de Goddelijke bijstand meer zigtbaar getoond heeft, dan *Staatsvlaanderen* in *October* 1830. Wanneer GRÉGOIRE, toen er nog geen *Hollander* daar te lande was, in plaats van te *IJzendijke* en elders te vertoeven, zich van het ontschepingspunt, *Breskens*, had meester gemaakt, had hij de schoonste kans gehad, de onzen uit het land te houden; doch zij bezaten even zoo veel onkunde in de krijgsdienst als verwaandheid. Voor het overige waren deze manschappen leden van het Genootschap *les amis des peuples* (*de vrienden der Volken*), allerhevigste Republikeinen of liever *Jacobijnen;* zij noemden zich onder elkander *Citoyen* (*burger*), en wilden den *goeden tijd* van 1793 in *België* en *Staatsvlaanderen* (gelijk die ook spoedig, zoo als zij hoopten, in *Frankrijk* zou aanbreken) weder herstellen.

VI. *bl.* 367.

Het volgende is ons van eene zeer geloofwaardige hand toegekomen. Het is door een' ooggetuige gesteld.

De order om dezen dag slag te leveren, was uitgevaardigd; reeds was het leger in beweging, vrolijk, welgemoed, en met de grootste orde op marsch, om den vijand op te zoeken, toen Z. K. H. de Veldmaar-

Digitized by Google

schalk Prins van *Oranje*, met nog enkelden van zijn gevolg, te *Thienen* zou te paard stijgen. Een boer, met eenen blaauwen kiel aan, geeft den Prins op dat oogenblik een smeekschrift in handen, om schadevergoeding voor geleden verlies door brand aan zijne woning. Na eene vlugtige lezing zoekt Z. K. H., met eenig ongeduld op het gelaat, naar zijne beurs, ziet een' nevens hem staanden Hoofd-Officier, den Commandant van 's Prinsen hoofdkwartier, HOYEL, vragend aan, die, den blik verstaande, met eerbied vraagt, of Hoogstdezelve ook iets had te bevelen? — *Ik moet geld hebben!* was het antwoord. De Officier haalt zijne beurs voor den dag, en biedt dezelve aan. — *Ja! maar ik heb veel noodig!* zegt de Veldheer. — De Officier ledigde zijne beurs, die aanzienlijk met goud was gevuld, op last van den Vorst in de handen van den boer, die, verbaasd over de groote edelmoedigheid van den Prins, zijne dankbare gevoelens niet met woorden kon uiten. Zonder aan den hoogen rang van zijnen weldoener te denken, en door zijne gevoelens van erkentelijkheid weggesleept, wierp hij zich om den hals van onzen beminden Prins, die gereed was, om op het zelfde oogenblik, met zijn braaf leger, de vijanden des Vaderlands te gaan bestrijden en te overwinnen, maar vooraf nog het zalig genoegen mogt smaken, van eene weldaad aan eenen ongelukkigen, tot inwijding van dezen roemrijken dag, te hebben gedaan, en wel aan eenen *Belg*, wiens zonen en andere bloedverwanten welligt op het zelfde oogenblik met de wapenen in de hand gereed stonden om den Vorst te bestrijden en, zoo mogelijk, van het leven te berooven.

Deze daadzaak is vooral voor de geschiedenis merkwaardig, omdat dezelve, onder eene menigte van anderen, tot bewijs strekt, dat de Proclamatie van den Prins van *Oranje* van den 2^{den} Augustus 1831, aan de *Belgen* gerigt, en waarin aan de rustige inwoners veiligheid, bescherming en ondersteuning beloofd wordt, geen ijdele klanken behelsde; maar integendeel zelfs in de drukste en belangrijkste oogenblikken door Z. K. H. den Veldmaarschalk is nagekomen geworden.

Het was even zes ure, toen de Veldmaarschalk te paard steeg, om zich aan het hoofd van het centrum des Legers, de 3de Divisie Infanterie, op den grooten straatweg naar *Leuven* te stellen. «Een zware nevel» (dus luidt het berigt woordelijk) «omringde ons; geen vijftig schreden konden wij van ons afzien; tegen zeven

Digitized by Google

ure klaarde het op; het kanonvuur had zich reeds regts van ons bij de eerste Divisie doen hooren. Onze *tirailleurs* raakten met den vijand handgemeen; de opkomende noordewind verdreef den nevel geheel, en de doorbrekende zon ontdekte aan ons oog het op eene hoogte liggende dorp *Bautersum*, door den vijand bezet, welke hier eenen levendigen tegenstand bood, vooral met het vuur van eenige stukken kanon, geplaatst aan het hooge einde van het dorp, waarmede hij den straatweg, waarop wij voortrukten, volkomen bestreek. Om den vijand uit deze beheerschende stelling des te spoediger te verjagen, gelastte de Veldmaarschalk eene kolonne Infanterie en Kavalerie, door geschut ondersteund, links over eene vlakte, welke tegen een bosch- en bergachtig land aansloot, *Bautersum* om te trekken. Ten gelijken tijde liet hij eenige stukken geschut, regts van den weg, op eene hoogte in batterij stellen. Beide deze bewegingen noodzaakten weldra den vijand het dorp te verlaten, die zich nu gedeeltelijk in een daarachter liggend bosch wierp, en daarin nog trachtte staande te blijven; maar, door onze Infanterie en Artillerie bestookt, moest hij al spoedig in wanorde den weg op naar *Leuven* de vlugt nemen. Waarschijnlijk zou hij geheel vernietigd zijn geworden, indien de *Engelsche* en *Fransche* Diplomatie niet tot zijn behoud ware tusschen beide getreden.»

«Terwijl de *Belgen Bautersum* verdedigden, stond de Prins van *Oranje*, omringd door eenige Officieren, op den straatweg aan het begin van het dorp, in het bereik van een welonderhouden kanonvuur uit de batterij, die de vijand aan het hooge einde van het dorp had geplaatst. De Commandant van het hoofdkwartier des legers, de Majoor HOYEL, het gedruisch van eenen zeer digt voorbij vliegenden kanonskogel hoorende, en te gelijker tijd het paard van den Prins van *Oranje* plotseling ziende stilstaan, huiveren en beven, snelt met angst naar Z. K. H. toe, springt van zijn paard om bijstand te verleenen, en bemerkt toen, dat de kogel het onderste gewricht van een voorbeen des paards van den Prins had afgeschoten. Het dier bleef stil staan, trachtte zelfs van tijd tot tijd op het verminkte been te rusten, en viel niet. De Majoor HOYEL biedt zijn paard aan, verzoekt den Opperbevelhebber hetzelve te bestijgen, met verzekering, dat het vlug is, en dat men er op vertrouwen

Digitized by Google

kan. De Prins stapt bedaard van het gewonde paard, ziet het een oogenblik met medelijden aan, wendt zich met eenige geruststellende woorden tot zijnen broeder, Prins FREDERIK der *Nederlanden*, springt vervolgens op het hem aangeboden paard, rijdt op een gallop weg, en bevindt zich weldra op nieuw in groot gevaar, toen op het onverwachtst, terwijl men wegens de overgave der stad *Leuven* in onderhandeling was, van alle de werken en wallen dier stad het kanonvuur op ons los brandde, hetwelk eenigen tijd bleef voortduren. De Prins stond destijds op de hoogte van den *Pellenberg* en was geheel aan 's vijands vuur blootgesteld. Op hetzelfde oogenblik werden eenige schreden links en regts achter Z. K. H. een rijdende Artillerist naast zijn stuk, en een marechaussé-Ordonnance van den Commandant van het hoofdkwartier, door kanonkogels dood van hunne paarden geschoten.

VII *bl.* 385.

Terwijl onze *Nederlandsche* krijgslieden in het hart van *België* indrongen, en zelfs het vierde legercorps, (de spaarbenden) onder den Generaal CORT HEIJLIGERS zich aan de hoofdmagt aansloot, bleef *Noordbraband* eenigermate blootgesteld, ten minste aan stroopende benden uit *Limburg* en van de zijde van *Venlo*. Inderdaad drong zulk een troep van *Roermond* over *Weert* en *Maashees* tot *Leenden* door, alwaar vee en andere goederen geroofd werden. Zelfs waagde zij zich tot op een uur van *Eindhoven*, hetgeen niet weinig ontsteltenis baarde, alzoo zich hier het geheele legerpark der vierde Afdeeling, slechts door weinige troepen verdedigd, bevond. Dezelfde eerste Luitenant BOSCH, die zich (zie N°. IV. dezer bijlagen) zoo moedig te *Ath* had gedragen, thans plaatselijk bevelhebber van *Eindhoven*, verzamelde nu 200 ligte dragonders, en deze vertooning alleen was genoeg, om de stroopers terug te doen keeren. Gedurende den geheelen tiendaagschen veldtogt handhaafde de Heer BOSCH de rust en orde zoo goed te *Eindhoven*, dat het Bestuur dier stad hem zelv' niet alleen deswege eervolle getuigenis gaf, maar ook den Prins van *Oranje* daarvan onderrigtte, die aan tafel bij den Burgemeester SMITS, waar zich BOSCH ook bevond, dezen met een hartelijken handdruk zijne goedkeuring te kennen gaf.

Digitized by Google

VIII. *bl.* 397.

In het *Gedenkboek der Groninger en Franeker Studenten* vindt men de bijzonderheden van den terugtogt dezer studenten na den Tiendaagschen Veldtogt uitvoerig beschreven. Het was een zegetogt, gelijk die der Academieburgers van *Leyden* en *Utrecht*. Na het hartelijk afscheid van den Oversten KLERK, die hen met muzijk tot buiten *Tilburg* uitgeleide deed, ging de togt over *Grave* op *Nymegen*, alwaar de Officieren der *Groninger* schutterij, daar in bezetting, hen op eenen maaltijd toefden, waarop zich onder anderen de Luitenant-Generaal KRAIJENHOFF, de Generaal Majoor GEORGE en de Burgemeester der stad bevonden; de inwoners van *Nijmegen* hadden er zich een feest van gemaakt, de jonge lieden te herbergen. Te *Arnhem* wachtten de burgers hen reeds op de markt af, om hen ter huisvesting naar hunne woningen te geleiden, en er was hier een dag rust, waarvan echter de jonge lieden slechts gebruik maakten, om zich in de heerlijke omstreken der stad te verlustigen, en des avonds een door de groote *societeit* aangeboden' maaltijd en danspartij bij te wonen, bij welke zich ook *Arnhems* aanzienlijkste vrouwen en meisjes lieten vinden, en waarop de ongedwongenste vrolijkheid heerschte. De oplettendheid der *Arnhemers* ging zoo verre, dat zij den volgenden dag de flankeurs, die zich tot den vroegen morgen vermaakt hadden en ten vijf uren vertrekken moesten, met rijtuigen naar *Zutphen* deden vervoeren. Zelfs dorpen wilden niet onderdoen in de algemeene hulde, aan de studenten gebragt. Te *Brummen* wachtte hun eene eereboog, eene aanspraak en een onthaal in de societeit *Concordia*. Te *Zutphen* betwistten de mindere standen aan de aanzienlijken het voorregt, de studenten *uitsluitend* te herbergen. Het onthaal was hier en te *Deventer* niet minder hartelijk, schoon anders gewijzigd. In de laatstgemelde stad toefde men hen op het Raadhuis in eene fraai versierde zaal met ververschingen, en werden zij begroet met een gedicht van den Hoogleeraar BOSSCHA, hetwelk algemeene geestdrift opwekte en door den Hoogleeraar VAN OORDT werd beantwoord. Van het buiten *Deventer* gelegene dorp *Olst* werden zij met rijtuigen naar *Zwolle* overgebragt, en hier in den schouwburg door de burgerij met hartelijkheid verwelkomd en onthaald, bij welke gelegenheid het Raadslid FEITH, zoon van den grooten Dichter, en

Digitized by Google

kweekeling der *Groninger* Hooge school, de terugkeerenden in dichtmaat aansprak. Te *Meppel* stond een eereboog opgerigt, en de plaats werd des avonds door de ingezetenen, die hier buitengewone hartelijkheid aan den dag leiden, vrij algemeen verlicht. Op den togtlangs de *Smilde*-vaart was huis aan huis met vlaggen of groen versierd, en de schoolkinderen zongen den voorbijtrekkenden gepaste liederen toe. Te *Assen* was de ontvangst ongemeen luisterrijk, vooral als men den kleinen omvang der plaats in aanmerking neemt. De intogt in *Groningen* eindelijk had met zoo veel feestelijkheid plaats, dat wij den Lezer, die daarvan de bijzonderheden wenscht te kennen, naar het Programma en de beschrijving, in het aangehaalde Gedenkboek te vinden, moeten verwijzen. De Compagnie werd aan de grenzen der Provincie door den Gouverneur, den Militairen Bevelhebber en de Curatoren der Hooge school te gemoet gereden, iets nader bij de stad ook door de schutterij met muzijk en de Stads regering, en binnen de stad door hunne achtergeblevene medestudenten opgewacht met het vaandel, in het beleg van 1672 gebruikt. De *Rector Magnificus* HENDRIKS deed op de markt eene plegtige aanspraak, de Hoogleeraar LULOFS sprak een *Nederduitsch* dichtstuk, en de Hoogleeraar TEN BRINK een' *Latijnschen* lierzang uit; de straten, door welke de trein kwam, waren versierd, en alle huizen des avonds verlicht. De boekdrukkers hadden op de groote markt eenen fraaijen tempel opgerigt. In één woord: het was even als toen in ouden tijd de overwinnaars in de *Olympische* spelen van hunne dankbare medeburgers de hulde ontvingen voor de eer, die dezen altijd aan hunne geboortestad deden erlangen.

IX. *bl.* 530.

DE VILLENEUVE was eigenlijk geen Admiraal, maar slechts *Schout bij Nacht, (Contre Amiral)* en *daarom* aan den *Engelschen* Admiraal MALCOLM ondergeschikt.

X. *bl.* 547.

De naam van den *Britschen* Commissaris was CRADDOCK.

XI. *bl.* 550.

Het *Noorderfort* werd door de *Belgen* eigenlijk niet *gebouwd* (het had zijne stichting aan de *Franschen*, tijdens de bedreiging van *Antwerpen* door de *Engelschen* in 1809 te danken), maar, na zeer vervallen te zijn

Digitized by Google

hersteld, en met eene groote menigte geschut voorzien. Het behoorde ook tot de punten, die men in in 1830 verzuimde te bezetten.

XII. *bl.* 550.

Het *fortje Oosterweel* (of eigenlijk *St. Isabelle*), ligt niet op den *regter-*, maar op den *linkeroever* der *Schelde;* slechts het *dorp Oosterweel* ligt ten Oosten der rivier.

XIII. *bl.* 556.

Den *derden* November, lees den *dertigsten;* 4,500 man, lees 5,400.

XIV. *bl.* 558.

De stukken, waarmede op den vijfden December het vuur der *Franschen* begonnen is, bedroegen, volgens het *officiele* berigt van de *Fransche* zijde, *vijf en tachtig*, waaronder 24 bomketels, doch werden sedert vermeerderd.

XV. *bl.* 559.

PAIXHANS is (gelijk mij naderhand gebleken is), geen *Belg*, maar een *Franschman*. Het onderscheid tusschen die bommen en de gewone, moet voornamelijk daarin bestaan, dat de eerste geen' boog beschrijven, maar bijna waterpas vliegen, dus veel meer kracht uitoefenen, en eens zoo diep als de gewone bommen in den grond doordringen. Men had bij het *bomvrij maken* der gewelven, en de zoogenoemde *blindéringen* (beschutselen van aarde en hout), natuurlijk op deze nieuwe, hier eerst gebezigde uitvinding, niet kunnen rekenen.

XVI. *bl.* 573.

Bij den lof der tiende Afdeeling moet vooral ook die der Artillerie op den voorgrond gesteld worden, die, van het begin tot op den laatsten dag des belegs, geen enkel oogenblik heeft geaarzeld, en de grootste vermoeijenissen niet achtte, om haren pligt te doen. De goedkeuring des vijands is dan ook hare schoonste lofspraak.

Digitized by Google

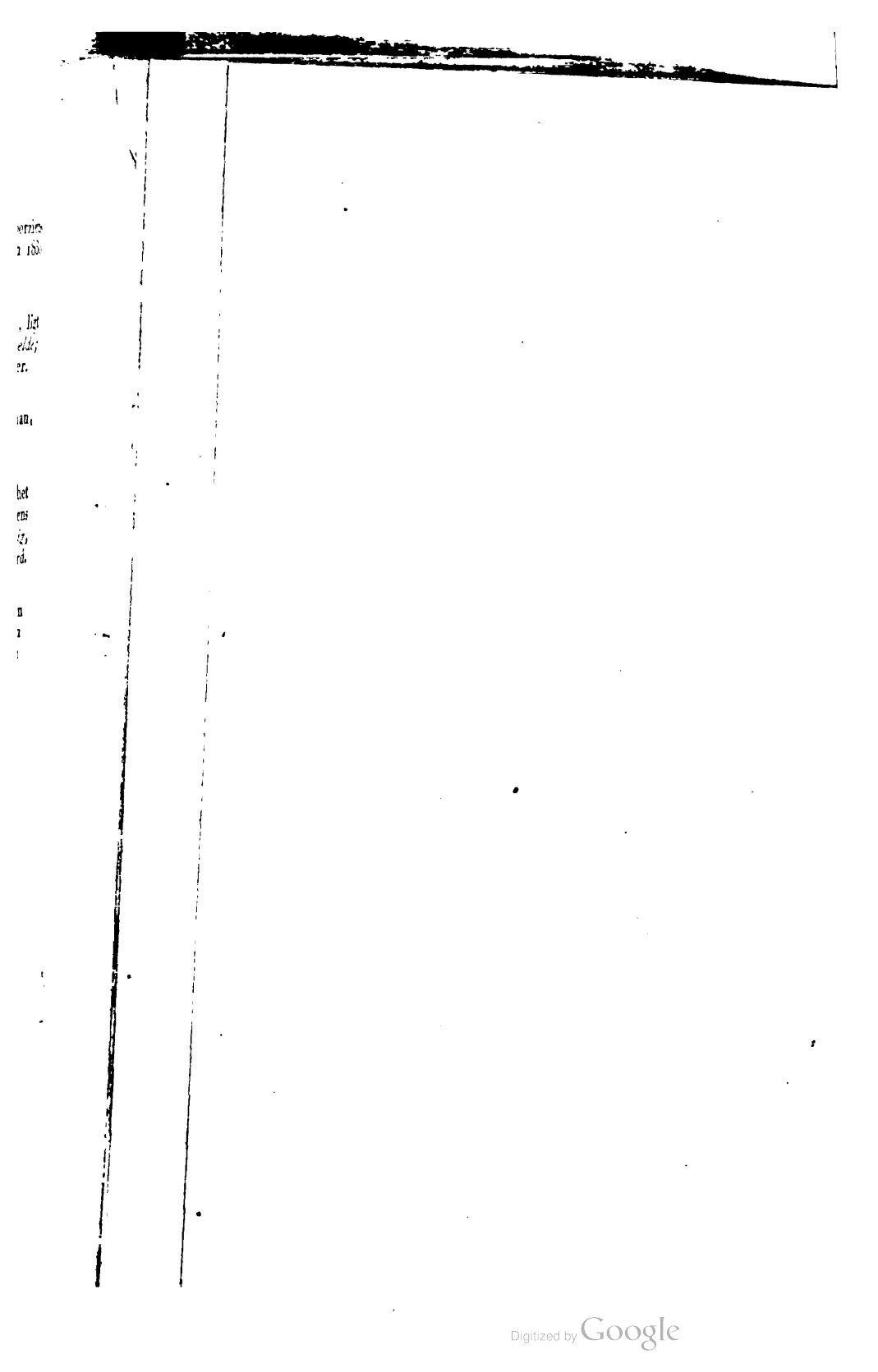

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

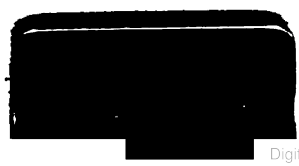
Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google